

Smithsonian
Institution
Libraries

Gift of

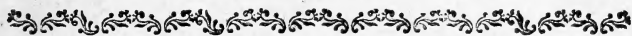
FREDERICK M. BAYER

NATUURLYKE HISTORIE
O F
UITVOERIGE BESCHRYVING
D E R
DIEREN, PLANTEN
E N
MINERAALEN,

Volgens het SAMENSTEL van den Heer

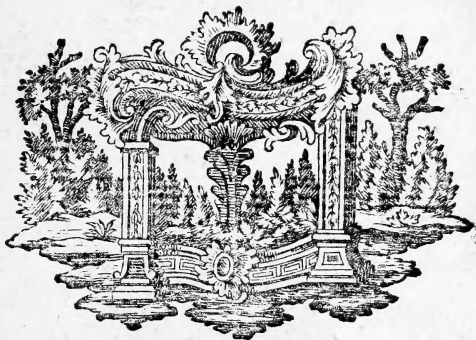
L J N N T U S.

Met naauwkeurige Afbeeldingen.

TWEEDE DEELS, VIERDE STUK.

D E H E E S T E R S.

T E A M S T E R D A M ,

By de ERVEN VAN F. HOUTTUN.

M D C C L X X V.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 309

LECTURE 10

THE HADRON SPECTRUM

PROFESSOR [Name]

WINTER 1968

LECTURE NOTES

BY [Name]

PHYSICS 309

PHYSICS DEPARTMENT

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILLINOIS

QH
83
H68
1761
d. 2 Stuk 4
SCD 190

INHOUD VAN DIT STUK.

DERDE AFDEELING.

DE HEESTERS.

- I. HOOFDST. *De Eigenschappen der HEESTEREN in onderscheiding van de Boomen, en eenige algemeene Aanmerkingen, ook de EENMANNIGEN betreffende.* , Bladz. I
- II. HOOFDST. *Beschryving van de TWEEMANNIGE HEESTERS, wier Bloemen twee Meeldraadjes hebben, dus tot de Diandria behoorende, gelyk de Jasmyn, Liguster, Syring, Rosmaryn, Salie, Peper-Gewassen enz.* — 9
- III. HOOFDST. *Beschryving van de HEESTERS, wier Bloemen drie Meeldraadjes hebben, deswegen DRIEMANNIGE genaamd.* — 83
- IV. HOOFDST. *Beschryving van de VIERMANNIGE HEESTERS, wier Bloemen vier Meeldraadjes hebben, waar onder veele Uitheemsche, gelyk de Proteaas of Zilverboomen van de Kaap, de Oostindische Boschvlam, de Boschtouwen, enz. als ook de Europische en andere Soorten van Hulst voorkomen.* — 92

V. HOOFDST. *Beschryving van de HEE-
STERS, wier Bloemen vyf Meeldraadjes
hebben, deswegen VYFMANNIGE genaamd,
tot welken zeer veele uit- en inlandsche Ge-
wasfen, zelfs de Wyngaard, Oleander,
Kamperfolie, Besfenboomen, Vlier,
Sumack, Tamarifch, enz. behooren.* Bladz. 173

VI. HOOFDST. *Beschryving van de HEE-
STERS, wier Bloemen zes Meeldraadjes
hebben, deswegen ZESMANNIGE genaamd,
waar van de Yuccaas, het Rotting-Ge-
was, en de Berberiften, de bekendste zyn.* — 441

VII. HOOFDST. *Beschryving van de HEE-
STERS, wier Bloemen agt Meeldraadjes
hebben, deswegen ACTMANNIGE genaamd,
tot welken de Oosterfche Gewasfen, die men
gemeenlyk Cyprus of Alcanna noemt; als
ook de menigvuldige Soorten van Bosch-
besfen en zo Europifche als Kaapsche
Heide, zyn t'huis gebragt.* — 469

AANWYZING DER PLAATEN,

en der Bladzyden,

alwaar de *Figuren* aangehaald of beschreeven worden.

PLAAT XVIII. Afbeelding van TWEE- MANNIGE Heesters. tegenover Bladz. 41

- Fig. 1. De *Justicia Infundibuliformis*, een sierlyk Bloemgewas uit Oostindie. zie bl. 41
- 2. Een *Justicia* van 't Eiland *St. Eustathius*, in de Westindiën. . . bl. 46
- 3. Een dito met *Bladen als van Hyfop*, waar onder, by A, de zonderlinge *dubbelde Meelknopjes* vergroot zyn voorgesteld: . . . bl. 51.

PLAAT XIX. Afbeelding van VIER- MANNIGE Heesters. ——— Bladz. 99

- Fig. 1. De *Protea Sphærocephala* of Rondkoppige Zilverboom van de Kaap. . . . bl. 99
- 2. Een dito Smalbladige Kaapse (*Protea linearis*) met Wollige Hoofdjes. bl. 116.

By letter A zyn de Bloemblaadjes en Meelknopjes van de eerste; een Blad daar van by B, en by Letter C twee Bloempjes met den Styl en de Meelknopjes van

de laatste, door sterke Ver-
grooting, vertoond; gelyk
uit de *Natuurlyke grootte*
der Bloempjes, by c,
blykt.

PLAAT XX. Afbeelding van **VYF**

MANNIGE Heesters. tegenover Bladz. 195

Fig. 1. De Bloemen en Vrugt-
maakende deelen van de
Rondeletia of een dergelyk
Gewas, *Lwiffelbloem* ge-
naamd, uit Oostindie. *bl. 195.*

Hier is by A een ver-
groote Bloem, die zes
Meeldraadjes hadt, afge-
beeld, gelyk dezelve zit
aan het Bloemtrosje by a,
terwyl alle de andere
Bloempjes van hetzelfde
maar vyf *Meeldraadjes* heb-
ben; waar van men 'er
één, by B, sterk vergroot
ziet, om de *Pylswyze fi-
guur* deezer *Meeldraad-
jes*, die het *Honigbakje*
samenstellen, te vertoo-
nen: zie *bladz. 399.*
Een Blad van dit Gewas is
daar onder geplaatst.

Fig. 2. Afrikaanse Wollige Nagt-
schade, *Solanum tomento-
sum.* *bl. 252*

De kleine Pluisjes als
Stof, welke de Wollig-

heid

heid van dit Gewas uitlevert, zyn hier, by Letter C, zeer sterk vergroot zynde, in verscheide postuuren afgebeeld.

PLAAT XXI. Afbeelding van VYF.

MANNIGE Heesters. tegenover Bladz. 311

Fig. 1. De *Celastrus Buxifolius*, een Palmbladig Gewas van de Kaap, dat aan ieder Doorn een paar Blaadjes heeft: zie. bl. 312

— 2. *Diosma pulchella*, een fraay Kaapfch Heestertje, weleer *Hartogia* genaamd. bl. 326.

Hier onder is by A het Bloempje, en by B het Zaadhuisje van het laatstgemelde door zeer sterke Vergrooting, als mede een Blaadje, by C, om de Kliertjes of ronde Blaasjes in hetzelfde te ver-
toonen, voorgesteld.

PLAAT XXII. Afbeelding van VYF.

MANNIGE Heesters. tegenover Bladz. 381

Fig. 1. Een zeldzaam Kaapfch Gewas, door my genaamd PALLASSIA, met zynen Bloem-Tros. bl. 382

A. Een Bloem daar van, in Afmeetingen verdubbeld en dus vergroot, om de deelen der *Vrugtmaaking* duidelyk te ver-
toonen.

B.

B. Het jonge *Vrugtje* veel
meer vergroot. . . bl. 384

C. Een groote vierdepart van
een *Schysje* van het *Takje*
gesneden, nog meer ver-
groot : gelyk men door
vergelyking van hetzelfde
met het *Takje* kan zien. ll. 385.

PLAAT XXIII. Afbeelding van AGR-
MANNIGE Heesters. tegenover Bladz. 503

Fig. 1. Een Kaapsche Heide, door
my genaamd *Erica pulchella*
of *Sierlyke*. . . . bl. 504.

— 2. Een andere Ruigbladige,
genaamd *Erica Empetrifolia*. bl. 517.

— 3. Een derde dito, die Glad
en Glanzig is van Loof,
door my *Splendida* geby-
naamd. . . . bl. 519.

Van deeze drie zeldzaame
Soorten van *Kaapsche*
Heide, zyn onder ieder, by
Letter A, B, C, een *Blaad-*
je, benevens de *Styl* en
Meelknopjes, in hunne zonde-
derlinge gedaanten, met
aanmerkelyke Vergrooting
door 't *Mikroskoop*, voor-
gesteld, om de hoedanig-
heid der deelen, die thans
tot *onderscheiding der Ran-*
gen van de *Hey-Gewas-*
sen gebruikt worden, dui-
delyk voor 't Oog te
brengen.

REGNUM VEGETABILE
H E T
R Y K D E R P L A N T E N.

D E R D E K L A S S E.
F R U T I C E S.
H E E S T E R S.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

DEPARTMENT OF CHEMISTRY

LABORATORY OF ORGANIC CHEMISTRY

REPORT OF RESEARCH

BY ROBERT M. SMITH

1954-1955

BESCHRYVING DER PLANTEN.

DERDE AFDEELING.

DE HEESTERS.

I. HOOFDSTUK.

De Eigenschappen der HEESTEREN in onderscheiding van de Boomen, en eenige algemeene Aanmerkingen, ook de EENMANNIGEN betreffende.

Van de beschryving der Boomen gaa ik tot die der Heesteren over. Deze benaaming is door 't gebruik verstaanbaarer dan ik dezelve door een naauwkeurige beschryving zou kunnen maaken. Men verstaat 'er Gewasfen door, die niet met éénen Stam, maar met verscheide Stammen of Steelen opschieten, welke des Winters overblyven, en wier hoogte niet overmaatig is. Indien dergelyke Gewasfen dikke Stammen bekomen, gelyk ik 'er reeds beschreeven heb, dan noemt men het Boomen met verscheide Stammen.

2 DE EIGENSCHAPPEN

III. men. Geen vaste paal of maat van afzonde-
AFDEEL. ring, ondertusfchen, heeft in deezen plaats;
I. zo min als tusfchen een Boom of Boompje;
HOOFD- eensdeels, dewyl het zelfde Gewas, op de
STUK. eene Groeyplaats, een Boompje of Heefter is
en blyft, op anderen een aanzienlyke Boom
wordt. Menigvuldige voorbeelden hebben wy
hier van gezien, en de Taxis, alleen, kan
daar van tot bewys ftrekken.

Wanneer, naamelyk, dit zo bekende Gewas
van zogenaamde Zydveeren voortgeteeld wordt,
dan groeit het Plantfoen altoos Heefterchtig:
als men 'er Stek toe neemt van de Middelscheu-
ten, dan worden het Boompjes, die op één
Stammetje regt opfchieten. Niettemin blyft
het dan nog in onze Tuinen en Hoven maar
laag, in vergelyking met de Groote Kroonboo-
men, welken de Taxis, uit Zaad opkomende,
in Duitschland, Vrankryk en zelfs op de Hei-
jen van Engeland, uitlevert (*).

Het havenen, ook, der Gewasfen, maakt
hier in een groot verfchil. Indien de Hazelaa-
ren, by voorbeeld, aan zig zelf gelaten wor-
den, zo levert één Stoel, door de menigvuldi-
ge Uitloopers, een geheele Bosfchagie uit. Vee-
le andere Boomen hebben dit ook, en inzon-
derheid, dat zy digt by den Wortel, of aan den
Stam, veele Zydscheuten uitgeeven, welken,
wanneer menze 'er niet afneemt, het Gewas
tot

(* Zie het voorg. III. STUK. bladz. 564.

tot een Heester maaken. Hier van komt het, III.
 dat een zelfde Plant door sommige Autheuren AFDEEL.
 als Heesterachtig, door anderen als Boomach-HOOFD-
 tig, ja door den eenen als een Boom, door I.
 den anderen als een Heester, opgegeven wordt. STUK.
 Zelfs zyn 'er Klimmende en Kruipende Rank-
 Gewasfen, die men door befnoeiing en onder-
 steuning tot Boompjes maakt; gelyk de Kam-
 perfoelie: om van veele Oost- en Westindifchen,
 van dien aart, niet te fpreken.

LINNÆUS verwerpt, volgens zynen Mee-
 fterachtigen Schryftrant, de onderscheiding der
 Boomen van de Heesters t'eenemaal, als niet
 natuurlyk zynde: ten ware men het al of niet
 hebben van Knoppen voor een onderscheiding
 wilde gebruiken; doch dan, bekend zyn Ed.,
 zoude men de grootfte Boomen der Indiën
 Heesters moeten noemen; doende de grootte,
 zegt hy, daar in niets ter zaake (*). Onder-
 tusfchen heeft deeze Kruidkenner zelf, honder-
 den maalen, de Gewasfen, zonder acht te gee-
 ven op de Knoppen, uit de enkele Grootte en
 manier van Groeiing, in Boomen, Boompjes,
 Heesters en Heestertjes, onderscheiden. Men
 behoeft alleenlyk zyn Ed. befchryvingen der
 Planten van Lapland en Sweeden, als ook van
 Ceylon, te doorbladeren, om daar van over-
 tuigd

(*) Gemma vel distinguunt Frutices ab Arbore, vel nul-
 li limites; cum magnitudo nihil facit. *Phil. Bot.* p. 37.

tuigd te zyn. t'Is waar, die Werken zyn voor het uitgeeven der gedagte Leerwetten aan 't licht gekomen; maar naderhand heeft zyn Ed. zulks dikwils in het Samenstel der Natuur gedaan, en doet zulks nog in de Byvoegzelen.

Wat zal men hier van zeggen? Dat een Wetgeever boven de Wetten is; mooglyk: doch met een Leermeeſter gaat het zo niet. Leerlingen wekken, maar voorbeelden trekken. De Natuur wil zig aan geene Wetten laaten binden, en ſchoon het wel waar is, dat door de zelve tuſſchen een Heeſter en Boom geen juſte Scheidpaal geſteld zy, vervalt men in de beſchryving der Planten, tegen wil en dank, tot die onderscheiding, welke het denkbeeld is van den gemeenen Man (*).

Onze Ridder is, in meer gevallen, van de Wetten, door zyn Ed. in de Kruidkunde geſteld, iets afgeweeken. Hy verklaart alle Soortnaamen, die van de Groeyplaats of van het Vaderland der Planten ontleend zyn, voor gebrekelyk, geevende tot voorbeelden daar van op, de *Valeriana ſylveſtris*, de *Sagittaria Europæa*, enz. (†). Ondertuſſchen gebruikt zyn Ed. zelf, menigvuldig maalen, dergelyke Soortnaamen, en wel die veel minder bepaald en veel oneigener zyn. De *Ficus Benghalenſis*, by voorbeeld,
in

(*) Inter Fruticem & Arborem nullos limites poſuit Natura, ſed opinio Vulgi. *Phil. Bot.* ut ſupra.

(†) *Ibid.* p. 209.

in 't voorgaande Stuk beschreeven , behoorde III.
 ten minste tot Bengale bepaald te zyn , en niet- AFDEEL.
 temin betreft hy daar toe ook den Vygeboom I.
 van Malabar. De *Ficus Religiosa* is niet meer HOOFD-
 aan den Afgodsdienst toegewyd , dan de volgen- STUK.
 de Soorten , en , om de waarheid te zeggen ,
 veel minder , of in 't geheel niet , wanneer men
 op de Soortelyke bepaaling vertrouwen kan :
 want , die men tot den Afgods- dienst gebruikt
 zyn de genen , welke Wortels uit de Takken
 nederlaaten , en daar van wordt in die bepaaling
 niets gemeld. De *Ficus Indica* ondertusfchen ,
 aan welke deeze Eigenschap wordt toegeschree-
 ven , en die daarom zekerlyk een van de Af-
 godsboomen is , voert den naam van haare af-
 komst.

Onze Ridder maakt , wel is waar , tusfchen
Nomina Specifica of Soortnaamen , en *Trivialia*
 of Bynaamen , een volftrekte onderscheiding.
 De eerften moeten de weezentlyke verschilden-
 heden der ééne Soort van de andere bevatten.
 't Is ontwyfelbaar , dat zyn Ed. in het uitvinden
 van deeze Soortnaamen alle voorgaande Kruid-
 kundigen overtroffen heeft , maar de moeielyk-
 heid der onderscheiding van de Soorten in veele
 Geslagten , door cene omschryving met Woor-
 den , heeft die Soortnaamen dermaate doen uit-
 dyën , dat geen Mensch in staat is , om ze al-
 len in zyn Geheugen te prenten. De Bynaa-
 men , derhalve , byna altoos maar uit twee
 Woorden bestaande , dienen tot behulp van het

III. Geheugen: zy doen het denkbeeld voor den
 AFDEEL. Geeft komen van de Plant, die door de Soor-
 I. telyke Bepaaling onderscheiden wordt. Hierom
 HOOFD- behoorden deeze Bynaamen, offchoon LIN-
 STUK. NÆUS dezelve aan geene Wetten gebonden
 acht, met den Soortnaam overeenkomstig, en
 niet tegenstrydig te zyn, noch in elkander te
 loopen. Dit laatste heeft plaats, wanneer eene
 Soort van Pynboomen de *Wilde* genoemd wordt,
 daar zy meest allen in 't wilde groeijen; als
 ook, wanneer ééne Soort van Vygeboomen de
Indische wordt getyeld, terwyl 'er meer dan
 twaalf uit Indie zyn opgeteld: of wanneer een
 Plant de *Amerikaansche* heet, daar zy doch in
 de beide Indiën of ook in andere Wereldsdee-
 len valt. Wy hebben 'er reeds veele Voorbeel-
 den van gezien: terwyl die, daar de Bynaa-
 men altemaal in een Geslagt van de Soortelyke
 Kenmerken zyn ontleend, zeer zeldzaam zyn.

Onder de Heesters zal ik nu vervolgens alle
 de genen begrypen, die door my van de
 Boomen zyn uitgemonsterd; mids dat zy over-
 blyvende Stammen en Takken hebben, en
 over zulks ook alle de Klimmende of Slinge-
 rende Rankgewassen en kleine Boompjes: maar
 ik wil my wederom daar in niet zo naauw be-
 paalen, dat ik niet, gelyk hier ten opzigt van
 de *Salicornia* gedaan is, de Heesterachtigen of
 Heesters in eenige Geslagten, wegens de over-
 eenkomstigheid, tot de beschryving der Krui-
 den zou durven bespaaren, of ook somtyds
 eeni-

eenige Kruiden, in 't zelfde Geflagt, onder de Heesters beschryven.

Wy hebben gezien, dat 'er, in 't algemeen gesproken, maar weinig verschil in de structuur is tusfchen de Boomen en Kruiden*. De Stam of Steel bestaat in beiden uit vyfderley Werktuiglyke deelen, wier evenredigheid, in dikte en famenweefzel, wel zeer veel onderscheid vertoont, doch geen weezentlyk verschil maakt in de Hoofdverdeeling. Het Merg, by voorbeeld, beslaat in de meeste Kruiden byna den geheelen Steel, maar in sommige Boomen ook byna den geheelen Stam. De Bast is in veele Kruiden by uitftek dun; maar dit heeft oock plaats in veele Boomen. Terwyl nu de Heesters als in 't midden staan tusfchen de Boomen en Kruiden, zo kan men in het maakzel van derzelver Stammen of Steelen geen volmaakte overeenkomstigheid verwagten. Sommigen hebben die byna zo week en vol Merg als de Sappigfte Kruiden: anderen hebben die zo hard en Houtig als de zwaarste Boomen. Inzonderheid heeft dit in veele Oostindifche Rankgewasfen plaats; terwyl de Stammen van anderen geheel Spongieus zyn, als die van Vlier, of geheel zagt, als die van de Banannen en meer dergelyke Struiken, welken ik, als niet gevoeglyk tot de Kruiden t'huis gebragt kunnende worden, tot de Heesters zal betrekken.

Hebben wy, in de voorgaande Afdeelingen van het Ryk der Planten, de voornaamften be-

schouwd,

III. schouwd , die Voedzel en Geneesmiddelen aan den Mensch uitleveren ; hier zullen wy het Oog vestigen op de genen , die een voornaam Sieraad van onze Bloemtuinen uitmaaken. Wy zullen ons Gezigt en Reuk gestreeld vinden , door zig de Jasmyn , Syring , Liguster , de Myrthen , Kamperfoelie , Roozen , onder de gemeenlyk bekende , en hoe veele anderen onder de Uitheemsche Gewasfen , van dergelyken aart , te vertegenwoordigen. In een menigte anderen zullen wy een voedende of ten minste tot verfrischung en verheuging strekkende eigenschap ontdekken , gelyk in de Wyngaard , Aalbeziën en Berberisfen ; of eene Kruidrige , die tevens tot Geneesmiddelen strekt , gelyk in de Salie , Lavendel , Rosmaryn. Van veele Heesters of Rankgewasfen , inzonderheid uitlandsche , zyn de Wortels , Takken , Schors , Bladen of Vrugten , ook dienftig tot deeze en andere gebruiken van de Samenleeving.

De *Eenmannige Plantgewasfen* in het Stelzel der Sexen leveren een Geslagt uit , waar in *Heesterachtige* voorkomen ; maar de overeenkomst , die daar in plaats heeft , verbiedtze van de anderen af te zonderen. Dit is het Geslagt van *SALICORNIA* , waar in de eerste Soort , welke gemeenlyk Kruidig is , en daar van den bynaam *Herbacea* voert , fomtyds de hoogte bereikt van de Tweede , welke Heesterachtig (*Fruticosa*) genoemd wordt. De Virginische (*Virginica*) wordt gezegd zeer gemeen

meen te zyn aan de Zout-Moerasfen in Saxen, III. dat een zonderlinge overeenkomstigheid van den AFDEEL. bynaam aanduidt. Toen werdt zy als eene I. HOOFD- Verscheidenheid van de Gemeene Kruidige Sa- STUK. licornia aangemerkt, en thans als eene Soort die men daar van, niettegenstaande zy zelf Kruidig is, onderscheiden moet, doordien de Bladen geheel eenvoudig of zonder Leedjes zyn (*).

II. HOOFDSTUK.

Beschryving van de TWEEMANNIGE HEESTERS, wier Bloemen twee Meeldraadjes hebben, dus tot de Diandria behoorende. gelyk de Jasmyn, Liguster, Syring, Rosmaryn, Salie, Peper-Gewasfen enz.

De Tweemannige Plantgewasfen, dus genaamd, om dat de Bloemen twee Meeldraadjes hebben, zyn, naar het getal der Stylen of Stempelen in drie Rangen, van *Eenwyvigen*, *Tweewyvigen* en *Driewyvigen*, verdeeld. De eerste Rang bevat alleen een aanmerkelyk getal van Planten, waar onder zig de volgende Geslagten van Heesters bevinden. NYC-

(*). S. *Virginica* ad Salinas Saxoniz frequentissima. *Sp. Plant.* II. p. 5. S. (*Virginica*) herbacea &c. distinguenda ab *Herba cœ*, quæ etiam crescit in Virginia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 51.

10 TWEEMANNIGE HEESTERS.

III. NYCTANTHES. Nagtbloem,

AFDEEL.

II.

HOOFD.

STUK.

De Kenmerken bestaan , buitendien , in het hebben van de Bloem en Kelk , beiden , in agten gedeeld , en het Vrugthuisje tweezaadig ,

* II. D. als gemeld is *.

II. STUK,
bl. 39.

Vyf Soorten kwamen in dit Geslacht voor , waar van ik de Eerste en Vierde reeds onder de Boomen beschreeven heb , zo dat 'er nog maar de drie anderen overblyven ; te weten

II.

Nyctanthes
Sambac.
Arabische
Jasmyn.

(2) Nagtbloem met de onderste Bladen Hartvormig stomp , de bovenste spits ovaal.

Men vindt deeze Soort , onder den naam van *Arabische Syring* met Oranjebooms Bladen , voorgesteld door C. BAUHINUS. By ALPINUS komtze voor , onder dien van *Sambac* der Arabieren of *Arabische Jasmyn* , waar van hy meldt , dat het een kruipende of klimmende Hee-

(2) *Nyctanthes* Foliis inferioribus Cordatis obtusis , superioribus ovatis acutis. *Syst. Nat.* XII. Tom. II. Gen. 16. p. 55. *Veg.* XIII. p. 54. *Hort. Ups.* 4. *Nyctanthes* Caule volubili &c. *Hort. Cliff.* 5. *Fl. Zeyl.* 12. ROYEN *Lugdb.* 398. *Syringa Arabica* fol. *Mali Aurantii.* C. B. *Pin.* 398. *Jasminum Limonii* folio conjugato. BURM. *Zeyl.* 128. T. 58. f. 2. *Angl. Hort.* T. 27. *Jasminum* five *Sambac Arabum* folio acuminato. TILL. *Pis.* 87. T. 31. *Jasminum Arabicum.* CLUS. *Cur post.* p. 5. *Sambac Arabum.* ALP. *Agypt.* 72. T. 73. *Flos Manora.* RUMPH. *Amb.* V. p. 52. T. 30. *Katu-Tsjiregam-Mulla.* *Hort. Mal.* VI. p. 95. T. 54. BURM. *Fl. Ind.* 4. *Jasminum Indicum latifolium monococcum.* TOURNF. *Inst.* 598.

Heester was in de Tuinen van Kairo , met Bladen als gezegd is en witte Bloemen van agt Blaadjes , naar die der gewoone Jasmyn gelykende , doch den Reuk sterker en aangenaamer hebbende. VESLINGIUS merkt aan , dat het een stevige Heester is , wel drie of vier Ellen hoog groeiende , in wier Bloemen dikwils een dubbelde ry was , van agt , tien of twaalf Blaadjes. CLUSIUS ontving , in 't jaar 1606 , van Florence , de gekleurde afbeelding van een Takje der Arabische Jasmyn , die men oordeelt hier toe te behooren , welker Bloem ook aanmerkelyk van de eerstgemelde verschillende was. De beschryving , daar nevens gevoegd , was als volgt : „ Gy ontfangt hier de „ afbeelding van een Takje van zekere Plant , „ uit de Egyptische Stad Alexandria herwaards „ overgebracht , welke sommigen *Jasmyn van Gine* heeten , anderen Arabische Syring of Jasmyn. Dezelve groeit , zo veel ik tot nog toe heb kunnen waarneemen , tot de hoogte van twee Ellen of vier Voeten : zynde de Stam van onderen een Duim dik , zo hard van Hout , dat men het naauwlyks kan snyden. Twee Vingeren boven den Grond of een weinig hooger , verdeelt dezelve zig in lange dunne Takken , gelyk de Katalonische of Spaansche Jasmyn , beginnende te bloeijen in April , en daar mede ophoudende in 't laatst van Oktober ; zo dat men het Gewas , vyf of zes Maanden , met Bloemen beladen ziet.

III.   „ ziet. De Bloemen zyn wit, gelyk die van de
 AFDEEL. „ eerste Konftantinopolitaanfche dubbelde Nar-
 II.   „ cis door U befchreeven, nu eens uit tien,
 HOOFD- „ dan uit twaalf, en op het minfte uit negen
 STUK.   „ Blaadjes beftaande, die in een dubbelde ry
Nagtbloem. „ geplaatst zyn, uitermaate welriekende, ja
 „ aangenaamer van Reuk dan de Spaanfche Jas-
 „ myn en als 't ware den Geur van Oranje-Bloe-
 „ men tevens uitdrukkende. Zy vallen op de
 „ zelfde wyze af, als die van andere Jasmynen,
 „ en hebben een dergelyk Pypje, waar mede
 „ zy op haare Steeltjes zitten. Men entze op
 „ de gewoone Jasmyn; dan brengtze dikwils in
 „ 't zelfde of 't volgende Jaar reeds Bloemen
 „ voort, en tiert dus veel beter dan de Plant-
 „ foenen uit Egypte overgebracht, die wel twee
 „ of drie Jaaren kwynen, moettende niettemin
 „ 's Winters ook wel bezorgd worden; want
 „ zy is zeer vatbaar voor de Koude.”

Met deeze Jasmyn komt overeen de *Mano-
 ra-Bloem* van RUMPHIUS, welke hy een
Dogter der Nagt noemt, om dat de Bloem-
 knoppen na den Ondergang der Zon eerst ont-
 luiken, en dus de geheele Nagt en den vol-
 genden Dag open blyven ftaan, alsdan afval-
 lende, en weder plaats maakende voor andere
 Bloemen. Met regt kon dit Geflagt dan den
 naam van *Nagtbloem* voeren. Des avonds, wan-
 neer zy ontluiken, verspreiden zy op het fterk-
 fte haaren aangenaamen Geur, die haar tellen
 doet onder de edelfte Bloemen der Indiën. Uit
 de-

dezelven destilleerden de Portugeezen , zo wel als uit die van den Droevigen Boom , welke de eerste Soort is van dit Geslacht, een gemeen Hartsterkend Water. De Indische Vrouwen zetten deeze Bloemen, met die van Cananga, Sambacca en anderen, in Olie, waar mede het jonge Volk zig het Haar smeert, om der bevalligheid wille. ALPINUS merkt aan, dat onder de Egyptenaaren of Oosterlingen deeze Bloemen ook meer tot opsmukking des Ligchaams dan tot Gezondheid in gebruik waren; hoewel, uit zoete Amandelen, een met den Geur van deeze Jasmynbloemen bezwangerde Olie bereid werdt, die uit- en inwendig van dienst was, zo in de Badstooven voor de Vrouwen, tot bevordering van de Kraam, als tegen Borstkwaalen, Verhardingen en Pynen der Ingewanden, in 't algemeen.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

(3) Nagtbloem met spits ovaale gegolfde Bladen en ronde Takken.

III.
Nyctanthes
undulata.
Ryst-
bloem.

Deeze Soort, de *Tsjiregam - Mulla* van den Malabaarsen Kruidhof zynde, wordt door RAY ge-

(3) *Nyctanthes* Foliis ovatis acuminatis undulatis, Ramis teretibus. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Jasminum Indicum* Flore polypetalo exalbido, Fructu minori. *RAJ. Hist.* 1601. *Tsjiregam - Mulla.* *Hort. Mal.* VI. p. 97. T. 55. *Jasminum Indicum latifolium* Fructu gemino. *TOURNE, Inst.* 597. *BURM. Fl. Ind.* p. 4.

II. DEEL. IV. STUK,

III. getyteld *Indifche Jasmyn*, met een veelbladige
 AFDEEL. witachtige Bloem, en eene kleinere Vrugt. Het
 II. is een Heefter van Mans langte hoog, die de
 HOOFD- jonge Takjes met kleine Haairtjes bezet heeft.
 STUK. De Bladen zyn glanzig groen en glad, aan de
Rystbloem. kanten gekruld, komende by paaren voort aan
 de Knietjes der Takken, zynde bitter van
 Smaak en Reukeloos. De Bloemen komen by
 drieën of vyven uit een gemeene Kelk, en be-
 staan uit zes, zeven, ja dikwils agt, smalle
 dunne Blaadjes of verdeelingen, bevattende
 twee Meeldraadjes en een Styl. De Vrughten
 zyn als kleine Kerfen, zwartachtig, met een
 dun Huidje, en daar onder een donker rood
 zoet Vleefch, bedekkende een rond Haairig
 Zaad.

De vermaarde **TOURNEFORT** noemt de
 voorgaande Soort *Breedbladige Indifche Jasmyn*
met één Zaad, en deeze *met twee Zaden*. De
 Javaanen noemen dezelve *Folle Aros* of *Ryst-*
bloem; en de voorgaande *Manoor* of *Dauri*
Malati in 't Maleitsch. Beiden zyn zy in Oost-
 indie vreemd, wordende 'er alleenlyk in de Tui-
 nen aangekweekt tot Sieraad en wegens den
 aangenaamen Reuk der Bloemen, wier gebruik
 ik gemeld heb.

Op de *Ruige Nyctanthes*, de Vierde Soort
 van dit Geslacht, welke, als een Boom zynde,
 door my reeds is beschreeven, laat de Hoog-
 leeraar **N. L. BURMANNUS** volgen een
Driebloemige, welke drie, en eene *Veelbloemi-*
ge,

ge, welke veele Bloemen by malkander aan de enden der Takjes draagt. De eerste zegt zyn Ed. de Bloemen meest in vyven gesneden te hebben, doch dezelve zyn in de Afbeelding altemaal in agt Slippen verdeeld. Deze was, door den Heer GARCIN, de *Javaansche Jasmyn* getyeld. De andere, door den Heer KLEINHOF de *Chineefche rondbladige Jasmyn* genaamd, zou de *Nalla Mulla* van Malabar zyn, welke door COMMELYN en RAY tot de Arabische Jasmyn betrokken wordt, en die is, volgens de Afbeeldingen, ook veelbloemig. 't Schynt dat LINNÆUS dezelve, deswegen, als enkele Verscheidenheden heeft aangezien.

(5) Nagtbloem met stompe Lancetswyze en ovaale Bladen.

v.
Nyctanthes
angustifolia.
Smalbladige.

Deze is wederom een andere Soort van de Jasmyn, die men op de Kust van Malabar *Mulla* noemt, geevende aan deze den bynaam van *Katu-Pitsjegam-Mulla*, welke van onze Natie aldaar *Wilde Jasmyn* geheten wordt. RAY heeft dezelve *Indische Jasmyn, met veelbladige Bloemen, die wit zyn met roode randen,*

ge-

(5) *Nyctanthes Foliis obtusis lanceolatis ovatisque. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Jasminum Indicum angustifolium Fructu gemino. TOURNE. Inst. 598. Katu - Pitsjegam - Mulla. Hort. Mal. VI. p. 93. T. 53. RAJ. Hist. 1602. BURM. Fl. Ind. p. 5.*

III. getyeld. Dit drukt zo zeer het verschil met
 AFDEEL, de anderen niet uit, als de Smalbladigheid,
 II. welke echter niet algemeen plaats heeft in dit
 HOOFD- Gewas, als waar aan ook breedere en ovaale
 STUK. Bladen voorkomen. Het groeit aan die Kust in
 't wilde; is altoos groen, en geeft in de Maan-
 den Juny en July zyne zeer welriekende Bloe-
 men.

VI. (6) Nagtbloem met Lancetvormige gespitste
 Nyctanthes acuminata. Bladen en tweepaarige tweebloemige Steel-
 Spitsbladi tjes.
 ge.

De spitsheid der Bladen strekt tot een Ken-
 merk van deeze nieuwe Soort, die door den
 Heer N. L. BURMANNUS voorgesteld is,
 begrypende de *Indische of Ceylonsche Jasmyn*
 met langwerpige Bladen en eene Sneeuwwitte
 zeer welriekende volle Bloem van den Heer
 J. BURMANNUS. Hier toe behoort de Groot-
 te *Nandi-Ervatam* van Malabar, door COM-
 MELYN *Malabaarse Melkgeevende Syring* ge-
 tyteld, 't welk AMMAN slegts overgenomen
 heeft, zo wel als RAY. 't Is een Heeftertje
 van

(6) *Nyctanthes Foliis lanceolatis acuminatis, pedunculis bi-
 geminis bifloris. BURM. Fl. Ind. p. 5. Jasminum Indicum
 Folio oblongo, Flore albo pleno odoratissimo. BURM. Zeyl.
 129. T. 59. Nandi-ervatam major. Hort. Mal. II. p. 105.
 T. 54. Syringa Malabarica lactescens &c. COMM. Fl. Mal.
 257. AMM. Char. Pl. 798. RAY. Hist. 1785. Flos Manilha-
 nus. RUMPH. Amb. IV. p. 87. T. 39.*

van vier Voeten hoog, op Zandige plaatfen ^{III.}
 groeiende, dat veele Struiken uit den Steel ^{AFDEEL.}
 voortbrengt, die knobbelig zyn, met eene ruu- ^{II.}HOOFD-
 we Schors. De Bladen heeft het gepaard, lang- ^{STUK.}
 werpig, met een klein puntje, dat naar de eene ^{Naztbloem.}
 zyde is omgeboogen, uitpuilende geribd, zon-
 der Reuk of Smaak. De Bloemen zyn des te
 lieflyker, gelykende naar kleine witte Roosjes,
 of liever naar dubbelde Narcisfen. Haar Reuk
 trekt naar dien der Angelieren, zo RUMPHIUS
 aanmerkt, die het Gewas de *Manilje-Bloem*
 noemt, als van de Spanjaarden uit Manilha op
 Ternate en van daar op Ambon overgebracht
 zynde; hoewel het niettemin ook op Java en
 Borneo groeit. Het heeft mede de eigenschap,
 dat de Bloemen over dag haaren Geur verlie-
 zen, en wordt meest tot fieraad der Tuinen na-
 gehouden, hoewel de Malabaaren aan den Wor-
 tel een verkoelende kragt toefchryven in Koort-
 fen, 't zy gedronken of met Pinang gekaauwd.

J A S M I N U M. Jasmyn.

De Bloemkrans is hier in vyven gedeeld,
 komende, voor 't overige, wat de Pypachtige
 gestalte, de Meeldraadjes en Styl betreft, met
 die van 't voorgaande Geslagt overeen, maar
 de Meelknopjes zyn binnen de Bloempyp ver-
 borgen. De Vrugt is een Bessie in sommigen
 dubbeld in anderen enkeld, met twee Korreli-
 ge Zaaden.

B . . . . . Zes

III. Zes Soorten bevat dit Geslacht, meest Oost-
 AFDEEL. indische en altemaal tot de Heesters behooren.
 II.
 HOOFD- de.
 STUK.

I. (1) *Jasmyn met gepaarde Vinbladen, de*
Jasminum
Officinale.
 Gemeene.

Deeze Soort voert den naam van de Gemeenste Jasmyn met witte Bloemen by C. BAUHINUS. Men vindtze by LOBEL en DODONÉUS afgebeeld, die aanmerken, dat het een slapsteelige Heester is, welke niet op zig zelve staat, wordende meest by Hekjes en Heiningen opgeleid, om de Tuinen te versieren. In Engeland en Vrankryk strekt zy niet alleen tot bedekking van Prieelen en Gaanderijen, maar wordt ook aan Latwerk, tot bekleedzel van Muuren gebruikt. Het Gewas, naamelyk, kan de gewoone Winterkoude van onze Gewesten uitstaan, mids men het bedekke, doch laat jaarlyks zyne Bladen vallen, en wordt van Stek voortgeteeld. De Bladen zyn gevind, uit vyf of zeven Blaadjes bestaande, waar van het uiterste grootst is, allen spits en glanzig donker groen. De Bloemen hebben

eene

(1) *Jasminum* Foliis oppositis pinnatis, Foliolis distinctis. Syst. Nat. XII. Gen. 17. p. 55. Veg. XIII. p. 54. Hort. Cliff. 5. Hort. Ups. 5. Mat. Med. 9. ROYEN *Lugdbat.* 397. *Jasminum vulgatius* Flore albo. C. B. Pin. 397. BOERH. *Lugdbat.* II. p. 216. TOURNEF. *Inst.* 597. DOB. *Pempt.* 409. LOB. *Icon.* II. p. 106. *Kruidb.* II. p. 123. BURM. *Fl. Ind.* p. 5.

eene Trechterswyze of Trompetswyze figuur ^{INI.}
 en zyn zeer aangenaam van Reuk. De Olie, ^{AFDEEL.}
 daar van gedestilleerd, heeft eenig gebruik in ^{II.} HOOFD-
 de Geneeskunde. ^{STUK.}

(2) *Jasmyn met gepaarde Vinbladen, de* ^{II.}
uiterste Blaadjes samengevoegd. ^{*Jasminum*}
^{*grandiflorum.*}

^{Spaansche}
^{Jasmyn.}

Deeze Soort voert gemeenlyk den naam van *Katalonische* of *Spaansche Jasmyn*, *Gelseminum Catalanicum*, in 't Hoogduitsch *Fremd Violreben*, om dat zy niet zo gemeen is als de andere. Wegens de grootheid van haare Bloemen, die van buiten rood zyn, heeft zy den Latynschen bynaam. Bovendien verschilt zy, doordien het Gewas op zig zelve staat en geen ondersteuning behoeft. Ook blyft het laager, wordende zelden meer dan een of anderhalf Elle hoog. De Bloemen zyn veel grooter, sierlyker en sterker van Reuk. Het wordt op Stammetjes of Uitloopers van de gemeene Witte Jasmyn gezeogd. De Bladen zyn donkerer groen en ronder en de drie uitersten niet van

(2) *Jasminum* Foliis oppositis pinnatis, Foliolis extimis confluentibus. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Jasminum humilium magno flore.* C. B. *Pin.* 397. RAJ. *Hisp.* 1600. *Gelseminum Catalanicum.* CAM. *Epit.* 37. *Jasmin. Hisp. majore flore externe rubente.* J. B. *Hisp.* II. p. 101. TOURNEF. *Inst.* 397. Pitsjegam - Mulla. *Hort. Mal.* VI. p. 91. *Jasminum odoratius.* MFR. *Sur.* T. 46. BURM. *Fl. Ind.* p. 5.

B 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. van elkander afgezonderd ; even als dit ook
 AFDEEL. II. plaats heeft in die van Malabar , *Pitsjegam-Mul-*
 HOOFD- *la* genaamd , en ook eenigszins in die , welke te
 STUK. Suriname in 't wilde groeit , door MERIAN
 afgebeeld. Mischien zal dat Gewas aldaar , zo
 wel als in Europa , uit Afie overgebracht zyn.

III. (3) *Jasmyn met gepaarde drievoudige Bladen.*

Jasminum
Azoricum.
 Vlaamsche
 Jasmyn.

Naar de Vlaamsche Eilanden , van waar moog-
 lyk deeze Soort afkomstig zal zyn , voert zy
 den bynaam van *Azoricum*. De woonplaats ,
 niettemin , wordt gesteld in Indie. Zy ver-
 schilt door den gesleufden Steel of Struik en de
 grootte der Bladen , merkt de Heer N. L.
 BURMANNUS aan ; doch dat de Bladen drie-
 voudig en gepaard zyn , onderscheidtze , myns
 oordeels , wel allermeest van de voorgaande en
 volgende Soorten. De Heer J. BURMANNUS
 zegt , dat de hier aangehaalde Ceylonsche met
 roode Kroontjes - Bloemen , door zyn Ed. in
 Plaat gebragt , de Steelen rond , glad en groen
 heeft. Dergelyke , van 't Eiland Madéra afkom-
 stig , heeft PLUKENETIUS afgebeeld , heb-
 bende een groote witte Bloem.

(4) Jas-

(3) *Jasminum Foliis oppositis ternatis. Hort. Cliff. 5. Fl.*
Zeyl. 13. ROYEN Lmgdhar. 397. Jasminum Azoricum trifolia-
tum &c. COMM. Amst. I. p. 159. T. 82. J. sylvestre tri-
phyllum &c. BURM. Zeyl. 127. T. 58. f. 1. PLUK. Alw.
195. T. 303. f. 1. BURM. Fl. Ind. p. 6.

(4) *Jasmyn met overhoekse drievoudige en enkele Bladen, de Takken hoekig.* III. AFDEEL. II. HOOFD-

Deeze, die men gemeenlyk de *Geele Jasmyn* noemt, schynt een inboorling te zyn der Zuidelyke deelen van Europa. DODONÉUS heeft ze voorgesteld onder den naam van *Heesterachtig Drieblad*, om dat zy gewoonlyk driebladig is; maar BAUHINUS zegt, dat zy omstreeks Montpellier ook wel voorkomt met enkele Bladen. By Napels en elders in Italie groeit zy ook in 't wilde; doch waar zy verder in 't Oosten natuurlyk groeijen zou, vind ik niet aangekend. De Takken bereiken dikwils de hoogte van twee of drie Ellen; de Blaadjes zyn klein; de Bloemen taamelyk groot en geel van kleur, wordende by die van de *Primula Veris* of *Buglossum* vergeleeken. De Besfen, die zy draagt, zyn taamelyk groot en rond, bevattende een Zaadkorrel als een Linze. Wegens de schoonheid van zyn altyd groenend Loof, de sierlykheid en Reuk der Bloemen, wordt dit Gewas in de Hoven der middelste en Noorderlyke deelen van Europa nagehouden.

(5) Jas-

(4) *Jasminum* Fol. alternis ternatis simplicibusque, Ramis angulatis. Hort. Cliff. 5. Ups. 5. ROYEN *Lugdb.* 397. SAUV. *Monsp.* 174. GOUAN. *Monsp.* 6. *Jasminum* Inteum vulgo d. Bacciferum. C. B. *Pin.* 398. *Trifolium fruticans.* DOD. *Pempt.* 571.

B 3

II. DEEL, IV. STUK.

III. (5) *Jasmyu met overhoekse, spitsachtige, drie-*
 AFDEEL. *voudige en Vinbladen, de Takken hoekig.*
 II.

HOOFD-
 STUK.

V.
Jasminum
humile.
 Laage.

Zeer klein is, volgens deeze bepaaing, het verschil, tuschen deeze en de voorgaande Soort: doch aanmerkelyk, wanneer men de Afbeelding, welke 'er LOBEL van geeft, met die van het Heesterachtige Drieblad van DODONÉUS ververgelykt. LINNÆUS beschryft het als een kleine Heester, die de Takken groen, glad en buigzaam, weinig gehoekt heeft; de Bladen drievoudig, (in 't midden der Takken uit zeven Vinblaadjes bestaande,) de zydelingsen ovaal, het endelingsen eens zo groot, aan de Punt en dikwils ook aan het Steeltje gespist. Men vindt deeze Soort, zo wel als de voorgaande, in onze Kruidhoven, doch de plaats der afkomst is niet bekend.

VI. (6) *Jasmyu met overhoekse stompe, drievoudi-*
ge en Vinbladen, de Takken rond.

Jasminum
odoratissim-
um.
 Zeer wel-
 rekende.

In

(5) *Jasminum* Foliis alternis (acutiusculis) ternatis pinnatisque, Ramis angulatis. Hort. Ups. 5. J. Fol. alternis ternatis acuminatis. Hort. Cliff. 6. ROYEN *Lugdhat.* 398. *Jasminum humile luteum.* C. B. *Pin.* 397. *Jasm. luteum.* BESL. *Eyft. aft.* 140. f. 2. LOB. *Icon.* II. 106. *Jasm. f. Gelsemium luteum.* TOURNEF. *Inst.* 597.

(6) *Jasminum* Fol. alt. (obtusis) ternatis pinnatisque. Ramis teretibus. Hort. Ups. 5. *Jasmin.* Fol. alternis ternatis obtusis. Hort. Cliff. 5. ROYEN *Lugdhat.* 397. *Jasminum Ind. flavum odoratissimum.* FERR. *Cult.* 93. *Jasm. flav. odoratum.* BAER. *Icon.* 62. BURM. *Fl. Ind.* 6.

In de beschryving van den Cliffortschen Tuin is deze door de stomphheid der Bladen van de voorgaande onderscheiden. BARRELIER noemt ze Geele welriekende en FERRARIUS zeer *welriekende* Indische Geele Jasmyn. Uit Indischynt zy derhalve afkomstig te zyn. LINNÆUS heeft ze in de Akademie-Tuin van Upsal aldus waargenomen. Het is een hooge Heester, met roode Takken en ronde Takjes, uitgenomen dat wederzyds een Streep, langs dezelve, van het Bladsteeltje nederloopt. De Bladen zyn drievoudig, (of in 't midden der Takjes met zeven Blaadjes gevind,) de Blaadjes ovaal, naauwlyks gespits, glad, nevens het Steeltje, dat in 't midden rood is, aan de binnenzijde te niet loopende. Deze verdraagt minder Koude dan de twee voorgaanden.

De Heer N. L. BURMANNUS heeft hier een nieuwe Soort bygevoegd, welke zyn Ed. *Jasminum oblongum* noemt, en bepaalt als *Jasminum met enkele gepaarde Bladen en overhoekse eenbloemige Oxel-Stee'tjes* (7). Dit is zekerlyk eene van alle de voorgaanden geheel verschillende Soort, welke men met reden *Enkelbladige* zou kunnen tytelen, of *Javaansche*, als op 't Eiland Java groeiende. De Afbeelding, door zyn Ed. daar van gegeven, bevestigt zulke.

De

(7) *Jasminum* Foliis oppositis simplicibus, Pedunculis alternis axillaribus unifloris. (*Jasminum javanicum*. Herb. GACIN.) BURM. *Fl. Ind.* p. 6. Tab. 3. f. 2.

III. De Bloemen vallen kleiner dan in de voorgaande Soort.

AFDEFL.
II.
HOOFD-
STUK.

LIGUSTRUM, Liguster.

Dat de Bloemen in vieren gedeeld zyn, en de Vrucht een Bessie is met vier Zaaden, onderscheidt dit Geslacht van de voorgaande en volgende, met welken het overeenkomt in twee Meeldraadjes te hebben en een enkelen Styl.

I.
Ligustrum
vulgare.
Gemeene.

De eenigste Soort (1) is een zeer bekend en gemeen Gewas, dat men *Liguster* noemt, naar den Latynschen naam, die in het Italiaansch *Giustrico* nog bewaard schynt te zyn gebleeven; maar in de andere Taalen van Europa heeft het, gelyk met inlandsche Gewassen dikwils gaat, geheel verschillende naamen. De Franschen heeten 't zelve *Troëne* of *Frezillon*; de Engelschen *Privet* of *Primprine*; de Duitschers *Hartriegel*, *Mundholtz* of *Beinholtz*, en in onze Taal voert het ook den naam van *Keelkruid*, *Mondhout* en *Rynwilgen*. De Groeyplaats is in de middelste deelen van Europa algemeen; zelfs, op de Eilandjes aan de Zeekust van Sweden, by Bahuis op Klippen onder de Steenen, heeft de Heer KALM het overvloedig aange-
trof-

(1) *Ligustrum*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 18. p. 55. *Veg.* XIII. p. 54. *Hort. Cliff.* 6. *Fl. Suec.* 4, 5. ROYEN *Lugdbat.* 398. DALIB. *Paris.* 2. *Ligustrum Germanicum.* C. B. *Pin.* 475. TOURNEF. *Inst.* 596. *Phillyrea.* DOD. *Pempt.* 775. *Liguster* of *Mondhout.* DOD. *Kruidb.* 1215. HALL. *Helv.* 527.

troffen. In de Haagen aan de Wegen in Engeland, op de Heijen van Vrankryk, aan den voet der Bergen in Karniolie, in de Bosfchen van Oostenryk, inzonderheid op de Eilandjes in den Donau; in Pruisfen, Pomeran, enz. vindt men 't overal van zelf groeijen. Hier te lande komt het insgelyks in de Duinen van Holland en in de Wouden van Vriesland wild voor: maar gemeenlyk ziet men het tot Haagjes in de Tuinen gebruikt, waar toe het zeer bekwaam is. Onder alle Boomen, Heesters en Kruiden, is niets, daar men zo veelerley en zo fraaije figuren, door buigen en fcheeren, van maaken kan, als de Liguster (*).

Natuurlyk is het een Boomachtige Heester, tot zes Voeten hoogte opgroeijende, met dunne Ryzen, die zeer taay zyn, hebbende eene Afchgrauwe Schors en witachtig hard Hout. De Bladen, langwerpig, smal, byna als die der gewoone Wilgen maar veel kleiner en donker groen, komen tegenover elkander aan de groene Rysjes voort. Aan de enden van byzondere Steeltjes draagt dezelve Trosjes van kleine witte Bloempjes, met geele Meelknopjes, niet onaangenaam van Reuk. Deeze Bloempjes zyn eenbladig, Trechterachtig, meest in vieren, doch fomtyds ook in vyven of in zes-

(*) P. LAUREMBERG. *Horticult. Libr. I. Cap. 30. Vid. RAJ. Synops. Method. Stirp. Britt. Lond. 1690. p. 226. Itid. Hist. Plant. 1603.*

III. zesen verdeeld. Hier op volgen Trosjes van Bes-
 AFDEEL. fen, naast met die van den Geneverboom over-
 II. eenkomende, in de rypheid zwart, en een zwarte
 Hoord- te Kleur afgeevende, zo dat menze wel tot het
 STUK. maaken van Inkt gebruikt heeft. TRAGUS zegt,
 Liguster. dat men 'er een blaauwe Verw van maakte. Des
 Winters aazen de Lyfters en andere Vogeljtjes
 op deeze Besfen (*). Zy zyn bitter van Smaak
 zo wel als de Bladen, wier Afkookzel door
 sommigen tot Gorgeldranken; als ook tot zuive-
 ring van Zweeren, aangepreezen wordt. Men
 doet 'er dan dikwils de Bloemen by: want, in 't
 wilde groeiende, is dit Gewas zeer Bloemryk,
 en bloeit den geheelen Zomer; maar in Scheer-
 haagen vindt men 'er weinig Bloemen aan. Het
 blyft 's Winters groen, doch laat zyn Bladen
 vallen tegen dat het nieuwe krygt.

De vermaarde TOURNEFORT géeft, uit
 MUNTING, eene Verscheidenheid van Ligus-
 ter op, welke de Bladen geel bont heeft, in 't
 Franfch *Troësne panaché* genaamd. MAPPUS
 heeft dergelyke in Bosfchen van den Elfaz ge-
 vonden. Dezelve staat, in de Tuinen, heel fier-
 lyk, doch gaat, indien men 'er door afzooqing
 geen zorg voor draagt, ligtelyk verlooren; de-
 wyl zy weder groen wordt. Gedagte MUN-
 TING

(*) LINNÆUS zegt, in *Gen. Plant.* dat deeze Besfen maar
 ééne holligheid hebben: HALLER, dat dezelve door een
 middelfchot verdeeld zyn en twee Zaaden bevatten. SCOPOLI
 geeft 'er een vliezig middelfchot aan. TOURNEFORT zegt,
 dat zy meest vier Zaaden inhouden.

TING hadt, uit Zaad dat hem van Napels gezonden was, in 't jaar 1666, ook een Liguster met Zwarte welriekende Bloemen geteeld; maar deeze, veel tederer dan de gewoone, kon geen Vorst, Sneeuw, Mist of sterken Wind verdueren. Hy hadt dezelve tot vier Voeten hoogte opgekweekt. Volgens BREYN vindt men zelfs Liguster met vergulde en met verzilverde Bladen.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.
Liguster.

P H I L L Y R E A. Steenlinde.

Dat de Vrucht van dit Geslacht eene éénzaadige Besie is, onderscheidt hetzelve van de voorgaanden: doch de Bloem is ook meer Klok- dan Trechtersvormig.

Het bevat drie Soorten, die altemaal in Europa haare Natuurlyke Groeyplaats hebben.

(1) Steenlinde met Lancetswys' ovaale, byna ongekartelde Bladen.

I.
Phillyrea
media.
Middelslag.

Men noemt de Soorten van dit Geslacht altemaal met den Griekschcn naam, wiens afleiding onzeker is. DIOSCORIDES zegt, dat de

(1) *Phillyrea Foliis ovato-lanceolatis subintegerrimis. Syst. Nat. XII. Gen. 19. p. 55. Veg. XIII. p. 54. Hort. Ups. 5. Ph. Fol. ovato-lanceolatis vix crenatis. Hort. Cliff. 4. ROYEN Lugdbat. 398. Phillyrea Ligustri folio. C. B. Pin. 476. Phillyrea tertia. CLUS. Rar. p. 62. Hist. I. p. 52. TOURNE. Inst. 596. CAM. Epit. 90. LOB. Ict. II. 132.*

III. de *Phillyrea* een Boom is , van grootte als de
 AFDEEL. Cyprus, met Olyfbooms Bladen, doch breeder
 II. en zwarter, met Vrugten als van den Mastik-
 HOOFD- boom , die zwart zyn , zoetachtig en als aan
 STUK. boomen. Dewyl sommigen de Liguster voor
 Steenlinde. den *Cyprus* der Ouden aanzien, zo hebben dee-
 ze aan dit Gewas de grootte van den Liguster
 toegeschreeven ; doch 't is zeker, dat hetzelfde
 dien aanmerkelyk overtreft. Alle de Soorten
 groeijen natuurlyk in de Zuidelyke deelen van
 Europa, en verschillen byna allěen in de Groot-
 te en in de breedte of smalheid der Bladen.
 Evenwel maaken de Spanjaarden of Portugeezen
 in de benaamingen eenig verschil, noemende
 deeze eerste Soort *Alader* ; de tweede *Piadera*
 of *Ladierna* ; de derde *Azebo* of *Adorna*.

De vermaarde CLUSIUS, by wien deeze
 de Derde *Phillyrea* is, zegt dat hy 'er in Span-
 je Boompjes van gezien heeft, twee Mans lang-
 ten hoog, waar van hy een Takje hadt afge-
 plukt, dat door hem met Bladen en Bloemen afge-
 beeld wordt. In beide opzigten geleck zy naar
 den Olyfboom zeer, hebbende de Bladen ge-
 heel ongekarteld, de Bloemen witachtig groen,
 Troswyze uit de Oxels der Bladen spruitende
 en ronde Vrugten, als Aalbesfen, een hard
 Steentje met een witten Bast bevattende.

II.
Phillyrea
angustifolia
lia
 Smalbladi-
 ge.

(2) Steenlinde met smal Lancetvormige effen-
 randige Bladen. De

(2) *Phillyrea* Fol. lineari-lanceolatis integerrimis Hort.
 Cliff.

De smalheid der Bladen onderscheidt deeze, die van sommigen voor eene Verscheidenheid der voorgaande wordt aangezien. Hier toe behoort de Vierde en Vyfde Phillyrea van CLUSIUS, wordende maar half zo hoog als de voorgaande, en dus ook de Takken dunner hebbende, met een bruiner Schors bekleed. De Bladen waren bitter. Zyne Vyfde verschilde van de vierde zeer weinig, doch hadt de Bladen nog wat smaller. De Bloem en Vrucht was even als in de voorgaande. Hy hadtze beiden in Spanje aangetroffen; doch de Derde by Montpellier.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

(3) Steenlinde met Hartvormig ovaale getande Bladen.

III.
Phillyrea
latifolia.
Breedbla-
dige.

Deeze is niet alleen de breedste van Bladerloof, maar ook de grootste, zo CLUSIUS aanmerkt, schietende hooger op dan de Kermesboom, de Takken een Duim dik en dikker hebbende, met eene groene Schors en besprengd met witachtige Vlakken. De Bladen zyn

Cliff. 4. ROYEN *Lugdbat.* 398. *Phill.* *angustifolia prima & secunda.* C. B. *Pin.* 476. *Phillyrea quarta & quinta.* CLUS. *Rar.* p. 62. *Hist.* I. p. 52. TOURN. *Inst.* 596.

(3) *Phillyrea* *Fol. cordato-ovatis serratis.* *Hort. Cliff.* 4. *Upr.* 6. ROYEN *Lugdbat.* 398. *Phill.* *latifolia spinosa &c. folio beviter serrato.* C. B. *Pin.* 476. *Phillyrea prima & altera.* CLUS. *Rar.* p. 60. *Hist.* I. p. 52. TOURN. *Inst.* 596.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.
Steenlinde.

zyn grooter, groener en dikker, dan die van gedagten Boom, aan den rand een weinig gedoornd, famentrekkende doch niet onaangenaam van Smaak. Zyne Tweede was nog grooter, en derzelver Takken hadden een witachtige Schors. Van beiden hadt hy flegts de Vrugten gezien, Troswyze op Steeltjes voortkomende uit de Oxels der Bladen, van grootte als gemeld is, en met die der andere Soorten overeenkomstig, zwart van Kleur. Deeze twee waren hem in Portugal voorgekomen.

Door CAMERARIUS worden deeze drie Verschillendheden van 't Blad der Phillyrea, by elkander, niet onaartig voorgesteld: hy merkt aan, dat dezelve op Steenachtige plaatsfen groeijen. DIOSCORIDES heeft het Afkookzel der Bladen tot een Gorgeldrank in Zweeren van Mond en Keel, als 'er een famentrekkende kragt vereischt wordt, aangepreezen. By LOBEL vindt men de eerste en tweede Soort afgebeeld, doch in plaats van de derde heeft die een Breedbladige, welke ongedoornd is, genaamd een Boom van Provence, die de echte *Macaleb* of *Mahaleb* van SERAPION zou zyn (*).

SY.

(* De *Mahaleb* wordt voor een Soort van Kers of Pruimenboom gehouden: zie het voorgaande II. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 561.

S Y R I N G A . Syring.

III.
AFDEEL.

II.

Dit Geslagt , dat de Bloem TrechterachtigHOOFDE
en ook in vieren gedeeld heeft, verschilt vanSTUK,
de anderen , doordien het Zaadhuisje verdeeld
is in twee Holligheden.

Het bevat de twee volgende Soorten.

(1) Syring met Hartvormig ovaale Bladen.

I.
Syringa
vulgaris.
Gemeene.

Deeze is 't , die gewoonlyk den naam van
Syring voert , en overal vry gemeen is in Eu-
ropa, doch 'er niet in 't wilde groeit. CLU-
SIUS wil , dat deeze naam afkomstig zy van
de lange regte Looten , die het Gewas heeft ,
vol van een voos Merg , 't welk 'er uit geno-
men zynde dezelve Pypachtig worden. Hier-
om , waarfchynlyk , noemt men 't in Engeland
Pipe - Tree , maar de Fransche naam , *Queue de*
Renard , dat is Vosfe - Staart , zal van de figuur
der Bloemtrosfen zyn afgeleid. Zo willen ook
fommigen , dat de Pypachtige gestalte van de
Bloemen de oorsprong zy van den naam van Sy-
ringeboom. De Duitschers noemen hem gemeen-
lyk *Spanisch Hollunder* , dat is Spaansche Vlier
Men

(1) *Syringa Foliis ovato-cordatis.* *Syst. Nat.* XII. Gen.
22. p. 56. *Veg.* XIII. p. 55. *Hort. Cliff.* 6. *Hort. Ups.* 6.
ROYEN *Lugdbat.* 397. DALIB *Paris.* 2. *Syringa caerulea.*
C. B. *Pin.* 398. Lillach. DOD. *Pempt.* 778. *Lilac.* TOURNEF.
Inst. 601. BOERH. *Lugdbat.* II. p. 221.

II. DEEL. IV. STUK.

III. Men kan van dit Gewas, door den tyd, en
 AFDEEL. II. door het op te snoeijen, een taamelyken Boom
 HOOFD- maaken, doch uit zich zelve groeit het altoos
 STUK. Heesterachtig, dikwils ter hoogte van twaalf
 Syring. en meer Voeten. De Wortels kruipen sterk
 voort, en geeven veele Uitloopers uit, waar
 door men den Boom ligt kan vermenigvuldi-
 gen. Hy heeft een effene Afchgraauwe Schors
 en taamelyk vast Hout. Men vindt 'er wel,
 die de Stammen drie of vier Duim dik heb-
 ben. Aan 't end der jonge Looten zyn onge-
 meen dikke Knoppen. De Bladen, die by
 paaren als in 't kruis staan, hebben de gedagte
 figuur. De Bloemen komen, als bekend is, by
 groote Trosfen voort, en deeze zyn het eigent-
 lyk, die, door haaren aangenaamen Reuk en
 tevens door haare Kleur, de bevalligheid van
 dit Gewas uitmaaken, 't welk anders geene
 nuttigheid heeft, wordende meest gebruikt tot
 versiering van Buitenplaatsen. De Zaadhulsjes
 zyn Peulachtig, en, gelyk de Zaden, van
 geen dienst.

Gemeenlyk kennen wy de Syringen met blaau-
 we Bloemen, de Blaauwe Syring genaamd, en
 die met witte Bloemen; behalve welken 'er nog
 eene is met hoog paarsche Bloemen. Deeze
 maaken de Verscheidenheden der gewoone Sy-
 ringen, die men ook wel de *Arabische* noemt,
 uit.

(2) Syring met Lancetvormige Bladen.

III.
AFDEEL.

Deeze voert den Bynaam van *Persifche*, om dat het die is, van welke eigentlijk de naam *Lilac*, waar mede **TOURNEFORT** en **BOERHAAVE** dit Geflagt bettempeld hebben, zyne afkomst heeft. Het is de *Agem Lilac* van **CORNUTUO**. **TOURNEFORT** verhaalt, dat de Kruidkunde hem eens uit de belemmering hielp, toen hy in Turkye gevraagd werdt naar den Koning van Agem; waar op hem gelukkig in gedagten fchoot, dat de Perfiaanfche Syring *Agem Lilac* getyteld werdt. Deeze, immers, fchynt haare afkomst uit Perfie te hebben. Men heeft 'er twee Soorten van gemaakt, de eene met onverdeelde, de andere met gefnipperde Bladen, welken **LINNÆUS** als Verfcheidenheden opgeeft, doch maar één zelfde Gewas uitmaakende, volgens **RAY**, die 'er dus van fchryft.

HOOFD-
STUK.
II.
Syringa
Persica.
Laage
Syring.

„ Het is een Heefter van drie of vier El-
„ len hoogte, met week witachtig Hout, van
„ binnen met wit Merg gevuld, de Schors
„ graauw of bruinrood hebbende, met dui-
„ zend

(2) *Syringa Foliis lanceolatis*. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII.
S. *Foliis lanceolatis integris*. *Hort. Cliff.* 6. *Ups.* 6. **ROYEN**
Lugdhat. 397. **MILL.** *Dict.* T. 164. f. 1. *Agem Lilac Per-*
farum. **CORN.** *Canad.* 190. *Syringa Babylonica* &c. **PLUK.**
Alm. 359. T. 227. f. 3. **S.** *Fol. lanceolatis integris dissec-*
tisque. *Hort. Cliff.* 6. *Ups.* 6. R. *Lugdhat.* 397. *Ligustrum*
Fol. laciniatis. C. B. *Pin.* 476. **MILL.** *Dict.* **TOURNE.**
BOERH. *ut supra.*

C

II. DEEL. IV. STUK.

III. „ zend geelachtige Stippen gevlaakt. De Wor-
 AFDEEL. „ tel van onderen is Houtig en Vezelachtig.
 II. „
 HOOFD- „ Een byzondere Verscheidenheid heeft in het
 STUK. „ Blad plaats , 't welk in een laag Takje de
 Syring. „ verdeelingen van de Jasmyn heeft , in een
 „ hooger ongefnipperd is , zweemende eeniger-
 „ maate naar het Blad van de gewoone Ligu-
 „ fter , zo wel in grootte als in figuur daar aan
 „ gelyk. Tweemaal bloeit dit Gewas : eerst
 „ geeft het , voor St. Jan , Trosfen van bleek
 „ paarschtige Bloemen uit , veel zoeter van
 „ Reuk dan onze gewoone Syringen ; ten twee-
 „ den maale laat in de Herfst , doch dit gebeurt
 „ by ons zelden , en , als het gebeurt , dan
 „ zyn het maar kleine , yle Trosfen. Op de
 „ Bloem volgt een korte breedere Haauw , die
 „ gepunt is en wederzyds met een Streep ge-
 „ tekend , alwaar zy , ryp wordende , in 't
 „ midden opsplyt , geevende een zwartachtig
 „ Zaad , als dat der gewoone Syringen , maar
 „ kleiner , uit.”

Deeze wordt in 't byzonder *Agem Lilac* , dat is Perfiaanfche Bloem , getyteld. Het fchynt derhalve , dat zy uit Perfie haare afkomst hebbe ; hoewel zy , door den tyd , niet minder genaturalizeerd is in Europa , dan de voorgaande. Veelal heeft men 'er laage Boompjes van , in de Hoven en Bloemperken.

J U S T I C I A .

Dit

Dit Geslagt verschilt van de voorgaanden door de figuur van de Bloem, die in de meeste Soorten eene Smoelswyze gedaante heeft; weshalve het door **TOURNEFORT** tot de genen die een *Flos Personatus*, als het een of andere Gelaat van een Mensch of Dier voorstellende, hebben, betrokken is. **BOERHAAVE** plaatst hetzelve onder de Planten met tweehokkige veelzaadige Vrugten; doch veele zyn eenzaadig. **LINNÆUS** onderscheidt het, doordien ieder Meeldraadje een enkel Meelknopje heeft; maar wy zullen zien, dat 'er ook zyn met dubbelde Meelknopjes.

In dit Geslagt zyn ruim twintig Soorten ver- vat, waar onder de helft Heesterachtig, die hier volgen.

(I) *Justicia die Boomachtig is, met Lancets- wys' oyaale Bladen, en aanblyvende Blik- jes die oyaal zyn, de Helm der Bloem- krans hol.*

I.
Justicia
Adhatoda.
Adhatoda.

De eigen naam van dit Gewas, by de Cey- loneezen, welke een Middel om de Vrug af te dryven betekent, is tot een Geslagtnaam ge- bruikt

(1) *Justicia* Arborea, Foliis lanceolato-ovatis, Bracteis ova- tis persistentibus, Corollarum Galeâ concavâ. *Syst. Nat.* XII; *Gen.* 29. p. 59. *Veg.* XIII. p. 58. *Fl. Zeyl.* 16. *Hort. Ups.* 7. *Hort. Cliff.* 9. **ROYEN** *Lugdbat.* 291. *Adhatoda* Zeylanen- sium. **HFRM.** *Lugdbat.* 642. T. 643. **FLUK.** *Alm.* 9. T. 173. f. 3. **RIVIN** *Monop.* 129. **BURM.** *Zeyl.* 6. **BURM.** *Fl. Ind.* 7. **BOERH.** *Lugdbat.* I. 239.

C 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. **AFDEEL.** III. **HOOFD-**
STUK. bruikt door **TOURNEFORT**. Dezelve maakt hier den bynaam uit. Mooglyk is de Geslagt-naam daar van afgeleid. **HERMANNUS** hadt deeze Soort genoemd *Adhatoda* der Ceyloneezen; doch onder de Ceylonsche Planten zyn meer Soorten van dit Geslagt ontdekt.

By **BREYN** vindt men deeze Soort genoemd een Boomachtig Indisch Gewas, misfchien naar den Dictamnus gelykende, met Bladen van den Amerikaanschen Laurier. Elders vindt men het een Boom geheten; doch **TOURNEFORT** heeft het zelfs onder de Kruiden of laage Heesters betrokken. De Malabaaren noemen hetzelfde *Wanaepala*. Door **FABRICIUS** is het, wat de Bloem- en Vruchtmaaking aangaat, omftandig beschreeven, en is gemeen in de Akademie - Tuinen.

II.
Justicia
Echolium.
 Afdry-
 vende.

(2) *Justicia die Boomachtig is, met Lancets-
 wys' ovaale Bladen, en afvallende Blik-
 jes die spits ovaal zyn, de Helm der
 Bloemkrans agterover geboogen.*

Aan deeze Soort wordt de Griekfche naam *Echolium*, welke juist het zelfde als *Adhatoda*,
 en

(2) *Justicia Arborea*, Foliis lanceolato-ovatis, Bracteis ovatis deciduis mucronatis &c. *Fl. Zeyl.* 17. *Adhatoda Spica longistimâ Flore reflexo.* **BURM.** *Zeyl.* 7. T. 4. f. 1. *Carim-Curini.* *Hort. Mal.* II. p. 31. T. 20. **PLUK.** *Alm.* 126. T. 171. f. 4. *Adhatoda Floris labio superiori angustissimo &c.* **TOURNE,** *Inst.* 175. **BURM,** *Fl. Ind.* p. 7.

en dus Afdryvende , betekent , door een zonderlinge verkiezing gegeven. De voorige Soort , bovendien , was reeds door RIVINUS dus genoemd , en van die eigenschap , dat nog meer is , vind ik ten opzigt van deeze niets gemeld. De Hoogleeraar J. BURMANNUS geeft 'er , onder de Ceylonfche Planten , een zeer fraaije Afbeelding van , en merkt aan , dat het een Heefter is , met Houtige Steelen en gepaarde Bladen , die glad en wederzyds groen zyn. Aan 't end geeft de Steel een zeer lange Aair uit , met Bloemen , die tusfchen Plaatjes voortkomen , welke met de Bloem afvallen , indien dezelve geen Zaad maakt : zo dat de Aair zig dikwils van boven alleen gebladerd vertoont. Het zou de *Carim - Carini* van Malabar zyn , welke door RAY *Indifche Heefter met Aairen van Gehelme Bloemen , het Zaadhuisje tweekleppig en tweezaadig* , getyeld is : doch uit het voorgaande fchynt de gefalteder Bloemen niets Helmachtigs te hebben. Zie hier , hoe de gezegde Heer FABRICIUS , in zyne optelling der Planten van den Helmftadfchen Tuin , dezelve befchryft.

„ De Bloemen , aan de enden der Takken ,
 „ in groote vierhoekige Aairen gefchikt , heb-
 „ ben langwerpig ovaale Bloemplaotjes of Blik-
 „ jes , die regtop ftaan en puntig uitloopen. De
 „ Kelk is groen en zeer klein , eenbladig ,
 „ fpits , regtopftaande , vyftandig. De Bloem ,
 „ uit den groenen blaauwachtig en eenbladig ,

C 3

„ heeft

III. „ heeft een zeer lange, naauwe, bultige, Pyp:
 AFDEEL. „ de rand is gaapende met twee Lippen, waar
 II. „ van de bovenste van onderen breedst, dan
 HOOFD- „ zeer smal wordt, en omgeboogen, gekield
 STUK. „ is, met de Punt gespleeten. De onderste
 „ Lip, welke zeer groot is en ten halve in
 „ drieën gedeeld, heeft de middelste Slip breedst
 „ en rondst. Twee Meeldraadjes, van de ei-
 „ genste Kleur als de Bloem, zitten onder het
 „ Grondstuk van de Bovenlip verholten. De
 „ Meelknopjes hebben even de zelfde Kleur,
 „ zy staan regtop en zyn van onderen gesplee-
 „ ten. Het Vruchtbeginzel is groen, Tolrond,
 „ met een witten Draadachtigen Styl, van lang-
 „ te als de Bloempyp, en een enkelen Stem-
 „ pel.”

VI. (6) *Justicia die Heesterachtig is, met Lan-*
Justicia. *cetswys' ovaale Bladen en spits ovaale*
Betonica. *Blikjes, die Netswys' geaderd, en gekleurd*
Betonie- *zyn (*).*
achtige.

Dee-

(6) *Justicia fruticosa*, Foliis lanceolato-ovatis, Bracteis ovato-acuminatis Venoso-reticulatis coloratis. *Fl. Zeyl.* 18. *Betonica frutescens.* BONT. *Jav.* 146. *Betonica Hormini sativi comâ,* *Amaranthi foliis.* BURM. *Zeyl.* 47. *Bem-Curini.* *Hort. Mal.* II. p. 126. T. 21. *RAJ. Hist.* II. p. 1709. *BURM. Fl. Ind.* p. 8.

(*) Ik volg hier de verschikking, ten opzigt van de Soorten in de laatste Uitgaaven van het *Samenstel der Natuur* gemaakt; zynde de Getallen met de Orde van de *Spec. Plantarum* overeenkomstig.

Deeze , tot welke de Adhatoda met kleiner Bloem van **TOURNEFORT**, betrokken wordt, zou de Heesterachtige Betonie zyn van **BON-TIUS**, op Java waargenomen, en de *Bem-Curini* van Malabar, welke de Indische Aairdraagende Heester, met korte Bloemsteeltjes, is van **RAY**. Dezelve heeft den Stam byna als de voorgaanden, maar minder Boomachtig: de Bladen kleiner, verder van elkander, Lancetswys' ovaal: de Aair is uit gegolfde, gepaarde, spits ovaale, Netswys' gaderde en gekleurde, Blikjes of Plaatjes, samengefeld. De beide Meeldraadjes hebben dubbelde Meelknopjes. De Helm van de Bloemkrans is breed, gelyk in de eerste Soort, maar de Onderlip van een ander maakzel.

- (4) *Justicia die Heesterachtig is, met Lancetswys' ovaale, ruige, ongesteelde Bladen, en omgekromde Aairen.*

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.
IV.
Justicia
Scorpioides.
Krom
geaarde.

Deeze, van 't Eiland Vera Cruz in de Westindiën afkomstig, geeft de Bloem-Aairen, die als een Scorpioen-Staart omgekromd zyn, uit de Oxels der Bladen, zo de Heer **MILLER** aanmerkt.

(5) Ju-

(4) *Justicia Fruticosa*, Fol. lanceolato-ovatis hirsutis sessilibus, spicis recurvatis. †. *Justicia* Fol. oblongo-ovatis, hirs. sess. Flor. spicatis Alaribus, Caule Fruticoso. **MILL.** *Dict.* N. 1.

C 4

III. (5) *Justicia die Heesterachtig is, met Lan-*
 AFDEEL. *cetswys' ovaale bonte Bladen, de Bloemen*
 II. *wyd van Pyp.*
 HOOFD-
 STUK.

V. Met deze Soort wordt dat Ambonsche Gewas
Justicia bedoeld, daar RUMPHIUS den naam aan
pitta. geeft van het *Vergulde Blad*; hoewel de Bla-
 Bontbla- dige. den, volgens zyne beschrijving, eigentlijk maar
 met witte Vlakken, als Vuurvlammetjes, langs
 de middel-Rib getekend zyn. Hierom wordt
 van dat Loof op Bruiloften onder de Indiaanen
 gebruik gemaakt. De Bloemen, zegt LINNÆUS,
 hebben een zeer kleinen, vyfstandigen Kelk,
 een opgeblazen Keel; de Bovenlip krom en uit-
 gegulpt; de Onderlip breed, egaal in drieën ge-
 sneeden, en twee Meeldraadjes onder de bo-
 venste Lip.

Behalve de gemelde vindt men ook een Soort
 van dit Gewas, wier Bladen met licht roode of
 Vuurkleurige Vlakken getekend zyn, zegt RUM-
 PHIUS, die aanmerkt, dat zy door den tyd re-
 delyke Boompjes worden, met den Stam zo
 dik als een Been; maar zy komen op Ambon
 niet dan in de Hoven voor. Men heeftze uit
 China en de Manilhas, op de Molukkiſche Ei-
 lan-

(5) *Justicia Fruticosa, Foliis lanceolato-ovatis pictis, Co-*
rollis Fauce inflatis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Folium brac-
teatum. RUMPH. Amb. IV. p. 73. T. 30. Periclymenum In-
dicum Foliis maculatis latioribus Laurinis. BURM. Zeyl. 186.
Tsjude-Maram. Hort. Mal. VI. p. 111. T. 60. BURM. Fl.
Ind. 7.

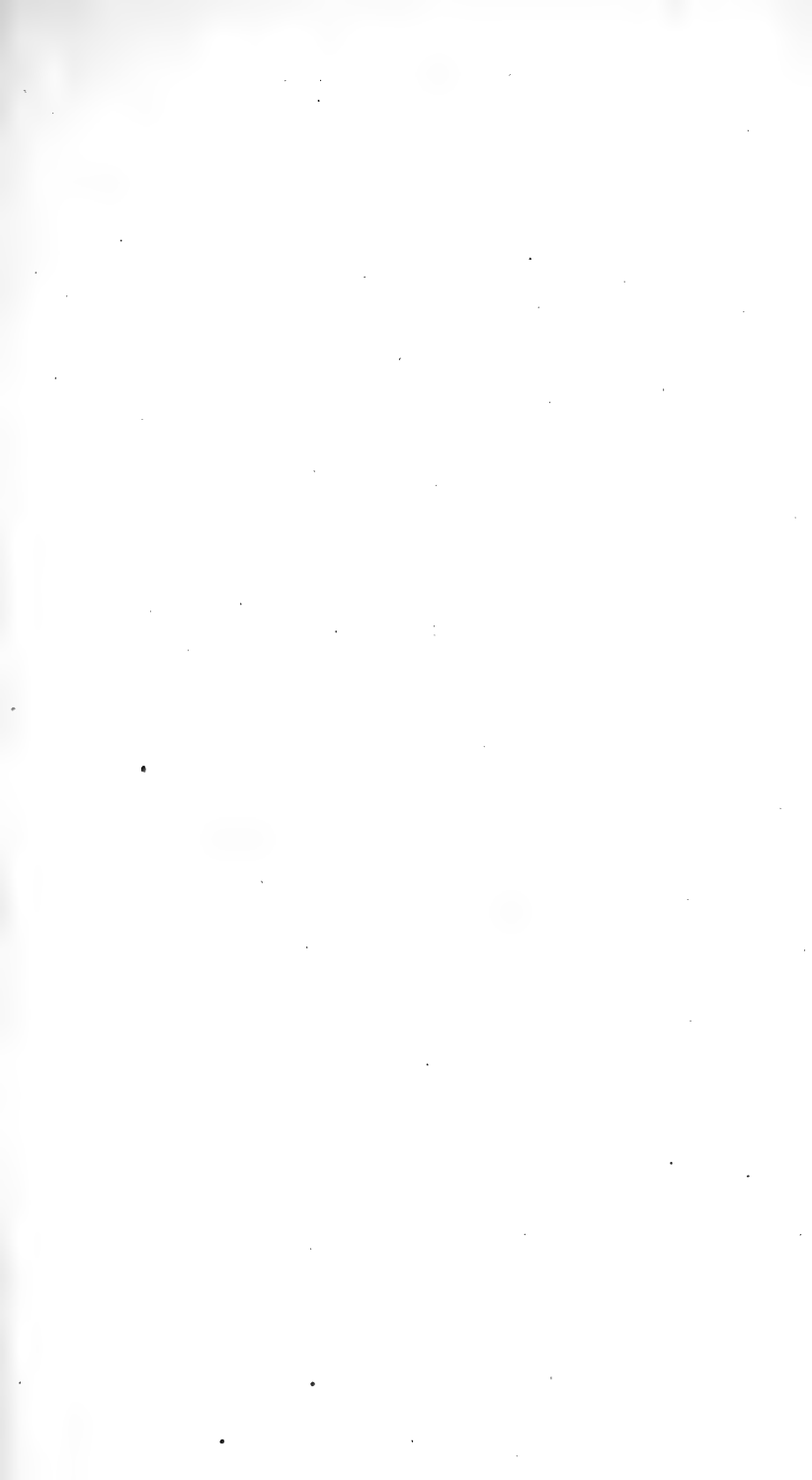

Fig. 2.

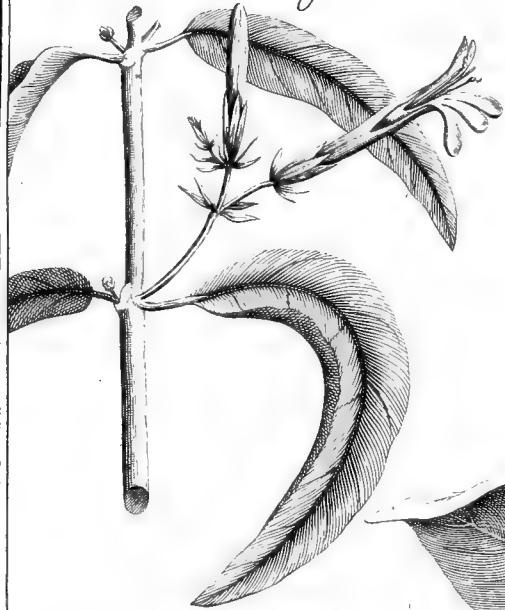
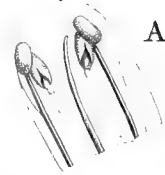

Fig. 3.

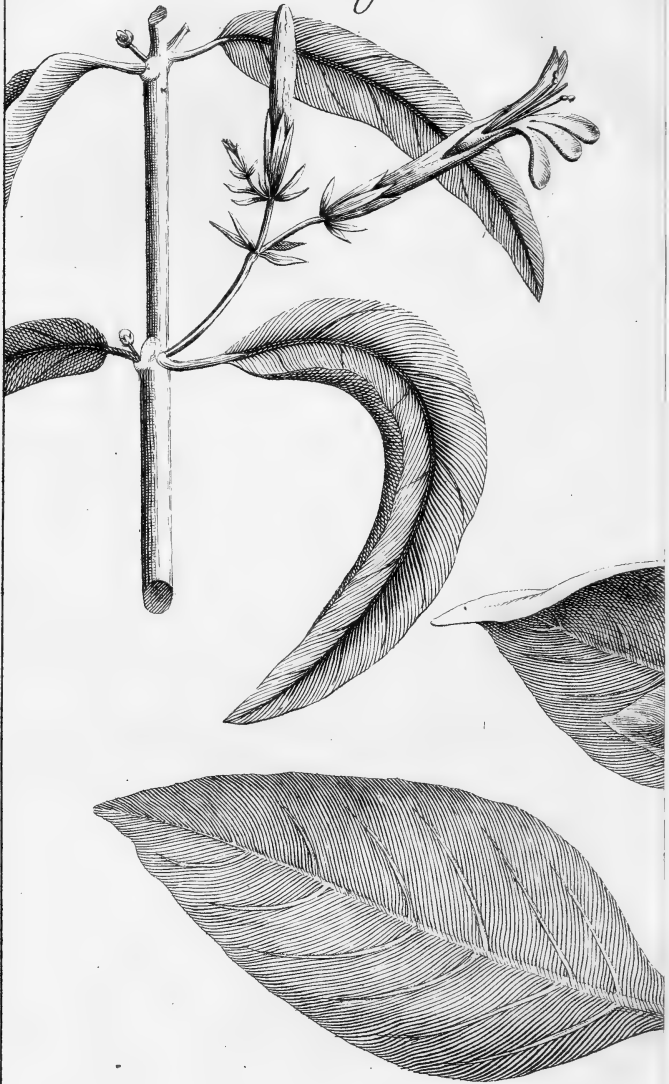

Fig. 1.

Fig. 2.

G. Philips fecit.

landen, als ook op Java en Malabar, overgebracht, III.
 zo de Heer N. L. BURMANNUS aanmerkt, ^{AFDEEL.}
 wordende het Gewas op de laatstgemelde Kust ^{II.}HOOFD-
Tsjude-Maram, in 't Nederduitsch *Maagden-* ^{STUK.}
Lot geheten; waarfchynlyk gelyk by ons de
 Maagden-Palm, om de gezegde reden. RAY
 noemt het een Indifche Heefter met een Bloed-
 kleurige Vlinder - Bloem en gevinde Bladen;
 doch dit zou ftrydig zyn met de voorgaande,
 die enkelde Bladen heeft; als ook met de *In-*
difche Periclymenum, die breede, gevlaakte Lau-
 rierbladen heeft, van den Heer J. BURMAN-
 NUS onder de Ceylonfche Planten befchree-
 ven, en hier t'huis gebragt.

(3) *Justicia die Heefterachtig is, met Lan-* ^{III.}
cetswys ovaale viervoudige Bladen en Lan- *Justicia*
cetvormige gehaairde Blikjes. *Infundibu-*
liformis.
 Trechter-
 bloemige.
 Pl. XVIII.
 Fig. 1.

De gefalte der Bloemen is in dit Gewas zo
 ongemeen verfchillende van die der andere Soor-
 ten van dit Geflagt, dat niets dan de overeen-
 komst van de deelen der Vruchtmaaking haar
 hier toe heeft kunnen betrekken. Deswegen
 wordt zy door den naam van *Trechterbloemige*
 onderscheiden. De meergemelde Heer RICH-

TER

(3) *Justicia Fruticosa*, Foliis lanceolato-ovatis quaternis,
 Bracteis lanceolatis ciliatis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Manja-*
Curini. Hort. Mal. IX. p. 121. T. 62. *Herba Fruticosa Indica*
Sec. RAJ. Hist. III. p. 402. *BURM. Fl. Ind.* p. 7.

C 5

II. DEEL, IV. STUK.

III. TER hier van ook een Takje medegebragt heb-
 AFDEEL bende, is hetzelfde op de nevensgaande Plaat in
 II. Afbeelding gebragt. Men ziet 'er uit, dat het
 HOOFD- meer of min overeenkomst heeft met de be-
 STUK, schryving, welke onze Ridder daar van aldus
 geeft.

„ Het is een Heester met ronde Takjes; de
 „ Bladen aan vieren, Lancetswys' ovaal, effen-
 „ randig, glad, vry lang gestield; en aan de
 „ Knietjes der Takken enkele Bloemsteeltjes
 „ hebbende, van langte als het Blad, met een
 „ langwerpige Aair, die Schubswyze bekleed is
 „ met twee ryën van Lancetvormige gehaarde
 „ Blikjes, waar tuschen vier smalle en een
 „ Kelk aan de tip Haairig. De Bloem is zeer
 „ fraay, wit van Kleur met een Haairchtig
 „ dun Pypje, de Meeldraadjes insluitende en zig
 „ aan den rand, ter grootte van een kleine Nar-
 „ cis, met vyf Kwabben uitbreidende, waar
 „ van de onderste grootst.” De Heer N. L.
 BURMANNUS merkt aan, dat de Bloemen
 geel of Oranjekleurig zyn, gelyk dezelve zig
 ook aan het gedagte Takje bevinden. 't Ge-
 was maakt in de Tuinen te Batavia een sierlyk
 Bloemboompje uit, van drie of vier Voeten
 hoogte.

XIX.
Justicia
spinosa.
 Gedoom-
 de.

(19) *Justicia die Heesterachtig is, met Doo-
 rens*

(19) *Justicia spinosa, Spicis (l. spinis) axillaribus, Pedun-
 cul-*

rens in de Oxelen en enkele Bloemsteeltjes op zyde.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-

De Drukfeil van *Spicis* in plaats van *Spinis*, die de bepaling of Soortnaam onverstaanbaar maakt, en aanleiding tot de uitlating van *simplicibus* gegeven heeft, is uit de Twaalfde Uitgaave, onverbeterd, door den Heer MURRAY overgenomen en gevolgd. De Heer MILLER noemt deeze Soort, *Justicia* die gedoornd is, met langwerpige ovaale uitgegulpte Bladen, en eenen Heesterachtigen Takkigen Stam. JACQUIN geeft 'er den bynaam aan van *monanthera*, om dat deeze Soort zig door enkele Meelknopjes te hebben van de andere Soorten van dit Geslacht, door zyn Ed. in de Westindiën waargenomen, onderscheidt. Dezelve groeide in 't Kreupelbosch, aan den Zeekant, op St. Domingo.

Het is, zegt hy, een Heester van vyf Voeten hoog, die zig in weinig lange, slappe Takjes verdeelt, welke met ovaalachtige Blaadjes bezet zyn, van omtrent een half Duim lang. Uit derzelve Oxelen komen sterke spitse Doornen, tegenover elkander, voort, zo wel als drie of vier Bloemsteeltjes, ieder met een enkel

culis lateralibus (*adde simplicibus.*) *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Sp. Plant.* 1663. *Just. spin. Fol. oblongo-ovatis, emarginatis &c.* MILL. *Dict.* 6. *Justicia monanthera.* JACQ. *Amer. Hist.* p. 2. T. 2. f. 2.

III. keld paarsch Bloempje, 't welk Pypachtig is en
 AFDEEL II. in twee Lippen verdeeld, de bovenste in twee-
 HOOFD- en, de onderste in drieën gespleeten zynde. De
 STUK. Meeldraadjes, wier getal twee is, hebben, zegt
 zyn Ed., de Meelknopjes langwerpig en twee-
 ledig (*).

XXV. (25) *Justicia die Heesterachtig is, met ovaa-*
le Bladen en Bloemtrosfen aan 't end der
Takjes.
Justicia
fastuosa.
 Pragtige.

Tot deeze Soort schynt de Plant, welke naar de *Gratiola* zweemt en Bloemen heeft als die van 't Vingerhoedkruid, van *PLUKENETIUS*, te behooren. Dezelve was afkomstig van *Madras*, aan de Kust van *Koromandel*, en dus vry ver benoorden *Tranquebar*. In Gelukkig *Arabie* heeft *FORSKAOHL* deeze Soort waargemen, welke den Steel rond en effen heeft, de
 Bla-

(* *Anthora oblonga, didyma*. Dit laatste vertaal ik tweeledig, offchoon het dubbeld schynt te betekenen: want *didymus* is een Tweeling. 't Was te wenschen, dat zyn Ed. een Afbeelding van die Meelknopjes gegeven had, om het te kunnen ontscheiden: aangezien die van deeze Soort, volgens zyne bepaling, enkeld waren en daar door verschillende van die van 't Geslagt der *Dianthera*, welke *LINNÆUS* *bina alterna* noemt. Hy vertoontze, t'is waar, in één Bloempje; doch zo klein, dat ik 'er de minste Tweelingachtigheid niet aan kan bespeuren.

(25) *Justicia Fruticosa Foliis ellipticis Thyrsis terminalibus.* *Syr. Nat. Veg.* XIII. *Mant. alt.* p. 172. *Gratiolæ affinis Maderaspatana Digitalis æmula.* *PLUK. Phyt.* 193. f. 3?

Bladen gepaard , gefteeld , Lancetswys' ovaal ; effenrandig , van onderen en op zyde **Haairig** ; met lange Trosfen aan 't end der Steelen , die uit menigvuldige Bloemen famengefteld zyn , welke by Trosjes voortkomen uit de Oxels der Bladen , doch niet langer dan de Bladen zyn. De regtopftaande Gefalte , veel naar die van de Phlox gelykende , geeft aan dit Gewas een pragtig aanzien. De Bloemen hebben de Bovenlip in drieën gefpleeten , de Onderlip enkeld , de Kelk is effen , van grootte als een Tarwe-Graantje , en in de overige deelen der Vrugtmaaking wykt dit zodanig van de andere Soorten af , als ware het een byzonder Geflagt , zegt **L I N N Æ U S**. Men kan de uitvoerige befchryvingen daar van , door **D. Z O E G A** aan zyn Ed. gezonden , en die van hem zelve , daar over nazien.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD;
STUK.

(20) *Justicia die Heefterachtig is , met onge-
steelde Bloemen in de Oxelen.*

XX.
Justicia
Sesfilis.
Ongefteelde.

Deeze , een Heefterachtig Gewas , 't welk de Heer **J A C Q U I N** overvloedig op de Heijen en in het Kreupelbosch van 't Eiland St. Eufstathius aantrof , vindt hy zelden twee Voeten hoog , doch hetzelfde werdt geduurig door 't Vee afgeschooren. Het hadt de Bladen ovaal , spits , flaauw

(20) *Justicia Fruticosa* , Floribus Axillaribus sesfilibus. *Sp. Pl.* 1663. *JACQ. Amer. Hist.* p. 3. T. 2. f. 2.

III. flauw gekarteld , kort gefteeld , by paaren :
 AFDEEL. II. kleine , spitse , Bloemblikjes , doorgaans twee
 HOOFD- in getal : de Bloemen kwamen enkeld uit de O-
 STUK. xels der Bladen voort , hebbende de Onderlip
 in drieën verdeeld ; de Bovenlip onverdeeld en
 spits ; zynde paarfeh van Kleur.

Aangezien de Meelknopjes in deeze , zo wel
 als de Styl , eveneens als in de *Dianthera* van
 LINNÆUS waren , zo gedagte Heer aanmerkt ,
 is het te verwonderen , dat onze Ridder dezelve
 mede onder de *Justicia's* betrokken , en haar
 niet tot het gemelde Geflagt t'huis gebragt heeft.
 JACQUIN befchryft nog eenige Soorten , welke
 hem zo op dat Eiland als op Martenique voor-
 gekomen waren , en waar onder eene is , daar
 hy den naam van *Eustachiana* aan geeft ,
 naar het gedagte Eiland . Ik heb om de won-
 derlyke figuur der Bloemen van dit Geflagt , als
 ook de Gefteeldheid der Meelknopjes , met dat
 der *Dianthera's* overeenkomftig , te vertoonen ,
 een Takje daar van , in *Fig. 2* , van hem ont-
 leend .

XXII.
Justicia
Eustachiana.
 Van St.
 Eustathius.
 Pl. XVIII.
 Fig. 2.

(22) *Justicia met langwerpige Lancetvormige*
Bladen , veelbloemige Steeltjes en smalle
Blikjes , die naar de Punt verbreden en
gespitst zyn.

Het

(22) *Justicia dianthera* , Foliis lanceolato - oblongis , pe-
 dunculis multifloris , Bracteis linearibus , apice latiusculis acu-
 minatis. JACQ. *Amer. Hist.* p. 4. T. 4.

Het is , zegt zyn Ed. , een onaanzienlyke III. regtopstaande Heester , van drie Voeten hoog, AFDEEL. II. met Houtige , ronde , broofsche Steelen , op HOOFD. drooge , naakte Heuvels groeiende , en de Bla-STUK. den ongekarteld , glad , kort gesteed , gepaard hebbende , drie Duimen lang. Aan 't end der Takjes geeft dezelve Steeltjes met veele Bloemen uit , doch in de Oxelen komen doorgaans driebloemige Steeltjes voor. Veelal hebben dezelve drie Blikjes , korter dan de Kelk , en paarsche Bloemen , van anderhalf Duim lang , de Onderlip in drieën verdeeld , de Bovenlip opstaande , verdeeld in twee spitse Punten.

De overigen van zyne Westindische Soorten , in 't byzonder de Karthageensche , meest tot de Kruiden behoorende , stap ik die voor tegenwoordig over. Onder de Oostindische door den Heer N. L. BURMANNUS bygevoegde Soorten , komen de twee volgende Heesterachtige voor , naamelyk.

(23) *Justicia* die Heesterachtig is , met stomp ovaale , getande Bladen , en enkelde Bloemen in de Oxelen. XXIII. *Justicia Madurensis.* Van Madura.

Dee-

(23) *Justicia* Fruticosa , Foliis ovalibus obtusis dentatis , Floribus axillaribus solitariis. BURM. *Fl. Ind.* p. 9. Tab. 4. f. 3. *Adhatoda Madurensis Frutescens* , Sampfanchi folio , Caule Argenteo. *Herb. Garcin. PETIV. Gazoph. T. 2.* f. 3.

III.   Deze heeft een Heesterachtigen, digten, ronden, gladden, witachtigen Steel; de Bladen
 AFDEEL.   zyn gepaard, met kleine Steeltjes, Spatelvormig, glad, getand, aan de Punten uitgegulpt of met een Spitsje. De Bloemen hebben twee
 II.   afvallende Blikjes: zy komen hier en daar uit de Oxels der Bladen voort. Het Zaadhuisje is langwerpigh rond, aan de beide enden spitsachtig. 't Gewas groeit op Madura, een Eiland dat beoosten Java legt.

HOOFD-   STUK.

XXIV.   (24) *Justicia*, die Heesterachtig is, met effenrandige Lancetswyze Bladen en enkelde Aairen aan 't end der Takken.

Justicia
Gendarussa
 Gendarussa.

Deeze, onder den naam van Malabaarse Adhatoda, met Wilgen Bladen en ge-aairde Bloemen, in het Kruidboek van GARCIN voorkomende, voert den naam van *Vadu-Kodi* in de Malabaarse Kruidhof, en is van COMMELYN genoemd *Malabaarse Persicaria*, die eenzaadig is, met een gehelme, gelipte Bloem. De eenzaadigheid strydt tegen de algemeene Kenmerken van dit Geslagt. De Heer N. L. BURMANNUS geeft 'er enkelde of eenvoudige Aairen aan; doch, wat dit in onderscheiding van de

† (24) *Justicia* Fruticosa, Foliis lanceolatis integerrimis, Spicis terminalibus simplicibus. BURM. *Fl. Ind.* p. 10. Adhatoda Malabarica Salicis folio, Floribus spicatis. *Herb. Garcin.* Gendarussa Sofa. RUMPH. *Amb.* IV, p. 70. T. 28. Vada-Kodi. *Hort. Mal.* IX. p. 79. T. 42.

de andere Soorten betekene , verftaa ik niet. In de Malabaarfe komen , aan de Top .enden der Takken , veel Bloemen by elkander , te weeten drie of vier uit ieder Knietje voort. Dit zou ik een *Samengeftelde* Aair noemen. De *Gendarussa* -Struik van RUMPHIUS geeft maar weinige Bloempjes aan de enden der Takken uit , die Tropfswyze ftaan , en Halsjes of Pypjes hebbende aan 't end gelipt zyn , gelyk in andere Soorten. Gedagte Heer befchryft het Gewas als Heefterachtig , met Lancetswyze rood gaderde , gladde Bladen , aan 't end der Takjes een Aair die enkeld is , van Bloemen tegenover elkander , hebbende Lancetvormige Blikjes met Borftelachtige Punten , en een zeer korten blyvenden Kelk , de Bloem geel. „ Zelden bloeit „ het op Amboina , (merkt zyn Ed na RUMPHIUS aan,) alwaar men het Wild en Tam „ vindt. Uit Java hebben wy ook twee Soorten , naamelyk de Gemeene en Wilde , „ ontvangen , die in de Tuinen worden gekweekt en door Stek voortgeteeld (zegt zyn Ed.) Zie RUMPH. IV. p. 72. T. 29: alwaar het Wyfjes vertoond wordt met knoopachtig gewrichte Steelen of Takjes , de Aairen hier en daar uit de Oxels der Bladen voortkomende.” Het Wyfje heeft , inderdaad , volgens RUMPHIUS yle Aairen , en het is een Kruidige Heefter , die de Takken deele kruipende heeft , ten deele regtopftaande , ter hoogte van vier of vyf Voeten ;

D

hoe-

III. hoedanige hoogte en gestalte van hem ook aan
 AFDEEL. II. het Mannetje toegeschreeven wordt.

HOOFD-
 STUK. Het gedagte Malabaarse Gewas hadt de hoogte van drie of vier Voeten. Het Sap der Bladen, met Mostert-Zaad gemengd, werdt als een Braakmiddel tegen de Aamborstigheid ingegeven. Men gebruikte een Baading daar van tegen de Jicht. Van de Gendarussa-Struik, die op de Molukkische Eilanden gemeen is en in 't wilde groeit, zynde van een gantsch onliefsyke, ja byna stinkende Reuk, wordt tegen Koortsen gebruik gemaakt, en de Inlanders draagen de Takjes daar van gaarn met zig op lange Reistochten, waanende dat zulks, en inzonderheid het slaan der Beenen met dezelve, de vermoeidheid beneemt. Die der Papoes-Eilanden, veel op den Roof vaarende, zyn zo bygeloovig, van hunne Armen en Geweer met dit Kruid te besteeken, om gelukkig te zyn in hunne Ondernemingen. De naam *Gendarussa*, echter, betekent slegts een Kruidery der Herten, die in zodanigen van deeze Eilanden, welke wild leggen, overvloedig zyn. Men noemt het Gewas dus in 't Maleitsch, Javaansch en Bandaas, maar de Ambonsche naam is *Sofa*.

VII.
Justicia
Hysopifolia
 Hysopbladige.

(7) *Justicia die Heesterachtig is, met Lancet-*
 vor-

(7) *Justicia Fruticosa*, Fol. lanceolatis integerrimis, Pedunculis trifloris ancipitibus, Bracteis Calyce brevioribus. MILL. *Di&.* T. 13. Just. Fol. lineari-lanceolatis, Floribus saepius solitariis. *Hort. Cliff.* 10. ROYEN *Lugdbat.* 291, *Ecbolii Indi-*

vormige effenrandige Bladen, driehloemige
platte Steelen en de Blikjes korter dan de
Kelk.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.
Pl. XVIII.
Fig. 3.

Deeze Soort befluit thans den Rang der Heesterachtigen onder de Justiciaas. De figuur der Bladen geeft 'er den bynaam aan. De Bloemen komen zeer dikwils enkeld voort, en dit doet my hier de Afbeelding t'huis brengen van een Takje deezer Adhatoda uit myne Verzameling, 't welk de gekapte Bloem met haaren Helm en Lippen zeer duidelyk en fraay vertoont. Het Gewas in de Akademie - Tuinen van Europa bevindelyk, was, volgens PLUKENETIUS, van de Kanarische Eilanden afkomstig.

Men ziet hier duidelyk, dat de Meeldraadjes in deeze Soort ook dubbelde Meelknopjes hebben, en dat dezelve zeer groot zyn en Beursachtig, met een dikken Naad overlans, by welken de onderften open geborften zyn en dus hunnen Inhoud waarschynlyk hebben uitgestort: gelyk nader uit derzelve Vertooning by Vergrooting onder *Fig. 3*, ter wederzyde van den Styl, blykbaar is.

ROSMARINUS. Rosmaryn.

De Kenmerken zyn, een ongelyke Bloem,
die

dici f. Adhatoda cucullatis Floribus æmula, Hysopifolia Planta ex Ins. Fortunatis. PLUK. *Alm.* 132. T. 280. f. 1.

D 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. die de Bovenlip in tweeën en de Onderlip in
 AFDEEL. drieën gedeeld heeft, met twee lange kromme
 II. Meeldraadjes, die enkeld zyn, doch als een
 HOOFD- Tand aan 't end hebben.
 STUK.

I. Maar ééne Soort komt in dit Geslacht voor (1),
 Rosmari- welke de algemeen bekende *Rosmaryn* uit-
 nus Offici- maakt. Deze Basterdnaam, van het Latyn-
 nalis. sche woord *Rosmarinus* of *Rosmarinum* afkom-
 Gewoone. ftig, heeft byna door geheel Europa plaats. De
 Italiaanen noemen het Gewas *Rosmarino*, de
 Spaanschen *Romero*, de Franschen *Romarin*, en
 de Engelschen *Rosemary*. Dewyl de Bladen
 dikwils met een kleverige Harstachtigheid, als
 Honigdaauw, bezet zyn; zou het daar van den
 naam kunnen gekreegen hebben; of ook, om
 dat deszelfs Geur, van Landen, daar het over-
 vloedig aan den Zeekant groeit, gelyk in Span-
 je en Italie, zig verre over Zee verspreidt, en
 dus zekerlyk den Daauw eenigermaate bezwan-
 gert: want *Ros marinus* betekent Zee-Daauw.

Wilde Rosmaryn. De Wilde Rosmaryn, die in de meeste Zui-
 Rosmaryn. delyke deelen van Europa, aan de Middelland-
 sche Zee, gemeen is op bloote Heuvelen, wordt
 wel door sommigen van de gene, die men in de
 Hoven aankweekt, onderscheiden; doch deeze
 laat-

(1) *Rosmarinus*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 38. p. 64. *Veg.*
 XIII. p. 64. *Hort. Cliff.* 14. *Hort. Ups.* 11. *Mat. Med.* 16.
 ROYEN *Lugdbat.* 310. *Rosmarinum Coronarium*. DOD. *Pempt.*
 272. *TOURNEF. Inst.* 195. BOERH. *Lugdbat.* 179. *Rosmarinus*
spontaneus latiore folio: β. *Hortensis angustiore folio*. C. H.
Pin. 217.

laatste zal van de eerste haaren oirfprong hebben. De Tamme Rosmaryn , immers , geeft uit haar Zaad Gewasfen , die niet minder breed en ruuw van Blad zyn als de Wilde , waar van zy anders door de Smalbladigheid meest verschilt. En dat de eerste , herwaards overgebragt , teerder is en minder bestand tegen ons Klimaat , komt zekerlyk daar van , dat de andere by ons , als 't ware , is genaturalizeerd.

III.
 AFDEEL.
 II.
 HOOFD-
 STUK.
 Rosmaryn.

Men noemt de Rosmaryn een Boompje , en het is zekerlyk een Houtige Heester , die door het opfnoeijen Boomachtig wordt , en dan dikwils de hoogte bereikt van vier of vyf Voeten. Het Gewas bestaat uit stevige Rysjes , graauw van Kleur , bezet met styve smalle Bladeren , die van boven donker groen en ruuw , van onderen Meelachtig wit en zagt als Fluweel zyn. Deeze Blaadjes groeijen rondom de Takjes en tusfchen dezelve komen kleine bleek blaauwe Bloempjes voort , wier bovenfte Lip op staat en aan 't end in tweeën gedeeld is , de onderfte een holle nederhangende Lip heeft , en twee Slippen op zyde , die als den Keel van de Bloem besluiten. De Meeldraadjes zyn als gezegd is. Vier Vrughtbeginzeltjes , onder aan den Styl , leveren vier Zaadjes uit , die in de Kelk ryp worden , zynde van eene rondachtige figuur.

Deeze Rosmaryn wordt in 't Latyn *Coronarium* gebynaamd , om dat men 'er oudtyds tot

D 3

Kroo-

III. Kroonen of Kransjes gebruik van maakte (*).
 AFDEEL. II. Men houdtze in de Hoven wegens haare fraai-
 HOOFD- heid, doch inzonderheid wordt daar toe die ,
 STUK. welke Vergulde of Verzilverde en sierlyk bonte
 Rosmaryn. Bladeren heeft, verkooren. Deeze Verscheiden-
 heden zullen waarschynlyk uit Zaad zyn voort-
 geteeld ; zo wel als de Reukelooze Rosmaryn :
 want anders is de Reuk het voornaamste, gelyk
 men weet, dat dit Gewas bevallig maakt en tot
 gebruik in de Geneeskunde dienstig. Deeze
 heerscht niet minder in de Wilde, die in Pro-
 vence zo menigvuldig groeit, dat men de Tak-
 ken daar van, na dat de Bloemen en Bladen
 afgeplukt zyn, op den Haard brandt, hebbende
 aldaar, in veele Landstreeken, geen ander Hout.

De Bladen van de Rosmaryn hebben een by-
 zonderen Aromatieken Geur, die zig wel het
 kragtigste in de daar van gedestilleerde Olie
 openbaart. Uit dien hoofde zyn dezelve, uit-
 wendig in Pappen en Stoovingen gebruikt, zeer
 dienstig om koude Gezwellen en opgaaringen
 van Slymige Stoffen, te doen verslaan, om de
 gestremde Vogten te verdunnen in Kneuzingen,
 of de verdoofde deelen op te wekken in Lam-
 migheden, door de Vezelen tot beweeging aan
 te prikkelen, belettende dus dikwils de Verster-
 ving. Inwendig dienen deeze Bladen, of wel
 de Toppen met de Bloemen, op Wyn gezet,
 tot

(*) *Parvos coronantem Marino Rore Deos, fragilique Myr-*
 so. HOR.

tot een kragtig Middel , in Kwaalen , daar een Verftopping plaats heeft door onwerkzaamheid der Vogten of Vaste deelen ; verwekkende de Stonden , enz. Hierom wordenze ook wel tegen de Derdendaagse Koorts gebruikt. Tegens Opftyingen , Flaauwten , Stuipen , Aamborftigheid en Beroerte , is de gedestilleerde Olie , behoorlyk voorgeschreeven , een heilzaam Middel , zo wel als de Geest , welken men echter mede uit de Bloemen flookt , en die daar van den algemeenen naam van *Spiritus Anthos* voert , dat is Geest van Bloemen , by den Franschen naam , *Eau de la Reine* of Koninginne-Water , aan iedereen bekend (*). Voorts komt de Rosmaryn of deszelfs Bloemen in verscheidene famengestelde Winkelmiddelen.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.
Rosmaryn.

S A L V I A. Salie.

De eenigste Kenmerken , waar door dit uitgebreide Geslacht , tot het welke ook de *Horminum* en *Sclarea* der Autheuren betrokken zyn , zig van de anderen onderscheidt , zyn , dat de beide Meeldraadjes , ieder , een dubbeld Steeltje hebben , zo dat het Meelknopje als op een Schraagje schynt te staan , en het Meeldraadje , met zyn geheelen Toefsel , eenigermaate naar het Tongbeen (*Os Hyoides*)
ge-

(*) De eigentlyke naam daar van is , *Eau de la Reine d' Hongrie* of Water van de Koningin van Hongarye.

III. gelykt; zo **TOURNEFORT** aangemerkt en in
 AFDEEL. II. Plaat vertoond heeft.

HOOFD- 't Getal der Soorten is, door de gemelde
 STUK. byvoeging en ontdekking van verscheide nieu-
 wen, tot by de veertig gesteegen, waar onder
 maar eenige Heesterachtige voorkomen, als
 volgt.

I. (1) *Salie met Lancetswyze gekartelde Bladen*
en gesteelde Bloemen.
 I. *Salvia*
 Egyptia-
 ca.
 Egyptische.

Deeze, door **BOERHAAVE**, in de Op-
 telling der Gewassen van den Leidsehen Aka-
 demie-Tuin, zeer kleine en uitermaate Takkige
Egyptische Horminum van **LIPPIUS**, gety-
 teld, was uit Egypte afkomstig. **LINNÆUS**,
 beschryftze thans als een Plantje van een Voet
 hoog, dat de Bladen naakt, gekarteld, ruuw
 en van onderen zeer ruig, de Aairen als ge-
 doórnd heeft. De Bloempjes, die zeer klein
 en wit zyn, komen drie by elkander voort,
 hebbende de Bovenlip zeer kort, uitgegulpt,
 niet samengedrukt, de Onderlip in drieën ge-
 deeld, en kleine Meeldraadjes met blaauwach-
 tige Knopjes.

(2) Sa-

(1) *Salvia* Fol. lanceolatis. denticulatis, Floribus peduncu-
 latis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 39. p. 64. *Hort. Cliff.* 13. **ROYEN**
Lugdbat. 309. *Horminum* *Ægyptium* minimum ramosissimum
 Lippii. **BOERH.** *Hort. Lugdbat.* I. p. 166.

- (2) Salie met Lancetswyze Bladen en twee-
bladige Kelken. III.
AFDEEL.
II.

De tweebladigheid van de Kelken onderscheidt deze Soort, welke ik verder niet beschreeven vind, ten ware het de Smalbladige Cretische van CLUSIUS mogt zyn. Op 't Eiland Kandia is haare Groeyplaats.

HOOFD-
STUK.
II.
Salvia
Cretica.
Cretische.

- (3) Salie met Lierachtige, getande, Stoelbladen, de Helmpjes der Bloemen zeer kort. III.
Salvia
Lyrata.
Virgini-
sche.

De *Virginische Horminum* met een ongebladerden Steel en Eikebooms Bladen, welke een Pypachtige lange Bloem heeft, van MORISON, is hier t'huis gebragt. In de Tuinen van Europa geeft dit Gewas zelden Bloemen, die een Haairigen Lymerigen Kelk hebben, daar de Bloem nauwlyks buiten komt, zo ZINNIVS aanmerkt. Zy hebben een wyden Keel, volgens den Heer GRONOVIVS. Het een schynt weinig te strooken met het andere.

(4) Sa-

(2) *Salvia Foliis lanceolatis, Calycibus diphyllis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII.*

(3) *Salvia Foliis radicalibus lyratis dentatis, Corollarum Galeâ brevisimâ. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Salvia Coroll. labio superiore brevior, Fauce patente. GRON. Virg. 3, 5. Salvia Fol. sinuato-serratis glabris &c. ZINN. Gott. 298? Horminum Virginianum, Caule aphylo &c. MORIS. Hist. III. p. 395. S. II. T. 13. f. 27. Horminum Virginicum. Sp. Planr. I. 596. II. 332.*

D 5

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

(4) Salie met Lancetswys' oyaale, onverdeelde, gekartelde Bladen, de Bloemen Aairs- wyze, met gespitsje Kelkjes.

IV.
Salvia
Officinalis.
Gewoone
Salie.

Dit is de Gewoone Salie, welke in Grootte en Kleine onderscheiden wordt, doch de laatste, die de fynste is van Reuk, noemt men *Edele Salie*. Buiten twyfel is deeze Neerduitsehe naam van 't Latynsch woord *Salvia* afkomstig, dat zyne afleiding a *Salvando* heeft, om dat men het van ouds voor een zeer heilzaam Kruid aanmerkte (*). Men plagt 'er ook wel den naam aan te geeven van *Self* en *Savie*. De Duitsehers noemen het *Salbey*, de Engelschen *Sage* en de Franschen *Sauge*, doch by Montpellier, daar het in 't wilde groeit, *Saoubia* of *Saoubie*. Het schynt, naamelyk, zynen oir- sprong te hebben uit de Zuidelyke deelen van Europa, en mooglyk daar aan bepaald te zyn; want die Salie - Plant, welke de Heeren BUR- MANNUS uit Java ontvangen hadden, kwam 'er wel in de Kenmerken, die als de Soortbe- paa-

(4) *Salvia* Foliis lanceolato-ovatis integris crenulatis, Flo- ribus spicatis, Calycibus acutis. *Hort. Cliff.* 12. *Ups.* 10. *Mat. Med.* 13. ROYEN *Lugdbat.* 307. SAUV. *Monsp.* 143. *Salvia* major. C. B. *Pin.* 237. *Salvia* minor aurita & non auri- ta. C. B. *Pin.* 237. TOURNE. *Inst.* 181. BOERH. *Hort. Lugd- bat.* 166. β. *Salvia* minor. DOD. *Pempt.* 296. Kleine of E- dele Savie. DOD. *Kruidb.* 467. GOUAN. *Monsp.* 17.

(*) Hier van het Spreekwoord: *our moriatur Homo cui Salvia* *via crescit in Horto?* Vide CAMER. *Hort. Med.* p. 152.

paaling opgegeven zyn , mede overeen , doch verschilde grootelyks in de Gestalte ; zo dat men die , als mooglyk , door vermenging , uit de Gewoone Salie en de Cretische gesprooten zynde , aanmerkt (*).

III.
AFDEEL.
II.

HOOFD-
STUK.

Salie.

De Groote zo wel als de Kleine Salie is een Heester-Gewas, dat zig met Houtige Steelen, die bruin zyn, uitbreidt, doch laag blyft. De Bladen zyn ovaalachtig, ruuw van Oppervlakte en sterk geaderd, witachtig of grys van Kleur, op de kant fyn gekarteld, en uitermaate lang gesteed. In ruuwheid en grofheid der Bladen overtreft de Groote, die dezelve ook veel grooter heeft, de Kleine zeer. De Takken zyn als met zekere Wolligheid begroeid, welke dezelve witachtig maakt. Men wil dat de oogfchynelyke dorheid van het Loof 'er den Griekfchen naam *Elelisphakos* aan heeft doen geeven. De Kleine Salie heeft fomtyds kleine Blaadjes aan 't end van den Bladsteel, die de Bladen zig als Ge-oord doen vertoonen. De Bloemen groeijen zo wel in de eene als in de andere Aairswyze en zyn van eene paarfch blaauwachtige Kleur. Zy komen uit een Kelk met verscheide punten voort, waar in vier rondachtige gladde Zaadjes aanrypen, leggende bloot, gelyk in de Rosmaryn: weshalve BOER-HAAVE

(* *Salvia incana*: sub hoc nomine ex Javâ recepta: hybrida forte Species ex Officinali & Cretica. BURM. *Fl. Ind.*

III. HAAVE deeze Planten *Gymnotetrasperma*, dat
 AFDEEL. is met vier naakte Zaaften, noemt.

II.
 HOOFD. Behalve het verschil van Grove en Fyne,
 STUK. komen onder de Gewoone Salie ook aanmerke-
Salie. lyke Verscheidenheden voor, ten opzigt van de
 Kleur der Bladen en Bloemen. Men vindt 'er
 die de Bladen met geele Plekken of met geele
 Randen versiert, en die dezelve ten deele wit
 of verzilverd hebben. Daar is een groote Sa-
 lie met rood, wit en groen bonte Bladen, en eene
 kleine met schoon wit en groen gemarmerd Loof.
 Ook vindt men eene Smalbladerige met witte
 Bloemen, die veel teerder aart heeft, moettende
 zorgvuldig bewaard worden voor de Vorst, welken
 de Gewoone doorgaans, zonder hinder, verduurt.

In de Grootte Salie heerscht een sterke Reuk,
 die in de Kleine zo zwaar niet, maar wel zo
 doordringende is en niet onaangenaam, zynde
 de Smaak eenigszins scherp en bitterachtig. Dit
 alles bewyst, dat het Loof met eene Kruideri-
 ge Olie vervuld zy, bevattende een zeer werk-
 zaamen Geest, en hier door dient het Kruid,
 zo uit- als inwendig, tot dergelyke oogmerken,
 als van de Rosmaryn gezegd is; maar in 't by-
 zonder wordt 'er eene Koortsverdryvende,
 Wormdoodende en Borstheelende kragt aan toe-
 geschreeven. Het komt ook in Nies- en Kwyl-
 middelen. De Bladen van Salie en Brandene-
 telen, te samen in een Mortier gestampt en op
 de gezwollen Oorklieren gelegd, doen dezelve
 somtyds verslaan. Voor 't overige behoort de
 Sa-

Salie , zo enkeld als famengefteld of toebereid , onder de Winkelmiddelen. III.
AFDEEL.

Zonderling is , het gene verſcheide , anders niet beuzelachtige Autheuren , aangaande de vergiftiging van de Salie door het nestelen van een Pad onder dezelve , te boek geſlagen hebben. PARÉUS verhaalt , in zyne Heelkunde , dat iemand , door het gebruiken van zodanige Salie , geſtorven zy. Hierom rekt MUNTING het niet ongerymd te zyn , dat men , tot voorkoming daar van , een of twee Planten Wynruit omtrent de Salie plaatze , als door welker Reuk de Padden zouden worden afgeweerd , van zig onder dit Gewas te verſchuilten. De dwaasheid echter van die voorzorg is daar uit blykbaar , dat de Schaapen de Salie , daar dezelve in 't wilde groeit , en dus onverhinderd bezogt kan worden van de Padden , afſcheerende , daar door een zeer ſmaakelyk en geurig Vleefch bekomen , zo Doktor SCOPOLI verhaalt. II.
HOOFD-
STUK.
Salie.

(5) Salie met Lancetswys' ovaale onverdeelde , gekartelde Bladen , de Bloemen Aairswyze met ſtompe Kelkjes. V.
Salvia
Pomifera.
Appeldraaz-
gende.

De Stompheid van den Kelk is een zeer blykbaar

(5) *Salvia* Fol. lanceolato - ovatis integris crenulatis , &c. Hort. Cliff. 12. ROYEN *Lugdbat.* 307. *Salvia* Cretica frutescens Pomifera &c. TOURNEF. *Cor.* 10. *Itin.* I. p. T. 92. *Salvia* Baccifera. C. B. *Pin.* 237.

III. baar Kenmerk om deeze te onderscheiden van
 AFDEEL. de Gewoone Salie : gelyk blykt uit de fraaije
 II. Afbeelding welke TOURNEFORT, haar op
 HOOFD- 't Eiland Kandia waarneemende, daar van gege-
 STUR. ven heeft. Bovendien zyn de Bladen ook van
Salie. een andere figuur, geenszins Lancetswys' ovaal,
 maar veeleer driehoekig en op de kanten golfs-
 wyze gekruld, niet gekarteld, met een zeer kor-
 ten Steel (*). Het is een Heester, dicht van
 Bladen, omtrent twee of drie Voeten hoog,
 met een Stammetje van twee Duimen dik. De
 Bloemen komen als die van de Gewoone Salie,
 doch in gebladerde Aairen voort, en zyn ten
 deele wit, ten deele blaauw. Voorts heeft zy
 een Reuk, welke naar dien van de gemeene,
 vermengd met Lavendel, zweemt.

Salie - Ap- Van deeze Kretische Salie was reeds, onder
 peltjes. den naam van *Bacoifera* en *Pomifera*, door de
 Ouden gewag gemaakt, uit hoofde van zekere
 Uitwasfen, die men *Salie-Appeltjes* noemde,
 en nog heden te koop brengt op de Markten
 van dat Eiland. Zy moeten derhalve tot eenig
 ge-

(* Men moet, in deezen, op de Afbeelding en beschryving
 van TOURNEFORT, die zeer naauwkeurig is, betrouwen, en
 wanneer men de bepaalingen van LINNÆUS, in zyne *Bibliotheca
 Botanica*, nagaat, zal men zien, dat deeze Bladen niets
 hebben van 't Lancetswyzc of Ovale: doch in die van CLU-
 SIUS zyn de Bladen meer met die van de Gewoone Salie
 overeenkomstig, als ook by LOBEL in deszelfs *Salvia bac-
 cifera Cretensis*. GOUAN zegt, dat de Bladsteelen van deeze
 Soort zeer lang zyn, 't welk nog minder met de bevinding
 van TOURNEFORT strookt.

gebruik dienstig zyn. **TOURNEFORT** be-
 vondt dat zy lieffelyk waren van Smaak. Zy
 groeijen op dergelyke wyze als de Galnooten
 op de Bladen der Eikeboomen, en komen
 voort, zegt hy, door het steeken van zekere
 Infekten, waar door het voedende Sap, uitzy-
 pelende, een Knobbel formeert, van omtrent
 twee derde Duims dik, rond en Vleezig, Afch-
 graauw, van buiten Wollig, en somtyds met
 eenige Bladertjes gekroond, of daar in vervat,
 als een Aardbezie. In andere deelen van Eu-
 ropa brengt dit Gewas zodanige Appeltjes niet
 voort.

III.
 AFDEEL.
 II.
 HOOFD-
 STUK.
Salie.

(24) *Salie met Pieks wys' langwerpig driehoekige, gekartelde, stompe Bladen.*

XXIV.
Salvia
Canariensis.
 Kanarische.

Deeze, van de Kanarische Eilanden afkomstig, heeft den Steel met een fyne, zagte Wolligheid bekleed, zo wel als de Bladsteeltjes, en dit heeft voornaamelyk plaats in de Winterhuizen, waar in zy bewaard wordt. Het is een Heester, die in Europa bloeit en Vrugten draagt, blyvende altoos groen.

(25) *Salie met rondachtige gekartelde Bladen*

XXV.
Africana.
 Boomachtige.

(24) *Salvia Foliis hastato - triangularibus oblongis crenatis obtusis. Hort. Cliff. 13. Hort. Ups. 10. ROYEN Lugdbat. 308. Horminum Canariense tomentosum hastato folio. MORIS. Hist. III. p. 394. S. II. T. 13.*

(25) *Salvia Foliis subrotundis serratis Basi truncatis dentatis.*
Hort.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.
Salie.

den, die van onderen geknot en getand zyn.

Onder de zeldzaame Planten van den Amsterdamschen Kruidtuin, door COMMELYN, vindt men de Afbeelding van deeze en de volgende Soort, beiden haar afkomst hebbende van de Kaap der Goede Hope. Zyn Ed. hadtze getytd *Afrikaansche Heesterachtige Salie*, met Bladen van *Scordium* en Violette Bloemen. De Bladen, zegt hy, zyn ongesteeld, gepaard, een Duim lang en een half Duim breed, styf en geschaard; doch voegt 'er by, dat men dit van de onderste verstaan moet; dewyl de bovenste kleiner en minder geschaard zyn. Zulks dient tot opheldering en begrip van de duistere bepaling. Thans is tot deeze Soort die van PLUKENETIUS, met Piekswyze Bladen, naar die van de *Arum* trekkende, en Wollige Steelen, van 't gedagte Eiland, een der Kanariën, afkomstig, welke tot de voorgaande Soort behoorde, t'huis gebragt (*). Het wordt hier een

Hort. Cliff. 13. ROYEN *Lugdbat.* 308. *Salvia Africana frutescens Folio Scorodoniae Flore violaceo.* COMM. *Hort. Amst.* II. p. 181. T. 91. *Horminum hastatis amplioribus foliis &c.* PLUK. *Alm.* 185. T. 301. f. 2.

(*) Waarschynlyk zal deeze de *Boomachtige Salie* zyn, daar BREYNIUS van spreekt, aan de Kaap wel twee Mans langten hoog groeiende, met Bladen van *Verbascum* en door BONETTIUS onder den naam van *Boomachtige Indische Salie* beschreeven.

een Heester van vier of vyf Voeten hoog, met lange Aairen van blaauwachtige Bloemen, veel gelykende naar die van de Gewoone Salie. De Bladen zyn ook eenigszins Aromatick. Aan de Kaap groeit het op Kleyachtige Gronden, twee Voeten hoog.

III.
AFDEEL.
II.
MOED.
STUK.

(26) *Salie met rondachtige effenrandige Bladen, die van onderen geknot en getand zyn.*

XXVI.
Salvia
Aurea.
Gulden Sa-
lie.

Van de Bladen deezer Soort zegt COMME-LYN alleenlyk, dat zy tegenover elkander staan, rondachtig, licht groen en dik zyn. De Steelen zyn in 't eerst groen en vierkant, wordende daarna Houtachtig en rond, en maakende hier te Lande een Heester van vier Voeten hoogte, gelyk het Gewas ook, aan de Kaap, nevens Beeken groeit. Aldaar gebruikt men de Bladen tot een Wondmiddel, zo in als uitwendig. De Bloemen, die zeer groot en Goudgeel zyn, komen voort uit een Klokswyzen, driekwabbi-gen, ruigen Kelk. De onderfte Lip is omge-boogen en uit de Bloemen vallen Druppels van een Vogt, dat zo zoet is als Suiker.

(33) Sa-

(26) *Salvia Foliis subrotundis integerrimis, Basi truncata dentatis. Hort. Cliff. 13. ROYEN Lugdbat. 308. Salvia Africana frutescens, Folio subrotundo glauco, Flore magno Aureo COMM. Hort. Amst. II, p. 183. T. 92.*

E

II. DEEL. IV. STUK.

III. (33) *Salie met ovaale byna effenrandige Wollige Bladen, den rand van den Kelk Vliezig en gekleurd.*

AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

XXXIII. *Salvia colorata.* Gekleurde. Deze op het Zandige Zee-Strand aan de Kaap der Goede Hope voorkomende, heeft Steelen van zes Voeten lang, die van onderen Wortel schieten: de Bladen zyn ovaal, gesteeeld, Wollig, een Duim lang, de ondersten Zaagswys' getand, zelden ge-oord, de bovensten effenrandig: de Kelken zyn wyd, met ronde Slippen en Bloedkleurige randen.

XXXIV. (34) *Salie met ovaalachtig Wigswyze getande naakte Bladen en eenen Heesterachtigen Steel.*

Salvia paniculata. Gepluimde.

Deeze voert den bynaam van Gepluimde, om dat haare Aair Pluimswyze is verdeeld. De Kelken zyn in drie Slippen gesneden, waar van de twee ondersten spits. De Styl is langer dan de Bloem, wier Helm niet lang is. Zy heeft de Blaadjes klein en fyn gekarteld, welke met

(33) *Salvia* Fol. ellipticis subintegerrimis tomentosis, Calycis limbo membranaceo colorato. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 56.

(34) *Salvia* Fol. obovato - Cuneiformibus, denticulatis nudis, Caule frutescente. *Mant.* 25. *Salv. Chamaleagna.* BERG. *Cap.* 3. *Salvia minor Æthiopica, Foliis Chamaleagni asperis.* BREYN. *Cent.* 169. T. 5. MOR. *Hist.* III. G. II. T. 16. f. 1. MILL. *IC.* 150, T. 225. f. 1.

met de Bladen van den *Chamaeleagnus*, dat is de Brabantsche Myrtus, Gagel genaamd, ver-
geleeken worden door BREYN, die een fraaije Afbeelding van dit Gewas geeft, aanmerkende dat deeze geheele Plant een zwaaren Reuk heeft en eenen Kruidertigen Smaak. De Groey-
plaats is ook aan de Kaap der Goede Hope.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

(35) Salie met Spatelswyze getande Bladen, de Kelken gaapende Haairig, den Steel Heesterachtig.

XXXV.
Salvia
acetabulo-
sa.
Bekerach-
tige.

De Kelk der Bloemen is, in deeze Soort, regt Bekerachtig, gelyk in de *Molucca* van TOURNEFORT, en MORISON geeft 'er, in zyne bepaaling, de Bladen van de Wyfjes Cistus aan. Het is een Heestertje, dat in Syrie en andere Oostersche Landen groeit. By Aleppo kwam het RAUWOLF op de Akkers voor. Het heeft wederzyds drie gesteelde Bloemen, die witachtig zyn en buiten den Kelk uitsteeken, met den Styl eens zo lang als de Bloem, wier Bovenlip in tweeën, de Onderlip in drieën gedeeld is. TOURNEFORT heeft 'er ronde Bladen aan toegeschreeven.

De

(35) *Salvia* Fol. obovatis dentatis, Calycibus campanulatis patentibus pilosis, Caule Fruticuloso. *Mant.* 25. *Salvia* Fol. ovatis, Calyce turbinato limbo amplissimo. *GRON. Or.* 10. *Salvia* Syriaca, Cisti foeminæ foliis, Acetabulis Moluccæ. *MOR. Hist.* III. p. 399. *Salvia* Orientalis frutescens, Foliis circinat-
tis, &c. *TOURNE. Cor.* 10.

E 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. De overige Soorten van dit Geslacht, die meest
 AFDEEL, tot de Sclarey behooren, ter beschryving van
 II, de Kruiden spaarende; kome ik thans tot het
 HOOFD- de Kruiden spaarende; kome ik thans tot het
 STUK. eenigste nog bekende, dat onder de Tweeman-
 nigen Driewyvig is, naamelyk dat van

P I P E R. Peper.

De Kenmerken voor 't overige zyn, dat het geen Kelk noch Bloemkrans heeft, zynde de Vrugt eene eenzaadige Besie.

Men vindt hier van twintig Soorten, in de Indiën groeiende, en meest allen zo heet van aart, dat zy zig niet laten aankweeken in de gemaatigde Lugtfreeden des Aardkloots: naamelyk.

I.
Piper
nigrum.
 Gemeene.

(1) Peper met ovaale, byna zevenribbige, gladde gesteelde Bladen, die de Steelen geheel eenvoudig hebben.

Deeze Soort, hoewel den Latynschen bynaam hebbende van *Zwarte*, is de Gemeene Peper, die men in zwarte en witte onderscheidt. Sommigen beweerden, met P O M E T, dat

(1) *Piper Foliis ovatis subseptemnerviis, glabris, petiolatis, simplicissimis. Syst. Nat. XII. Gen. 43. p. 67. Veg. XIII. p. 68. Fl. Zeyl. 26. Mat. Med. 26. Piper rotundum nigrum. C. B. Pin. 421. PLUK. Alm. 297. T. 437. f. 1. MORIS. Hist. III. p. 602. S. 15. T. 1. f. 1. DOD. Kruidb. bl. 1440. Molago-Codi. Hort. Mal. VII. p. 23. T. 12. CLUS. Exot. 18. & de Arem. p. 183. RAJ. Hist. Plant. 1341.*

dat het verschillende Planten zyn, die dezelve ^{III.} voortbrengen; anderen verzekeren het tegen- ^{AFDEEL} deel, en in de Malabaarse Kruidhof wordt ^{II.} verhaald, dat men, door den zwarten Bast daar ^{HOOFD-} af te haalen, van Zwarte Peper Witte maakt; ^{STUK.} doch het een zo wel als 't andere is, algemeen genomen, fout. Iemand, die de Zwarte en Witte Peper, zo als wy ze uit Indie krygen, slegts met een oplettend Oog beschouwt, ziet ligt, dat het onmooglyk zy; ten ware men, om de Witte te maaken, veel grooter Korrels uitkoos: want anders moest de Witte, daar de Bast was afgehaald, kleiner zyn dan de Zwarte. Veel liever zal ik my dan houden aan 't berigt van GARCÍAS AB HORTO, die schryft, dat 'er tusfchen de Planten, welke de een en andere voortbrengen, geen meer verfchil is, dan tusfchen een Wyngaard die witte en een die blaauwe Druiven draagt; zynde nogthans de Witte Peper Planten zeldzaamer en niet dan op zekere plaatfen van Malabar en Malakka groeiende. Dus ziet men, dat het ééne Gevoelen, als 't ware, met het andere beftaan kan. Hoe zoude ook PISO, die zo naauwkeurig over de Indifche Kruideryën gefchreeven heeft, de gedagte manier, om Witte Peper uit Zwarte te bereiden, hebben kunnen opgeeven, indien zulks niet eenigermaate plaats had. CLUSIUS wederom geeft een Afbeelding van een Witte Peper-Tros, dien hy zelf onder de in Pekel ingeleide Gember. Wortelen hadt gevonden,

E 3

wel.

III. welke de Korrels veel grooter, wit en veel yler
 AFDEEL. aan het Steeltje geplaatst hadt, dan de Zwarte
 I. Peper dezelveu gewoonlyk heeft. Anders zou
 HOOFD- men mogen denken, of ook door rypwording
 STUK. de Peperkorrels van zelf uit den Bast vielen,
 Peper. gelyk zulks in verscheide Planten plaats heeft,
 en dit kon de reden zyn, dat de Witte Peper
 en grooter en tevens flapper is, dan de Zwar-
 te, die men voor de volle rypwording afplukt,
 en vervolgens, door sterk droogen, als in de
 Bast verschroeit. Doch in de Witte Peper zelf
 moet een groot verschil zyn; dewyl de een
 zegt, dat de Korrels zo zyn als ik gemeld
 heb; anderen, met BAUBINUS, dat de Kor-
 rels van de Witte Peper kleiner en heeter dan
 die van de Zwarte zyn; zo RAY aantekent.

't Gewas, dat de Peper voortbrengt, groeit
 natuurlyk in Oostindie, en wordt overvloedig
 aangekweekt op Malakka, Java en Sumatra, al-
 waar men het veel aan den Zeekant, naby de
 Stammen van regt opschietende Boomen, by
 welken het tot Steunzel kan opklimmen, zaait.
 Het is, naamelyk, een Rankdraagende Heester,
 ook in dit opzigt, zo wel als wegens zyne
 Trosachtige Vrucht, by den Wyngaard te ver-
 gelyken; alzo hy mede een Stoel heeft of Stam,
 die overblyft. De Ranken zyn buigzaam en
 taay, met veele Leedjes, die uit de Knoopen
 Wortel schieten, indien het Gewas, zonder
 Steunzel, langs de Aarde kruipt. De Bladen
 zyn langwerpig rond, of ovaal met een punt,
 twee

twee of drie Duimen breed en vier Duimen lang, ftyf en digt van geweefzel, met ten minste vyf Ribben overlans, van boven groenachtig bruin en glad, van onderen bleek groen. Zy hebben korte dikke Steelen, en komen uit de gedagte Knoopen voort, hebbende ieder Blad, doorgaans, tegenover zig een Steeltje, dat eerst digt Troswyze met Bloempjes is bezet en vervolgens met Besfen, waar van 'er twintig, dertig of meer, aan één Steeltje zitten, waar aan zy als gelymd zyn, zonder eigen Steeltjes. De grootte is als kleine Aalbesfen, de Kleur in 't eerst groen, doch als zy ryp worden rood, en, terwyl door het droogen de Schil inkrimpt, worden zy zwart. Die Trosfen komen of tegenover de Bladen, of aan het end der Ranken voort, naar den aart van het Gewas. Eens in 't Jaar bloeit het en fomtyds tweemaal. De Inzaming gefchiedt in de vierde Maand na het bloeijen; dan worden de afgeplukte Besfen een Week in de Zonneschyn gedroogd en dus tot verzending bekwaam gemaakt.

Zonderling is 't, dat sommigen 'er een eenbladige Bloem, die in drieën verdeeld is, aan toefchryven. Het geheele Gewas, zo wel de Bladen als de Ranken en Wortelen, heeft een heeten Peperachtigen Smaak, eenigszins trekkende naar de hoedanigheid van de Vrugten of Korrels, wier algemeen gebruik tot bewaaring van Vleesch en andere dingen, als ook om een

III.
 AFDEEL.
 II.
 HOOFD-
 STUK.
 Peper.

III. Kruidrigeren Geur te geeven aan veelerley Spyz-
AFDEEL- zen en Saufen, t'over bekend is. De Indiaan-
II. nen bereiden door aftrekking en overhaaling
HOOFD- een Water daar van, 't welk zy agten van
STUK. dienst te zyn tot versterking van de Maag. Als
Peper. een Geneesmiddel merkt men 'er een verwar-
mende, verdunnende en Zweetdryvende kragt
in aan, die tevens prikkelende is, en daar door
dienstig tegen alle Kwaalen, welke uit opgaa-
ring van Slymige Stoffen en onwerkzaamheid
der Vaste Deelen ontstaan, wier Veerkragt
daar door hersteld schynt te worden. Hierom
is het dikwils nuttig bevonden tegen Afloopen-
de Koortfen, Duizelingen, Opstygingen, Flauw-
ten en wat meer van dien aart is: doch het me-
nigvuldig gebruik brengt, na de verhitting, eene
verslapping der Vaste deelen voort, en eene
ontsteeking in de Vogten, die tot Rotting neigt.
Het wordt voorgeschreeven in Kwyl- en Nies-
middelen, als ook in Gorgeldranken, wanneer
de Klieren van de Keel door koude Slym ver-
stopt zyn. Men ligt 'er de Huig mede en het
dient tot stilling van Kiespyn. De Olie,
daar van gedestilleerd, is uitmuntende in Sme-
ringen tegen de Lammigheid. Voorts komt de
Peper in de Theriaak, Mithridaat en andere
samengestelde Winkelmiddelen.

II.
Piper
Betle.
Bétel.

(2) *Peper met langwerpige, gespitsste, zeven-*
rib-

(2) *Piper Foliis ovatis oblongiusculis acuminatis septiner-*
vis,

ribbige Bladen , de Steelen tweetan- III.
dig. AFDEEL.

II.

HOOFD-

Behalve de voorgaande , die op Malabar Mo- STUK.

Peper.

lago - Codi heet , is daar een Gewas dat men Beetla - Codi , en in 't byzonder Betle of Betel noemt. CLUSIUS heeft reeds daar van een fraaije Afbeelding aan 't licht gegeven , welke hem , uit Toskanen , in de Nederlanden toegezonden was en naderhand te Weenen , volgens de aanmerkingen van een kundig Heer , die zig eenigen tyd in Indie opgehouden hadt , verbeterd. De Hoogleeraar J. BURMANNUS heeft het Gewas ook afgebeeld en beschreeven onder den naam van Peper of Saururus met zevenribbige , langwerpige , gespitste Bladen. Zyn Ed. betreft daar toe de Westindische lange Peper van SLOANE , een Boomachtig Gewas met kleinere Bladen en eene dunnere , kortere Aair. In zyne Afbeelding , nogthans , zyn de Aairen naar evenredigheid niet korter dan in de Gewoone Peper. Ook ontdek ik daar de tweetandigheid der Bladsteelen niet. De Bladen komen op dergelyke manier voort ; zy zyn ruuw en kort gesteld. Men maakt 'er gebruik van , omze te leggen op vuile , rottige Zweeren.

(3) Pe-

viis , Petiolis bidentatis. Fl. Zeyl. 27. Piper , qui Saururus , Foliis septinerviis oblongo - acuminatis. BURM. Zeyl. 193. T. 32. f. 2. CLUS. Exot. p. T. 176. Beetla - Codi. Herr. Mal. VII. p. 29. T. 15. BURM. Fl. Ind. p. 114.

E 5

M. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

(3) Peper met spits ovaale Bladen , die van onderen ruuw zyn , met vyf uitpuilende Ribben.

III.
Piper
Malamiris.
Siri-Blad.

Byzonder weinig schynt deeze Soort , tot welke het Siri - Blad van RUMPHIUS behoort , te verschillen van de voorgaande , en , zo zy afgezonderd moeten zyn , dan is het de andere zekerlyk , die in de beide Indiën huisvest. Deeze komt in Oostindie voor , en wordt aldaar geteeld om de Bladen , welke de eenigsten zyn , die men tot het kaauwen van de Areek - Noot of Pinang gebruikt , deswegen *Siri Daun* , dat is Siri - Blad , genaamd , en gemeenlyk *Betel*. Nergens groeit het 'er , zo RUMPHIUS aanmerkt , in 't wilde , maar wordt in de Moestuinen of Kruidhoven met niet minder zorgvuldigheid behandeld , als de Tabak hier te Lande. Men mest den Grond sterk , om zwaare , vette Bladen te hebben , en de Chineezen gebruiken daar toe zelfs de Uitwerpselen van Menschen. Voorts worden deeze Bladen by bosjes van twintig of dertigen , of als Peperhuisjes in malkander gestoken , onder den naam van *Susfongs* overal in Indie , daar Marktplaatzen zyn , te koop geveild. Men gebruiktze tot het

(3) *Piper Foliis ovatis acutiusculis subtus scabris , nervis quinque subtus elevatis. Fi. Zeyl. 26. Sirium. RUMPH. Amb. p. 336. T. 116. f. 2. Amalago, Hort. Mal. VII. p. 31. T. 16. BURM. Fl. Ind. p. 114.*

het kaauwen van de Pinang , als gezegd is ; III.
 wordende derzelve groote famentrekking , daar ^{AFDEEL.}
 door , als gemaatigd , en tevens , doordien zy ^{II.}
 eenigszins heet en Kruidrig zyn , een Geur by ^{HOOFD-}
 gezet aan dat Kaauwfel (*). ^{STUK.}

(4) Peper met Hartvormige , byna zevenrib- ^{IV.}
 bige , geaderde Bladen. ^{Piper}

^{Siriboa.}
 Siri-Vrugt.

RUMPHIUS merkt aan , dat 'er van de Si-
 ri twee Soorten zyn , waar van de eene de Bla-
 den , de andere de Vrugten , tot het gemelde ge-
 bruik uitlevert. De laatste , deswegen *Siri-Boa* ,
 dat is Siri-Vrugt , en in 't byzonder *Caju-Siri* ,
 dat is Siri-Boom , genaamd , maakt deeze Soort
 uit. De Bladen zyn eens zo groot als in de
 andere , naar vooren wat breeder , van boven
 donker groen zonder glans , van onderen behal-
 ve de Ribben ook sterk geaderd , en daar door
 vry ruuw en rimpelig op 't gevoel. De Smaak
 deezer Bladen is veel heeter dan die van de
 Siri-Daun en onaangenaam ; weshalve men
 van deeze Soort slegts een stukje van de Vrugt ,
 die lange Staarten uitmaakt , by de Pinang
 kaawt. Ik heb dit reeds opgemerkt , toen ik
 den

(4) *Piper Foliis cordatis subseptinerviis Venosis. Fl. Zeyl.*
 29. *Siri-Boa. RUMPH. Amb. V. p. 340. T. 117. f. 2. Be-*
tela quem Siriboa vocant. BONT. Fav. 91. T. 91. BURM. Fl.
Ind. p. 14.

(*) Ik heb daar van , in het II. DEELS I. STUK , den Pi-
 nangboom beschryvende , bladz. 391 , gesproken.

III. den Areeknooten-Boom beschreef; doch de
 AFDEEL. II. onderscheiding deezer twee Soorten van Siri,
 HOOFD- die anders in Gewas overeenkomen, tot hier
 STUK. toe gespaard. Op sommigen der Molukksche
 Eilanden worden ook de jonge Bladen van de
 Siri-Boa tot het Pinang kaauwen gebezigd,
 en de genen, die gewoon zyn dezelve te ge-
 bruiken met de Vrugt, welke Peperachtig heet
 is, vinden geen Smaak in de Siri-Daun.

v.
 Piper
 longum.
 Lange
 Peper.

(5) Peper met Hartvormige gesteelde en onge-
 steelde Bladen.

Deeze Soort bedoelt het Gewas, welks Vrugt
 men gemeenlyk *Lange Peper* noemt. Men
 heeft van ouds drie Soorten gehad, de Zwarte,
 Witte en deeze laatste, van welke een groote
 menigte, in den jaare 1597, zo CLUSIUS schryft,
 door de onzen uit Java was overgebracht. Hy geeft
 'er een zeer goede Afbeelding van, welke ook
 in 't Kruidboek van DODONÉUS is gebragt
 en beschreeven. Men vergelykt de Vrugt by
 de Katten van de Berkeboomen of Hazelaaren
 en het Blad komt grootelyks met dat van de
 Pistolochia overeen.

De

(5) *Piper Foliis cordatis, petiolatis sessilibusque. Fl. Zeyl.*
 30. *Mat. Med.* 20. *Piper longum Orientale.* C. B. *Pin.* 412.
Piper longum. RUMPH. *Amb.* V. p. 333. T. 116. f. 1. *Pi-*
per longum Pistolochiæ foliis &c. PLUK. *Alm.* 297. T. 104.
 f. 4. *Cattu-tirpali.* Hort. *Mal.* VII. p. 27. T. 14. BURM,
Fl. Ind. 14. CLUS. *Exot.* 183. DOD. *Kruidb.* 1441.

De Lange Peper groeit niet alleen op vee-
 len der Eilanden van den Indifchen Oceaan, ^{III.}
 in 't byzonder op Java, maar ook van de Vas-^{AFDEEL}
 te Kust van Indie, gelyk in Bengale, enz. ^{II.}
 Het Gewas heeft een Houtigen Stam, van om-^{HOOFD-}
 trent een Vinger dik, die veele groenachtige ^{STUK.}
 Ranken uitgeeft, welke zig niet alleen om de ^{Peper.}
 Boomen flingeren en winden, gelyk de Peulen
 en Turkfche Boonen hier doen, om Takken
 en Sparren, maar maaken zig ook met zekere
 Worteltjes in de Schors dier Boomen vast. Men
 kan de Vrugt naauwlyks van de Siri-Boa on-
 derfcheiden, dan doordien zy korter en ruwer
 is. Groen zynde is deeze Vrugt zeer fcherp
 en heet, als Peper; weshalve men dezelve dus
 droogt, door middel van Vuur, of in de heete
 Zonneschyn, en dan komen 'er die Vingers
 van, welken men in de Apotheeken heeft,
 onder den naam van Lange Peper. Lang aan
 't Gewas blyvende, worden zy rood en week,
 bevattende alsdan in het roode Vleefch veele
 harde zwartachtige Korrels, welke heet zyn
 doch het Vleefch is zoet. Dus heeft, omtrent
 het inzamelen van deeze Specery, iets dergelyks
 als met de Kruidnagelen plaats, en de hoeda-
 nigheid der Vrugten van de Peper, in 't alge-
 meen, zweemt veel naar die der Besfen van on-
 ze zogenaamde Peperboompjes.

De Lange Peper, groen geplukt, wordt in
 Indie veel gebruikt om een Geur te geeven aan
 de Dingen, die men inlegt of konfyt. De Ja-

vaa-

III. vaanen mengen ze ook doorgaans onder de Ge-
 AFDEEL. neesmiddelen , welke tot versterking van de
 II. Maag , tot Windbreeking , en wat meer van
 HOOFD. dien aart is, dienen ; zelfs in uitwendige Smee-
 STUK. ringen en Balzems. Hier te Lande komt zy in
Peper. eenige Samengeftelde Winkelmiddelen.

L I N N Æ U S betreft tot deeze Soort de *Cat-
 tu - Tirpali* van Malabar , welke beschreeven
 wordt als een Gewas, dat van de Ronde Pe-
 per Plant verschilt door minder Houtige Ran-
 ken en langer Bladsteelen , hebbende ook de
 Bladen langer en donkerer groen , zeer zagt
 en fyn van geweezel. De Bloemen zyn een-
 bladig , in vyf of zes Slippen verdeeld, zit-
 tende op de Vruchten , welke langwerpig rond
 zyn , met spiraalswyze naaden , elkander krui-
 fende , en dus de Knopjes , waar op de Bloe-
 men gezeten hebben , van elkander scheidende.
 Deeze Vruchten zyn in 't eerst geelachtig groen ,
 met een witachtig geel Vleesch van binnen ;
 vervolgens uit den groenen bruin , doch ryp en
 droog wordende uit den Afchgrauwen zwart-
 achtig. Dit verschilt in alle opzigten , inzon-
 derheid wat de Bladen , Bloemen en Vruchten ,
 aangaat , grootelyks (*).

(6) Pe-

(*) Men zou met sommigen mogen denken , of dit ook
 fout kon zyn in de beschryving van den Malabaarsen Kruid-
 hof; doch RHEEDE is één van de drie eenigste Autheuren ,
 daar onze Ridder op vertrouwd heeft , en die hy bevonden
 heeft naauwkeurig te zyn ; zo zyn Ed. zegt. *Gen. Plant.*
 Ed. V. p. XII.

D I A N D R I A.

- (6) Peper met Lancetswys' ovaale , vyfribbige , gerimpelde Bladen. III.
AFDEEL.
II.
HOOFD-

Deeze Westindifche komt zeer naby aan het STUK.
Siri-Blad van RUMPHIUS , doch dewyl de VI.
Piper
Vrugten daar van laf en fmaakeloos zyn , zo Amalago.
Westin-
difche.
maakt zy een byzondere Soort uit. Men
vindt in de Malabaarfe Kruidhof een *Amalago*
beschreeven , die tot de Lange Peper behoort
en waar van dit Gewas den bynaam voert. Hier
mede fchynt de Lange en uitermaate dunne Pe-
per uit Florida, van C. BAUHINUS, overeen
te komen. Sommigen geeven 'er de langte van
een half Voet aan.

- (7) Peper met Hartvormige , negenribbige , VII.
Piper de-
cumanum.
Grootbla-
dige.
Netswys' geaderde Bladen.

Deeze is de tweede Soort onder de Gewas-
fen in Oostindie , welken RUMPHIUS *Wilde*
Boomachtige Siri noemt. Het zyn Rankgewas-
fen, welke zig als Touw om de Boomen flinge-
ren,

(6) *Piper Foliis lanceolato-ovatis quinquenerviis rugosis.*
Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Piper longum arboreum altius &c.
SLOANE *Jam. 44. Hist. I. p. 134. T. 87. f. 1. Piper frutex*
Spicâ longâ gracili. PLUK. Alm. 297. T. 215. f. 2. Saururus
Foliis lanceolato-ovatis, quinquenerviis rugosis. Hort. Cliff. 140.

(7) *Piper Foliis cordatis novem - nerviis reticulatis. Syst.*
Nat. XII. Veg. XIII. Saururus frutescens Foliis Plantagineis
Fructu breviori. PLUM. Amer. 59. T. 76. Sirium decumanum.
RUMPH. *Amb. V. p. 45. T. 27. BURM. Fl. Ind. p. 14.*

III. ren, en daar by opkruipen niet alleen, maar
 AFDEEL. ook Wortel schieten in de Schors, komende
 II. in gedaante bovendien, zo van Blad als Vrucht,
 HOOFD- eenigermaate met het Peper-Gewas overeen.
 STUK. De Ranken of het Touw van de Eerste Soort
 Peper. zyn gewoonlyk een Arm of Been dik, maar die
 van deeze tweede Soort veel dunner, waar te-
 gen dezelve de Bladen onder de Siri-Struiken
 allergrootst heeft. Zy bereiken wel de langte
 van een Voet en de breedte van vyf of zes
 Duimen. En, schoon dit op ver naa niet komt
 by de grootte der Bladen van de Pisang- of Ba-
 nannen - Struiken, gelyk wy vervolgens zien
 zullen; ja naauwlyks haalen kan by die der Bla-
 den van den Ratelboom; voert nothans deeze
 Soort deswegen den naam van *Sirium decuma-
 num*, dat is by uitstek Grootbladige. De Bla-
 den hebben, nevens de middelste, verscheide
 uitpuilende Ribben overlans, wier getal, vol-
 gens de Afbeelding, veel meer dan negen schynt
 te zyn. De Vrucht is langer, dikker, ruiger,
 dan die van de Siriboa, en van geen gebruik.

VIII. (8) Peper met Hartvormige, zevenribbige,
Piper reti- Netswys' geaderde Bladen.
culatum.

Netbladi-
 ge.

Dee-

(8) *Piper Foliis cordatis septemnervis reticulatis. Syst. Nat.*
 XII. *Veg.* XIII. *Saururus Botryoides major arborescens. PLUM.*
Amer. 57. T. 75. *Id.* 242. f. 1. *Jaborandi. MARCGR.* 37. *Pis.*
Bras. 97.

Deeze komt met de voorgaande vry veel over-
 een, doch valt in Westindie. PLUMIER heeftze afgebeeld onder den naam van Groote Boomachtige Saururus, met Druifswyze Vruchten en Weegbree-Bladen. Volgens de Afbeelding zouden die Vyfribbig zyn. De *Jaborandi* van MARCGRAAF en PISO wordt hier t'huis gebragt.

- (9) Peper met Lancetswys' ovaale Bladen, overhoekse Ribben en Haakswys' kromme Aairen.

III. AFDEEL II. HOOFD-STUK.
 IX. Piper aduncum. Kromvrugtige.

De Lange Peper, met een bleek groen sterkeribd Blad, en laager van Gewas, door SLOANE afgebeeld, wordt hier t'huis gebragt. Het zou de *Boomachtige Saururus* van PLUMIER zyn, die een Haakige of kromme Vrucht heeft. De Ribben der Bladen zyn overshands of overhoeks geplaatst. De Groeyplaats is op Jamaika.

- (10) Peper met Hartvormige gesteelde Bladen en Kruidige Steelen.

X. Piper pellucidum. Aan-Doorfchynende.

(9) *Piper Foliis ovato-lanceolatis, Nervis alternis, Spicuncinatis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Piper longum Folio nervoso, pallide viridi, humilium. SLOAN. Hist. I. p. 135. T. 27. f. 2. Saururus Foliis ovato-lanceolatis, Nervis alternis. Hort. Cliff. 140. ROYEN Lugdbat. 2. Saururus arborescens Fructu adunco. PLUM. Am. 58. T. 77.*

(10) *Piper Foliis cordatis petiolatis, Caule herbaceo. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Piper Foliis cordatis, Caule procumbente. Hort. Cliff. 6. T. 4. ROYEN Lugdbat. 3. Saururus minor*

F

pro-

III. Aangaande deeze Soort, welke de Kleine hur-
 AFDEEL. kende *Druifdraagende Saururus*, met dikke
 II. Hartvormige Bladen, is van PLUMIER,
 HOOFD- merkt de Heer JACQUIN aan, dat de Marti-
 STUK. nikers gewoon zyn deszelfs Bladen, onder de
 Salade gemengd, of op zig zelve, raauw te
 eeten met Olie en Azyn, doch dat dezelve,
 wegens den sterken Reuk en Smaak, die zy
 hebben, weinig behaagen vinden by de Euro-
 peaanen. „ De Franschen (zegt zyn Ed.)
 „ noemenze *Cresfon* of *Kers*. Zy groeit over-
 „ vloedig op de Zandige Oevers van Beeken
 „ en Rivieren, als beminnde de Vogtigheid.
 „ In de meeste Broeyhuizen van Europa komt-
 „ ze dikwils voor, wordende gemakkelyk voort-
 „ geteeld en aldaar niet minder weeldig dan
 „ in haar Vaderland groeiende: ja, eens daar
 „ in gebragt, komt zy vervolgens van zelf
 „ voort.” De reden van den bynaam wordt
 door hem niet gemeld; schoon hy het ook
Piper pellucidum tytelt.

XI.
Piper
acuminata
lum.
 Spitsbladi-
 ge.

(II) Peper met *Lancetswys' ovaale, geribde, Vleezige Bladen.*

Dee-

procumbens Botrytis, Folio crasso cordato. PLUM. *Amer.* 54.
 T. 72. JACQ. *Obs.* I. p. 16.

(II) *Piper* Foliis lanceolato-ovatis nervosis carnosis. *Syst.*
Nat. XII. *Veg.* XIII. Saur. alius humilis, Fol. caroso &
acuminato. PLUM. *Amer.* 54. T. 71.

Deeze en de drie volgende zyn ook door Pater PLUMIER in Zuid-Amerika waargenomen.

III.
AUFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

(12) Peper met stomp oyaale, ongeribde Bladen.

XII.
Piper obtusifolium.
Stomp-
bladige.

Van deeze is in 't Werk van EHRET door TREW een fraaije Afbeelding aan 't licht gebracht.

(13) Peper met ronde, enkeld geplaatste, Vleezige Bladen.

XIII.
Piper rotundifolium.
Rondbla-
dige.

Deeze, onder den naam van *Allerkleinste*, *Kruidige*, klimmende, rondbladige, *Lange Peper*, door SLOANE, die dezelve op Jamaika, by de Wortels van groote Boomen groeiende, aangetroffen hadt, heeft Blaadjes als van Penningkruid, volgens PLUMIER. De Heer JACQUIN vondt op Martenique, in digte vogtige Boschen, de Stammen van ontzaglyk groote Boomen geheel met dit Kruid als met Klyf begroeid. „ De Blaadjes (zegt zyn Ed.) zyn „ klein,

(12) *Piper Foliis obovatis enerviis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Saururus humilis Folio carnofo subrotundo. PLUM. Amer. 53. T. 70. TREW. Ehret. T. 96.*

(13) *Piper Foliis orbiculatis solitariis carnofis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Saururus repens &c. PLUM. Amer. 52. T. 69. Piper longum minimum &c. SLOAN. Jam. 45. Hist. I. p. 137. JACQ. Observ. I. p. 17.*

F 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. „ klein, dik, Sappig, vet op 't gevoel en bly
 AFDEEL. „ groen, hebbende een byzonderen aangenaam
 II. „ men en Hartsterkenden Geur, dien zy ge-
 HOOFD- „ droogd zynde Jaaren lang, midts men ze tus-
 STUK. „ schen de Vingeren wryft, doch dan een weinig
 „ verslapt, behouden. Ik heb met dezelve
 „ Gedestilleerde Wateren, die wegens deez
 „ Geur gewild waren, bereid gezien. Echter
 „ zyn zy, onder de Geneesmiddelen, nog niet
 „ in gebruik gekomen.”

XIV. (14) Peper met Schildvormig ovaale Bladen.
Piper
maculosum.
 Gevlakte. Grootere Klyf- of Klimopachtige Saururus,
 met gevlakte Steelen, hadt PLUMIER deeze
 getyeld, wier woonplaats gesteld wordt op 't
 Eiland van St. Domingo.

XV. (15) Peper met Schildvormige, rondagtig
Piper.
peltatum.
 Schildbla- dige. stomp gepunte, uitgegulpte Bladen, en
 gekranste Vrugt-Aairen.

Hier is de *Lomba-Plant*, van RUMPHIUS,
 t'huis gebragt, een Heester van vyf of zes
 Voe.

(14) *Piper Foliis peltatis ovatis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII.*
Saururus Hederaceus, Caulibus maculosis, major. PLUM. Amer.
 60. T. 66.

(15) *Piper Foliis peltatis orbiculato-cordatis obtusis repandis,*
Spicis umbellatis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Saururus
arborescens &c. PLUM. Amer. 56. T. 74 Lomba. RUMPH.
Amb. VI. p. 133. T. 59. f. 1. BURM. Fl. Ind. p. 15.

Voeten hoogte , die met een of twee Steelen III.
 opschiet , zo rank , dat zy dikwils tegen iets AFDEEL.
 anders moeten leunen , zynde ook niet regt II.
 Hout , maar Rietachtig en met Knoopen als de HOOFD-
 Bamboezen , van binnen met een Waterig voos STUK.
 Merg gevuld. De Leden zyn niet rond maar
 driekantig , en de bovenften geeven ieder een
 Blad uit , dat Waaijerachtig rond , doch wat
 Hartvormig is , negen Duimen lang en meer
 dan een Voet breed , van onderen met vyftien
 Ribben , die aan het end van den langen Steel
 famenloopen. De Bladen zyn laf van Smaak en
 de Vrugten , die als lange Peper aan Kransjes of
 Kroontjes groeijen , worden van de Kinderen
 veel gegeten. Het groeit op fommige Eilan-
 den van Oostindie en fchynt , volgens PLU-
 MIER, ook in Amerika voor te komen.

(16) Peper met ovaale Bladen en gepaarde XVI.
 Aairen. Piper

In Fransch Guajana , omftreeks Caijenne , distachyon.
 zou deeze Soort , die kleiner is en gevlokte Dubheid
 Steelen heeft , gevonden worden. geaarde.

(17) Peper met Hartvormig spits ronde ge- XVII.
 derde Bladen en gekranste Vrugten. Piper
 Dat umbella-
tum.
Gekranste

(16) *Piper Foliis ovatis, Spicis conjugatis. Syst. Nat. XII.*
Veg. XIII. Saururus Hederaceus Caulibus maculosis minor.
 PLUM. Amer. 51. T. 67.

(17) *Piper Foliis cordatis subrotundis acutis venosis, Spicis*

III. Dat de Bladen niet genaveld zyn, onder-
 AfDEEL. II. scheidt deeze Soort, volgens PLUMIER, van
 HOOFD- de Vyftiende; doch in de Oostindifche Lom-
 STUK. ba-Plant, voorgemeld, zyn de Bladen ook niet
 genaveld en derhalve niet Schildvormig: zo dat
 de Bynaamen van deeze beide Soorten geheel
 oneigen op dezelve toegepast zyn: ten minste
 in malkander loopen: want de Vrucht van die is
 zo wel gekranst als van deeze. Haar Groeyplaats
 was op St. Domingo.

XVIII. (18) Peper met rondachtige drievoudige Bla-
 Piper den.
trifolium.
 Driebladi-
 ge.

Deeze en de volgende Soorten zyn, door
 haare Bynaamen, zeer gepast onderscheiden.
 Men vindt, naamelyk, in dit Geflagt anders
 geene, die de Bladen drievoudig heeft. Zy kwam
 ook by Cayenne voor.

XIX. (19) Peper met viervoudige, Wigachtige, on-
 Piper gesteelde Bladen.
quadrifo-
 lium.
 Vierbladi-
 ge.

umbellatis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Saururus arborescens,
 Foliis amplis cordatis non umbilicatis. PLUM. Amer. 53. T.
 73.

(18) Piper Foliis ternis subrotundis. Syst. Nat. XII. Veg.
 XIII. Saururus hederaceus triphyllus Folio subrotundo. PLUM.
 Am. 53. T. 73.

(19) Piper Foliis quaternis cuneiformibus sessilibus. Syst.
 Nat. XII. Veg. XIII. Saururus repens tetraphyllum Folio cras-
 sifloro. PLUM. Ic. 218. T. 242. f. 2.

Deeze en de agtste Soort zyn de eenigste III. Soorten, welken de Hoogleeraar J. BURMAN- AFDEEL. NUS, uit de Afbeeldingen van PLUMIER, II. aan 't licht gegeven heeft. De Bladen staan HOOFD- kruislings om den Steel en zyn aan 't end uit- STUK. gesneeden, 't welk 'er een omgekeerde Hart- Peper. vormige figuur aan geeft. Het is een laag kruipend Gewas, met vry lange, ruige, Vrucht- Aairen en dikke Bladen, in Zuid- Amerika gevonden.

(20) Peper met gekranste, ovaale, drieribbige Bladen. XX.

Piper
verticilla-
tum.
Kransbla-
dige.

Op Jamaika heeft Doktor BROWNE deeze Soort aangetroffen, zynde een ongemeen klein en teder Kruidje, dat om de Steeltjes gekranst is met drie, vier of vyf, stomp ovaale Sappige, gesteelde Blaadjes, en de Aairen enkeld heeft, veel maalen langer dan dezelve. 't Gewas is eenjaarg, zo wel als dat van de Tiende Soort.

Voorts merkt onze Ridder ten opzigt van de Gewasfen, die tot dit Geslagt betrokken zyn, in 't algemeen aan, dat de Soorten, inzonderheid die van den *Saururus* van PLUMIER, op de natuurlyke Groeyplaats behooren on-

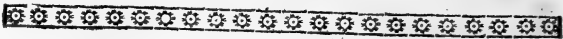
(20) *Piper Foliis verticillatis ovatis trinerviis. Amoen. Acad. V. p. 391. Saururus erectus minor, Foliis orbiculatis, verticillatis tumentibus, Spicis terminalibus. BROWN. Jam. 204.*

F 4

II. DEEL, IV. STUK,

III. onderzocht te worden, of zy ook van de overigen in de deelen der Vruchtmaaking verschillende zyn.

AFDEEL.
II.
HOOFD-
STUK.

III. HOOFDSTUK.

Beschryving van de HEESTERS, wier Bloemen drie Meeldraadjes hebben, deswegen DRIEMANNIGE genaamd.

De Klasse der Driemannigen, in het Stelzel der Sexen, bevat wel veele Planten, doch meest Kruiden. Men vindt 'er maar weinige Boomen, gelyk wy gezien hebben (*), en nog minder Heesters onder, naamelyk maar twee Geslagten, als volgt.

C N E O R U M.

De Kenmerken van dit Geslacht, behalven die van drie Meeldraadjes te hebben en een enkelen Styl, bestaan in een driebladige Bloem, voortkomende uit een drietandigen Kelk, bevattende een driehoekig Vruchtbeginzel, dat eene
Vrucht

(*) Bladz. 43, in het II. DEELS, II. STUK van deeze *Natuurlyke Hiftorie*, alwaar by mislag, niet lettende op de bygekome Geslagten, gezet is twee, in plaats van vier die 'er in de Eefte Rang, of zes die 'er in 't geheel in voorkomen.

Vrucht uitlevert, welke uit drie eenzaadige Bes- III.
fen is samengehoopt. AFDEEL.

De eenigste Soort (1) van dit Geslacht, voert II.
gemeenlyk den naam van *Chamaelea*, welke zo HOOFD-
veel als een Laagen Olyfboom betekent, en STUK.

dus van de Gestalte is afgeleid. Men heeft I.
'er, om het van de Laureolaas of Mezeræon, *Cneorum*
ook dus genaamd, te onderscheiden, den By- *tricoccon.*
naam van *tricoccos*, dat is met drie Besfen, *Chamaelea*.

welken LINNÆUS insgelyks gebruikt, willen
byvoegen. Zyn Ed. neemt het *Cneorum* van
THEOPHRASTUS, dat echter tot de Laureo-
laas schynt te behooren, tot èen Geslagnaam.
De Italiaanen noemen dit Gewas, volgens CA-
MERARIUS, *Chamaelea*, de Duitschers Zy-
landt, de Franschen *Bois gentil*.

Men vindt dit Gewas in de meeste Bergach-
tige Woestenyën van Italie en de Zuidelyke
deelen van Vrankryk, niet alleen, maar ook,
zo CLUSIUS aanmerkt, in het Ryk van Va-
lence, Katalonie en Arragon in Spanje, alwaar
het veel laager en witter voorkomt dan omstreeks
Montpellier en elders in Provence. Het is een
klein Heeftertje, naauwlyks een Voet hoog,
ten minste in heete Landsdouwen, en altyd
groen;

(1) *Cneorum*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 48. p. 73. *Veg.* XIII.
p. 74. *Hort. Cliff.* 18. ROYEN *Lugdhat.* 119. *Chamaelea tri-*
coccos. C. B. *Pin.* 462. *Chamaelea*. CAM. *Epir.* 973. BOERH.
Lugdhat. 254. DOD. *Pempt.* 373. DOD. *Purg.* 124. CLUS.
Rar. 170. Fig. bona.

III.
AFDEEL.
III.
HOOFD-
STUK.

groen; met Bladen naar die van den Olyfboom gelykende doch kleiner, bitter en bytende op de Tong. Het heeft kleine bleek geelachtige Bloempjes, en daarop volgt een Vrucht uit drie Besfen bestaande, op een klein Steeltje in de oxels der Bladen zittende, welke door de rypheid rood wordt en door het droogen zwart, niet minder scherp en bytende. Ook zyn de Bladen daar van tot zuivering van vuile rottende Zweeren dienstig: doch het inwendig gebruik schynt niet zeer veilig te zyn.

H I P P O C R A T E A.

De Kenmerken zyn, een vyfbladige Bloem, voortkomende uit een Kelk die in vyven gedeeld is, wordende het Vruchtbeginzel, daar in vervat, een Vrucht die uit drie Hartvormige Zaadhuisjes bestaat.

De eenigste Soort (1) is de *Bejuco* van LOEFLING, in Zuid-Amerika waargenomen, welken die Autheur een klimmende Heester (*Frutex scandens*,) met gepaarde zeer uitgebreide Takken, noemt, en daar van heeft LINNÆUS den Bynaam afgeleid. De Heer JACQUIN, die denzelven op Martenique en St. Domingo, doch

γ.
Hippocratea volubilis.
Bejuco.

(1) Hippocratea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 54. p. 75. *Veg.* XII. p. 75. *Hort. Cliff.* 434. JACQ. *Amer.* 12. *Hist.* 9. T. 9. *Coa scandens Fructu trigeno subrotundo.* PLUM. *Gen.* 3. Ic. 33. *Bejuco pendulus Floribus paniculatis.* LOEFL. *It.* 314.

doch menigvuldiger by Karthagena, in de Spaan-
 fche Westindiën, op Bergen, in Valeijen, en aan
 het Zee-Strand, op overftroomende plaatfen,
 waarnam, noemt het een Boom. „ Déeze
 „ Boom (zegt hy,) dien deszelfs eerfte Ont-
 „ dekker PLUMIER, ter gedagtenis van den
 „ grooten Hippocrates, eerst gedoopt heeft,
 „ gaat in het drooge Saizoen, jaarlyks te Kar-
 „ thagena plaats hebbende, waar door alle Boo-
 „ men geheel Bladerloos worden gemaakt, met
 „ de Kappers en cenige weinige anderen, weel-
 „ dig groenend voort. Hy is echter niet be-
 „ vallig, en heeft de nabuurige Boomen noodig
 „ om by op te klimmen, maar omwindende (*vo-
 „ lubilis*) heb ik hem nooit gevonden. Hy ver-
 „ deelt zig in zeer lange, taaie, ronde Takken,
 „ die over de geheele langte dikwils, by tus-
 „ fchenwydten, verfierd zyn met gepaarde,
 „ gearnde, Blad en Bloemdraagende, Takjes.
 „ De Bladen heeft hy ovaal of Lancetfchwys
 „ ovaal, glanzig, flauw gekarteld met ftompe
 „ of fcherpe Tandjes; gefteeld, gepaard, drie
 „ Duimen lang, alleen aan groene Takjes voort-
 „ komende; in de Schaduw fomtyds een half
 „ Voet lang; op opene zeer dorre plaatfen fom-
 „ tyds dikachtig, vet op 't aanraaken, en aan
 „ de kanten niet dan zeer fyn getand. 't Ge-
 „ was draagt verdeelde Trosfen, van byna
 „ Reukelooze, zeer kleine geelachtig groene
 „ Bloempjes, ook wel eens aan de enden der
 „ Tak-

III.
 AFDEEL.
 III.
 HOOFD-
 STUK.
Bejuco.

- III. „ Takken. De Vrugt bestaat uit drie groote
 AFDEEL. „ Zaadhuisjes , glad en bruin , die ieder vyf
 III. „ Zaaden bevatten , welke een groote Wiek
 HOOFD „ of Vleugel hebben.
 STUK. „ Ik twyfel niet (voegt zyn Ed. 'er by,)
 „ of de *Bejuco* , van wylen den Heer LOEF-
 „ LING, (welken naam de Spaanschen gee-
 „ ven aan alle klimmende Planten,) zal de
 „ *Hippocratea* zyn. Hy heeft in de Bloem ,
 „ die zeer klein is, het vaste Zaadhokje voor
 „ het Honigbakje gehouden, en het Vrugtbe-
 „ ginzel beschreeven zo als het reeds merke-
 „ lyk aangegroeid was, niet gelyk het zig by
 „ de ontluikinge der Bloem bevindt.”

IV. HOOFDSTUK.

Beschryving van de HEESTERS, wier Bloemen vier Meeldraadjes hebben, deswegen VIERMANNIGE genaamd, waar onder veele Uitheemsche, als ook de Europische en andere Soorten van Hulst voorkomen.

Tot de Viermannigen (*Tetrandria*), in het Stelzel der Sexen, behooren veele Geslagten en Soorten, die Heesters zyn, en derhalve thans van my beschreeven worden, als volgt.

PRO-

P R O T E A. Zilverboom.

III.

AFDEEL.

IV.

In de voorige Uitgaven van het Samenstel der Natuur, zelfs nog in de Twaalfde, waren de Kaapfe Gewasfen, welken men *Zilverboomen* noemt, onder den naam van *Leucadendron*, die daar op zag, in een Geflagt voorgesteld, dat zestien Soorten van dezelve begreep, en drie derzelve hadt de Ridder, wegens de eenbladigheid van de Bloem en de ongekuifdheid van het Zaad, in een ander Geflagt, onder den naam van *Protea*, afgezonderd: doch thans heeft zyn Ed. best geoordeeld, alle die Zilverboomen in een zelfde Geflagt, onder den laatstgemelden naam, die op derzelve veranderlykheid in de Bloem zinspeelende fchynt, te bevatten. „ Dat de *Leucadendra* by de *Protea*, „ in een zelfde Geflagt (zegt zyn Ed. zelf,) „ gevoegd moeten worden, stem ik te gereeder „ toe, om dat ik verzekerd ben, dat zy allen „ in de Vrugtmaakende deelen eenig verschil „ hebben, terwyl niettemin de *Gestalte* in de „ zelve overeenstemt, zo wel als het *weezentlyk Kenmerk* der Meeldraadjes, die hunne inplanting hebben in den rand van de „ Bloem, fchoon dezelve in eenigen één-, in „ anderen twee-, in anderen vierbladig is” (*).

De Kenmerken, niettemin, van de P R O.

T E A,

(*) *Mantisfa altera*. p. 194.

III. TEA, worden thans opgegeven (*): een Bloem-
 AFDEEL. kranen in vieren gefneeden of gedeeld; vier
 IV. smalle Meelknopjes, die de Bloemblaadjes be-
 HOOFD. neden de tip ingeplant zyn: geen eigen Kelk:
 STUK. een enkel Zaad, waar van het Vrughtbeginzel
 tot den enkelden Styl behoort.

Tegenwoordig bevat dit Geslacht ruim vyf-
 entwintig Soorten, die altemaal Heesterachtig
 zyn, en haare Groeyplaats aan de Kaap der
 Goede Hope hebben, als volgt.

I.
Protea
Pinifolia.
 Naaldbla-
 dge.

(I) Zilverboom met enkelde, Tros wys' geaair-
 de gladde Bloemen, en Naaldswys' smalle
 Bladen.

Tot deeze Soort behoort de Afrikaansche
 Plant met Pynbooms. Bladen en Hoofdjes van
 Cyperus, door den Hoogleraar J. BURMAN-
 NUS in Afbeelding gebragt, en van BER-
 GIUS *Aulax* getyeld, die zegt, dat zy in 't
 klein zig als de Wilde Pynboom vertoont.
 Volgens de beschryving van den Hoogleraar
 D. VAN ROYEN is zy een Boompje met Hou-
 tige bogtige Takken, die roodachtig bruin zyn,
 meest gegaffeld, aan den top Blad en Bloem
 draagende. Het geeft Aairswyze, enkelde,
 regt-

(*) *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gott. 1774. p. 417.

(I) *Protea Floribus simplicibus racemoso-spicatis glabris,*
Foliis linearibus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 117. *Leucadendron*
Foliis linearibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 110. p. 110.
Mant. 36. *Aulax.* BERG. *Cap.* 33.

regtopstaande Bloemtrosjes , die Eyronde zyn ^{III.}
 met smalle Blikjes , van langte als de Bloem- ^{AFDEEL.}
 steeltjes , wier end zig als in vier Tandjes ^{IV.}
 verdeelt , en dit maakt den Kelk , zo zy 'er ^{STUK.}
 één hebben , uit. 't Getal der Bloemblaadjes ^{Zilver-}
 is vier , die zeer smal zyn , en uit het midden ^{boom.}
 van ieder komt een kort Meeldraadje voort ,
 met een Streepswys' Meelknopje. Het Vrucht-
 beginzel , dat zeer klein , vierhoekig is en ruig ,
 heeft een Styl , van langte als de Meeldraadjes ,
 die allengs verbreedt , met een enkelden Stem-
 pel. Volgens den Heer BURMANNUS zyn
 de Bloemen Pypachtig , in vyf smalle Slippen ,
 wanneer zy open gaan , verdeeld , geel van
 kleur , met smalle geelachtige Meeldraadjes ,
 latende zeer kleine Zaaden agter , gelyk zyn
 Ed. in de drooge Plant waargenomen haet.

(2) Zilverboom met enkele Troswyze Wollige ^{II.}
 Bloemen , en Naaldswys' smalle Bla- ^{Protea}
 den. ^{Racemosa.}
^{Trosdraa-}
^{gende.}

Het verschil deezer Soort van de voorgaan-
 de , bestaat inzonderheid in de Wolligheid
 of ruigte der Bloemhoofdjes , welke als losse
 Aairen uitmaaken. Bovendien staan de Takken
 en

(2) *Protea floribus simplicibus racemosis tomentosis , Fo-*
liis linearibus. Mant. 187. Leucadendrum racemosum. BERG.
Cap. 23. Protea foliis fetaceis , floribus racemosis. Hort.
Cliff. 496.

II. DEEL, IV. STUK.

III. en Takjes ook Kranswyze om den Heefterachtigen Steel, zynde de laatsten ruig en groen, AFDEEL. IV. de anderen hoekig, paarfch en glad. De HOOFD- STUK. Bladen, van twee Duim langte, zyn Draadswys dun, doch niettemin Geutachtig overlans gefleufd. De Bloemen maaken losse Trosfen aan 't end der Takjes uit. Zy hebben een blykbaaren Kelk, die volgens BERGIUS driebladig, maar volgens onzen Ridder vierbladig is; de Blaadjes spits oval, regtopstaande van buiten ruig. Die van de Bloem zyn drie maal zo lang, Elsvormig, van buiten Wollig, drie omgeboogen, één regtopstaande, wat grooter dan de anderen. In de holte van dit laatste Bloemblaadje dringt de Stempel, die daar door als beschut wordt, en de Meelknopjes zitten ook in die Holte ongesteeld. Zy zyn witachtig met paarfe tippen.

III.
Protea
spicata.
Geeairde.

(3) Zilverboom met *Aairswyze* Bloemen en verdeelde Bladen.

De Bladen van deeze Soort zyn van dergelyke langte als die der voorgaande, maar als die van Venkel fyn verdeeld. De Heefterachtige Steel is ook Kranswyze getakt. Aan 't end komen Cylindrische Aairen voort, van drie Duimen lang, waar door deeze Soort, zeer eigen, den

(3) *Protea Floribus spicatis Foliis multifidis. Mant. 187.*
Leucadendrum spicatum. BERG. Cap. 25. L. racemosum. Sp. Plant. N. 1. p. 134.

den bynaam van Geaairde krygt. De Kelk ^{III.}
 bestaat uit vyf ovaale stompe Blaadjes, half ^{AFDEEL.}
 zo lang als die van de Bloem, vier in getal, ^{IV.}
 welke van onderen een Pypje samenstellen, en ^{HOOFD-}
 ieder in zyne holte een Meelknopje hebben; ^{STUK-}
 zittende de Styl, die een paarsch Knopje heeft, ^{Zilver-}
 op een langwerpig Vrugtbeginzels, dat met Pluis ^{boom.}
 is gekroond.

(4) Zilverboom met de Bloemen aan Tuil- ^{IV.}
 tjes en fyn verdeelde Bladen. ^{Protea}
^{glomerata.}
 Geruilde,

Deeze Soort heeft kaale Takken en gladde
 Bladen. Aan 't end is een Tuiltje van een
 Aair geformeerd, uit Lancetswyze, spitse,
 Roestkleurige Blikjes bestaande en Bloemen die
 Wollig, doch byna enkeld zyn, bevattende.

(5) Zilverboom met samengehoopte Bloemen ^{V.}
 en verdeelde Bladen. ^{Protea}
^{Serraria.}
 Van Trosbloemige.

(4) *Protea Floribus corymbosis, Foliis multifidis. Mant. 187.*
Leucadendron glomeratum. Sp. Plant. N. 14. p. 137. Serraria
foliis tenuissime divisis, Floribus tomentosis. BURM. Afric.
265. T. 99. f. 2.

(5) *Protea Floribus congestis, Foliis multifidis. Mant. 188.*
Leucadendron ferraria. Sp. Plant. N. 15. p. 137. Abrotanoides
Arboreum Monomotapense, Floribus in ramulorum cy-
mis. PLUK. Mant. 1. T. 329. f. 1. Serraria Foliis tenuissime
divisus, Floribus rubris apetalis. BURM. Afr. 264. T. 99. f. 1. β.
Anethifolius Frutex Africanus Flore sericeo. SER. Kab. II.
T. 63. f. 6.

G

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

*Zilver-
boom.*

Van deeze zo wel als van de voorige heeft de Hoogleeraar J. BURMANNUS een fraaije Afbeelding aan 't licht gegeven, noemende ze beiden *Serraria*, als een nieuw Geslagt, ter eere van den geleerden SERRURIER, dicstyds Hoogleeraar in de Genees- en Kruidkunde te Utrecht. De voorgaande werdt van zyn Ed. door de Wollige Hoofdjes onderscheiden, en deeze door roode Bloemen te hebben, zonder Bloemblaadjes, gekenmerkt. Beiden waren het Heeftertjes, in de Zandige Woestynen van Afrika groeiende, twee of drie Voeten hoog, met de Bladen, als die van Venkel, fyn gesnipperd. LINNÆUS zegt, dat de Bloemen van deeze laatste in de mikken der Takjes voortkomen, 't welk ik echter in de Afbeelding zo niet bespeur; dat zy als by Trosjes ieder op zyn eigen Steeltje zitten, en de grootte hebben van een Erwt. Mooglyk ziet zyn Ed. daar mede op het Bloemtrosje, in de gemeene Kelk vervat: want hy zegt verder, dat de Bloempjes byna naakt en geknodst zyn, hebbende een zeer korten Elsvormigen Kelk. De vier Meeldraadjes zouden dan, door hunne vry groote Knopjes, de Knodsjes daar van moeten uitmaaken.

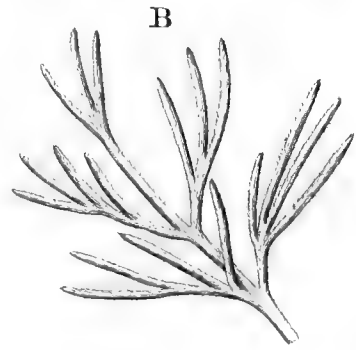
Als eene Verscheidenheid betreft onze Ridder tot deeze Soort, den *Dilbladigen Afrikaanschen Heester* van HERMANNUS, welke door SEBA in Afbeelding gebragt is, onder den naam van *Afrikaansche Averuit met fyne Bladeren en*
geele

Fig. 1.

Fig. 2.

geele Bloempjes , zo de Heer J. BURMAN-
NUS, die denzelven voor een byzondere Soort
hieldt, aangemerkt heeft.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

(6) Zilverboom met enkele Wollige Bloemen,
een ruigen Kelk en fyn verdeelde Bla-
den.

VI.
Protea
Cyanoides.
Koorn-
bloemach-
tige.

Van deeze vindt men , onder den naam van
Ethiopische Koornbloem , met styve Haairchtig
fyne in drieën verdeelde bladen , de Afbeel-
ding by PLUKENETIUS. Het is een Hee-
ftertje , dat de Takken en Bladen altemaal glad,
doch de Bloemen uitermaate ruig heeft, van
grootte als een Kers, zegt LINNÆUS.

(7) Zilverboom met enkele Wollige Bloemen,
den Kelk van buiten glad, en fyn ver-
deelde Bladen.

VII.
Protea
sphæroce-
phala.
Rondkop-
pige.

De gladheid van den Kelk van buiten, on-
derscheidt deeze voornaamelyk van de voorgaan-
de Soort: doch de Hoofdjes der Bloemen zyn
ook

Pl. XIX.
Fig. 1.

(6) *Protea Floribus solitariis lanatis* , Calyce hirsuto, Fo-
liis multifidis. *Mant.* 188. *Leucadendron Foliis seraceis semi-*
trifidis. Sp. Plant. 137. *Protea Foliis linearibus ramosis.*
ROYEN *Lugdhat.* 186: *Cyanus Æthiopicus &c. PLUK. Mant.*
61. T. 345. f. 6.

(7) *Protea Floribus solitariis lanatis* , Calyce extus laevi,
Foliis multifidis. *Mant.* 188. *Leucadendron sphærocephalum.*
BERG. *Cap.* 26.

G 2

III. ook ronder , waar van zy den bynaam heeft ,
 AFDEEL. en grooter. Onze Ridder geeft 'er de grootte
 IV. van een Pruiin aan , dat zeer onbepaald is ; BER-
 HOOFD- van een Duiven-Ey. Het is, zegt
 STUK. deezee laafte , een Heefter , die de Takken
Zilver-
boom. rond , byna glad , met eene Katanje-bruine ,
 wat ruige , Schors bekleed heeft , met Kransjes
 van regtopftaande enkelde Takjes , waar aan fyn
 verdeelde Bladen , infgelyks naar die van Ven-
 kel of Dille gelykende.

Tot deezee Soort fchynt my het Takje te be-
 hooren , dat ik onder myne Kaapfe Plantgewas-
 fen vind , hier in *Fig. 1* , op Plaat XIX , afge-
 beeld. Hetzelve , immers , heeft de Kenmerken
 van dit Geflagt , dat naamelyk de Meelknopjes
 in de holligheid der Bloemblaadjes ingeplant
 zyn , gelyk uit het daar onder , by A , met ver-
 grooting , afgebeelde , blykt. Voorts zyn die
 Blaadjes van buiten uitermaate ruig ; weshal-
 ve ook de ronde Bloemknop , of het Hoofdje ,
 waar in dezelve zyn vergaard , zig als Wollig
 vertoont. Hier tufchen komen andere Topjes
 voor , die weinig of niet ruig zyn , en deezee
 maaken mooglyk de Stempels der Stylen uit.
 Nader heb ik dit niet willen onderzoeken , om
 den Bloemknop niet te befchadigen. Dezelve is
 hier in de Natuurlyke grootte getekend , zo
 wel als het geheele Takje , waar onder een
 Blad , by B , vergroot zynde , in Plaat gebragt
 is , om te doen zien , dat zy , hoewel zig glad
 ver-

vertoonende, zeer ruuw en dunnetjes bezet zyn met kleine witte Haairtjes.

III.
AFDEEL.

IV.
HOOFD-

STUK.

(8) Zilverboom met ongesteelde Bloemen op zyde; de Bladen met enkele Eeltige punten.

VI.
Protea
hirta.
Ruigbladi-
ge.

Deeze munt door de Wollige ruigte van haare Bladen uit, die geheel van de voorgaanden verschillen; want zy zyn Lancetvormig en zeer dicht om den Steel geplaatst, zo dat dezelve zig als geschubd vertoont. Hierom gaf men 'er ook een ruigen Steel aan; hoewel de eigentlyke Steel niet ruig is, gelyk uit de Afbeelding blykt van den Grooten BOERHAAVE, die zegt, dat het Gewas op Moerassige plaatsen, ja zelfs in 't Water groeit, en aldaar de hoogte bereikt van vyf of zes Voeten. De onderste Schubben van den gemeenen Kelk zyn geel, de bovensten rood, en dit geeft 'er, als 't ware, roode Bloemen aan.

(9) Zilverboom met ongesteelde Bloemen op zyde;

IX.
Protea
cucullata.
Gehuikte.

(8) *Protea* Floribus lateralibus sessilibus, Foliis apice unicallofis. *Mant.* 189. *Leucadendrum* hirtum. *Sp. Plant.* 136. *Lepidocarpodendron*, Foliis Sericeis brevibus confertissimis, Cono gracili longo. BOERH. *Lugdbat.* II. p. T. 194.

(9) *Protea* Floribus lateralibus sessilibus, Foliis apice tricallofis. *Mant.* 189. *Leucadendron* Foliis cuneiformibus apice tridentato-callosis. WACHEND. *Ultr.* 203. *Protea* Fol. lanceo-

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

zyde ; de Bloemen met Eeltachtige drië-
dubbele punten.

Deeze noemt BOERHAAVE *Hypophyllocar-*
podendron , om dat de Vrugten als onder de Bla-
den groeijen , die de punten in drieën verdeeld
hebben , zynde de bovensten geheel , de onder-
sten alleenlyk aan de punten rood , voor 't ove-
rige donker groen. De Bladen zyn hier veel
finaller dan in de voorgaande Soort , en Wig-
vormig , aan den Steel zeer smal , naar 't end
verbreedende. De bovenste roode geeven de
Bloem uit , die in haare Kelk als in een Huik
beslooten is , waar van de bynaam. Op Moer-
rasige plaatsen , by 't Ronde Bosch , anderhalve
Myl van de Kaap , groeit deeze Heester drie
Voeten hoog.

X.
Protea
Rosacea.
Roosachtig.

(10) Zilverboom met enkele Bloemen , wier
Kalk uitgebreide gekleurde Straalen heeft ;
de Bladen Elsvormig.

Van BERGIUS wordt deeze , wegens de
kleinte , *nanum* getyeld. Het Gewas heeft een
Stammetje van maar een Voet hoog , even als
de Takken van den Pynboom door Lidtekentjes
ruuw , en als bezet met Pynbooms - Bladen , die
aan

(10) *Protea Floribus solitariis , Radio Calycino colorato*
patenti , Foliis sabularis. Mant. 189. Leucadendron nanum,
BERG. Cap. 22. Conophoros Capensis Pini folio. PET. Gaz
40. T. 25. f. 7.

aan de Takjes, welken het uitgeeft, Goudkleurig groen zyn. Aan 't end derzelve komt een enkele Bloemknop, die een grooten paarschachtigen Kelk heeft, van binnen geel, zo dat de Bloemen naar die van den Chineefchen Aster gelyken. De eigentyke Bloempjes zyn tweebledig: het grootfte Blaadje Lancetvormig, gekield, gefleufd, aan de tip Haairig, den rand in drieën gedeeld hebbende, met drie Meeldraadjes; het andere Blaadje Borftelachtig, met één Meeldraadje. Het Vrugtbeginzel is Haairig, met eenen Elsvormigen Styl, die een enkelden Stempel heeft.

(II) Zilverboom met enkele Bloemen, wier Kelk bekrompen Lancetswyze Harftige Straalen heeft, de Bladen Lancetvormig.

III.
AFDEEL.
IV.

HOOFD-
STUK.

XI.
Protea
repens.
Tuip-
boom.

Tot deeze Soort is, in de eerfte plaats, betrokken, de *Lepidocarpodendron* van BOERHAAVE, met fmalle korte Wilge-Bladen, die de Schubben van den Kelk zeer fchoon Roozekleur, Goud, wit en donker-rood bont heeft, het Pluis der Bloemen wit. De figuur der Bloemen

(II) *Protea Floribus folitariis, Radio Calycino lanceolato stricto refinoso, Foliis lanceolatis. Mant. 189. Lepidocarpodendron Foliis angustis brevioribus Salignis &c. BOERH. Lugdbat. II. p. T. 187. β. Leucadendron Foliis longissimis obrufetrigonis &c. WACHEND. Ult. 204. Lepidocarpodendron. Fol. longissimis angustissimis &c. BOERH. Lugdbat. II. p. T. 190.*

G 4

II. DEEL, IV. STUK.

III. men doet 'er den naam van *Tulpboom* door de
 AFDEEL. Hollanders aan geeven. Dezelve groeit, op den
 IV. weg van 't Kasteel aan de Kaap naar den Steen-
 HOOFD- berg, met een Stam van één of twee Voeten
 STUK. hoog, die veele Takken uitgeeft, tot de hoogte
Zilver- van agt of negen Voeten. De Bladen zyn als
boom. gemeld is en de Bloemknoppen, ten aanzien van
 de Kleur der Schubben volmaakt Harlekyns en
 zeer veranderlyk, bevatten een overvloedig Ho-
 nigfap, dat 'er met Smaak wordt uitgezoogen.
 LINNÆUS geeft 'er de grootte aan van een
 Ganzen-Ey.

Krui-
 pende. 't Is onbegrypelyk hoe hier, als eene Ver-
 scheidenheid, heeft kunnen t'huis gebragt wor-
 den die andere Soort, van 't zelfde Gewas,
 welke BOERHAAVE noemt L. met zeer lan-
 ge, smalle Bladen, welke de Vrucht, die zeer
 fraay rood, geel en wit bont is, als eene Kroon
 omringen, en eenen kruipenden Wortel. Moog-
 lyk zal hier van de bynaam afgeleid zyn. Dee-
 ze heeft een Stammetje van naauwlyks een half
 Voet hoog, zonder Takken, dat een Kroon van
 driekantige Bladen, als die van de *Ficoides* uit-
 geeft, wel eens zo lang als de gezegde Bloem-
 knop, en de deelen der Vruchtmaking waren
 ook niet met die der andere overeenkomstig.
 Menigvuldig groeide dit laatste Gewas op de
 Zandige Heijen omstreeks de Buitenplaats van
 den voormaligen Gouverneur VAN DER STELL,
 drie Uuren gaans van het Vlek aan de Kaap,
 wel-

welke Constantia genoemd wordt, daar men de beste Kaapfe Wynen teelt.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD.

(12) Zilverboom met enkele Bloemen, wier Kelk bekrompen Lancetswyze Straalen heeft, de Bladen rondachtig en gesteeld.

STUK.
XII.
Protea
Cynaroides.
Artisjok-
bloemige.

Deeze groeit op vogtige plaatfen aan den Tafelberg by de Kaap, een dikken Knoest uitmakende, die veele Takken uitgeeft, paarfch van kleur, zo dat het Gewas de hoogte bereikt van drie Voeten. De Bladen zyn zwaar gefteeld, dik, ftyf, bly-groen met roode randen, een Handpalm groot. Aan 't end der Takken komt een groote Kelk, fomtyds beftaande uit negen ryën van Schubben, zynde dezelve, als de Bloem open is, zeer uitgebreid, en van binnen fchoon rood. De figuur en grootte is byna als die van een Artisjok; waar van de bynaam. De eigentlyke Bloempjes zyn tweebladig, zegt LINNÆUS; de Blaadjes van langte als de Kelk, aan de tippen famenkleevende, Roozekleurig; het breedfte den tip in drieën gedeeld en ruig hebbende: de Draadjes witachtig ros; het Vrughtbeginzel gebaard; den Styl rood.

(13) Zil-

(12) *Protea Floribus solitariis, Radio Calycino lanceolato stricto, Foliis suborbiculatis petiolatis. Mant. 190. Leucadendron Fol. subrotundis patentissimis petiolatis &c. WACHEND. Ultr. 204. Lepidocarpodendron Folio subrotundo rigido &c. BOERH. Lugdbat. II. p. T. 184.*

G 5

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

(13) Zilverboom met enkele Bloemen, de Straalen van den Kelk Spatelvormig en gebaard, de Bladen Lancetvormig.

XIII.
Protea
Lepidocar-
podendron.
Schubvrug-
tige.

Deeze voert den bynaam, ontleend van de *Geschubde Vrucht*, dien BOERHAAVE aan verscheidene Soorten van dit Geslacht in 't algemeen gegeven hadt, om dat de Bloemkelk zig sluitende een Vrucht formeert, welke, als een Geschubde Vaas, de Zaa den bevat. Die hier is t'huis gebragt, voert by hem den naam van *Lepidocarpodendron* met langere smalle Wilge-Bladen, de Schubben van den Kelk, zeer fraay, geel, bruin, wit, zwart bont hebbende, en de Pluimpjes der Bloemen donker paarsch, met eenen Zilverkleurigen glans, die ook de randen der Schubben versiert. In hoogte en manier van groeiing, en teffens in de Vruchtmaaking, komt deeze, die ook Tulpboom genoemd wordt, met de Elfde Soort overeen, en het schynt dat de Bloemkelk niet minder bezwangerd zy met een Honig-Sap. De twee Bloemblaadjes hebben ieder een Streepswys' Meelknopje. Het Vruchtbeginzel, Elsvormig, binnen een Kwastje van geele Haartjes vervat, heeft een dunnen Styl, die van boven gekield is, zo lang als de Bloem, met een puntigen Stempel. Het Zaad is

(13) *Protea Floribus solitariis, radio Calycino spatulato, barbato, Fol. lanceolatis. Mant. 190. Lepidocarpodendron. BOERH. Lugdbar. II. p. T. 188. β. Protea speciosa. Lepidocarpodendron. BOERH. Lugdbar. II. p. T. 189.*

is langwerpig , gelyk in de meeste anderen. **III.**

Als eene Verfcheidenheid is tot deeze Soort **AFDEEL.**
 betrokken , die , welke **BOERHAAVE** noemt **HOOFD-**
Lepidocarpodendron met langwerpige groene Bla-**STUK.**
 den , die rood gezoomd zyn , de Schubben met *Protea*
 Wollige tippen en randen. Deeze heeft , *speciosa.*
Sierlyke.
 bovendien , de Bladen veel breeder , mét dikke
 geelachtige Ribben , en is blykbaarlyk een ande-
 re Soort , tusfchen den Tafel- en den Wind-
 berg aan de Kaap groeiende , doch met haare
 Takken naauwlyks de hoogte van twee Voeten
 bereikende. Zy komt ten opzigt van de groot-
 te des Bloemkelks , als een Artisjok , met de
 voorgaande Soort overeen. De Schubben van
 de onrype Vrucht zyn rood , en de bovenften
 hebben aan 't end als een Kwastje van Zyde.
 Daarom is een vreemde Vrucht van **CLUSIUS**
 hier t'huis gebragt.

Zonderling is 't , dat door onzen Ridder geen *Protea*
 gewag gemaakt worde van de Eerfte Soort van *arborea.*
BOERHAAVE , die niet van de minst Sierlyken is *Wagen-*
 onder deeze Gewasfen. Dezelve , op den afstand *boom.*
 van drie Mylen van de Kaap , aan den voet der
 Bergen groeiende , maakt Boomen uit , wier Stam
 drie Voeten dik is , van zeer hard en knoefstig Hout ,
 wordende , mooglyk deswegen , *Wagenboom*
 geheten. Men gebruikt het meest op den Haard ,
 hoewel het , door de menigte van wegspringen-
 de Zwavelachtige Vonken , onder 't branden
 lastig is. Het heeft eene geelachtige Kleur ,
 doch

III. doch wordt aan de Takken paarfch. Uit den
 AFDEEL. Stam komen menigvuldige Takken, met dikke,
 IV. breede, langwerpige ftompe Bladen, die geele
 HOOFD- Ribben hebben en roode Randen. Aan 't end
 STUK. der Takken komt een Bloemknop, die insgelyks
Zilver-
booms. de grootte, en byna ook de figuur, van een Ar-
 tisjok heeft, bestaande fomtyds uit agt ryën van
 Schubben, en van buiten paarfch zynde, van
 binnen groenachtig geel. De Bodem van den
 Kelk is, even als in de Distelknoppen, bezet
 met Bloempjes, die ieder een eigen Kelkje
 hebben, met een lange Staart, waar in het
 Vrughtbeginzel vervat is, met een gepluimden
 Styl. De rype Vrught of Knop, die de Zaaden
 bevat, is groenachtig Afchgrauw van Kleur.
 De geheele Boom bereikt, met zyne Takken,
 dikwils de hoogte van twintig Voeten en de
 Bast wordt tot Geneezing van den Loop ge-
 bruikt (*).

XIV, (14) *Zilverboom met meest dubbelde Bloemen,*
die zeer lang zyn, ver van elkander, ge-
knopte Stylen en gladde Bladen.
Protea
sotta.
 Hottentot-
 fche.

De bynaam zal waarfchynlyk van de Hotten-
 totten afgeleid zyn. Men heeft deeze Soort
 op

(*) *Lepidocarpodendron Folio Saligno lato, Caule purpu-*
rascente. BOERH. Lugdat. II. p. T. 183.

(14) *Protea Floribus subgeminis, Pistillis capitatis, Co-*
rollis longissimis distantibus, Foliis glabris, Mant. 191.

op de Bergen aan de Kaap , in zwart Zand ,
aangetroffen. Het is een Heefter met paarfch-
achtige Takken , waar aan Lancetvormige Bla-
den overhoeks , die glad zyn met eene Eeltige
punt, en op het end Bloemen, van grootte als
een Ockernoot. De gemeene Kelk, even als in
de anderen gefchubd en glad , is gevuld met
eenbladige Bloempjes, die Draadvormig en zeer
lang zyn, ruigachtig, geel, naar 't end verdik-
kende. Zy zyn in tweeën gedeeld, byna tot
aan den Grondfteun toe , en hebben de eene
Slijp Lancetvormig , in drieën gefneeden , de
andere final. De Stempel is geknopt, zeer fyn
gefpleeten.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
Zilver-
boom.

(15) *Zilverboom met enkele Bloemen, ge-
knodfte Stampers en drie - Eeltige. Bla-
den.*

XV.
Protea?
Hypophyl-
locarpoden-
dron.
Onderbla-
dige.

De bynaam , ontleend van het groeijen der
Vrugten onder de Bladen, door BOERHAAVE
gebruikt, is toegepast op deeze Soort, tot wel-
ke niettemin een geheel andere betrokken wordt,
die de Vrugten, wel is waar, fomtyds tufchen
de Bladen , doch ook aan de enden der Tak-
jes

(15) *Protea Floribus folitariis , Pistillis clavatis , Foliis
tricallofis. Mant. 191. Leucadendros Africana. PLUK. Alm.
212. Protea Foliis lanceolato-linearibus , apice &c. ROYEN
Lugdbat. 184. Hort. Cliff. 29. Conocarpodendron Folio rigi-
do , angusto. BOERH. Lugdbat, II. p. T. 198.*

II. DEEL. IV. STUK.

III. AFDEEL. IV. HOOFD-STUK. *Zilverboom.* jes draagt. Hy hadt dezelve genoemd *Conocarpodendron*, om dat de Vruchten Kegelvormig zyn en zeer veel naar Pynappeltjes gelyken, zynde het Blad styf en smal Wigvormig, met een driepuntig breed end, en de Bloemknop Oranjekleur, insgelyks van grootte als een Walnoot, zo LINNÆUS aanmerkt. Het is een laag Heeftertje of Kruid, dat uit een kruipende Wortel, op Heijen en Zandvelden, by den Steenberg aan de Kaap, overvloedig groeit.

XVI. *Protea pubera.* Ruigballige. (16) *Zilverboom met twee of drievoudige Bloemen, de Stylen geknodst, de Bladen Lancetswys' ovaal en Wollig.*

De *Conocarpodendron* die geen Stammetje heeft, maar verscheide Takken uitgeeft uit den Wortel, met een styf, geribd, langwerpig, breed Blad, van BOERHAAVE, wordt hier voorgesteld. De Zaadknopjes zyn bruin en tusfchen de Schubben, die het Nierachtige Zaad bevatten, komen zekere Hairen uit, waar van mooglyk de bynaam is ontleend, of anders kon die ook zien op de Wolligheid der Bladen. De Olyfbladige van BERGIUS fchynt, wegens derzelve driepuntigheid, nader te komen aan

(16) *Protea Floribus binis ternisve, Pifillis clavatis, Foliis elliptico-lanceolatis pubescentibus. Mart. 192. Leucad. Oleifolium. BERG. Cap. 15. Conocarpodendron acaulon. BOERH. Lugdbat. II. p. T. 201.*

aan de voorgaande Soort. Twee of drie Bloem-^{III.}
knoppen, volgens onzen Ridder aan 't end der ^{AFDEEL:}
Takken voorkomende, hebben ieder de groot-^{IV.}
te van een Kers: zy zyn rondachtig en bestaan ^{HOOFD:}
uit smalle Schubben. De Bloempjes, in de ^{STUK.}
Kelk vervat, zyn eenbladig met twee smalle ^{Zilver-}
Slippen: de Styl is driemaal zo lang en heeft ^{boom.}
een Eyvormigen Stempel. De Groeyplaats is
in 't roode Zand aan de Kaap.

- (17) Zilverboom, die de Bloemknoppen Ey-^{XVII.}
vormig, Kafachtig geschubd, met Bladen ^{Protea}
omzet en glad heeft, de Bladen Spatel-^{Strobilina.}
vormig, effen. ^{Dunschub-}
^{bigc.}

De gesteldheid der Schubben van den Kelk,
in deeze nieuwe Soort, komt grootelyks
overeen met die der Denne-Vrugten. De
Bloempjes, daar in vervat, zyn klein, vier-
bladig, naauwlyks langer dan de Schubben,
en hebben een stompen Stempel. De Bladen
hebben de breedte, doch naauwlyks de lang-
te, van eens Menschen Vinger. Het Ge-
was heeft een Stammetje met dikke Tak-
ken en groeit ook aan de Kaap der Goede
Hope.

- (18) Zilverboom, die de Bloemknoppen Ey-^{XVIII.}
^{Protea}
^{VOR:} ^{Conifera.}
^{Pynappe-}

(17) *Protea Floribus imbricato - ovatis involuocratis, pa-*
leaceis, glabris, Foliis spatulatis lavibus. Mant. 192.

- (18) *Protea Flor. imbricato - ovatis, involuocris paleaceis*
sub-

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

vormig, Kafachtig gefchubd, met Bladen omzet, en eenigermaate Wollig heeft, de Bladen smal Lancetvormig.

*Zilver-
boom.*

De Bloemknoppen, van deeze Soort, gelyken naar Pynappeltjes, of naar de Vrugten van den Lorkeboom; het welke uit de Afbeelding van BOERHAAVE, en uit de benaaming, door hem daar aan gegeven, blykt. Zy hebben omtrent de grootte van een Hazelnoot, en bevatten vierbladige Bloempjes. 't Gewas heeft een Stam van ongeveer een Arm dik, met veele ftyve Takken, de hoogte van agt Voeten bereikende. Het komt aan den voet der Bergen op den Houthoek, die agttien Mylen van het Vlek en Kasteel aan de Kaap gerekend wordt te leggen, menigvuldig voor.

XIX.
*Protea
pallens.*
Goud-
knoppige.

(19) Zilverboom, die de Bloemknoppen Eyvormig, niet Kafachtig gefchubd, met Bladen omzet, en effen heeft; de Bladen liniaal.

De Bloemknoppen van deeze Soort, zo wel als de Vrugten, waar in zy veranderen, en die

subtomentosis, Foliis angustato-lanceolatis. *Mant.* 193. Conocarpodendron. BOERH. *Lugdbat.* II. p. T. 197.

(19) *Protea* Flor. ovaris involucratiss epaleatis laxibus, Foliis linearibus. *Mant.* 193. Conocarpodendron. BOERH. *Lugdbat.* II. p. T. 200. *Thymelæa capitata.* FLUK. *Mant.* 181. T. 229. f. 6.

die alleenlyk door het opengaan der Schubben III. verschillen, zyn vervat in een Kroontje van de AFDEEL. Bladen, geel van Kleur en grooter dan de an- IV. HOOFD- deren, die styf en smal zyn, blaauwachtig van STUK: Kleur, byna als Wilge-Bladen. Het Gewas *Zilverboom.* groeit ter hoogte van twee tot vier Voeten, op de Rotfen aan den Tafelberg. De Bloemknoppen zyn Goudkleurig geel en rood bont. Zy hebben ongevaar de grootte van een Erwt, en de Bloempjes, in zekere Wolligheid daar in vervat, bestaan uit vier smalle Blaadjes. Het Zaad is byna rond, met twee Hoorntjes. Men wil dat het de Geknopte of Katdraagende Thymelæa, met smalle Wilge-Bladen zy, waar van PLUKENETIUS de Afbeelding heeft gegeven.

(20) *Zilverboom, die de Bloemknoppen Ey-* XX. *vormig, niet Kafachtig gefchubd, met Protea Bladen omzet; de Bladen Lancetvormig, Saligna. eenigermaate Wollig, en fcheef heeft.* Wilgenbladige.

Dat de Bladen van deeze Soort naar die der Wilgen gelyken, geeft 'er den bynaam aan. Behalve den Pynappeldraagende Heefter van BREYN

(20) *Protea Flor. ovatis involucratis epaleatis, Foliis lanceolatis subpubescentibus obliquis. Mant. 194. Leucadendron Salignum. BERG. Cap. 20. Frutex Æthiopicus. Conifer, Foliis Cneori, Salici æmulus. BREYN Cent. 21. T. 9.*

H

III. BREYN zyn hier ook twee *Conocarpodendron*
 AFDEEL. van BOERHAAVE t'huis gebragt; doch daar
 IV. heeft in deeze allen, zo LINNÆUS aanmerkt,
 HOOFD- eene groote veranderlykheid plaats, die 'er te
 STUK. regt den Geslagtnaam van *Protea* aan heeft
 doen geeven.

XXI.
Protea
Argentea.
 Verzilver-
 de.

(21) Zilverboom, die de Bloemknoppen Ey-
 vormig, niet Kafachtig geschubd, met
 Bladen omzet en Wollig; de Bladen Lan-
 cetvormig en glinsterend ruig heeft.

Deeze Soort heeft de Bladen allermeest Zil-
 verglanzig, en voert daarom aan de Kaap ge-
 meenlyk den naam van *Witten Boom* of *Zilver-
 boom*. ZANONI noemt het een Boom met
 geheel Zilveren Bladen, en COMMELYN
 gaf 'er, deswegen, den Griekschcn naam, *Ar-
 gyrodendros*, aan. Deeze vermaarde Kruidken-
 ner zegt, dat dezelve in Afrika, aan het Ge-
 bergte, tot de hoogte van dertig Voeten groeit,
 wordende anderhalf Voet dik: zo dat het ver-
 de grootste is in dit Geslagt. Men vindt 'er
 ge-

(21) *Protea* Flor. ovatis involucratis epaleatis tomentosis,
 Fol. lanceolatis villosis nitentibus. *Mant.* 194. *Protea* Ar-
 gentea. *Sp. Plant.* 137. *Leucadendros* Africana arbor &c.
 PLUK. *Alm.* 212. T. 200. f. 1. *Argyrodendros* Africana.
 COMM. *Hort.* II. p. 51. T. 26. RAJ. *Dendr.* 9. *Cono-
 carpodendron* Foliis Argenteis Sericeis latisimis. BOERH.
Lugdhat. II. p. T. 195. *Arbor ferens* Folia Argentea. ZAN-
Hist. 24.

geheele Bosfchen van, die als Zilver glinsteren door de Zonneschyn. Hy zegt, dat de Bladen een Vinger lang, smal en spits zyn, BOER-HAAVE geeft 'er zeer breede Bladen aan; welk, mooglyk, in vergelyking met Wilgen-Bladen te verstaan zal zyn. Het Zaad heeft een byzonder aartig kroontje van Veertjes, wanneer het voorzigtig uit de Vrugt, die mede naar een Pynappeltje gelykt en Zilverachtig geschubd is, genomen wordt.

(22) Zilverboom, die de Bloemen half Kloot- rond, byna met Bladen omzet, niet Kaf- achtig geschubd, maar ruig heeft, de Bladen Spatelvormig.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
XXII.
Protea
Levisanus.
Kleinbla-
dige.

Deeze was voorheen t'huis gebragt in het Geslacht van *Brunia*, met den bynaam van *Levisanus*, dien PETIVER aan dergelyke Kaapfe Heesters hadt gegeven. De Hoogleeraar J. BURMANNUS, denzelven afbeeldende, merkt aan, dat de Blaadjes langwerpig, plat en dik zyn,

(22) *Protea Floribus hemisphaericis subinvolutis, epaleatis, villosis, Foliis spatulatis. Mant. 194. Brunia Levisanus. Sp. Plant. 289. Brunia Foliis oblongis incanis, Florum Capitulo ramulum terminante. BURM. Afr. 267. T. 100. f. 2. Conocarpodendron Folio subrotundo brevissimo. BOERH. Lugdbat. II. p. T. 202. Chrysanthemum fuiticosum, Polygoni folio, Caulibus scabris, Flore minore. PLUK. Mant. 47. T. 343. f. 9.*

H 2

H. DEEL. IV. STUK.

III. zyn; in sommigen, van deeze Soort, geheel
 AFDEEL. glad en groen, in anderen geheel grys door
 IV. HOOFD- eene zachte Wolligheid, welke ook dikwils de
 STUK. Bloemhoofdjes omkleedt, die als een Kroontje
 met hunne Steeltjes maaken op het end van
 ieder Takje. De Blaadjes, niet grooter dan
 die van Heide of Wilde Thym, verbreedten
 naar het end, en zyn dus Spatelvormig, gelyk
 zig dit ook in de Afbeelding van BOERHAA-
 VE openbaart, volgens welke de Bloemknop-
 pen rond en grootendeels bruin zyn, naar bo-
 ven Goudgeel en groen getopt. Op Zandige
 Heijen, twee Mylen van de Kaap, kwam dit
 Gewas voor, met Stammetjes van een Voet
 hoog, zig dus als een Soort van Heide ver-
 toonende.

Protea
linearis.
 Smalbla-
 dige.
 Pl. XIX.
 Fig. 2.

Onder myne Kaapsche Plantgewassen vind ik
 'er nog een, dat zekerlyk tot dit Geslagt be-
 hoort. Het komt, moet ik bekennen, de an-
 dere *Brunia*, welke door den Hoogleeraar
 J. BURMANNUS, uit de Tekeningen vanden
 Gouverneur VAN DER STELL, Tab. C.
 Fig. 1., in Afbeelding gebragt is, zeer naby;
 doch dezelve door onzen Ridder, onder den
 bynaam van *Abrotanoides*, in het Geslagt van
Brunia gelaten zynde, en in verscheide opzig-
 ten nog van de myne verschillende, heb ik die
 hier ingevoegd, onder den bynaam van *linea-*
ris, alzo de Blaadjes platachtig en overal even
 breed zyn, omtrent een half Duim lang. In
 het eene opzigt strookt zy met de eene, in het
 an-

andere met de andere der voorgaande en volgende Soorten, daar zy doch over 't geheel van allen verschilt. De Steelen zyn paarschachtig, de Blaadjes groen en glad; de Takken taame-lyk wyd gemikt; de Bloemknoppen van grootte als een Erwt; by Kroontjes op fommige en enkeld op andere Takjes geplaatst, gelyk dit de naauwkeurige Afbeelding daar van, in *Fig. 2*, op onze Plaat XIX, vertoont. Doch het voornaamste, waar uit ik ontdekt heb, dat myne Tak daar van, die de langte van een Voet heeft, hier t'huis te brengen ware, is de gefteeldheid der Bloempjes, welke, even als in de laafte Soort, ongemeen klein zyn, en op een Wollige Bedding of Stoel geplaatst, als ook eenbladig, dat is uit een dun Pypje bestaande, 't welk in vier Slippen is verdeeld, die ieder een Meelknopje bevatten. Zie by Letter C twee derzelve fterk vergroot, en daar tusfchen een enkelen Styl met zyn Stempel en Vrugtbeginzel: waar uit dan mede blykt, dat dit Gewas niet tot de laafte Soort te betrekken zy.

(23) *Zilverboom met getopte Bloemen en ovale Bladen.*

XXIII.
Protea
divaricata.
 Wydgemikte.

Deeze, dus gebynaamd, om dat de Takken wyde mikken maaken, heeft een Heefterachtigen,

(23) *Protea Floribus fastigiatis, Foliis ovalibus. Mant. 194.*
Leucadendron divaricatum. BERG. Cap. 19.

H 3

III. gen, ruigen Steel, waar aan ovaale, stompe
 AFDEEL. Blaadjes, nauwlyks een Kwartier Duims lang.
 IV. De Bloemen aan 't end der Takken, enkeld of
 HOOFD- vergaard, byna ongesteeld, voortkomende,
 STUK. hebben de grootte van een Erwt. De Kelk be-
Zilver- staat uit een enkele ry van langwerpige, stompe
boom. Blaadjes, die aan den rand Wollig zyn. Ieder
 Bloempje, daar in vervat, is vierbladig, van
 buiten Wollig, hebbende Draadachtige Blaad-
 jes, die ruig zyn, naar 't end verbreedende,
 en aldaar ieder een Meelknopje bevattende, dat
 Elsvormig is, zo wel als de Styl. Deeze is een
 weinig langer dan het Bloempje en heeft een-
 spitfen Stempel.

XXIV. (24) *Zilverboom met getopte Bloemen en on-*
Protea *verdeelde Draadachtige Bladen.*
purpurea.
 Paarfche.

De Bladen in deeze Soort zyn zeer dun, Elsvormig met eene Eeltige punt, en glad. De Stengen zyn paarfch en de Takjes eenigermate ruig. Aan 't end derzelven komen de Bloemknoppen, ook ter grootte van een Erwt, voort, die ongesteeld zyn en getopt, een Kelk hebbende van dergelyke Blaadjes, als die der Takken, waar in de Bloemetjes vierbladig, ruig, met eenen gladden paarfchen rand.

(25) Zil-

(24) *Protea Floribus fasrigiatis, Foliis Filiformibus indivisis. Mant. 195. Leucadendron Foliis subulatis, Ramis determinatis, Floribus terminalibus. Syst. Nat. XII. p. 110. Protea Foliis linearibus simplicissimis, &c. ROYEN Lugdbat. 186.*

(25) Zilverboom, die gepluimde Bloemknopjes heeft, van omtrent tien Bloempjes, en de Bladen eenigermate Lancetvormig.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD.
STUK.

Hier zyn de Bloemknoppen, in dit geheele Geslagt, allerkleinst; niet grooter dan een Tarwe-Graantje, geel van Kleur, en, in menigte, Pluimswyze, als die van sommige Afters, geplaatst. De Steel is Heesterachtig, zeer Takvig, agt Voeten hoog. De Bladen zyn langwerpig ovaal, aan 't end stomp, van grootte byna als die der Blaauwbesfen. De Kelk is Eyronnd, wat ruig, bevattende agt of tien Bloempjes, die eenbladig zyn, een dun Pypje hebbende, van langte als de Kelk, met den rand in vier zeer lange Draadachtige Slippen verdeeld. De Meelknopjes, Streepachtig, geel, van buiten zwart, zittende aan den Keel van het Bloempje, hebben byna de langte der gedagte Slippen, en de Styl die der Meeldraadjes. De Stempel is dikachtig, langwerpig, aan den top in tweeën gesneeden. Van het Vrugtbeginzel wordt niets waargenomen.

XXV.
Protea
parviflora.
Kleinbloemige.

Dus uitvoerig heb ik dit uitgebreide Geslagt van zeldzaame Gewasfen, die de Zandwoestynen en Valeijen van den Zuidhoek van Afrika versieren, mooglyk nergens anders op den Aardkloot

na-

(25) *Protea Floribus paniculatis, Flosculis subdenis, Foliis sublancoelatis. Mant. 195.*

H 4

II. DEEL, IV. STUK.

III.
AFDEEL-
IV.

HOOFD-
STUK.

*Silver-
boom.*

natuurlyk voorkomende, moeten beschryven. De meesten, nogthans, zyn ook in de Openbaare Kruidtuinen van Europa, uit Zaad, doch dikwils in Gestalte aanmerkelyk verschillende, voortgeteeld, en men raaktze, wegens hunne teerheid, ligt weder kwyt, zo de vermaarde BOERHAAVE heeft aangetekend.

C E P H A L A N T H U S. Kogelboom.

Dit Geslagt heeft daar van zyn naam, dat de Bloemen tot ronde Hoofdjes, als Kogels, vergaard zyn. De Kenmerken zyn dus opgegeven. Geen gemeene Kelk, de eigen Kelk Trechtervormig, boven 't Vruchtbeginzel; een Klootronde, naakte Ontvanger: een enkeld Wollig Zaad (*).

Wie zou daar uit begrypen, dat het een Plant is, „ die regelmaatige Bloemen draagt,
„ vergaard tot Kogelronde Hoofdjes, waar van
„ ieder Bloem een Pypje is, met het voorste
„ end verwydende en doorgaans in vier of vyf
„ deelen gesneeden, welke dus een Kruisje
„ of Sterretje maaken; zynde het agterend
„ van dit Pypje ingekast in den Kelk, die
„ het Vruchtbeginzel (*Ovarium*) kroont, het
„ welke, na het verslizen van de Bloem, een
„ Doosje wordt, zynde met zyns gelyken by

„ in-

(*) *Syst. Nat. Veg.* XII. & XIII.

„ inleding geplant op een gemeenen Stoel (Placenta) ”? III.
AFDEEL
IV.

Dus, naamenlyk, worden de Vruchtmaakende deelen van dit Gewas, door VAILLANT, zeer duidelyk, onder den naam van *Platanocephalus*, dewyl het Vrucht- en Bloemhoofdje zeer naar de Vrucht van den Platanus gelykt, beschreeven (*). HOOFD-
STUK.

De Amerikaansche, welke hier als de eenigste Soort voorkomt (1), voert, in Noord-Amerika, den naam van *Buttonwood*, dat is Knoopen - Boom; gelyk men 'er ook den Platanus, om de zelfde reden, noemt*. By PLUKENETIUS wordt dezelve *Boomachtige Amerikaansche Scabiosu*, met drie Bladen rondom den Steel, getyteld. De Bladen zyn ovaal en gespitst, taamenlyk groot. Ik heb een Takje van dit Gewas, dat in 't voorleeden Jaar, hier, in de Openbaare Kruidtuin der Stad, gebloeid heeft, waar aan men ziet, dat de Bloemsteeltjes ook by drieën om den Steel voortkomen. Wat de Vrucht aangaat, merkt LINNÆUS I.
Cephalanthus Occidentalis.
Amerikaansche.
* Zie 't voorg. III. Stuk, bl. 362.

aan

(*). *Mem. de l'Acad. R. des Sciences de 1722. Octavo. p. 258.*

(1) *Cephalanthus. Syst. Nat. XII. Gen. 113. p. 111. Veg. XIII. p. 120. Cephalanthus Foliis oppositis ternisque. GRON. Virg. 15, 17. Ceph. Foliis ternis. Hort. Cliff. 73. ROYEN Lugdbat. 187. Scabiosa dendroides Americana, ternis Foliis Caulem ambientibus, Floribus ochroleucis. PLUK. Alm. 336. T. 77. f. 4.*

H 5

II. DEEL, IV, STUK,

III. aan, dat dezelve niet bestaat uit Doosjes, maar
AFDEEL. uit enkele lange, pieramidaale Zaden, op het
IV. dunfte end rustende, hoekig, Wollig met ééne
HOOFD- Holligheid. De Groeyplaats is op vogtige plaat-
STUK. sen in Karolina en Virginie.

De Oostindifche *Platanocephalus* van VAIL-
 LANT, zynde de *Katou-Tsjaka* van Malabar,
 te vooren *Cephalanthus* met gepaarde Bladen ge-
 naamd, wegens de vyf Meeldraadjes onder de
 Vyfmannigen behoorende, en tevens ook een
 hoogftammige Boom zynde, is begreepen in het
 Geslagt van *Nauclea*, en dus te vooren reeds
 * II. D. beschreeven*. De Vrugten van dien Boom wor-
 II. STUK, den, wegens de gedaante, *Morgensterren* geheten,
 bladz. 79. en het Sap, daar uit geperst, tot verzagting in
 Kolykpynen gebruikt.

S C A B R I T A. Ruuwblad.

De Kenmerken van dit nieuwe Geslagt zyn,
 een eenbladige Trompetachtige Bloem. met een
 geknotten Kelk, waar in twee uitgegulpte Zaa-
 den.

I. De eenigste Soort (1), in Indie huifvestende,
Scabrita is een Heester met vierkantige ruuwe Takken,
triflora. waar van de Geslagtnaam. De Bladen zyn ge-
 Driebloe- paard, gesteeld, langwerpig ovaal, effenrandig,
 mige, langer dan de Leden der Takken, wederzyds
 ruuw.

(1) *Scabrita*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1242. p. 115. *Veg.*
 XIII. p. 124. *Mant.* 37.

ruuw. Uit de Oxels derzelven komen de Bloem-
 steeltjes , tegenover elkander , voort, die maar
 half zo lang als de Bladen zyn , aan de punt
 tweebladig en driebloemig. Het byzondere Om-
 windzel is , zo 't schynt, vierbladig , uit stomp
 ovaale Blaadjes , van langte als de Kelk , be-
 staande , en bevattende drie ongesteelde Bloem-
 pjes.

III.
 AFDEEL.
 IV.
 HOOFD-
 STUK.

S I P H O N A N T H U S . Spuitbloem.

De Bloem is , in dit Geslacht, eenbladig Trech-
 tervormig , zeer lang , 't welk daar een Spuit-
 achtige gedaante aan geeft : de Kelk in vyven
 gedeeld. Vier Besfen, die één Zaad bevatten,
 maaken de Vrugt uit.

AMMAN noemt deeze (1) *Siphonanthemum* ,
 en zegt , dat de Bladen naar Wilgen - Bladen
 gelyken , zynde ongeveer drie Duimen lang en
 één Duim breed , spits , op korte Steeltjes ,
 hoog groen , zo wel als de Steelen van het Ge-
 was , uit wier top , als ook uit de zyden , de
 Bloemsteeltjes voortkomen , omtrent een Duim
 lang , in drie , vier of vyven Kroonswyze ver-
 deeld. De Bloemen , zo lang als de Bladen , zeer
 dun , geel van Kleur , hebben een krommen
 paarfchen Styl en vier paarfche Meeldraadjes.
 De

I.
Siphonan-
thus Indica.
 Oostindi-
 sche.

(1) *Siphonanthus. Syst. Nat. XII. Gen. 129. p. 119. Veg.*
XII. p. 129. Siphonanthemum Salicis folio flore flavescens.
AMM. Aët. Petrop. 1736. p. 214. T. 15.

III. De Vruchten, uit het onderfte van den Styl voortkomende, hebben de gedaante van Besfen, vier
 AFDEEL. IV. by elkander, groen van Kleur. De Groeyplaats
 HOOFD- is in Oostindie.
 STUK.

C A T E S B Æ A.

De byzondere Kenmerken zyn; een eenbladige, Trechterachtige, zeer lange Bloem, op het Vruchtbeginzel zittende, en de Meeldraadjes in haare Keel beslooten hebbende. De Kelk is viertandig en de Vrucht een veelzaadige Befe.

I. De eenigfte Soort (1) is door den vermaarden
 Catesbaa CATESBY, nu omtrent vyftig Jaar geleeden,
 spinosa. in Europa ingevoerd. Hy noemt het een Doorn-
 Gedoorn- de. achtigen Heefter, met veele Blaadjes, als van Palm, by elkander voortkomende, en eene hangende Bloem, welke zig als vierbladig vertoont, en vuil geel is; waar op een Saffraankleurige Befe volgt, met kleine Zaadjes bezwangerd. De Groeyplaats was op 't Eiland Providence.

I X O R A. Bosch - Vlam.

Hier is de Bloem ook eenbladig, Trechterachtig, lang, boven het Vruchtbeginzel geplaatst, heb-

(1) Catesbaa. *Syst. Nat.* XII. Gen. 130. p. 120. *Veg.* XIII. p. 129. *Frutex spinosus, Buxi foliis &c.* CATESB. *Carol.* II. p. 100. T. 100.

hebbende haare vier Meeldraadjes boven de Keel III.
 en de Vrucht is eene vierzaadige Bessie. AFDEEL.

Drie Soorten , waar van twee Oostindische HOOFD.
 zyn , komen in dit Geslagt voor , als volgt. STUK.

(1) Bosch - Vlam met ovaale Bladen , de Tak- I.
 jes half omvattende , en Tuilswyze Bloe- *Ixora*
 men. *coccinea*.
 Hoogtoo-
 de.

Van deeze , die de Vlam der Bosfchen by RUMPHIUS heet , heb ik den Geslagtnaam ontleend. De reden is , dat de hoog of Vuurig roode Kleur , der Bloemen , derzelve Tuiltjes als Vlammetjes in het groen der Bosfchen doet tintelen. Het is een klein Boompje , zegt hy , of Struikgewas , dat omtrent eens Mans langte hoog wordt , hebbende de Bladen langwerpig spits , glad en styf , van boven hoog groen , van onderen geelachtig , staande tegen elkander over , en taamelyk groot. Aan 't end der Rysjes komt de Bloemdraagende Tuil voort , bestaande uit verscheide Steeltjes , ieder met drie Bloemen als lan-

(1) *Ixora Foliis ovalibus semi-amplexicaulibus , Floribus fasciculatis. Syst. Nat. XII. Gen. 131. p. 120. Veg. XIII. p. 129. Flor. Zeyl. 22. OSB. Itin. 220. Jasminum Flore tetrapetalo &c. BURM. Zeyl. 125. T. 57. BURM. Fl. Ind. p. 34. Jasminum Indicum &c. PLUK. Alm. 196. T. 59. f. 2. &c Arbor Indica. Mant. 20. T. 364. f. 1. Flamma Sylvarum. RUMPH. Amb. IV. p. 105. T. 46. Schetti. Hort. Mal. II. p. 17. T. 13. RAJ. Hist. 1573.*

II. DEEL. IV. STUK.

III. lange Naalden, aan 't end in vier Slippen ge-
 AFDEEL. deeld. Van binnen zynze Menie-rood, en de
 IV. oude Bloedrood, zo dat men in ieder Tuiltje
 HOOFD- Bloemen van tweederley Kleuren vindt. De
 STUK. Halfen zyn Rooze-rood, en na 't afvallen
Bosch- der Bloemen blyven de roode Steeltjes over,
Vlafch. een Koraaltak verbeeldende, waar op Besfen
 groeijen, die in 't eerst groenachtig, vervol-
 gens purper-rood en op 't laatst zwart worden
 en week. Op sommigen van deeze Heesters
 blyven dezelve omtrent van grootte als Ge-
 neverbesfen, op anderen worden zy zo groot
 als Krieken. De enkele bevatten maar één,
 de dubbelde twee Zaadkorrels. De Wortel is
 brandig fcherp, en kan tot een Blaartrekkend
 Middel worden gebruikt.

Dit Gewas komt byna door geheel Oostindie,
 niet alleen op de Eilanden, maar ook aan de
 Vaste Kust, in de Bosfchen voor. De Hoog-
 leeraar J. BURMANNUS geeft een fraaye Af-
 beelding van hetzelfde, zo als zyn Ed. het,
 door den vermaarden HERMANNUS zelf op
 Ceylon verzameld, in bezitting heeft, doch merkt
 aan, dat het een weinig fcheen te verschillen
 van de *Schetti* van Malabar, welke tot deeze
 Soort betrokken wordt. Dit zouden mooglyk
 Verscheidenheden kunnen zyn. HERMAN-
 NUS hadt deeze Heesters *Paauwen Kers* ge-
 noemd, om dat de Paauwen, zo men meende,
 op derzelve Vrugten, die zeer naar Krieken
 geleeken, aasden. Hy heeft aangetekend, dat
 de-

dezelven ook van de Inlanders gegeten worden. **III.**
 Dat zy de Bloemen, die doch geheel Reuke- **AFDEEL.**
 loos zyn, aan hunnen Afgod *Ixora* offerden, **IV.**
 heeft zekerlyk den Geslagtnaam ter baan gebragt. **HOOFD;**
STUK.
 Men vindt het Gewas *Indische Jasmyn met*
Laurierbladen van **PLUKENETIUS** getyteld.
 Het wordt in de Tuinen der Chineezen veel tot
 Sieraad nagehouden.

(2) Bofch - Vlam met *Lancetswys' oyaale Bla-* **IV.**
den en Tuilswyze Bloemen. *Ixora*
alba.
 Witte.

Deeze Soort maakt de *Bem-Schetti* of de
 Witte Schetti, van den Malabaarsen Kruidhof
 uit. De Bladen van deeze zyn langer dan van
 de voorgaande Soort, zy loopen puntiger uit,
 zyn by het Steeltje ook wat smaller en over 't
 geheel zo dik niet. De Bloemen zyn wit- of
 geelachtig, anders van de zelfde figuur en Tuil-
 wyze groeiing, hebbende den Styl hooger uit-
 komende en omringd van vier Meeldraadjes met
 geele Knopjes. De Vrugten zyn langwerpiger,
 van een zoete Meelachtige Smaak, wordende
 ook van de Indiaanen gegeten. Op Java geeft
 men 'er den naam van *Manaar* aan, terwyl men
 de voorige, in 't Maleitsch, *Djarong*, dat is
 Naaldeboom, noemt.

(3) Bofch-

(2) *Ixora Foliis ovato-lanceolatis, Floribus fasciculatis,*
Jasminum Indicum & Schetti album. **PLUK. Alm. 169. T.**
109. f. 2. Bem-Schetti. Hort. Mal. II. p. 19. T. 14.

II. DEEL, IV. STUK,

III. (3) Bosch - Vlam met drievoudige Lancetswys'
 AFDEEL. ovaale Bladen, de Bloemen aan Trosfen.
 IV.

HOOFD- Deeze, in Amerika voorkomende, volgens
 STUK.

III. PLUMIER, is Boomachtig, en heeft drie lang
 Ixora. gesteelde, Lancetswys' ovaale, gladde, effen-
 Americana. randige Bladen, by elkander, zo LINNÆUS
 driebla- aanmerkt. Dit heeft echter geen plaats in de
 dige. aangehaalde van BROWNE, uit Jamaika, die
 'er gepaarde Bladen aan geeft, met Borstelige
 Stoppeltjes. De Zaadkorrel, die zig in vieren
 splyt, zat in een byzonder Vliesje of Dop,
 binnèn de Vrucht, gelyk de Koffyboonen. Het
 Pypje van de Bloem, en deszelfs rand, zyn
 hier veel korter dan in de overige Soorten van
 dit Geslacht.

IV. (4) Bosch - Vlam met overhoekse Bladen.
 Ixora al-
 ternifolia.
 Overhoek-
 se.

In de Boschen van Martenique vindt de Heer
 JACQUIN een Gewas overvloedig, waar zyn Ed.
 deezen naam aan geeft, en de Kleinere Boom-
 achtige Jasmyn, met Bladen van Nagtschade,
 door PLUMIER in Zuid - Amerika gevonden,
 daar toe betreft. Het was doorgaans een Tak-
 kig Boompje van twaalf Voeten hoog, doch
 dat

(3) *Ixora* Føl. ternis lanceolato-ovatis, Flor. Thyrsoides.
Am. Acad. V. p. 393. Pavetta Foliis oblongo-ovatis, op-
 positis; Sripulis Setaceis. BROWN. *Jam.* 142. T. 6. f. 2.

(4) *Ixora* Foliis alternis. JACQ. *Amer. Hist.* 16. T. 177.
 f. 8.

dat aan de Beeken dikwils eens zo hoog wierdt. III.
 De Bladen waren als in de andere Soorten, en AFDEEL.
 uit derzelver Oxelen kwamen korte veelbloemi- IV.
 ge Steeltjes, met Reukelooze witte Bloemen, HOOFD-
 die meest in vieren gedeeld waren, met vier, STUK.
 doch fomtyds ook in vyven, met vyf Meel-
 draadjes. 't Getal der Zaaden was even onze-
 ker. Men vindt 'er van vier tot tien in zwarte
 Besfen, met een donker paarsche pap gevuld.
 Mooglyk, zegt hy, zou dit Gewas tot een an-
 der Geslagt behooren kunnen: doch de Gestalte
 kwam zeer met die der *Ixora*s overeen,

P A V E T T A. Scheelkoorn.

De Bloem is in dit Geslagt even als in 't
 voorgaande; de Stempel krom; de Vrucht eene
 tweezaadige Besie (*).

De eenigste Soort (1) voert in Indie den naam I.
 van *Payate*, *Pawatha* by de Ceyloneezen, Pavetta
Pavetra of *Malleanothe* op Malabar. De Por- Indica.
Oostindi-
sche.
tu-

(*) *Syst. Nat.* XII. p. 121. *Veg.* XIII. p. 129. Eenzaadig
 wordt dezelve in de Optelling der Kenmerken, maar weinige
 Bladzyden voorlyker, gezegd te zyn.

(1) *Pavetta.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 132. p. 120. *Veg.* XIII.
 p. 129. *Fl. Zeyl.* 56. *Am. Acad.* I. p. 388. BURM. *Fl. Ind.*
 p. 35. T. 13. f. 3. RUMPH. *Amb.* IV. T. 47. *Pavetta* five
Malleanothe. *Hort. Mal.* V. p. 19. T. 10. RAJ. *Hist.* 1581.
Arbor Malabarensium Fructu Lentisci. C. B. *Pin.* 399. *Sambucus*
humilis Zeylanica, *Pawatha Zeylanensibus.* BURM. *Zeyl.*
 209.

I

II. DEEL. IV. STUK.

III. tugeezen geeven 'er den naam van *Boom tegen*
 AFDEEL. *de Roos* aan , maar de Hollanders noemen het
 IV. *Gewas Scheelkoorn*. De reden van deeze laat-
 HOOFD- *ste* benaaming blykt my niet. Van HER-
 STUK. *MANNUS* wordt zy de Ceylonfche Laage Vlier,
Scheel-
koorn. die tegen den Rooden Loop dienftig is, gety-
 told. RUMPHIUS merkt het als een vreemde
 Soort van de Vlam der Bosfchen aan, in welke
 de Bloemen meer Tuilswyze gefchikt zyn , heb-
 bende voor 't overige byna de Kleur van de an-
 dere ; dat is, rood zynde, doch niet zo Vuurig
 rood.

Die op Malabar in 't wilde groeit is een laag
 Boompje , met Bladen byna als der Citroenboom-
 en, doch kleiner ; maar men heeft een derge-
 lyk Gewas uit China op Java gebragt , dat al-
 daar tot fieraad in de Tuinen nagehouden wordt :
 dit heeft de Bladen breeder en groeit wel tot
 tien Voeten hoogte. De Bloemen zyn , zo wel
 als die der *Ixoraas* , zonder Reuk, en 'er ko-
 men weinig Vrugten aan.

P E T E S I A.

De Bloem is wederom Trechtersvormig en
 eenbladig , gelyk in de voorgaande Geflagten :
 de Stempel in tweeën gedeeld en de Vrugt een
 veelzaadige Befie.

Twee of drie Soorten , allen Westindifche ,
 komen 'er in voor , als volgt.

(1) Pe-

- (1) *Petefia met Lancetswys' ovaale, van onderen Wollige, Bladen, de Bloemtrosfen op zyde.*

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

Deeze, op Jamaika voortkomende, is een Heester met regtopstaande Steelen, die de Bladen tegenover elkander en effenrandig heeft, met styve Stoppeltjes daar tusfchen, en kleine Trosfen in derzelve Oxelen, met den Bloemkelk in vyven gedeeld.

I.
Petefia
Stipularis.
Regtsteeli-
ge.

- (2) *Petefia met ovaale, naakte, gestreepte Bladen, de Steelen bogtig.*

II.
Petefia
Lygistum.
Bogtige.

Hieraan geeft BROWNE den naam van *Lygistum*, dat Heesterachtig is met buigzaame Takken, en ovaale gepaarde Bladen, welke sterk geaderd zyn of gestreept, met Steelen. De Trosjes, in de Oxels voortkomende, zyn meest dubbeld en eenbloemig. De Groeyplaats is op het zelfde Eiland.

(3) Pe-

(1) *Petefia Foliis lanceolato - ovatis, subtus tomentosis, Thyrsis lateralibus. Syst. Nat. XII. Gen. 133. p. 120. Veg. XIII. p. 129. Petefia fruticosa, Foliis ovatis oppositis &c. BROWN. Jam. 143. T. 2. f. 8.*

(2) *Petefia Foliis ovatis, nudis, lineatis, Caule flexuoso. Lygistum flexile fruticosum &c. BROWN. Jam. 142. T. 3. f. 2.*

I 2

III. (3) *Petefia met langwerpige Bladen, die wederzyds Wollig zyn.*
 AFDEEL.

IV.
 HOOFD-
 STUK.

III.
Petefia
tomentosa.
 Ruigbla-
 dige.

Dit Gewas, in de Bosfchen by Karthagena gevonden, heeft de Heer JACQUIN hier t'huis gebragt, offchoon zyn Ed. de Vrugt daar van niet hadt kunnen waarneemen. De deelen der Bloem kwamen overeen met de Kenmerken van dit Geflagt. De Takken of Steelen van deezen Heefter waren flap of zwak en lagen dikwils op den Grond.

Deeze Heer vindt op St. Domingo een Gewas, dat hy *Petefioides* noemt, om dat het in Gestalte naar die van dit Geflagt gelykt, zynde een Boompje met Laurierachtige Bladen, van vyf Duimen lang, met Trosfen van ongemeen kleine witachtige Bloempjes: doch de Vrugt was hem daar van ook niet gebleeken.

M I T C H E L L A.

De Bloemen, die hier even als in de voorigen uit een viertandigen Kelk voortkomen, zyn mede Pypachtig, en zitten met haartweeën op één Vrugtbeginzel, dat vier Stempels heeft, en de Vrugt is eene Bessie, in tweeën gedeeld, met vier Zaaden.

De

(3) *Petefia Foliis oblongis utrinque tomentosis.* JACQ. *Amer. 11. Hist. p. 18.*

De vermaarde MITCHELIUS, naar wien ^{III.} dit Geslagt genoemd is, heeft de eenigste Soort ^{AFDEEL.} daar van (I), als een nieuw Geslagt, voorge-^{IV.} Hoofd-
steld onder den naam van *Chamadaphne*. Men ^{STUK.}
vindt dezelve *Lonicera* met ovaalachtige Bla-
den, een tweebloemig Vruchtbeginzel, de Bloe-
men van binnen ruig en een tweedeeligen Styl, ^{Y.}
door den Heer GRONOVIVS getyteld. *Mitchella*
CATESBY stelt een klein Takje daar van, on-
der aan den Stam van een Eikeboom, voor, ^{repens.}
by den naam van *Syring die Besfen draagt*, met ^{Kruipende.}
rondachtige Myrte-Bladen, en witte tweelingse
Bloemen, uit Florida. Het is een Gewas, dat
op vogtige plaatsen, meest by de Wortels van
Boomen, groeit, klimmende dikwils byde Stam-
men op, doch ook wel langs den Grond krui-
pende, en roode Vleezige Besfen draagende,
die dubbeld genaveld zyn. Het wordt niette-
min, wegens de overblyvende Ranken, on-
der de Heesters geteld. De Groeyplaats is,
bovendien, in Karolina, Maryland en Virgi-
nie.

CAL.

(1) *Mitchella*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 134. p. 120. *Veg.* XIII. p. 129. *Am. Acad.* III. p. 16. *Chamadaphne*. MITCH. *Gen.* 27. *Lonicera Foliis subovatis, Germine bifloro.* GRON. *Virg.* 22. *Syringa Baccifera &c.* PLUK. *Amalth.* 198. T. 444. f. 2. CATESB. *Car.* I. p. T. 20. SELIGM. *Veg.* I. Band. bl. 34. Pl. 40. *Baccifera Mariana &c.* PETIV. *Gaz.* I. T. 1. f. 13.

I 3

II. DEEL, IV, STUK.

III.

AFDEEL.

CALLICARPA.

IV.

HOOFD-
STUK.

De Bloem is Pypachtig, in vieren gedeeld, zo wel als de Kelk, en de Vrucht een vierzaadige Besie.

Twee of drie Soorten komen thans in dit Geslacht, als volgt.

I.

Callicarpa
Americana.
Ameri-
kaanſche.

(1) *Callicarpa met Zaagswys' getande, van anderen Wollige Bladen.*

Dit Gewas, *Burchardia* door DU HAMEL, en *Johnsonia* door MILLER getyteld, komt hier onder deezen Geslachtsnaam voor, die van de sierlykheid der Vrucht ſchynt afgeleid te zyn. CATESBY noemt het een *Gekranste Besfen draagende Heester*, met breede, ruuwe, getande en gepaarde Bladen. Dezelve grœit ook natuurlyk in Noord-Amerika, geevende flappe taaije Ryzen uit, die als met eenige Wolligheid bekleed zyn, waar aan rondachtige gespitsde Bladen tegenover elkander, en uit derzelve Oxelen komen zeer kleine witachtig roode Bloempjes, aan Trosjes vergaard, waar op klei-

(1) *Callicarpa Foliis ferratis subtus tomentosis. Syst. Nat. XII. Gen. 135. p. 120. Veg. XVI. p. 130. Arb. Ups. 1741. p. 80. Sphondylocoeqs. Mitch. E. N. C. 8. p. 218. Burchardia. DU HAM. Arb. I. p. 111. T. 44. Johnsonia. MILL. Diff. Anonymos baccifera verticillata &c. PLUK. Alm. 33. T. 136. f. 3. Frutex baccifer verticillatus &c. CATESBY, Car. II. p. T. 47. GRON, Virg. 138, 19.*

kleine vogtige Besfen volgen, Karmozyn-purper van Kleur, glad en glanzig, in de Herfst zig zeer fraay vertoonende en met vyf of zes platte Zaaden gevuld.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

(2) *Callicarpa met effenrandige ruige Bladen.*

II.
Callicarpa
tomentosa.
Oostindi-
sche.

Deeze Soort maakt thans het Geslagt van *Tomex* of Viltboom, te vooren door my beschreeven, uit*. In Amerika heeft de Heer JACQUIN ook een Soort van *Callicarpa*, met effenrandige Bladen, waargenomen (*).

* II. D.
II. St.
Bladz. 72.

A Q U A R T I A.

De Kelk is Klokvormig in dit Geslagt; de Bloem Raderachtig met smalle Slippen: de Vrucht eene veelzaadige Besie.

De eenigste Soort (1), door den Heer JACQUIN dus naar zynen Vriend AQUART, een Inboorling van Martenique, die hem in het Kruiden zoeken veel dienst beweezen hadt, getyeld, was een Takkige Heester, van vier Voe-

I.
Aquartia
aculeata.
Gedoorn-
de.

(2) *Callicarpa Foliis integerrimis lanatis. Munt. 331, Tomex tomentosa. Sp. Plant. 172.*

(*) *Callicarpa Foliis integerrimis. JACQ. Amer. Hist. p. 15. T. 173. f. 7. Callicarpa integrifolia. Syst. Nat. XII. Gen. 135. Sp. 2.*

(1) *Aquartia. Syst. Nat. XII. Gen. 136. p. 121. Veg. XIII. p. 130. JACQ. Amer. Hist. p. 15. T. 125*

I 4.

II, DEEL, IV, STUK.

III. Voeten hoog, hebbende de oude Takken met
 AFDEEL. korte Doorntjes bezet, de jongen ongedoornd
 IV. en Wollig, zo wel als de Bladen, die ovaalachtig
 HOOFD- en Wollig, zo wel als de Bladen, die ovaalachtig
 STUK. en effenrandig waren, gesteed, een Duim lang. Op korte Steeltjes kwamen de Bloemen voort, die wit waren en zonder Reuk, worden de gevolgd van een geele, gladde Vrucht, naar een klein Erwtje gelykende, in de Kelk vervat. Op de Rotfen aan den Zeekant van St. Domingo hadt zyn Ed. deezen Heester aangetroffen, bloeiende aldaar en Vrucht dragende in de Maand Oktober.

P E N Æ A.

De Kelk is tweebladig, bevattende een Klokswyze Bloem, die een vierhoekigen Styl heeft, zynde de Vrucht ook vierhoekig, met vier holheden en agt Zaaden.

Vyf of zes Soorten, altemaal Kaapfche Gewasfen, komen thans in dit Geflagt voor, te weeten.

I.
 Penæa
 Sarcocolla,
 Traa-
 nende.

(1) Penæa met ovaale platte Bladen en gehaairde Kelken, die grooter dan de Bladen zyn.

Het

(1) *Penæa* Foliis ovatis planis, Calycibus ciliatis Folio majoribus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 138. p. 121. *Veg.* XIII. p. 130. *Tithymali Myrsinitis specie arbuscula* &c. *FLUK. Mant.* 183. T. 44.

Het Ethiopifch Boompje , dat de gedaante ^{III.}
 van den *Tithymalus Myrsinites* heeft , met rond- ^{AFDEEL.}
 achtige Bladen , en uit een hard Gefchubd Hoofd- ^{IV.}
 je , als dat van de Arabifche Stoëchas , zyne ^{HOOFD-}
 Traan ftort ; van **PLUKENETIUS** gemeld en ^{STUK.}
 afgebeeld , maakt deeze Soort uit. Dat hetzel- ^{Penak.}
 ve de Orientaalfche *Sarcocolla-Boom* zoude zyn ,
 fchynt my uit de geelachtig witte Blaadjes van
 die figuur , welke men dikwils onder de brokken
 van die Gom-Harst vindt , niet duidelyk op te
 maaken. De Bladen zyn ftompachtig , de Bloem-
 en ftomp en de Styl Elsvormiger dan in de
 overigen , zegt **LINNAEUS**.

De gedagte Gom , die ons uit Perfie en Ara- ^{De Gom}
 bie toegebracht wordt , komt voor in kleine Brok- ^{Sarcocolla.}
 jes , welke het Gruis fchynen te zyn van groo-
 tere Traanen , witachtig rood , fpongieus met
 eenige glinfterende deeltjes daar onder gemengd.
 De Smaak is fcherpachtig en bitter met eene
 walgelyke zoetheid. Gekauwd zynde , wordt zy
 taay , fmelt in Waterige Vogten en brandt
 niettemin aan de Kaars. Het is derhalve eene
 Gom-Harst , die eenigszins van den aart van
 't Sap der Wolfsmelk fchynt te zyn , zo dat
 men haar inwendig gebruik niet raadzaam oor-
 deelt , maar uitwendig heeft zy eene Wond-
 heelende kragt , waar van zy den naam voert ,
 wordende ook , in Vrouwen of Ezelinne Melk
 geweekt zynde , tot wegneeming van Vlakjes
 op den Oogappel angepreezen.

III. (2) *Penæa met Hartvormige gespitse Bladen.*
 AFDEEL.
 IV.

HOOFD-
 STUK.

II.
Penæa mucronata.
 Gespitste.

Dit is een ander Ethiopisch Boompje, welks Blad van een breeden Grondsteun schieleyk in een zeer spitse Punt uitloopt, met Topjes van Orégo, volgens PLUKENET. RAY heeft het Afrikaansche Heide, met eene groote Aardbezie-Booms Bloem, en Hartvormige spits uitloopende Bladen, genoemd. Hier zyn de Bloemen rood en de Styl is vierhoekig.

III.
Penæa marginata.
 Gerande.

(3) *Penæa met Hartvormige gerande Bladen en zydelingsse Bloemen.*

Deeze, aan de Rivieren by de Kaap voortkomende, is een bekrompen Heester, meest met drie Takken; de Bladen gepaard of drievoudig, Hartvormig, byna ongesteeld, stompachtig, glad, met eenen omgekromden rand, van grootte als Palmladeren hebbende: de Bloemen zydelings tusfchen de Bladen, byna ongesteeld, niet langer dan de Bladen, wit van Kleur.

(4) Pe-

(2) *Penæa Foliis cordatis acuminatis.* Mat. Med. 48. ROYEN Lugdbat. 199. Hort. Cliff. 37. Erica Africana Unedonis Flore amplo &c. RAJ. Dendr. 97. Tithymali Myrsinitis specie arbuscula &c. PLUK. Mant. 183.

(3) *Penæa Foliis cordatis marginatis, Floxibus lateralibus,* Mant. 199.

- (4) *Penæa met Ruitswys' ovaale Bladen, en Wigvormige spitse gekleurde Blikjes.* III. AFDEEL, IV.

HOOFD-STUK.

De bynaam schynt daar van ontleend te zyn, dat BERGIUS deeze ten onregte voor de eerste Soort hadt aangezien: ten minste vind ik in de beschryving niets gemeld van eenige Vorkachtigheid in dit Gewas (*). Het is, zegt onze Ridder, een zeer Takkige Heester, met de Takken rond, de Takjes hoekig; de Bladen ovaal, smal van grondsteun, spits, uitgebreid, tegenover elkander, glad: de Bloemen by Trosjes, aan 't end der Takken, paarfch, met Blikjes, kleiner dan de Bladen, Wigvormig, spits en paarfch van kleur. De Groeyplaats is in de Bergen aan de Kaap.

- (5) *Penæa met Ruitswys' Wigvormige Vleezige Bladen.* v.

Penæa Squamosa.
Geschubde.

Deeze is kleiner dan de overigen, met de Bloemen spits gelyk in de Tweede Soort, de Bladen in de bovenste helft uitgebreid, zegt LINNÆUS: voor 't overige geschubd of tegen den

(4) *Penæa Foliis rhombeo-ovatis, Bracteis cuneatis, acutis, coloratis. Mant. 199. Penæa furcata. Syst. Veg. XIII. Penæa Sarcocolla. BERG. Cap. 35.*

(*) Het is, in *Syst. Nat. Veg. XIII*, *Penæa furcata*, doch te vooren *fucata* getyeld.

(5) *Penæa Foliis rhombeo-cuneiformibus carnosis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII.*

III. den Steng aan leggende, zo ik het begryp. El-
 AFDEEL. ders merkt zyn Ed. aan, dat de Bladen Wig-
 IV. vormig ovaal, glad, met eene Streep overlans
 HOOFD- en eene Klierachtige tip zyn : de Blikjes van
 STUK. de Aair tweemaal zo breed als het Blad, op den
 rand gehaaird, met eene Harstachtige Smeerig-
 heid; de Bloemen vry groot.

BLÆRIA.

Gelyk de voorgaande Geslagtnaam van den
 ouden Kruidkenner PENA, die met LOBEL
 over de Planten geschreeven heeft, afgeleid is,
 zo strekt deeze tot gedagtenis van den Engelsch-
 man BLAIR, door eenige Werken ten dien
 opzigte vermaard.

De Bloem is ook byna Klokvormig, in vieren
 gedeeld, gelyk mede de Kelk, waar de Meel-
 draadjjes ingeplant zyn, en de Vrucht, die vier
 Holligheden heeft, gaat aan de vier hoeken
 open, bevattende veele Zaaden.

Thans komen 'er drie Soorten in voor, ook
 van de Kaap afkomstig, als volgt.

I. "
 Blaria
 Ericoides.
 Heyachtig-
 ge.

(1) *Blaria met Klokvormige Bloemen, tot
 Hoofdjes vergaard.*

De

(1) *Blaria Floribus capitatis, Corollis campanulatis. Syst.
 Nat. XII, Gen. 139. p. 121. Veg. XIII. p. 130. Hort. Cliff.
 49. Erica carnea, Prom. bonæ Spei, Foliis & Floribus villosis.
 PET. Gaz. T. 2. f. 10. Mant. 331.*

De *Vleezige Heide* van de Kaap , met ruige III. Bladen en Bloemen , van P E T I V E R afgebeeld , AFDEEL. IV. zou hier t'huis zyn. 't Gewas gelykt veel naar HOOFD- de gewoone Heide : maar de Bladen zyn lang- STUK. werpig ovaal , bultig , Haairig ruuw , aangedrukt , van langte als de Leedjes der Steelen , by vieren geplaatst : de Bloemen aan 't end der Takken , witachtig paarfch Klokvormig , regtopftaande : de Meelknopjes uitfteekende , ftomp , in tweeën gedeeld en ruuw : de Styl Haairachtig dun , langer dan de Meelknopjes.

- (2) *Blæria met uitfteekende Meeldraadjes die in tweeën gedeeld zyn , en Rolronde Bloempjes.* II. *Blæria articulata.* Gewrichte.

Deeze verfchilt byna alleen door de Pypachtigheid der Bloempjes van de voorgaande Soort.

- (3) *Blæria met verfpreade Bloempjes , die Trechterachtig zyn.* III. *pusilla.* Zeer kleine.

Deeze heeft de Kelken glad en is kleiner dan de anderen. De Takjes zyn Wollig; de Blaadjes final , in 't kruis geplaatst , gefteeld , van on-

† (2) *Blæria* *Staminibus exsertis bipartitis* , *Corollis cylindricis.* *Mant.* 198.

(3) *Blæria* *Floribus fparfis* , *Corollis infundibuliformibus.* *Mant.* 39.

III. onderen met Groefjes: de Bloempjes zeer klein,
 AFDEEL. korter dan de Blaadjes.

IV.
 HOOFD-
 STUK.

B U D L E J A.

In dit Geslagt zyn de Bloemen Klokvormig, zo wel als de Kelk in vieren gedeeld: de Meel-draadjes komen uit de insnydingen voort. Het Zaadhuisje heeft twee Sleuven, twee Hollig-heden en bevat veele Zaaden.

Twee Soorten, beiden Westindische, komen er in voor, als volgt.

(1) *Budleja met ovaale Bladen.*

I.
Budleja
America-
na.
 Ameri-
 kaanfche.

Deeze genaamd *Budleja*, die zig verheft, met grootere Bladen en opstaande Aairen, by BROWNE, is door SLOANE aan de Oevers der Rivieren op Jamaika en de Karibische Eilanden waargenomen, als een Boomachtig Gewas, met Bladen naar die van Wollekruid gelykende, doch kleiner, en vierbladige geele Bloemen aan Aairen, draagende enkelde langwerpige Zaaden in drooge Zaadhuisjes.

(2) Bud-

(1) *Budleja Foliis ovatis. Syst. Nat. XII. Gen. 140. p. 121. Veg. XIII. p. 131. Am. Acad. V. p. 394. Budleja, AMM. Herb. 577. Hort. Cliff. 35. Budleja asurgens &c. BROWN. Jam. 144. Verbasci folio minore Arbor &c. SLOAN. Jam. 139. Hist. II. p. 29. T. 173. f. I. RAJ. Dendr. 97.*

(2) *Budleja met Lancetswyze Bladen.*

III.
AFDEEL.

Deeze, by MILLER genaamd *Budleja* met Lancetvormige gespitse effenrandige Bladen, tegenover elkander, en afgebroken Aairen, zou het *Amerikaansche Slangenhout* zyn van PLUKENETIUS, met langwerpige gespitse flaauwgetande Bladen, welke als die der Klisfen van onderen Wollig zyn. Men vindtze by dien Autheur afgebeeld.

IV.
HOOFD-
STUK.
II.
Budleja
Occidentalis.
Westindi-
sche.

C I S S U S. Boschtouw.

In dit Geslagt zyn de Bloemen in vieren gedeeld, zo wel als de Kelk, die het Vruchtbe-
ginzel bevat, het welke eene eenzaadige Befie
wordt.

Men heeft 'er zes Soorten van, in de Indiën
huisvestende, als volgt.

(1) *Boschtouw met Hartvormige, byna vyf-
kwabbige, Wollige Bladen.*

I.
Cisfus
Vitiginea.
Wyngaard-
bladige.

Van deeze Soort gelyken de Bladen zo zeer
naar die van den Wyngaard, dat men 'er zelfs
door

(2) *Budleja Foliis lanceolatis, Syst. Nat. Ibid. MILL. Diff.*
Ophioxylon Americanum Foliis oblongis &c. PLUK. Alm. 270.
T. 210. f. 1.

(1) *Cisfus Foliis Cordatis subquinque-lobis tomentosif.*
Syst. Nat. XII. Gen. 147. p. 124. Veg. XIII. p. 133. Cisfus.
Fl. Zeyl. 60. Am. Acad. I. p. 390. Arbuscula baccifera, cir-
cumplicatilis. PLUK. Mant. 27. T. 337. f. 2.

II. DEEL. IV, STUK.

III. door PETIVER den naam van Wynftok van
 AFDEEL. Maderaspatnam, met eene Hemelfchblaauwe
 IV. Vrugt en ronde hoekige Bladen, aan gegeven
 HOOFD- vindt. PLUKENETIUS noemtze een Befie
 STUK. draagend omwindend Boompje, met Wyngaard-
 bladen, die van onderen Wollig zyn. Het ver-
 fchilt van den Wynftok door den Kelk, de een-
 bladige Bloem, het getal der Meeldraadjes en
 dat het een Styl heeft. Het Kraakend Touw
 van RUMPHIUS behoort tot deeze Soort niet.

II. (2) Boschtouw met Hartvormige effenrandige
Cisfus Bladen.
Cordifolia.
 Hartbladig.

Deeze is de Wynftok met rondachtige onge-
 tande Bladen en Trosjes van blaauwe Druiven,
 welken Pater PLUMIER in Zuid-Amerika
 waargenomen heeft.

III. (3) Boschtouw met Hartvormige, kaale, bor-
Cisfus stelig getande Bladen, en ronde Takjes.
Sicyoides.
 Komkom-
 merbladig.

Tot

(2) *Cisfus Foliis Cordatis integerrimis. Ibid. Vitis Folio sub-
 rotundo, Uvâ corymbosâ, cæruleâ. PLUM. Gen. 18. Ic. 259.
 f. 3.*

(3) *Cisfus Foliis subcordatis nudis, Setaceo-ferratis, Ra-
 mulis teretibus. Ibid. Cisfus Foliis simplicibus nitidis. JACQ.
 Amer. 22. T. 15. Vitis Foliis dentatis. PLUM. Ic. 259. f. 2.
 Funis crepitans. RUMPH: Amb. V. p. 446. T. 164. f. 1. Schu-
 nambi Valli. Hort. Mal. VII. T. 11. Bryonia scandens Foliis
 oblongo-ovatis &c. BROWN. Jam. II. p. 147. T. 4. f. 1, 2.
 Bryonia alba geniculata, Viola foliis &c. SLOAN. Jam. 106.
 Hist. I. p. 233. T. 144. f. 1. RAJ. Suppl. 347.*

Tot deeze Soort wordt thans zo wel het **III.**
gewoone Westindifche Boschtouw, als de *Kraa-* **AFDEEL.**
kende Touwe Struik van RUMPHIUS en de **IV.**
Schunambi-Valli van Malabar, betrokken. De **HOOFD.**
Heer JACQUIN, dit Gewas alom in de West- **STUK.**
indiën overvloedig aantreffende, spreekt 'er
dus van. „ Deszelfs Houtige Stengen beklim-
„ men zeer hooge Boomen, tot den Top toe,
„ en waterpas voortgaande geeven zy hier
„ en daar Takjes met Knietjes en andere en-
„ kelde, byna kaale Steelen uit. De Takjes
„ draagen Blad en Bloem. De Stengen, ten
„ hoogfte geklommen, daalen weder naar den
„ Grond, en, dien bereikt hebbende, schie-
„ ten zy daar Wortels in, maakende dus
„ Stammen, welke door den tyd dikwils zo
„ dik worden als eens Menschen Been. Dit,
„ nu, niet dan in Boschen gebeurende, be-
„ grypt men ligt, dat iemand verfteld moet
„ staan over de verwarring, welke dat Touw-
„ achtig famenweefzel maakt, zonder dat hy
„ dikwils de Bladen of Bloemen, die niet dan
„ in de top der steunende Boomen zyn, kan
„ onderscheiden. Muuren, Rotfen en steile
„ Heuvels, worden 'er op gelyke wyze van
„ bekleed, als door onze Europifche Klyf ge-
„ schiedt. De Bladen aan de Takjes zyn
„ spits, met borstelige Tandjes, glad, ge-
„ steeld, doorgaans drie of vier Duimen lang,
„ en naar het verschil der plaatfen ovaaler
„ of Hartvormiger. Op Martenique, waar van
K „ de

III. „ de Afbeelding ontleend is , heb ik ze door-
 AFDEEL. „ gaans meer of min Hartvormig: op St. Do-
 IV. „ mingo rondachtiger of ook langwerpiger en
 HOOFD- „ dan niet zelden een half Voet lang: by Kar-
 STUK. „ thagena ovaal - Hartvormig ; ovaal op Kuba
Beschtuw. „ en langwerpig ovaal op Jamaika aangetrof-
 „ fen. Tegen ieder Blad staat beurtlings over
 „ een Bloemsteeltje , dat een Kroontje draagt ,
 „ met een zeer klein , veeltandig , omwindzeltje ,
 „ en een menigte van kleine , Reukelooze ,
 „ Bloempjes , die op verschillende plaatsen
 „ rood , geel , of groen zyn , met den rand
 „ van den Kelk meer of min zichtbaar. De
 „ Besfen zyn glanzig zwart , zeer teder en Sap-
 „ pig , van grootte als een Erwt. Voorts komt
 „ dit Gewas zeer met de Klyf overeen , die
 „ 'er byna alleen , door de vyfbladigheid van
 „ de Bloem en de vyfzaadigheid der Besfen ,
 „ van verschilt. Het schynt in de beide Indiën ,
 „ zeer uitgestrekt , te huisvesten , gelyk blykt ,
 „ wanneer men de Afbeeldingen van PLUMIER ,
 „ als ook het Werk van RUMPHIUS en den
 „ Malabaarsen Kruidhof , hier mede vergelykt.”

In die Werken komen , tegen over de Bladen en Bloemsteeltjes , hier en daar , Klaauwieren voor , en in dat van RHEEDE wordt van Klaauwierachtige Bladsteelen gesproken , waar van de Heer JACQUIN geen gewag maakt : zo min als van het kraaken , dat de groene Steelen of Takken doen , wanneer menze buigt ; zonder dat zy echter breeken ; 't welk een

een zonderlinge eigenschap van dit Boschtouw ^{III.}
 moet zyn. Men wil daar van zelfs de kragt af- ^{ARDEEL.}
 leiden, welke aan de Bladen, tot Geneezing van ^{IV.}
 gebroken of gekwetste Beenen, toegeschreeven ^{HOOFD-}
 wordt, en waar van het Gewas den Baleysen ^{STUK.}
 naam, *Sambong Tulang*, heeft. Zeker is 't,
 dat de jonge Bladen van veel dienst zyn, tot
 het doen aanrypen van Gezwollen en Bloedvina-
 nen, ja zelfs om die te doen verflaan; worden-
 de zodanige Bladen ten dien einde, wat gekneusd
 zynde, met Kurkuma en een weinig Zouts, daar
 op gelegd.

- (4) Boschtouw met Hartvormige, Vleezige, ^{IV.}
 Zaagswys' getande Bladen; de Steng ^{Cisfus}
 vierhoekig en wat gezwollen hebbende. ^{quadran-}
^{gularis.}
^{Vierkant-}
^{Steelig.}

Het Vierkante Touw-Gewas van RUMPHIUS
 wordt hier bedoeld. Men noemt het dus, om
 dat de Ranken nagenoeg vierkant zyn, dik en
 Vleezig, in Leden verdeeld, doch zonder Knoo-
 pen, glad en blyvende. De Bladen, die aan
 hetzelfde nu aan de eene, dan aan de andere zy-
 de, voortkomen, zyn gestield, vry dik, Hart-
 of Piekvormig, wederzyds glad, met scherpe
 en ver van elkander geplaatste Tandén. Tegen-
 over ieder Blad staat een Klaauwier, gelyk in de
 voorgien. De Reuk deezer Bladen is onaange-
 naam;

(4) *Cisfus Foliis cordatis carnosis ferrato-dentatis; Caulē*
tetragono tumidiusculo. Mant. 39.

K 2

III. naam; de Smaak eerst rins, vervolgens bytend
 AFDEEL. fcherp, en deeze Smaak is in de geheele Plant,
 IV. HOOFD. doch niettemin weeten de Indiaanen de Ranken
 STUK. in Water te kookten tot een aangenaame Spyze.
 Bofchtouw. Het groeit aan de Vaste Kust van Indie (*).

V. (5) Bofchtouw met drievoudige, ovaalachtige, gladde, Vleezige, ingefneeden Bladen.
 Cifus
 acida.
 Driebladig.

Deeze Soort noemt RUMPHIUS het *Raa- zende Koorts Blad*, om dat de Indiaanen 'er den naam aan geeven van *Dawn Capialoe*, welke zulks betekent. Zy gebruiken, naamelyk, het Sap der Bladen van dit Gewas in Yle Koortfen en achten, wanneer hetzelve den Lyder geen hulp toebrengt, deszelfs staat wanhopig. Die Bladen zyn dikachtig, glad en vet als Porfelein, van smaak eerst laf, daarna vry gevoelig prikkelende in de Mond. Van eene zodanige Zuurheid in dezelve, als de bynaam fchynt aan te duiden, vind ik by dien Autheur niets gemeld; ja hy zegt zelfs daar van niet, dat zy rins zyn, gelyk van die der voorgaande Soort. Hy merkt aan,

(* In de *Mantisfa*, p. 39, staat *Petioli angulati*; in de *Syst. Nat. Veg.* Ed. XIII, staat *Caulis longissimus*, *Petioli teretes*: dit is tegenstrydig.

(5) *Cifus Foliis ternatis, obovatis, glabris, Carnosis, incis.* *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Folium Caulonis.* RUMPH. *Amb.* V. p. 450. T. 166. f. 2. *Sicyos trifoliata, Sp. Plant.* I. p. 1013.

aan, dat zy uit heete en vogtige deelen bestaan, en eene Zweetdryvende eigenschap hebben, die de scherpe Vogten tempert en tevens uit het Lighaam voert. De Besfen bevatten ook een fcherp Sap. 't Gewas komt met de andere Boschtouwen overeen, doch is zeer dun van Ranken, by den Wortel naauwlyks een Vinger dik. Het valt ook op Malabar, alwaar het in 't Nederduitsch *Plat Pimperling* geheten wordt.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
Boschtouw.

- (6) Boschtouw *uet drievoudige, rondachtige, ruige, eenigermaate getande Bladen; de Takken Vliezig gehoekt hebbende.*

VI.
Cisfus
trifoliata.
Gewiekt.

Twee Soorten van dit Boschtouw heeft de Heer JACQUIN, behalve het Komkommerbladige, in de Westindiën waargenomen. Tot de eene betreft zyn Ed. de *Witte driebladige Bryonia* met Leedjes en dikke zuure Bladen, van den vermaarden SLOANR op Jamaika gevonden en afgebeeld: waar op dan de voorgaande Bynaam passen zoude. Deeze bekleedde 'er de Daken, Muuren en Affchuttingen zeer dicht, komende in de Wilde Boschen zelden voor.

Een

(6) *Cisfus Foliis ternatis subrotundis, hirsutis subdentatis, Ramis membranacco-angulatis. Syst. Nat. Veg. XIII. JACQ. Amer. Hist. p. 23. T. 182. f. 10. Iriola triphylla scandens, Foliis ovatis &c. BROWN. Jam. III. p. 147. Bryonia alba triphylla maxima. SLOAN. Jam. 106. Hist. I. p. 233. T. 144. f. 2. RAJ. Suppl. 347.*

K 3

II. DEEL. IV. STUK.

III. Een andere Soort noemt hy het *Gewiekte Boschtouw*, om dat de Ranken overlangs met Vliezen bezet zyn, en die Bynaam zou deeze Soort veel beter onderscheiden, dan de Driebladigheid, welke zy volstrekt gemeen heeft met de voorgaande Soort. De oude Ranken of Hou-tige Steelen zyn ongeveer een Duim dik, Zo men een Stukje, hoedanig ook, daar affnydt, en hetzelfde op den Tak van een Boom legt, of maar in Huis bewaart, schiet het in 't kort Wortelen, die, zo 'er gelegenheid is, gereede-lyk in de Aarde vatten en een nieuwe Plant maaken. Waarschynlyk heeft het dit met de overige Soorten van Boschtouw, die zo wel op Boomen als in den Grond Wortelschieten, ge-meen.

S A M A R A. Samaarboom.

Dit Geslacht heeft den Kelk in vieren ge-deeld, de Bloemen vierbladig, met een Sleuf-je in de grondsteun van ieder Bloemblaadje, daar het Meeldraadje in legt. De Stempel is Trechtersvormig: de Vrucht een rondachtig Pruimpje.

I. De eenigste Soort (1), 't zy dan een Boom of
Samara
lata.
 Fraaije.

(1) Samara. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1192. p. 134.
Manz. 199. Memecylon umbellatum. BURM. *Fl. Ind.* p. 87.
 Cornus sylvestris altera &c. BURM. *Zeyl.* 76. T. 31. *Fl.*
Zeyl. 469. Korakaha. HERM. *Zeyl.* 49.

of Heester zynde, is door my reeds, in navolging van den Heer N. L. BURMANNUS, als een tweede Soort van *Memecylon*, beschreeven*. De Heer J. BURMANNUS hadtze andere Wilde Ceylonsche Kornoelje-Boom, *Koraka-ha* genoemd wordende, getyeld. Het Bloempje, inderdaad, door zyn Wel Ed. daarby afgebeeld, toont genoegzaam, dat dit Gewas in het Stelzel der Sexen op een andere plaats behoorde (*).

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
* Zie
II. D. II.
St. bl. 302.

F A G A R A. Zadelboom.

Behalve de algemeene van deeze Klasse zyn de Kenmerken van dit Geslacht een vierbladige Bloem in een vierdeelige Kelk; de Meeldraadjes langer dan de Bloemblaadjes: het Zaadhuisje tweekleppig met één Zaad.

Vier Soorten zyn 'er in begreepen, waar van de laatste reeds onder de Boomen beschreeven is*, en de overigen hier volgen.

* Ibid,
bl. 70.

(I) Zadelboom met uitgegulpte Vinblaadjes.

I.
Fagara
Al-
Pterota.
Gewickte.

(* *Similis Corno sed Folia alterna* wordt in *Syst. Nat. Veg.* XI. I. daar van gezegd: doch dit zie ik in de Afbeelding niet.

(1) *Fagara Foliolis emarginatis*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 150. p. 125. *Veg.* XIII. p. 134. *Am. Acad.* V. p. 393. *Schinus Foliis pinnatis*. *Mat. Med.* 533. *Sp. Plant.* I. p. 389. *Pterota subspinosa* &c. BROWN. *Jam.* 146. T. 5. f. 1. *Lauto affinis*, *Jasmini alato Folio* &c. SLOAN. *Jam.* 137. *Hist.* II. p. 25. T. 162. f. 1. RAJ. *Dendr.* 86.

K 4

II. DEEL, IV, STUK.

III. Alle de Soorten van dit Geslagt hebben gevin-
 AFDEEL. de Bladen, en deeze heeft dezelveu uitgegulpt,
 IV. waar door zy van de anderen verschilt. De by-
 HOOFD- naam is *Pterota*, by welken zy was voorgesteld
 STUK. door BROWNE, die haar op Jamaika vondt,
 Zadelboom. zo wel als SLOANE. Deeze merkt aan, dat
 het Gewas naar den Laurier gelykt, met ge-
 wiekte Jasmyn-Bladen, zynde de middelrib we-
 derzyds als met een Vlies gevleugeld, en het
 Hout weinig minder hard dan Yzer; weshalve
 men het *Yzerhout* noemde. De Vrugten zou-
 den, onder den naam van *Baccæ Fagaræ*, wel-
 eer in de Apotheeken bekend geweest zyn, als
 komende in eenige Samengestelde Geneesmid-
 delen der Arabieren.

II.
Fagara
Tragodes.
 Stinkende.

(2) Zadelboom met de Gewrichten der Vin-
 nen van onderen gedoornd.

De Heer JACQUIN geeft een Afbeelding
 van dit zonderlinge Gewas, dat van den Bok-
 achtigen Stank zynen bynaam schynt te hebben,
 hoewel die thans aan de Eerste Soort toege-
 schreeven wordt. Het was te vooren door on-
 zen Ridder, zo wel als de andere, *Schinus* of
Schinoides genoemd geweest. PLUKENE-

TIUS

(2) *Fagara articulis Pinnarum subtus aculeatis.* JACQ. *Amer.*
Hist. p. 21. T. 14. *Schinus Tragodes.* *Sp. Plant.* I. p. 369.
Schinoides Petiolis subtus aculeatis. *Hort. Cliff.* 489. *Rhoi*
Obsoniorum similis leptophyllos &c. PLUK. *Alm.* 319. T. 207.
 f. 4?

TIUS vergelykt het by de Sumach. Het is een Takkige, byna regtopstaande, Heester, van vyf Voeten hoog, die dubbelde, sterke, kromme Doorens heeft aan de Leedjes en Knietjes der Takken, en enkele aan de Rug van ieder Gewricht, daar de Vinblaadjes uit den gewiekten. Steel spruiten, zynde langwerpig, aan 't end rond en stomp, glad en ongekarteld. De Bloemen, die klein zyn, komen by Trosjes uit de Oxelen voort. Hy vindt dit Gewas op de Zandige Zee-Oevers, by Port au Prince op St. Domingo.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
Zadelboom.

(3) Zadelboom met gekartelde Bladen.

Een gedoornd Kruidrig Boompje, met Eschenbladen, dat men gemeenlyk *Japanfche Peper* noemt, maakt deeze Soort uit. De Stam bereikt, volgens KAEMPFER, de hoogte van twee Vademen. Het heeft een vetten Bast: het Hout is ligt en zagt, met veel Pit van binnen. Uit de Oxels der Bladsteelen komen hier en daar Stekels voort. De Bloemen groeijen Troswyze, en bestaan uit zeven of agt Blaadjes, Knopswyze samengevoegd, met even zo veel Meeldraadjes, en een Kelk van dergelyke verdeelingen, doch meest zonder Kelk, 't zy door misgroeijing, zo hy aanmerkt, of door eene Speeling

III.
Fagara
Piperita.
Peperachtige.

(3) *Fagara Foliis crenatis*, *Piper japonicum* Sio & Sanfio dictum. KAEMPF. *Amoen.* 892. T. 893.

K 5

III. ling der Natuur. 't Gewas moet dan, wegens
 AFDEEL. de figuur der Besfen, zeer naar die der Faga-
 IV. ra van AVICENNA gelykende, hier t'huis ge-
 HOOFD- bragt zyn; doch deeze hebben, wederom,
 STUK. geenszins den Kruidrigen Smaak, om welken
 Zadelboom. gedagte Besfen oudtyds beroemd waren. De
 Kruidrigheid van deezen Boomachtigen Hee-
 ster zit voornaamelyk in de Bladen, den Bast
 en het Vrughtbeginzel, daar men, door geheel
 Japan, onder den naam van *Fadsi Kami*, in
 plaats van Peper of Gember, tot bereiding der
 Spyzen gebruik van maakt. Van de gekneusde
 Bladen wordt 'er ook met Meel van Ryst een
 Pap gekookt, die men op de Lighaamsdeelen,
 welke door koude Zinkingen pynlyk geworden
 zyn, tot Geneezing legt. Het Zaad, dat de
 grootte van Kardamom heeft, is byna zonder
 Reuk of Smaak.

ÆGIPHILA. Geiten-Boompje.

Een viertandige Kelk bevat een Bloem die
 in vieren gedeeld is, den Styl half gespleeten
 hebbende, en de Vrucht is eene vierzaadige
 Befie.

I. De eenigste Soort (1) van dit Geslagt heeft
Ægiphila van den Heer JACQUIN dien Griekfchen
Martini- naam bekomen, om dat de Geiten en ander
cenfis. naam bekomen, om dat de Geiten en ander
 Marteniek- Vee
 fe.

(1) *Ægiphila. Syst. Nat. Veg. XIII. Gen. 1290. p. 134.*
JACQ. Observ. II. p. 3. T. 27. Mant. 198.

Vee derzelver Bladen en jonge Takken zeer gaarn afscheeren. 't Is om die zelfde reden, dat de Franſchen het *Bois Cabril* heeten, dat is Geiten-Boompje (*). Op Martenique komt het, aan de kanten der Bergachtige Bosſchen en onder 't laag Geboomte, dikwils voor, bereikende fomtyds eens Mans hoogte. De jonge Takken, die glad en vierkantig zyn, praalen met zeer gladde, effenrandige, kort geſteelde, Lancetswys ovaale, geſpitſte Bladen, van drie, vier of vyf Duimen lang. Uit de Oxels van byna alle de Bladen komen de Bloemtroſfen voort, zo wel als aan het end der Takken, zynde Tuilſwyze geſpitst en beſtaande uit witte eenbladige Bloemen, die in vier Slippen, als de Wieken van een Molentje, verdeeld zyn, aan den rand van een Pypje, dat het Vruchtbeginzel bevat, 't welk een Beſie wordt, grooter dan een Erwt, week, geelachtig rood, vier-Zaadig, zo hy meende: doch daar van was hy niet verzekerd.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
Geiten-
Boompje.

P T E L E A. Lederbloem.

De Kelk is in vieren gedeeld, de Bloem beſtaat uit vier Lederachtige Blaadjes, en haare Styl

(* Gelyk zy, zegt zyn Ed., om de gelykheid de Sappige *Beurreria Bois Cabril batard* heeten, dat is Basterd Geiten Boompje. Dit hadt zyn Ed. bevoorens *Arbuscula Capresolorum spuria* vertaald, 't welk ik gevolgd heb: (zie 't voorg. II. STUK, bladz. 134.) thans vertaalt hy het *Caprarum*.

II. DEEL, IV, STUK,

III. Styl zit op een Vruchtbeginzel, dat eene Vrucht
 AFDEEL. wordt, die als uit een Blaas bestaat, welke in 't
 IV. midden een enkel Zaad heeft.
 HOOFD-
 STUK.

I.
Ptelea
trifoliata.
 Driebla-
 dige.
 De eenigste Soort is thans de *Driebladige* (1),
 een *Virginische Heester*, met Zaadhuisjes byna
 als der Olmen volgens BANISTER, van CATESBY en TREW, als ook by PLUKENETIUS, afgebeeld. DILLENIUS merkt aan, dat dezelve in de Tuin van COLLINSON de hoogte hadt van twee Ellen, met een Stam van anderhalven Voet, een Vinger dik, en evenwel hadt zy daar geen Bloem noch Vrucht gegeven.

De andere Soort van *Ptelea*, *Viscosa* gebynaamd, thans het Geslagt van *Dodonéa* onder de Agtmannigen uitmaakende, en tot de Boomen behoorende, is reeds door my beschreeven*.

*Zie II.
 D. II. St.
 bl. 256.

S I R I U M. Sirie-Struik.

De Kenmerken van dit nieuwe Geslagt zyn; een vierdeelige Kelk zonder Bloemblaadjes, door een vierbladig Honigbakje geflooten. De Kelk is Klokvormig. Het Vruchtbeginzel heeft den Stem-

(1) *Ptelea*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 152. p. 125. *Ptelea foliis ternatis*. *Sp. Plant.* II. p. 173. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 135. TREW. *Rar.* 12. T. 9. *Hort. Cliff.* 36. *Ptelea similis*. ZINN. *Gotting.* 207. *Frutex Virginianus trifolius Ulmi Samarris*. PLUK. *Alm.* 159. T. 141. f. 1. DILL. *Elth.* 147. T. 122. f. 148. CATEGB. *Car.* II. T. 83. GRON. *Virg.* 20.

Stempel in drieën gespleeten en wordt een Besie met drie Holligheden. III.
AFDEEL.
IV.

De eenigste Soort (1), een Oostindisch Gewas, schynt zynen naam van de *Sirie-Struiken* te hebben, door RUMPHIUS beschreeven, die meestal tot de Peper behooren: doch is kleiner van Loof, wordende daarom *Myrtbladig* geheten. Het is Boomachtig, hebbende de Takken bekrompen, gearmd en doorgaans met Gewrichten. De Bladen, tegenover elkander, zyn gesteed, breed Lancetvormig, effenrandig, teder, glad, van onderen blaauwachtig groen, zonder Stoppeltjes. Aan 't end der Takken komt een Bloemtros voort, die gearmd is, korter dan de Bladen en niet ruig. HOOFD-STUK.
I.
Sirium
Myrsifolium.
Myrtbladige.

E L Æ A G N U S. Olyf-Wilg.

Een vierdeelige Klokswyze Kelk, zonder Bloemblaadjes, bevat de Meeldraadjes in dit Geslacht en den Styl, als ook het Vrughtbeginzel, dat eene Vrught als een Besie wordt.

Vier Soorten zyn daar van thans Wereldkundig, naamelyk.

(1) Olyf-Wilg met Lancetswyze Bladen.

I.
Dee- *Elaagnus*
angustifolia.
Smalbladige.

(1) *Sirium*. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1292. p. 135. *Mant.* 200.

(1) *Elaagnus Feliis lanceolatis*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 159. p. 127. *Veg.* XIII. p. 137. ROYEN *Lugdbar.* 250. *Hort. Ups.*

III. Deze Soort is eigentlyk de gene die den tytel aan dit Geslagt geeft, en, dewyl derzelver
 AFDEEL. IV. Loof zeer naar dat der Gemeene Wilgen gelykt, geef ik 'er den naam van *Olyf-Wilg* aan.
 HOOFD-STUK. De *Elæagnus* van THEOPHRASTUS zelfs, van wien die tytel afkomstig is, gelooft men maar een Wilg te zyn geweest. Deze gelykt dermaate naar den Olyfboom, dat BAUHINUS dezelve noemt *Wilde Olyf met zachte ruige Bladen*; anderen *Oleaster*, en dit is de gemeene naam, zegt CLUSIUS, op de meeste plaatsen; hoewel de Spanjaarden, in Kastilie en Granada, hem *Arbol Parayso*, dat is *Paradysboom*, tytelen; waarschyntlyk, zo hy aanmerkt, wegens den Reuk, en de Franschen, volgens BELLONIUS, *Fujubier blanc* of *Olivaistre*: welke eerste naam veel overeenkomst heeft met *Ziziphus alba* of Witte Jobenboom, gelyk hy denzelven noemt.

Dit Gewas groeit van zelf in de Haagen, met den Rhamnus en Kuischboom, zo hy aanmerkt, in 't Ryk van Granada, en wordt in alle Plantagiën of Kruidtuinen, byna, geteeld, niet alleen door geheel Spanje, maar ook in Vrankryk en Duitschland. BELLONIUS schryft dat in Griekenland veele Haagen uit dergelyke Boomen bestaan, en dat men de Vruchten daar van in de
 Ste-

31. *Elæagnus*. CAM. *Epit.* 106. *Hort. Cliff.* 38. TOURNEF. *Inst. Cor.* 53. *Ziziphus alba*. CLUS. *Hist.* 29. *Olca sylvestris folio molli incano*, C. B. *Pin.* 472.

Steden uitvent, onder den naam van *Ziziphia*. III. AFDEEL. IV. HOOFD-STUK.
 Volgens MATTHIOLUS zouden zy ook in Boheme natuurlyk groeijen en volgens P L I N I U S in Syrie.

De *Elæagnus* wil in de middelste deelen van Olyf-Wilg. Europa, als ook in Engeland en onze Provinciën, zeer wel voort, en maakt een sierlyken Boom met eenen taamelyk dikken Stam, fomtyds wel zestien of twintig Voeten hoog. Dezelve breidt zig uit met eene Kroon van Takken, die eene witte Schors hebben en fomtyds gedoornd zyn, bezet met Rysjes, waar aan Bladen overhoeks groeijen, als gezegd is, niet breed naar hunne langte, grys door eene witachtige Wolligheid, en uit de Oxels deezer Bladen komen langwerpige Bloempjes voort, van eene bleekachtige Zilverkleur, met eenen sterken doch niet onaangenaamen Reuk bezwangerd. Hier onder zit het Vruchtbeginzel, dat eene langwerpige Bessie wordt, naar een klein Olyfje gelykende, wit en zoet van Vleesch, besluitende een lang uitgegroeefd Steentje. In de Noorderlyke Landen draagt hy zelden Vrucht.

(2) *Olyf-Wilg met ovaale Bladen.*

Deeze wordt geacht de *Elæagnus* van MATTHIOLUS. II. *Elæagnus spinosa.* Gedoornd.

(2) *Elæagnus Foliis ellipticis.* Am. Acad. IV. 305. *Elæagnus Matthioli, incolis Scisefum.* RAUW. Itin. 122, 276.

III. THIOLOUste zyn, welken de Egyptenaaren,
 AFDEEL. in wier land hy natuurlyk groeit, *Seifef* noe-
 IV. men, volgens RAUWOLFUS. Dezelve ver-
 HOOFD. schilt van de voorgaande Soort, doordien de
 STUK. Bladen de helft korter maar niet smaller zyn,
 Olyf- langwerpig ovaal, van figuur en grootte als die
 Wilg. van 't *Vaccinium uliginosum*, van boven kaaler
 en groener: zynde de Bloemen viermaal kleiner
 en spitsfer. Een sterke Doorn heeft by den oir-
 sprong van ieder Takje plaats. Aan het Loof
 is de Schors Zilverwit, aan den Stam rood en
 glad. Ik bezit een Takje van deeze, zo wel
 als van de eerste Soort.

VII. (3) Olyf-Wilg met rondachtige Bladen.
Elaeagnus
laurofolia.
 Breedbla-
 dige. In het Kruidboek van den beroemden HER-
 MANNUS, waar uit de Hoogleraar J. BUR-
 MANNUS deeze aan 't licht gegeven heeft,
 komt dezelve voor onder den naam van *Indische*
Zizyphus, die geheel verzilverd is, met Kruid-
nagelbloemen en Kwee-Booms Bladen, *Waelem-*
bila genaamd by de Ceyloneezen. De Bloemen
 komen, even als in de eerste Soort, uit de O-
 xels der Bladen, by elkander, voort, en zyn,
 in

(3) *Elaeagnus Foliis ovatis.* ROYEN *Lugdhat.* 250. *Fl. Zeyl.*
 58. *Elaeagnus Fol. rotundis maculatis.* BURM. *Zeyl.* 92. T.
 39. f. 2. *Zizyphus Zeylanica argentea Mali Cotoneæ folio.*
 RAJ. *Dendr.* 44. *Elaeagnus Foliis oblongis acuminatis, ma-*
culatis. BURM. *Zeyl.* 92. T. 39. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* p.
 39.

in Knoppen, Zilverachtig, zo wel als de Vrucht, welke langwerpig is en gefleufd, een roodachtige wecke Pit inhoudende, die binnen een Vliesje is beflooten.

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.

Behalve de gemelde vindt gezegde Heer in dat zelfde Kruidboek, onder den naam van *Ceylonfchen Wilden Olyfboom* met langwerpige van onderen gryze Bladen, een Gewas, dat de Bladen ten minfte zo langwerpig heeft als in de voorgaande Soort, en, even als die ronde, aan de bovenzyde met purperachtige Vlakken gefprenkeld. In de Bloemen kon onze Hoogleeraar geen onderscheid befpeuren, en derhalve fchynt deeze voor eene verfcheidenheid te moeten gehouden worden van deeze Soort.

*Olyf-
Wilg.*

(4) *Olyf - Wilg met langwerpige, ovaale, niet glanzige Bladen.*

IV.
*Elaagnus
Orientalis.
Coftertiche.*

Deeze, door den Hoogleeraar D. VAN ROYEN opgegeven, zou de breedbladige Orientaalfche met eene zeer groote Vrucht, van TOURNEFORT, kunnen zyn. De gedaante heeft zy van de Smalbladige, doch de Bladen zyn eens zo breed, langwerpig ovaal, wederzyds zagt op 't gevoel, van onderen bleek, aan geen van beide zyden glanzig of verzilverd. Onze Ridder hadt de Bloemen niet gezien.

De:

(4) *Elaagnus Foliis oblongis ovatis opacis. Mant. 41. Elaagnus Orientalis, latifolius Fructu maximo. TOURNEF. Cor. 53 ?*

L₁

III. De Witte of Oostindische Sandelboom, SAN-
 AFDEEL. TALUM *album*, reeds door my onder de Agt-
 IV. HOOFD* mannigen beschreeven *, is tegenwoordig hier
 STUK. geplaatst, en als Kenmerken daar van opgege-
 * II. D. ven : dat de Bloem vierbladig is, de Blaadjes
 II. STUK, zittende op de Slippen van den Kelk, die een
 bladz. 295. viertandigen Rand uitmaakt boven het Vrucht-
 beginzel, hebbende nog vier Kliertjes, kleiner
 dan de Bloemblaadjes, tusfchen dezelve in,
 en vier Meeldraadjes aan het Pypje van den
 Kelk ingegroeid : zynde de Vrucht eene een-
 zaadige Befie (*).

De *Struthiola*, *Crameria*, *Acena*, kunnen
 als Heefterachtige Kruiden aangemerkt wor-
 den, en derhalve gaa ik die tegenwoordig
 voorby, om te komen tot de

R I V I N A.

Dus naar den vermaarden Kruidkenner R I-
 V I N U S getyeld; waar van de byzondere Ken-
 merken zyn: een Vierbladige blyvende Bloem,
 zonder Kelk, de Vrucht een eenzaadige Befie,
 met een Linsachtig Zaad.

Hier van komen thans vier Soorten voor,
 als volgt.

I. (1) *Rivina met enkele Trosfen, viermannige*
Rivina *Bloemen en Wollige Bladen.*
humilis.
 Ruige. Dee.

(*) *Syst. Nat. Veg. XIII. Gen. 480. p. 137.*

(1) *Rivina Racemis simplicibus, Floribus tetrandris, Fo-*
liis

Deeze , thans bekend onder den naam van *Rivina* , was door TOURNEFORT als een nieuw Geslacht voorgesteld onder den naam van *Solanoides* van Amerika , met grysachtige Bladen. COMMELYN geeft 'er de Afbeelding van , onder den tytel van *Besfendraagende Amaranth* , met Bladen van *Circaea*. Men vindt by PLUKENETIUS , die het Kleine Trosdraagende Nagtschade van Barbados , tot verwen dienstig , tytelt , daar toe betrokken het *Groote Amerikaansche Heliotropium* van BREYN , met Wollige Bladen , van gedaante als die van den Zwarten Popelier , en eene zeer kleine witte Bloem. Hier uit kan men van de Gestalte oordeelen. De Groeiplaats is op Jamaika , Barbados en de Karibische Eilanden.

(2) *Rivina met enkelde Trosfen , viermannige Bloemen , en gladde Bladen.*

II.
Rivina
lewis.
Gladde.

Deeze Soort , zynde de andere *Solanoides*
van

liis pubescentibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 162. p. 128. *Veg.* XIII. p. 138. *Rivina.* *Hort. Cliff.* 35. ROYEN *Lugdbat.* 207. *Solanoides Americana* , *Circaea Foliis canescentibus.* TOURNEF. *Mem. de 1706.* *Solanum Barbadosense* &c. PLUK. *Alm.* 353. T. 112. f. 2. *Amaranthus Baccifer* &c. COMM. *Hort.* I. p. 127. T. 66.

(2) *Rivina Racemis simplicibus* , *Flor. tetrandris* , *Foliis glabris.* *Ibid. Mant.* 41. *Piercea Fol. ovato-lanceolatis glabris.* MILL. *Dict.* *Solanoides Amer. Circaea Foliis glabris.* TOURNEF. *Mem. de 1706.*

L 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. van TOURNEFORT, verschilt van de voor-
 AFDEEL. gaande weinig, dan door de gezegde gladheid,
 IV. en dat de Bladen een paarschen rand hebben.
 HOOFD- en dat de Bladen een paarschen rand hebben.
 STUK. Zy groeit ook in de Westindiën.

III. (3) *Rivina met enkele Trosfen, de Bloemen*
met agt- of twaalf Meeldraadjes.
Rivina
scandens.
 Agtmanni-
 sc.

Die aanmerkelyke byzonderheid onderscheidt deeze, welke een Heester is, tot twee of drie Mans langten tusfchen de andere Boomen zig verheffende, zo LOEFLING aantekent, die deeze Soort op laage Velden aan de Kust van Zuid-Amerika aantrof. Dezelve hadt Houtige Steelen, met langwerpige Bladen van twee Duimen, glad en gefteeld, en Bloemtrosfen van een Vinger lang: de Bloemen of Kelken vierbladig: een Vruchtbeginzel byna zonder Styl, doch met een dikken Stempel, die als in veele deelen was gefcheurd. De Vrucht was een langwerpige gladde Befie, zittende in de omgeboogen Kelk, en zwart van Kleur.

Volgens den Heer JACQUIN zyn vier Meeldraadjes binnen de Kelkbladen vervat, de overigen beurthoudende: de Meelknopjes Piekvormig: geen Styl: de Stempel als een Penfeel gefatfoeneerd: het Zaad Linsachtig en glad.

(4) Ri-

(3) *Rivina Racemis simpl. Floribus scandis dodecandrisve.*
 JACQ. *Spec* 6. T. 2. *Am. Acad.* IV. p. 305. LOEFL. *Itin.* 207.
Rivina scandens racemosa &c. PLUM. *Gen.* 48. *Jc.* 241, *Rivina*
farmentosa &c. BROWN. *Jam.* 149, T. 23. f. 2.

(4) *Rivina met een Pluim van samengestelde Trosjes tegenover elkander.* III.
AFDEEL.
IV.

Deeze Soort, welke de Bloemen viermannig, HOOFD-
STUK.
dat is met vier Meeldraadjes heeft, groeit in IV.
Rivina
paniculata.
Gepluim-
de.
Indie.

S A L V A D O R A.

De Kenmerken van dit Geslacht, in 't byzonder, zyn ; een Kelk in vieren gedeeld, zonder Bloemblaadjes : de Vrucht een Besie met één Zaad , dat met een Dopje bekleed is.

De eenigste Soort (1) voert den bynaam van I.
Salvadora
Perfisa.
Perfische.
Perfische , om dat zy natuurlyk groeit aan den Zee-Boezem van Perfie. Het is een Heester met gepaarde of tegenover elkander geplaatste Bladen , die samengestelde Bloemtrosfen heeft aan het end der Takken.

De Tweewyvice in de Klasse van Vierman- nige Planten leveren geen Heesters uit. Ik gaa derhalve tot de Vierwyvigen , dat is die vier Stylen of Stempels hebben, over, waar in voor- komt het zeer bekende Gewas

I L E X

(4) *Rivina paniculæ Racemis oppositis compositisque. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Am. Acad. IV. p. 305.*

(1) *Salvadora. Syst. Nat. XII. Gen. 163. p. 128. Veg. XIII. p. 139. Rivina paniculata. Syst. Nat. X. p. 899. Am. Acad. III. p. 21. GARCIN Phil. Trans. 1749. N. 491.*

III.
AFDEEL.IV.
HOOFD-
STUK.

I L E X. Hulst.

De Kenmerken zyn , een viertandige Kelk , een Raderachtige Bloem , die eenbladig is : geen Styl , maar een Vrugtbeginzel met vier Meel- draadjes omzet , en vier korte stompe Stempels hebbende , dat een vierzaadige Lefie wordt.

Drie Soorten komen in dit Geslacht voor ; dewyl de vierde en vyfde , die de Bloem in drieën verdeeld hadden , thans uitgeflooten zyn.

I.
Ilex
Aquifo-
lium.
Europifche.

(1) Hulst met spits ovaale gedoornde Bladen.

Deeze maakt de Europifche Hulst uit , een Boomachtige Heefter , die niet alleen in Duitfchland , Engeland en Vrankryk , overvloedig in 't wilde groeit , maar ook zeer gemeen is tot Scheerhaagen in de Tuinen. Men vindt hem zelfs in het hooge gedeelte van onze Nederlanden , op de Veluwe , in Overyffel en Friesland , als een wild Gewas. Het fchynt dat hy de koude Landen beminne , vallende in de Zuidelyke deelen van Europa maar klein , en in Duitfch-

(1) *Ilex Foliis ovatis acutis spinosis. Syst. Nat. XII. Gen. 172. p. 130. Veg. XIII. p. 140. Hort. Cliff. 40. Ups. 32. ROYEN Lugdbat. 400. GRON. Virg. 12. DALIB. Paris. 54. Aquifolium, BOERH. Lugdb. II. 219. TOURNE. Inst. 600. HALL. Helv. p. 467. DOD. Pempt. 758. Ilex aculeata baccifera. C. B. Pin. 425. QED. Dav. 508 §. Aquifolium echinata superficie. CORN. Canad. 180.*

Duitschland fomtyds opschietende tot een taamelyken Boom. Den Latynfchen naam *Ilex* heeft hy met den Groen-Eik, naar welken hy in Loof en Gestalte zweemt *, gemeen; doch doorgaans noemt men hem *Aquifolium* of *Agri-folium*, om dat de Bladen met zo fcherpe Naaldachtige Stekels bezet zyn, en deswegen, in 't Hoogduitsch, *Stechbaum* of *Stechpalmen*, in 't Deenfch *Christ-Thorn*. Men fchynt zig, naamelyk, verbeeld te hebben, dat de Doornekroon des Heilands daar van gemaakt kon zyn geweest, of dat het Doornen-Bofch, waar uit God tot Mofes fprak, beftaan had uit zulk Geboomte: doch geen van beiden is waarfchynlyk. Mooglyk zal de Engelfche naam *Holly-Tree* of *Holly-Bush*, van de bygeloovigheid daar omtrent, in de Kerken en Huizen 'er mede te verfiere, zynen oirfprong hebben. De Franfchen geeven 'er den naam van *Houx* of *Housson* aan.

De Hulst heeft den Stam en Takken taay en buigzaam, met een Afchgrauwe Schors en breede groenglanzige Bladen, die niet vlak, maar bogtig en uitgegulpt zyn aan den rand, met lange, fcherpe, geele Stekels of Doornen. Men kanze derhálve naauwlyks aanraaken zonder zig te kwetzen, en dit maakt het Gewas zeer bekwaam tot affchuttinge van Hoven en Akkers voor het indringen van het Vee; zo wel als de Haagdoorn. De jonge Bladen, echter, zyn zagt en flap gedoornd, en de oude Hulst

L 4

draagt

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
Hulst.
* Zie II.
D. III. ST.
bl. 295.

III. draagt fomtyds Bladen zonder Stekels, waar van
 AFDEEL. eenigen, ten onregte, een byzondere Soort ge-
 IV. maakt hebben. De Bladen worden alsdan Lau-
 HOOFD- rierachtig, en dus vindt men ze hier en daar
 STUK. ook in 't wilde (*). Van zulke Hulst geeft
 Hulst. MUNTING een zeer fraaije Afbeelding, doch
 merkt de bonte Hulst als een byzondere Soort,
 van de Groene verschillende, aan; dat niet te
 denken is, alzo de bonte in groen verloopt, en
 zo veele veranderingen ten dien opzigte voorko-
 men. Behalve de geel bonte is een wit bon-
 te, eene met de Bladen groen, doch derzelve
 randen en Doornen Goud- of Zilverkleur, en
 dit wel met langwerpige of met rondachtige
 Bladen, door den vermaarden HERMANNUS,
 als in de Leidse Akademie-Tuin zig bevinden-
 de, opgetekend. Dit maakt zes Verscheiden-
 heden van Bonte Hulst. De groote BOERHAAVE
 heeft hier nog eene bygevoegd van PLUKENE-
 TIUS, met zeer langwerpige Bladen, den rand
 en Doornen aan de ééne zyde slegts over 't ge-
 heel Zilverkleurig hebbende.

Gemeenlyk zyn de Besfen, welken de Hulst,
 niet dan oud zynde, draagt, rood; maar de
 gezegde Autheuren geeven ook een Hulst op
 met geele Besfen, hoedanige de vermaarde RAY
 in Engeland wild groeiende vondt; doch die
 is slegts eene Verscheidenheid, zo wel als de

Ka-

(*) *Ilex Foliis glabris integerrimis, exaete Folia Lauri re-
 ferens. LINN. Hort. Cliff. 40. DE GORTER Flora Belgica. p.
 42. MAFFI Hist. Plant. Als. p. 27. TOURNE. Plant. eny. Pa-
 ris. p. 392.*

Kanadasche Hulst van CORNUTUS, welke de ^{III.} Opperflakte der Bladen van boven gedoornd heeft. ^{AFDEFL.}
 De gewoone Hulst draagt Bloemen, die in de ^{IV.} Hoofd-
 Tweeslagtige vyfbladig en vyfmannig zyn, vol-^{STUK.}
 gens MILLER en GERARD: want het is zeker, ^{Hulst.}
 dat in dezelve een verschil van Sexen plaats heeft.
 Sommigen hebben zelfs Mannetjes-, Wyfjes-,
 en Tweeslagtige Bloemen, op byzondere Stam-
 men, daar in waargenomen: zo dat dus de Hulst
 driehuisig zoude zyn, of tot de *Polygamia tri-*
oikia behooren (*).

Het altyd groene Loof maakt de Hulst zeer
 verkieslyk tot Scheerhaagen op Buitenplaatfen,
 welken men 'er van gezien heeft, zestiën Voet-
 ten hoog. Niet ver van Londen was een zoda-
 nige digte, schoone Haag, van byna driehonderd
 Voeten lang, zegt RAY: doch men kan die zo
 lang maaken als men wil. In de Geneeskunde
 is het Afkookzel der Bladen, Stekels en Besfen,
 tegen Kolykpynen aangepreczen geweest. Dat
 van de Wortelen en den Bast zou, volgens LE-
 MERY, tegen den Hoest, wanneer die zeer lang
 aanhoudt, door verzagtinge van de Borst, dien-
 ftig zyn. Waarschynlyk hangt zulks af van het
 Lymerige Sap, daar in vevat; 't welk gelegen-
 heid geeft, om 'er Vogel-Lym van te maa-
 ken;

(*). Zie de Aanmerking over de *Sexe der Hulst*, door den
 Heer MARTYN, Hoogleeraar in de Kruidkunde te Cambridge,
 en het byvoegzel van den Heer WATSON. *Phil. Transact.*
 VOL. XLVIII. p. 613.

III. ken (*); gelyk in Engeland op zekere manier
 AFDEEL- geschiedt: welke RAY verhaalt. Voorts strekken
 IV. de Besfen, die niet dan in de Herfst aanry-
 HOOFD- pen, de Lyfters en andere Gevogelte tot Win-
 STUK. ter - Aas. Het Hout, dat zeer wit, vast en zwaar
 Hulst. is, zinkende in Water, dient tot veelerley Draai-
 jers - Werk, tot Hechten, Handvatzels en ander
 Tuig, ja zelfs tot Pennen in de Molen - Raderen.

II.
 Ilex
 Casine.
 Ameri-
 kaanſche.

(2) Hulst met langwerpig ovaale, Zaagswys' getande, Bladen.

Hier behoort die Soort van Hulst, welke door CATESBY in Karolina is waargenomen en afgebeeld, onder den naam van *Hulst van Karolina* met roode Besfen. Die Autheur merkt aan, dat dezelve een zeldzaam Gewas is, hoewel natuurlyk groeiende in dat Land. Hy hadtze 'er in een Moeras, ter hoogte van zestien Voeten, aangetroffen. De Bladen zyn veel smaller dan die der smalste veranderingen van de gewoone Hulst, niet gedoornd, maar taamelyk diep ingefneeden. De Besfen groei-
 jen

(*) Anderen echter wraaken grootelyks 't inwendige gebruik van dit Lymige Sap en pryzen alleen dat der Besfen en Bladen aan.

(2) *Ilex Foliis ovato lanceolatis serratis. Hort. Cliff. 40. Mat. Med. 56. ROYEN Lugdbat. 400. Agrifolium Canadense, Foliis dentatis. &c. CATESB. Car. I. p. T. 31. SELIGM. Vog. I. Band. p. 50. Pl. 62. Casina vera Floridanorum Arbuscula baccifera. PLUK. Mant. 40. T. 376. f. 2.*

jen by groote Trosfen en strekken ook tot Aas van klein Gevogelte. Mooglyk zal het in andere Gewesten van Noord-Amerika gemeener zyn , also het van *PLUKENETIUS* gemeld wordt als een Besiedraagend Boompje der Floridanen, zynde de echte *Casfine*, en onder dien tytel is het ook door *LINNÆUS* tot de Geneesmiddelen betrokken met voorbygang van de Europische Hulst, die by iedereen voor Geneeskragtig gehouden wordt; terwyl ik van de *Casfine*, als een Geneesmiddel, geen gewag vind, noch by Ouden noch Hedendaagschen (*).

III.
AFDEEL.
IV.
HOOFD-
STUK.
Hulst.

(3) Hulst met breed Lancetswyze, stompe, ongekartelde Bladen.

III.
Ilex
Asiatica.
Oostindi-
sche.

De Hoogleeraar *N. L. BURMANNUS* haalt deeze ook aan, als in Indie of in Afie huisvestende, doch zonder eenige nadere opheldering of beschryving (†).

MY-

(*) *C. BAUHINUS* spreekt wel van een Kruid, *Casfine* genaamd, uit welks Sap men in Florida een Drink maakte, die in staat was om een Mensch vierentwintig Uren zonder Honger en Dorst te houden; doch dit wordt tot de Tabak betrokken. Zie zyn *Pinax*. p. 170.

(3) *Ilex Foliis lato-lanceolatis, obtusis, integerrimis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. BURM. Fl. Ind. p. 40.*

(†) Zou deeze ook het Wyfje kunnen zyn van de *Oostindische Hulst* van *RUMPHIUS*, in welker Vrucht vier Zaden aantypen, dat geen gemeenschap met den *Beerenklaauw Acanthus* heeft. Zie *Herb. Amb. VI. T. 71.*

III. MYGINDA. Oortjes-Kruid.

AFDEEL.

IV.
HOOFD-
STUK.

Vier Bloemblaadjes in een vierdeelige Kelk en eene ronde eenzaadige Bessie, maaken, behalve de algemeene van vier Meeldraadjes en vier Stylen te hebben, de Kenmerken uit.

I.
Myginda
Uragoga.
Pisdry-
vend.

De eenigste Soort (1) van dit Geslacht, het welke door den Heer JACQUIN ter baan gebragt en naar den Ed. Heer Hofraad van MYGIND, een voornaam Kruidkenner, benoemd is, maakt een Heester uit, in weinige Takken verdeeld, by Karthagena en elders op Zandige Zee-Oevers in de Westindiën, zyn Ed. drie Voeten, en in lommerige Boschen agt Voeten hoog, voorgekomen. Dezelve heeft den Bast van buiten bruin, van binnen Oranjekleur, zynde het Hout vast, wit en uitermaate bitter: de Bladen Lancetvormig of spits ovaal, fyn getand, met zeer korte roodachtige Steeltjes, gepaard, een halven of anderhalven Duim lang. Uit de Oxels der Bladen komen dunne Bloemsteeltjes voort, welke zig in tweeën en dan in drieën verdeelen, maakende dus Trosjes van zes Bloempjes uit, die klein en fraay bruinrood zyn; de Vrugten week en rood, van grootte byna als een kleine Erwt. De Spaanschen noemen het *Yerva de Maravedi*, of Kruid van een Oortje (*), om de geringheid aan te wy-

(1) *Myginda. Syst. Nat. Veg. XIII. Gen. 178. p. 142.*
JACQ. *Amer. Hist. 24. T. 16.*

(*) Een *Maravedi* is wel juist geen Hollandsche Oortje: doch

wyzen. De Karthagers, niettemin, maaken ^{III.}
 zeer veel gebruik van den Wortel, (door zyn ^{AFDEEL.}
 Ed. daarom ook afgebeeld,) in Afkookzel of ^{IV.}
 Aftrekzel, om dat dezelve een sterk openend ^{HOOFD-}
 en afdryvend Middel door 't Wateren is, wel-
 ke kragt insgelyks aan de Bladen toegeschreeven
 wordt. ^{STUK.}

V. H O O F D S T U K.

*Beschryving van de HEESTERS, wier Bloemen
 vyf Meeldraadjes hebben, deswegen VYF-
 MANNIGE geuaamd, waar onder zeer veele
 uit- en inlandsche Gewassen, zelfs de Wyn-
 gaard, Oleander, Kamperfolie, enz. voorko-
 men.*

By gelegenheid van de beschryving der Boo-
 men, die tot deeze Klasse behooren, heb
 ik van de Onderdeeling deezer Vyfmannigen,
 in Rangen, omstandig gesproken*. 't Getal der * Zie II.
 Heesteren, die 'er in dezelve voorkomen, is niet ^{D. II. ST.}
 minder talryk, als volgt. ^{bl. 77.}

T O U R N E F O R T I A.

De Geslagtnaam strekt ter vereeringe van den
 ver-

doch wy zouden ons op die wyze uitdrukken. Zyn Ed. ver-
 raakt het *Herba Obolaris*: maar in Spanje vind ik thans een
Maravedi op een Duit gerekend.

II. DEEL. IV. STUK.

III. vermaarden Kruidkenner **TOURNEFORT**, die
 AFDEEL. de Kruidkunde zo door zyne Reizen in Euro-
 V. pa als in de Levant, als door eene geschikte
 HOOFD- verdeeling der Plantgewasfen, ongemeen bevoor-
 STUK. derd heeft.

Behalve de vyf Meeldraadjes en een enkelen Styl, bestaan de Kenmerken in een eenblaadige Bloem, het Vruchtbeginzel bevattende, dat eene Befie wordt met twee holligheden en twee Zaad- den, aan den top twee Gaten hebbende.

In dit Geflagt komen agt Soorten voor, die altemaal uit Amerika of de Westindiën afkom- ftig zyn.

I.
Tournefor-
tia ferra-
ra.
 Zaagswys
 getande.

(1) *Tournefortia met ovaale getande Bladen ,
 de Steeltjes gedoornd : de Aairen aan 't
 end der Takken krom.*

Pater **PLUMIER** hadt verfcheide Plantgewas- fen, ter eere van gezogden Kruidkenner, *Pittonia* geheten, en daar van zyn 'er twee tot deeze Soort betrokken, wier Bladen beiden veel naar die van de Gamanderlyn gelyken. Zy worden bei- den Boomachtig gezegd te zyn, maar de eene is grooter, de andere kleiner van Gewas. In de grootfte is de Trechterswyze rand der Bloem fierlyk ingefneeden; in de kleinste alleenlyk
 re-

(1) *Tournefortia Foliis ovatis ferratis, Petiolis spinescenti-*
bus, Spicis terminalibus recurvis. Syst. Nat. XII. Gen. 192.
p. 149. Veg. XIII. p. 161. Pittonia arborescens Chamædryfo-
lia, major & minor. PLUM. Gen. 5. Ic. 228. f. 1, 2.

regelmatig gekarteld , en bovendien heeft 'er ^{III.}
 in de Bloemhoofdjes zo veel verschil plaats , dat ^{AFDEEL.}
 menze naauwlyks voor eene zelfde Soort zou ^{V.}
 aanzien. ^{HOOFD-}
^{STUK.}

- (2) *Tournefortia met ovaale gesteelde Bladen ,* ^{II.}
de Steeltjes ruig , en sterk verdeelde Aai- ^{Hirfuisfi-}
ren aan 't end der Takken. ^{ma.}
^{Zeer}
^{ruige.}

Zeer ruige en Takkige Pittonia met witte
 Besfen , was deeze door PLUMIER getyteld.
 De Afbeelding toont een groot verschil met
 de voorgaanden aan , inzonderheid wat de figuur
 der Bladen en de ruigte van den Steng aangaat.
 't Gewas wordt ook Boomachtig gezegd te zyn.
 Het draagt Aairen , welke de Bloemen en Vrugten
 aan ééne zyde hebben en omgekromd zyn , veel
 naar die van 't Heliotropium gelykende.

- (3) *Tournefortia met ovaale gespitsde gladde* ^{III.}
Bladen , omgeboogen Steeltjes en winden- ^{Volubilis.}
de Ranken. ^{Windende.}

Ge-

(2) *Tournefortia Foliis ovatis petiolatis , Caule hirsuto ,*
Spicis ramosisimis terminalibus. Ibid. Pittonia hirsutissima &
ramosissima , Baccis albis. PLUM. Gen. 5. Ic. 229.

(3) *Tournefortia Foliis ovatis acuminatis glabris , Petiolis*
reflexis , Caule volubili. Ibid. Tourn. Fol. ovatis acuminatis.
Hort. Cliff. 43. Bryonia nigra fruticosa &c. SLOAN. Jam.
106. Hist. I. p. 234. T. 143. f. 2. Virga Aurea Americana &c.
FLUK. Alm. 389. T. 235. f. 6. RAJ. Suppl. 343.

II. DEEL, IV. STUK,

III. Gelyk de twee voorgaanden in Zuid-Ameri-
 AFDEEL. ka, zo komt deeze op Jamaika en in Nieuw
 v. Spanje voor, by de Boomen opklimmende. Het
 HOOFD- is de *Heesterachtige Zwarte Wilde Wyngaard*
 STUK. van SLOANE, die de Takjes der Trosfen door
 elkander gestrengeld heeft, en als een Scor-
 pioen-Staart omgedraaid, de Besfen wit, met
 enkele zwarte Vlakjes getekend. Hier toe schynt
 ook de Heesterachtige Amerikaansche Gouden
 Roede van PLUKENETIUS, welke de Bladen
 glad en van onderen blaauwachtig heeft, te be-
 hooren. Deeze en de volgende komen in onze
 Openbaare Kruidtuinen voor.

IV. (4) *Tournefortia met Lancetswyvs' ovaaleruu-*
 Foetidissi- we Bladen en Takkige Bloemsteelen, met
 ma. Stinkende. hangende Aairen.

De Bladen zyn in deeze Soort zo ongemeen
 groot, dat PLUMIER dezelve by die van de
 Tabak heeft vergeleeken. Evenwel is daar in,
 naar de grootte van 't Gewas, een zo aanmerke-
 lyk verschil, dat anderen 'er Limoenbooms Bla-
 den

(4) *Tournefortia Foliis ovato-lanceolatis hirtis, Pedunculis
 ramosis, Spicis pendulis. Ibid. Tourn. Fol. ovato-lanceolatis.
 Hort. Cliff. 48. ROYEN Lugdbat. 408. Tourn. scandens &c.
 BROWN. Jam. 169. Pittonia racemosa Nicotiana Fol. foetidifimis.
 PLUM. Gen. 5. Ic. 230. Heliotropium maximum Japaicense &c.
 PLUK. Alm. 182. MORIS. Hist. III. p. 452. Heliotropii flore
 Frutex baccifer ramosus &c. SLOAN Jam, 173. Hist. II. p. 108. T. 212. f. 1. RAJ. Dendr. 75.*

den aan gegeven hebben, die van boven ruuw III.
 zyn, doch van onderen met eene rosfe Wollig-AFDEEL
 heid bekleed. Waarschynlyk zal het met den V.
 Stank ook zodanig zyn: want in het jong Ge-HOOFD-
 was daar van, dat men hier in de Hortus Me-STUK.
 dicus heeft, heb ik dien Stank niet waargeno-
 men. De Bloem- en Vrugt - Trosfen zyn in
 deeze Soort niet minder groot dan de Bladen,
 gelyk uit de Afbeelding van PLUMIER blyk-
 baar is. Het groeit in de zelfde Gewesten als
 de voorgaande en volgende Soort.

- (5) *Tournefortia met ovaale, effenrandige, naakte Bladen en Kroontjes - Bloemen.* V.
Cymosa.
Gekroon-
de.

Deeze heeft de Bladen weinig kleiner dan de voorgaande, maar niet ruig. BROWNE noemt-
 ze *Heesterachtige laage Tournefortia*, met zeer
 groote, langwerpige ovaale, rimpelige Bladen,
 ylere hangende Aairen, de Takjes dik en met
 fleuven.

- (6) *Tournefortia met Lancetvormige onge-
 steelde Bladen, en enkelde, kromme, zy-
 delingse Aairen.* VI.
Humilis.
Laage.

Dit

(5) *Tournefortia* Foliis ovatis integerrimis nudis, Spicis
 Cymosis. *Ibid.* Tourn. frutescens humilis, Foliis maximis &c.
 BROWN. *Jam.* 169. *Pittonia scandens* &c. PLUM. *Gen.* 5 ?
Heliotropii Flore Frutex &c. SLOAN. *Jam.* 173. *Hisp.* II. p.
 109. T. 112. f. 2. RAJ. *Dendr.* 76.

(6) *Tournefortia* Foliis lanceolatis sessilibus, Spicis simpli-

M

III. Dit is een laag Gewas, meest overeenkomende met de Derde Soort, zo de Hoogleeraar
 AFFEEL. V. J. BURMANNUS aanmerkt, wordende by
 HOOFD. PLUMIER Laage Pittonia met Osfetongs Bladen
 STUK. getyeld, en dus ook in Zuid-Amerika huisvestende.

VII. (7) *Tournefortia met ovaale, wederzyds gladde Bladen en zeer Takkige hangende Aairen.*
Maculata
 Gevlakte.

In plaats van de *Siberische*, welke thans, onder den naam van *Mesferschmidia*, tot een byzonder Geslagt gemaakt is, stel ik hier de *Gevlakte Tournefortia*, welke de Heer JACQUIN in 't Kreupelbosch en Haagen, by Karthagena in de Westindiën, waargenomen heeft. Het is een Heester, zegt hy, met flappe Takken, effenrandige, gespittte, gesteelde, Reukelooze Bladen en geele Vrugten, die aan het Grondstuk met ronde zwarte Vlakken getekend zyn.

VIII. (8) *Tournefortia met byna Lancetvormige, gryze Bladen, den Stam Heesterachtig.*
suffruticosa
 12. Heesterachtige. Vol-

cibus recurvis lateralibus. Ibid. Tourn. reclinata diffusa et hirsuta &c. BROWN. Jam. 169. Pittonia humilis Anchuse folio. PLUM Gen. 5. Ic. 227. f. 2.

(7) *Tournefortia Foliis ovatis utrinque glabris, Spicis ramosis pendulis JACQ. Amer. Hist. p. 47.*

(8) *Tournefortia Foliis sublancoelatis incanis, Caule Suffruticoso. Syst. Nat. XII. Veg XIII. Tourn. Suffruticosa &c. BROWN. Jam. 170. Thymelææ facie Frutex maritimus tetraspermos, Flore tetrapetalo. SLOAN. Jam. 148. Hist. II. p. 29. T. 162. f. 4. RAJ. Dendr. 96.*

Volgens den bynaam zou deeze maar een Heeftertje zyn, en BROWNE geeftze dus op, doch de aangehaalde van SLOANE fchynt Boomachtig te zyn geweest, alzo hy den Amerikaanfchen Kroonboom met Wilgebladen van PLUKENETIUS daar toe betreft; zeggende, dat hy denzelven aan den Noordelyken Zee-Oever van Jamaika, en op een klein Zandig Eilandje by Port Royal, met Bloem en Vrugten bekomen hadt. De Bloem was vierbladig en de Vrugt met vier Zaaden bezwangerd. Zie hier hoe het Gewas door hem befchreeven worde.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

„ Deeze Heefter verheft zig tot omtrent
 „ zeven Voeten hoogte, hebbende een Stam
 „ zo dik als eens Menfchen Arm, die met
 „ een dunne uit den bruinen zeer roode Schors
 „ gedekt is, en boven in verfcheide Takken
 „ verdeeld, welke aan 't end omringd zyn met een
 „ groot getal Bladen, zonder orde geplaatst,
 „ byna een Duim lang, ongefteeld, en aan de
 „ tip, daar zy breedst zyn, naauwlyks een
 „ halve Stroo breed; dik, fappig en van eene
 „ vuilgroene Kleur. Uit het midden der Bladen
 „ komt een Steeltje voort, dat krom is, een
 „ half Duim lang, eenige Bloemen draagende,
 „ die geel en vierbladig zyn, met eenen vyfbla-
 „ digen groenen Kelk omgeven, waar in, na
 „ het afvallen der Bloem, vier naakte, ruuwe,
 „ rondachtige Zaaden, digt aan elkander gevoegd,
 „ als die van de Hondstonge aanrypen.”

M 2

Dit

III. Dit laatste komt weinig overeen met de Bes-
 AFDEEL. sen, zo min als met de Kenmerken der Bloem-
 V. en Vruchtmaaking van dit Geslacht, waar in, zo
 HOOFD- 't my toefchynt, nog een aanmerkelyke dui-
 STUK. sterheid en verwarring heerscht, niet minder
 dan men in de Werken van dien vermaarden
 Kruidkenner, daar het den naam van draagt,
 volgens VAILLANT en anderen vindt.

L I S I A N T H U S.

De Bloem heeft een Buikige Pyp met omge-
 kromde Slippen, een gekielden Kelk, een twee-
 kwabbigen Stempel, een blyvende Styl en een
 tweehokkig langwerpig Zaadhuisje.

In dit Geslacht komen twee Soorten voor,
 beiden Westindische, als volgt.

I. (1) *Lisianthus met Lancetswyze Bladen.*

Lisianthus
longifolius.
 Langbladi-
 ge.

Tot deeze Soort wordt betrokken de Heester-
 achtige Vlaschbladige Raponce, dien de be-
 roemde SLOANE op Jamaika waarnam en dus
 beschreef. „ Zyn Houtige Steel, met Takken
 „ overal bezet, verheft zig tot de hoogte van
 „ vier of vyf Voeten. De Bladen, anderhalf
 „ Duim

(1) *Lisianthus Foliis lanceolatis.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 1248.
 p. 154. *Veg.* XIII. p. 166. *Mant.* 43. *Lisianthus erectus* Fo-
 liis lanceolatis &c. BROWN. *Jam.* 137. T. 9. f. 1. *Rapunculus*
fruticosus Linnfolius &c. SLOAN. *Jam.* 52. *Hist.* I. p. 157.
 T. 101. f. 1.

„ Duim lang, en in 't midden half zo breed, III.
 „ glad en donker groen, hebben korte Steeltjes AFDEEL.
 „ en zitten aan de Takken gepaard. De top. V.
 „ pen der Looten zyn doorgaans Takkig, en HOOFD-
 „ draagen veele Buisachtige, geele, eenbladige STUK.
 „ Bloemen, op een Vrugtbeginzels zittende,
 „ dat tot een langwerpige pieramidaal Hoofdje
 „ uitzwelt, met eenige weinige Bladen bewon-
 „ den, en uit drie Holligheden bestaande, in
 „ ieder van welken een groote veelheid vervat is
 „ van kleine bruine Zaadjes.”

(2) *Lifianthus met Hartvormige Bladen.*

II.
Cordifo-

De kundige Heer BROWN onderscheidt dus lius.
 deeze Soort van de voorgaande, en merkt aan, Breedbladig
 dat dezelve bovendien somtyds twee Bloemen se.
 aan 't end der Takken heeft, de andere maar
 één. Hier uit blykt dan, dat de gedagte van
 SLOANE, die veel Bloemen aan 't end der
 Takken hadt, en een driehokkig Zaadhuisje,
 in 't geheel niet strookt met deeze noch met de
 voorgaande Soort. Zy zyn beiden in de Bos-
 schen op Jamaika waargenomen.

R A N D I A.

De Bloem is eenbladig zo wel als de Kelk,
 en

(2) *Lifianthus Foliis cordatis. Ibid. Lif. Fol. cordatis acu-*
minatis &c. BROWN. Jam. 137.

M 3

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

en van eene Trompetswyze gedaante; de Vrucht eene Besie die een harden Bast heeft, met ééne Holligheid.

Twee Soorten, ook beiden Westindische, komen 'er in dit Geslagt, dat zynen naam van den Kruidkundigen Engelschman RANDIUS heeft, voor.

I.
Randia
mitis.
Onge-
doornde.

(1) *Randia*, die byna ongedoornd is.

Hier wordt de *Gedoornde Heester* van SLOANE, die de Kakau naby komt en de gedaante van Lycium heeft, met de Bloemen van Jasmyn, t'huis gebragt. Dit schynt, in de eerste opslag, wat zonderling; doch onze Ridder merkt aan, dat het Plantsoen daar van, in de Tuinen, byna ongedoornd is; gelyk de bepaaling luidt. Op Jamaika was het een Heester van tien of twaalf Voeten hoog, den Stam een Arm dik hebbende, met eene ruuwe roode Schors bekleed en de Takken tegenover elkander, die bezet waren met gepaarde Doornen, van drie Kwartier Duims lang, gladde Lancetswyze Bladen, van een Duim lang en een half Duim breed, en Bloemen als Sterretjes, wit, vyfbladig, met groote groene Kelken. Hier volgden genavelde Vruchten op, van een half Duim lang, in 't mid-

(1) *Randia subinermis*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 210. p. 154. *Veg.* XIII. p. 166. *Randia*. *Hort. Cliff.* 485. *Cacao affinis* Frutex spinosus, Lycii facie, Jasmini flore. SLOAN. *Jam.* 135. *Hist.* II. p. 18. T. 161. f. 1. RAJ. *Dend.* 82.

midden een Vinger dik, aan beide enden spits, met een zwartachtige zelfstandigheid, als die der Kakau-Nooten, uit onregelmaatige Deeltjes tegen elkander aangedrukt, gevuld zynde.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(2) *Randia, die dubbelde Doornen aan de Takken heeft.*

IV.
Randia
aculeata.
Gedoorn-
de.

Deeze Soort zou dus wederom met de voorgaande schynen overeen te komen, en onze Ridder heeft aangemerkt, dat de aanhaaling van SLOANE twyfelachtig is; doch mischien zal daar mede het voorgaande Geslacht bedoeld zyn, alzo ik hier geen tegenstrydigheid kan vinden, wanneer men acht geeft op de gemelde verandering door de cultuur.

A Z A L E A.

Dit-Geslacht heeft een Klokswyze Bloem, met vyf Meeldraadjes een enkelen Styl en een stompen Stempel; de Meeldraadjes zyn in de Kelk ingeplant en de Vrucht is een Zaadhuisje met vyf Holligheden.

By de vyf Soorten is thans een zesde gevoegd, welke de eerste plaats beslaat, als volgt.

(6) Aza-

(2) *Randia Ramis bispinosis. Ibid. Randia Fol. subrotundis confertis, summis ramulis bispiniferis, Floribus solitariis. BROWN. Jam. 143. T. 8. f. 1. Lycium majus Americanum Jasmini Flore, Foliis subrotundis lucidis. PLUK. Alm. 234. T. 97. f. 6.*

M 4

II, DEEL. IV. STUK.

III. (6) *Azalea met glanzige, Lancetswyze, we-*
 AFDEEL. *derzyds gladde Bladen, en Trosfen aan*
 V. *het end der Takken.*
 HOOFD-
 STUK.

VI. Deze Soort, te vooren *Boomachtige* genaamd,
Azalea is door den vermaarden TOURNEFORT, op
Pontica. zynen Reistogt naar het Oosten, by Trebizonde
 Oosterfche. aan de Kust der Zwarte Zee, als een gemeen
 Gewas in de Velden waargenomen. Het groei-
 de 'er dikwils meer dan eens Mans langte hoog,
 met den Stam zo dik als eens Menschen Been,
 in broofche Takken verdeeld, welke aan 't end
 gekroond waren met bosfen van Bladen als die
 der Mispelboomen. Zy waren vier Duimen lang
 en in 't midden anderhalf Duim breed, bly-groen,
 met Haairtjes aan de kanten en sterk geribd.
 Van de Bloemen kwamen 'er agttien of twintig,
 Tuilswyze, by elkander in 't midden van die
 Bladen voort, op Steeltjes van een Duim lang.
 Ieder Bloem was een Pypje van byna een Kwar-
 tier Duims langte, dat zig uitspant tot meer dan
 een Duim breedte en zig in vyf Slippen verdeelt,
 die agterom geboogen zyn, bleek geel van Kleur,
 doch in het midden Goudgeel. De Bloem heeft
 een Gat aan 't end, dat sluit om een Vruchtbe-
 gin.

(6) *Azalea Foliis nitidis lanceolatis utrinque glabris, Ra-*
cemis terminalibus. Syst. Nat. XII. Gen. 211. p. 154. Veg.
 XIII. p. 166. *Azalea arborea. Sp. Plant. I. p. 150. Cha-*
mærodendros Pontica maxima, Mespili folio, Flore luteo.
 TOURNEF. *Cor. 42. Mem. de l'Acad. de Paris, 1794. BUXE*
Cent. V. p. 36. T. 69.

ginzel , 't welk een dunnen Styl met een Knop-
je heeft, en omgeven is van vyf Meeldraadjes. III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Alle de Bloemen hangen over zyde gelyk die
van de Fraxinelle , en de Stamper wordt een
Vrugt van omtrent vyf Kwartier Duims lang en
een half Duim dik , hard , bruin en van eene piera-
midaale figuur. Het Zaad hadt hy niet ryp gezien.

Die Kruidkenner hieldt dit Gewas voor een
Soort van Laage Oleander ; hy noemde het der-
halve *Chamaerodendros Pontica* , en merkte aan,
dat de Reuk der Bloemen naar dien der Kamper-
foelie gelykt , doch veel sterker is , het Hoofd
bezwaarende en Duizeling verwekkende. Lui-
den van dat Land verzekerden hem zelfs ; dat
de Honig , welke door de Byën uit deeze
Bloemen vergaderd wordt , 't Verstand bedwel-
me en Walgingen veroorzaake. Dit deedt hem
acht geeven op een plaats van DIOSCORI-
DES , door PLINIUS opgehelderd , die van
dergelyken Honig , by Heraklea in Pontus val-
lende , spreekt , en waar door het Geval , dat
het Leger van tienduizend Man , waar XE-
NOPHON een der voornaamste Bevelhebberen
van was , overkwam , toen het Trebizonde na-
derde , verklaard wordt. De Soldaaten , byna
altemaal , rykelyk etende van den Honig , dien
zy 'er in overvloed vonden , wierden duizelig ,
zy raakten aan 't afgaan en aan 't braaken ,
en lagen op den Grond als of zy door den Drank
bevangen waren ; doch 's anderen daags stonden

M 5

zy

III. zy weder op, zonder eenig letzel. Waarfchyf-
 AFDEEL. lyk zal dit door den Honig, op deeze of een
 V. andere Soort van dit Gewas door de Byën in-
 HOOFD. gezameld, veroorzaakt zyn.
 STUK.

I.
Azalea
Indica.
 Indilche.

(1) *Azalea met de Bloemen meest enkeld, de Kelken Haairig.*

Deeze, die zeer groote Lelieachtige Bloemen heeft, is een der schoonste Bloemheesters, welken wy kennen. „ Onder de wonderen van „ de beide Indiën, die in de Schouwburg der „ Bloemen van den doorlugtigen BEVER- „ NING groeijen, (zegt HERMANNUS;) „ munt uit deeze zeer schoone Cistus, van „ Jakkatra overgebracht, welke, door de uit- „ muntende bevalligheid van haare Bloemen, „ alle aanschouwers in groote verrukking brengt. „ Het is een Heester van twee Ellen hoogte, „ den Stam een Duim dik hebbende, met eene „ ruuwe, oneffene, uit den bruinen Afch- „ graauwe Schors: het Hout hard, digt en „ bleekachtig; de Takken kort, gedraaid en „ ongeschikt, aan den top met Bladen, die „ styf en Wollig zyn, zeer digt van Loof en „ altoos groen. Daar tusfchen komen Bloemen „ VOORT,

(1) *Azalea Floribus subfolitariis Calycibus pilosis. Ibid. Chamærod. exoticum, amplisimis Flor. Liliaceis. BRÛYN. Prodr. I. p. 24. Cistus Indicus, Ledi Alpini foliis, Floribus amplis. HERM. Lugdbat. 152. T. 153. RAJ. Hist. 1895. Tsutsufu. KAEMPF. Amon. 345. T. 346.*

„ voort, naar die van Leliën of Jonquiljes ge- III.
 „ lykende, schitterend bleek rood, en zo over- AFDEEL.
 „ vloedig, dat 'er de geheele Oppervlakte van V.
 „ het Loof, als met een Zyden Kleed, door HOOFD-
 „ overdekt wordt. De schoonheid deezer Bloe- STUK.
 „ men, inderdaad, vergoedt het gemis van *Azalea.*
 „ Geur, die haar ontbreekt.” Hoe zeer moe-
 ten dan niet de Velden en Tuinen in Japan en
 China daar door versierd worden; gelyk KAEMP-
 FER schryft, die de Bloemen van dit Gewas
 vergelykt by de roode Leliën, en, wat het
 Loof aangaat, aanmerkt, dat hetzelfde, op zy-
 ne natuurlyke groeiplaats, een ander aanzien
 heeft, geevende 'er mede slegts de hoogte van
 twee Ellen aan, met Lancetswys' ovaale Bla-
 den, een Duim en daar boven lang. 't Getal
 der Meeldraadjes, dat HERMANNUS op vier
 stelde, (hoewel hy 'er vyf afbeeldt,) zegt
 KAEMPFER was doorgaans met de verdee-
 lingen van de Bloem, die altoos vyffneedig
 is, overeenkomstig. Men noemt deezen Bloem-
 heester in Japan *Tsut Sufi*, en daar van wa-
 ren oneindige Verscheidenheden in dat Ryk,
 ten opzigt van de Kleur, byna gelyk by ons
 van de Ranonkelen, en veel meer dan wy
 van de Roozen of Leliën hebben, bekend. Die
 in de Herfst bloeijen, de meesten haare Bla-
 den niet verliezende, werden *Satsuki*, wegens
 den Regentyd, genaamd.

(2) Aza-

III.
AFDEEL.
V.

(2) *Azalea met ovaale Bladen, de Bloem
Haairig; de Meeldraadjes uitermaate lang.*

HOOFD-
STUK.

II.
*Azalea
nudiflora.*
Naaktbloe-
mige.

In de Verzameling der uitgezogte Tekenin-
gen van EHRET door TREW, vindt men een
zeer fraaije Afbeelding van de Azalea met naak-
te Steelen, Bloemtuilen aan 't end der Takjes
en afgeboogen Meeldraadjes, uit den Cliffort-
schen Tuin; welke hier, met de gedagte bepa-
ling, t'huis gebragt wordt, en ook den bynaam
van *Naaktbloemige* uitlevert. Gedagte Hofraad
begrypt niet, hoe LINNÆUS daar toe betrek-
ken heeft kunnen de Azalea van COLDEN met
eene Haairige geele, en de Virginifche Cistus
van PLUKENET, met eene grootere, minder
welriekende, Kamperfoelie-Bloem. Bovendien
verschilt, zo hy aanmerkt, de zyne, ten
opzigt van 't Zaadhuisje en Zaad, van de op-
gegevene Kenmerken.

III.
*Azalea
viscosa.*
Lymerige.

(3) *Azalea, die de Bladen ruuw van rand,
en de Bloemen Lymerig gehaaird heeft.*

Klein

(2) *Azalea* Fol. ovatis, Corollis pilosis, Staminibus lon-
gissimis. KALM. *It.* III. p. 110, 138. DU HAM. *Arbr.* I.
T. 85. p. 3. *Azalea* Ramis infra Flores nudis. GRON. *Virg.*
21. Az. Scapo nudo &c. *Hort. Cliff.* 69. TREW. *Ehret.* T.
48. Az. erecta. COLD. *Ebor.* 25. Cistus Virginiaana &c.
PLUK. *Mant.* 49.

(3) *Azalea* Fol. margine scabris, Corollis piloso-glutino-
fis. KALM. *It.* II. p. 110, 138. *Azalea* Ramis infra Flores
foliosis. GRON. *Virg.* 21. COLD. *Ebor.* 24. Cistus Virginia-
na,

Klein is het verschil van deeze , die door ^{III.}
 CLAYTON als ééne Soort met de voorgaande, ^{AFDEEL.}
 doch een witte , Lymerige en meer welriekende ^{V.}
 Bloem hebbende , aangemerkt wordt. Onze ^{HOOFD-}
 Ridder erkent zulks , en zegt , dat zy 'er al te ^{STUK.}
 naby aan komt , doch niet dan wanneer de Bladen
 volwasfen zyn bloeit en de Meeldraadjes
 naauwlyks langer dan de Bloem heeft , terwyl
 die in de voorgaande , welke voor of onder het
 uitbotten der Bladen bloeit , eens zo lang zyn.
 CATESBY, evenwel , vertoont die Meeldraadjes
 in zyne *Virginische Cistus* , hier aangehaald ,
 ook zo lang , en T R E W zegt , dat dezelve , welke
 men te Londen onder den gedagten naam , van
 BANISTER daar aan gegeven , in de Tuinen
 kweekt , zekerlyk het zelfde Gewas is met die
 van zyne gedagte Afbeelding.

Hoe 't zy , men vindt in Noord Amerika
 dergelyke Bloemheesters , mooglyk aan veran-
 deringen , ten dien opzigte , door den Landaart
 en het Saizoen , ten minste wat den Bloeytyd
 aangaat , onderhevig ; dewyl zy van de Sweeden
Mey - Bloemen , en van de Nederlanders of
 Duitschers *Pinksterbloemen* geheten worden :
 maar de Engelschen geeven 'er den algemeenen
 naam van *Wild Honey-Suckle* , dat is Wilde
 Kamperfoelie aan , zegt K A L M , als van verre
 naar

na , Flore & odore Periclymeni. PLUK. *Alm.* 106. T. 161.
 f. 4. CATESB. *Car.* I. p. T. 57. SELIGM. *Vog.* II, Band,
 p. 11. T. 14.

III. naar dat Gewas gelykende ; doch dit kan alleenlyk op de Bloemen zien. 't Gewas schiet met regte Steelen op, en de Bloemen zitten, hier en daar, als Kroontjes aan de enden van naakte Takjes, zynde in 't eerst hoog of helder rood, doch door de Zonneschyn allengs verbleekende, tot dat zy byna wit worden. Hy begreep niet, hoe COLDEN deeze Bloemen geel kon noemen. Volgens hem is het Gewas fomtyds zeer klein; doch, zo CATESBY aanmerkt, in een vrugtbaare Grond wel twee of drie Mans langten hoog wordende KALM vindt het fomtyds naauwlyks een Handbreed hoog, en niettemin met schoone Bloemen praelende, die hem niet zeer aangenaam van Reuk voorkwamen, en anders was hem geene nuttigheid daar van bekend. Mooglyk was van deeze beiden beter ééne Soort, onder den bynaam van *Virginische*, gemaakt geweest.

IV.
Azalea
Laponica.
Lapland-
sche.

(4) *Azalea*, die de Bladen met uitgeholde Stippen besprengd heeft.

Deeze Soort is een Heeftertje, van onzen Ridder op de Laplandsche Alpen waargenomen en mooglyk nergens anders, zo zyn Ed. oordeelt, bekend. Het *Ledum Alpinum* van C.

BAU-

(4) *Azalea* Foliis adspersis punctis excavatis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. Az. Ramis compositis subrectis. *Fl. Suec.* 171, 180. Azal. Föl. maculis ferrugineis subtus adspersis. *Flor. Lapp.* 39. T. VI. f. 1.

BAUHINUS, welks Bladen zwartachtig zyn door een foort van Yzer-Roest, naamelyk, verschilt 'er van, doordien hetzelve de Bloemen Pypachtiger en met tien Meeldraadjes heeft. Om die reden is 'er ook het *Ledum met gladde* Bladen, van den Heer HALLER, van verschillende. Het groeit aldaar overvloedig, op eenige drooge plaatfen, met een Stammetje van omtrent een Span hoog, geevende eenige Takjes uit, bezet met rondachtige styve Blaadjes, die tropswyze aan 't end groeijen en den Winter overblyven, hebbende in hun midden een Knop, welke in 't Voorjaar zig ontsluitende drie Bloempjes uitgeeft, van eene Klokswyze figuur, op taamelyk lange Steeltjes, donker paarsch of Violetkleurig. In deeze Bloemen, die eenbladig zyn, is t'opmerkelyk, dat de Meeldraadjes van de Bloem afgezonderd en in de Kelk-zelf ingeplant zyn: iets zo zeldzaam in de eenbladige Bloemen, dat voornaame Kruidkundigen de famenhechting van de Meeldraadjes (*Stamina*) met de Bloemkrans (*Corolla*) als een weezentlyk Kenmerk van de eenbladige Bloemen (*Flores monopetali*) hebben aangemerkt.

(5) *Azalea*, die de Takken wyd en zyd langs den Grond neerhurkende heeft.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
V.
Azalea
procumbens.
Dee-
Hurkende.

(5) *Azalea Ramis diffuso-procumbentibus. Fl. Lapp. 90.*

T.

II. DEEL. IV. STUK.

III. Deee is niet aan de Laplandfche Bergen
 AFDEEL. alleen bepaald , hoewel zy 'er op fommige
 v. plaatfen zeer overvloedig voortkomt, bedekken-
 HOOFD- de als Hey geheele Velden. Zy heeft die
 STUK. byzondere eigenschap , dat de Takken als te-
 gen den Grond aangeplakt leggen, zonder daar
 in Wortelen te fchieten. Het Stammetje is
 omtrent zo dik als een Penneschaft; de Blaad-
 jes , als die van Thym , bedekken de dunne
 Steeltjes voor de fteike Zonneschyn. De Kelk
 der Bloemen , die ook doorgaans by drieën
 voorkomen , is rood, in de voorgaande Soort
 groen.

Van dit Heeftertje geeft LINNÆUS de Af-
 beelding , om dat het , zegt zyn Ed. , door
 alle andere Autheuren overendstaande was afge-
 beeld. Uit hunne befchryvingen , evenwel ,
 blykt , dat dit hun oogmerk niet zy geweest(*).
 De Heer HALLER , ook , vindt het op de
 Alpen van Switserland op den Grond leggen-
 de: want zyn Ed. geeft 'er kruipende , takkige
 Steelen aan , van een half Voet of wat langer ,
 met

T. VI. f. 2. *Fl. Suec.* 170 , 179. HALL. *Helv.* 416. *Chamaerodendros supina ferruginea* , *Thymi folio* , *Alpina*.
 BOCC. *Mus.* II. p. 64. T. 53. *Chamaecistus Serpillifolia Flo-*
ribus carnis. C. B. *Pin.* 466. *Chamaecistus* VII. OED. *Dan.*
 T. 9. *Anonymos altera.* CLUS. *Hift. Pann.* p. 58.

(*) De Afbeelding , by voorbeeld , van de *Anonymos alte-*
ra by CLUSIUS. *Hift. Pann.* p. 58 , is wel zodanig ; doch
 hy zegt 'er van , *serpit Ramis humi diffusis* ; dat immers
 het tegendeel aanduit.

met harde gesteelde Blaadjes, ovaalachtig spits, van boven rond geboogen, en eenblaadige Kloks- wyze Bloempjes, van Vleeschkleur, met eenen vyfbladigen Kelk en vyf Meeldraadjes. 't Getal deezzer laatsten is van zo veel belang in dit Geslagt, om het van de *Cistus*, *Ledum* en *Rhododendron* te onderscheiden, dat men 'er geen Tienmannigen in gedoogen kan.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

R O N D E L E T I A.

In dit Geslagt, dat zynen naam van den vermaarden RONDELETIUS heeft, is de Bloem Trechterachtig, met vyf Meeldraadjes, een enkelen Styl en een stompen Stempel: de Kelk wordt een Zaadhuisje dat tweehokkig is, bevattende veele, rondachtige, gekroonde Zaa- den.

Vier Soorten komen in hetzelfde voor, allen uit de Indiën afkomstig, als volgt.

(1) *Rondeletia met ongesteelde Bladen, de Bloemtuil in tweeën gedeeld.*

I.
Rondeletia
Americana,
Linnaeo
Kaatsche.

Deeze is van PLUMIER Boomachtige Ron- deletia, met de gedaante van Tinus, getyeld. 't Is, naamelyk, een Boompje, dat Lancetvor- mi-

(1) *Rondeletia Foliis sessilibus Paniculâ dichotomâ. Syst. Nat. XII. Gen. 223. p. 163. Veg. XIII. Gen. 224. p. 177. Rondeletia arborescens Tini facie. PLUM. Gen. 151 Ic. 242. f. 1.*

N

III. mige Bladen , tegenover elkander , heeft , en
 AFDEEL. zeer lange enkele Bloemsteeltjes , aan 't end
 V. een Tuiltje draagende , 't welk zig t'elkens in
 HOOFD- tweeën verdeelt , hebbende in ieder Mikje ook
 STUK. een Bloempje , dat ongesteeld is , gelyk uit de
 Afbeelding blykt.

II. (2) *Rondeletia met gesteelde , langwerpige ,
 Asiatica. gespitste Bladen.*
 Oostindi-
 sche.

Hier wordt een Gewas bedoeld , dat men op Malabar *Cupi* noemt , zynde beschreeven als een Heester van Mans langte , die op Zandige plaatsen groeit. Dezelve heeft den Wortel sterk gevezeld , den Stam en Takken rond , met Knoopen , het Hout witachtig met een geel Hartje. De Bladen , op Steeltjes van een Duim lang , zyn langwerpig rond en smal , aan 't voor- end allengs in een Punt uitloopende , dicht van geweezel , met zeer zichtbaare Ribbetjes , die tegenover elkander en evenwydig afgaan van de Middelrib , van boven donker , van onderen bleeker groen. De Bloemen , aan de enden der Takken als in Kroontjes geplaatst , ruiken sterk en zyn witachtig van kleur , wordende door den Ouderdom geel. Zy bestaan uit vyf of zes Blaadjes , die langwerpig rond zyn en een weinig gespitst , Sterswyze uitgebreid en neder-
 waards

(2) *Rondeletia Foliis petiolatis oblongis acutis, Fl. Zeyl.*
 80. *Cupi. Hort. Mal. II. p. 37. T. 23. RAJ. Hist. 1494.*
 BURM. *Fl. Ind. p. 51.*

Fig. 1.

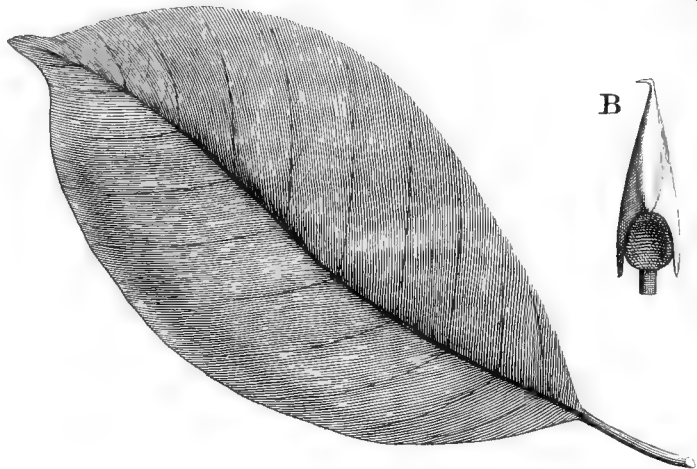
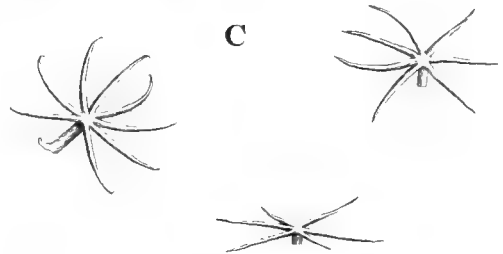
Fig. 2.

B

C

Fig. 1.

waards omgeboogen , met hun Pypje of Hals ^{III.}
 in een korte Kelk van vyf smalle spitse Blaad- ^{AFDEEL.}
 jes geplaatst. Uit dit Pypje komt een witach- ^{V.}
 tige Styl te voorschyn , met een langwerpige ^{HOOFD.}
 geelachtig Knopje , en in de tusfchenwydten ^{STUK.}
 der Bloemblaadjes dunne Meeldraadjes , zo veel
 als 'er Bloemblaadjes zyn , hebbende langwerpige
 dikke Topjes , uit den witten geelachtig , die
 in een oudere geelachtige Bloem met een rood
 Streepje zyn getekend. De Vruchten zyn klein ,
 hard en rond , als Laurierbesfen , in de rypheid
 zwart , zonder Kelk , maar met een Naveltje
 van vyf Punten gekroond , zoetachtig van Smaak
 en zy worden op Tafel gebruikt. Men vindt
 'er zeven of agt Zaadkorreltjes in , die door
 een middelfchot van de Vrucht van elkander
 gefcheiden zyn , driehoekig van figuur , eerst
 groen , dan bruinrood en eindelyk zwartachtig
 van Kleur.

Een Takje met Bladen en een Bloemtrosje , ^{PLAAT}
 door den Heer RICHTER uit Oostindie me- ^{XX.}
 degebragt , den Hoogleeraar BONN toebehoor- ^{Fig. 1.}
 rende , gaf my aanleiding om de Vruchtmaakende
 deelen van dit Gewas nader te onderzoeken , en
 in Plaat te brengen , gelyk hier nevens. *Fig. 1*
 verftoont een Blad van hetzelfde , met zyne even-
 wydige dwars - Ribben , in de Natuurlyke groot-
 te , zo wel als het gezegde Bloemtrosje daar
 boven , waar aan vyf Bloemen open zyn. Tot
 verwondering bevond ik daar in , hoe één van
 deeze Bloemen , met *a* getekend , in zesfen is

N 2

ver-

III. verdeeld, hebbende ook zes Meeldraadjes. In
 AFDEEL. de Malabaarfe Kruidhof was gezegd, dat de
 V. Bloemen uit vyf of zes Blaadjes bestaan, doch
 HOOFD- men ziet daar mede op de verdeelingen van de
 STUK. Bloem, die Trechterachtig is, of Trompet-
 achtig, 't welk blykt, wanneer menze op
 zyde beschouwt. In de vergroote Afbeelding
 van dit Bloempje, by A, openbaart zig duidelyk
 de Styl, korter dan de Meeldraadjes of Meel-
 knopjes, wier zonderlinge figuur ik by Letter B
 nader onder 't Oog gebragt heb, en hier uit
 blykt, dat dezelve met een Draadje of Stam-
 metje uit de hoeken van de Bloem ontspringen,
 en boven aangehecht hebben een Lighaampje,
 dat naar de Haakige Punt van een Pyl gelykt,
 met een gefronzeld Blaasje aan den voorkant.
 Dus maaken deeze Meelknopjes in 't midden
 van de Bloem een Pylaartje, dat met vyf Spier-
 witte Knopjes, blinkende als Steentjes, omhan-
 gen kan geweest zyn, gelyk RUMPHIUS
 zegt van zyne *Luiffelbloem* (*), welke veel over-
 eenkomst schynt te hebben met dit Gewas. De
 Hoogleeraar N. L. BURMANNUS heeft daar
 van een byzonder Geslagt, onder den naam *Val-*
laris, gemaakt; maar LINNÆUS noemt het
Pergularia, gelyk wy vervolgens zullen zien.

Het

(* *Flos Pergularis. Herb. Amb. V. p. 51. T. 29. f. 2.*
 Dus genaamd om dat men 't Gewas over Luiffels en Prieelen
 leidt, wegens den aangenaamen Reuk der Bloemen, die ech-
 ter wat Bokachtig is of naar versche Ryst ruikt. Hierom
 noemenze de Javaanen, op 't Portugeesch, *Foela Aros*, dat
 is Rystbloem.

Het tegenwoordige groeit omstreeks Batavia in 't wilde, omtrent tien Voeten hoog.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(3) *Rondeletia met gesteelde stomp ovaalachtige Bladen.*

III.
Rondeletia
obovata.
Stompbladi-
ge.

De Heer JACQUIN, door wien deeze en de volgende in de Westindiën waargenomen is, hadt dezelve voorgesteld met den bynaam van *odorata*, welken onze Ridder, uit aanmerking dat de voorgaande ook welriekende is, in *obovata*, 't welk de Stompbladigheid aanduidt, veranderd heeft. In de drie andere Soorten, naamelyk, zyn de Bladen spits en hier stomp gepunt. 't Gewas maakt een Heester uit, van omtrent zes Voeten hoogte, ongeregeld zig uitbreidende met ronde Takken, waar van de jongsten Haairig zyn, en de Bladen ruuwachtig hebben, kort gesteld, tegenover elkander. De gemeene Bloemsteeltjes hebben hier de Trosjes in drie driebloemige Steeltjes verdeeld, en de Bloemen, die taamelyk groot, en Menie-rood zyn, met een uitpuilenden middelkring van Oranje kleur, en eenen by uitstek aangenaamen Violen-Reuk hebben, maaken hier zeer fraaije Tuiltjes uit. De Bloem is zeer dikwils in zesfen verdeeld, met een zesbladigen Kelk, en niettemin blyft het getal der Meel-

(3) *Rondeletia* Foliis petiolatis subovatis obtusis. *Syst. Veg.*
XIII. JACQ *Amer. Hist.* 16. T. 42.

N 3

II. DEEL. IV. STUK.

III. Meeldraadjes, zo zyn Ed. aanmerkt, altoos vyf; dat iets byzonders is. Op de Rotzige Oevers aan den Zeekant van de Havana, in 't Kreupelbosch, hadt hy deeze waargenomen.

AFDEEL
V.
HOOFD-
STUK.

IV. (4) *Rondeletia met drie Bladen by elkander.*

*Rondeletia
irifolia.*
Driebladi-
ge.

Deeze, op Jamaika aan den Voet der Bergen door zyn Ed. gevonden, was een Boompje van twaalf Voeten hoog, aan welks Takjes de Bladen by drie-en, gekranst, voorkwamen, zynde drie Duimen lang, zeer smal en spits. Tusschen de Bladen zaten Trosjes van kleine Bloempjes, die roodachtig waren, doch zonder Reuk. Hier was de Styl, zo wel als in de voorgaande, enkeld, met twee lange smalle verdeelingen van den Stempel, en de Vrucht hadt hy niet ryp gezien.

MACROCNEUMUM. Langsteel.

De Bloem is Klokvormig met eenen tweekwabbenigen Stempel: het Zaadhuisje Tolrond, tweehokkig, uit den Kelk spruitende en bevattende Schubswys' geplaatste Zaaden.

I.
Macrocnemum Jamaicense.
Wetint-
gâche.

De eenigste Soort (1), hier van voorkomende,

(4) *Rondeletia Foliis ternis.* *Ibid.* JACQ. T. 43. *Rondeletia arborescens* Tini facie. EHRET. *Pit.* T. 15.

(1) *Macrocnemum.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 224. p. 163. *Veg.* XIII. Gen. 225. p. 177. *Amoen. Acad.* V. p. 413. *Macrocnemum arborescens* &c. BROWN. *Jam.* 165.

de, is door BROWNE op Jamaika waargenomen, en beschreeven als een Boomachtige Heester met samengestelde ongelijke Takken en Lancetswys' ovaale, effenrandige, gladde Bladen, de Bloemtuiltjes op zeer lange Steelen zittende, waar van de Geslagtnaam is afgeleid. De Bloem bestaat uit een kort Pypje, van binnen ruig, waar de Elswyze Meeldraadjes zeer kort met langwerpige stompe Knopjes, ingeplant zyn, en de rand is in vyf ovaalachtige Slippen gesneden, die een kromme Punt hebben. Het Zaadhuisje als gemeld is.

III.
AFDEEL.
V.
STUK.

B E L L O N I A.

Een Raderachtige Bloem, die eenen spitsen Stempel heeft, en wier Kelk een Zaadhuisje met een Snuit wordt, dat in ééne holligheid veele Zaadjes bevat: zyn de byzondere Kenmerken van dit Geslagt.

De eenigste Soort (1) voert by PLUMIER den naam van Heesterachtige *Bellonia*, met ruuwe Bladen als van Melisse. Zy is dus door hem genoemd ter eere van den vermaarden BELON, een Geneesheer van Parys, die voor twee Eeuwen leefde en de Kruidkunde niet minder dan de Natuurlyke Historie heeft be-

I.
Bellonia
aspera
Ruuwbladige.

VOR-

(1) *Bellonia*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 225. p. 164. *Veg.* XIII. Gen. 226. p. 177. *Bellonia frutescens* Folio Melisfæ aspero. PLUM. Gen. 19. Io. 47.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

vorderd. 't Is een Boompje, door dien Pater in Zuid - Amerika ontdekt, dat de Bladen ovaal, met Tandjes, van onderen ruuw, tegenover elkander, op zeer korte Steeltjes, en de Bloemen, die vry groot zyn, Troswyze langs de Takken verspreid heeft, gelyk uit de Afbeelding blykt.

SCÆVOLA.

Een Bloem die eenbladig is, doch onregelmatig verdeeld met eene Waaijerachtige Lip, die in vyven is gesneeden, aan de eene zyde van het gespleeten Pypje, en waar van de Kelk eene Pruiinvrugt wordt, welke een Steen bevat met twee Holligheden, maakt de Kenmerken van dit nieuwe Geslagt uit.

Scævola
Lobelia.
Indische.

De eenigste Soort (1) voert den bynaam van *Lobelia*, om dat zy van dat Geslagt door den Ridder, op de aanmaaning van den Heer JACQUIN, is afgescheiden; niettegenstaande zyn Ed. haar *Lobelia Plumieri*, als door dien Pater dus getyteld zynde, gebynaamd hadt. Zy voerde by denzelven den naam van *Heesterachtige Lobelia met Porselein-Bladen*. De Heer JACQUIN bevondtze op 't Eiland Sint Marten een Hee-

(1) Scævola, *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1294. p. 178. *Lobelia Plumieri*, *Sp. Plant.* 1317. *Syst. Nat.* XII, p. 583. *Fl. Zeyl.* 313. *Obs. IJin.* 275. *Lobelia frutescens*, *Portulacæ folio*, PLUM. *Gen.* 21. *lc.* 165. f. 1. CAESR. *Car.* I. p. 79. SELIGM. *Veg.* II, Band. Pl. 58.

Heeftertje te zyn, met dikke, ovaale, Sappige III.
 Bladen, witachtige Bloemen en zwarte Vrugten, AFDEEL.
 waar mede de Zandige Zee-Oevers van dat Ei-V.
 land, op verscheide plaatsen, tot een groote HOOFD-
 uitgestrektheid digt begroeid waren. Het hadt STUK.
 de hoogte van twee Voeten, en broofche Hou-
 tige Steelen, die veelal op den Grond lagen.
 CATESBY hadt dit Gewas, op de Klippen
 van veelen der Bahamaas-Eilanden, vyf of zes
 Voeten hoog gevonden, met een Vrugt van
 grootte als de Sleepruimen. De *Strand-Osfe-*
Tong van RUMPHIUS, welke hier toe ook
 t'huis gebragt wordt, zal waarschylyk nog
 grooter zyn, als den Stam wel een Been dik
 hebbende en Bladen die naar Osfen-Tongen
 gelyken; zynde daar van, niet van het Euro-
 pische Kruid, dat men dus noemt, de naam
 ontleend. De Bladen zyn slap, glad en Sap-
 pig en het Gewas heeft in de bovenste dee-
 len een voos Merg, als de Vlier, doch van
 onderen is de Stam Houtig. De *Bella-Moda-*
gam van Malabar, dat een hooge Boom is,
 op Bergachtige plaatsen groeiende, schynt zo
 min als, de Vergiftige Ceylonsche Boom *Tak-*
kada, die een Melkachtig Sap heeft, hier toe
 te kunnen behooren: want dat laatste heeft
 in dit Gewas geen plaats. OSBECK nam
 hetzelfde ook aan de Oevers van 't Eiland Ja-
 ya waar,

III.

P O R A N A.

AFDEEL.

V.

HOOFD-
STUK.

Een nieuw Geslacht is onder deezen naam voorgesteld door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, en in Afbeelding gebragt volgens de Takjes van een Gewas, door den Heer KLEINHOF overgezonden, onder den naam van *Windende wilde Heester, met Trosachtige witte Bloemen*, groeiende op Java. Hierom geeft zyn Ed. 'er den bynaam van *Volubilis* aan (1). Zyne beschryving is als volgt.

I.

Porana
Volubilis.
Windende.

„ Een Heester met een gladden Steel ;—de
„ Bladen overhocks, gestield, Hartvormig,
„ effenrandig, gespitst en glad hebbende. De
„ Bloemen komen, aan 't end der Takken,
„ in een groote losse Plum voort. Derzelver
„ Kelk is vyfbladig, uit langwerpige stompe
„ Blaadjes bestaande, die half zo lang als de
„ Bloem zyn, welke eenbladig Klokvormig is,
„ ter halver langte in vyven gesneden, met
„ gelyke ovaale Slippen. De Meeldraadjes
„ zyn vyf Haairachtige Vezelen, van langte
„ als de Bloem, met rondachtige Meelknopjes.
„ Het Vrugtbeginzels is ook rondachtig, met
„ een dunnen ten halve in tweeën gespleeten
„ Styl, van langte als de Bloem, hebbende ge-
„ knopte Stempels.”

De-

(1) *Porana*. Frutex *Volubilis filvestris* Flore albo racemo-
so. D. KLEINHOF, BURM. *Fl. Ind.* p. 51. LINN. *Gen.* 1339.
Mant. alt. p. 560.

Dewyl de gesteldheid van het Zaadhuisje noch van het Zaad niet opgegeven, en zo 't schynt niet onderzocht is, heeft LINNÆUS dit Geslagt niet in de Rang kunnen plaatzen, en de beschryving blyft, in dat opzigt, tot nader Waarneeming onvolkomen.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD.
STUK.

P S Y C H O T R I A.

Een Trechterswyze Bloem, met een uitgegulpten Stempel: een vyftandige kroonende Kelk, waar van het onderste gedeelte een ronde Bessie wordt, met twee halfronde uitgegroeefde Zaaden: maakt de byzondere Kenmerken uit.

Drie Soorten bevat dit Geslagt, waar van de eerste eigentlyk maar tot de Heesters behoort, doch de twee anderen zal ik daar by beschryven.

(1) *Psychotria met uitgegulpte Stoppeltjes en Lancetswys' ovaale Bladen.*

I.
Psychotria
Asiatica.
Heester-
achtige.

Deeze voert den bynaam van *Asiatica*, om dat zy, volgens onzen Ridder, ook in Oostindie voorkomt; doch in Westindie is zy niet alleen door BROWNE op Jamaika, maar ook door

(1) *Psychotria Stipulis emarginatis, Foliis lanceolato-ovatis. Syst. Nat. XII Gen. 228. p. 164. Veg. XIII. Gen. 229. p. 179. Psychotria Carthagenensis frutescens foliis obovatis. JACQ. Amer. Hist. 65. T. 174. f. 22. Psychotrophum fruticosum. BROWN. Jam. 160. T. 17. f. 2.*

III. door JACQUIN in het Kreupelbosch, by Karthagena, zeer overvloedig waargenomen. Ik
 AFDEEL. geef 'er derhalve liever den bynaam van *Hee-*
 v. HOOFD- *sterachtige* aan, welke haar veel beter van de
 STUK. anderen, en inzonderheid van de laatste, die ook in Oostindie groeijen zou, onderscheidt. BROWNE gebruikt den Geslagnaam *Psychotrophum*, die oudtyds een Kruid op koele plaatsen groeiende, en in 't byzonder de Betonie, betekend heeft. De reden van deze toepassing is duister. Hier van zal *Psychotria* gemaakt zyn Hy noemt het een Heeftertje. JACQUIN bevondt het een Heester, byna regtopstaande, Takkig, eens Mans langte hoog, met Trosjes aan de enden der Takken, bestaande uit Reukelooze witte Bloemen, byna als die der Syringen of Jasmyn, maar, behalve de gewoone verdeeling in vyven, met vyf, ook dikwils in zesfen met zes, of in zevenen met zeven Meeldraadjes, verdeeld zynde. Dit maakt een zonderlinge en ongewoone veranderlykheid in de Teeldeelen uit. De Vrugten zyn roode Besfen, met den Kelk gekroond, en bevatten witachtige Zaaden.

De Heer JACQUIN schryft, aan deeze, Bladen toe, die ovaal zyn, en naar de Punt verbreedden, (*Folia obovata*); maar aan eene andere Soort, door zyn Ed. *Domingensis* getyteld, om dat hy ze op Sint Domingo gevonden hadt, geeft hy *Lancetswys - ovaale* Bladen. Deeze was een Heester van vyf Voeten hoog, met Bla-

Bladen van vyf Duimen langte , hebbende de Bloemen wat langer dan de andere, ook wit, maar de Besfen zwart.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(2) *Pfychotria met byna Kruidige kruipende Stengen, en ovaale wederzyds gespitste Bladen.*

II.
Pfychotria
serpens.
Kruipende.

In Oostindie komt deeze voor, die de Stengen kruipende en fomtyds een Vadem lang heeft, met regtopstaande ronde verjaarende Takken, met Leedjes; de Bladen als gezegd is, gesteeld, wederzyds glad, met ronde afvallende Stoppeltjes, en aan 't end gearmde Bloemtrosjes, nauwlyks langer dan de Bladen.

(3) *Pfychotria met Kruidige kruipende Stengen, de Bladen Hartvormig gesteeld.*

III.
Pfychotria
herbusea.
Kruidige.

Tot deeze Soort, die op vogtige belommerde plaatsen in de beide Indiën huisvest, wordt betrokken het Kruidige, kruipende, *Bosch-Pfychotrophum* van BROWNE, met rondachtig Hartvormige gepaarde Bladen, weinige Bloemen

in

(2) *Pfychotria* Caule subherbaceo repente, Fol. ovatis utrinque acutis. *Mant.* 204.

(3) *Pfychotria* Caule herbaceo repente, Foliis cordatis petiolatis. *JACQ. Amer. Hist.* 66. T. 46. *Pfychotrophum herbaceum.* BROWN. *Jam.* 161. *Violæ folio baccifera repens.* &c. SLOANE *Jam.* 115. *Hist.* I. p. 243. *Periclymeno accedens* *Planta Indiæ.* MORIS. *Hist.* III. p. 535. *Karinta - Kali.* *Hort. Mal.* X. p. 41. T. 21.

III. in de Oxelen en de Slippen van de Bloem
 AFDEEL. half opstaande half uitgespreid : als ook het
 V. *Kruipend Gewas* dat Besfen draagt van SLOA-
 HOOFD. NE, met *Violen Bladen*, eene witte vyfbladi-
 STUK. ge Bloem en eene roode tweezaadige Vrucht.
 De Heer JACQUIN nam het waar als een
 Plantje, dat in zyne manier van groeiing, en
 zelfs in de gedaante van het Loof, veel overeen-
 komst met de Aardveil heeft, geevende Takjes
 van een Handbreed hoog, die regtop staan en
 bloeijen, uit een Stengel, welke langs den Grond
 kruipt. Hy vondt het op Moerasfige bescha-
 duwde plaatsen van 't Eiland Martenique, in
 December met Bloemen en met een grootē
 menigte van zyne roode Sappige Besfen bela-
 den, doch tekent het gebruik daar van niet
 aan.

De *Karinta-Kali* van Malabar, met Bladen
 als van *Violen*, volgens COMMELYN, of naar
 het Wintergroen gelykende, volgens PLUKER-
 NET, groeit aldaar op Steenige drooge Gron-
 den en schynt niettemin een zelfde Gewas te
 zyn als dat der Westindiën, dewyl het, in
 Blad-, Bloem- en Vruchtmaaking, veel overeen-
 komst daar mede heeft. In Melkwey gekookt
 wordt dit Kruid aldaar gebruikt tot stemping
 van den Buikloop.

C H I O C O C C A. Sneeuwbesie.

Een Trechterswyze gelykfneedige Bloem met
 een

een enkelden Stempel, wier Kelk een Besie III.
wordt met ééne holligheid en twee Zaaden, AFDEEL.
maakt de byzondere Kenmerken uit. V.

Twee Soorten zyn in dit Geslagt aangete- HOOFD-
kend, als volgt. STUK.

(1) Sneeuwbesie met gepaarde Bladen.

Dit Gewas is door DILLENIUS tot de
Kamperfoelie, door SLOANE tot de Jasmyn
betrokken, om dat het zo verschillende Gestal-
ten heeft. BROWNE geeft het, onder den
naam van *Chiococca*, die Sneeuwbesie kan be-
tekenen, als een Heesterachtig of als een Rank-
Gewas, op, en de Heer JACQUIN heeft
deze duisterheid weggeruimd, door de Waar-
neeming, dat het aan de kanten der Boschen,
in 't klein Geboomte en in open Velden, een
Takkige byna regtopstaande Heester is, van
vyf of zes Voeten hoog, maar in de Boschen
een klimmend Rank-Gewas, dat weinig Tak-
ken uitgeeft. De Bladen zyn ovaal, gespits,
effenrandig, glanzig, twee Duimen lang. Het
heeft hangende Trosfen, zo wel in de Oxels
der

I.
Chiococca
Racemosa
Trosdraa-
gende.

(1) *Chiococca* Foliis oppositis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 2302
p. 165. *Veg.* XIII. Gen 231. p. 179. JACQ *Amer.* 16 *Hist.*
68. *Chiococca* framentosa &c. BROWN. *Jam.* 164. *Lonicera*
racemis lateralibus &c *Sp. Plant.* 1. *Hert. Cliff.* 406. *Peri-*
clymenum racemosum &c. PLUM. *lc.* 217. f. 2. DILL. *Elib.*
Jasminum Folio Myrtino acuminato &c SLOAN, *Jam.* 196.
Hist. II. p. 97. T. 186. f. 3. RAJ. *Dendr.* 64.

III. der Bladen, als aan de enden der Takken, die
 AFDEEL. uit witte reukeloze of geelachtige ruikende
 V. Bloemen bestaan, en waar op kleine Besfen
 HOOFD- volgen, die Sneeuw-wit, droog zyn en Spon-
 STUK. gieus, met de Groene Tandén van den Kelk
 gekroond. Hy vondt het zo wel omstreeks
 Karthagena als op de Westindifche Eilanden.

II.
Chiococca
nocturna.
 Nagt-Sy-
 ring.

(2) Sneeuwbesie *met overhoekse Bladen.*

Deeze Soort maakt een Boompje van twaalf
 Voeten hoogte uit, met een regten Stam en
 lange ronde Takken, met veele kleine Takjes
 bezet. De Bladen zyn byna als die van de
 voorgaande Soort, doch overhoeks geplaatst en
 grooter, drie of vier Duimen lang, zo wel als
 de Trosfen, die uit Bloemen bestaan van een
 Duim langte, welke witachtig zyn, en by nagt
 een sterken Reuk als van de Jasmyn of Syring-
 gen verspreiden. Hierom noemen het die van Sint
 Domingo, daar het in de Bosfchen groeit,
Lilac de Nuit, dat is Nagt-Syring. Het
 draagt dergelyke zeer kleine Besfen als de voor-
 gaande, doch waar in hy maar één Zaadkorrel
 hadt kunnen vinden, denkende dat de andere
 verdweenen ware. LINNÆUS vraagt, of het
 ook een Soort van *Cestrum* zy.

H A M E L L I A.

De

(2) *Chiococca Foliis alternis.* JACQ. *Amer.* 16. *Hist.* p. 63.

De Bloem in vyven verdeeld met een lang Pypje en een smallen Stempel; de Kelk een Besie wordende met vyf Holligheden en veele Zaa- den, zyn de byzondere Kenmerken van dit Ge-
 III. AFDEEL. V. HOOFD- STUK.
 slagt.

De Heer JACQUIN heeft den naam ont- leend (1) van den geleerden Franschen Heer **DU HAMEL DE MONCEAU**, die door zyne Kruidkundige Werken vermaard is. Zyn Ed. vindt het Gewas in Westindie, en maakt 'er twee Soorten van, meest verschillende ten opzigt van de gesteldheid der Bloem- en Vrucht-Trosfen, die in de eene geslooten en overzyde hellende, in de andere meer uitgespreid of open waren, en deeze laatste noemt hy derhalve *Hamelia patens*, geevende daar van de Afbeelding en oordeelende dat het *Boomachtige Perichlymenum*, met omgeboogene Takjes, van PLUMIER, zo wel dat geele, als dat Koraal-roode Bloemen heeft, hier toe behoore. De Heer LINNÆUS twyfelt, of het wel byzondere Soorten zyn, en gebruikt dien bynaam.

De eerste Soort van *Hamelia*, door JACQUIN *erecta* getyteld, is een regtopstaande Heester van vyf Voeten hoog, met de Takken, om laag, Houtig rond en glad, boven driekantig

(1) *Hamellia Racemis patentibus*, JACQ. *Amer.* 16. *Hist.* 71. T. 50. *Syst. Nat.* XII. Gen. 231. p. 165. *Veg.* XIII. Gen. 232. p. 179. *Perichlymenum arborescens Ramulis inflexis*. PLUM. *lc.* 218. f. 1, 2. β . *Hamelia erecta*. JACQ. p. 70.

III. Afdeel. V. Hoofd-
Stuk. III. tig en ruig, bezet met drie Bladen by elkander, die ovaal, gespits, drie Duimen lang zyn, met de Steeltjes, Ribben en Aderen rood, zo wel als de Trosfen, met Bloemen van een Duim lang, die geheel hoogrood zyn, en waar op zwarte Besfen volgen. Deeze vindt hy in de Bosfen by Karthagena, doch, die met uitgebreide of opene Trosfen, op 't Eiland Sint Domingo.

L O N I C E R A.

Een onregelmaatige eenblaadige Bloem, met een geknopten Stempel, waar van de Kelk het Vruchtbeginzel bevat, hetwelke een Besie wordt met twee Holligheden en veele Zaaden, maakt de Kenmerken uit.

Tot dit Geslagt, welks naam ter vereeringe strekt van den ouden Kruidkenner LONICERUS, zyn in de eerste plaats de Kamperfolies en derzelve mede Soorten; in de tweede plaats de Hond's-Besfen, die tweebloemig zyn en niet klimmen; en in de derde plaats eenige andere Gewasfen, die overend staan en veelbloemige Steeltjes hebben, t'huis gebragt. Dus

* Die windende Ranken hebben.

I.
Lonicera
Caprifolium.
Italiaan-
sche Kam-
perfolie.

(1) *Lonicera met gekranste ongesteelde Endbloemen, de bovenste Bladen doorbladig samengegroeid.*

De

(1) *Lonicera Flor, verticillatis terminalibus sessilibus, Fol. sum-*

De Latynfche naam *Caprifolium*, welke Geitenblad betekent, wordt gemeenlyk verduifcht met *Caprifolie* en door verbastering uitgesproken *Kamperfolie*. De Duitfchers noemen het Gewas *Geissblatt* en *Speckgilgen* of *Waldgilgen*, de Engelfchen *Honey-Suckle* of *Woodbind*, maar de Franschen houden zig aan den naam van *Chevrefeuille*, die met den Latynfchen ftrookt, en Geitenblad betekent; zonder dat men, tot nog toe, de regte afleiding daar van weet (*).

Van dit Geitenblad, nu, dat een klimmend Rankgewas is, 't welk natuurlyk zig om alleley Boomen flingert, zyn van ouds twee Hoofdfoorten bekend, waar van de eene doorbladerd, de andere niet doorbladerd is. Die als de eerfte Soort hier opgegeven is, wordt ook de *Italiaanfche Kamperfolie* getyteld, om dat zy van zelve groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, en onze Winterkoude dikwils niet kan uitftaan. By Montpellier

is

summis connato - perfoliatis. Syst. Nat. XII. Gen. 232. p. 165. Veg. XIII. Gen. 233. p. 179. Hort. Cliff. 45. Hort. Ups. 42. Virid. Cliff. 14. ROYEN Lugdbat. 237. SAUV. Monsp. 139. GOUAN. Monsp. 101. Periclymenum perfoliatum. C. B. Pin. 302. TOURNEF. Inst. 608. Caprifolium Italicum, DOD. Pempt. 411. Hortul. Angl T. 5. f. 1, 2, 3.

(*) Sommigen willen dat het van de flingerende Ranken, in 't Latyn *Capreoli*, dus genoemd zy; doch dit is wat vergezogt. Natuurlyker mogt men dien naam daar van afleiden, dat de Geiten het Loof gaarn eeten, indien zulks bleek; maar zou de Reuk hier ook in aanmerking komen?

O 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. is het een zeer gemeen Gewas. Het verschilt
 AFDEEL. van de gemeene, die hier de derde Soort is,
 V. doordien de Bladen, boven aan de Steelen, als
 HOOFD- van de Ranken doorboord worden; 't welk in de
 STUK. Duitfche, daar ik **straks** van fpreken zal, geen
 plaats heeft.

II. (2) *Lonicera met bladerlooze Endkransjes, de*
Lonicera *bovenfte Bladen doorbladig famengegroeid.*
sempervi-
rens.

Virgini-
 sche. Deze *Virginifche*, door HERMANNUS in
 Afbeelding gebragt, is altoos groen en bloei-
 jende, waar door zy van anderen, die 's Win-
 ters Bladerloos zyn, verschilt. Bovendien is
 zy niet alleen in alle opzigten veel kleiner
 en teerder, maar heeft de Bloemen wel zeer
 fchoon fchitterend rood, doch byna zonder
 Reuk, en dezelve gelyken veel naar een
 Fluit, daar men oudtyds uit plagt drinken,
 hebbende den Rand byna egaal ingefneeden,
 waar door zy grootelyks van die der gewoone
 Kamperfolie verschillen, hoewel zy mede by
 Trosfen of Kransjes aan 't end der Steelen
 geplaatst zyn. De bovenfte Bladen zyn al-
 leen

(2) *Lonicera Verticillis aphyllis terminalibus, Foliis summis*
connato-perfoliatis. Veg. XII. Lon. Flor. capitatis terminali-
bus &c. Hort. Cliff. 58. ROYEN Lugdhat. 237. Periclymenum
perfoliatum sempervirens et florens. HERM Lugdhat. T. 484.
Pericl. Virginianum. Riv. Menopos. 116. Periclymenum.
TOURNE. Inst. 608.

leen maar samengegroeid , de onderften ge-
steeld (*).

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(3) *Lonicera met Eyronde end - Knopjes, die als geschubd zyn , de Bladen t'eenemaal onderscheiden.*

III.
Lonicera
Periclymenum.
Gewoone
Kamper-
folie.

Hier wordt de *Gewoone Kamperfolie* bedoeld, die in de middelste deelen van Europa niet alleen, gelyk in Duitschland, maar ook in Sweden en aan de Oostzee, wild groeit. In Oostenryk wordt deeze *Roos van Jericho* genoemd, en elders *Lilium inter Spinas*, dat is Lelie onder de Doornen, om dat het Gewas met zyne Ranken zig vlecht door alle Doornheggen. Misfchien wordt daar mede op het zegen van SALOMO gezinspeeld (*). In onze Nedetlanden, daar men 't ook wel *Mammetjes-Kruid* noemt, komt het op dergelyke manier
in

(* *Inferioribus perfoliatis*, heeft men wel gezet in *Spec. Plantarum*, doch dat het *petiolatis* moet zyn, blykt ex *Hort. Cliff. &c.*

(3) *Lonicera Capitulis ovatis imbricatis terminalibus, Foliis omnibus distinctis. Ibid. Hort. Cliff. Ups. uts. Fl. Suec. 191, 193. KRAM. Austr. 50. WEIG. Pom-Rug. 41. DALIB. Paris. 69. TOURN. env. 322. SAUV. Monsp. 139. It. Scan 305: Mat. Med. 63. Periclym. non perfoliatum German. C. E. Pin. 302. Caprif. Germanicum Flore rubello ferotinum. TOURNF. Inff. 608.*

(†) Gelyk een Lelie onder de Doornen, also is myne Vriendinne onder de Dogteren. HOOGELIED. II. Vers, 1, 2.

III. in de Hollandsche Duinen, op de Heijen van
 AFDEEL. Gelderland en in 't Gooy, als ook in de Wou-
 V. den van Vriesland voor. Zelfs op de Eiland-
 HOOFD- jes in onze Veenplassen, heb ik het menigvul-
 STUK. dig gestrengeld gevonden door 't Kreupelbosch.
 Hierom, mischien, voert het by de Spaanschen
 den naam van *Madresylva*, overeenkomstig
 met het Latyn *Mater Sylvarum*, of Moeder
 der Boschen, dewyl het die bevallig maakt.
 De bynaam *Periclymenum*, die men ook aan
 de Kamperfolie in 't algemeen geeft, is daar
 van afkomstig.

De Heer HALLER beschryft deeze Duit-
 sche, als in Switserland ook niet zeldzaam
 zynde, en zegt, dat het een Klimmende Hee-
 ster is van zes Voeten, die de Bladen Zee-
 groen, glad en langwerpig ovaal, stomp ge-
 spitst en onderscheiden heeft; loopende de Tak-
 jes aan 't opper-end uit in eene Vrucht-Aair,
 uit zes Kransjes samengehoopt. De Kelk der
 Vruchten onverdeeld, als een Kroon. De Bloem
 groot en fraay, geel, somtyds roodachtig, zeer
 aangenaam van Reuk; weshalve het Gewas tot
 bekleeding van Prieelen, Muur en Latwerk in
 de Hoven. gebezigd wordt (*).

Van deeze Kamperfolie heeft men in de
 Geneeskunde ook eenig gebruik gemaakt. Het
 Afkookzel der Bladen wordt gezegd tot zuive-
 ring

(*). *Unde rorpiarias Frutex est.* Dat zal 'er denkelyk zyn
 Ed. mede zeggen willen.

ring van Zweeren en tot heeling van Zeere ^{III.}
 Beenen te dienen, en de gekneusde Bladen te ^{AFI EEL.}
 gen Huidkwaalen, zo wel als het gedestilleerde ^{V.}
 Water van de Bloemen tegen Oog- Ontsteekin- ^{HOOFD-}
 gen; doch het een en andere is thans in wei- ^{STUK.}
 nig agting.

De Kleur der Bloemen, die in sommigen rood, in anderen wit of gemengeld is, niet alleen, maar de gedaante der Bladen, welke in de eene ruiger, in de andere gladder zyn, en in sommigen bont; maakt aanmerkelyke Verscheidenheden van dit Gewas. In de Tuin van den Bischof van Londen, te Fulham, kwam eene Soort met uitgegulpte Bladen voor, die dezelve tevens bont en ruig hadt (*).

** Die regtop staan, met tweebloemige Steeltjes.

(4) *Lonicera met tweebloemige Steeltjes en afgezonderde Besfen; de Bladen ovaal en niet gekarteld.* ^{IV.}
^{Lonicera}
^{nigra.}
^{Zwarte}
^{Hondsbes-}
^{fen.}
 Dec-

(*) *Periclymenum Foliis sinuatis, variegatis & hirsutis, ex Horto Fulham Episc. Lond. RAJ. Hist. App. p. 1918.*

(4) *Lonicera Pedunculis bifloris, Baccis distinctis, Foliis ellipticis integerrimis. ROYEN Lugdbat. 238. SAUV. Monsp. 140. Chamæcerasus Alpina Fructu nigro gemino C. B. Pin. 451. Periclymenum Alpinum nigrum. GESN. Fasc. 37. T. 8. f. 48. Per. rectum Folio ferrato. J. BAUH. Hist. II. p. 107. Pericl. rectum. II. CLUS. Hist. I. p. 58. Rar. p. 93. TOURNE. Inst. 609. HALL. Helv. 465.*

O 4

II. DEEL, IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
TUK.

Deeze Afdeeling bevat de zogenaamde *Chamaecerasi*, dat is Laage of Naantjes-Kersen, die ik in 't algemeen begrypen zal onder den naam van *Honds-Besfen*, gelyk zy in Oostenryk genoemd worden, volgens CLUSIUS; want *Honds-Kersen* is zo eigen niet. Deeze Soort is de Alpische Naantjes-Kers met een dubbelde zwarte Vrugt of twee Besfen by elkander, 't welk daar van daan komt, dat 'er altoos twee Bloemen op een Steeltje staan, De Heer HALLER noemt het Kamperfolie met dubbelde Bloemen en Zaagswys' getande Bladen. CLUSIUS geeft 'er een zeer fraaije Afbeelding van en merkt aan, dat hy hetzelfde op verscheide Bergen van Oostenryk overvloedig, doch in Spanje zeldzaam vindt. De Vrugt komt niet altoos dubbeld voor, dewyl de eene Besie somtyds misdraagt, en zelfs heeft het Gewas, hier en daar, ook wel eenbloemige Steeltjes. De Vrugten zyn als kleine Kersjes, zwart van Kleur, zeer Sappig, bevattende veele kleine platte Zaadjes in haar Vleesch. De Bloemen gelyken veel naar die van de gewoone Kamperfolie. Het is een laage Heester, welke de Bladen in de Afbeelding van CLUSIUS zo duidelyk en egaal gekarteld heeft, dat zulks niet door het afknaagen van Rupsen kan veroorzaakt zyn. gelyk SCHMIEDEL zou willen. De Heer HALLER heeft by nadere Waarneeming ontdekt, dat de jonge Blaadjes, die

die zeer ruig zyn , door haare famenplooijing aan den rand zig als getand vertoonen.

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

- (5) *Lonicera met tweebloemige Steeltjes en afgezonderde Besfen; de Bladen stomp Hartvormig.*

V.
Lonicera
Tatarica.
Tartari-
sche.

Deeze, in Tartarie waargenomen, hadt de Bladen derdhalf Duim lang en anderhalf Duim breed, groen, wederzyds glad, en tuschen dezelven Steeltjes met twee witte Bloempjes, als die der andere Soorten, waar op doorgaans twee, somtyds drie Besfen volgden, die rood waren, van grootte als een Erwt.

- (6) *Lonicera met tweebloemige Steeltjes, en afgezonderde Besfen; de Bladen niet gekarteld, ruig.*

VI.
Lonicera
Xylosteum.
Roode
Honds-
Besfen.

Deeze Soort, gemeenlyk *Xylosteum* of *Xylosteon*, dat is Beenhout, genaamd, is in de middel-

(5) *Lonicera* Ped. bifloris, Bacc. distinctis, Foliis cordatis obtusis. Hort. Ups. 42. Chamæcerasus Fructu gemino rubro. AMMAN. Ruth. 184.

(6) *Lonicera* Ped. bifl. Bacc. dist. Fol. integerrimis pubescentibus. ROYEN Lugdhat. 238. Fl. Suec. 192, 194. DALIB. Paris. 69. SAUV. Monsp. 140. GOUAN Monsp. 101. SCOP. Carn. 268. CRAM. Austr. 50. WEIG. Pom-Rug. 41. Hort. Cliff. 58. Chamæcerasus Dumetorum Fructu gemino rubro. C. B. Pin. 451. TOURNE. Inst. 609. Caprifolium Flor. geminis &c. HALL. Helv. 464. Xylosteum. DOD. Pempt. 412. Kruidb. 677.

○ 5

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

delste deelen van Europa, inzonderheid in Duitschland, zeer gemeen. Men vindtze ook in Oostenryk, in Karniolie en in Switserland; des ik niet begryp, waarom de Heer LINNÆUS haare woonplaats tot de Heggen der koude deelen van Europa bepaald hebbe (*). Zyn Ed. heeftze in de Bosfchen zo wel, als in het Kreupelbosch, der Zuidelyke deelen van Sweeden waargenomen, alwaar menze ook *Benwed* of *Hardwed* noemt, buiten twyfel wegens de hardheid van het Hout. Gemeenlyk komt zy in de Bosfchen voor, op Steenachtige plaatfen, zo DODONÆUS aanmerkt. In Switserland is niets gemeener in de Heggen en 't Kreupelbosch, zegt de Heer HALLER, die het Gewas beschryft als een Heester van zes Voeten hoog, met een bruinroode Schors der Takken en Wollige Bladen, de Bloemen witachtig, gelykende naar die der Kamperfolie.

Doktor SCOPOLI deeze Hondskersen in Karniolie waarneemende, alwaar zy in de Heggen en aan den voet der Bergen groeiden, bevondt dat in sommigen de Bloemen wit van Kleur waren en deeze hadden de Bladen kleiner, ovaal, wederzyds ruig: in anderen waren de Bloemen rood, en die hadden de Bladen langwerpiger, van boven glad en glanzig; de onderlip der Bloemen langer dan de bovenlip; de

(*) Habitat in Europæ frigidioris Sepibus. *Spec. Plant.* Ed. II. p. 248.

de Meelknopjes paarsch , den Stempel groen. ^{III.}
 In beiden was de Besie donker-rood, met vyf ^{AFDEEL.}
 of zes Zaaden bevrugt en hadt geen kleurend ^{V.}
 Sáp. ^{HOOFD-}
^{STUK.}

(7) *Lonicera met tweebloemige Steeltjes en* ^{VII.}
afgezonderde Besfen , de Bladen lang- ^{*Lonicera*}
werpig glad. ^{*Pyrenaica*}
^{*Pyrene-*}
^{*sche.*}

Deeze maakt de *Xylosteon* van TOURNEFORT uit , welke die vermaarde Kruidkenner zelf in de Pyreneefche Bergen het allereerst gevonden zal hebben , als waar van hy ze den bynaam , zonder eenige aanhaaling van Autheu- ren , geeft. Zy heet derhalve thans nog , met regt , de *Pyreneefche* , en heeft met de anderen een weezentlyk verschil ten opzigt van de Bloemen , die wel tweevoudig of gepaard , maar aan den rand regelmaatig zyn verdeeld , gelyk die Autheur dezelve zeer fraay in Afbeelding gebragt heeft. Verscheide anderen hebbenze sedert beschreeven , en het Gewas ook afgetekend , dat de Takken van elkander wykende en gladde Bladen heeft , als Olyfbladen , de Steelen twee Ellen hoog , draagende Vrugten van

(7) *Lonicera Pedunc. bifloris, Baccis distinctis, Fol. oblongis glabris. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Floribus infundibuliformibus Ramis divaricatis. ROYEN Lagdbat. 238. Xylosteum Pyrenaicum. TOURNE. Inst. 609. MAGNOL. Hort. 209. T. 209. RAJ. Dendr. 29. DU HAMEL Arbr. II. p. 374. T. 110.*

III. van grootte als Kruisbesfen , twee by elkan-
 AFDEEL. der, die paarschachtig of rood zyn, met een
 V. Spongicus Vleefch vol van een zoet Sap, waar
 HOOFD- in geelachtige rondè Zaadjes.
 STUK.

VIII. (8) *Lonicera met tweebloemige Steeltjes en fa-
 Lonicera mengegroeide gepaarde Besfen, de Bladen
 Alpigena. Lancetswys' ovaal.
 Alpifche.*

Deeze Soort is in de Alpifche Bergen over-
 al gemeen. By LOBEL vindt men 'er een
 zeer goede Afbeelding van. Zy verschilt van
 de anderen, doordien de Besfen niet van el-
 kander afgezonderd, maar famengegroeid voor-
 komen, maakende met haar beiden een Kersje
 uit, 't welk zyne verdubbeling door twee Stip-
 pen, als overblyfzels van den Bloemkelk, be-
 vestigt. Het is een Heeftertje van ongeveer
 een Elle hoog, met groote Bladen, die lang-
 werpig ovaal of Lancetvormig zyn en niet ge-
 tand. De Bloemen hebben twee Lippen, en
 gelyken dus wederom naar die der Kamperfo-
 lie, maar zyn niet gefpoord, geel van Kleur,
 de

(8) *Lonicera* Pedunc. bifloris, Baccis coadunatis didymis,
 Foliis ovali-lanceolatis. *Veg.* XIII. MILL. *Di&*. T. 167. f.
 2. *Hort. Cliff.* 58. SAUV. *Mensp.* 140. Lon. Baccis bifloris
 concretis, Floribus bilabiatis. ROYEN *Lugdbat.* 238. Chamæce-
 rafus. GESN. *Fasc.* 33. T. 14. f. 44. Cham. Alp. Fr. rubro
 gemino, duobus punctis notato. C. B. *Pin.* 451. Chamæcera-
 fus Alpigena. LOB. *Icon.* II. 173. HALL. *Helv.* 464. TOURNE-
Inst. 609.

de Vruchten rood, en daar in worden doorgaans agt Zaaden ryp (*).

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-

(9) *Lonicera met tweebloemige Steeltjes en samengegroeide ronde Besfen; de Stylen onverdeeld.*

STUK.
IX.
Lonicera
cœrulea.
Blaauwe
Honds-
Besfen.

Deeze, van ouds bekend onder den naam van Laage Berg-Kers, met een enkele blaauwe Vrucht, is door CLUSIUS in Oostenryk waargenomen, zo dat haare Natuurlyke Groeyplaats zig niet tot Switzerland bepaalt. Het was een Heester die somtyds eens Mans langte bereikte, taamelyk dik van Stam met een ruuwe zwarte Schors, hebbende de jonge Takjes witachtig en wat ruig, de Bladen tegenover elkander, gelyk in de andere Soorten, van een bitterachtige Smaak: de Vruchten enkeld, als kleine Pruijpjes, schoon blaauw, zuurachtig, de Handen rood maakende als menze kneusde, en veele platte Zaaden bevattende. Het Landvolk noemdeze Honds-Besfen, zo wel als de eerst-

(*) In *Veg. Ed. XIII* wordt gezegd *Bacca tota disperma*. Dit zou maar twee Zaaden zyn: doch ik heb het gemelde van den Heer HALLER ontleend.

(9) *Lonicera* Ped. bifloris, Baccis coadunato-globosis, Styli indivisis, *Ibid.* Baccâ singulari globosâ integerrimâ. ROYEN *Lugdbat.* 239. *Chamaecerasus montana* Fructu singulari cœruleo. C. B. *Pin.* 451. TOURNE. *Inst.* 609. CRAM. *Austr.* 50. Periclym. rectum Fructu cœruleo. CLUS. *Pann.* 85. *Je, bonz.* J. B. *Hist.* II. p. 108. RAJ. *Hist.* 1492.

II. DEEL. IV. STUK

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

eerst beschreeven Zwarte, en maakte 'er gebruik van tot verwen. De Heer HALLER, die ze uit de Bergen by Bern gekreegen hadt, zegt dat het een Heester is van vier Ellen hoog, die de Bladen harder en lang ovaal, sterk geaderd heeft; de Vrucht als uit twee Besfen samengegroeid, zwart en veel grooter dan in de voorgaande Soort.

Dit Switserfch Gewas fchynt dan aanmerkelijk van het Oostenryksche te verschillen. CLUSIUS hadt de Bloemen niet gezien, maar onze Ridder hadt gezegd, dat dezelve één Vruchtbeginzel hebben, waar op twee Bloemen die in vyven regelmatig verdeeld en wit zyn; de Takken rond, ftyf en rood. Thans wordt gezegd, dat de Bast zeer geel is, de Bloem geel en de Zaaden dikwils tien in getal.

*** Die regtop ftaan, met veelbloemige Steeltjes.

X.
Lonicera
Marylandica
Maryland-
fche.

(10) *Lonicera met Top-Aairen van Bloemen, de Bladen langwerpig ovaal, gefpitst, afgezonderd, ongesteeld.*

Door CATESBY is deeze afgebeeld, als zynde een Plantgewas van Maryland, met hoog-

(10) *Lonicera Spicis terminalibus, Foliis ovato-oblongis acuminatis distinctis sessilibus.* GRON. *Virg.* 142. *Peryclimeni Virginiani Flore Coccineo.* *Planta Marylandica.* RAJ. *Dendr.* 32. CATESB. *Car.* II. p. T. 78.

hoogroode Bloemen als die van de Virginifche Kamperfolie , eene regtopftaande Aair en gepaarde Bladen; dus opgegeven door D. SHE-RARD en volgens RAY tot de regtfteelige *Periclymena* behoorende; maar, de Vrugt niet gezien hebbende, plaatst onze Ridder het hier twyfelachtig en thans is het door den Heer MURRAY weg gelaten.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(II) *Lonicera met zydelingse gefteelde Hoofdes en gefteelde Bladen.*

XI.
Lonicera
Symphoricarpos.
Karolini-
fche.

De bynaam is afkomstig van DILLENIUS, die het Gewas dus genoemd heeft, om dat de Bloemen en Vrugten by dikke troppen voortkomen in de Oxels der Bladen. Het is, zegt hy, een Heeftertje van één of twee Ellen hoog, met eenbladige Klokswyze Bloemen en het Zaadhuisje, dat rond en week, doch niet Sappig is, in vier Hokjes verdeeld. Men vindt het in 't Engelfche Hoveniers-Boek Karolini- fche Krakelbesfen, met ronde, ruige Bladen, getyeld. Hier door is de plaats der afkomst bekend.

(12) *Lonicera met zydelingse Trosfen en getande Bladen.*

XII.
Diervilla
Akadifche.
Het

(11) *Lonicera Capitulis lateralibus pedunculatis, Foliis petiolatis.* Hort. Cliff. 58. ROYEN *Lugdhat.* 237. GRON. *Virg.* 23. *Symphoricarpos foliis alatis.* DILL *Elth.* 371. T. 278. *Vitis Idæa Caroliniana &c.* Hortul. Angl. 85. T. 20.

(12) *Lonicera Racemis terminalibus, Foliis serratis.* *Ibid.*

Dier.

III. Het Akadifche Heefterachtige Gewas, dat
 AFDEEL. door den vermaarden TOURNEFORT *Diervilla*
 V. *villa* genoemd is naar den Chirurgyn, die 't
 HOOFD- zelve op Akadie heeft ontdekt en waargeno-
 STUK. men, wordt hier door onzen Ridder t'huis ge-
 bragt. Schoon de Bloem wat gelykt, moet of
 de Vrughtmaaking door TOURNEFORT kwaa-
 lyk opgegeven zyn en afgebeeld, dat men niet
 kan denken; of de Vrught strookt zo min als 't
 * zie voorige met de Geslagts - Kenmerken*, zynde
 bladz. 210. geen Bessie maar een Pieramidaal Zaadhuisje,
 in vier Hokjes verdeeld. In de beschryving
 van den Kliffortschen Tuin is een fraaije Af-
 beelding van dit Gewas gegeven.

XIII. (13) *Lonicera met Endelingse Bloemtuiltjes,*
de Bladen gespitsst ovaal.
Lonicera
corymbosa.
 Chili-
 aansche.

Deeze Soort, een Boompje van aanmerke-
 lyke grootte, het welk Pater FEUILLÉE in
 Chili waarnam, heeft grootelyks het aanzien
 van de Kamperfolie, inzonderheid wat de ge-
 daante der Bloem aangaat, doch de deelen der
 Vrughtmaaking verschillen zeer. De Bloem
 was in vieren gedeeld en hadt vier Meeldraad-
 jes

Diervilla. Hort. Cliff. 63. T. 7. Diervilla Acadiensis fruticosa
flore luteo. TOURNF. Mem. de 1706. T. 7. f. 1. DU HA-
MEL. Arbr. I. p. 209. T. 37.

(13) *Lonicera Corymbis terminalibus, Foliis ovatis acutis.*
Ibid. Periclymenum Fol. acutis &c. FEUILL. Peruv. II. p.
760. T. 45.

jes: de Styl was, wel is waar, geknopt, en kwam uit een Kelk voort, maar de Vrucht was van Kleur en grootte als een Olyf, bevattende ook een harden Steen. Hoe weinig gelykt dit naar de Vruchten der Kamperfolie? Het Hout van dit Gewas werdt aldaar, met en benevens de Bladen van zeker Kruid en eene zwarte Aarde, in Water gekookt en tot het zwart verwen van Stoffen gebruikt.

(14) *Lonicera met Bladerlooze end - Kransjes, alle de Bladen samengegroeid - doorboord hebbende.* III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

XIV.
Lonicera
Dioica.
Twechui-
zige.

Deeze Soort is 'er thans bygevoegd, zonder dat ik eenig Berigt van de plaats der afkomst vind. Uit den bynaam blykt, dat Zaad en Bloem op byzondere Stammen voortkomen. De plaatsing schyntze tot de Klimmende Soorten van dit Geslagt te betrekken (*).

M E N A I S.

Een driebladige Kelk bevat een Trompetachtige Bloem, met vyf Meeldraadjes en twee Stempels, het Vruchtbeginzel onder aan den Styl

(14) *Lonicera Verticillis aphyllis terminalibus, Foliis omnibus connato - perfoliatis. Syst. Nat. Veg. XIII. p. 180.*

(*) Naamelyk in *Ed. Veg. XIII*, alwaat zy staat tusfchen de 2 en 3 Soort.

P

II. DEEL IV. STUK.

III. Styl een Befie wordende met vier Holligheden,
 AFDEEL. die enkele Zaaden bevatten.

V.
 HOOFD- Behalve de deelen der Vrughtmaaking heeft
 STUK. LOEFLING niets opgegeven, aangaande dit

I.
 Menäis Gewas, door hem in Zuid - Amerika ontdekt (1).
 zopiaris. Het heeft, volgens onzen Ridder, de Takken
 Haagvor- rond en ruigachtig: de Bladen overhoeks, ovaal,
 mige. effenrandig ruuw van Oppervlakte, en is een
 Heester. De bynaam schynt aan te duiden,
 dat het tot Scheerhaagen of andere Tuinfieraan-
 den bekwaam zy.

M U S S Æ N D A.

De Kenmerken zyn een Trechterswyze Bloem,
 die vyf Meeldraadjes heeft en een enkelen Styl
 met twee dikke Stempels, wordende het onder-
 ste van den Kelk een langwerpige Befie, met
 de Zaaden op vier ryën geschikt.

Drie Soorten komen thans in dit Geslagt voor,
 de eerste uit Oost-, de anderen uit Westindie
 afkomstig.

I. (1) Musfænda, wier Bloemtrös met gekleurde
 Musfænda Bladen praalt.
 Frondsfa.
 Bladenge. De

(1) Menäis. Syst. Nat. XII. Gen. 238. p. 167. Veg. XIII.
 Gen. 239. p. 182. LOEFL. Itin. 306.

(1) Musfænda Paniculâ Foliis coloratis. Syst. Nat. XII.
 Gen. 239, p. 168. Veg. XII. Gen. 241. p. 182. Musfæ-
 nda. HERM. Zeyl. 36. Fl. Zeyl. 84. Musf. Zeylanica. BURM.
 Zeyl. 165. T. 76. Folium Principisfæ. RUMPH. Amb. IV. p.

De Geslagtnaam schynt van HERMANNUS afkomstig te zyn, die een Ceylonfch Gewas onder deezen naam voorftelt, het welk de byzonderheid heeft, van een wit of geelachtig Blad uit de Tros van Bloemen, die rood zyn, uit te geeven, en dit maakt de Bloemen zo fraay, dat het Gewas daarom in Oostindie genoemd wordt *Daun Putry*, dat is het *Vrouwe- of Princesje-Blad*. 't Is zonderling, dat sommige Bloemen van den Tros als in zulk een Blad veranderen, het welk zeer aangenaam is van Reuk en Kruidrig; zo dat de Indifche Vrouwen 'er om zig te waschen gebruik van maaken. De Bloemen zyn ook zeer aangenaam van Reuk, wordende van de Maleijers veel agter de Ooren gedragen. De Hoogleeaar J. BURMANNUS bevondt het Ceylonfche, dat zyn Ed. keurlyk heeft afgebeeld, nog eenigszins verschillende van dat van RUMPHIUS, en van dat van Malabar, genaamd *Belilla*, waar in een wonderbaare verandering van Kleuren heerscht, zo COMMELYN aanmerkt, zynde sommige Bloemen fchoonrood, anderen wit, welke laatften een aangenaame Spyze zyn voor de Indiaanen. Het is een Heester van agt of negen Voeten hoog, met bogtige Takken, en ook wel by de Boomen opklimmende, die op Zandige plaatfen groeit.

(2) Mus-

III. T. 51. *Belilla*. Hort. Mal. II. p. 27. T. 13. RAJ. Hist. 1493. Dendr. 126. BURM. Fl. Ind. p. 53.

P 2

H. DEEL. IV. STUK.

III. (2) *Musfanda*, die ongedoornnd is met enkele
AFDEEL. ongesteelde Bloemen.

V.
HOOFD-
STUK.

II.
Musfanda
formosa.
Sierlyke.

Deeze Soort kwam den Heer JACQUIN in de Bosfchen by Karthagena voor, zynde een flappe regtopstaande Heester, zelden hooger dan zes Voetën, met taaije Takken, die in de geheele langte bezet zyn met Lancetvormige Bladen, doorgaans vier uit één Knobbeltje, zynde zeer ongelyk van grootte. Het geeft tevens een Bloem uit, van ongeveer een half Voet lang, die met het onderste van hare Pyp op een Vrugtbeginzeltje zit, dat met een klein Kelkje gekroond is. Het bovenste van de Bloem spreidt als een Ster, van vyf breede Straalen, die van binnen Sneeuw wit zyn, terwyl de Bloempyp, die 'er tot Voetstuk aan dient, groen en ruig is. Dit maakt dat het Gewas, rondom versierd met zodanige witte Sterren, een ongemeen Sierlyk aanzien heeft. Bovendien geeven deeze Bloemen, inzonderheid des nagts, een zeer aangenaamen Reuk, naar dien der Anjelierien trekkende. De Vrugt heeft een harden Bast, en bevat daar binnen een week Vleesch, dat in Reuk, Smaak en Kleur, veel gelykt naar de Pyp-Kasfie, en waar in ook platachtige Zaaden leggen.

(3) Mus-

(2) *Musfanda inermis* Floribus sessilibus solitariis. *Ibid.*
Mant. 45. JACQ. *Amer. Hist.* 70. T. 48.

(3) Musfanda, die gedoornd is, met de Bloemen ongesteeld, by Tropjes. III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

De Stam van dit Boompje, dat tien Voeten hoog is en gantsch niet fraay, is zelden dikker dan drie Duimen, en verdeelt zig dikwils, kort boven den Grond, in Takken, waar van de langsten den steun noodig hebben van ander Boomgewas. By het end zyn de dunste Takjes met vier spitse Doornen gewapend, waar van zig aan de oude Takken ook wel eenig blyk vertoont. De Bladen zyn Lancetswys' ovaal, ongelyk van grootte, komende, weinig by elkander, tuschen die Doornen en de enden der Takjes, by de Bloemtrossen, voort. De Bloemen zyn hier maar één of anderhalf Duim lang, en dus, op ver naa, zo groot niet als in de voorgaande, doch ook witte Sterretjes maakende en met een aangenaamen Reuk de geheele nabuurschap vervullende. Ieder Tropje bestaat uit vier zulke Bloemen, waar van t'elkens, den eenen avond één, den anderen een ander ontluikt, in de Bloeytyd van dit Gewas, welke in Mey en Juny is. De Vrucht kwam met die van de voorgaande in hoedanigheid overeen. Deeze Soort is zo wel op Martenique, als by Karthagena, in de Boschen, waargenomen.

M A T.

(3) *Musfanda spinosa* Floribus fessilibus aggregatis. *Ibid.*
Mant. 45. JACQ. *Amer. Hist.* 70. T. 49.

P 3

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.

M A T T H I O L A.

HOOFD-
STUK.

Een Pypachtige Bloem, boven het Vrugtbeginzel, onverdeeld, zo wel als de Kelk, welke eene Prunivrugt wordt met een Klootronden Steen: maakt de Kenmerken uit, die echter nog twyfelachtig zyn, zo LINNÆUS aanmerkt.

I.
Matthiola
fabra.
Ruuwe,

De eenigste Soort (1) is door Pater PLUMIER, in Zuid-Amerika, waargenomen, als zynde een Boompje met verdeelde Takken en rondachtige, gesteelde, effenrandige Bladen, aan de Topjes der Takken dicht by elkander en kleiner, hebbende de Bloemtrosjes bezet met gevinde Blaadjes. De Mannelyke Bloemen schynen te ontbreken, de Wyfjes Bloemen zitten als een Pypje op de Kelk, en de Vrugtmaaking is zo zonderling, dat dezelve wel verdienende nader onderzocht te worden, zo de Heer J. BURMANNUS aanmerkt, denkende; also het Gewas een Trechterswyze Bloem heeft, aan den Rand niet ingesneeden, met het Vrugtbeginzel onder de Bloem; of het niet naby zou komen aan de Jalappe, zogenaamd. De beschryving van den Indiaanschen Boom *Rategal*, by ZANONI, hier toe betrokken, is niet minder duister. Men begrypt ligt dat de Geslagtnaam

ter

(1) *Matthiola. Syst. Nat. XII. Gen. 1231. p. 168. Veg. XIII. p. 182. Sp. Plant. 1661. PLUM. Gen. 16. Ic. 173. f. 2. Rategal Arbor Indiana. ZANON, Hist. 167. T. 75?*

ter vereering van den ouden Kruidkenner, MAT-
THIOLUS, strekt.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

B R O S S Æ A.

Dit Geslacht is door PLUMIER gedoopt naar den Koninglyk Franschen Lyf-Arts BROSSÆUS, die in het voorste van de voorgaande Eeuw bloeide. Het is niet minder twyfelachtig dan het voorgaande, ten opzigt van de Kenmerken, buiten het gene die Pater, daar omtrent, in Zuid-Amerika waargenomen en opgegeven heeft.

De eenigste Soort, daar van bekend (1), is volgens hem een Heesterachtig Gewas, met Houtige Steelen of Takken, en enkele, ovale, gesteelde, Zaagswys' getande Bladen. Aan 't end der Takken komen Bloemen voort van een zonderling maakzel; eenbladig, Klokvormig, in een vyfdeelige Kelk begreepen, die met zekere Pap gevuld is, en eene ronde Bessie wordt, met vyf Holligheden en veele kleine Zaadjcs. De Bloem is hoogrood van Kleur, de Vrugt zwart.

I.
Brossæa
coccinea.
Hoogrood.
de.

A T R O P A. Doodkruid.

De Kenmerken zyn, een Klokswyze Bloem,
wier

(1) *Brossæa*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1229. p. 169. *Veg.* XIII. p. 182. *Sp. Plant.* 1661. *Brossæa frutescens* Flore coccineæ, fructu nigro. *PLUM. Gen.* 5. *Ic.* 64. f. 2.

III. AFDEEL. V. HOOFD-STUK. wier vyf Meeldraadjes van elkander afstandig en omgekromd zyn : de Vrugt een ronde Befe, in twee hokjes verdeeld.

Dit Geslagt , dat het Mandragers - Kruid en anderen bevat , heeft thans drie Soorten , welke hier t'huis behöoren , naamelyk

IV. *Atropa frutescens.* Heesterachtig.

(4) Doodkruid met een Heesterachtige Steng ; de Bloemsteeltjes by Tropjes , de Bladen stomp Hartvormig ovaal.

Deeze , onder den naam van Heesterachtige rondbladige *Spaansche Belladonna* door TOURNEFORT voorgesteld , en door BARRELIER in Afbeelding gebragt , heeft volstrekt de gedaante , in alle opzigten , van de eerste Soort van 't volgende Geslagt , zegt LINNÆUS , zo dat zy daar van alleen door den vyfdeeligen Kelk verschille. Maar de Kelk van dat Geslagt is ook ten halve in vyven gedeeld , en dus behoorde zyn Ed. dat verschil der Kelken hier in de korte bepaaling der Kenmerken gebragt te hebben , aan den eenen kant , en aan den anderen kant moet die Soort door de Blaasachtige Vrugt van deeze verschillen.

(5) Dood-

(4) *Atropa* Caule fruticoso , Pedunculis confertis , Foliis cordato - ovatis obtusis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 248. p. 171. *Veg.* XIII. Gen. 249. p. 185. *Belladonna frutescens rotundifolia Hispanica*, TOURNEF. *Inst.* 77. BARR. *Icon.* 1173.

- (5) Doodkruid, met een Heesterachtige Steng; III.
 de Bloemsteeltjes by Tropjes, de Bloem- AFDEEL.
 blaadjes omgeslagen, de Bladen langwerpig. V. HOOFD-
 STUK.

Deeze, in Zuid-Amerika door PLUMIER V.
 waargenomen, is door hem Heesterachtige Bel- *Atropa*
ladonna, met witte Bloemen en Tabaks-Bl- *arbores-*
 den, getyteld. Dat deeze Boomachtiger dan *ens.*
 de voorgaande zou zyn, vind ik niet aangete- Boomach-
 kend. De benaaming van dit Geslacht is van *tig,*
 de Vergiftige eigenschap, die in sommige Soor-
 ten heerscht, ontleend.

- (6) Doodkruid met een Heesterachtige Steng; VI.
 de Bloemsteeltjes enkeld, de Bloemen Klok- *Atropa*
 vormig, de Bladen ovaalachtig. *Solanacea*
Afri-
kaansche.

Door den vermaarden COMMELYN is dee-
 ze Soort in Afbeelding gebragt en onder den
 naam van *Houtige Afrikaansche altyd groene*
Nagtschade, met Laurierbladen, beschreeven. Hy
 zegt, dat het aan de Kaap, op Zandige plaat-
 fen, ter hoogte van vier Voeten groeit. LIN-
 NÆUS geeft 'er een Stam aan van zes Voeten,
 die

(5) *Atropa* Caule frutescente, Ped. confertis, Corollis re-
 volutis, Fol. oblongis. *Am. Acad.* IV. p. 307. *Belladonna fru-*
tescens, Nicotianæ foliis. PLUM. *Ic.* 46. f. 1.

(6) *Atropa* Caule fruticoso, Pedunculis solitariis &c. *Veg.*
 XIII. *Mant.* 205. *Solanum Guinæense, Sp. Plant.* 363. *So-*
lanum lignosum, Afr. sempervirens, Laurinis foliis. COMM.
Hort. Amst. II. p. 191. T. 96.

P 5

III. die niet zeer Takkig is, zeggende dat het aan
 AFDEEL. de Kaap voorkomt op de Zee-Oevers. Te
 v. de Kaap voorkomt op de Zee-Oevers. Te
 HOOFD-vooren was het, door zyn Ed., tot de Nagt-
 STUK. schaden betrokken.

P H Y S A L I S. Blaaskruid.

Dit heeft zyn naam van de gesteldheid der Vrucht, welke een ronde Bessie uitmaakt, die als in een Blaasje ruim vervat is; gelyk men dit in de Vruchten van de Alkekengi ziet, welke hier toe ook is betrokken. De Bloem is Raderachtig en de Meeldraadjes voegen zig dicht by elkander.

In dit Geslacht komen thans twaalf Soorten voor, waar van de vier eersten tot de Heesters behooren, de overigen onder de Kruiden te beschryven staan.

I. (1) Blaaskruid met een Heesterachtige Steng,
 regte Takken en Tropswyze Bloemen.

Physalis
Somnifera.
 Slaapver-
 wekkend.

De Bloem van deeze Soort komt met die van het voorgaande Geslacht overeen, en is derhalve Klokvormig, maar de Vrucht met de gedag-

(1) *Physalis* Caule fruticoso, Ramis rectis, Floribus confertis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 249. p. 172. *Veg.* XIII. Gen. 250. p. 186. *Hort. Cliff.* 62. ROYEN *Lugdbat.* 426. *Solanum* *Somniferum* *verticillatum.* C. B. *Pin.* 166. *Sol. Somniferum.* CLUS. *Hist.* II. p. 85. *Rar.* p. 402. CAM. *Epit.* p. 315. LON. *Icon.* 263.

gedagte Kenmerken , en het Loof met de III. voorgeaande Soort , naar welke het Gewas zo- AFDEEL, danig gelykt , dat het naauwlyks Geflagtelyk HOOFD. kan onderscheiden worden , zegt onze Ridder. STUK. Zyn Ed. moet derhalve niet de laafte maar ^{Blaas-}kruid. de vierde Soort van *Atropa* bedoeld hebben , welke ook rondbladig is. Men vindt de tegenwoordige , zeer wel , door CAMERARIUS afgebeeld en CLUSIUS , die dezelve in Spanje waargenomen hadt , beschryfste , onder den naam van *Solanum Somniferum* , als een Gewas dat verscheide Steelen , van een Elle lang , uit zynen Stoel voortbrengt , die in eenige witachtige , Wollige Takken , verdeeld zyn , met de Bladen gepaard , en zeer naar die van den Kwee - appelboom gelykende ; de Bloemen Kranswyze in derzelve Oxelen , bleek , langwerpig , in viere verdeeld : waarop Besfen volgen , die in ruige Blaasjes vervat zyn , ryp wordende rood of roodachtig geel. Die van Mallaga , alwaar hy dit Gewas op Steenige plaatsen vondt groei- jen , zynde in de Maand February met Bloemen en ryp Zaad voorzien , noemden het *Orvalé*. Het duurde aldaar veele Jaaren.

Dit schynt de Slaapverwekkende Nagtschade te zyn van DIOSCORIDES en de *Halicacabus* van PLINIUS , waar van de Bast der Wortelen een kragt hadt , zagter dan die van het Opium , en de Vrucht het Water geweldig deedt loozen ; doch het is de Belladonna niet , een Kruid dat tot het voorgaande Geflagt behoort. De Groey-
plaats

III. plaats wordt gesteld in oud en nieuw Spanje,
 AFDEEL, als ook op 't Eiland Kandia, in de Middell-
 V. andsche Zee.
 HOOFD-
 STUK.

II. (2) Blaaskruid met een Heesterachtige Steng,
Physalis bogtige Takken en Tropswyze Bloemen.
flexuosa.
 Kromtak-
 kig.

De *Pevetti* van den Malabaarsen Kruidhof, in 't Nederduitsch *Mooren-Kappen* genaamd, maakt deeze Soort uit. Dezelve heeft de gedaante en gestalte van de voorgaande, zo LINNÆUS aanmerkt, maar verschilt duidelyk door kleiner Bloemen en zeer bogtige Takken te hebben. Volgens dien Kruidhof is het een Boom van taamelyke grootte, welke platrondach- tige Besfen draagt, met tien Sleuven uitge- groefd, waar van de gedagte naam zynen oir- sprong heeft. Die Besfen zyn in tien Hok- jes verdeeld, ieder een langwerpig Zaad be- vattende. Men wil, dat deeze Soort de Slaap- verwekkende Nagtschade der Ouden zoude zyn; doch dezelve wordt, als een Gewas van twee Ellen hoogte, door ALPINUS beschreeven, 't welk met den gedagten Malabaarsen Boom weinig strookt.

(3) Blaas-

(2) *Physalis* Caule fruticoso, Ramis flexuosis, Floribus confertis. *Ibid.* Baccifera Indica, Floribus ad Follorum exor- tus, Fructu sulcato decapireno. RAJ. *Hist.* 1632. *Pevetti.* *Hort. Mal.* IV. p. 113. T. 55. Alkekengi Somniferum Cy- donia folio, flore et fructu rubris. BURM. *Zeyl.* 10. BURM. *Fl. Ind.* 54.

- (3) Blaaskruid met een Heesterachtige Steng, III.
 ovaale Haarige Bladen en byna enkele AFDEEL.
 Bloemen, die de Blaadjes omgekruld hebben. HOOFD-
 V.
 STUK.

De Bladen zyn effenrandig, Lancetswys' o- III.
 vaal, en staan tegenover elkander aan de Tak- *Physalis*
 ken, volgens MILLERS Woordenboek, waar *arbore: cens.*
 uit deeze Soort, aan de Baay van Kampêche *Boom-*
 groeiende, is ontleend. *achtig.*

- (4) Blaaskruid met een Heesterachtige Steng IV.
 en ovaale Wollige Bladen. *Physalis*
Curasavia
ca.

Dit Gewas heeft een blyvenden Stam, doch *Kuras-*
 krygt Jaarlyks nieuwe en zeer enkele Takken *fausch.*
 en Bladen als van Orégo, die eenigermate
 Wollig zyn. Men vindt hetzelfde by de Nagt-
 schade der Ouden vergeleeken.

S O L A N U M. Nagtschade.

De byzondere Kenmerken van dit Geslacht
 zyn; een Raderachtige Bloem; de Meelknop-
 jes

(3) *Physalis* Caule fruticoso, Foliis ovatis pilosis, Floribus
 subsolitariis, Corollis revolutis. *Ibid.* Ph. Fol. ovato-lanceo-
 latis oppositis, MILL. *Dict.* T. 206. f. 2.

(4) *Physalis* Caule fruticoso, Foliis ovaris tomentosis, *Vir.*
Cliff. 16. ROYEN *Lugdbat.* 426. Phvs. Caule perenni, Fol.
 ovatis solitariis, Ramis annotinis simplicissimis. *Hort. Cliff.*
 62. *Solanum* Vesicarium Curasavicum, &c. MORIS. *Hist.*
 III. p. 527. PLUK. *Alm.* 352. T. III. f. 5.

III. **AFDEEL** V. **HOOFD** STUK. jes byna samengegroeid, en aan den tip met een dubbeld Gaatje; de Vrucht een tweehokkige Bessie.

Het bevat thans meer dan dertig Soorten, waar van veelen tot de Heesters behooren, als volgt.

I. *Solanum Verbascifolium.* Zeer Wollige. (1) Nagtschade met een ongedoornde Heesterachtige Steng, de Bladen ovaal, Wollig, effenrandig en samengestelde Kransjes.

Zeer Wollige Virginische Nagtschade, die ongedoornd is; vindt men deeze by PLUKENETIUS getyeld en afgebeeld. Men agtze met de Boomachtige van PLUMIER, die Wollekruids Bladen heeft, overeenkomstig. 't Gewas, derhalve, groeit natuurlyk in Amerika.

II. *Solanum Guineense.* Guineesche. (2) Nagtschade met één ongedoornde Heesterachtige Steng, ovaale effenrandige Bladen en Draadachtige zydelingse Bloemsteeltjes.

Hou-

(1) *Solanum* Caule inermi fruticoso, Foliis ovatis tomentosis integerrimis, Umbellis compositis. *Syst. Nat.* XII Gen. 250. p. 172. *Veg.* XIII Gen. 251. p. 186. Sol. arborescens *Verbasci folio* PLUM. *Spec.* 4. Sol. max. tomentosum &c. PLUK. *Alm.* 351. T. 216. f. 1.

(2) *Solanum* Caul. in. frut. Föl. ovat. integerrimis, Pedunc. lat. filiformibus. *Ibid.* Solan. Caule inermi perenni &c. ROYEN *Lugdbat.* 424. Sol. Afric. lign. folio atroviridi angusto oblongo obruso. BOERH. *Lugdbat.* II. p. 68.

Houtige *Afrikaanse Nagtschade*, met zwart III.
 groene smalle stomp langwerpige Bladen, is AFDEEL.
 deze door BOERHAAVE getyeld. Aan 't HOOFD-
 onderste der Takjes groeijen tropjes van Bloe-
 STUK.
 men. De afkomst is uit Guinée, waar van
 het den bynaam heeft.

(3) Nagtschade met een ongedoornde Heester-
 achtige Steng, Lancetvormige uitgegulpte
 Bladen en ongesteelde Bloemkransjes.

III.
Solanum
Pseudo-
Capficum.
 Madé-
 raich.

Deeze is, by DODONÉUS, onder den naam
 van *Valsche Brasilie Peper*, in 't Latyn *Pseu-*
do - Capficum, afgebeeld en beschreeven. 't
 Gewas heeft inderdaad met dat van de *Cap-*
ficum veel overeenkomst en wordt in Italie
Anonum Plinii genoemd: de ronde roode
 Besen versieren het grootelyks, gelyk men
 daar van ook dikwils tot Sieraad op Apothe-
 kers - Vensteren gebruik gemaakt vindt, doch
 in het Zaad is geene heet- of schertheid, ja
 byna geen Smaak. De afkomst zoude, vol-
 gens onzen Ridder, van 't Eiland Madéra
 zyn.

(4) Nagt-

(3) *Solanum* Caul. in. frut. Fol. lanceolatis repandis, Um-
 bellis sesilibus. Ibid. Hort. Cliff. 61. Hors. Ups. 48.
 ROYEN *Luzdbat.* 424. Sol. fruticosum bacciferum. C. B.
Pin. 61. Pseudo - Capficum. DOD. *Pempt.* 718. DOD.
Kruidb. 1126.

II. DEEL, IV, STUK.

III. (4) Nagtſchade met een ongedoornde Heeſter-
 AFDEEL. achtige Steng en dubbelde Bladen, het
 V. eene kleiner: de Bloemen in Kroontjes.
 HOOFD-
 STUK.

IV. De gedagte verſchillendheid der Bladen
Solanum onderscheidt deeze Soort genoegzaam. Zy heeft
diphyllum. dezelve Lancetswys' ovaal en de Vrugten als
 Tweebladige. in tweeën gefpleeten, en ſchynt uit Amerika
 afkomstig.

V. (5) Nagtſchade met een ongedoorde Heeſter-
Solanum achtige bogtige Steng; de bovenſte Bladen
Dulcamara. Piekvormig; de Trosjes gekroond.
 Bitterzoet.

Het bekende Gewas, dat men gemeenlyk in 't Nederduiſch, volgens den Latynſchen naam, *Bitterzoet* noemt, is eene *Klimmende Nagtſchade*, gemeen door byna geheel Europa. Zo wel, naamelyk, als het in Sweeden aan de kanten van Moeraſen en in vogtige Haagen groeit, komt het voor in Ooſtenryk, in Engeland, Vrankryk, ja zelfs omſtreeks Montpel-

(4) *Solanum* Caul. in. frut. Fol. geminis, altero minore, Floribus cymosis. *Ibid.* Sol. Caul. inermi perenni &c. *Vir. Cliff.* 15. *Hort. Cliff.* 61. ROYEN *Lugdhat.* 424. Sol. Amer. *Strychnodendro accedens* &c. PLUK. *Alm.* 349. T. III. f. 4.

(5) *Solanum* Caul. in. frutescente flexuoso, Foliis superioribus hastatis, Racemis cymosis. *Hort. Cliff.* 60 *Fl. Suec.* 189, 201. *Mat. Med.* 95. ROYEN *Lugdhat.* 424. TOURNE. *Inst.* 149. *Solanum scandens* seu *Dulcamara.* C. B. *Pin.* 167. β . Sol. *Dulc. Africanum.* DILL. *Elsh.* 365. T. 273. f. 352.

pellier en in Karniolie. De Sweeden geeven 'er ^{III.} verscheide Naamen aan; de Duitschers noemen ^{AFDEEL.} het *Hemskraut*, *Je langer je lieber*, of ook ^{V.} *Bittersafs*; de Engelschen *Bittersweet* of *Woody* ^{HOOFD.} *Nagtschade*; de Franschen *la Douce amère* of ^{STUK.} *Vigne de Judée*; gelyk CAMERARIUS hetzelfde *Vitis sylvestris* tytelt. By ons heet het ook *Alfsranken*, doch by 't Gemeene Volk in de Steden *Hoe langer hoe liever*, en by de Boeren *Qualster*, zo de Hoogleeraar DE GORTER aantekent.

Het is een Gewas, dat somtyds wel Stammen maakt van een Duim dik, taamelyk vast van Hout, doch in 't midden voos, met een witachtige Schors, geevende verscheide Ranken als de Wyngaard uit, die langs de Boomen, aan den Waterkant, verscheide Voeten hoog opklimmen, en somtyds ook wel in derzelve holle Stammen, inzonderheid in die der Wilgen, geworteld zyn. Gedagte Ranken blyven in 't eerste Jaar altoos groen, bezet met Bladen, die zodanig verschillen, dat sommigen enkeld en Hartvormig gespitst. anderen in drieën gesneeden, of met twee kleinere aan 't Grondstuk voorkomen, en lang gestield. De Bloemen groeijen by Kroonswyze Trosjes op Takkige Steeltjes: zy zyn Raderachtig en Violet van Kleur, met eene geele Kolom in 't midden, die uit de samengevoegde Meelknopjes bestaat. De Kelk is klein: de Styl langer dan de Meeldraadjes, en het Vrugtbeginzel wordt een

Q

ron-

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Nagt-
Schade.

ronde roode Bessie, die laf en onaangenaam van smaak is, bevattende, volgens de Waarneeming van Doktor SCOPOLI, twintig Zaadjes. Het komt niet alleen met Violette, maar ook met dubbelde Bloemen, ja met bonte Bladen voor, welke laatste, als iets fraaijs, in de Tuinen of in Potten gehouden wordt.

Men vindt de Alfsranken aangepreezen tot het wegneemen van inwendige Verstoppingen van de Lever en Milt, en dus in 't byzonder niet alleen tegen de Geelzugt, maar ook tegen de Waterzugt, als van cene Purgeerende en Pisdryvende hoedanigheid zynde. Doorgaans, echter, vereischen deeze Kwaalen kragtiger Hulpmiddelen. Het Sap der Bladen, evenwel, bevondt PARKINSON een sterk Purgeermiddel te zyn (*). Doktor SCOPOLI heeft de nuttigheid van het Afkookzel der Ranken (*Stipites*), niet alleen in vergaaring van Slym, maar ook in de Schurft, Jicht en zelfs in Venus-Kwaalen, wanneer het lang en rykelyk gebruikt werdt, waargenomen (†). Buiten twyfel is 't een zeer goed openend en bloedzuiverend Middel; doch of het de Houten en Wortelen, daar toe in die Gevallen gewoonlyk in gebruik, overtreffe, zou te onderzoeken staan (‡). De Stee-

(*) RAJI *Synopsis Method. Stirp. Britt.* p. 307.

(†) *Flora Carniolica*: p. 287.

(‡) De beroemde Heer HALLER zegt wel daar van; *Infusum Samentorum in Pleuritide, in Peripneumoniâ mucosâ* BLAIR, et imprimis BOERHAAVIUS laudat: idemque adfatim

Stelen van dit Gewas zyn, als bekend is, te- III.
genwoordig in algemeen gebruik, als een Ge- ARDEEL:
neesmiddel voor Borstkwaalen, die uit Verkoud- V.
heid ontstaan. Uitwendig dient een Pap van HOOFD-
de Bladen tot verzagting en oplossing in Ge- STUK.
zwellen der Borsten en Kneuzingen. Het Vrouw- Nagt-
volk in Toskanen gebruikte, volgens MAT- schade:
THIOLUS, het Sap der Besfen tot het wegnee-
men van Vlakken en Sproeten in het Aangezigt
en tot verfraaijing der schoonheid van 't Ge-
laat (*).

Als eene Verscheidenheid brengt LINNÆUS
hier t'huis, het *Afrikaansche Bitterzoet*, met
dikke ruige Bladen, door den geleerden DIL-
LENIUS, in de beschryving der Planten van
den Elthamschen Tuin, voorgesteld en afge-
beeld. RAY maakt ook gewag van een *Zee-*
Bitterzoet, aan de Zuidelyke Kusten van En-
geland op veele plaatsen gemeen, 't welk de
geleerde Kruidkenner, Doktor BROWNE, hem
verzekerd hadt, in de geheele gestalte en in
Soort van het gewoone te verschillen.

(8) Nagtschade met een ongedoornde laag VIII.
Hee- Solanum
macrocar-

vibendum monet, innocuum medicamen, omni Chinâ vel Sarsâ Groot-
potentius: doch buiten twyfel zal zyn Ed. daar mede op die vrugtige.
Borstkwaalen alleen het Oog hebben.

(*) GEOFFR. *Mat. Med.* III. p. 415. CAM. *Epit.* p. 986.

(8) *Solanum* Caule inermi suffruticoso, Fol. cuneatis re-
pandis glabris. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 137. *Mant.* 205.

Q 2

MILL.

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

*Nagt-
schade.*

*Heesterachtige Steng, de Bladen Wig-
vormig, uitgegulpt en glad.*

Behalve de *Boomachtige Nagtschade*, met hoekige Bladen en eene Goudkleurige Vrucht, door PLUMIER in Zuid-Amerika waargenomen, wordt hier toe betrokken die met een zeer groote geele Vrucht, van de zelfde Kleur, welke Pater FEUILLÉE gezien hadt in twee Tuinen te Lima, Hoofdstad van Peru. De hoogte van 't Gewas bevondt hy omtrent zes Voeten, de Bladen hadden meer dan een Voet langte en breedte, en de Bloemen de wydte van by de twee Duimen: wordende de Vrucht, die twee Duimen dik was, *Oranje-Appel van Quito* genaamd; want het Gewas hadt men van daar bekomen en zy hadt de figuur en Smaak van Oranje-Appelen.

IX.
Solanum
Bonariense.
Bonaires.

(9) *Nagtschade met een byna ongedoornde Heesterachtige Steng, de Bladen langwerpig ovaal, diep uitgegulpt en ruuw.*

Thans wordt de *Bonaires Nagtschade* van DIL-
LE-

MILL. *Ic.* 294. *Solanum amplissimo anguloso, hirsutoque Folio &c.* FEUILL. *Peruv.* III. p. 61. T. 46. *Solanum arborescens &c.* PLUM. *Ic.* 224. f. 2.

(9) *Solanum* Caule subinermi fruticoso, Foliis ovato-oblongis sinuato-repandis scabris. *Mant.* 205. Sol. Bonariense arborescens, *Papas Floribus.* DILL. *Elth.* 364. T. 270. f.

LENIUS, op deeze manier, van de voorgaande afgezonderd. De hoogte kan ik echter niet zien, dat aanmerkelyk verschilt (*). De Bladen zyn driehoekig, Lancetvormig, breed; (welke drie hoedanigheden naauwlyks overeen te brengen zyn); kaal en ruuw van Oppervlakte. De Takken geeven op zyde Steeltjes uit, met by de vyf Bloemen, eenigermaate Kroontjesachtig: de Bloemen, knikkende, zyn groot en wit, van buiten Wollig, met geele Meelknopjes: de Besfen als die van den Lyfterbesfen-Boom.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK-
Nagt-
schade.

Van de ongedoornde gaa ik thans tot de gedoornde of stekelige Nagtschaden over.

(22) Nagtschade die een gedoornde Heesterachtige Steng heeft, de Bladen Wigvormig met hoeken, eenigermaate Wollig en effenrandig, met regte Doornen wederzyds.

XXVII.
Solanum
Indicum.
Indische.

De Hoogeleeraar J. BURMANNUS heeft van deeze Soort een zeer fraaije Afbeelding gegeven,

(*) *Frutex Orgyalis & ultra*, zegt onze Ridder van deeze, dat is een Vadem en daar boven. *Cette Morelle s'eleve a une Toise*, zegt Pater FEUILLÉE van de andere: dat is zes Voeten.

(22) *Solanum Caule aculeato fruticoso. &c. Fl. Zeyl. 94. Hort. Cliff. 61. ROYEN Lugdbat. 424. Solanum Ind. spinosum, Flore Borraginis. ROB Ic. 28. DILL. Elth. 362. T. 270. f. 349. Sol. Amer. perenne sub-incanum &c. FLUK, Alm. 350. T. 225. f. 6.*

Q 3

II. DEEL. IV. STUK,

III. ven, onder den naam van *Heefterachtige Wol-*
 AFDEEL: *lige Nagtschade*, met gegolfde zagte Bladen,
 V. die van onderen grys zyn, met geelachtige
 HOOFD- Doornen gewapend. Zyn Ed. beschryft dezel-
 STUK. ve omftandig, en merkt aan, dat het een Hou-
Nagt-
schade. tige Heefter is, met eenen paarfchen Bast, die
 zig door zekere Haaitjes geelachtig vertoont.
 De Steelen zyn bezet met Beenachtige, spitse
 geele Doornen, welke langs de Ribben der
 Bladen, doch yler, voortloopen. De Bloemen
 en Vrugten komen met die van de gewoone
Nagtschade overeen; doch de Besfen zyn geel.

XIII.
Solanum
fuscatum.
 Bruine.

(23) *Nagtschade*, die een gedoornde Heefter-
 achtige Steng heeft, de Bladen Eyyor-
 mig met stompe Kwabben en wederzyds
 regte Doornen, de bovensten gekleurd.

Wegens de bruinheid der Takken aan de
 Zonzyde heeft deeze den bynaam. BOER-
 HAAVE heeftze *Amerikaanſche Nagtschade*,
 met den Stam en de Steelen zwart en gedoornde
 Bladen als van Becrenklaauw, getyteld. Aan
 de bovenzyde dier Bladen zyn de Doornen
 ſchoon paarfch, fomtyds met een bleeken
 Band omringd: de Bloemen Violet: de Bladen
 uitgegulpt en wederzyds groen. Het Gewas groeit
 in Amerika.

(24) *Nagt-*

(23) *Solanum* Caule acul. frut. Foliis ovatis obtuse lobatis
 &c. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. Sol. Americanum, Caule & Pe-
 dunculo nigro, Fol. Acanthi spinosis. BOERH. *Lugd.* II. p. 68.

- (24) Nagtſchade die een gedoornde Heeſter- III.
 achtige Steng heeft, de Bladen Piek- AFDEEL
 wys' gekoekt, met rechte Doornen ter V.
 wederzyde, en yle Trosjes. HOOFD-
 STUK.

XXIV.

Solanum

Carolinense.

Karolini-

ſche.

Deeze Karolinifche heeft wel een Heeſter-
 achtigen Stam of Steel, doch is een Jaarlyks
 Gewas, met Bloemen van Bernagie, die eeni-
 germaate geaaid zyn.

- (25) Nagtſchade met een gedoornde Heeſter- XXV.
 achtige ronde Steng, de Bladen als Vins. *Solanum*
 wyze verdeeld en uitgefneeden; met yle *Sodomium.*
 Doornen, naakt; de Kelken gedoornd. Sodoms-
 Appel.

De voorgaande heeft de Bladen ruuw, doch
 nauwlyks Wollig: deeze zonder eenige Wol-
 ligheid. HERMANNUS heeft 'er de Afbeel-
 ding van gegeven, onder den naam van *Afri-*
kaanſche Heeſterachtige Appeldraagende Nagt-
ſchade, die gedoornd en zwartachtig is, met
 de

(24) *Solanum* Caule acul. frut. &c. *Ibid.* Hort. Cliff. 61.
Vir. Cliff. 15. ROYEN *Lugdbat.* 424. Sol. Carolinense Spi-
 noſum, Borriginis Floribus ſpicatis. DILL. *Elth.* 362. T.
 269. f. 348.

(25) *Solanum* Caule acul. frut. Foliis obovatis &c. *Ibid.*
 Spinis ſupinis erectis, pronis recurvis. Hort. Cliff. 61. *Vir.*
 Cliff. 15 ROYEN. *Lugdbat.* 424. Sol. Pomiferum, frutes-
 cens Africanum &c. HERM. *Lugdbat.* 573. T. 575. MORIS.
Hiſt. III. p. 521. S. 13. T. 1. 15. Sol. ſpinoſum &c. PLUK.
Alm. 351. T. 316. f. 4?

Q 4

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Nagt-
schade.

de Bloem van Bernagie en diep ingesneeden Bladen, zynde van BREYN getyeld, *Boomachtige Gedoornde Nagtschade* van de Kaap der Goede Hope. Zy groeit aldaar aan de kanten van Graften en op andere ongebouwde plaatsen, wordende hier in de Tuinen door Zaad of aflegging gemakkelyk vermenigvuldigd. Het wordt een Heester van anderhalf Elle hoog, met Houtige Steelen, uit den groenen zwartachtig en met scherpe Doornen overal gewapend, zo wel als de Steelen en Ribben der Bladen, welke, door hunne Infhydingen, veel naar die van den Ganzen-Diftel gelyken. De Vrugten hebben de grootte van de zogenaamde Appeltjes der Liefde; zy zyn eerst groen, dan geel en worden door de rypheid zwart: het Vleesch derzelven hadt die ervaren Kruidkenner Vergiftig bevonden; doch van den Wortel, die fcherp en bitterachtig was, hadt hy het Afkookzel, op het voorbeeld der Hottentotten, tot ontlasting der Waterzugtigen met goed gevolg altoos voorgescreeven.

XXVI.
Solanum
sanctum.
Levant-
sche.

(26) Nagtschade met een gedoornde Heester-
ach-

(26) *Solanum* Caule acul. frut. Aculeis tomentosus Foliisque oblique ovatis repandis. *Ibid.* Sol. Caul. acul. fruticoso, Foliis repandis, Calycibus aculeatis. ROYEN *Lugdbat.* 425. *Solanum spinosum* Fructu rotundo. C. B. *Pin.* 167. Sol. *Æthiopicum* maxime tomentosum &c. PLUK. *Alm.* 351. T. 316. f. 2. *Solanum Pomiferum* frutescens &c. Solo Caule spinoso. BOERH. *Lugdbat.* II. p. 67. N. 12.

achtige Steng, de Doornen Wollig zo wel als de Bladen, die scheef Eyvormig en aan de kanten uitgegulpt zyn.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Waarom de voorgaande Soort, van het Zuid-<sup>Nagt-
schade.</sup>end van Afrika afkomstig, den bynaam van *Sodoms-Appel* voere, is my duister. Dezelve immers zou beter voegen aan Ideeze Soort, wier Woonplaats gesteld wordt in Palestina, en, zo wy dezelve, met BIRSERUS, houden voor de Gedoornde Nagtschade van BAUHINUS, dan moesten het de *Poma Hiericontea* of Appelen van Jericho zyn, van IMPERATUS. Hoe 't zy, de afkomst is uit de Oostelyke deelen van de Middellandsche Zee, en het wordt van onzen Ridder aldus beschreeven.

„ Een Wollige Afchgrauwe Steng, met
„ dikke, regte, korte, geelachtige Doornen,
„ die, behalve de Punt, Wollig zyn: de Bladen
„ Eyvormig, aan de eene zyde korter,
„ dik, Wollig, stomp; de jonge Blaadjes Vins-
„ wyze uitgesneden en witachtig aan den
„ rand, met drie Stekels op de Rib: de Steel-
„ tjes van onderen gedoornd. De Bloemsteel-
„ tjes uit de zyden van de Steng; het voor-
„ naamste met den Kelk gedoornd; de overigen
„ onvrugtbaar ongedoornd. De Bloem als
„ die van Bernagie, uit den blaauwen Purper-
„ kleurig.”

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD
STUK.

XXVII.
Solanum
tomentosum.
Wollige
Nagtscha-
de.

(2) Nagtschade met een gedoornde Heester-achtige - Steng, Naaldswyze Doornen, Hartvormige, ongedoornde een weinig uitgegulpte Bladen, de jonge Blaadjes als met Poeijer bestrooid.

Van deeze, die tot Afrika of de Kaap behoort, wordt van den Ridder gezegd, „ dat de „ Steng en de geheele Plant Wollig zyn, met „ zeer dunne naakte Doornen: de Bladen Hart- „ vormig, stomp, uitgegulpt, hebbende de „ Rib byna alleen gedoornd, en die eerst uit- „ komen aan den rand met een Violet Poeijer „ van *gesternde Haairtjes* besprengd. De Vrug- „ ten Goudgeel, van grootte als Aalbesfen.” Hier wordt van den Heer MURRAY thans bygevoegd (*), dat de Bladen *wederzyds groen* zyn; doch hoe kan dan de Afbeelding van TRIUMFETTI, onder den tytél van Afrikaanse Gedoornde Nagtschade, *met gryze gegolfde Bladen*, hier strooken? „ De Steng derzelve, „ uit den groenen grysachtig, was by hem nooit „ meer dan twee Ellen hoog geworden, geevende „ digt

(27) *Solanum* Caule acul. frut. Aculeis acerosis, Foliis cordatis inermibus subrepandis, tenellis purpureo-pulverulentis. *Ibid.* Sol. Caul. acul. frut. Fol. cord. villosis repandis, Calycibus inermibus. *Hort. Cliff.* 61. ROYEN *Lugdunat.* 425. Sol. Afric. spin. Fol. canescente undulato. TRIUMF. *Pral.* 46. T. 6. RAJ. *Suppl.* 355. Sol. Fol. & Caule spinosis. MOR. *Blas.* 310. Sol. spin. maxime tomentosum. BOCC. *Sic.* 3, T. 5.

(*) *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 189.

„ digt by den Wortel een menigte van Scheu-
 „ ten uit, die met geelachtige dunne Stekel-
 „ tjes bezet waren, en de Bladen bedekt met
 „ eene zonderlinge Kleur, als uit wit, geel en
 „ groen, gemengeld.”

III.
 AFDEEL-
 V.
 HOOFD-
 STUK.
 Nagt-
 schade.

De aanhaalingen zyn derhalve hier wat dui-
 fter, en deeze Soort fchynt zig niet duidelyk
 van de voorgaande te onderscheiden; te meer,
 dewyl de Hoogleeraar A. VAN ROYEN geene
 Soort met *ongedoornde Kelken* opgegeven heeft.
 Ik bezit een Takje, dat tot de een of andere
 behooren moet, als zynde betrokken tot de
 Twaalfde Soort van BOERHAAVE en waar-
 fchynlyk in de Leidsche Tuin geplukt. Die
 Soort voert den tytel van *Appeldraagende*,
Heesterachtige Nagtschade, met Bernagie-Bloe-
men, het Blad Wollig en grys; de Steelen alleen
gedoornd, en deeze maakt ook de Twaalfde
 Soort by den Heer van ROYEN uit; doch
 alzo de Kelk hier niet geheel ongedoornd is,
 zo zou het eer fchynen te behooren tot zyne
 Dertiende Soort, die tot de voorgaande van
 onzen Ridder betrokken is, en waar toe de
 Leidsche Hoogleeraar de Vierentwintigste van
 BOERHAAVE t'huis brengt, welke den ty-
 tel voert van *Gedoornde gryze Nagtschade*, met
 uitgesneden Bladen, een Bernagie-Bloem, en
 geele Vrugten, die de grootte en figuur hebben
 van een Hoender-Eytje (*).

't Ge-

(*) Hoe grappige feilen de Druipers veroorzaaken kan, die
 het

III. 't Gezegde Takje dan , hier in *Fig. 2* , op
 AFDEEL. V. Plaat XX , volmaakt in de Natuurlyke groot-
 HOOFD- te afgebeeld , heeft den Steel en Bladen met
 STUK. een digte Wolligheid als Vilt bezet ; de Bla-
 den zyn geheel ongedoornd ; doch aan de Kel-
Nagt- schade. ken , inzonderheid van de ontlooken Bloem ,
 PL. XX. komen Doorntjes voor , die , gelyk de ande-
Fig. 2. ren , Naaldachtig spits, geel en naakt of glad
 zyn. De Bloem , in vyven gedeeld , heeft
 Meelknopjes van aanmerkelyke grootte , die
 hier . waarfchynlyk door de drukking , wat van
 elkander afgewecken zyn ; en in 't midden een
 bruinen langen Styl, met een stompen Stempel.
 Maar , het geen my allermeest ten opzigt van
 deeze Soort bevestigt is , dat de zagtjes afge-
 veegde Wolligheid zodanige Sterswyze Pluisjes,
 als Zandjes , uitlevert , welke door iterke ver-
 grooting , by Letter C , in drie postnuren afge-
 beeld , de weezentlyke *Gesternde Hqairtjes* ,
 welken onze Ridder aan de laafte Soort toe-
 fchryft , vertoonen. Men ziet hier , hoe dezel-
 ven een Steeltje tot inplanting hebben , daar de
 Straalen , tot zeven , agt of negen in getal , van
 afkomen , fpreidende zig Sterswyze naar alle
 kan-

het nazien van den Autheur of het Origineel altoos , wanneer
 men gelegenheid heeft , noodig maaken , blykt hier ; alzomen
 in de *Prodromus Flora Leidenfis* dit aangehaald vindt : *Oculi*
Gallinacei magnitudine & formâ , in plaats van *Ovuli* , gelyk
 BOERHAAVE het heeft. Welk een groot verschil : een Hoender-
 Oog of een Hoender-Eitje ? Ik kan niet denken , dat het
 met voordagt dus veranderd zy.

kanten uit. Derhalve kan deeze Wolligheid tot een der aartigste Voorwerpen van 't Mikroskoop verstreken.

II.
AFDEEL.
v.
HOOFD-
STUK.

(28) Nagtschade met een gedoornde Heester- XXVIII.
achtige Steng, de Bladen stomp Lancet- Solanum
vormig, uitgegulpt, aan den rand omge- Bahamense.
boogen; de Trosjes eenvoudig. Bahama-
sche.

Op Providence, het voornaamste der Bahama-Eilanden, is deeze Soort van Nagtschade waargenomen, wordende deswegen de *Bahama-sche* getyeld. Het schynt de zelfde te zyn, welke SLOANE op Jamaika vindt, met blaauwe Bloemen.

(29) Nagtschade met een gedoornde Heester- XXIX.
achtige Steng, de Bladen spits Lancet- Igneum.
vormig, by het Steeltje wederzyds omge- Vuurige.
kruld; de Trosjes eenvoudig.

Deeze Soort is aan de voorgaande zeer gelyk,

(28) *Solanum* Caule acul. frut. Fol. lanceol. repandis obtusis margine reflexis, Racemis simplicibus. *Hort. Cliff.* 64. ROYEN *Lugdhat.* 424. Sol. Bah. spinosum, DILL. *Elth.* 263. T. 271. f. 271. f. 250. Sol. frut. Bacciferum spinosum, flore caeruleo SLOAN. *Jam.* 108. *Hist.* I. p. 38. T. II. f. 3.

(29) *Solanum* Caule acul. frut. Fol. lanceol. acuminatis, Basi utrinque revolutis, Racemis simplicibus. *Syst. Nat.* Sol. spiniferum frutescens, Spinis Igneis, Americanum. PLUK. *Alta.* 359. T. 225. I. 5.

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL
V.
HOOFD-
STUK.

lyk, maar de Bloemen zyn wit, niet blaauw-
achtig; de Bladen gespitst, niet stompachtig;
de Doornen sterker, menigvuldiger en Vuurig
rood van Kleur. Deswegen is het Gewas Ame-
rikaansche Heesterachtige Nagtschade met Vuu-
rige Doornen van PLUKENET getyteld, welke
'er Bladen wat smaller dan die van Herts-Ton-
ge aan toefchryft en meent dat 'er de Mexi-
kaansche Boom *Enguamba* zeer naby kome,
uit wiens Besfen een Olie geperst werdt van
dien naam, zeer nuttig om Gezwellen te doen
verflaan en tot Geneezing van Zweeren.

XXX.
Solanum
trilobatum.
Driekwab-
bige.

(30) Nagtschade met een gedoornde Heester-
achtige Steng, de Bladen Wigvormig,
byna driekwabbig, glad, stomp en weerloos.

Deeze, zo wel in Oost. als in Westindie
voorkomende, heet de Jamaikasche Gedoornde
gladde Nagtschade met kleine Bladen die min-
der diep ingesneeden zyn, by PLUKENET.
Van de Oostindische, uit Java overgezonden,
geeft de Hoogleraar N. L. BURMANNUS
een fraaije Afbeelding, en wyst tot de beschry-
ving van LINNÆUS, die 'er kleine Besfen,
als van Vlier aan toefchryft, doch twyfelt of
de Kaapsche en Westindische ook byzondere
Soor-

(30) *Solanum* Caule acul. frut. Fol. Cuneiformibus subtri-
lobis glabris obtusis inermibus. *Syst. Nat. Sol. spinosum* Ja-
maicensis, Foliis parvis minus profunde laciniatis. PLUK. *Atlas*
351. T. 316. f. 5.

Soorten zyn , dewyl de eene kleine witte, de andere groote Violette Bloemen heeft. III.
AFDEEL.
V.

(31) Nagtschade met een gedoornde Heesterachtige Steng, en drievoudige Eyvormige effenrandige Bladen. HOOFD-
STUK.
XXXI.
Solanum
trifoliatum,
Driebladi-
ge.

Gedagte Hoogleeraar geeft ook een Afbeelding van deeze nieuwe Soort, welke op Koromandel groeit volgens den Heer OUTGAERDEN. Dezelve heeft de Steelen Heesterachtig, en zeer glad, yl bezet met kromme Doornen.

(32) Nagtschade met een ongedoornde Heesterachtige Steng, de Bladen Lancetvormig glanzig effenrandig; de meeste Steeltjes met twee Bloemen. XXXII.
Havarensis
Havana-
sche.

Deeze en de volgende Soorten van Ongedoornde Nagtschade, zyn door den Heer JACQUIN in de Westindiën ontdekt. De tegenwoordige by de Havana, in lommerryke Boschen aan den Zeekant, groeiende, was een Heetter van vyf Voeten hoog, regtopstaande, met een zeer groote blaauwe Bloem, vlak uitgespreid, met dikke Meelknopjes, niet aan el-

(31) *Solanum* Caule acul. fruticoso, Foliis ternatis ovatis integerrimis. BURM. *Fl. Ind.* p. 57.

(32) *Solanum* Caule inermi frutescente, Fol. lanceolatis nitidis integerrimis, Pedunculis subbifloris. *Syst. Nat. Mant.* 47. JACQ. *Amer. Hist.* 49. T. 35.

III. kander raakende , en de Vrugt een Eyronde ,
 AFDEEL. v. gladde , donker blaauwe Besie , met Nierachtige
 HOOFD- ge Zaaden ,
 STUK.

XXXIII. (33) Nagtschade met een ongedoornde Heester-
Solanum. achtige Steng ; de Bladen Lancetvormig ,
Racemo- uitgegulpt , gegolfd , de Besjen aan lange
sum. regtopstaande Trosfen.
 Getroste.

Deeze kwam zyn Ed. in 't Kreupelbosch aan den voet der Bergen op Martenique voor , zynde een Takkige Heester van vier Voeten hoog , welke door haar Gewas zeer naar de Bahama'sche gelykt , zo onze Ridder aanmerkt , hebbende witte Bloemen en kleine roode Besiën.

Voorts heeft die zelfde Heer op dat Eiland nog eene Soort gevonden , welke zyn Ed. de *Droevige Nagtschade* noemt , zynde een Heester-Gewas van agt Voeten hoogte , doch zeer onbevallig , met Bladen van agt Duimen lang , zwartachtig groen , kleine witte Bloemen en ronde vuil geele Besjen. Een andere , door hem de *Bombasche* getyteld , was een Kroon-Boompje van twaalf Voeten , met Bladen van een Voet lang en witte Tros-Bloemen , zyn Ed. op 't Eiland Tierra Bomba , by Karthagena , voorgekomen. In de Boschen , by die Stad ,
 vondt

(33) *Solanum* Caule inermi frut. Fol. lanceol. repandis undulatis, Racemis longis rectis. *Syst. Nat. Mant.* 47. JACQ. *Amer. Hist.* 50. T. 36.

vondt hy een dergelyke Heefter van zes Voet- III.
 ten, niet volkomen ongedoornd, met Trosfen, AFDEEL.
 twee of drie Duimen lang, van blaauwe Bloe- V.
 men en ronde Besfen. HOOFD-
 STUK.

(34) Nagtschade met eene gedoornde Heefter- XXXIV.
 achtige Steng en ovaale Bladen. *Solanum*
Lycioides.

Peruviaan-
 sche.

Deeze Soort is een Heefter die de Gestalte van het *Lycium* heeft: de Steng is ongedoornd, maar alle Takken loopen in een Stekel uit. De Bladen zyn klein, niet zeer spits, wederzyds glad, gesteeld: de Bloemen Raderachtig zonder Pypje: de Kelken met vyf spitse Tandten: de Meelknopjes korter dan de Bloemen, die enkeld op zyde van de Takjes groeijen. De Woonplaats schynt in Peru te zyn.

L Y C I U M. Boksdoojn.

Een Pypachtige Bloem, wier Keel geflooten is door een Baard van de Meeldraadjes; de Vrugt een Besie met twee Holligheden en veele Zaaden: maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geslagt, waar in vervat zyn vier Soorten, als volgt.

(1) Boksdoojn.

(34) *Solanum* Caule spinoso fruticoso Foliis ellipticis. *Syst.*
Nat. Veg. XIII. *Mant.* 46.

R

II. DEEL. IV. STUK.

III. (1) Boksdoorn *met lange, smalle, Bladen.*

AFDEEL.

V.

HOOFD-
STUK.I.
Lycium
Afrum.
Afri-
kaanfch.

Het *Lycium* is by de Ouden bekend geweest als een Heefterachtig Gewas, met Bladen als van Palm, en Doornen; zynde deswegen ook *Pyxantha* genaamd. TOURNEFORT en zyne navolgers hebben het onder de *Rhamnus* betrokken, als waar aan zy ook een éénbladige Bloem toefchreeven. Thans wordt het, met reden, daar van afgezonderd, en dus maakt deeze eerste Soort een Gewas uit, 't welk CLUSIUS afgebeeld heeft als een Byfoort van zynen eerften *Rhamnus* en BOERHAAVE genoemd heeft, *Afrikaanfche met lange Doornen, een witte Schors, en eene blaauwe Vrugt*. De Bladen van deeze zyn klein, smal en dik, van eene Zoutige Smaak en de Bloemen paarfch, gelyk BAUHINUS opgemerkt heeft. Het was door NISSELE, reeds in 't begin deezer Eeuw, wegens de fraaiheid en gedaante der Bloemen, als naar die van de Jasmyn gelykende, met den naam van *Jasminoides* vereerd, en is door TREW, uit de Te-

(1) *Lycium Foliis linearibus. Syst. Nat. XII. Gen. 261. p. 177. Veg. XIII. Gen. 262. p. 190. Hort. Cliff. 57. Hort. Ups. 47. MILL. Dict. T. 171. f. 1. TREW. Ehret. p. 4. T. 24. Jasminoides Africanum &c. NISS. Mem. de 1711. p. 420. T. 12. Jasminoides acul. humile Halimi folio. MICH. Gen. 224. T. 105. f. 2. Rhamnus alter foliis falsis. C. B. Pin. 477. Rhamnus J. alter. CLUS. Rar. p. 63. Rhamnus primus. DOD. Rhamnus Afer, Spinis longis, Cortice albo, Fructu caeruleo. BOERH. Lugdbat. II. 212.*

Tekeningen van EHRET, aan 't licht gegeven, III.
 daar men nauwkeurig de deelen van de Bloem AFDEEL.
 en de gesteldheid van de Vrucht kan zien. V.
 HOOFD-
 STUK.

(2) Boksdoorn met Lancetswyze Bladen, de II.
Kelken meest in tweeën gedeeld. *Lycium*
Barbarum.
 Barbary-
 sche.

De bynaam schynt oneigen voor een Gewas, dat men zo wel in Asia, als in Afrika, ontmoet. Het zou de *Jasminoides* met Wilgen-Bladen van MICHELIUS moeten zyn, en de Kleur der Vrucht is niet genoegzaam om dat grooté verschil in de Bladen aan een zyde te stellen: te minder, dewyl die Kleur door de rypheid verandert, gelyk TREW waargenomen heeft, geëvende van deeze ook een fraaye Afbeelding. Gedagte Vrucht was onryp, zynde geelachtig groen, en wierdt door de rypheid paarsch. Evenwel kon de eerste Soort van MICHELIUS nauwlyks hier t'huis gebragt worden, wanneer men zyne Figuur met die van EHRET, ook van deeze gegeven, vergelykt, en dus zou ik de Vreemde *Rhamnus*, die *Rosmaryn-Bladen* heeft, witachtig van Kleur, van de Kaap der Goede Ho-
 pe

(2) *Lycium Fol. lanceolatis, Calycibus bifidis. Ibid. Rhamni peregr. Rosmarini folio, candidior. PLUK. Alm. 317. Mant: 160. T. 322. f. 2, mala. Jasminoides Sinense &c. DÜ HAM. Arbr. I. p. 306. T. 121. f. 4. Jasminoides acul. Polygoni folio, Floribus parvis albidis. SHAW. Afr. 349. Fig. au? BURM. Fl. Ind. p. 59. TREW. Ehret. p. 33. T. 68.*

R 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. pe afkomstig, met PLUKENET veeleer tot de
 AFDEEL. voorgaande Soort betrekken, en kan ook niet
 V. zien, hoe de Afrikaansche of Barbarysche van
 HOOFD- SHAW, met Bladen van Varkens-Gras en klei-
 STUK. ne witachtige Bloemen, hier t'huis behoore.
 Boksdoozn.

De Oostindische of Sineesche, daar TREW de Afbeelding, (onder den naam van *Lycium* met langwerpig Lancetswyze Bladen en enkele (*) uitgespreide Bloemen in de Oxelen, hebbende de Takken yler gedoornd,) van geeft, is een zeer sierlyk Gewas, verschillende van de andere Soorten, doordien het den Kelk in tweeën of in drieën gedeeld heeft; de Bloemen van binnen schoon Violet, aan den Keel donker gestreept, doch van agteren bleekrood: de Bladen gelyken veel naar Wilgenbladen, inzonderheid de bovensten die kleiner en smaller dan de ondersten zyn. 't Gewas bestaat uit flappe Ryzen, die zig niet kunnen ophouden, doch niettemin een groote hoogte bereiken; wordende somtyds wel twaalf Voeten lang. Het verdraagt, zegt LINNÆUS, onze Winter-Koude.

III.
Lycium
Europæum.
 Europi-
 sche.

(3) Boksdoozn met *scheeve Bladen, en bogtige*
ronde Takken.

De

(*) *Floribus solitariis patentibus alaribus* zegt TREW. Hier op laat onze Ridder aanstonds volgen, *Flores e singulis Gemmis 2 — 5, Pedunculis propriis*: 't welk tegenstrydig schynt.

(3) *Lycium* Fol. obliquis, Ramis Flexuosis teretibus. *Syst. Veg.* XIII. *Manz.* 47. *Lycium* Fol. cuneiformibus. *Vir. Cliff.* 14. *Sp. Plant.* I. p. 192. *Jasminoides aculeatum Salicis folio,*

Flo-

De gedagte zwaarigheid is eenigermaate weg- genomen , door de Jasminoides van MICHELIUS , met Wilge-Bladen , tot eene nieuwe Soort te maaken , onder den bynaam van *Euro-ropische* , gelyk onze Ridder thans doet , heb- bende dezelve te vooren reeds Lycium met Wigvormige Bladen getyteld. Dus behoort hier dan het Gewas , dat men in Duitschland *Bucks-Thorn* noemt , om dat het met sterke dikke Doornen , meest aan de enden der Takjes , is gewapend. Het voert ook den naam van *Spina Sancta* , waarschynlyk om dat men 's Heilands Doornekroon daar van onderstelt gevlogten te zyn , en , also het in Landen aan de Mid- dellandsche Zee groeit , was dit niet onmoog- lyk. Ja zelfs merkt MICHELIUS aan , dat het Landvolk , in Toskanen , 'er gebruik van maakt tot afschutting , en 'er den naam aan geeft van *Spina da Corone di Crocifixi*.

„ Het verschilt , zegt LINNÆUS thans ,
 „ van de *Barbarysche* Boksdoorn , doordien het
 „ regtop kan staan , zonder Steunzel ; dat de
 „ Bladen , hoewel Lancetvormig , niet vlak ,
 „ maar schief of bogtig zyn ; de Takjes rond ,
 „ geenszins hoekig door eenige van het Blad-
 „ steeltje afloopende Streep , met de Opper-
 „ vlakke niet glad , maar eenigermaate Wellig ,
 „ en

Flore parvo ex albo purpurascente. MICH. *Gen.* 224. T. 105.
 f. 1. Rhamnus Spinis oblongis flore candicante. C. B. *Pin.*
 477.

R 3

II. DEEL. IV. STUK.

III. „ en dat uit alle Knoppen Doornen voorko-
 AFDEEL. „ men. Van de *Afrikaansche* of eerste Soort
 V. „ verschilt het , door Lancetswyze Bladen en
 HOOFD- „ de bogtige ronde Takken , t'eenemaal” zynde
 STUK. dit door zyn Ed. in de Upsalsche Akademie-
 Tuin waargenomen.

IV. (4) Boksdoorn met *Lancetvormige dunne glad-*
de Bladen ; de Bloemsteeljes en Kelken
eenigermaate ruig ; de Kelken als Doosjes.
Lycium
capsulare.
 Mexi-
 kaansche.

Deeze , in Mexiko groeiende , volgens den Heer MILLER , is een Heester met ronde Takken , die enkelde uitgespreide Doornen heeft , zo lang als de Bladen , in de mikken en oxelen ; de Bladen eenigermaate gesteld : de Bloemsteeljes enkelde , korter dan het Blad , met één Bloem , die Raderachtig is , hebbende twee smalle regtopstaande Stempels : het Zaadhuisje Eyvormig , gespitst , met twee Holligheden.

J A Q U I N I A .

Dit Geslacht heeft zynen naam van den geleerden Heer JACQUIN , die de Kruidkunde ten opzigt van de Westindische Gewasfen zo loflyk opgehelderd en met zulk een menigte van
 nieu-

(4) *Lycium* Fol. lanceolatis tenuibus glabris , Pedunculis Calycibusque pubescentibus , Pericarpis Capsularibus. *Amoen. Acad.* IV. p. 308.

nieuwe Soorten verrykt heeft, dat men hem bilyk een Eerzuil mag opregten.

III.
AFDEEL.
V.

Behalve de algemeene van deezen Rang, naamelyk vyf Meeldraadjes en een enkele Styl of Stempel, zyn de Kenmerken, een Bloem in tien verdeeld, met de Meeldraadjes in de Kelk ingeplant, een vyfbladig Honigbakje en de Vrucht een eenzaadige Besie.

HOOFD-
STUK.

Drie Soorten, altemaal Westindische, komen 'er in voor, als volgt.

(I) *Jaquinia*, die de Bladen stomp met een Puntje heeft.

I.
Jaquinia
Armillaris
Armin-

Dit Gewas wordt van de Spanjaarden *Barbasco* of *Barvasco* genoemd en van de Fransche Ingezetenen der Karibische Eilanden *Bois Bracelets*, dat is Armingen-Boom, om dat de Wilden van de Zaden, die rond, van grootte als een Peperkorrel en uit den geelen bruinachtig zyn, met een Gaatje doorboord en aan een Draad gereegen, als van kleine Kraaltjes Armingen maaken, om zig te versieren. Het is een regtstammig Boompje, dikwils zeer fraay, zelden hooger dan vier of vyf Voeten, zegt de Heer JACQUIN. De Takken komen, doorgaans vyf

gen-
Boom.

(1) *Jaquinia Foliis obtusis cum acumine. Syst. Nat. XII. Gen. 253. p. 175. Veg. XIII. Gen. 254. p. 190. JACQ. Amer. Hist. 53. T. 39. Chrysophyllum frutescens. LOEFL. It. 204, 277.*

R 4

H. DEEL. IV. STUK.

III. vyf in getal , Kranswyze uit den Stam voort ,
 AFDEEL. en verdeelen zig op de zelfde manier , gelyk de
 V. Bladen ook Kranswyze beneden de Knoopen
 HOOFD- groeijen , zo wel als aan het end der Takken.
 STUK. Deeze Bladen loopen , van een smal begin , al-
 lengs breeder , en in een rond , stomp end uit ,
 doch altoos met een klein Puntje , zynde glad ,
 styf en Lederachtig. Uit derzelve midden , aan
 't end der Takjes , komen yle Trosjes voort ,
 van kleine Bloempjes , die een aangenaamen
 Jasmyn - Reuk hebben , welken zy , schoon af-
 gesneeden , verscheide Dagen behouden. De
 Bloempjes zyn wit , eenbladig , aan den rand in
 tien en verdeeld , waar van de vyf buitenste
 Lippen een Krans maaken om de vyf binnenste ,
 die korter zyn. De Besen , als een groote Erwt ,
 zyn Oranjekleurig rood , en bevatten een rood-
 achtige Pap , daar de Vogeltjes veel van hou-
 den , en waar in de gezegde ronde Zaadkorrel
 zit. De gekneusde Bladen en Takken worden
 tot het vangen van Visch , door denzelven dron-
 ken te maaken , zo men zegt , gebezigd. Dit
 zou de reden zyn , zo LOEFLING aanmerkt ,
 van den gedagten Spaanschen naam , welke des-
 * zie 't wegen ook aan andere Gewassen wordt gege-
 III. STUK, ven*. Zyn Ed. vindt dit Gewas aan de Kust
 badz. 176. van Amerika omtrent eens Mans langte hoog ,
 en nam nog andere dergelyken waar met groo-
 ter Vrucht. De eerstgemelde zegt , dat het op
 Kurasfau , Martenique , by Karthagena en el-
 ders groeit , doch nimmer ver van de Zee.

(2) Ja-

(2) *Jaquinia*, die de Bladen Lancetvormig III.
 gespits heeft. AFDEEL
V.

HOOFD-

STUK.

Deeze, door zyn Ed. by de Havána op II.
 Boschagtige Bergen gevonden, was een Hee- Jaquinia
 fertje van maar drie Voeten hoog, veel naar Ruscifolia.
 den voorgaanden gelykende, doch de Bladen Langbladi-
 zeer styf en steekende, van gedagte figuur, ge.
 hebbende en Steeltjes met één Bloem. DIL-
 LENIUS heeft 'er, onder den naam van Hee-
 fertje met Gesternde Bladen, als die van Stee-
 kende Palm, een Afbeelding van gegeven, wel-
 ke zyn Ed. voor goed erkent, behoudens dat
 de Doornen, welken dezelve 'er aan gegeven
 heeft, door hem niet waargenomen zyn. LIN-
 NÆUS hadt het deswegen, voorheen, *Medeola*,
 met *Kranswyze Bladen en gedoornde Takken*,
 getyteld.

(3) *Jaquinia met zeer smalle gespitsde Bladen.* III.

Jaquinia

linearis.

Smalbla-
dige.

Deeze derde Soort, welke hy allcen aan den
 Zeekant by Port au Prince, op St. Domingo,
 waarnam, was een zeer takkig Heeftertje van
 maar twee Voeten hoog, 't welk de Bladen niet
 min-

(2) *Jaquinia Foliis Lanceolatis acuminatis.* JACQ. *Amer. Hist.*
 54. Fruticulus Fol. Rusci stellatis. DILL. *Elth.* 148. T. 123. f.
 149. *Medeola aculeata.* Sp. *Plant.* I. p. 339.

(3) *Jaquinia Foliis linearibus acuminatis.* JACQ. *Amer.*
Hist. 54. T. 40. fig. 1.

R 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. minder styf en als Doornen steekende hadt; de
 AFDEEL. Bloemen enkeld op haare Steeltjes, Reukeloos;
 V. de Besfen geel. Voor 't overige kwam het
 HOOFD- Gewas, ten opzigt van de gestalte der Bloem en
 STUK. Teeldeelen, als ook van de Kransbladigheid,
 taamelyk met de anderen overeen.

P A T A G O N U L A.

Een Raderachtige Bloem, die den Styl in tweeën verdeeld heeft, en een zeer groote Vrugd- draagende Kelk; het Zaadhuisje met twee Hol- ligheden; maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geslagt, dat den naam van zyne Groei- plaats heeft.

I. De eenigste Soort (1), naamelyk, is uit het
 Patagonu- Zuidelykste deel van Zuid-Amerika, dat men 't
 la Ameri- Land der Patagonen noemt, afkomstig. Eenige
 cana. Zaaden, onder Mos, dat van daar gebragt was,
 Ameri- gevonden, in de Aarde gezaaid, leverden dit
 kaansche, Gewas uit, zynde op het derde Jaar een Elle
 hoog, met den Stam een Pink dik, en in 't
 volgende Jaar anderhalf Elle. De Schors was
 groen met witte Stippen; de Bladen geleeken
 naar die van den Alaternus, zynde fyn getand
 in de uiterste helft, 't welk reden geeft van de
 bepaaling. Zy waren glad, doch de Takken
 be-

(1) Patagonula. *Syst. Nat.* XII. Gen. 208. P. 176. *Veg.*
 XIII. p. 192. Patagonica Foliis partim serratis, partim inte-
 gris. DILL. *Elib.* 306. T. 229. f. 293.

bezet met dik, bruin Haar. Tufchen de Bladen, aan de Top-enden, kwamen Tuiltjes voort van Klokvormige Bloempjes, byna tot aan het midden toe in vyven of ook in vieren gefneeden en den Reuk van Vlier hebbende. De Vrugt was geen Befie, maar Vliezig, in de Kelk ver-
 III.
 AFDEEL.
 V.
 HOOFD.
 STUK.

B R U N S F E L S I A .

Een zeer lange, groote, Trechterachtige Bloem; de Vrugt een Befie met ééne Holligheid; maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geflagt, hetwelke dien naam van Pater PLUMIER bekomen heeft, ter vereering ftrekkende van den ouden Kruidkenner OTHO BRUNSFELSIUS, die voor derdhalve Eeuw de Kruidkunde in Duitschland tot eenige opheldering heeft gebragt.

De eenigfte Soort (1), door dien Pater in Zuid - Amerika ontdekt, is een Heefter, met Houtige, ruuwe, geknobbelde Stengen of Takken; de Bladen effenrandig, ftomp ovaal of Spatelvormig met een Punt, fterk geaderd en gefteeld. Aan 't end der Takken komen Trosfen van eenbladige Bloemen voort, die een lange ruige Pyp hebben, welke van boven zig uitgebreidt in vyf breede Slippen, en van binnen een lan-
 I.
 Brunsfel-
 fia Ameri-
 cana.
 Ameri-
 kaanfche.

(1) Brunsfelsia. Syst. Nat. XII. Gen. 259. p. 177. Veg. XIII. Gen. 260. p. 193. Brunsfelsia Flore albo Fructu molli. PLUM. Gen. 12. Ic. 65.

III. langen geknopten Styl bevat , zig met de Meel-
 AFDEEL. knopjes in de Keel van de Bloem vertoonende. De Bloem is wit , de Vrugt een Saffraan-
 V. de. De Bloem is wit , de Vrugt een Saffraan-
 HOOFD- kleurige , Vleezige , Befie , welke de Zaaden in
 STUK. 't ronde , tegen den Bast of Schil aan , geplaatst heeft. De Hoogleeraar D. VAN ROYEN merkte aan , dat de Bloem van dit Gewas tot de Smoelachtigen (*Ringentes*) behoorde.

R H A M N U S. Wegedoorn.

De Kenmerken van dit uitgebreide Geslacht , buiten de algemeene van deezen Rang , zyn zeer twyfelachtig. Eerst hadt LINNÆUS gezegd , dat het *geen Kelk* heeft ; ten ware men voor den Kelk wilde neemen de Bloem , die bestondt uit een ondoorboord Blaadje (*Petalum*) , van buiten ruuw , van binnen gekleurd en Trechtervormig (*). Thans zegt zyn Ed. , dat het geen Bloemblad (*Corolla*) heeft , maar een Pypachtigen Kelk , die den Bloemkrans draagt (†) , met Schubben welke de Meeldraadjes beschutten , of vyf Schubben van den Mond die famenloopen (‡). Zyn Ed. telt het onder de Planten met vyfbladige Bloemen , die het Vrugtbeginzel bevatten. TOURNEFORT , ondertuschen ,
 zegt ,

(*) *Gen. Plant.* Ed. V. Stokh. 1754. p. 89.

(†) *Calyx tubulosus Corollifer.* *Syst. Nat.* XII. Stokh. 1767 & *Veg.* XIII. Gott. 1774. p. 148. *Corolla nulla.* *Ibid.* p. 194.

(‡) *Squamæ Oris quinque convergentes.* *Ibid.* *Ibid.*

zegt, dat het een éénbladige, Trechterachtige III.
 Bloem heeft, in vieren gedeeld, en BOER-AFDEEL.
 HA AVE een éénbladige Trechtersvormige Bloem,V.
 die vierblader- of vyfbladerachtig is (*). On-HOOFD-
 ze Ridder zal het zekerlyk nader onderzocht heb-STUK.
 ben, doch dan behoorde hy overeenkomstig te Wegedoorn.
 zyn met zig zelve, en niet, in een en 't zelfde
 Werk, aan dit Gewas een Kelk die den Bloem-
 krans (*Corolla*) draagt, en geen Bloemkrans of
Bloemblaadjes, te hebben toegeschreeven. Dok-
 tor SCOPOLI houdt de Schubben van onzen
 Ridder voor Bloemblaadjes. De Heer HAL-
 LER, die zekerlyk niet de minste is onder de
 hedendaagsche Kruidkundigen, spreekt 'er dus
 van.

„ In de *Rhamnus* van TOURNEFORT en
 „ eenige Soorten van dat Geslacht by LINNÆUS,
 „ hebben sommige Planten tweeslagtige, ande-
 „ ren enkele Mannetjes - Bloemen. De laatste
 „ komen by den oorsprong der Bladen, uit de
 „ Takken, op enkele langwerpige Voetjes
 „ voort. Het is een Klokvormige in vieren
 „ gedeelde Kelk, uit wier verdeelingen drie-
 „ hoekige langachtige Stukjes, die naar Bloem-
 „ blaadjes gelyken, by de Meeldraadjes zitten,
 „ welke, vier in getal, uit het Pypje van de
 „ Bloem regt-op stygen. De tweeslagtige
 „ Bloem heeft een dergelyken, doch kleineren
 „ Kelk,

(*) *Flos monopetalus, infundibuliformis, tetrapetaloides*
 vel *pentapetaloides*. *Lugdbat.* II, p. 212.

II. DEEL. IV. STUK.

III. „ Kelk , en Bloemblaadjes en Meeldraadjes ;
 AFDEEL. „ het Pypje is diep in vieren gefneeden ; de Be-
 V. „
 HOOFD- „ fie vier - Zaadig. De Bloemblaadjes heeft RA-
 STUK. „ jus , de Sexe DILLENIUS ontdekt” (*).

De Soorten van dit Geslagt , die meer dan twintig zyn , heeft onze Ridder in drie Afdeelingen , van *Gedoornde* , *Ongedoornde* en *Steke-lijke* , onderscheiden. Men vindt ’er verscheide Plantgewassen onder , die altoos by andere Naamen bekend geweest zyn , gelyk wy zien zullen. Ik stel ze volgens de laatste Uitgaave van het Samenstel der Planten , doch , om de verwarring te ontgaan , met agtereenvolgende Getallen voor.

I.
Rhamnus
Catharti-
cus.
 Purgereen-
 de.

(1) *Wegedoorn met endelingse Doornen , vierdeelige tweehuizige Bloemen , Eyyormige Bladen en regte Stengen.*

Deeze is algemeen bekend onder den naam van *Rhamnus* , en in ’t byzonder onder dien van *Catharticus* of Purgereende , wegens die eigenschap der Besfen , welke daarom in de Geneeskunde befaamd zyn. Het Gewas , dat in de meeste

(*) HALLER *Helv.* p. 163.

(1) *Rhamnus* Spinis terminalibus , Floribus quadrifidis dioicis , Fol. ovatis , Caule erecto. *Syst. Nat.* XII. Gen. 264, p. 178. *Veg.* XIII. Gen. 265. p. 194. *Hort. Cliff.* 70. *Fl. Suec.* 193, 202. *Mat. Med.* 72. ROYEN *Lugdbat.* 224. *Rhamnus Catharticus.* C. B. *Pin.* 478. TOURNE. *Inst.* 593. DOD. *Pempt.* 756. *Cervispina.* CORD. *Hist.* 175.

meeste deelen van Europa groeit, noemt men in 't Fransch *Nerprun* of *Bourg-Epine*, in 't Engelsch *Christs-Thorn*, in 't Hoogduitsch *Stechdorn* of *Wegen-Dorn*, enz. Wy geeven 'er den naam aan van *Rhynbesiën* of *Duinbesiën*, om dat het by ons meest, hoewel zeldzaam, aan den Duinkant voorkomt, BOERHAAVE te kent het niet als een inlandsch Gewas: COMME-LYN maakt 'er, in zyne Optelling der Planten van Holland, geen melding van, en de Hoogleeraar DE GORTER hadt het alleen aan den Weg van 's Gravenhage naar Scheveningen, en daar omtrent, in de Duinen waargenomen (*).

Het Gewas is gemeenlyk een Heester, doch wordt in sommige Landen een Boom, krygende somtyds een Stam zo dik als eens Mans Been, de Schors bruinachtig en glad hebbende als die van den Kerseboom, van binnen groen en naderhand geel. Zyn Hout is van buiten wit, maar naby het Hart rood. De Takken zyn met sterke, scherpe Doornen aan 't end gewapend; de Bladen taamelyk groot, naar die der Prui- of Kornoelje-boomen gelykende; de Bloemen groenachtig wit; de Vrugten ronde Besfen, als die der Geneverboomen. Van de Takken worden, omstreeks Lyons, sterke Boogen gemaakt. Men acht het Hout, in Vrankryk, het beste om Kolen te branden tot Buskruid, noemende het

Bois

(*) *Flora Belgica*. Ultr. 1717. p. 62.

III. *Bois de Bourdaine* (*). Wegens de Bladen en
 AFDEEL. Gestalte, die het Gewas byna voor een wilden
 V. Pruumboom doen aanzien, en de zwarteheid te-
 HOOFD. vens, noemt men het aldaar *Nerprun* of *Noirprun*,
 STUK. dat is Zwarte Pruum. *Spina Cervina* of Herts-
Wegedoorn. Doorn is de gewoone naam in de Geneeskun-
 de, wanneer men de Besfen gebruikt, die bit-
 ter en scherp zyn, in de Mond en Keel; of
 derzelve Syroop, welke op veele plaatsen tot
 een Huis - Purgeermiddel voor het Landvolk
 strekt. 't Is bekend, dat 'er somtyds de Wa-
 terzugt door genezen zy. Ryp zynde, hebben
 dezelve van buiten eene zwarte, van binnen
 eene groene Kleur, en leveren een groen Sap
 uit, daar men het bekende *Sapgroen* van maakt;
 doch onryp ingezameld worden het de zoge-
 naamde *Geele Besfen*, wier Afkookzel men tot
 veelerley Kleuringen kan veranderen (†). Hierom
 heeft men dit Gewas ook *Spina Infectoria* gehe-
 ten. Den Bast gebruikt men in Sweeden niet
 alleen om Geel, maar in Gothland, in 't by-
 zonder, om donker Bruin te verwen. Dezelve
 wordt, in de Zonneschyn gedroogd zynde, in
 Water gekookt, en het Afkookzel op de grove
 Stoffen, welke de Boeren draagen, gestreeken,
 het welk dezelve kleurt (‡). (2) We-

(*) Zie het voorg. III. STUK, deezer *Nat. Hist.* bladz.
 474. *Aant.*

(†) Volgens sommigen; doch anderen schryven dit toe aan
 de Besfen van de volgende Soort. Misschien doen deeze het zo
 wel als die: aangezien men een Verw, daar van gemaakt,
Schytgeel noemt.

(‡) *Stoskb. Verhand.* 1742. p. 31.

(2) Wegedoorn met endelingse Doornen, vier- III.
deelige tweehuizige Bloemen, en lurkende AFDEEL.
Stengen. V.

HOOFD-
STUK.

Dus wordt door onzen Ridder, thans, de II.
kleine *Rhamnus Catharticus* omschreeven, wel- *Rhamnus*
ken de Heer GERARD, in zyne beschryving *infectorius*,
der Planten van Provence, voorstelt als een verwende.
Heester met Houtige leggende Takken, met
ovaale, geaderde, wederzyds gladde Bladen, de
Bloemen in de Mannetjes Klokvormig, met vier
Meeldraadjes; in de Wyfjes een dikachtig Pyp-
je hebbende met een zeer korten Styl, en twee
omgeboogen Stempels; de Vrucht een kleine
Besie, welke met een geele Kleur verwt. Zou
het dan ook deeze zyn, waar van de ge-
zegde Geele Besfen komen? (*). Zyn Ed.
onderscheidt denzelven van de voorgaande
Soort, doordien de Slippen van de Bloemkrans
(Co-

(2) *Rhamnus* Spin. term. Flor. quadrif. dioicis, Caul. pro-
cumbentibus. *Mant.* 49. Corollarum laciniis longitudine Tubi.
GERM. *Prov.* 462. *Rhamnus Catharticus minor.* C. B. *Pin.*
478. *Lycium Gallicum.* *Ibid.* & J. B. *Hist.* I. p. 58. *Spina*
infectoria pumila altera. CLUS. *Hist.* I. p. III. *Pann.* Ic. p.
106. HALL. *Helv.* 164.

(*) TOURNEFORT noemtze *Graine d'Avignon*. Doktor SCO-
POLI merkt aan, dat deeze Soort niet alleen door de Gestal-
te en Groeiplaats, maar ook door de Bladen van onderen
ruig en een Bekerachtigen Tandelloozen Kelk te hebben, van
de andere verschille, hebbende de Besfen dikwils de eene
Holligheid ledig. *Ann. Hist.* II. p. 44. Ik bevind dat sommig-
en twee, sommigen drie, bruinroote Zaden onder een ge-
le Schil bevatten, en eenigen geheel ledig zyn.

S

II. DEEL, IV. STUK.

III. (Corolla) hier niet langer dan het Pypje zyn.
 AFDEEL. v. Deze Soort groeit in Spanje, Italie en Vrank-
 HOOFD. ryk, wordende deswegen van BAUHINUS *Lycium Gallicum* genoemd. CLUSIUS schynt
 STUK. dezelve ook in Duitschland te hebben waargenomen, en GESNERUS in Switserland, zo de Heer HALLER aantekent: doch of zy allen de zelfde Plant bedoelen, en of het deeze zy, daar het vermaarde Genees- of Heelmiddel, genaamd *Lycium*, oudtyds van gemaakt werdt, is duister (*).

III. (3) Wegedoorn met endelingse Doornen en
 Rhamnus smalle Bladen.
Lycioides.
 Smalbladige.

Hier wordt de Derde Rhamnus van CLUSIUS bedoeld, welke groenachtige Bloemen heeft en zwarte Besfen, door dien Autheur op ongebouwde plaatfen in Spanje waargenomen. Het was een Takkige Heester, met lange Doornen gewapend, gelyk hy denzelven afbeeldt, hebbende eene zwarte Schors. De Bladen, die by malkander uit zekere Knobbeltjes voortkomen, zyn, zegt hy, smal en lang, Vleezig, groen van

(*) Zie DALECHAMP, *Hist. des Plantes*. Lyon 1715. Tom. I. Livr. II. Cap. 13. p. 123. Du Lycion. Die daar van uitvoerig spreekt.

(3) *Rhamnus* Spin. term. Fol. linearibus. *Ibid.* *Rhamnus* tertius, Flore herbaceo, Baccis nigris. C. B. *Pin.* 477. *Rhamnus* tertius forte niger. CLUS. *Hist.* I. p. 110. *Rar.* p. 69, 70.

van Kleur, van een famentrekkende Smaak naar dien van Rhabarber zweemende. Het Loof was altyd groen; in 't Voorjaar bragt hy veele groen-achtige Bloemen voort, en in de Zomer droeg hy Vruchten als de Slee-Pruimen, rond, zwart en wrang. Het Afkookzel van dezelve werd, door de Ingezetenen, als een heilzaame Stooving voor verslaptte Gewrichten, en tegen de Pynen van het Voeteuvel, gebruikt.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Weged-
doorn.

(4) *Wegedoorn met endelingsse Doornen; de Bladen langwerpig en effenrandig.*

IV.
Rhamnus
Oleoides.
Olyfblad-
ge.

TOURNEFORT maakt melding van deeze, welke ook in Spanje door den Heer ALSTROMER waargenomen is, zynde de eerste Soort gelyk maar kleiner, met twee of drie Bladen uit ieder Knop, als Olyfbooms Bladen, doch kleiner, glad, als met Aderen gerand, korter gesteed, stompachtig, en Netswys' geaderd. De Vruchten komen enkeld voort en gelyken naar de Rhyndesien, dat is, naar die der Eerste Soort:

(5) *Wegedoorn met endelingsse Doornen en vierdeelige tweeslagtige Bloemen.*

V.
Rhamnus
Saxatilis.
Het Rotlige.

(4) *Rhamnus* Spin. term. *Foliis oblongis integerrimis. Ibid.*
Rhamnus *Hispanicus* *Olex* folio. TOURNEFORT *Inst.* 539.

(5) *Rhamnus* Spin. term. *Flor. quadrifidis Hermaphroditis.*
JACQ. *Vind.* 212. *Lycium* facie *Pruni sylvestris* S. *Italicum*.
C. B. *Pin.* 478. *Spina infectoria pumila secunda*, CLUS. *Hist.*
I. p. 111. *Pann.* p. 106; 107.

III. Het Italiaanse Lycium, dat de gedaante van
 AFDEEL. de Wilde Pruimboomen heeft, van BAUHI-
 v. nus, zou deeze uitmaaken, tot welke de Twee-
 HOOFD- de Laage Verwdoorn van CLUSIUS, door dien
 STUK. Autheur in 't hooge Gebergte van Baden, op
Wegedoor- doorn. zeer Steenachtige plaatfen, en als tusfchen de
 Rotsen overvloedig groeiende, waargenomen,
 wordt t'huis gebragt. Sommigen evenwel be-
 trekken die tot onze Derde Soort.

VI. (6) *Wegedoor- met endelingse Doornen, ovaale gekartelde Bladen en wyd gemikte Takken.*
Rhamnus Theezans.
 Theeboomachtige.

De Heer OSBECK bevondt, dat het Arme Volk in China de Bladen van een Heester tot Thee gebruikte, welke de regte Theeboom geenszins was, groeiende dit Gewas een Vadem hoog. De Takken waren ook aan de Enden gedoornd; de Bladen stompachtig ovaal, gestield, glad: het droeg Aairen van dicht by elkander gevoegde, ongesteelde Bloempjes, in vyven gedeeld, met vyf Meeldraadjes, een korten Styl en drievoudigen Stempel.

VII. (7) *Wegedoor- met zydelingse Doornen, de Bladen enkeld en by vyven.*
Rhamnus pentaphyllus.
 Siciliaan- sche. Hier

(6) *Rhamnus* Spin. term. Fol. ovatis ferrulatis, Ramis divaricatis. *Mant.* 207. *Rhamnus* Thea. OSB. *Itin.* 232, 161.

(7) *Rhamnus* Spin. lateralibus, Fol. solitariis quinatisque.
 JACQ.

Hier wordt een Gewas bedoeld, dat op Sicilie groeit, volgens B O C C O N E, daar de Boeren hetzelfde *Zaccati* heeten, zynde dikwils meer dan eens Mans langte hoog, zeer Takkig en naar den Slee - Pruijn gelykende, met dikke sterke Doornen De Bladen, als die van Palm, blygroen, kwamen vyf op een Steeltje voort; de Bloemen waren wit en hingen aan Trosjes, waar op Vrugten volgden als de Blaauwbesfen, doch grooter en rood, met een enkeld Steentje.

De Heer J A C Q U I N een Takje met Vrugten, door B O C C O N E zelf ingezameld, van deezen Heester bezittende, heeft bevonden, dat het Gewas Endelingsfe Doornen hadt, gelyk de voorgaande Soorten, geevende uit zekere Knobbeltjes twee, drie of vier Steeltjes, ieder met drie of vyf Wigvormige Blaadjes, en de Besfen, vangrootte als Erwtten, bevatten ieder een groot Steentje met ééne holligheid. De Bloemen hadt hy niet gezien, doch volgens onzen Ridder waren dezelve in vyven gedeeld, met een enkelden langen Styl, komende ongesteeld uit de Oxels der Bladen voort.

In verscheide opzigten verschilt dit van de beschryving van B O C C O N E, en daar is zekerlyk reden om te twyfelen, of het Gewas wel tot dit Geslagt behoore. Met meer reden kan het

JACQ. *Obs.* II. p. 17. *Rhamnus Siculus pentaphyllos.* Bocc. *Sic.* 43. T. 21. RAJ. *Hist.* 1626.

S 3

II, DEEL. IV. STUK,

III. het ook den bynaam van *Siciliaansche* voeren, dan van *Vyfbladige* Wegedoorn.

AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

VIII.
Rhamnus
Sarcom-
phalus.
Vleefch-
navelige.

(8) Wegedoorn, die ongedoornd is, met o-
vaale Lederachtige, effenrandige, uitge-
gulpte Bladen.

Hier volgen nu eenige Indifche Soorten, die ongedoornd zyn, waar onder deeze den bynaam van *Sarcomphalus*, dat is Vleefchnavel, by BROWNE voert, die aanmerkt dat de Bladen ovaal, aan de Punt een weinig uitgegulpt, glad en overhoeks geplaatst zyn, hebbende het Gewas den binnenften Bast Roestkleurig. Korte, ftyve, Bloemtuiltjes komen uit de Oxelen voort.

IX.
Rhamnus
vaicran-
thus.
Kleinbloemige.

(9) Wegedoorn, die ongedoornd is, met Lan-
cetswys' ovaale, scheeve, ruige, Bladen,
en spitse afvallende Stoppeltjes.

Men vindt deeze Boomachtige Wegedoorn of Jobenboom genoemd van BROWNE, die haar

(8) *Rhamnus inermis*, Fol. ovalibus, Coriaceis, integerrimis emarginatis. *Am. Acad.* V. p. 395. *Sarcomphalus foliis ovatis, glabris alternis &c.* BROWN. *Jam.* 179.

(9) *Rhamnus inermis*, Fol. ovato-lanceolatis obliquis, pubescentibus, Stip. acuminatis deciduis. *Am. Acad.* V. p. 395. *Rhamnus an Zizyphus arborescens, &c.* BROWN. *Jam.* 173. T. 12. f. 2. *Muntingia folio Corni, fructu minore.* PLUM. *Gen.* 41. 16, 206. f. 1.

haar, zo wel als de voorgaande, op Jamaika, in III. de Westindiën waarnam. De *Muntingia* van ^{AFDEEL. V.} PLUMIER, met Kornoelje-Bladen en eene ^{HOOFD-} kleinere Vrucht, is hier t'huis gebragt. Het ^{STUK.} blykt klaar, dat dezelve de Bladen Lancetvor- ^{Weged- doorn.} mig ovaal en zeer fyn gekarteld heeft. De Hoog- leeraar J. BURMANNUS hadt deeze reeds tot de *Rhamni* betrokken. MILLERUS maakt de- zelve tot een Soort van de gezegde Muntingia.

- (10) Wegedoorn, die ongedoornd is, met ^{X.} Tweeflachtige Bloemen en driehokkige Zaad- ^{Rhamnus} huisjes, de Bladen gerimpeld, effenrandig ^{Cubensis.} en Wollig. ^{Kubafche.}

De Heer JACQUIN, dit Gewas door hem in het Kreupelbosch, aan den Zeekant van 't Eiland Kuba, waargenomen, beschryvende, zegt, dat het een regtstammig en Takkig Boompje is, van zeven Voeten hoog, in ge- daante naast komende aan de Viorne. De Bla- den zyn ovaal, aan beide enden zeer stomp, wederzyds Wollig, gesteld, vier Duimen lang: de Bloemen en Vruchten even als in de vol- gende Soort.

- (11) Wegedoorn, die ongedoornd is, met een- ^{XI.} wy- ^{Rhamnus} ^{Colubrinus.}

(10) *Rhamnus inermis*, Floribus hermaphroditis, Capsulis ^{Slangen-} trilocularibus, Foliis rugosis integerrimis tomentosiss. ^{boom.} Syst. Nat. XII. Veg. XIII. JACQ. Amer. 16. Hist. 75.

- (11) *Rhamnus inermis*, Flor. monog. hermaphr. erectis, ^{Caps.}

S 4

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

wyvigte tweeflagtige regtopstaande Bloemen, driezaadige Vruchten, de Steeltjes met eene rosse Wolligheid.

Daar de Takken, Bladen en Bloemen, van den voorgaanden zig naar alle Oorden uitstrekten, waren de eerstgemelden in deeze waterpas gestrekt en de Bloemen altemaal opwaards gekeerd; de jonge Looten, de Bloem- en Bladsteeltjes en de Kelk, bekleed met eene yle Wolligheid. De Bladen waren hier langwerpig ovaal en spits, van boven glad. Uit de Oxels kwamen Tuiltjes van ongevaar zeven Bloempjes, zonder Reuk. Een vyfdeelige Kelk bevatte groene Schubbetjes, waar buiten de Meelknopjes, en waar binnen een enkele Styl, met eenen vierdeeligen Stempel. De Vrucht was een driehokkig, driekleppig, Huisje, met enkele, ronde, platachtige, uitgegulpte, zwarte zeer gladde Zaaden. In hooge Berg-Boschen groeide dit Gewas tot twintig Voeten, maar in 't Kreupelbosch, aan Zee, zelden zeven Voeten hoog, hebbende Bladen van vier of zes Duimen lang. De Heer JACQUIN heeft het dus op verscheide der Westindische Eilanden gevonden, en de Wolligheid op Kuba Zilverachtig,
an.

Caps. tricoccis, Petiolis Ferrugineo-tomentosis. Ibid. JACQ. Amer. 16. Hist. 74. Rhamnus arboreus, Foliis obovatis, Venosis. BROWN. Jam. 172. Arbor Baccifera Indica, &c. COMM. Hort. Amst. I. p. 175. T. 90.

anders overal Roestkleurig waargenomen. Het III.
werdt van de Franschen op Martenique, moog. AFDEEL
lyk deswegen, *Bois Couleuvre*, dat is Slangen- V.
boom, geheten. HOOFD-
STUK.

(12) Wegedoorn, die ongedoornd is, met twee XII.
huizige Bloemen en dubbeld gekartelde *Rhamnus*
Bladen. *Alpinus.*
Alpische.

De gekartelde Bladen onderscheiden deeze van den Vuilboom, anders Sporckenhout genaamd, op het eerste aanzien, hoewel het Gewas zeer gelykt naar dat der Duinbesfen of Purgeerende Wegedoorn. Men vindt het by sommigen Besfendraagende zwarte Els, met rimpelige Bladen, getyteld. De Bladen zyn ook grooter dan in de Vuilboom, zo TOURNEFORT aantekent. De Heer HALLER vondt dit Gewas in 't Gebergte Jura van Switserland, en elders. Het groeit ook, volgens anderen, in Bourgonje.

(13) Wegedoorn, die ongedoornd is, een krui- XIII.
Rhamnus
pende *pumilus.*
Kruipende.

(12) *Rhamnus inermis*, Flor. dioicis, Fol. duplicato-crenatis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Rhamnus inermis*, Fol. glabris crenatis. *Aff. Gott.* 349. T. 16. *Frangula Orâ Folii serrata*. HALL. *Helv.* 164. Fr. rugosiore et ampliore folio. TOURN. *Inst.* 612. Fr. altera polycarpus. C. B. *Prodr.* 160. *Alnus nigra polycarpus*. C. B. *Pin.* 428. *Alnus nigra baccifera rugosiore folio f. major*. J. B. *Hist.* I. p. 562.

(13) *Rhamnus inermis repens*, Flor. hermaphroditis, Fol. ser-

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

pend Gewas, met tweeflagtige Bloemen en
Zaagswys' getande Bladen.

Deeze Soort, die van TOURNEFORT de
Kleine Berg - Rots - Vuilboom, met rōndachtige
Bladen, genoemd wordt, gelykt naar den Wil-
den of Slee - Pruim, volgens RAY, en komt
voor op den top van hooge Bergen in het Thu-
ringer Woud. Het is niettemin een Heester,
verschillende van de volgende Soort, doordien
de Takken langs de Rotfen kruipen en de Bla-
den getand zyn; van de voorgaande door de
Tweeflagtigheid zyner Bloemen.

XIV.
Rhamnus
Frangula.
Vuil-
boom.

(14) Wegedoorn, die ongedoorn is, met een-
wyvige, tweeflagtige Bloemen en effenran-
dige Bladen.

Dit is de bepaaling der Kenmerken van den
algemeen bekenden *Vuilboom*, die niet alleen
de Boschachtige vogtige Landstreeken der Noor-
delyke deelen van Europa, welken onze Rid-
der daar aan tot eene Woonplaats toefchryft,
maar ook in de middelste en zelfs in de Zui-
delyke deelen, ja door geheel Europa, huisvest.
GOUAN vindt hem groeijen in een Bosch by
Mont-

ferratis. TURR. *Diar. Ital.* 120. *Frangula montana pumila Sa-*
xatilis, Folio subrotundo. TOURNEF. *Inst.* 612. SEG. *Ver.* II.
Pl. 296. *Frangula minima rupestris*, Pruno sylvestri affinis A-
mericanæ foliis. RAJ. *Dendr.* 65.

(14) *Rhamnus inermis*, Flor. monogynis hermaphroditis,
Foliis integerrimis. Hort. Cliff. 70. Fl. Suec. 194, 203. Mat.
Med. 73. ROYEN *Lugd. Fl. Lapp.* 60. Alnus nigra baccifera,
C. B. Pin. 428. *Frangula* DOD. *Pempt.* 784. HALL. *Helv.* 164.
BOERH. *Lugd. bat.* II, 231. TOURNEF. *Inst.* 612. LOB. *Icon.* II, 175.

Montpellier; SCOPOLI zegt, dat hy in de Haagen en aan de Heuvels van Karniolie woont: HALLER, dat hy zelfs al te gemeen is op de Moerasfige plaatsen in Switserland. Van Duitschland en Engeland behoef ik niet te spreken. Men vindt dit Gewas in de meeste Provinciën van onze Nederlanden. In 't Fransch geeft men 'er, veelal, den Latynschen naam *Frangula* aan, of noemt hetzelfde *Aulne noir*, dat is Zwarte Els; gelyk de Engelschen het ook *Black-Alder* of *Elder-Tree* heeten, de Sweeden *Brak-wed*, de Duitschers *Faulbaum*; waar van ons *Vuilboom* of *Stinkboom* ontleend is; doch anders noemen wy dit Gewas *Sporcken-* of *Pylhout*.

Het is een Gewas, dat met verscheide Stengen, van een Duim of daar boven dik, ter hoogte van tien of twintig Voeten opschiet, hebbende eene bruine Schors met groenachtige Vlakken, waar onder zig een Bast vertoont, die Saffraankleur verwt. Het Blad wordt door sommigen by dat der Elzen, door anderen by dat der Kornoelje - Boomen vergeleeken. De Heer HALLER zegt 'er van, de Bladen zyn eer der Beuken dan der Elzen, somtyds uit den ronden gespits, somtyds ronder. De Bloemen hebben een Trechtersvormigen Kelk, waar in dergelyke Schubbetjes, als in de andere Soorten van dit Geslagt, welken anderen Bloemblaadjes noemen, als voorheen gemeld is*. BOER-
HAAVE zegt, dat de Bloem vyfbladig is, komende uit den binnenrand van den Kelk vyf-

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Vuil-
boom.

*Bladz.
268.

en-

III.
AFDEEL
V.

HOOFD-
STUK.

*Vuil-
boom.*

entwintig Meeldraadjes voort; doch de Heer HALLER, en anderen, geeven 'er maar vyf aan. Hoe 't zy, de Kelk is zekerlyk in vyven gedeeld, en bevat het Vrugtbeginzel, dat een enkelen Styl heeft, met den Stempel, als 't ware, in tweeën gedeeld, volgens Doktor SCOPOLI. De Vrugt is een Besie, twee Steentjes of Zaadkorrels bevattende, als Linsen, doch eigentlyk driehokkig, zo de laatstgemelde aanmerkt. Deeze Besfen zyn eerst rood, maar ryp wordende zwart van Kleur, met een blaauw Sap. Men noemtze in 't Groninger-Land *Jeupjes*, zo de Hoogleeraar DE GORTER aantekent: waarschylyk om dat zy naar de Joben-Besfen gelyken.

TOURNEFORT zegt, dat deeze Besfen zoetachtig van Smaak zyn, en mooglyk worden zy dan ook wel gegeten; doch het voornaamste gebruik, dat men in de Geneeskunde van deezzen Boom heeft, bestaat in de binnen-Bast, welke een sterk Purgeermiddel, dikwils met braaken en afgang te gelyk werkende, uitlevert, zynde zeer scherp van Smaak. Een Vierde Loots in Poeijer, of een half Loot in Afkookzel, is genoegzaam tot eene sterke Buikzuivering, en door dezelve voor Waterzugtigen, Geelzugtigen, of die aan eene Verstopping der Ingewanden kwynen, van dienst bevonden. Echter veroirzaakt dit Middel dikwils zwaare Krimpingen, Pynen en een sterken Buikloop, indien 'er niet het noodige tot verbetering wordt by-

ge-

gevoegd. De Kolen van het Hout zyn tot het maaken van Buskruid zeer geacht (*). Anderen pryzen daar toe die van den Berg-Vuilboom, met gekartelde Bladen, hier voor beschreeven*, in 't byzonder aan (†). Met de Besfen verwt men in Sweeden het Garen groen, even als met die van de eerste Soort, en de Bast dient mede om de Wollen Stoffen geel of bruin te kleuren.

III.
AFDEEL:
V.
HOOFD-
STUK.
* Bladz.
281.

(15) *Wegedoorn die ongedoornd is, met twee-
slagtige Bloemen, de Bladen ovaal, ge-
streept, uitgegulpt, van onderen Nets-
wyze geaderd.*

XV.
Rhamnus
lineatus.
Streepbla-
dige.

Dit Gewas, waar toe de Ceylonfche We-
gedoorn, met rondachtige gladde Bladen, ruige
Tak-

(*) *Carbones Ligni Frangulae ad Pulverem Pyrium aliis
preferuntur*, zegt de Heer HALLER; doch men moet dit
zodanig niet verstaan, als of zy de allerbesten waren. Zie
hier voor bladz. 271. Waarschynlyk zal in het denkbeeld daar
omtrent een aanmerkelyk verschil plaats hebben, naar dat
men het Hout of de Kolen best bekomen kan, en ik ge-
loof, dat de deugd van 't Buskruid meer afhangt van de hoe-
danigheid der Salpeter, die men 'er toe gebruikt, en van het
maaken, dan van de verschillendheid der Kolen.

(†) *Carbones commendantur pro Pyrio pulvere.* RAJ. *Hist.*
1605.

(15) *Rhamnus inermis*, Flor. hermaphroditis, Fol. ovatis
lineatis repandis, subtrus reticulatis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII.
Rh. Zeyl. fol. subrotundo glabro, Caulibus hirsutis, Spinis
exiguis. BURM. *Zeyl.* 188. T. 88. *Rhamnus lineata*. OSB. *Itin.*
219. T. 7. *Acaciae forte cognatus e Maderaspatnam &c.* FLUK.
Phyt. 122. f. 4.

III. Takken en kleine Doorntjes in de Oxelen, van
 AFDEEL. V. den Hoogleer J. BURMANNUS zeer fraay in
 HOOFD- Afbeelding gebragt, betrokken wordt, maakt
 STUK. in China, volgens OSBECK, een Heefter uit,
 met ronde iets Wollige Takken, Mans langte
 hoog, die aanmerkelyk is wegens zyne fchoone
 Bladen, welke geelachtig groen zyn, met roode
 Aderen. Hy fchryft 'er geheel effenrandigē
 Bladen aan toe, doch in zyne Afbeelding ver-
 toonen zy zig uitgegulpt, het welk geen plaats
 heeft in die van den Heer BURMANNUS.
 De evenredigheid der grootte van de Bloemen
 tot de Bladen is ook ongemeen verfchillende.

XVI. (16) Wegedoorn, die ongedoornd is, met
Rhamnus] tweehuizige Bloemen, een driedubbelen
Alaternus. Stempel en Zaagswys' getande Bladen.
Alaternus.

Van dit Gewas wordt, zo wel als van den
 Vuilboom, door TOURNEFORT en anderen
 een byzonder Geflagt gemaakt, 't welk eenige
 Verfcheidenheden bevat. De Groeiplaats is in
 de Zuidelyke deelen van Europa. Men houdt
 het, wegens de fraaiheid van zyn altyd groe-
 nende Loof, ook voor plezier in de Hoven
 van

(16) *Rhamnus inermis*, Floribus dioicis, Stigmate triplici,
 Foliis serratis. *Vir. Cliff.* 19. *Hort. Ups.* 47. SAUV. *Monsp.*
 95. GOUAN. *Monsp.* 112. *Hort. Cliff.* 70. ROYEN *Lugdhat.*
 225. *Phyllica elatior.* C. B. *Pin.* 477. *humilior.* *Ibid.* *Alaternus*
primus et secundus. CLUS. *Hisp.* 57, 58, 59. TOURNE. *Inst.*
 595. BOERH. *Lugdhat.* 213.]

van Duitschland en de Nederlanden, daar het alleen by den Latynfchen naam, in 't Fransch *Alat-^{III.}terne*, bekend is. Men heeft het 'er, met lang-^{AFDEEL.}werpige of rondachtige, met Zilverachtig ge-^{V.}zoomde, en met fierlyk wit gemarmerde Bladen.<sup>HOOFD-
STUK.</sup>

De vermaarde CLUSIUS vindt twee Soorten van Alaternus. De eene, die de Bladen langwerpig heeft, zegt hy, wordt somtyds Boomachtig, met lange niet zeer dikke Takken, of liever buigzaame Ryzen, welke een groenachtig witte Schors hebben, en daar onder een geel Vliesje, dat het Hout bedekt. De Bladen, als tusfchen die der Olyven en Groen-Eiken in, zyn taamelyk dik en zwartachtig groen. By sommigen der Grieken wordt het deswegen *Elaprinon* genoemd, zegt PLINIUS. De andere Soort blyft laager en heeft de Bladen ronder, ook bleeker groen. In beiden komen de Bloempjes, Trosachtig, uit de oxels der Bladen voort, en aan den laatften hadt hy Vruchten, als die van den Mastikboom, waargenomen. De eerste kwam deezen Kruidkenner in Portugal, de andere, zo aldaar als in Spanje, natuurlyk groeiende, voor. De Vrucht is een ronde Bessie, doorgaans met drie Zaadkorrels bezwangerd, zegt TOURNEFORT, die dezelve, benevens de Bloem, zeer duidelyk afbeeldt. CLUSIUS vertoont het Gewas der beide Soorten. Omstreeks Montpellier, daar het aan den Zeekant en elders voorkomt, noemt het Landvolk hetzelve *Alader*, zo de Heer

GOUAN

III. **AFDEEL.** GOUAN meldt , als ook *Bourgespine* : want het
 V. heeft twee kleine zwarte Doorntjes , die in de
HOOFD Herfst afvallen , nevens het Bladsteeltje we-
STUK. derzyds. Sommige Stammen hebben enkel
 Mannetjes , anderen tweeslagtige Wyfjes-Bloe-
 men en drie Stempels , zo de Heer MURRAY
 aantekent.

XVII. (17) *Wegedoorn met dubbelde Stekels , den*
ondersten omgeboogen , en driewyige Bloe-
men.
Rhamnus
Paliurus.
Paliurus.

In de Zuidelyke deelen van Europa , in Grie-
 kenland en elders , komt ook deeze voor , die
 mede een byzonder Geslagt heeft uitgemaakt
 onder den naam van *Paliurus*. De Vrugt , die
 de gedaante van een breede , platte , Knop of
 Schildje heeft (*), en dus het allerminste niet
 naar een Besie gelykt , zou deeze Soort het
 allerbeste van de anderen onderscheiden. De-
 zelve is *Wegedoorn met rondachtige Bladen* en
 eene samengedrukte Vrugt , van BAUHINUS
 getyeld geweest. 't Gewas is Heesterachtig ,
 doch wordt somtyds een Boom , met gedoorn-
 de Takken en kleine rondachtige Bladen , die
 uit

(17) *Rhamnus Aculeis geminatis , inferiore reflexo , Floribus*
trigynis. Hort. Cliff. 69. Hort. Ups. 47. ROYEN Lugdbat.
224. SAUV. Monsp. 306. GOUAN Monsp. 112. Rhamnus Folio
subrotundo Fructu compresso. C. B. Pin. 477. Paliurus. DOD.
Pempt. 756. TOURNE. Inst. 616. BOERH. Lugdbat. II. 237.

(*) *Petalum vel Umbonem referens , zegt BOERHAAVE ;*
 TOURNEFORT noemtze *Clypeiformis.*

uit den donker groenen roodachtig zyn. De Bloempjes, aan de top-enden der Takken samengehoopt, zyn geel, en de Vruchten, die men te Montpellier *Chapelets* noemt, bevatten twee of drie Olie-achtige Zaadkorrels, in de drie holligheden van het Steentje.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Het Afkookzel der Vruchten van dit Boompje is, indien men het een genoegzaamen tyd lang gebruikt, een zeer dienstig Middel om het Gra-veel-Zand uit de Nieren en de Blaas te dryven, zo de vermaarde GARIDEL verzekert, die 'er byvoegt, dat het echter geene Steenbreekende kragt heeft, welke sommige Autheuren daar aan toefchryven: ja „, daar is (zegt „ hy,) tot heden nog geen Middel bekend, „ 't welk, inwendig gebruikt, den Steen der „ Nieren of der Blaas zou kunnen ontbinden „ of doen smelten. Dit heeft my de beroem- „ de TOURNEFORT verzekerd, na ontel- „ baare Proefneemingen, welken hy daar om- „ trent, op order van het Ministerie, in de „ Hospitaalen te Parys hadt werktellig ge- „ maakt” (*).

(18) We-

(*) *Hist. des Plantes aux environs d'Aix. Anno 1715. in Fol. p. 347.* Uit het getuigenis van deezen Geneeshoer en Koninglyken Hoogleeraar der Ontleedkunde, te Aix in Provence, blykt dan ontegenzeggelyk, dat de beroemde TOURNEFORT weezentlyk de Praktyk geoeffend heeft; wat sommigen ook daar tegen mogen inbrengen: te meer dewyl GARIDEL in zyne Inleiding p. XI. van hem zegt: *sa Pratique dans la Medecine étoit Judicieuse & heureuse.*

T

III. (18) Wegedoorn , met dubbelde Stekels , den
 AFDEEL v. eenen krom , en langwerpig ovaale Bladen.

HOOFD-
 STUK.

XVIII.
Rhamnus
Lotus.
 Lotus.

Deeze , in 't Ryk van TUNIS groeiende , krygt den bynaam van *Lotus* , die de eigen naam is van een geheel ander Peulgewas. TOURNEFORT noemtze *Wilde Jobenboom*. Het is een Heester met ronde Takken , die twee Stekels aan den oirsprong der Bladen , den eenen waterpas , den anderen krom heeft , gelyk de *Paliurus* ; doch de Bladen zyn , in figuur , aderen , gladheid en grootte , volmaakt als die der *Jobenboomen* , behoudens dat zy den rand flaauw en yl gekarteld hebben.

De *Lotus* - Boom der Ouden , waar van deeze Soort waarschylyk den bynaam heeft , is , volgens de beschryving van *ATHENÆUS* , zeer met de *Jobenboomen* overeenkomstig. Hy was klein van Gewas , ruw en gedoornd , met kleine groene Blaadjes als van den *Wegedoorn* , en droeg roodachtige Vrugten , van grootte als ronde Olyven , bevattende een kleinen Steen. Deeze Vrugten werden tot een Koek gestampt voor de Slaaven , doch Vrye Lieden kreegen ze niet op Tafel , dan na dat 'er de Steen was uitgehaald. De Smaak was als die der *Vygen* en *Dadelen* , maar de Reuk beter. Van deeze Vrugten ,

(18) *Rhamnus Aculeis gemin. altero recurvo* , Foliis ovato-oblongis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Zizyphus fylvestris* , *TOURNE. Inst.* 627 , *SHAW. Afr.* 631. fig.

Vrugten, in Water gewreeven, werdt een foort van Wyn, of ook Azyn, gemaakt. Wegens het eeten deezer Vrugten hadden de Ingezeten van zekere Landftreek, in Afrika, den naam van *Lotophagi* bekomen. Geheele Krygsheren zouden daar door gefpyzigt zyn, zo PLINIUS verhaalt (*).

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(19) Wegedoorn met dubbelde Stekels, den eenen uitgestrekt; eenhuizige Trosfen in de Oxelen en naakte Bladen.

XIX.
Rhamnus
iguaneus.
Leguaan-
boom.

De Heer JACQUIN vindt deeze Soort, welke hy aanmerkt een onaanzienlyk Boompje te zyn, op de meesten der Karibifche Eilanden en de nabuurige Vaste Kust van Zuid - Amerika. Die van Kurasfau, zegt zyn Ed., noemen het *Wilde Kerfenboom* of *Leguaan - Besfeboom*, om dat het op plaatsfen groeit, daar zig de Leguaanen veel onthouden. Het bemint, naame-lyk, Steenachtige Gronden, open Boschjes, Muuren, Haagen, enz. De Takken zyn lange, taaije, nederleggende Ryzen, bezet met Stekels

(*) 't Is twyfelachtig of daar mede de Lotus-Boom, thans bekend, en in 't voorgaande STUK, bladz. 570, door my beschreeven, dan een Soort van Jobenboomen, gelyk deeze, bedoeld worde.

(19) *Rhamnus* Acul. gem. altero patente, *Racemis axillaribus monoicis*, *Foliis nudis*. JACQ. *Amer.* 16. *Hist.* p. 74. *Jujube Americana spinosa*, *Loti arboris folio & facie*, &c. COMM. *Hort.* I. P. 141. T. 73.

T 2

II. DEEL. IV. STUK,

III. kels en Lancetswyze gekartelde Bladen , door-
 AFDEEL gaans drie of vier , zelden agt Duimen lang.
 V. De Bloempjes zyn klein en geel , komende by
 HOOFD- Trosjes voort , zo wel Mannetjes als Wyfjes ,
 STUK. waar van de eerften een Kelk in vyven gedeeld
 hebben , byna zonder Styl , met vyf Meeldraad-
 jes , doch geene Schubbetjes of Bloemblaadjes ,
 zo min als in de Wyfjes - Bloemen , die twee
 Stylen hebben met gefpleeten Stempels. De
 Vrucht is een langronde Befie , tweemaal zo
 groot als een Erwt , met een zoet Vleefch ,
 naar 't welke de Kinderen en Wilden gretig
 zyn , een Steentje met ééne holligheid bevat-
 tende.

XX.
Rhamnus
Napeca.
 Strand-
 Joben-
 boom.

(20) *Wegedoorn met meest dubbelde kromme
 Stekels ; de Bloemen aan Tuiltjes , half
 tweewyvig ; de Bladen getand en weder-
 zyds glad.*

Tot deeze Soort behoort de *Strand-Joben-
 boom* van RUMPHIUS , een Heesterachtig Ge-
 was , dat men op de Stranden van veelen der
 Molukfe Eilanden vindt , met gladde Bladen en
 Vruchten als Olyven , aan Trosjes , door deryp-
 heid hoog geel wordende , doch niettemin zuur
 bly-

(20) *Rhamnus Acul. subgeminatis recurvis*, Pedunc. corym-
 bosis. Flor. femidigynis , Fol. ferratis utrinque laxibus. *Fl.*
Zeyl. 87. *Jujuba Indica spinosa* &c. PLUK. *Alm.* 199. T. 216.
 f. 2. RAJ. *Dendr.* 44. *Vidara littorea*. RUMPH. *Amb.* II. p.
 119. T. 37. *Rhamnus Napza*. BURM. *Fl. Ind.* p. 60.

blyvende. Behalve de *Mallan-Toddali* van Ma- III.
 labar, die men *Nanen-Pluimen* noemt, wordt AFDEEL.
 hier toe betrokken de *Ceylonsche Gedoornde* V.
 Boom van Ceylon, met drieribbige Bladen, van HOOFD-
 HERMANNUS; doch het schynt my toe dat STUK.
 deeze en de twee volgende Soorten, wat de
 aanhaalingen betreft, niet zeer duidelyk on-
 derscheiden zyn.

(21) Wegedoorn met enkele kromme Stekels, XXI.
 vergaarde Bloemsteeltjes van half tweewy- *Rhamnus*
 vige Bloemen en stompe Bladen, die van *Jujuba*.
 anderen *Wollig* zyn. *Doornker-*
len.

Tot deeze Soort wordt betrokken de *Perim-*
Toddali van Malabar, aldaar in 't Nederduitsch
Doornkerfen genaamd, niettegenstaande RUM-
 PHIUS van zyne *Malus Indica* schryft, dat de-
 zelve op sommigen der Wester-Eilanden van
 Indie Vruchten als Lemisjes of Pruimen draagt,
 die aldaar *Appeltjes* genoemd worden. Op
 Ambon was het een Boompje, met Bladen als
 van Appelboomen, Vruchten draagende die wat
 wrang waren, doch van de Indiaanen gretig
 ge-

(21) *Rhamnus Acul. folit. recurvis, Pedunculis aggregatis,*
Floribus semidigynis, Fol. retusis subtus tomentosis. Fl. Zeyl.
 89. *Jujuba Ind. spinosa, Fol & Fructu rotundo. PLUK. Alm.*
 190. RAJ. *Dendr.* 44. *Malus Indica. RUMPH. Amb. II. p.*
 117. T. 36. *Perim-Toddali. Hort. Mal. IV. p. 85. T. 41.*
 BURM. *Fl. Ind. p. 60.*

T 3

II. DEEL. IV. STUK,

III. gegeten werden. De *Ceylonfche Gedoornde Pruim-*
 AFDEEL. boom, met ronde Vruchten, van HERMAN-
 V. NUS, wordt hier ook t'huis gebragt. *Ilanda*
 HOOFD- is de Ceylonfche en *Vidaro* de Maleitfche
 STUK. naam.

XXII. (22) *Wegedoorn met enkele kromme Stekels,*
en byna ongesteelde Bloemtrosjes, de Bla-
den half Hartvormig van onderen Wollig.
Rhamnus
Oeroplia.
 Nanen-
 Pluinen.

Van deeze Soort, op Ceylon vallende, heeft de Hoogleeraar J. BURMANNUS een zeer fraaije Afbeelding aan 't licht gebragt, zeggende dat het een Heester is, met eenen ronden, regtopftaanden, ruigen, gedoornden Steng, welke overhoeks ovaal gefpitfte Bladen uitgeeft, die van boven glad, van onderen bezet zyn met eene geele, zagte Wolligheid, als van Zyde, waar door echter de Ribben zig vertoonen. Onder ieder Blad komt een korte, kromme, zeer fcherpe Stekel voort, en Trosjes van zeer kleine Bloempjes uit de Oxels der Bladen.

XXIII. (23) *Wegedoorn met dubbelde Stekels, den*
ééner
Rhamnus
Zizyphus.
 Joben-
 boom.

(22) *Rhamnus* Acul. folit. recurvis, Pedunculis aggregatis subsessilibus, Foliis semicordatis subtus tomentosis. *Fl. Zeyl.* 88. *Jujuba aculeata*, Nervosis foliis infra Sericeis flavis. BURM. *Zeyl.* 131. EURM. *Fl. Ind.* p. 60.

(23) *Rhamnus* Acul. geminatis, altero recurvo, Floribus digynis, Fol ovato-oblongis. *Hert. Cliff.* 69. *Mat. Med.* 74. ROYEN *Lugdbar.* 224. SAUV. *Monsp.* 59. GOUAN *Monsp.* 113. *Jujuba sylvestris*. C. B. *Pin.* 446. *Zizyphus*. DOD, *Pempt.* 807 β . *Jujuba majores oblonge*. C. B. *Pin.* 446. *Zizyphus* *rutilus*. CLUS. *Hisp.* 50.

éenen krom: tweewyvig Bloemen en langwerpig ovaale Bladen.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

De gewoone *Jobenboom* wordt hier bedoeld, welken de Franschen *Fujubier* heeten. - Uit Syrie is deeze, ten tyde van Keizer Augustus, in Italie overgebracht. Thans groeit hy in de Zuidelyke deelen van Europa, zynde by MONTPELLIER zo op de Velden als in de Hoven gemeen, zegt GOUAN. Men noemt hem aldaar *Guindoulier* in de Landtaal. CLUSIUS, evenwel, hadt hem nooit van zelf groeiende gevonden, noch in Languedok, noch in Spanje, alwaar hy in de meeste Tuinen aangekweekt wordt, en somtyds de grootte van een Prui- of Peereboom bereikt, maar doorgaans Heefterchtig is, met eenen krommen Stam, geevende bruinroode gedoornde Takken uit, die kleine Zytakjes hebben, waar aan overhoeks Bladen staan met drie Ribben, aan den rand gekarteld, bleeker en grooter dan die van den gewoonen Wegedoorn. De Bloempjes zyn klein, vyfbladig en geel; de Vrugten van grootte als een Olyf, eerst groen, dan rood en zoet van Smaak.

Deeze Vrugten, die de Spaanschen *Azofeifas*, de Franschen *Fujubes* noemen, zyn de *Fujubæ* der Apotheeken, als een byzonder Borstmiddel vermaard. Zy worden ons, gedroogd, uit Spanje en Italie toegebracht, alwaar het een gewoone Verfnapering is, gelyk hier de Prui-

T 4

Men

III. Men achtze bekwaam om den Hoest, die uit
 AFDEEL. een prikkeling van scherpe Vogten in de Lon-
 V. gen ontstaat, te doen bedaaren, en zy worden
 HOOFD- daarom fomtyds, met Dadels, Razynen en
 STUK. andere dingen, in Borstranken gekookt: ook
 komen zy in verscheide Winkelmiddelen van
 dien aart, en daar is een Syroop, welke van
 de Jujuben den naam draagt, wereldkundig.

XXIV.
Rhamnus
Spina
Christi.
 Christus-
 Doorn.

(24) *Wegedoorn met dubbelde regte Stekels
 en Eyronde Bladen.*

Hier voor hebben wy gezien, dat aan den
 Europischen Boks-Doorn de naam van *Spina*
Sancta, dat is Heilige Doorn, en zelfs van
 's Heilands Doornekroon gegeven wordt: doch
 dewyl die eigentlyk niet in 't Heilige Land
 groeit, heeft onze Ridder liever den bynaam
 van *Christus-Doorn* toegepast op deeze Soort (*);
 zynde een Boompje daar van, in Sweeden, uit
 de Zaaden, welken de beroemde HASSELQUIST
 van Jerufalem derwaards gezonden hadt, opge-
 komen. De *Nabea* van ALPINUS, welke
 men

(24) *Rhamnus Aculeis geminatis rectis, Foliis ovatis. Hort.*
Cliff. 63. ROYEN Lugdbat. 224. Oenoplia spinosa. C. B.
Pin. 477. CLUS. Hist. II. p. 313. Nabea Paliurus Athenas
credita. ALP. Egypt. 16. T. 19. Jujube f. Zizyphus Afri-
cana, mucronatis Foliis, Spinâ gemellâ, PLUK. Alm. 199. T.
197. fig. 3.

(*) Sommigen noemen de Hulst ook *Christ-Thorn*: zie
 hier voor.

men voor den *Paliurus* van ATHENÆUS gehouden heeft, fchynt hier te behooren.

III.
AFDEEL.
V.

De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS voegt by dit Geflagt nog drie Oostindifche Soorten; naamelyk.

HOOFD-
STUK.

(25) Wegedoorn met enkelde en dubbelde kromme Stekels; getuilde Bloemsteeltjes en effenrandige Eyronde Bladen.

XXV.
Rhamnus
Nummularia.
Rondbladige.

Deeze is een Gedoornde Jobenboom, met kleine geribde Wollige Bladen, en zeer kleine geele Bloempjes, tot byfter kleine Bondeltjes vergaard, wordende *Doeran-Geretan* geheten van de Javaanen. Hy voert ook den naam van *Ceylonfche Pruimboom*, als insgelyks voorkomende op Ceylon.

(26) Wegedoorn met enkelde Doorntjes en éénbloemige Steeltjes op zig zelve; de Bladen Eyrond, gefpits en effenrandig.

XXVI.
Rhamnus
Vitis Idea.
Blaauwbesfige.

Deeze heeft zo zeer de gedaante van de Blaauwbesfen, dat zy daar van den bynaam voert. De Javaanen geeven 'er den naam van *Boa-masfi* aan. Zy groeit op de zelfde plaatfen, en zou door den Hoogleeraar J. BURMANNUS

NUS

(25) *Rhamnus Aculeis folitariis geminisque recurvis, Pedunculis corymbosis, Foliis ovatis integerrimis. BURM. Fl. Ind. p. 61.*

(26) *Rhamnus Spinulis simplicibus, Pedunculis folitariis unifloris, Fol. ovatis acuminatis integerrimis. BURM. Fl. Ind. p. 61.*

T 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. NUS afgebeeld zyn, onder den naam van *Ceylonfche Rhamnus*, met rondachtige gladde Bladen
 AFDEEL. V. en ruige Steelen met kleine Doorntjes, de Bloempjes bruinrood, de Besfen zwart hebbende: maar
 HOOFD- deezee is door LINNÆUS t'huis gebragt tot
 STUK. onze Vyftiende Soort.

XXVII. (27) Wegedoorn met dubbelde Stekels, een
Rhamnus enkelden en een krommen; éénbloemige
heterogeneus. Steeltjes op zig zelf; de Bladen ovaal,
 Perfifche gekarteld, drieribbig, glanzig.
 Jobenboom.

In Oostindie, als ook in Perfie, komt deezee voor, die den naam van *Perfifche Jobenboom* in 't Kruidboek van GARCIN voert. Zy fchynt, volgens de befchryving, overeen te komen met den *Rhamnus Lotus*, zegt de Heer N. L. BURMANNUS, die aanmerkt, dat 'er uit Oostindie nog verfcheiderley Soorten van dit Geflagt overgebragt worden, welke in Bladerloof grootelyks verschillen, doch wegens de onbekendheid der Vrugten niet naauwkeurig bepaald kunnen worden.

P H Y L I C A.

De Geflagtnaam is, met eenige verandering, de Griekfche naam van den Alaternus, die, zo BELLONIUS verzekert, de *Philyka* is van THEOPHRASTUS. Geheel andere Gewassen, niet-

(27) *Rhamnus Aculeis geminis, simplici & recurvo, Pedunculis folitariis unifloris, Foliis ovatis, serrulatis, trinerviis lucidis.* BURM. *Fl. Ind.* p. 61.

niettemin, zyn in dit Geslagt begreepen, welke de Ouden nooit gekend hebben, van de Kaap afkomstig.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

De Kenmerken verschillen van die van 't voorgaande weinig. De Kelk, die vyfdeelig is en Trechterachtig, bevat vyf Schubbetjes, welke de Meeldraadjes beschutten, en de Vrucht is een driezaadige Bessie, onder de Bloem voortkomende (*).

Tegenwoordig zyn 'er negen Soorten, altemaal Kaapsche Gewassen, van bekend, als volgt.

(1) *Phylica met smalle gekranste Bladen.*

I.
Phylica
Ericoides.
Heyachtig

Hier wordt de Afrikaansche *Alaternoides* van COMMELYN, met Bladen van Hey en witte Mosachtige Bloemen, t'huis gebragt. In gestalte gelykt deeze veel naar de *Protea linearis*, hier voor afgebeeld en beschreeven, doch de vyfdeeligheid der Bloempjes onderscheidtze daar van volkomen. Op dezelve volgt een Kaffanjebruin rond Zaadhuisje met drie Holligheden, ieder bevattende een driekantig Zaad.

(2) *Phy-*

(*) Dit volgens de laatste Uitgaave van het Samenstel der Natuur. In *Gen. Plantarum* was aan dit Geslagt een Gemeene Kelk, een eigen Kelk die driebladig is, en een éénbladige Bloem of Bloemblad toegeschreeven.

(1) *Phylica* Fol. linearibus verticillatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 265. p. 180. *Veg.* XIII. Gen. 266. p. 196. Ph. fol. ovato linearibus. *Hort. Cliff.* 70. ROYEN *Lugdbat.* 199. *Alaternoides Africana* &c. COMM, *Hort. Amst.* II. p. 1. T. 1.

III. (2) *Phylica met smalle ruigachtige Bladen, de*
 AFDEEL. *gemeene Kelken korter dan de Bloem.*
 V.

HOOFD-
 STUK.

II. Deze is een Heeftertje met Rysachtige,
 rosse, wit gewolde Takken, bezet met Blaad-
Phylica jes als van de Taxis, die den rand ongeboo-
bicolor. gen hebben, en van onderen eene witte Wol-
 Tweekleu- ligheid. Enkelde Hoofdjes komen aan de enden
 rige. der Takken, wier gemeene Kelk korter dan de
 Bloem is, van buiten met vaale Haairtjes, en
 bestaande uit Lancetswyze Schubben, die rood
 gekield zyn. De Bloem is ruig door witte
 Haairtjes, met een stompen Stempel.

III.
Phylica
plumosa.
 Gepluin-
 de.

(3) *Phylica met Elsvormige Bladen, de bo-*
vensten ruig.

De aangehaalde Afbeeldingen, op deze Soort,
 verschillen aanmerkelyk, ten opzigt van de
 Blaadjes, welke in sommigen meer, in ande-
 ren minder of geheel niet Haairig zyn. COM-
 MELYN schryft, dat het Gewas op opene plaat-
 sen, in Afrika, drie Voeten hoog groeit; doch
 de onderscheiding van deze Soorten is wat
 duister. Volgens de Afbeelding van PLUKE-

NE-

(2) *Phylica* Fol. linearibus pubescentibus, Calycibus com-
 munitibus Corolla brevioribus. *Mant.* 208.

(3) *Phylica* Fol. lineari-fubulatis, summis hirsutis. ROYEN
Lugdbat. 199: *Ricinus arborescens Africanus* &c. SEB. *Mus.*
 I. p. 38. T. 23. f. 4, 5. *Chamaelea Afr. tricoccus* &c. PLUK.
Mant. 45. T. 342. f. 3. *Alaternoides Afr. Rorismarini latio-*
re & pilosiore folio, COMM. *Pral.* 63. T. 13.

NETIUS zyn de Bloemhoofdjes zeer duidelyk met Pluimpjes gekroond.

(4) *Phylica met smalle, stompe, ruuwe Bladen, en Wollige Bloemen aan 't end der Takken.*

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
IV.
Phylica
imberbis.
Ongebaar-
de.

Hier wordt betrokken het Kaapfe Gewas, van BREYN afgebeeld, 't welk die Autheur oordeelde naby te komen aan de Derde *Sanamunda* van CLUSIUS, hebbende Wollige Steelen, Bladen en Bloemhoofdjes; doch dit verschilt aanmerkelyk van het gene SEBANOemt *Afrikaansche Heide* met witte Bloemen en Rosmaryn-Bladen, wat de Afbeelding aangaat, die echter waarschynlyk ook naar een Takje gemaakt zal zyn. Dezelve groeide maar een Voet hoog.

(5) *Phylica met smalle gestoppelde Bladen en vyfhoornige Bloemen.*

V.
Phylica
Stipularis.
Gestop-

Hier wordt thans de *Chamaelea* van den Hoog-peelde. leeraar J. BURMANNUS, met smalle van onderen gryze Bladen en Mosachtige Bloemen, t'huis gebragt. De twee kleine Stoppeltjes, by

(4) *Phylica* Fol. linearibus obtusis scabris, Flor. terminalibus pubescentibus. BERG. *Cap.* 51. *Sanamunda* tertia Clusii affinis. BREYN *Cent.* 18. T. 7. *Erica Africana* &c. SEB. *Mus.* II. T. 49. f. 5.

(5) *Phylica* Fol. linearibus stipulatis, Flor. quinquicornibus. *Mant.* 208. *Cham.* Fol. angustis, subtus incanis, Floribus muscosis. BURM. *Afr.* 177. T. 43. f. 2.

III. by den oirfprong van ieder Blad, zyn in de
 AFDEEL. V. Afbeelding niet zichtbaar, en worden ook in
 HOOFD- de beschryving van gedagten Hoogleeraar niet
 STUK. gemeld, volgens welke de Bloemen zo wel
 gepluimd schynen te zyn, als die van de Der-
 de Soort.

VI. (6) *Phylica met Hartvormige Bladen.*
Phylica dioica. Men heeft ontdekt, dat 'er van deeze Man-
 Tweehui- netjes en Wyfjes - Plantgewassen zyn, waar van
 zige. de bynaam is ontleend. De Schubben van den
 Kelk zyn hier ruig door groenachtig graauwe
 Haairtjes, die van de Bloem door witte Haair-
 tjes, en van deeze Soort is eene Verscheiden-
 heid met omgekrulde finalle Bladen, zo onze
 Ridder aanmerkt.

VII. (7) *Phylica met enkele en drievoudige Ey-*
Phylica Buxifolia. *ronde, van onderen Wollige Bladen.*
 Palmbla- dige. Een zeer fraay Gewas maakt deeze, dat dikke,
 ronde Steelen heeft, welke jong zynde Wollig
 en bruin, oud wordende roodachtig en ruuw
 van Oppervlakte zyn, met Bladen bezet als die
 van Palm, doch van onderen Wollig en wit-
 achtig. De Bloemen, in Hoofdjes vergaard,
 zyn klein en vyfbladig, of hebben den Kelk in
 vyven gedeeld, gelyk de overigen. De Heer
 J.

(6) *Phylica Foliis cordatis. Mant. 342.*

(7) *Phylica Foliis ovatis sparsis, ternisque, subtus tomentosis. Syst. Nat. XII. Veg. XIII. Cham. Fol. subrotundo, subtus incano &c. BURM. Afr. 119. T. 44. f. 1.*

J. BURMANNUS hadt deeze insgelyks tot de **III.**
Chamaelea betrokken. **AFDEEL.**

(8) *Phylica met gladde Eyronde Bladen, de Bloemen enkeld en Trosachtig gepluimd.* **V.**
HOOFD-
STUK.

Deeze maakt een Heester van vyf Voeten **VIII.**
uit, met rosachtige Takken, de Bladen onge- **Phylica**
steeld, spits, effenrandig, de Bloemen in een **racemosa.**
Pluim van samengestelde Aairen, doch zeer **Trosdraa-**
klein, met een Hartvormig Blikje. Zy hebben **gende.**
geen gemeenen maar een eigen Kelk, die drie-
bladig is, het Vrugtbeginzel bevattende, waar
boven de Bloem, die schynt te bestaan uit vyf
ovaale, platte, witte Blaadjes. Hoe komt dit
met de Kenmerken overeen?

(9) *Phylica met Elsvormige, spitse, ruuwe* **IX.**
eenigermaate Haairige Bladen, de Takken, **Phylica**
Pluimachtig veelbloemig. **parviflora.**
Kleinbloemig.

Dit is een Heester van twee Voeten, ook,
gelyk alle de voorige Soorten, natuurlyk groei-
jende aan de Kaap der Goede Hope. Deeze, op
Zandige Velden voorkomende, gelykt veel naar
de Heyachtige of onze Eerste Soort, maar de
Takjes zyn veelbloemig en de Bloempjes klei-
ner, zegt onze Ridder.

C E.

(8) *Phylica* Fol. ovatis glabris, Flor. simplicibus paniculato-
racemosis. *Mant.* 209.

(9) *Phylica* Fol. subulatis acutis, scabris subpilosis, Ramis
paniculato-multifloris. *Mant.* 209.

II. DEEL. IV. STUK,

III.

C E A N O T H U S.

AFDEEL.

V.

HOOFD-
STUK.

De Kenmerken, die dit Geslacht van de anderen onderscheiden, zyn, vyf gewelfde Bloemblaadjes, van eene Zakswyze figuur, met eenen Pypachtigen Kelk : de Vrucht een droog, driehokkig Zaadhuisje, bevattende drie Zaden. 't Getal der Soorten is drie, uit ieder Wereldsdeel, buiten het onze, één, als volgt.

I.

Ceanothus
Americanus.Ameri-
kaanſche.(1) *Ceanothus met drieribbige Bladen.*

Men vindt deeze onder den naam van *Evonymus van Nieuw Nederland*, met Bladen der Wyfjes Kornoelje-Boomen, voorgesteld en afgebeeld door den beroemden COMMELYN, en het ſchynt ook de Karolinische met Jobenbooms Bladen en kleine Vruchten; byna in Kroontjes geplaatst, te zyn van PLUKENET, zo RAY oordeelt, verschillende alleenlyk daar in, dat de Bloemen, hier, uit de toppen der Steel- tjes voortkomen, en daar, uit de Oxels der Bladen. Dit laatste evenwel heeft ook in deeze, aan het bovenſte der Takken, plaats; alwaar zy Bloemtuiltjes uitgeeft, die langer dan de Bladen zyn, zo onze Ridder aanmerkt.

Het

(1) *Ceanothus Foliis trinerviis. Syst. Nat. XII. Gen. 266. p. 180. Veg. XIII. Gen. 267. p. 197. MILL. Dict. T. 86. DU HAMEL. Arbr. I. p. 138. T. 51. Ceanothus Corymbis Folio longioribus. Hort. Ups. 51. AË. Ups. 1741. p. 77. GRON. Virg. 32. Celastrus inermis &c. Hort. Cliff. 73. ROYEN Lugdbat. 435. Evonymus Novi Belgii &c. COMM. Hort. Amst. I. p. 167. T. 86. RAJ. Dendr. 69. Evonymus Jujubinis fol. Carol. PLUK. Alm. 139. T. 28. f. 6. TREW. Ehret. T. 94.*

Het is een Heester, die, in Virginie en Karolina, ter hoogte van drie of vier Voeten, groeit, met zeer kleine, witte, vyfbladige, Aairswys' gefchikte Bloemen, die niet ruiken; hebbende taaije Takken met Olme-Bladen en een droog, tweekwabbig Zaadhuisje, als van de Wynruit, bevattende in ieder Hokje een enkeld Zaad. Het heeft een dikken Wortel, van buiten rood. Men noemt het deswegen *Rood Wortel* en gebruikt het om te verwen. Ook strekt het Afkookzel deezer Wortelen, in Water, de Wilden van Noord-Amerika tot een Geneesmiddel voor Venus-Kwaalen. Het is zeer famentrekkende van Smaak. EHRET heeft een fraaije Aftekening van deeze Soort gemaakt, waar uit de driezaadigheid der Vruchten blykt.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(2) *Ceanothus met ongeribde Eyronde Bladen.*

II.
Ceanothus
Africana.
Oostindi-
sche.

Door den Hoogleeraar J. BURMANNUS is deeze voorgesteld en afgebeeld onder de Ceylonfche Planten. Zyn Ed. geeft 'er den naam aan van *Ongedoornde Besfenboom*, met gekartelde spits-ovaale Bladen, en Trosjes van roode Besfen, die zuurachtig zoet zyn, dus veel gelykende naar Aalbesfen. De Bloempjes zyn,

ZO

(2) *Ceanothus* Fol. ovatis enerviis. *Ibid.* Racemis folio brevioribus. *Fl. Zeyl.* 98. *Grosularia* Spinis vidua &c. BURM. *Zeyl.* III. T. 48. *Spirææ* Theophrasti similis Frutex Indicus, latiore folio. PLUK. *Alm.* 350. T. 63. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 62.

V

III. DEEL, IV. STUK.

III. zo zyn Éd. aantekent, vier- of vyfbladig, met
 AFDEEL, veele Meeldraadjes, in een Kelk vervat, en
 v. komen, zo de Afbeelding aanwyst, by Trosjes
 HOOFD- uit de Oxels der Bladen voort.
 STUK.

III. (3) *Ceanothus met ongeribde Lancetswyze*
Bladen en rondachtige Stoppeltjes.
Ceanothus Africanus.
 Afrikaan-
 sche.

Deeze is in Afbeelding gebragt door COM-
 MELYN, die aanmerkt, dat het Gewas, aan
 de Kaap, in vogtige Velden en aan de kanten
 van Beekjes zeven Voeten hoog groeit. Hy
 geeft 'er den naam aan, van *Afrikaansche Ala-*
ternoides, met Zaagswys' getande Laurierbla-
den. De Bladen zyn van boven glanzig groen,
 van onderen groenachtig wit, zittende op een
 klein rood Steeltje. Het brengt driehokkige
 Vrugtjes voort, en wegens dezelve wordt het
Ricinoides by SEBA getyteld. De Styl is
 uit drieën samengegroeid, en heeft drie Stem-
 pels.

A R D U I N A.

Van dit nieuwe Geslagt is de Bloem een-
 bladig gekromd, de Stempel in tweeën ge-
 deeld: de Vrugt een tweehokkige Bessie met
 enkele Zaaden.

De

(3) *Ceanothus* Fol. lanceolatis enerviis, Stipulis subrotundis.
Ibid. Cestrus inermis, Fol. lanceolatis &c. *Hort. Cliff.* 73.
 ROYEN *Lugdbat.* 435. *Alaternoides* Afr. COMM. *Pral.* 61. T.
 II. *Ricinoides* Afr. arborescens &c. SEB. *Thes.* I. p. 35. T.
 22. f. 6. FABR. *Helmsst.* 234. FLUK. *Phyt.* 126. f. 1.

De eenigste Soort (1), van de Kaap der Goede Hope afkomstig, voert den naam van *Lycium* by den Heer MILLER, die dezelve heeft afgebeeld: Zy is zeer kenbaar, door haare dikke dubbeld gevorkte Doornen, die opwaards gekeerd zyn, en maakt een Heester uit met gegaffelde Takken, de Bladen byna ongesteeld, gepaard, Hartvormig, effenrandig, niet afvallend, hebbende. De Bloemen, die wit zyn, komen als gebondeld aan 't end der Takken voort. Hy draagt roode Besfen. De gedaante is als tusfchen de Randia en Penæa middelflagtig.

B U T T N E R I A (*).

In dit Geslagt is de Bloem vyfbladig; de Kelk met de Bloemblaadjes geoord; de Meeldraadjes zyn aan het Honigbakje gehecht: het Vrugthuisje gedoornd, vyfzaadig: Twee Soorten komen 'er thans in voor, die hier volgen.

(1) *Buttneria*, wier Bladen de Rib en Steel-
tjes gedoornd hebben.

I.
De *Buttneria*
scabra.
Ruiwê;

(1) Arduina. *Syst. Nat.* XII. Mant. 32. *Veg.* XIII. Gen. 1250. p. 197.

(*) Wegens het verschil der Hoogduitfche Dialekt van de Latynfche, wordt dit *Buttneria* of *Byttneria* gefchreeven, doch men moet het omtrent als *Bittneria* uitspreken.

(1) *Buttneria* Foliis Costâ Petiolisque aculeatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 267. p. 181. *Veg.* XIII. Gen. 268. p. 197. LOEFL. *Itin.* 313. *Chatra aculeata.* JACQ. *Amer.* 17. *Byttneria.* JACQ. *Amer. Hist.* 76. TREW. *Ehret.* T. 80.

V 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. De Heer JACQUIN heeft deeze Soort in de
 AFDEEL. Westindiën waargenomen, gelyk LOEFLING
 V. dezelve in Zuid-Amerika ontdekt hadt. Het
 HOOFD- is een Rankgewas, veel gelykende naar dat der
 STUK. Braamboozen, zig wyd en zyd uitspreidende,
 en de Takken ook gedoornd hebbende. De
 zonderlinge gestalte van de Bloempjes, nauw-
 lyks met woorden uit te drukken of verstaanbaar
 te beschryven, blykt in de zeer fraaije Af-
 beelding, welke daar van, of van een dergelyke
 Plant, uit de Tekeningen van EHRET is aan
 't licht gebragt. Zy zyn klein, en de Bladen
 taamelyk groot, aan de oude Takken spits o-
 vaal, vier Duimen lang, aan de jonge Takjes
 lancetvormig en kleiner. LOEFLING geeft
 'er een Steng aan, van vier of vyf Voeten hoog.

II. (2) *Buttneria met bogtige gladde Takken en*
ongedoornde Bladen.

Buttneria
microphyl-
la.
 Kleinbladi-
 gc.

Deeze Soort, ook in de Westindien groei-
 jende, heeft gedagte Heer aan onzen Ridder
 toegezonden, die 'er van zegt, dat zy bogtige
 gladde Takken heeft, met enkelde, zybladige,
 horizontale Doornen; de Bladen overhoeks,
 ver van elkander, zeer stomp, ongesteeld;
 geevende veele Haairachtige Bloemsteeltjes uit
 de Oxelen. De Bloemblaadjes zyn smal. aan
 't Grondstuk wederzyds gekwabd, vervat in
 een

(2) *Buttneria Ramis flexuosis laevibus, Foliis incrimibus.*
Mant. 207. JACQ. Hort. T. 29.

een vyfbladige uitgespreide Kelk. De Vrucht ^{III.}
is aan alle kanten gedoornd. ^{AFDEEL.}

M Y R S I N E.

^{V.}
^{HOOFD-}
^{STUK.}

De Bloem is half in vyven gefneeden en samenluikende, gevuld met het Vruchtbeginzel, dat eenen ruigen Stempel heeft; zynde de Vrucht eene eenzaadige Befie met een vyfhokkigen Steen.

De eenigste Soort (1) is van de Kaap af- ^{I.}
komstig, waar van zy den bynaam voert, zyn- ^{Myrsine}
de *Afrikaansche Palm*, met ronde getan- ^{Africana.}
de Blaadjes, van PLUKENETIUS getyteld. ^{Kaapfche.}
Anderen geeven 'er Myrten-Bladen aan of lie-
ver van den Myrtillus. De Steng is Heesterach-
tig, met verstrooide Takken. De Bloemen kom-
men, drie by elkander, uit de Oxels der Bla-
den, op korte Steeltjes voort. Zy zyn bleek,
met Tegelroode Vlakken, ruuw, gehaaid, ge-
flooten. De Meeldraadjes staan tegen de Slip-
pen over. De Stempel is als een Pensel: de
Befie blaauw, van figuur en grootte als de Veen-
besfen, met een platachtig rond Steentje. Naar
deze Besfen is het Gevogelte aan de Kaap,
alwaar het Gewas in de Wildernissen groeit, zo
men verzekert zeer gretig. **CE-**

(1) Myrsine. *Syst. Nat.* XII. Gen. 268. p. 181. *Veg.* XIII. Gen. 269, p. 197. *Hort. Cliff.* 74. ZINN. *Gott.* 202. *BERC. Cap.* 53. *Vitis Idæa Æthiopica* &c. *COMM. Hort. Amst.* I. p. 123. T. 64. *Euxus Africana* &c. *PLUK. Alm.* 74. T. 80. 5. *Frutex Æthiopicus baccifera*, foliis Myrtilli. *BREYN. Cent.* 9. T. 5.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

C E L A S T R U S.

De Bloem is vyfbladig, wyd gaapende, met een vlakken Kelk: de Vrucht een driehoekig Zaadhuisje met drie Holligheden. De Zaaden hebben een Eeltig bekleedzel.

Dit Geslagt heeft zes Soorten, waar van de drie eersten in Noord-Amerika, de overigen in Afrika huisvesten.

I.
Celastrus
bullatus.
Gebobbeld.

(1) *Celastrus die ongedoornd is, met ovaale efsenrandige Bladen.*

De rondbladige *Virginische Paapen-Mutsen Boom*, met hoogroode Zaadhuisjes die fraay gebobbeld zyn, van BANISTER, door PLUKENETIUS afgebeeld, is tot deeze Soort betrokken.

II.
Celastrus
scandens.
Klimmende.

(2) *Celastrus, die ongedoornd is, met windende Stengen en gekartelde Bladen.*

Deeze voert den bynaam van Klimmende, dewyl zy zig om de Stammen en Takken der Boomen strengelt. De Kruidkundige Heer ISNARD, een nieuw Geslagt van Planten opregten.

(1) *Celastrus inermis* Fol. ovatis integerrimis. *Syst. Naz.* XII. Gen. 269. p. 181. *Veg.* XIII. Gen. 270. p. 198. *Evonymoides Virginiana* &c. *Mem. de 1716.* p. 369. *Evonymus Virg.* &c. PLUK. *Alm.* 139. T. 28. f. 5.

(2) *Celastrus inermis* Caule volubili. *Ibid.* Fol. ferrulatis. *Sp. Plant.* *Evonymoides Canadensis scandens.* *Mem. de 1716,* uts. DU HAMEL. *Arbr.* I. p. 223. T. 95. *Frut. Viminibus lentis.* GRON. *Virg.* 55.

Fig. 1.

Fig. 2.

tende, onder den naam van *Evonymoides*, om III. dat het Gewas zeer naar den Evonymus ge- AFDEEL. lykt, beschryft deeze Soort, welke van DU HOOFD- HAMEL tot de Boomen betrokken wordt, STUK. omftandig. Het is, zegt hy, een Boompje, dat een Stam heeft van twee Duimen dik, met eene bruinroode Schors, als met kleine Ringetjes, omgord. De Takken zyn zeer buigzaam, en ftrengelen zig zo dicht om den Stam van andere Boomen, dat 'er die fomtyds door verftikken. De jonge Looten hebben eene gladde, groene Schors. De Bladen zyn rond en loopen puntig uit: de grootften drie Duimen lang en twee Duimen breed, op de kanten gekarteld, van boven donker, van onderen bleek groen, met een Steeltje, fterk geaderd. De toppen der Takken zyn met Aairen verfierd van Bloemen, die doorgaans uit vyf Blaadjes bestaan, groenachtig wit van kleur, uit een Kelk voortkomende, die naar een Roosje gelykt, zo wel als de top van den Styl, die met de vyf Meeldraadjes is omringd, en eene rondachtige Vrucht wordt, in drieën gedeeld. Het Boompje groeit in de Bosfchen van Kanada, omftreeks Quebec.

(3) *Celastrus*, die ongedoornd is, met Eyyor-

III.
mi- *Celastrus*
Myrtifolia
Lus.
Myrtebla-

(3) *Celastrus inermis* Fol. ovatis ferrulatis &c. Hort. Cliff. 72. Myrtifolia arbor, Foliis latis subrotundis, Flore albo. SLOANE. dige. Jam. 162. Hist. II. p. 79. T. 193. f. 1. RAJ. Dendr. 36.

V 4

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD.
STUK.

vormige Zaagswys' getande Bladen, Trosachtige Bloemen, en eene opgeregte Steng.

Deeze Soort, de *Myrtebladige Boom*, met breede rondachtige Bladen en witte Trosachtige Bloemen, by SLOANE getyteld, groeit niet alleen in Virginie, maar ook op Jamaika. Dezelve heeft het Hout hard en wit, met eene gryze gladde Schors bekleed; doch van de hoogte wordt niet gemeld, en hy hadt de Vrucht nooit in volkomenheid gezien.

IV.
Celastrus
Buxifolius,
Palmbladi-
ge.
PL. XXI.
Fig. 1.

(4) *Celastrus met gebladerde Doornen, hoekige Takken en stompe Bladen.*

Tot deeze Soort wordt de Boksdoorn van Portorico, met snallere Palmbladen, van PLUKENETIUS, t'huis gebragt. Dewyl echter die Autheur daar toe 't Gewas van ALPINUS, *Uzeg* in Egypte genaamd, betreft, is de overeenkomstigheid der Bladen ver te zoeken. Dat Gewas hadt ronde Stengen en spitse Bladen; maar de Doorens waren gebladerd, 't welk een byzonder Kenmerk van deeze Soort uitmaakt. LINNÆUS stelt de Woonplaats in Ethiopie; doch mogt die liever in 't Zuiderdeel van Afrika gesteld hebben, dewyl men dit Gewas aan de Kaap vindt. Ik heb 'er verscheide Takjes van,
die

(4) *Celastrus spinis foliosis, Ramis angulatis, Foliis obtusis. Hort. Cliff. 73. ROYEN Lugdhat. 434. Lycium Portoricense Buxi foliis angustioribus. PLUK. Alm. 234. T. 302. f. 3.*

die van daar medegebragt zyn , onder myne Kaapfche Planten , en derhalve geef ik daar van in *Fig 1* , op de nevensgaande Plaat, een naauwkeurige Afbeelding. Hier uit ziet men, dat omtrent in 't midden van ieder Dooren , die van aanzienlyke langte en dikte zyn , twee Blaadjes voortkomen , terwyl dezelve aan den Wortel ook twee zodanige Blaadjes heeft. De uitschietende Tak is hoekig of met kanten , doch de andere, zo wel als de Doorens, rond. De Bloemen komen met de Kenmerken van dit Geflagt overeen.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(5) *Celastrus met naakte Doornen, ronde Takken en spitse Bladen.*

v.
Celastrus
Pyra-
cantus.

Deeze , naar de *Evonymus* in Gewas en Vrucht gelykende , met Bladen en Doornen van *Lycium*, volgens **PLUKENET**, heeft de Bladen Lancetswys' ovaal gefpitst, in Steeltjes uitloopende, van boven met spitse Tandjes ; zo dat zy bykans fchynen gedoornd te zyn , en niet afvallende. Op zyde heeft het gefteelde Bloemkroontjes. De Woonplaats wordt ook gefield in Ethiopie,

Spitsbladi-
ge.

(6) *Celastrus met ovaale, glanzige, niet gekartelde Bladen, die gerand zyn.*

VI.
Celastrus
lucidus.
Gladbladi-
ge.

(5) *Celastrus Spinis nudis, Ramis teretibus, Foliis acutis.*
Hort. Cliff. 72. MILL. Diff. T. 87. Lycium Ethiopicum Pyracanthæ foliis. COMM. Hort. I p. 163. T. 84. RAJ. Dendr. 72. Evonymo affinis Æthiopica &c. PLUK. Alm. 139. T. 280. f. 5.

(6) *Celastrus Fol. ovalibus nitidis integerrimis marginatis.*
Mant. 49.

V 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. Volgens den Hoogleeraar VAN ROYEN is
 AFDEEL. dit een regtopstaande Heester, met harde brui-
 v. ne Takken en overhoekige Bladen, die stomp-
 HOOFD- achtig ovaal zyn, geaderd, glanzig, zeer kort
 STUK. gesteeeld, met eenen effenen omgeboogen Rand.
 Uit de Oxelen komen de Bloemsteeltjes digt en
 enkelvoudig voort, korter dan het Blad, met holle
 Bloemblaadjes, de Meeldraadjes korter dan de
 Bloem, den Styl dik, uitloopende in drie van een
 wykende Stempels.

E V O N Y M U S. Paapenhout.

De Kenmerken zyn, een vyfbladige Bloem,
 in een uitgebreide Kelk; wordende de Vrucht
 een vyfhoekig Zaadhuisje, dat naar een Paa-
 pen-Muts gelykt, en gekleurd is, met vyf hol-
 ligheden en vyf Klepjes; waar in Zaaden, met
 een Eeltachtig bekleedzel.

Drie Soorten komen thans in dit Geslacht voor,
 elk uit een byzonder Wereldsdeel, te weeten.

I.
Evonymus
Europæus,
 Europi-
 sche.

(1) Paapenhout met de meeste Bloemen in vier-
 den gedeeld, en ongesteelde Bladen.

Deeze bepaaing srydt tegen de opgegevene
 Kenmerken; want een vierdeelige Bloem is al-
 toos

(1) *Evonymus* Flor. plerisque quadrifidis, Foliis fessilibus.
Syst. Nat. XII. Gen. 270. p. 181. *Veg.* XIII. Gen. 271. p.
 198. *Ev. Fol. oblongo-ovatis. Hort. Cliff. Fl. Succ.* ROYEN
Luzbat. 486. HALL. *Helv.* 423. *Ev. vulgaris Granis ruben-*
tibus & latifolius. C. B. *Pin.* 428. CLUS. *Hist.* p. 56. *Pann.*
 p. 94, 97. & *Icon latif. in Append. & TOURNE. Inst.* 617.
 DOD. *Pempt.* 783.

toos van een vierbladige onderscheiden. Dat het Geslacht, schoon de meeste Bloemen vierbladig zyn en dus ook vier Meeldraadjes hebben, hier t'huis gebragt worde, kan men uit de overeenkomst, in Gestalte, met de Amerikaanse, eenigszins billyken; doch ik versta de Sluitreden niet, welke onze Ridder daar omtrent gemaakt heeft. *Volgens de voornaamste Bloem, zegt hy, komt het met de mede-Soorten overeen* (*). Zoumen de Bloemen, die 'er meest aan voorkomen, niet als de voornaamsten moeten aanmerken; terwyl de Vrugt ook doorgaans maar vierhoekig is met vier Holligheden? Of heeft de Ridder ook op 't Oog gehad, dat **TOURNEFORT** de vyfbladige Bloem de eerste in rang plaatst?

Ons Onderwerp is hier een Gewas, dat van **THEOPHRASTUS** den Griekschcn naam *Euoonymos*, die een Goeden naam betekent, gekreegen heeft, zonder dat de eigentlyke reden daar van blykt. Gemeenlyk schryft men dien *Evonymus*; doch in de meeste deelen van Europa heeft het zynen naam van 't gebruik, dat van het Hout gemaakt wordt. Men draait 'er, voor de Speldewerksters, Sluikspillen of Klosfen van, en hierom noemen de Italiaanen het Gewas *Fusano*, de Franschen *Fusain*, de Engelschen *Spindeltree* en de Duitschers *Spindelbaum*.

(*) Ex Flore primario convenit cum congeneribus, *Spec. Plant.* II. p. 286. *Phil. Bot.* §. 278.

III. *baum.* Ik weet niet, waarom de Sweeden het
 AFDEEL *Alster* heeten. Wy geeven 'er den naam van
 V. *Paapenmuts* of *Paapenhout* aan, wegens de aar-
 HOOFD- tige figuur der Zaadhuisjes; gelyk de Franschen
 STUK. het ook *Bonnet de Prêtre* noemen. De Groey-
 * *Paapen-*
hout. plaats is door geheel Europa, zelfs in de hoo-
 ge deelen van onze Nederlanden.

Het is een Heester, die zelden hooger groeit dan agt Voeten volgens HALLER, en DALECHAMP zegt, dat hy nooit een Boom wordt; doch dit zal in 't wilde zyn. De Hoogleeraar D. VAN ROYEN schreef my, dat zyn Ed. denzelven in de Leidse Akademie-Tuin hadt, van zestien Voeten hoog, met den Stam vyf Duimen dik. Dit Gewas heeft doorgaans een gespleeten Bast, met vier Vleugels verheven; zo dat de Takken byna vierkant zyn en broosch van Hout. De Bladen, aan den rand fyn gekarteld en dun of teder, staan tegenover elkander, en zyn gespits ovaal. De Bloempjes komen by Trosjes, van twee tot zes, elk op zyn eigen Steeltje voort, en worden gevolgd van eene Vrucht, die Rooskleurig is, bevattende vier of vyf paar-sche Zaaden in een hoogroode Pap. Deeze Zaaden gebruiken de Boeren, wanneer dezelve tot Poeijer gestooten zyn, om het Onge-diert op 't Hoofd der Kinderen te dooden, en noemen deswegen het Gewas *Luizenboom*, zo de Hoogleeraar D. DE GORTER meldt. TOURNEFORT hadt dit gebruik reeds aangewezen, en gezegd dat men van het Hout ook Lardeer-
 pen-

pennen maakt. De Vrugt wordt gezegd sterk III.
 te werken door Afgang en door Braaken; ja AFDEEL.
 men oordeelt het Gewas niet zonder Vergift V.
 te zyn; alzo het Vee, dat 'er veel van eet, HOOFD-
 inzonderheid de Bokken en Geiten, naar ge- STUK.
 tuigd wordt, zulks moeten befterven. Paapen-
 hout.

Onder de verfcheidenheden van den Europi-
 fchen Paapenboom, telt men die zwarte Zaa-
 den draagt, welke glanzig zyn, in Zaadhuisjes
 van eene Goudgeele Kleur vervat, en deeze
 heeft CLUSTIUS in de Bosfchen op de Oosten-
 rykfche Gebergten waargenomen. Een breed-
 bladige kwam hem aldaar ook op fommige plaat-
 fen voor, en SCHEUCHSER vindt denzelven
 in Switserland. In de Elfaz groeit 'er een,
 welke de Bladen met Goud gezoomd, en een
 ander welke dezelve groen en geel bont
 heeft, volgens Doktor MAPPUS, die aante-
 kent, dat de Bladen in de Herfst rood wor-
 den, en dat men de Vrugten in Loog kookt,
 om eene geele Kleur te geeven aan Turks Leder,
Saffian genaamd.

(2) Paapenhout met alle Bloemen in vyven II.
 gedeeld en ongesteelde Bladen. *Evonymus*
America-
nus.

Aan Amerika-
 kaanfche.

(2) *Evonymus* Flor. omnibus quinquefidis, Fol. fessilibus.
Ibid. Ev. Fol. lanceolatis. GRON. *Virg.* Ev. *Virg.* *Pyraeanthæ*
foliis &c. PLUK. *Alm.* 139. T. 115. f. 5. *Celastrus* Foliis op-
 positis ovatis integerrimis &c. *Hort. Cliff.* 32. *Rhus* Virgi-
 nianum Foliis Myrti. CONM. *Hort.* I. p. 157. T. 21. RAJ.
Dendr. 57.

II. DEEL. IV. STUK.

III. Aan deeze worden Lancetvormige Bladen
 AFDEEL V. toegefchreeven ; doch de bovenften zyn alleen-
 HOOFD- lyk fmaller, de onderften breeder en byna o-
 STUK. vaal , inzonderheid by de eerfte uitbotting ,
 Paapen- volgens de aanmerking van den Heer GRO-
 hout. NOVIUS. COMMELYN geeft 'er de Afbeel-
 ding van , onder den naam van *Virginifche Sumach, met Myrtebladen*. Hy draagt gemeen-
 lyk maar twee Bloemfteeltjes by elkander , en
 de Zaadhuisjes zyn hoogrood. 't Blyft altoos
 een Heefter of Boompje. Men vindt 'er ook
 eenige Verfcheidenheden van , in Virginie.

III. (3) Paapenhout met alle Bloemen in vieren
Evonymus gedeeld en gefteelde flomp ovaale Bladen.
Capensis.
 Kaapfche.

Als eene derde Soort plaatst onze Ridder
 thans alhier dat Kaapfche Gewas , 't welk van
 BERGIUS *Colpoon comprefum* getyteld is , om
 dat het de Leedjes der kleine Takjes overs-
 hands famengedrukt of platachtig heeft. En
 zoude , volgens zyn Ed. , hier ook de *Cratægus*
 met rondachtige uitgegulpte Bladen , de Bloem
 en Vrucht Trosachtig , van den Heer J. BUR-
 MANNUS , t'huis behooren. De Afbeeldin-
 gen , niettemin , van deeze beiden , ftemmen
 noch met elkander , noch met de opgegevene
 bepaalingen , overeen. In die van BERGIUS
 zyn

(3) *Evonymus* Flor. omnibus quadrifidis, Foliis petiolatis
 ovalibus obtufis. *Mant.* 210. *Colpoon comprefum*. BERG. *Cap.*
 33. T. 1. f. 1. *Cratægus* Fol. subrotundis finuofis, Flore ac
 Fructu racemofa. BURM. *Afr.* 240. T. 86.

zyn de Bladen geenszins stomp of uitgegulpt : in die van onzen Hoogleeraar is de Vrucht een ronde Besie met twee Zaaden , en gelykt dus het allerminste niet naar de opgegevene Kenmerken van de Paapen-Mutten. Men noemt dit Gewas , dat een Boom wordt , aan de Kaap *Lepelhout* , om dat daar van Lepels en Bakjes gemaakt worden. LINNÆUS zegt , dat de Besien vierkant en vierzaadig zyn.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
*Paapen-
hout.*

D I O S M A .

De byzondere Kenmerken van dit Geslacht bestaan in een vyfbladige Bloem , met vyf Honigbakjes boven het Vruchtbeginzel: de Vrucht uit drie of vyf samengegroeide Zaadhuisjes bestaande , waar in Zaaden met een bekleedzel of Korrels (*Arilli*) zyn vervat.

Dertien Soorten , altemaal uit Afrika afkomstig , komen thans in 't zelve voor ; doordien de *Hartogiaas* ook daar toe betrokken zyn.

(1) *Diosma met Elsvormig spitse tegenover elkander staande Bladen.*

I.
*Diosma
oppositifolia.*

Van deeze geeft COMMELYN een zeer fraaije Afbeelding , onder den naam van *Afrikaansche Spiræa* met in 't kruis geplaatste Bladen ;

Kruisbladi-
ge.

(1) *Diosma* Fol. subulatis , acutis , oppositis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 271. p. 182. *Veg.* XIII. Gen. 272. p. 193. *Hort. Cliff.* 71. ROYEN *Lugabat.* 434. *Spiræa* Africana Fol. cruciatim oppositis. *COMM. Rar.* T. 1. *Hypericum* Afr. vulgare. *SEB. Kab.* II. p. 41. T. 40. f. 5.

II. DEEL. IV. STUK.

gekielde Bladen, die van onderen twee ry- III.
 en van Stippen hebben. AFDEEL.
 V.

De roode Kleur der Bloemen onderscheidt HOOFD-
 deeze Soort, welke nog welriekender is, vol- STUK,
 gens COMMELYN, dan de voorgaande. De
 Bladen zyn een weinig breeder dan in de eerste
 Soort. De gemelde groeijen en bloeijen in on-
 ze openbaare Kruidhoven, en deeze, inzon-
 derheid, heeft een sterken Balsamieken Geur,
 waar van het Geslagt den naam voert.

(4) *Diosma met smal Lancetvormige, van IV.
 onderen ronde, Bladen, die tweevoudig op Diosma
 elkander leggen.* Ericoides.
 Heyachtis-
 ge.

Volgens BERGIUS zyn de Bladen van dee-
 ze Vleezig, spilrond, stomp, tweehoekig of
 wederzyds met een verheven Streep, van onde-
 ren gestippeld, glad, kort gesteeld, byna een
 zesde Duims lang, digt aan elkander gevoegd.
 Twee Bloemen komen doorgaans aan 't end der
 Takjes op korte Steeltjes voort. LINNÆUS
 zegt, dat deeze zeer veel Gour geeft aan de
 Pleisters der Hottentotten (*).

(5) Di-

(4) *Diosma* Fol. lineari-lanceolatis, subtus convexis, bifida-
 nam imbricatis. *Spiræa Africana* *Ericæ Bacciferæ* foliis. RAJ.
Dendr. 91. *Ericæformis* *Coridis* folio. PLUK. *Amalth.* 236.
T. 279. f. 5. *Diosma Ericoides.* BERG. *Cap.* 65.

(*) *Hæc valde fragrans in Emplastis Hottentottorum.* SA-
Plant. II. p. 287.

X

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

V.
Diosma
Capensis.
Hartogia.

(5) *Diosma* met smalle, driekantige, van onderen gestippelde Bladen.

Dewyl alle de Soorten, als gezegd is, van de Kaap afkomstig zyn, zo luidt de Latynsche bynaam vreemd. Ik geef 'er daarom dien van *Hartogia* aan, welke ter gedagtenisse van den Kruidkenner HARTOG, (daar men de eerste kennis van die zonderlinge Kaapse Heesters, thans *Protea* genaamd, aan verschuldigd is,) als een Geslagtnaam ontworpen, en nog onlangs onder de Eenhuizigen geplaatst geweest (*), thans in dit Geslagt versmolten is. Deeze Soort, naamelyk heeft te vooren alleen het Geslagt van HARTOGIA uitgemaakt (†).

De Heer N. L. BURMANNUS merkt aan, dat de gedroogde Takjes, hier van overgezonden, ten opzigt van het Loof zeer verschillende zyn, hebbende sommigen de Blaadjes smaller, anderen breeder en Lancetvormig ovaal, de Bloemen aan 't end der Takjes of op zyde aan Trosjes, dikwils met een gebladerd Steeltje. Hier van schynt onze Ridder byzondere Soorten gemaakt te hebben, die vervolgens voorkomen in dit Geslagt. Deeze Soort heeft de Bladen gepaard, of tegen elkander over.

(6) Di-

(5) *Diosma* Fol. linearibus triquetris subtus punctatis. *Veg.* XIII. *Hartogia* Capensis. *Sp. Plant.* 288. *Syst. Nat.* XII. p. 625.

(*) *Syst. Nat.* Ed. XII, p. 625.

(†) *Sp. Plant.* Ed. II. p. 288.

- (6) *Diosma met smalle, op elkander liggende, ruuwe, aan de kant gehaairde Bladen, de Bloemen Knopswyze geaaird.*

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Deeze, naar Heide gelykende, heeft een op-
gerigte Steng van twee Voeten, die bruin is,
met Takjes bezet, waar aan de Blaadjes agtvou-
dig op elkander liggende, van buiten rond,
ruuwachtig, eenigermaate gerand en op de kan-
ten met Haairtjes begroeid. De Bloempjes zyn
paarsch, tot een Hoofdje aan 't end der Takjes
by een gevoegd, en vervat in een Kelk van op
elkander liggende Blaadjes, die ovaal zyn en
ruig gerand. Het Honigbakje is zeer klein en
niet gehoornd.

VI.
Diosma
capitata.
Geknopte.

- (7) *Diosma met ovaale, driekantige, op el-
kander liggende Blaadjes en ongesteelde
enkelde end-Bloemen.*

VII.
Diosma
Cupressina.
Cypres-
achtige.

Deeze heeft dunne regtopstaande Takjes, met
kleine Blaadjes als die van Heide, volmaakt drie-
kantig, ongesteeld, met een gekleurde Eelt-
achtige Punt. De Kelk is Vliezig en bevat vyf,
of ook dikwils vier, Bloemblaadjes, die stomp
ovaal en eens zo lang zyn, met vyf regtopstaan-
de Meeldraadjes.

(8) Di-

(6) *Diosma* Fol. lin. imbricatis, scabris ciliatis, Flor. capi-
tato-spicatis. *Mant.* 210.

(7) *Diosma* Fol. ovatis, triquetris imbricatis, Flor. solitariis
terminalibus sessilibus. *Mant.* 50. *Brunia uniflora.* *Sp. Plant.*
289. *Diosma dichotoma.* *BERG. Cap.* 63.

X 2

III. (8) *Diosma met oyaale, gespitste, op elkander*
 AFDEEL. *leggende, gehaairde Blaadjes.*
 V.

HOOFD- De Bloemblaadjes van deeze zyn rondachtig,
 STUK. met de Nagels driemaal zo lang als de Kelk en
 VIII. met de Nagels driemaal zo lang als de Kelk en
Diosma paarfch van Kleur. Dit maakt haar voornaam-
imbricata. ste verschild met de Tiende Soort uit.
 Geschub-
 de.

IX. (9) *Diosma met oyaalachtige, stompe, gladde*
Diosma *Bladen.*
lanceolata.

Lancets-
 wyze. Deeze is onder de Hartogiaas betrokken ge-
 weest. Het is de Afrikaansche Spiræa met Blaad-
 jes als van Keul, doch korter, van Doktor SHE-
 RARD, opgegeven door RAY. De Bladen zyn,
 boven en onder, bezet met yle Haairtjes.

X. (10) *Diosma met Lancetvormige, gehaairde,*
Diosma *rimpelige Bladen.*
siliata.
 Gehaairde.

De Blaadjes zyn hier aan den Rand en Kiel
 met Haairtjes bezet: de Bloemblaadjes zyn lang-
 werpig met de Nagels naauwlyks langer dan de
 Kelk. Men vindt een ruigbladig Afrikaansch
 Ge-

(8) *Diosma* Fol. ovatis, mucronatis, imbricatis ciliatis. *Mant.*
 124. sub Hartogia.

(9) *Diosma* Fol. ellipticis obtusis glabris. *Veg.* XIII. Spi-
 ræa Afr. Saturejæ Fol. brevioribus. RAJ. *Dendr.* 91. Hartogia
 lanceolata. *Syst. Nat.* XII. p. 625.

(10) *Diosma* Fol. lanceolatis ciliatis rugosis. *Veg.* XIII.
 Spirææ forte genus Africanum &c. PLUK. *Amalth.* T. 411. f.
 3. SEB. *Kab.* II. T. 17. f. 5. Hartogia ciliaris. *Syst. Nat.*
 XII. p. 625. BERG. *Cap.* 68.

Gewas, dat Heefterachtig is, met geele Bloemen aan Kroontjes, van SEBA afgebeeld, tot deze Soort betrokken.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(II) *Diosma met Lancetswys' ovaale, gepaarde, Klierachtig gekartelde Bladen en enkele Bloemen.*

IX.
Diosma
crenata.
Gekartelde.

Deeze is, door BERGIUS, *Hartogia Betulina* genoemd geweest, als de gestalte nageoeg hebbende van de Naantjes-Berken. De Takken zyn rond en gestreept, de Bladen stomp ovaal, met flauwe Stippen over de geheele Oppervlakte gesprekeld, hebbende een doorschynende Stip aan den Omtrek onder ieder Tandje. De Bloemen, die wit zyn, komen Troswyze aan het end der Takjes voort, en hebben een Kelk met vyf Elswyze Punten, die zeer fyn gehaaid zyn. Het Honigbakje bestaat uit vyf witte afvallende Blaadjes, die maar een derde van de langte der Bloemblaadjes hebben, en de Meeldraadjes zyn ook korter dan deeze laatsten. Het Gewas is met een zeer sterken Balsamiekèn Geur, van Olie, waarfchynlyk, die in de gezegde Kliertjes huisvest, bezwangerd. Door de bladerige Honigbakjes worden deeze twee laatste Soorten onderscheiden.

(12) Di-

(II) *Diosma* Fol. lanceolato-ovalibus oppositis, glanduliferenatis, Flor. solitariis. *Am. Acad.* IV. p. 308. *Hartogia Betulina.* BERG. *Cap.* 67.

X 3

II. DEEL. IV. STUK.

III. (12) *Diosma met langwerpig ovaale Bladen,*
 AFDEEL. *de Bloemen enkeld aan 't end der Takken.*
 V.

HOOFD-
 STUK. Deze van BERGIUS *Eenbloemige Hartogia*
 XII. getyteld, heeft de Bladjes van den Kelk ovaal
Diosma en groot, schier breeder dan de Bladen, waar
uniflora. van de onderften langwerpig, als die van de
 Eenbloemige. Wilde Rosmaryn, gestippeld, de bovenften
 rondachtig zyn als die van de Wilde Thym, of
 onzer Vrouwe Bedstroo. Het is een laag Heestertje met groote witte Bloemen, wier Honigbakje uit vyf Draadjes bestaat, welke Eyrondholle Topjes hebben, beurt om beurt met de Meeldraadjes geplaatst. De Styl is ook Draadvormig en heeft een stompen Stempel.

XIII. (13) *Diosma met stomp ovaale, Klierachtig*
Diosma gekartelde Bladen, en twee Bloemen by
pulchella. elkander in de Oxelen.
 Schoone.

Deeze, *Hartogia pulchella* van den Ridder genaamd geweest, is een zeer fraay Heestertje, met Takken als Roedjes en nette Bladjes. Het draagt tweeflagtige Bloemen, zegt de Heer MURRAY: maar zyn de Bloemen dit ook niet in veele andere Soorten? Het Zaadhuisje hadt drie Holligheden. De Bloempjes waren blaauw

en

(12) *Diosma* Fol. ovato-oblongis, Floribus solitariis terminalibus. Cistus humilis Ethiopicus. PLUK. *Mant.* 49. T. 342. f. 5. *Hartogia uniflora*. BERG. *Cap.* 71.

(13) *Diosma* Fol. ovatis obtusis glanduloso-crenatis, Floribus geminis Axillaribus. *Sp. Plant.* 288. *Hartogia pulchella*. *Syst. Nat.* XII. p. 625.

en zeer klein , hebbende de Hoorens van het III.
 Vruchtbeginzel ieder met twee Kliertjes bepaald. AFDEEL.

Onder myne Kaapsche Planten vond ik een V.
 Takje , dat , wegens de eigenschap van twee HOOFD-
 Bloempjes by elkander te hebben , tot deeze STUK.
 Soort oordeelde te behooren , en , dewyl die nog Pl. XXI.
 niet was afgebeeld , kon ik te gevoeglyker Fig. 2.
 daar van gebruik maaken ; om dus ten minste
 één van dit vreemde Geslacht in myn Werk te
 vertoonen. Voorts bevond ik dit Takje , by
 nader onderzoek , byna volmaakt overeenkom-
 stig met de beschryving , welke de Heer BER-
 GIUS van de *Hartogia pulchella* geeft , zeggende : „ dat dezelve de Steng Heesterachtig rond ,
 „ bruin en ruuw heeft met Lidtekentjes der
 „ afgevallen Bladen , gegaffeld zo wel als de
 „ Takjes , die ruig en dicht gebladerd zyn ,
 „ bezet met Vleezige , ovaale , wederzyds glad-
 „ de Blaadjes , flauw gekarteld , en onder ier-
 „ der Tandje met een Klierachtige Stip. De
 „ Bloemen in de Oxels der Blaadjes , meest
 „ twee by elkander , aan de Topjes voortko-
 „ mende , hebbende ieder een byzonder Steel-
 „ tje. De Kelk eenbladig in vyven verdeeld :
 „ de Bloemblaadjes vyf in getal , langwerpig
 „ ovaal , met een Honigbakje van vyf Draad-
 „ jes die korter zyn , zo lang als 't Vruchtbe-
 „ ginzel ; en vyf Meeldraadjes , langer dan de
 „ Bloem , met dubbelde Meelknopjes , aan de
 „ punt geknobbeld. Het Vruchtbeginzel hoe-
 „ kig , met een Elsvormigen Styl , die korter

X 4

„ dan

III. „ dan de Meeldraadjes is en een enkelen Stem-
 AFDEEL. „ pel heeft.” Zodanig een Bloempje is, ver-
 V. groot zynde , met alle mooglyke nauwkeurig-
 HOOFD- heid , by A vertoond, en verder ziet men by
 STUK. B het Vrugtbeginzel reeds tot een tropje van
 vyf gehoornde Zaadhuisjes , in de Kelk aan-
 gegroeid. By C hebben wy de zonderlinge
 gesteldheid der Blaadjes van dit Gewas , als die
 van Wynruit met zekere Olie - Kliertjes of
 Stippen in donkere Kringetjes bezet , welke
 waarschyndlyk de zitplaats van de ruikende Stoffe ,
 in de meesten van dit Geslagt , zyn , willen
 voor oogen stellen.

B R U N I A.

Hier zyn de Bloempjes vergaard in een
 gemeene ruige Kelk. Ieder Bloempje heeft
 zyne Meeldraadjes in de Nagels der Bloem-
 blaadjes ingeplant , en den Stempel in twee-
 òn gespleeten. Het draagt enkele Zaaden.

Men telt 'er thans zeven Soorten van; ook
 allen aan de Kaap huisvestende, als volgt.

I.
Brunia
modiflora.
 Knoop-
 bloemige.

(1) *Brunia met opleggende, driekantige, spit-
 se Blaadjes.*

Zee

(1) *Brunia Follis imbricatis triquetris acutis. Syst. Nat. XII.*
 Gen. 272. p. 182. *Veg. XIII. Gen. 274. p. 199. Brunia Fol. qua-*
drifariam imbricatis. Hort. Cliff. 70. Cupresso - Pinulus Ca-
pitis. Bonæ Spei. BREYN Cent. 22. T. 10. Erica capitata Cu-
pressiformis Afr. PLUK. Mant. 69. T. 346. f. 4. Scabiosa af-
fricæ Arbuscula &c. RAJ. Hist. 1444.

Zeker Gewas, dat *Cypres - Pynboompje* van de Kaap der Goede Hope, door BREYN genoemd wordt, maakt deeze Soort uit, welke de Knoopbloemige Afrikaanse Heide is, van PLUKENET. De Takjes, daar van overgezonden, waren omtrent een Voet lang, rond, en begroeid met kleine Takjes, die Blaadjes als van de Heide hadden en aan 't end ronde witte Wollige Knoopen, uit ontelbaare Schubbetjes bestaande, van binnen Zilverkleurig, van buiten groen. Wegens de Zaaden, in de gezegde Knoppen of Appeltjes vervat, oordeelde hy het eenige overeenkomst te hebben met het Schurftkruid. De Kelk is in vyven gedeeld en de Bloem bestaat uit vyf smalle Blaadjes. Door twee Stylen te hebben en een tweehokkige Vrucht, is deeze, zo LINNÆUS oordeelt, genoegzaam van de anderen onderscheiden.

(2) *Brunia met vyfvoudig opleggende, als aangeplakte Blaadjes, een Bloemtuiltje aan 't end; de Hoofdjes met uitsteekende Kafjes.*

II.
Brunia
Palaeca.
Kaffje.

Deeze Soort gelykt naar de voorgaande, maar heeft de Blaadjes kleiner, de Takken bedekkende. Veel Bloempjes, met elkander in een Haairige Kelk vervat, maaken een Plum uit, hebbende bleeke Kafjes tusfchen de Bloempjes, twee-

(2) *Brunia* Fol. quinquefariam imbricatis appressis, Corymbo terminali, Paleis Capitulorum exsertis. BERG. Cap. 56. Mant. 559.

X 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. tweemaal zo lang als dezelve, en langer dan
 AFDEEL. de Blaadjes van den Kelk. 't Getal der Stylen
 V.

HOOFD. is twee.

STUK.

III.
Brunia
Lanuginosa.

(3) *Brunia met smalle uitgespreide Blaadjes, die Eeltige punten hebben.*

Wollige. De *Tamarifch van Monomotapa*, die Pillen draagt, met zeer fyne Heyblaadjes, de Takjes in eene Wolligheid als Spinrag ingewikkeld hebbende, van PLUKENET, wordt hier aangehaald. Die Autheur zegt, dat derzelve Hoofdjes, als ronde Bollerjes op 't end der Takjes zittende, met een witte Wolligheid omwonden zyn. Hy twyfelt, of het ook de Atlantifche Boom zy, naar de Cypresfen gelykende, die het Loof met een fyne Wolligheid overtoogen heeft, waar van by PLINIUS gewag gemaakt wordt, maar die fchynt veel eer te behooren tot den Egyptifchen *Tamarifch van ALPINUS*, welke Galnooten draagt, waar van ik in 't vervolg zal fpreken.

Deeze Wollige *Brunia*, van de Kaap, immers, is een Heester, welke naar den volgenden gelykt, hebbende ook een Honig-Spleetje. De Steng is ruim een Voet hoog, volgens BERGIUS, en geeft danne Ryzen uit, die Wollig zyn, bezet met Haairachtige Blaadjes, naauwlyks een halven Nagel lang, met zwarte tippen.

De

(3) *Brunia* Fol. linearibus patulis, apice callosis. BERG. Cap. 60. *Tamariscus Monomopatensis* Ericz ten, fol. PLUK. Alm. 361. T. 318. f. 4.

De Bloemen zyn tot Hoofdjes by een vergaard, III.
 en uit kleine Bloempjes famengefteld, die AFDEEL.
 ieder een Kelkje hebben van vyf Schubbet-HOOFD-
 jes, en voor 't overige de Kenmerken van dit STUK,
 Geflagt.

(4) *Brunia met smal Lancetvormige, uitge- IV.
 spreide, driekantige Bladen, welke Eeltige Brunia
 punten hebben.* Abrotanoides.
 Fynbladi-
 ge.

De Bladen van deeze zyn zo final niet als van
 de voorgaande, doch niettemin fyn genoeg,
 om het Loof naar dat van de Averoon te doën
 gelyken, waar van zy den bynaam heeft, en
 daar mede wordt zekerlyk de Breedbladige be-
 doeld. Men behoeft flegts de fraaije Afbeel-
 ding, welke de vermaarde Heer J. BURMAN-
 NUS daar van, op 't end der befchryving zyner
 Afrikaanfche Planten, aan 't licht gegeven heeft,
 in te zien. In die van PLUKENETIUS zyn
 de Blaadjes merkelyk breeder en ovaalachtig;
 't welk dit Gewas nog meer van 't myne, hier
 voor in Plaat gebragt, doet verschillen*. De
Brunia Levifanus is door den Ridder thans tot * Zie
 de Proteaas betrokken, en dus ook reeds be- bladz. 116.
 fchree-

(4) *Brunia* Fol. lin. lanceolatis, patentibus, triquetris,
 apice callofis. BERG. *Cap.* 59. *Brunia* Fol. creberrimis lanceo-
 latis, Flor. conglobatis. BURM. *Afr.* 266. T. 100. f. 1. *Le-*
vifanus Afr. *Ericæ* folio. RAJ. *Dendr.* 130. *Lev. Capensis* Ser-
 pylli folio. PET. *Gaz.* 9. T. 5. f. 7. *Erica capitata* five no-
 diflora, *Corios* fol. rectis, *Æthiopica*. PLUK. *Mant.* 69. T.
 346. f. 7.

II. DEEL, IV. STUK.

III. schreeven *. Tot deeze of de voorgaande
 AFDEEL. Soort zal de Afbeelding van het bloeiend en
 v. HOOFD- Vrugtdraagend Takje, by Letter *d*, op Plaat
 STUK. 448 van WEINMANN'S Kruidboek, betrek-
 * bl. 115. kelyk zyn.

v. (5) *Brunia met spits ovaale, aan de kant ge-
 Brunia ciliata. haairde Blaadjes.*
 Gehaairde.

Van deeze vind ik niets gemeld, dan dat zy, zo wel als de voorgaande, het Vrugtbe-
 ginzel boven, maar den Styl in tweeën ge-
 deeld heeft.

VI. (6) *Brunia met smalle driekantige Blaadjes en
 Brunia radiata. een Straalende Kelk, die de binnenste
 Gestraalde. Blaadjes gekleurd heeft.*

Deeze wordt thans van het Geslagt van *Phy-
 lica* afgezonderd, waar toe zy, met den zelfden
 bynaam, was betrokken geweest. Haar Kelk,
 naamelyk, is dermaate Straalswyze uitgespreid,
 en omringt het Bloemhoofdje zodanig, dat de
 fchrandere BREYN het Gewas tot de Asters
 of Chrysanthen betrokken heeft, gelyk hetzel-
 ve door PLUKENETIUS wordt aangehaald.
 Hy bevondt het een kleine Heester te zyn, wiens
 Takjes, in het bovenste gedeelte, dicht met Blaad-
 jes

(5) *Brunia Foliis ovatis acuminatis ciliatis. Syst. Nat.*
 uts.

(6) *Brunia Fol. linearibus triquetris, Cal. radiante, Fol.*
intimis colorator. Phyllica radiata. Sp. Plant. 283. Chrysanthe-
mum Ericoides coronatum. BREYN, Cent. 165, T. 32.

jes bezet waren, die denzelven volmaakt naar de tweede Soort van Heide, waar CLUSIUS de Bladen van *Coris* aan toeschryft, deeden gelyken. De Bloempjes, aan den Top der Takjes, waren niet veel grooter dan die van 't Duizendblad, en zaten of enkeld of by Kroontjes, hebbende haar Bedding omringd met bleekke Straalen, en het daar op volgende Zaad, naar Druiven-Pitten gelykende maar kleiner, was met zekere Puntjes gekroond.

(7) *Brunia met smalle driekantige Blaadjes, en een Straalende Kelk, waar van alle de Blaadjes gekleurd zyn.*

III.
AFDEEL
V.
HOOFD-
STUK.
VII.
Brunia
glutinosa.
Lymeriige.

Deeze, van BERGIUS deswegen *Gekleurde Brunia* getyteld, zo de Heer MURRAY aanmerkt (*), is van de voorgaande, zo onze Ridder zegt, zeer weinig verschillende, en daar van te onderscheiden door een grootere Lymeriige Bedding van de Bloem, en door het digtere Loof, maar inzonderheid doordien de Kelk, uit Blikjes samengehoopt, alle Blaadjes uitgespreid heeft

(7) *Brunia* Fol. linearibus triquetris, Calyce radiante, Foliolis omnibus coloratis. *Mant.* 210. *Brunia glutinosa*. BERG. *Cap.* 57. *Muscus Æthiop. Clavatus arborescens*. PLUK. *Mant.* 149. T. 431. f. 1?

(*) *Brunia colorata*. BERG. *Cap.* 57. wordt door den Heer MURRAY aangehaald: mooglyk om dat LINNÆUS, in *Mant. altera*, van BERGIUS *Brunia coronata* bybrengt: doch in 't Werk van BERGIUS vind ik, op die zelfde Bladzyde, deeze zelfde Plant *Brunia glutinosa* getyteld.

III. heeft tot een gekleurde Glorie. Doch scheenen
 AFDEEL. V. deze twee laatste Soorten veel overeenkomst
 HOOFD- met elkander te hebben, en konden mischien,
 STUK. zo zyn Ed. oordeelt, om dat het Vruchtbeginzel
 onder de Bloem zit, wel tot een byzonder Geslacht behooren; 't welk men, in vervolg van tyd, uit de Vrucht, wanneer die eens bekend werdt, zou kunnen ontdekken. Zou het ook de *Boomachtige Ethiopische Mos*, met de Blaadjes verscheidelyk omgeboogen, en Zaad als van *Lithospermum*, van PLUKENETIUS kunnen zyn.

C Y R I L L A.

De byzondere Kenmerken van dit nieuwe Geslacht zyn, spitse Bloembladjes, in de Kelk ingeplant; een tweedeelige Styl, die blyft. Het Vruchtbeginzel zit onder de Bloem, welke vyfbladig is, wordende de Vrucht een Zaadhuisje met twee Holligheden.

I. De eenigste Soort hier van (1), in de vogt-
 Cyrilla tige Pynboom - Boschen van Karolina door D.
 Racemiflo- GARDEN waargenomen, is een Heester van
 ra. Mans langte, die den Stam met Takken van
 Trosbloemige. jaarlyke Looten bezet heeft, waar aan Lancets-
 wyze Bladen, als die van de Liguster, overhoeks,
 van boven zeer fyn gaderd. Aan 't end der
 Takken van 't voorgaande Jaar komen hangende

(1) Cyrilla. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1247. p. 182. *Mant.* 50. *Veg.* XIII. p. 200.

de Trosfen voort, een Span lang, met Borstelige Blikjes, van langte als de Bloemsteeltjes. De Bloemen zyn wit: de Blaadjes in 't midden overlans begroeid met Haartjes.

III.
AFDEEL
V.
HOOFD-
STUK.

I T E A.

De Bloem heeft, in dit Geslagt, vyf lange Blaadjes, die in de Kelk ingeplant zyn; met vyf Meeldraadjes en een stompen Stempel. Het Vrugtbeginzel is binnen de Bloem geplaatst, wordende een Zaadhuisje dat tweekleppig is, met ééne holligheid.

De eenigste Soort (1), in Virginie voorkomende, is volgens CLAYTON een Heester der Moerasfen met Bladen van Veenbesfen, laag van Gewas, met Witachtige Reukelooze geaarde Bloemen, die in gestalte naar de Clethra zweemt: volgens den Heer GRONOVIVS een Boom met de Aairen over ééne zyde; de Bladen overhoeks, Lancetswys' ovaal, gesteed, zeer fyn getand, Jaarlyks afvallende. LINNÆUS zegt, dat het een Heester is van hoogte als een Mensch, die witte Trosfen heeft aan de enden der Takken, en naar den Vogelkerfen-Boom gelykt. MITCHEL heeft dit Geslagt *Diconangia* getyteld. Uit de Tekeningen van

I.
Itea
Virginica
Virgini-
sche.

E H R E T

(1) *Itea. Syst. Nat. XII. Gen. 273. p. 183. Veg. XIII. Gen. 275. p. 200. GRON. Virg. 143. DU HAM. Arbr. I. p. 219. T. 126. Diconangia. MITCH. Gen. 5. TREW. Ebrés. T. 98.*

III. EHRET is een fraaije Afbeelding daar van
AFDEEL. aan 't licht gegeven.
V.

HOOFD-
STUK.

R I B E S. Besfenboom.

Vyf Bloemblaadjes en Meeldraadjes in den Kelk ingeplant, met een gevorkten Styl en het Vrugtbeginzel onder de Bloem, dat eene Befie met veele Zaaden wordt: zulks maakt de Kenmerken uit van dit bekende Gewas, waar van drie *Ongedoornde* en vyf *Gedoornde* Soorten, zo in Europa als in Noord Amerika, voorkomen, als volgt.

I.
Ribes
rubrum.
Roode
Aalbezie.

(1) Besfenboom, *die ongedoornd it, met hangende gladdes Trosjes, van platachtige Bloemen.*

Deeze Soort maakt den gewoonen *Aalbezie* of *Aalhesfen-Boom* uit, dien sommigen ook wel *Besfenboom*, op zig zelf, noemen, en den Rooden by uitmuntendheid, als den voornaamsten. Men geeft hier, in 't Latyn, den naam van *Ribes* aan; hoewel men hem ook wel, met de
an-

(1) *Ribes inermis, Racemis glabris pendulis, Floribus planiusculis. Syst. Nat. XII. Gen. 278. p. 184. Veg. XIII. Gen. 281. p. 201. Hort. Cliff. 82. Fl. Suec. 197, 205. Hort. Ups. 52. Mat. Med. 99. Vir. Cliff. 21. ROYEN Lugdbat. 270. DALIB. Paris. 75. Ribes vulgare acidum. J. B. Hist. II. p. 97. Fl. Lapp. 68. Grosularia multiplici acino sive non spinosa Hortensis rubra: item Fr. Margaritis simili, sive alba. C. B. Pin. 455. TOURNEF. Inst. 639. DOD. Pempt. 449. HALL. Helv. 346. &c.*

anderen, den gemeenen naam *Grosfularia* geeft, waar van de Fransche *Groselier* is afgeleid, noemende zy de Besfen *Grofeilles*, de Engelschen *Currants*, de Duitschers *St. Johannis Beerlein* of *Traublein*, dat is Sint Jans Besfen of Druifjes, en die naam wordt, gelyk by ons de naam van *Aalbesfen*, dikwils aan het Gewas zelf gegeven. De Sweeden noemen het *Winbeer* of *Wynbezie*, in Schonen *Reps* en elders *Risp*.

Dit Gewas bemint de Noordelyke deelen van Europa, of schynt daar natuurlyk te zyn, en tot vergoeding te strekken van 't gemis der Wyngaarden. In de middelste deelen van Europa, Engeland, Vrankryk, Duitschland, wordt het, gelyk hier te Lande, in de Hoven besnoeid en nagehouden om de Vrugt. Anders groeit het, zelfs in de Alpen van Walliser-Land, ter hoogte van tien Voeten, zo de Heer HALLER aanmerkt; doch deeze Wilde Aalbesfen zyn van de tamme zeer verschillende, zo in Blad, als in Bloem en Vrugt. Men behoeft daar omtrent alleen in aanmerking te neemen, hoe zeer de Aalbesfen, wanneer men ze in 't wilde op een schraalen Grond laat groeijen, zelfs hier te Lande verbasteren, draagende Besfen naauwlyks zo groot als Peperkorrels; daar zy in zwaare Gronden, behoorlyk gehavend en sterk gesnoeid wordende, Besfen als kleine Druiven, aan ontzaglyk groote Trosfen, uitleveren. Immers

Y

men

III. men vindt 'er , die niet alleen twintig , maar
 AFDEEL. dertig , veertig , vyftig , zestig Besfen heb-
 V. ben aan ééne Rist , zo MUNTING aante-
 HOOFD- ken.
 STUK.

*Besfen-
boom.*

Ik zal my niet ophouden met eene beschry-
 ving van dit zo bekende Gewas. Het Sap der
 Besfen is ongemeen verfrischende , verkoelen-
 de , en voor de meeste Menschen gezond , ja
 gezonder dan veele andere Zomer-Vrugten.
 Doch het verschilt grootelyks op wat plaats
 en met welke behandeling , deeze Besfen ge-
 teeld zyn. Een vrye Zonnescbyn beneemt 'er
 byna alle zuurheid aan ; wanneer menze , na-
 melyk , aan Schuttingen of Mauren , tegen 't
 Zuiden plaatst. Ook worden zy , door minder
 of byna geene besnoeiing , wel klein , maar
 zoet. In wel doormeste Zandgronden brengen
 zy geelsteelige Trosfen voort , van geurige
 Besfen , met een aangename rinsheid. Men
 merkt aan , dat deeze Vrucht nergens beter ,
 dan in onze Gewesten , valt : doch in het een
 of andere gedeelte van ons Land is zy groote-
 lyks verschillende. Haare kragten in de Ge-
 neeskunde hangen van de voorgeselde ei-
 genschap af. Het maaken van een Geley ,
 daar van , als ook van Besfen-Wyn , is zeer
 bekend , en deeze laatste getuigt , door zyne
 sterkte , van haar Geur en Kragt ; waar in zy
 de *Witte Aalbesfen* , die even 't zelfde doch
 slapper uitleveren , grootelyks overtreffen. Ook
 heeft het Sap der Rooden eene sterk Kleuren-
 de hoedanigheid.

(2) Bes-

(2) Besfenboom, die ongedoornd is, met op- geregte Trosfen; de Blikjes langer dan de Bloem.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Deeze noem ik *Bergbesfen*, om dat zy meest in de Gebergten, zo van Lapland als Swit- zerland, natuurlijk voorkomen. De Sweeden heetenze *Mobeer*, de Finlanders *Taikinais*, zegt onze Ridder, die dezelve nergens overvloedi- ger dan in Ooster-Bothnie, aan den Zee-Weg, aangetroffen hadt. Behalve in de Bosfchen op 't Gebergte Jura en by Basél, zegt de Heer HALLER, groeit dezelve ook om- streeks Bern, op Moerasfige plaatfen. Zy verschilt van de voorgaande, zynde een laage Heefter, die de Bladen ten halve in drieën gedeeld heeft, en in de omtrek spits getand, draagende overendstaande Trosjes van kleine Bloempjes, zeer aangenaam van Reuk. Ieder Bloempje gaat vergezeld met een Blaadje of Plaatje van de zelfde Kleur, die men Blikjes noemt. De Vrugt is wit en laf, of byna Smaakeloos. Het Landvolk houdtze voor een Geneesmiddel van de Hoest.

II.
Ribes
Alpinum
Bergbes-
fen.

Onder de aangehaalde vind ik de Aalbezie

met

(2) *Ribes inerme*, Racemis erectis, Bracteis Flore longio- ribus. *Ibid. Hort. Cliff.* 82. *Fl. Suec.* 198, 206. *Ribes Alpi- num dulce*. J. B. *Hist.* II. p. 98. *Fl. Lapp.* 97. *Grosfularia vulgaris* Fr. *dulci*, item Gr. *distinctis Baccis*. C. B. *Pin.* 455. *Ribes montana* Oxyacanthæ sapore. B. *Prodr.* 169. *Am. Acad.* I. p. 178.

Y 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. met afgezonderde Besfen , of die enkelde groeijen , zynde de *Ribes monocarpus* van CLUSIUS ,
 AFDEEL. V. welke de *Bergbesfen met den Smaak van Berberisfen* niet kan zyn , daar BAUHINUS
 HOOFD- STUK. deze beschryving van geeft. „ Zy komen
 Besfen- boorn. „ tweederley in de Switserfche Alpen voor.
 „ De eene , die men op de Bergen van 't
 „ Wallifer-Land vindt , heeft een roode Vrugt ,
 „ byna eens zo groot als die der tamme Aal-
 „ besfen ; de andere heeft de Besfen kleiner
 „ dan dezelfen en minder zuur , komende voort
 „ op de Bernfche Bergen.” Deeze beiden ,
 zynde de eerstgemelde en deeze Soort , vondt
 CLUSIUS ook in de Oostenrykfe Gebergten ;
 maar die met een enkele Vrugt , of zonder
 Risten , zal flegts een verfchil van Groeijing
 zyn ; alzo men nu en dan , op de gewoone
 Besfeboomen , ook wel eens een enkele Be-
 fie aantreft : want dat de roode Kruisbesfen
 daar mede bedoeld zouden wordeu , gelyk RAY
 wil , is wat vreemd.

III. (3) Besfenboom , die ongedoornd is , met Haai-
 Ribes rige Trosjes en langwerpige Bloemen.
nigrum.
 Zwarte Besfen.

Door deeze bepaaling wordt wel het onderscheid ,
 dat in de Bloeytyd tusschen de Zwarte en Roo-
 de

(3) *Ribes inerme* , *Racemis pilosis* , *Floribus oblongis*. *Ibid.*
 & *Hort. Cliff.* &c. *Ribes vulg.* Fr. nigro. RUDB. *Vall.* 32. *Fl.*
Lapp. 99. *Grosularia non spinosa* Fr. nigro. C. B. *Pin.* 455.
 OED. *Dan.* 556. β. *Ribesium nigrum Pensylvanicum* , *Floribus*
oblongis. DILL. *Elzb.* 314. T. 244. f. 315.

de Aalbesfen-Boomen plaats heeft, aangewee- III.
zen; maar in het Gewas zelf is nog een aan- AFDEEL.
merkelyk verschil, aan 't welke deeze Boo- V.
men, zelfs in de Winter, Vrugt-, Bloem- en HOOFD-
Bladerloos, kenbaar zyn. Men weet dat de STUK.
Reuk der Bladen, die ook grooter zyn, den *Besfen-*
Zwarte Besfen-Boom duidelyk onderscheidt. *boom.*
Hy groeit, zo wild als tam, op de zelfde
plaatfen als de Roode; doch men maakt 'er
zo veel werks niet van, om dat de Smaak der
Vrugt aan de meeste Menschen onaangenaam
is. Evenwel zyn die Besfen zo verwerpelyk
niet, als DODONÉUS stelt: men kookt daar
van een aangenaame Geley; de Wyn, van de-
zelve gemaakt, is kragtiger dan die van Roo-
de Besfen, en op Jenever gezet leveren zy een
Hartsterkende Morgendrank uit. Voorts kom-
men zy, in de Geneeskunde, in 't byzonder
in aanmerking, wegens haare Pisdryvende hoe-
danigheid, die haar tegen 't Graveel doet aan-
pnyzen. Een Aftrekzel van de Bladen, met
eenige andere Hartsterkende Kruiden en Wor-
telen, is een berugt Middel onder 't Gemeen,
in sommige der Zuidelyke deelen van Europa,
tegen de Hondsdolheid of Watervrees. Zelfs
wordt verzekerd, dat men in sommige Pro-
vinciën der middelste deelen van Vrankryk,
met een goed gevolg, gebruik maakt van het
uitgeperfte Sap deezer Bladen, met Wyn ge-
stampt, tot agt Oncen 's morgens op een nug-

III. tere Maag en tegen den Avond; dus tweemaal
 AFDEEL- dagelyks een Week lang, ingenomen; tegen
 V. de uitwerkingen van een Adderen of Dolle
 HOOFD- Honden Beet; leggende tevens de gekneusde
 STUK. en uitgedrukte Bladen op de Wond. Men
 Besfen- noemtze daar *Casfis* of *Casfier van Poitou*,
 boom. en in een Werkje, dat in 't jaar 1712 te
 Bourdeaux uitkwam, wordt aan deeze Bladen,
 zekerlyk te ruimschootig, een Geneezende kragt
 tegen byna alle Ziekten toegeschreeven (*).
 Zeer gemeen is dit Gewas in de Woestynen van
 Lapland, zegt onze Ridder, inzonderheid aan
 den Zeekant by Tornea, wordende aldaar *Di-
 stron*, en *Ludin-maria* van de Finlanders ge-
 heten. Men heeft van de Bladen, met Tak-
 ken en al gestooten, tegen de Vee-Ziekte,
 die nu twintig Jaar geleden in Finland woed-
 de, onder anderen gebruik gemaakt (†).

Als eene Verscheidenheid wordt hier t'huis
 gebragt de *Zwarte Aalbessie van Pensylvanie*,
 door DILLENUS in Afbeelding voorgesteld,
 welke de Bladen kleiner en minder sterk, doch
 eenigszins naar Savelboom ruikende heeft, de
 Steelen of Takken dunner dan in de Europi-
 sche Zwarte Besfenboomen; de Vrugten, zo
 wel als de Bloemen, langwerpig en van eenen
 Wynachtigen Smaak.

(4) Bes-

(*) *Les propriétés admirables du Casfis. Bourd. 1712.*

(†) *Stokholmske Verhand. op 't jaar 1758, p. 53.*

- (4) Besfenboom met een weinig gedoornde, omgeboogen Takken, de Bloemsteeltjes driebladig geblikt. III.
DEEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Onder de *Kruisbesiën* komen zogenaamde *Rode* voor, of met eene donker paarse Vrucht, en deeze Soort schynt hier bedoeld te worden: ten minste schryft BAUHINUS aan zyne aangehaalde tweede Soort van tamme Kruisbezie, met breeder Bladen, een dergelyke Vrucht toe. De Groeyplaats heeft LINNÆUS in Duitschland en Switzerland gesteld.

- (5) Besfenboom met gedoornde Takken, de Bladsteeltjes op de kanten Haairig, de Vruchten ruig. V.
Ribes
Grosfula-
ria.
Ruige.

Deeze, die men *Ruige Kruisbesfen* noemt, of *Ruige Witte*, zyn grooter dan de anderen, witachtig van Kleur, en met zekere Stekelige Haartjes bezet. Om de Vruchten ryp te eten zyn dezelve alleraangenaamst van Smaak.

- (6) Besfenboom met gedoornde Takken en gladde VI.
Ribes Uva
Crispa.
Gladde
Kruisbezie.

(4) *Ribes Ramis subaculeatis reclinatis, Pedunculis Bractea triphyllâ. Ibid. Grosfularia spinosa alt. sativa, Fol. latioribus. C. B. Pin. 455.*

(5) *Ribes Ramis aculeatis, Petiolorum ciliis pilosis, Baccis hirsutis. Ibid. Grosfularia Fr. maximo hispido, Margaritarum fere colore. RAJ. Hist. 1484.*

(6) *Ribes Ramis aculeatis, Baccis glabris, Pedicellis Bractea monophyllâ. Ibid. Rib. Ramis aculeatis erectis, Fructu glabro. Hort. Cliff. &c. Grosfularia simplici Acino vel spinosa sylvestris. C. B. Pin. 455.*

Y 4

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

Besfen-
boom.

*gladde Besfen , de Steeltjes eenbladig ge-
blykt.*

De gemeenste Soort van Kruisbeziën zyn , die men *Gladdes* kan noemen , om dat zy geen ruigte hebben op de Vrucht. In 't Fransch voeren deeze , zo wel als de Aalbesfen , den naam van *Grofeilles* , en 't Gewas wordt door den naam van *Groselier epineux* onderscheiden (*); maar in 't Engelsch noemt men dit laatste *Goosberry-Bush* , in 't Hoogduitsch *Krausf-* of *Krausfelbeer* , in Sweeden *Krusbaer* of *Steckelbaer* , dat is Kruis- of Stekelbeziën. Hoewel de Vruchten glad zyn , naamelyk , heeft het de Takken uitermaate scherp gedoornd; zo dat het plukken derzelve, zonder zig tot bloedens toe te kwetzen , een handigheid is. Hier komt by , dat dit Gewas zeer dicht groeit , en het vereischt zulks om wel te draagen ; ja het heeft die eigenschap met de Aalbesfen gemeen , dat het meer en beter Vruchten geeft , wanneer men het , volgens zynen Heesterachtigen aart , met verscheide Stengen of Struiken uit den Steel laat groeijen; draagende dus op Stooven , gelyk men 't noemt , beter , dan op Boompjes. Zelfs worden de oude Spranken , door de kundigste Tuinlieden , wanneer zy vierjaarig zyn ,
weg-

(*) Volgens GEOFFROY , die zegt , dat men de gewoone Kruisbesfen *Grofeilles blanches* noemt en de Aalbesfen *Grofeilles rouges*; doch anderen noemen de eersten , onryp zynde , *Grofeilles vertes* , dat eigenet schynt.

weggefneeden , en de jonge Scheuten in plaats
gebragt. Dat men , zo wel de Kruis- als Aal-
besfen , zeer gemakkelyk , van Stek kan ver-
menigvuldigen , is iedereen bekend.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Besfen-
boom.

Verder spreek ik niet van het Loof noch
Gewas. De Bladen zyn veel kleiner doch in
figuur veel gelykende naar die der Aalbes-
fen. De Bloem verschilt , in 't uiterlyke aan-
zien , ook weinig , komende de vyf Bloem-
blaadjes uit de insnydingen van den Kelk voort,
wiens agterfte gedeelte het Vrugtbeginzel be-
vat , en de vyf Meeldraadjes uitgeeft. De
Heer HALLER tekent aan ; dat de Buis ,
waar door zyn Ed. den Styl bedoelt , aan 't
end twee Sponsjes aangegroeid heeft , maar uit
de naauwkeurige Waarneemingen van den Heer
SCHMIEDEL blykt , dat dit Teeldeel famen-
gesteld is uit twee Stylen , tot onderen toe af-
zonderlyk , die ieder aan 't end zulk een Spons-
je , dat de Stempel is , hebben : weshalve dit
Geslagt , indien zulks ook in de Aalbesfen
plaats heeft , niet tot de Eenwyvigen , maar
tot de Tweewyvigen , in deeze Klasfe , zou
behooren (†).

De

(†) SCHMIED. *Icon. Plant.* Norimb. 1762. Tab. I. LIN-
NÆUS , evenwel , zegt die Autheur , schryft aan dit Geslagt
twee evenwydige Stylen toe ; doch ik vind nergens , dat onze
Ridder anders zegt , dan *Stylus bifidus* , dat is de Styl in
tweeën gedeeld of gevorkt ; gelyk MALPIGHIVS denzelven tot
over 't midden gespleeten vertoonde.

Y 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. De gemeene Kruisbesfen zyn ook bekend
 AFDEEL. V. genoeg. Naauwlyks plukbaar zynde, worden
 HOOFD- die reeds tot Struif gebruikt; doch in 't alge-
 STUK. meen zyn de lange Groene best daar toe. Men
 Besfen- kan dezelve gemakkelyk, door ze in digte
 boom. Flesfchen te befluiten, den geheelen Winter
 tot dat gebruik bewaaren. De bereiding en
 bykomende dingen moeten deeze Kost smaake-
 lyk en verteerbaar maaken. De Rype Kruis-
 besfen zyn ook van de gezondfte Vruchten niet.
 Door Gisting leveren zy een zeer kragtigen
 Wyn uit, veel hoofdiger dan die der Druiven.
 De Kleur der gemeenften is dan geel of wit-
 achtig, het Sap laf zoet en minder stoppende
 dan dat der onrype Besfen. Van het Gewas
 wordt, wegens de fcherpe Stekeligheid, die
 alle Vee afweert, met goed gevolg tot befchut-
 ting van Tuinen en Moeshoven gebruik ge-
 maakt. Het groeit, zo wel in de Noordelyke
 als in de middelste deelen van Europa, in 't
 wilde, zynde in Sweeden zo gemeen als in
 Switserland, daar men het overal in de Heg-
 gen vindt; doch dus draagt het veel kleiner
 Besfen, dan wanneer het in de Tuinen ge-
 kweekt wordt en befnoeid.

VII. (7) Besfenboom, die de Takken aan alle kan-
 Ribes Oxy- ten gedoornd heeft.
 acanthoides. De-
 Kana-
 gafche.

(7) *Ribes Ramis undique aculeatis. Hort. Ups. 51. Gros-
 fulana Oxyacanthæ Fol. amplioribus, e Sinu Hudsonis. PLUK-
 Amalib. 212. DILL. Elth. 166. T. 139. f. 116.*

Deeze komt , in Gestalte , met de gemeene ^{III.}
 Wilde Kruisbezie overeen , zegt D I L L E N I U S ; ^{AFDEEL.}
 doch heeft de Stekels minder sterk en digter by ^{V.}
 elkander , gelykende veel naar die der Eglan- ^{HOOFD-}
 tieren. De Bladen zyn dieper ingefneeden , ^{STUK.}
 maar de Bloem is als die der Zwarte Aalbes- ^{Besfen-}
 fen , pypachtig niet plat. De Vrugt is klein en ^{boom.}
 rond , weinig grooter dan een Aalbezie , wor-
 dende door de rypheid donker paarsch , als de
 Blaauwbesfen , en zuurachtig van Smaak. Volgens
 P L U K E N E T I U S was dezelve van de Hudsons-
 Baay afkomstig.

(8) *Besfenboom met Doornen onder de Oxels* ^{VIII.}
der Bladen , en stekelige geriste Besfen. ^{Ribes}
^{Cynosbati.}
^{Stekel.}

Deeze Soort mag te regt den naam voeren ^{Besfen.}
 van *Stekelbesfen* , dewyl de Vrugten , van
 grootte als een Hazelhoot , aan alle kanten met
 Doornen zyn gewapend. K A L M vondt dit
 Gewas in Kanada , van Gestalte byna als de
 gewoone Besfenboomen , doch de Bladen wei-
 nig gefpleeten hebbende , en de Steeltjes dik-
 wils driebloemig.

E M B E L I A .

Hier kan gevoeglyk geplaatst worden het nieu-
 we

(8) *Ribes Aculeis subaxillaribus , Baccis aculeatis Racemosis.*
Syst. Nat. XII. Veg. XIII.

III. we Geslagt, dat de Hoogleeraar N. L. BUR-
 AFDEEL. MANNUS dus getyteld heeft, volgens den In-
 V. dischen naam, zynde hetzelfde te vooren, door
 HOOFD- LINNÆUS, *Ribefioides* geheten.
 STUK.

I. De eenigste Soort (1), daar van bekend,
Embelia valt op Ceylon, en de Vruchten worden 'er,
Ribes volgens de Aantekening van den beroemden
 Ceylon- HERMANNUS in zyn Kruidboek, tot het
 sche Aal- maaken van een Geley gebruikt, welke in krag-
 besfen. ten overeenkomt met onze Geley van Aalbes-
 fen. 't Gewas is Boomachtig, met Eyron-
 dachtige Bladen overhoeks, die gesteld en glad
 zyn. Aan 't end der Takken heeft het een
 groote Tros van Bloempjes, die vyfbladig zyn,
 met vyf Meeldraadjes en een enkelen Styl,
 en daar op volgen witte Besfen. Het is, door
 gedagten Heer BURMANNUS, zeer fraay
 afgebeeld.

G R O N O V I A.

Ter gedagtenisse van wylen den Heer J.
 FR. GRONOVIVS, door zyne Kruidkundige
 Werken Wereldkundig, is deeze Geslagtnaam
 van den Ridder ontworpen. De Kenmerken
 bestaan in vyf Bloemblaadjes en even zo veel
 Meeldraadjes te hebben, die in een Klokvor-
 migen Kelk ingeplant zyn, welke gekleurd is,
 be-

(1) *Embelia*. BURM. *Fl. Ind.* p. 62. *Ribefioides*. *Fl. Zeyl.*
 403. *Grosularia Zeylanica major*, *Ghafembilla Zeylanensis*.
 BURM. *Zeyl.* 112.

bevattende het Vrugtbeginzel, dat eene drooge Besie wordt, met een enkel Zaad. III.
AFDEEL
V.

De eenigste Soort (I), te Vera Cruz waargenomen, voert den bynaam van *Klimmende*, om dat zy een Rankgewas is, 't welk zig met Klaauwieren aan andere Boomen vasthoudt, hebbende een zeer lange Takkige Steng, met Wyngaardbladen, die als de Brandenetels branden. De Bloemen zyn klein en niet bevallig. 't Gewas heeft een sterken Reuk. HOOFD-
STUK.
I.
Gronovia
scandens.
Klimmen-
de Brand-
blad.

A Q U I L I C I A. Water-Struik.

Dit nieuwe Geslagt heeft den Kelk in vyven gedeeld, en vyf Bloemblaadjes. Het Honigbakje is Bekerachtig, bestaande uit vyftien Schubben; de Vrugt een Besie met vyf Holigheden, die enkele Zaa den bevatten,

De eenigste Soort (I), in Afbeelding gebragt door den Heer N. L. BURMANNUS, was door zyn Ed. *Staphyléa Indica* genoemd, zynde uit Indie overgebragt onder den naam van Malabaarse Waterstruik, die Besfen draagt, met Kroontjes van vyfbladige Bloemen, en eene zwartachtige veelzaadige Vrugt, in 't Javaansch *Gigirang* geheten wordende. De Heer LIN- I.
Aquilicia
Sambucina.
Vlierachtige.

NÆU S

(I) *Gronovia*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 279. p. 184. *Veg.* XIII. Gen. 282. p. 202.

(I) *Aquilicia*. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1296. p. 202. *Mant.* 211. *Staphyléa Indica Foliis bipinnatis* &c. BURM. *Fl. Ind.* p. 75. T. 24. f. 2.

III. NÆUS zegt, dat het Gewas de gedaante van
 AFDEEL. V. Vlier heeft, de Bladen overhoeks, gesteld,
 HOOFD- gevind; de onderfte Vinnen dikwils driebladig;
 STUK. de Vinblaadjes langwerpig ovaal, gefpitst, met
 Water- Tandjes; zynde de Bloemsteeltjes tegen de
 Struik. Bladen over geplaatst en doorgaans in drieën
 gedeeld. Het Gewas, zegt zyn Ed. heeft met
 den Wyfjes Water-Struik van RUMPHIUS,
 voor welken het gezonden was, de minste ge-
 lykheid niet.

H E D E R A. Klim-op.

In die van dit Geslacht hebben de Bloemen
 vyf Blaadjes, de Stempel is enkeld en de
 Vrucht eene vyfzaadige Befie, met den Kelk
 omvangen.

Men heeft 'er twee Soorten van, de eene
 in Europa, de andere in Noord-Amerika na-
 tuurlyk.

I.
Hedera
Helix.
 Europi-
 sche.

(1) Klim-op met ovaale Bladen, die gekwabd
 zyn.

Deeze maakt de Gewoone Klyf of Klim-op,
 in ons Wereldsdeel, uit. Het Gewas komt
 niet alleen voor in de Zuidelyke, maar ook in
 de

(1) *Hedera Foliis ovatis lobatisque. Syst. Nat. XII. Gen.*
 280. p. 184. *Veg. XIII. Gen.* 283. p. 202. *Fl. Lapp.* 91.
Fl. Suec. 190, 209. *Hort. Cliff.* 74. *Mat. Med.* 98. ROYEN
Lugdhat. 223. HALL. *Helv.* 164. TOURNE. *Inst.* 612. LOB.
Icon. 614. *Hedera arborea. H. Poetica, H. major sterilis.*
H. humi repens, C. B. Pin. 305.

de Noordelyke deelen, hoewel het in Sweeden zeldzaam is. Het bedekt in Switserland overal de Steenen, Boomen en zelfs den Grond in de Bosfchen, zegt de Heer HALLER, doch meest onvrugbaar, draagende alleenlyk op warme plaatfen Bloem en Vrugt. Men vindt het ook aan de Muuren en Heggen in Karniolie, Oostenryk, Engeland, Vrankryk en de Nederlanden. De naamen, die men 'er in byzondere Ryken aan geeft, zyn zeer verfchillende. De Italiaanen behouden den Latynfchen *Hedera*, de Spanjaarden veranderen dien in *Tedra*, doch de Franfchen noemen het *Lierre*, de Engelſchen *Ivy*, de Sweeden *Murgrön*, de Duitſchers *Ephew*: meestal met het bywoord *Boomachtige*, om ze van de Aardveil, *Hedera terreſtris*, te onderscheiden. Ons Landvolk geeft 'er ook den naam van *Eyloof* aan.

De Boomveil is, in 't algemeen, bekender, dan haare verfchillendheden. Zy maakt een Gewas uit, 't welk, als gezegd is, met zyne Ranken zig overal verſpreidt, en ſterk voortloopt, bekleedende uit éénen Stam, die dan zeer dik wordt, verſcheide oude Muuren tot eene groote uitgeſtrektheid. Hier hecht zy zig, met zekere Tepels, in de Kalk en Steenen, en vreet dus dezelve allengs uit, door het inbooren van haare Vezelen, die in de Aarde inwortelen, en maaken, dat men, door het aanſtukken ſnyden der Ranken, van ééne Plant, op ſtaande voet, duizend Plantſoenen zou kunnen

III. nen bekomen. De Stammetjes en dikke Tak-
 AFDEEL ken zyn byna wit, de Jonge dunne Rankjes
 V. paarfchachtig bruin, bezet met dikke ftyve
 HOOFD- Bladen, die meestal rondachtig zyn en drie-
 STUK. puntig, van boven donker groen met geelach-
 Klim-op. tige Aderen, van onderen bleek groen. Op
 Zonnige plaatfen draagt dit Gewas, ook by
 ons, Bloem en Vrugt; maar, tegen 't Noor-
 den of in digte Bosfchen groeiende, is het
 grooter van Blad en onvrugtbaar, 't welk aan-
 leiding gegeven heeft, om daar van een by-
 zondere Soort, die toch de zelfde is, te maa-
 ken. Ook wordt gemeld van eene *Boomachtige*
Klyf, zynde insgelyks niet wezentlyk verfchil-
 lende.

Dit Gewas, naamelyk, heeft de byzondere
 eigenschap, van de Staaten des Levens in de
 Menschen als na te bootzen. In de Kindsheid,
 van hetzelfde, kruipt doorgaans de Steng langs
 den Grond, met Lancetvormige onverdeelde
 Bladen: in de Jeugd klimt het by Muuren,
 Rotfen of Boomen op, en heeft dan hoekige,
 gekwabde Bladen: in de staat van Volwasfen-
 heid heeft het Hartvormig ovaale Bladen, en
 dan maakt het doorgaans zig los van zyne Steun-
 zelen, om, als het kan, een Boomachtige Ge-
 fhalte aan te neemen, met Hartvormig ovaale
 Bladen, die vervolgens, van onderen, met wit-
 te of roodachtige Vlakken getekend voorkomen,
 't welk men den Ouderdom kan noemen.

De Klyf was oudtyds in gemeen gebruik tot

ver.

Hierzelen. Men kroonde 'er de Pöeeten en an- III.
 deren, die in Geleerdheid uitmunten, me- AFDEEL.
 de (*), en zy werdt ook gebruikt, zo 't schynt, V.
 om de Wynvaten te bekranfen. Hier van het HOOFD-
 Spreekwoord, Goede Wyn behoeft geen STUK.
 Krans (†). PLINIUS maakt van eene Kroon Klim-op.
 van Klyf gewag. Haare neiging om door over-
 klimming ander Gewas te verdrukken, strekte
 tot een zinnebeeld van overmaatige Eerzucht (‡).
 Heden gebruikt men ze nog, op sommige
 plaatzen, tot bedekking van Priëelen; als ook
 tot Slingers, Kranfen en andere Bruiloft-Sie-
 raaden; inzonderheid om de Huizen van buiten
 op te tooijen, in plaats en by gebrek van Palm.
 De Bladen zyn in Duitschland tegen de Tee-
 ring der jonge Kinderen aangepreezen. Uit-
 wendig hebben zy eene Wondzuiverende kragt.
 De Gom, die of van zelf, of door Infny-
 ding, uit de Takken zypelt, door uitdrooging
 bruin wordende en van een scherpe famentrek-
 kende Smaak, is onder de Winkelmiddelen
 bekend, als verdunnende en Zweetdryvende;
 welke laafte hoedanigheid ook aan de Besfen
 toegeschreeven wordt, door BOYLÉUS. An-
 deren verzekeren, dat zy van boven en onde-
 ren een sterke Ontlasting maaken, en pryzen
 dezelve daarom tegen de Koortfen aan. Zy
 groei-

(*) *Doctarum Hederæ præmia frontium.* HORAT. Libr. I. Od. 1.

(†) *Vino vendibili non opus est suspensâ Hederâ.*

(‡) *Lascivis Hederis ambitiosior.* HORAT. Libr. I. Od. 36.

Z

III. groeijen aan Trosjes, gelyken naar Jeneverbes-
 AFDEEL. fen, zyn zwart van Kleur, en zuur van Smaak.
 V.
 HOOFD- Van het Gevogelte worden zy zeer bemind,
 STUK. en, doordien hetzelfde de Zaaden met den
 Afgang loost, op plaatfen, daar men 't minst
 verwagten zou, gezaaid en voortgeplant.

II. (2) Klim-op met vyfvoudige ovaale getande
 Heder a Bladen.
 quinquese-
 lia.
 Kanada-
 sche.

Deeze, onder den naam van Vyfbladige
Kanadasche Klim-op bekend, en door COR-
 NUTUS afgebeeld, is een klimmend Rankge-
 was, dat de Winter-Koude van onze Gewes-
 ten wel verdraagt. TOURNEFORT heeft 'er
 den naam van Klimmende *Vyfbladige Wyngaard*
van Kanada, aan gegeven. Zy draagt aan haare
 Ranken, die wel by Muuren opklauteren,
 doch niet daar in booren, en bruinrood van
 Kleur zyn, Trosjes van Knopjes als kleine
 Aalbesfen, die in ons Klimaat zig zelden ope-
 nen. Bovendien heeft zy Klaauwieren, die
 haar door zekere Lymige kleeving tot aan-
 hechting dienen, mids dat men de Ranken van
 Jongs af laat begaan, en dan klimt zy zo hoog,
 byna, als de uitgestrektheid is van den Muur of
 van den Boom, van het Latwerk of de Schut-
 ting,

(2) *Hedera Fol. quinatis ovatis ferratis. Hort. Cliff. 74.*
 ROYEN *Lugdbat. 223.* GRON. *Virg. 24.* *Vitis Hederacea In-*
dica. STAPEL Theatr. 364. *Hedera quinquifolia Canadensis.*
 CORN. *Canad. 99, T. 100.* *Helix MITCH, Gen. 30.*

ting, waar aan zy staat. Tot bekleeding van Muuren en Prieelen, is derhalve dit Gewas zeer dienstig. Zie hier de deelen der Vrughtmaaking, door den Heer SCHREBER waargenomen: III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Klim - op.

„ De Kelk is zeer kort, stomp getand, aan
 „ de tippen rood : de Bloemblaadjes zyn lang-
 „ werpig stomp, aan de Tippen gewelfd en
 „ groen. De Klier van den Ontvanger, hoo-
 „ ger dan de Kelk, omringt het Vrughtbegin-
 „ zel met eenige Tandjes. De Meeldraadjes
 „ zyn dun en een weinig korter dan de Bloem-
 „ krans. Een Styl is 'er, van de zelfde langte,
 „ waar van het Vrughtbeginzel, dat vierzaadig
 „ is, het onderste gedeelte uitmaakt. In fom-
 „ mige Bloemen is het getal der Bloemblaad-
 „ jes vier, in anderen vyf.” Zy draagt, vol-
 gens HERMANNUS, ronde Besfen als die der
 gewoone Klyf, waar in PLUKENETIUS
 veele Zaaden gevonden heeft, zo RAY ver-
 haalt. Volgens MITCHELIUS zyn de Man-
 netjes van de Wyfjes-Bloemen afgezonderd.
 Het Gewas komt ook voor, in Virginie.

V I T I S. Wyngaard:

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt, volgens den Ridder, zyn, dat de Bloemblaadjes aan de Tippen samenkleeven en dus verslenzende afvallen, of door de Meeldraadjes weggestooten worden, zo anderen aanmerken: als

Z 2

ook

III. ook, dat het geen Styl heeft maar een Vrugt-
 AFDEEL. beginzel binnen de Bloem, het welk eene vyf-
 V. zaadige Befie wordt.
 HOOFD-
 STUK.

Agst Soorten komen 'er thans in voor, waar van de eerste alleen den gewoonen Wyngaard, met deszelfs Verscheidenheden, behelst: als volgt.

i.
 Vitis
 Vinifera.
 Gewoone.

(1) Wyngaard met gekwabde, uitgesneeden, naakte Bladen.

Deeze is onder de Gemaatigde Lugtstreek, in alle de vier Wereldsdeelen, t'huis, zo LINNÆUS aanmerkt; doch, of dezelve daar alom natuurlyk zy, komt by my grootelyks in bedenken. Men weet, dat 'er een tyd is geweest, toen hy eerst in Gallie of 't hedendaagsche Vrankryk geplant werdt. In Palestina bevondt hy zig al vroeg, en de Wyn was 'er, zo ten opzigt van zynen Smaak als van zyne Kragten, bekend. Na den Zondvloed plantte Noach een Wyngaard, hy dronk van den Wyn en wierdt dronken. De Dogters van Loth gaven haaren Vader Wyn te drinken, om hem dus te brengen tot het voldoen van haare
 Bloed-

(1) *Vitis* Foliis lobatis sinuatis nudis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 221. p. 184. *Veg.* XIII. Gen. 224. p. 203. *Vitis* Fol. palmato-angulatis. *Hort. Cliff.* 74. *Hort. Ups.* 50. *Mat. Med.* 97. GRON. *Virg.* 144. ROYEN *Lugdbat.* 222. *Vitis* Vinifera. C. B. *Pin.* 299. TOURN. *Inst.* 613. β. *Vitis* Corinthiaca s. apyrena. J. B. *Hist.* II. p. 72. SCHMID, *lc. Plant. ad. Tab.* VII.

Bloedschandige lust. Dat onder de Israëlieten, ^{III.}
 vervolgens, het drinken van Wyn en Most ^{AFDEEL.}
 vry gemeen was, leeren ons de Wetten tot ^{V.}
 bepaalinge daar omtrent gemaakt. Zy moesten ^{HOOFD-}
 de naleezing hunner Wyngaarden aan de Ar- ^{STUK.}
 men overlaaten. Een byster groote Tros Dru- ^{Wyn-}
 ven werdt, als de Gezegende Vrucht van Ka- ^{gaard.}
 naan, door de Bespieders mede gebragt. Om
 kort te gaan, daar word't in de Heilige Bla-
 deren van geen Geboomte mooglyk zo veel
 gewag gemaakt als van den Wyngaard, wiens
 Sap gezegd word't God en de Menschen te
 vervrolyken.

Waarschynlyk zal derhalve de Wyngaard uit
 het Beloofde Land in Italie en verder langs
 de Middellandsche Zee in Spanje en Portugal,
 of ook Noordwaards door Europa, in vervolg
 van tyd, voortgeplant zyn, en van daar over-
 gevoerd in Amerika, en aan de Kaap; terwyl
 dezelve Oostwaards door Asie ook tot in Chi-
 na kan zyn vermenigvuldigd. Immers wat het
 eerste aangaat, dat de Wyngaard geen natuur-
 lyk Gewas in de middelste deelen van Euro-
 pa zy, komt my zeer waarschynlyk voor, uit
 de opmerking, dat de Wyn in alle bekende
 Taalen van ons Wereldsdeel, nagenoeg, den
 Hebreuwfchen naam *Jain* behoudt. Hier van
 schynt eerst het Grieksch woord *Oinos*, en
 daar van het Latynsche *Vinum* gemaakt te
 zyn, waar van het Spaansche *Vino*, het Fran-
 sche *Vin*, het Engelsche *Wine* en 't Hoog-
 duitsche

III. duitſche *Wein*, zekerlyk zyne afkomst heeft.
 AFDEEL. De Hongaaren, evenwel, noemen den Wyn
 V. *Bor*, en het kan wel zyn, dat zo aldaar als
 HOOFD- op de Eilanden in de Middellandsche Zee of
 STUK. ook aan de Kust van Barbarie en elders in
 Afrika en Afie, de Wyngaard natuurlyk groei-
 je, doch voor 't overige denk ik, dat zo wel
 de planting van den Wyngaard als de zaaijing
 van het Koorn, den voortgang veelal gevolgd
 heeft van de uitbreiding en beſchaaving van
 het Menſchelyk geſlagt.

Wyn-
 gaard.

De Wyngaard zelf wordt in 't Latyn *Vitis*,
 in 't Griekſch *Ampelos*, in 't Franſch *Vigne*,
 en in 't Engeliſch *a Vine Tree*, dat is een
 Wynboom geheten. De Duitschers noemen
 hem *Weinreben* of *Weinstock*, gelyk wy hem
 ook wel een Wynſtok tytelen. Deeze laaſte
 naam heeft zynen oirſprong zekerlyk daar van,
 dat men in veele deelen van Duitschland en
 Vrankryk een Stok van ruim eens Mans lang-
 te gebruikt, om den Wyngaard te onder-
 ſtutten, of daar by op te laten klimmen; ge-
 lyk met de Turſche Boonen by ons geſchiedt,
 en dan maakt een Plantagie van zulke Wyn-
 ſtokken, op bekwaame aſtanden van elkander
 gepoot, eigentlyk een zogenaamden *Wyngaard*
 uit. Dit is echter niet algemeen. In ſomme-
 ge Landen maakt men 'er, door middel van
 dwars-Latten, Prieelen of Gaanderyën van,
 en onze eigen Oogen leeren ons, dat het Ge-
 was zig ſchikt naar alle Omſtandigheden. In

Pro-

Provence en andere Zuidelyke Landen , daar III. de Zonneschyn alles doordringt, laat men den AFDEEL. V. Wyngaard op zig zelve, als wanneer de Stam HOOFD- zelden meer dan een Elle hoog wordt, en de STUK. Ranken kruipen langs den Grond, wordende Wyn- gaard. de ouden slegts wat weg gefneeden, om voor de jongen plaats te maaken. In Italie beplant men de Koorn- Akkers, vry dicht, met ryën van Boomen, latende by ieder Stam doorgaans een Wyngaard oploopen, die zyne Ranken van den eenen op den anderen Boom uitspreidt: waar door men van een zelfde Stuk Lands drierley Oogst, van Koorn, Wyn en Hout of Boomvrugten, bekomt (*). In Piemont en een gedeelte van Spanje, leidt men ook de Wyngaarden by de Boomen op, zo wel als in Georgie en Armenie. Op de Eilanden in de Middellandsche Zee, daar dezelve veelal in de schuinte van Steenige Bergen en Heuvelen groeijen, legt men by 't planten altoos een grooten Steen op ieder Stek; zo wel, om den Wortel voor 't branden van de Zon te bedekken, als om de weinige Aarde, die 'er op den Steenigen Grond is, voor 't wegspoelen door de Slagregens te beveiligen; gelyk zulks, volgens VIRGILIUS, reeds oudtyds de gewoonte ware (†). 't Ge:

(*) Ut Vites Arboribus applicitæ , inferiores apprehendendo. Ramos, in cacumina evadunt. QUINT. Libr. I. Cap. 2. Ulmisque adjungere Vites. VIRG.

(†) Hoc effusos munimen ad Imbres : Hoc ubi hiulca sit; findit Canis æstifer Arva. Georg. 2.

III. 't Gewas is te bekend , om daar van eene
 AFDEEL. beschryving te doen , doch hoe zwak ook van
 V. Ranken , en hoe dun van Stam , dit Geboomte
 HOOFD- in onze Nederlanden doorgaans voorkome , be-
 STUK. reikt hetzelfde door den Ouderdom eene zwaar-
 Wyn- te , die de groote Boomen tart. PLINIUS
 gaard. verhaalt Wonderen dien aangaande , welke ge-
 loofbaar zyn , dewyl men voor zeker weet ,
 dat de Groote Deuren aan den ingang van de
 Domkerk , te Ravenna , gemaakt zyn van Wyn-
 gaard - Planken , waar onder sommigen wel
 twaalf Voeten lang. Hy getuigt , dat 'er een
 Beeld van Jupiter gehouwen was uit éenen
 Wyngaard - Stam , en spreekt van een Tempel
 van Juno , door Kolommen daar van onder-
 schraagd. Hier uit blykt dan , dat de Wyn-
 gaard , in de Levant , wel Stammen hebben
 moet van een of twee Voeten dikte. Zyn
 Hout is ongemeen vast en duurzaam (*); ook
 fraay van Kleur : zo dat men zig ten hoogste
 verwonderen mag over de vergelyking , welke
 daar van door den Profeet ESECHIËL ge-
 maakt is , als ware het tot Timmerhout gantsch
 onbekwaam (†). Mooglyk zal daar gezien
 worden op de Ranken en Takken , die men
 Jaarlyks wegfynyt en verbrandt , zonder de
 Stammen , die te waardig zyn , aan te raaken.

Wy

(*) *Nec est Ligno ulli aternior natura.* PLIN. ut infra.

(†) ESECH. XV. Vers 2 - 6. Zoud het deugen tot een Stuk Werks? V. 4. Waarschynlyk zal het toen nog niet in gebruik zyn geweest.

Wy hebben 'er, hier te Lande, zo dik als ^{III.}
 een Arm of Been, en over de honderd Jaaren ^{AFDEEL.}
 oud. Dat zy zig byna onbepaald met hunne ^{V.}
 Ranken uitbreiden, is ons ook bekend. Ge- ^{HOOFD-}
 zegde Autheur verhaalt, dat zy te Rome ^{STUK.}
 de Olmeboomen ten ende uitliepen, en dat ^{Wyn-}
 'er, in de Voorhoven van Livia, een Gaandery ^{GAARD.}
 was, tot een openbaare Wandelplaats ver-
 strekkende, Prieelwyze gedekt door éénen
 Wyngaard, die meer dan agt Ankers Most
 uitleverde (*).

„ DEMOCRITUS alleen, zegt PLINIUS, heeft ^{Verfchei-}
 „ gemeend dat de Soorten van Wyngaarden tel- ^{denheden.}
 „ baar waren, voorgeevende dat hy alle die van
 „ Griekenland kende. Anderen hebben dezelve
 „ ontelbaar en oneindig verklaard, 't welk nader
 „ blyken zal uit de Wynen, die byna zo vershil-
 „ lende zyn als de Landen, waar men ze teelt.”
 De Landaart wel is waar, kon, gelyk met
 meer Vrugten plaats heeft, uit een zelfde
 Soort van Wynftok verschillende Wynen, in
 hoedanigheid, kragt en Geur, voortbrengen;
 doch de verfcheidenheid, niettemin, van dit
 Geboomte is, ten aanzien van de Vrugten,
 ongemeen groot. TILLIUS merkt aan, dat
 men in de nabuurfchap van Pifa meer dan twee-
 hon-

(*) *Eadem duodenis Musti Amphoris faecunda.* Hist. Nat.
 LIBR. XIV. Cap. I. Een Romeinsche *Amphora* was, vol-
 gens ARBUTHNOTH, een Maat van ruim zeven Engelsche
 Gallons, en deeze houden ieder omtrent drie Mengelen Am-
 sterdamsche Maat.

III. honderd Soorten vindt. Behalve de Kleur, die
 AFDEEL. de Druiven in Witte, Paarsche of Blaauwe en
 V. Bonte, onderscheidt, komt ook de grootte en
 HOOFD- figuur, de Vleezigheid en Sappigheid, de Geur
 STUK. of Kruidrigheid, zoet en rinsheid, als mede
 Wyn- het vroeger of laater aanrypen in aanmerking.
 gaard. Onder de Witten heeft de *Vroege van der Laan*,
 die door eenen Rentmeester van Rhyndland dee-
 zes naams uit Zaad is voortgeteeld, en de
Paarldruif den voorrang; onder de Blaauwen
 de *Frankendaalder*, van Frankenthall afkomstig,
 de *Frontignac*, *Katelonier* en *Muskadellen*, waar
 van men ook Witten heeft. die, wel gerypt
 zynde, by sommigen de Geurigsten geacht wor-
 den onder alle Druiven. Doch in deezen komt
 het Klimaat grootelyks in aanmerking, en, of
 de Druiven in Stookkasfen worden uitgebroeid,
 dan in de open Lugt geteeld, als wanneer de
 gemeene Witte, best ryp wordende, in som-
 mige Jaaren de besten zyn. De Frankendaal-
 ders inzonderheid ontbreekt het dikwils hier
 aan; doch men kan derzelve aanryping, door
 het uitknippen van de meeste Druiven aan een
 Tros, bevorderen; waar door men somtyds
 zodanige Druiven bekomt, van meer dan een
 Rhyndlandschen Duim in middellyn. Ook dient
 daar toe het wegplukken der overtollige Bla-
 den, die de Zonneshyn belemmeren. Wat
 voor 't overige de behandeling der Wyngaar-
 den betreft, daar van zal ik, als buiten myn
 bestek, niet spreken.

Geen

Geen Gewas, mooglyk, is 'er, dat tot een zo algemeenen dienst strekte voor het Menschelyk Geslagt, buiten 't Koorn. De verwoefling der Wynstokken was een voornaame Plaag, die de straffende Hand van God de Egyptenaaren niet alleen, maar ook de Israëlieten overkomen deedt: daar het, in tegendeel, als een groote Zegen aan Gods Volk beloofd werdt, dat zy Wyngaarden zouden kunnen planten, onder dezelve in Vrede zitten, en derzelver Wyn drinken (*). Wie plant een Wyngaard ende en eet niet van zyne Vrugt, vraagt de Apostel (†)? Dus zyn de Druiven ook, het gene eerst in aanmerking komt tot gebruik, en deeze hebben eene verkoelende doch tevens verkwikkende hoedanigheid, hoewel zy, in te groote menigte gegeten, Winden, Kolyk en Buikloop kunnen veroirzaaken. De zoeten doen zulks minder dan de zuure, en de onrype of wrange zyn van eene Stoppende hoedanigheid. De Rasfynen, in 't Latyn *Pasfulæ* of *Uvæ pasfæ* genaamd, die door uitdrooging in Provence, Languedok, Spanje en Italie, van de Druiven gemaakt worden, verzagten den Hoest, versterken de Maag, temperen den overvloed van Gal en laxeeremaa-tiglyk; inzonderheid die uit Syrie of van Smyrna komen, welke de besten zyn, byna zonder ceni-

(*) AMOS IX. V. 14.

(†) I. COR. IX. V. 7.

III. eenige fcherpheid. Hier mede heeft de Most, die het uitgeperfte Sap der Druiven is, verfch
 AFDEEL. v. zynde, veel overeenkomst; doch het begin der
 HOOFD. Gifting geeft 'er andere hoedanigheden aan,
 STUK. welke deszelfs gebruik dikwils onveilig maaken.
 Wyn- Van den Most werdt, door afkooking tot een
 gaard. derde, oudtyds een foort van Syroop gemaakt,
 die men *Sapa* noemde, of Gezooden Wyn,
 anders *Defrutum*; doch dit is thans weinig in
 gebruik. Men zoude zulks kunnen doen, om
 het Sap der Druiven den geheelen Winter
 over te bewaaren, gelyk dat der Aalbesfen.

Uitperfung van den Most. Tot het uitperfen van den Most waren van
 ouds, gelyk nog heden, zekere Perskuipen in
 gebruik. NEHEMIA zag in Juda eenigen
 die Perfen traden op den Sabbath. Waarom
 zyt Gy rood aan Uw Gewaad en Uwe Klee-
 deren als eenes die in de Wynperfe treedt?
 wordt zinnebeeldig door de Kerk aan 's We-
 relds Heiland gevraagd (*). Hier uit blykt,
 dat de Druiven, onder de Oosterlingen, oud-
 tyds, in de Pers getreden werden, en buiten
 twyfel diende dit om ze te kneuzen; dewyl het
 Sap, door een enkele Draay-Pers, anders niet wel
 te krygen zou zyn uit zulke Vleezige Druiv-
 en, als men in die Landen heeft. De Druiven
 die waterig en zeer Sappig zyn, gelyk in
 Vrankryk en aan den Rbyn, geeven zelfs, op
 elkander in de Kuip gefmeeten, door de en-
 kele

(*) Jrs. LXIII. v. 2.

kele drukking eenig Sap uit, dat den edelsten ^{III.} Most en besten Wyn uitlevert : verder geeft ^{AFDEEL.} de eerste perfsing den gemeenen, en de laatste ^{V.} den flegten, wrangen Wyn. Uit de Pers laat ^{HOOFD-} menze door een Kraan loopen in een Bak of ^{STUK.} Kuip, en daar uit ^{Wyn-} wordt de Most in Vaten, ^{gaard.} Potten of Fleschen gefchept, om te bewaaren of te laten giften. Hier op wordt gezinspeeld, wanneer JOËL zegt, de Perfe is vol en de Perskuipen loopen over (*), en HAGGAI noemt het een Wynbak, daar men den Wyn, van de Pers, uit fchepte (†).

Deeze manier van uitperfsinge van het Druiven-Sap, in de Oosterfche Landen, wordt zeer opgehelderd door het Berigt van den vermaarden KAEMPFER, die het maaken van dien uitmuntenden Wyn te Sjiras in Perfie, waar van men veele duizenden Kafen Jaarlyks naar Europa, inzonderheid naar Engeland en Portugal, plagt te voeren, aldus befchryft. Tot de uitperfsing dient een Steenen Bak, agt Voeten in 't vierkant en vier Voeten diep, als waar in agttienduizend Hollandfche Ponden Druiven gedaan en te gelyk van vyf Mannen getreden kunnen worden, terwyl het Druiven-Sap door een Gat uitloopt in een laager geplaatste Kuip, en daar uit wordt hetzelve gefchept in zekere Aarden Potten, van boven
naauw,

(*) JOËL III. v. 13.

(†) HAGG. II. v. 17.

III. naauw, die zo groot zyn, dat zy ieder by de
 AFDEEL. vierhonderd Ponden Sap bevatten. Onder dit
 V. Sap mengt men van den Draf of Droessem uit
 HOOFD- den Persbak, hetwelke tot Gest dient: men
 STUK. dekt de Potten toe en houdtze warm, latende
 Wyn- dagelyks van de Werkluy, met de bloote Ar-
 gaard. men, den Droessem daar onder roeren: dus
 ontstaat, zegt hy, eene Gisting, welke in agt-
 tien of twintig Dagen is voleindigd: dan giet
 men deezen nieuwen Wyn door een Teems,
 en doet denzelven in zuivere Potten of Vaten;
 gedekt met een Strooijen Hordje, als wanneer
 dezelve, nog dertig of veertig Dagen stil ge-
 staan hebbende, zynen voortreffelyken Geur,
 Smaak en Kragt bekomt (*).

verschil der Wynen. Den Oceaan zou ik schynen te willen uit-
 putten; indien ik ondernam alle de byzondere
 Soorten van Wynen, welken 'er op den Aard-
 bodem gemaakt worden, op te tellen (†). Men
 weet, dat sommigen in Rinsheid, anderen in
 Zoetheid, eenigen in Geur, anderen in Kragt
 en Geestigheid, uitmunten. De Rynsche of
 Moesfel-Wynen, de Fransche, Portugalsche,
 Spaansche, Italiaansche, Grieksche, Hongari-
 fsche, Persische, Kaapsche, maaken zo veele
 Hoofdsoorten uit, met een menigte veranderingen.
 Onder alle die Hoofdsoorten worden eeni-
 gen de uitmuntendsten geacht: gelyk in Duitsch-
 land

(*) *Amoen. Exotica.* p. 378.

(†) FLINIUS zegt, dat 'er, in zyn Leeftyd, 195 Geslagten
 en wel eens zo veel Soorten van Wyn gevonden werden.

land de Nekkar-, in Vrankryk de Hermitagie-, ^{III.}
 in Spanje de Kanary - Seck, in Italic de Na- ^{AFDEEL}
 pelsche en Toskaansche, in Hongarie de Tokai- ^{V.}
 jer, in Perfie die van Sjiras, aan de Kaap de Kon- ^{HOOFD-}
 stantia - Wyn, boven anderen gepreezen wordt. ^{STUK.}
^{Wyn-}
^{gaard.}

De Romeinen hadden ook hunne uitmuntende en edele Wynen. „ Dien van *Surrentum* ^{Itali-}
 „ hebben de Ouden den besten geacht, die ^{aansche.}
 „ van laater tyd den *Albanum* of *Falernum*,”
 zegt PLINIUS, doch hy merkt 'er by aan,
 dat de uitmuntendheid veel afhangt van ieders
 smaak, als ook van de Oudheid van den Wyn.
 In dit laatste moest wederom eene bepaaling
 zyn. De Falernische was noch nieuw, noch
 oud, voor 't Lighaam gezond, maar maatig
 belegen zynde; welk tydperk aanvang nam met
 het vyftiende Jaar. Dien van *Sorrento*, op de
 Kust, in 't Ryk van Napels, keurde hy beter;
 doch die van *Sezze*, in de Kerkelyke Staat,
 was kragtiger dan deeze, en minder hoofdig
 dan die van Falernum, thans *Civita Castellana*
 genaamd, in St. Pieters Erfdeel. Omstreeks
 Monte Fiascone, by 't Meir van Bolsena, een
 weinig van daar ten Noordwesten, valt Wyn,
 wegens zyne voortreffelykheid *Vino d'est* ge-
 naamd. Hier aan zou zekere Duitscher, van
 wien hy dien naam kreeg, zig op eenmaal dood
 gezoopen hebben. In 't Napelsche vallen niet-
 temin de beste Wynen van Italic, en onder
 deeze aan den voet of in de schuinte van den
 Berg Vesuvius nog de edelste. Men teelt daar
 drie.

III. drierley Wynen , van dien aart; een zoge-
 AFDEEL. v. naamde *Vino Graco* of Griekſche, een Goud-
 HOOFD- geelen Moskadelle - Wyn, en een Rooden, wat
 STUR. onbetaamelyk *Lachryma Chriſti* genoemd wor-
 dende; waar van de Echte zelden te vinden is
 Wyn- dan in de Kelders van den Koning.
 gaard.

Levant- Onder de Wynen van de Levant, zyn die
 ſche Wynen. van Kandia, Skio en Lesbos, van ouds beroemd,
 en de Moskadelle Wyn van Tenedos behaag-
 de **TOURNEFORT** ongemeen. Hy verheft-
 ze nogthans niet boven de eigentlyke Griekſche
 en Napelſe Wynen. Men maaktze in de gant-
 ſche Archipel, zo hy beſchryft, op een zeer
 eenvoudige manier. Ieder heeft in zyn Wyn-
 gaard een Steenen Bak, met Sement beſtree-
 ken, dien men met Druiven opvult, en, na
 dat dezelve 'er twee of drie Dagen in gelegen
 hebben, worden zy met Steenen gekneusd; het
 Sap, dat door een Gat in een Kuip loopt,
 welke laager ſtaat, doet men in Lederen Zak-
 ken, en brengt het dus naar de Stad of naar
 een andere plaats, waar die Most in Vaten
 of Steenen Kruiken uitgeſtort wordt, omze
 te laaten gisten of werken. Men werpt 'er,
 inmiddels, drie of vier Handen vol fyn
 Kalk in, en doet 'er ook wel Water by, naar
 den eiſch.

Frantiſchen Het zy, nu, de Druiven, gelyk in Vrank-
 612. ryk, door middel van een Pers uitgedrukt; of
 door Menſchen getreden worden, gelyk in Per-
 ſie; of met de Handen gekneusd, gelyk in de
 Le-

Levant : het komt alles op 't zelfde uit. Even- III.
 wel valt daar in op te merken, dat de kundig- AFDEEL.
 ste behandeling, gelyk in alles, ook hier de V.
 beste uitwerking doet. Zo men de Druiven HOOFD-
 van de Steelen plukt, eer men die in de Pers- STUK.
 kuip werpt, dan beneemt men den Wyn ze- Wyn-
 kere schertheid, welke hem minder aangenaam gaard.
 zou maaken. Het eerst uitloopende Sap en de
 volgende wel van elkander af te zonderen,
 maakt dat men Soorten bekومت van Wynen.
 Dus leveren zelfs de donker blaauwe Druiven
 eerst een Witten, dan een bleekrooden, en
 eindelyk een donker rooden Wyn uit. Maar
 het voornaamste is de vermenging van verschei-
 derley Soorten van Druiven onder malkander,
 geevende de eene Soort de Rinsheid, een an-
 dere den Geur, een andere de Zoetheid en
 Kragt aan den Wyn. De trap van deeze ver-
 menging, alleen door Ondervinding te ontdek-
 ken, heeft zekere Wynen van Vrankryk byna
 tot de volmaaktheid gebragt, van de beste Kaap-
 se Wynen.

De Gisting behoort ook wel in acht genomen
 te worden, om een goeden Wyn te bekomen,
 waar van men, door overhaaling, *Brandewyn*
 stookt. De Droessem of de uitgeperste Draf
 levert, met Wyn, door een tweede Gisting,
Azyn uit, dien men echter gemeenlyk hier te
 Lande van Bier of Mout bereidt. Bovendien
 verschaft de Wyn den zo bekenden *Wynsteen*,
 die als een Korst zig aan de Vaten zet, zynde,

Aa

naar

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

Kragten
van den
Wyn.

naar de hoedanigheid der Wynen , wit, bleek of rood van Kleur.

De Wyn is het uitmuntenste , tot versterking van het Lighaam en verheuginge van den Geest , dat men op den Aardbodem heeft , en door de Zeevaart , zo wel als door den Koophandel , wordt dezelve aan alle beschaafde Natiën van de Wereld toegebracht. Een klein gedeelte echter van onze mede - Menschen kan het slegts gebeuren dien te drinken , en van deeze wordt hy dikwils tot walgens toe verslonden. Hier uit blykt , dat hy geenszins onder de noodige Levensbehoeften te tellen zy. De Wyn is een Spotter , zegt SALOMO , en die hem bemint zal niet ryk worden. Het blykt dat men van ouds zig al in deszelfs gebruik te buiten gegaan heeft , en zig daar aan vol gezoopen. Doch , behalve de Dronkenschap , die den Mensch tot een Beest maakt , is het zeker , dat zelfs een maatig gebruik van louteren , zwaaren , Geestigen Wyn , het Bloed verhit , de Driften opwekt en het Verstand eenigermaate benevelt. Van ouds heeft men die eigenschap reeds in de Wyn erkend (*), en zy heerscht nog meer in de Brandewyn en andere gedestilleerde Wateren of liever Geesten , die iemand zyn weezentlyken toestand vergeeten (†), niet alleen , maar hem ook tot kwaade bedryven doen overslaan. Wagt U,

(*) Sic quoque in Proverbium cesit , Sapientiam Vino obumbrati. PLIN.

(†) SPREUK. XXXI. V. 6 , 7.

U, zegt daarom PAULUS, voor de Dronken- III.
 fchap, welke een Wortel is van alle boosheid: AFDEEL.
 maar hy beval TIMOTHEUS het gebruik v. HOOFD-
 van Wyn, in plaats van Water, tot versterking STUK.
 aan. Ook heeft men van ouds al bevonden, Wyn-
 dat Water met Wyn gemengd een zeer goede gaard.
 verfrischende Drank ware, zelfs dienftig in
 heete Koortfen en in die gesteldheid van het
 Bloed, welke naar Rotting neigt, doch inzon-
 derheid, om dezelve te voorkomen. Dus wordt
 de Wyn in de warme Klimaten meest gedron-
 ken: terwyl ook de getemperdheid aan veele
 Fransche Wynen, niet zonder eigen belang,
 door de Verkoopers toegebracht, dezelve in
 ons Klimaat veilig, zelfs tot verheuging, drink-
 baar maakt. Ja dat men, by gelegenheid, nu
 en dan eens daar van een Roes drinke, heeft
 de Ondervinding geleerd voor sommige Men-
 fchen niet ongezonder te zyn: hoewel men dit
 zekerlyk niet als een volftrekt vereifchte ter
 Gezondheid kan aanmerken (*).

De Azyn heeft een regt tegengestelde hoe- De Azyn:
 danigheid. Dezelve is uitermaate verkoelende
 en verfrischende, en derhalve dienftig om de
 verhitte van het Bloed te doen bedaaren,
 het beginzel van bederf daar in weg te nee-
 men, en fiilt zelfs, in sommige Gevallen, de
 Dron-

(*) Nec Veneris nec tu Vini capiaris amore: Uno nem-
 pe modo, Vina Venusque nocent. CIC. de Senectute.

III. Dronkenschap. Ook dient hy tot opwekking
 AFDEEL. van de Levens - Geesten in Flaauwrens , zelfs
 V. door den enkelen Reuk. Men heeft sommigen ,
 HOOFD- die door kwaade , Zwavelige , Dampen verftikt
 STUK. of verfmoord waren , daar door zien bekomen.
 Wyn- Tegen de Pest wordt de Azyn , of dezelfs
 gaard. Damp , als een Behoedmiddel aangepreezen.
 Voorts dient hy tot Bloedftemping , zelfs op
 de Borften gelegd in te fterke Vloeiingen.
 Men gebruikt hem , gelyk bekend is , zeer nut-
 tig in de Saufen , inzonderheid by ligt vergang-
 lyke Spyzen , Vleefch en Vifch. Het menig-
 vuldig gebruik daar van , nothans , benadeelt
 de Gezondheid niet minder , dan het misbruik
 van den Wyn of Sterken Drank. Het kan de
 Kinderen allen fleur beneemen en de Vrouws-
 perfoonen doen kwynen , die 'er aan overgege-
 ven zyn , inzonderheid , wanneer zy tevens
 niet dan zwaar verteerbaare , zuurachtige , Spy-
 zen nuttigen. Om die reden is de Azyn het
 kragtigfte Middel , tot wegneeming van de
 overtollige Vetheid. Het Verjuis of Sap van
 onrype Druiven is nog fchadelyker , wanneer
 men het veel gebruikt. De Droefem of Moer
 van den Wyn , warm van de Gifting op de
 pynlyke deelen gelegd , wordt als een Middel
 tegen de Jichtpynen aangepreezen.

De Wyn- De Wynsteen , een Korst die aan de Vaten ,
 keen. inzonderheid van de Rynfche en Moefelwy-
 nen , groeit , is eigentlyk het Zuure Zout van
 't Druiven - Sap , door de Giftinge tot een
 groot

grooten trap van fynheid gebragt. Dezelve III.
 komt in kragten veel met den Azyn overeen, AFDEEL.
 doch is meer laxeerende, verdunnende en Pis- V.
 dryvende. By andere Purgeermiddelen ge- HOOFD-
 mengd, tempert hy of versterkt derzelve wer- STUK.
 king. Door 't Vuur verandert hy in een Wyn-
 ander en geheel tegenftrydig Zout, geevende gaard.
 door Destillatie een zeer doordringende Olie
 uit, die men te vergeefs zou zoeken in de
 Druiven of in de Wyn.

Dit zo kort als mooglyk van den gewoonen Wyntint-
 Wynftok in 't algemeen gezegd hebbende, Druiven.
 moet ik nog aanmerken, dat de paarfche of
 blaauwe Druiven in haare Schillen een famen-
 trekkend Sap hebben, 't welk de Kleur geeft
 aan fommige Roode Wynen, en dezelve ook
 eenigermaate Samentrekkende maakt. Zodanige
 Wynen, nu, zyn meer versterkende, en daar-
 om dienftiger voor de Gezondheid in Koele
 Klimaatē gelyk dat van onze Provinciën: 't welk
 mooglyk de reden zyn zal, dat het drinken
 van Rooden Wyn hier zodanig is doorgedron-
 gen, dat men fomtyds zelfs de Wynen konftig
 kleurt. Voorts verfchillen de Zoete Wynen,
 gelyk de Spaanfche, ongemeen van de Rinfche
 en Moefelwynen, die in heete Klimaatē, en
 zelfs by ons in een heet Saizoen, veel dien-
 ftiger dan de Roode zyn. De Zoete Spaan-
 fche, Malvefey genaamd, bezwaaren 't Hoofd,
 indien men 'er wat veel van drinkt, zo wel als

III. de Portugalsche door hunne Geestigheid. Zy
 AFZIEEL. worden van half gedroogde Druiven of byna
 V. van Razynen gemaakt, en dit geeft 'er de
 HOOFD- gedagte Zoetheid aan. Maar bovendien zyn
 STUK. 'er blaauwe Druiven, klein van Tros en Besfen,
 Wyn- die een zeer zoet en tevens kleurend Sap heb-
 gaard. ben, deswege *Wyntint - Druiven*, naar het
 Fransche *Vin de teint*, genaamd, van welken
 een Wyn gemaakt wordt van dien naam, en
 gemeen lekker en versterkende, inzonderheid
 in groote Verzwakkingen heilzaam.

De Ko- De Druiven, zegt BOERHAAVE, hebben
 renten, meest vier Korrels, en SCHMIDEL (*) zo wel
 als HALLER (†), schryven 'er maar vier aan
 toe, hoewel LINNÆUS dit Geslagt vyfzaa-
 dig stelt. Dikwils komen 'er zelfs niet meer
 dan drie of twee in voor. Van ouds voeren
 deeze Druifkorrels den naam van *Gigarta* of
Arilli, en dezelve zyn uit het gebruik der
 Razynen genoeg bekend. Men vindtze in allerley
 Druiven, uitgenomen in die van den Wynstok,
 waar van de by ons zo bekende *Korenten* ge-
 maakt worden, deswegen *Uva apyrenæ* en *Uva*
Corinthiacæ genaamd, naar de Stad *Corinthus*
 of Korinthe, van waar zy eerst haar afkomst
 hebben gehad. Tegenwoordig vallen zy op
 ver-

(*) *Germen intus fovet primordia Arillorum, quorum
 semper quatuor, nunquam quinque, nobis se obtulerunt.*
Icon. Plant. p. 37.

(†) *Bacca tetrapyrenos. HALL. Helv.*

verscheide Griekse Eilanden, aan de Venetiaanen onderhoorig, en leveren zo veel uit, dat die Republiek uit de Belasting daar op gelegd, zo men wil, haare gewoone Zeemagt onderhouden kan. De Wynstok, waar aan zy groeijen, verschilt van den gewoonen weinig, dan dat hy de Bladen wat grooter en de Trosfen veel kleiner heeft, beladen met Druifjes, die naauwlyks grooter zyn dan Vlierbesfen. Deeze Druifjes, van de Steelen afgeplukt zynde, droogen ligt, en worden dan, tot verzendinge, in Vaten gestampt of getreden, waar door zy tot een Koek samengroeijen, die met geweld moet los gekrabd worden; gelyk men dit hier, by 't overkomen, dikwils ziet. Dus vallen zy altoos zwart; maar de vermaarde Engelschman, TANCRED ROBINSON, hadt in Italie Witte Krenten gezien. Nu gaa ik over tot de andere Soorten van dit Geslagt.

(2) Wyngaard met Hartvormige getande, van onderen ruige Bladen en Trosdraagende Klaauwieren. II.
Vitis
Indica.
Oostindi-
sche.

Aan de Vaste Kust van Indie groeit ook wel de

(2) *Vitis* Fol. cordatis dentatis subtus villosis, Cirrhis racemiferis. *Fl. Zeyl.* 99. *Vitis sylvestris Indica* Acinis rotundis. *RAJ. Dendr.* 67. *Scembra Valli. Hort. Mal.* VII. p. 11. T. 6. *Vitis Folio Cucurbitæ five non sinuato.* *BURM. Zeyl.* 230. *BURM. Fl. Ind.* p. 62.

A a 4

II. DEEL IV. STUK.

III. de Gewoone Wyngaard, doch op Malabar valt
 AFDEEL. een Wilde, die men 'er *Aapedruiven* noemt,
 V. waarſchynlyk om dat zig de Aapen voornaa-
 HOOFD- melyk daar op vergasten. Dit is een Gewas met
 STUK: dunne Houtige Ranken, geevende tot de Knoo-
 Wyn- gaard. pen lang geſteelde Bladen uit, van de gemelde
 figuur, zynde van boven Wollig, van on-
 deren glanzig groen. De Bloemen komen Tros-
 wyze op dikke Steelen voort, met Klaauwie-
 ren: zy zyn eenbladig, in vyven verdeeld,
 rood van Kleur, met vyf Meeldraadjes en in
 't midden een rood Knopje. De Vruchten, die
 naar Druiven gelyken, volkomen rond, worden
 door de ryphheid zwart, en bevatten ook maar
 vier Zaadkorrels. 't Gewas, dat men aldaar
Scembra - Valli noemt, is altyd groen, met
 Bloem en Vrucht beladen.

III.
Vitis
Labrusca.
 Ameri-
 kaanſche.

(3) Wyngaard met Hartvormige, byna drie-
 kwabbige, getande, van onderen Wollige
 Bladen.

Hier wordt de Wyngaard met getande Klim-
 op Bladen, van PLUMIER, bedoeld, die
 overeenkomſtig ſchynt te zyn met den *Wilden*
Vit-

(3) *Vitis* Fol. cord. subtrilobis dentatis subtus tomentosis.
Ibid. *Vitis* Hederæ folio serrato. PLUM. *Jc.* 259. f. 2. *Vitis*
Hederæ folio serrato. PLUM. *Jc.* 259. f. 2. *Vitis* sylvestris
 Virginiana. C. B. *Pin.* 299. V. *Vinifera* fylv. Am. PLUK.
Phyt. 249. f. 1. *Vitis* fructu minore rubra acerbo. SLOAN.
Jam. 171. *Hiſt.* II. p. 107. T. 210. f. 4.

Virginifchen Wyngaard van C. BAUHINUS. III. AFDEEL.
 Volgers CLAYTON draagt dezelve weinig V.
 paarfche Druiven aan een Tros, die zeer HOOFD-
 groot zyn, van een ftinkenden Reuk en on-STUK.
 aangenaamen Smaak, dik van Schil. Men noemt-
 ze *Vosfen - Druiven*, gelyk de volgende.

(4) Wyngaard met *Hartvormige, Zaagswys'* IV.
getande, wederzyds naakte Bladen. *Vitis*
Vulpina.
Vosfen-
Druiven.

Tot deeze Soort fchynt my veeleer de aan-
 gehaalde van SLOANE, een Westindifche
 Wyngaard, met eene kleine roode, wrange
 Vrugt, te behooren: want die Autheur betreft
 'er zelfs toe, den Wynftok van OVIEDO,
 aan groote Boomen oploopende, met zwarte
 Druiven van een aangenaamen Smaak, en in 't
 algemeen allerley Westindifche Druiven, van
 de Autheuren gemeld, die waarfchynlyk flegts
 door de Wildheid wrang zyn. Hy merkt aan,
 dat dezelve een Stam heeft van dikte als eens
 Menfchen Been, komende in manier van Groei-
 jing volmaakt met den Europifchen Wyngaard
 overeen, maar flegts Druifjes draagende van
 grootte als Aalbesfen; 't welk met den voor-
 gaanden Virginifchen in 't geheel niet ftrookt.
 RAY, ondertusfchen, meent, dat zy de zelf-
 den zyn. Van den uit hem aangehaalden,
 met

(4) *Vitis* Fol. cordatis, dentato-ferratis, utrinque nudis.
Ibid. *Vitis Vulpina dicta Virginiana nigra.* PLUK. *Alm.* 392.
Vitis Aceris folio. R A J. *Dendr.* 68. -

A a 5

III. met Bladen van Eschdoorn, hadt hy flegts een
 AFDEEL. droog Blad gezien.
 V.

HOOFD- (5) Wyngaard met drievoudige Bladen, die
 STUK. rondachtig en Zaagswyze getand zyn.

V.
Vitis
trifolia.
 De ebladi-
 ge.

* Bl. 148.

Het Raazende Koorts Blad van RUMPHIUS is reeds t'huis gebragt tot het Boschtouw *Cis-fus* *, en men is niet verzekerd, of de Bloemen in de aangehalde van PETIVER, door RAY, vier dan vyfbladig zyn. De Heer N. L. BURMANNUS heeft een Gewas afgebeeld, dat zyn Ed. uit Indie, onder den Maleitschen naam *Galing Galing*, bekomen hadt, niet veel verschillende, zo 't schynt, van deeze Soort.

VI. (6) Wyngaard met vyfvoudige Bladen, die
Vitis fyn gesnipperd zyn.
laciniosa.
 Snipper-
 bladige.

Deeze is, onder den naam van *Wyngaard met gesnipperde Bladen* van Kanada, door CORNUTUS beschreeven en afgebeeld. J. BAUHINUS noemt hem Wyngaard met Seldrie-Bladen, en hadt hem nergens dan te Besançon gezien, werwaards men denzelven zeide over-
 ge-

(5) *Vitis* Fol. ternatis, Foliolis subrotundis serratis. *Ibid.*
Vitis pearne doorica Petiverii. RAJ. *Dendr.* 68. BURM. *Fl.*
Ind. p. 63.

(6) *Vitis* Fol. quinatis, Foliolis multifidis. *Ibid.* *Hort. Cliff.*
 74. ROYEN *Lugdbat.* 223. SCHMID. *Icon.* Tab. VIII. *Vitis*
laciniatis foliis. CORN. *Canad.* 182. T. 183. *Vitis* Apii folio.
 J. B. *Hist.* II. p. 73. TOURNE. *Inst.* 613.

gebragt té zyn uit Hongarie. De Heer SCHMIDEL heeft hem zeer fraay in Afbeelding gebragt, en de gesteldheid van de punten der Klaauwieren aangetoond. Hy verschilt in Bloem en Vrugt van de gewoone Wyngaarden weinig, zo MUNTING aanmerkt, die hem de Virginische noemt, en anderen de Cretische: des het misfchien eene Verscheidenheid zal zyn, uit het Zaad van den Europifchen geteeld. LINNÆUS laat derhalve, met reden, de plaats der afkomst onzeker.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(7) Wyngaard met dubbeld verdeelde Bladen, de Zydblaadjes gevind.

VII.
Vitis
Arborea.
Peterfelte-
Bladige.

Een klimmende Virginische Heester met Peterfelie - Bladen, die Klaauwieren heeft, van PLUKENETIUS afgebeeld, maakt deeze Soort uit, welke overeenkomt met den Karolinifchen Wyngaard, die dergelyke Bladen heeft, en Trosfen draagt van paarschachtige Druiven, in de Verhandelingen van de Bononifche Societeit beschreeven. De Woonplaats fchynt derhalve zo wel in Karolina te zyn als in Virginie.

(8) Wyn-

(7) *Vitis* Fol. supradecompositis, Foliolis lateralibus pinnatis. *Ibid.* *Vitis* Carolina Foliis Apii. *Aff. Bonon.* II. p. 2. p. 365. T. 24. Frutex scandens Petroselinifolio, *Virginianus*, Claviculis donatus. *PLUK. Mant.* 35. T. 412. f. 2.

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

VIII.
Vitis
heptaphyl-
la.
Zeven-
bladige.

(8) Wyngaard met zevenvoudige Eyvormige effenrandige Bladen.

Deeze thans bykomende Soort is een Oost-indisch Rank-Gewas, veel naar de Vyfbladige Klim - op gelykende, dat gevingerde Bladen heeft, en aan het end der Ranken Trosfen draagt, uit verscheide enkele Wollige Aairen samengesteld, van kleine, ongesteelde Bloempjes, Kranswyze geplaatst. Deeze hebben den Kelk vyftandig, vyf Meeldraadjes en een stompen Stempel; de Bloemblaadjes aan de tippen samenkleevende, van onderen zig losmaakende. Het kon derhalve niet behooren tot het Boschtouw, noch tot de Klyf, maar alleenlyk tot dit Geslagt.

C L A Y T O N I A.

De Geslagtnaam strekt ter vereeringe van den Kruidkundigen Heer, Doktor CLAYTON, die uit Virginië een menigte gedroogde Planten, met derzelver beschryvingen, aan den ouden Heer J. Fr. GRONOVIVS heeft toegezonden.

Een tweekleppige Kelk, een vyfbladige Bloem met vyf Meeldraadjes en den Stempel in drieën gedeeld: een driekleppig Zaadhuisje dat in ééne Holligheid drie Zaaden bevat; maakt de Kenmerken uit. Twee Soorten, die tot de Kruiden behooren, zyn daar van voorgesteld geweest, waar

(8) *Vitis Foliis septenatis ovatis integerrimis. Syst. Nat. Veg. XIII. Mant. 212.*

Fig. 1.

Fig. 1.

waar thans een Derde, die 'er veel overeenkomst mede heeft, is bygevoegd, onder den Tytel van

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(3) *Claytonia met een opgeregte Boomachtige Steng.*

III.
Claytonia
Portulac-
caria.
Porfelein-
boom.

Deeze, van de Kaap afkomstig, was te voo- ren *Anacampseros* met Wigvormige gepaarde Bladen getyeld, en door DILLENIUS afgebeeld, onder den naam van *Crasfula*, die Boomachtig is, in de gestalte van Porfelein: dus ook door onzen Ridder naderhand geplaatst in het Geslagt van *Crasfula*, dat verscheide dikbladige Kaapsche Plantgewassen bevat. Onlangs heeft zyn Ed., na dat het Gewas in een Tuin te Venetie gebloeid hadt, de beschryving der Teeldeelen van den Heer TURRA ontvangen, waar uit blykt, dat hetzelfde naast behoore tot dit Geslagt. Ten opzigt van het Zaadhuisje alleen is geen volkomen zekerheid, dewyl het geen rype Vrucht heeft voortgebracht, zynde het Vruchtbeginzel Eyvormig en driehoekig.

Onder myne Kaapsche Planten (*) een Tak-
je

(3) *Claytonia* Caule arboreo erecto. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 204. *Mant.* 211. *Crasfula* *Portulacaria.* *Sp. Plant.* II. p. 406. *Anacampseros* Caule Arboreo, Foliis Cuneiformibus oppositis. *Hort. Cliff.* 207. *Hort. Ups.* 147. *Crasfula* *Pottulacæ* facie arboreascens. DILL. *Elth.* 120. T. 101. f. 120.

(*) Deze Verzameling heb ik, van de Kaap overgebracht zynde, by tyd en wylen gekogt.

II. DEEL. IV. STUK.]

III. je vindende, 't welk in de Teeldeelen van als
 AFDEEL. le andere tot nog toe door LINNÆUS geop-
 v. perde Geslagten schynt te verschillen, en naast
 HOOFD- hier t'huis behoort; zo heb ik goed gevonden,
 STUK. daar aan den naam te geeven van

P A L L A S S I A.

De verdiensten van den Hoog geleerden Heer PALLAS, zo in de opheldering van de Natuurlyke Historie in 't algemeen, als van de Kruidkunde in 't byzonder, naar waarde te beschryven, gaat buiten myn bestek. Het gene zyn Ed. ten opzigt van de Zee-Gewasfen uitgevoerd heeft, is uit myne zo menigvuldige aanhaalingen, van zyn Werk, gebleeken (*). Van het gene de Planten aangaat, strekt de beschryving van zyn Ed. Reistocht door verscheide Gewesten van Asie, ten voorbeelde. Sedert zyne terugkomst en verblyf als Hoogleeraar te Petersburg mag men met reden een verdere voortzetting van zynen loffelyken arbeid verwagten, en het kwam my voor, billyk te zyn, zyn Beeld hier, onder de Mannen van naam in de Kruidkunde, een Standplaats toe te eigenen.

De Kenmerken zyn: een Kelk in vyven verdeeld, een vyfbladige Bloem; de Meeldraadjes by uitstek lang, zo wel als de Styl, die enkeld is, staande op een gesteed Vrugtbegijn.

(*) Zie het I. D. XVII. STUK van deeze *Nat. Historie*.

ginzel, dat uit vyf Haauwtjes of Hokjes is samengefteld. III.
AFDEEL.
V.

Volgens het gene zig in myn Takje, dat naar 't Leven op de nevensgaande Plaat ver-
toond wordt, openbaart, heeft dit Gewas de Bladen Spatelvormig ovaal, aan 't end een weinig uitgegulpt, effenrandig, glad, met eene van onderen uitpuilende middelrib en evenwydige dwars of zyd-Ribben. Ik vind ze overal niet alleen fterk geaderd, maar ook doorzaaid met dergelyke doorschynende Olie-Blaasjes of Kliertjes, als 'er in de Bladen van Wynruit zig vertoonen. Deeze Bladen zyn gefteeld, en komen tegenover elkander, of gepaard, aan een Scheutje voort, dat kantig is, geevende uit derzelve Oxelen, en verder daar boven, gepaarde Bloemfteelen uit, die met elkander eene groote Tros maaken. Ieder Steel verdeelt zig doorgaans in drieën, en deeze fomtyds wederom in tweeën, zo dat fomnigen van deeze Trosjes drie, anderen vier of vyfbloemig zyn. De Bloemen zyn groot, gelyk uit de natuurlyke Afbeelding van het Takje met zynen Tros, in *Fig. 1*, blykt, en by *A* ziet men eene Bloem, die in Afmetingen verdubbeld is. Hier openbaart zig de zonderlinge gefteeldheid; hebbende deeze Bloem een ruuwen *Kelk*, die in vyven verdeeld is, met een Steeltje van een half Duim langte, waar binnen het *Honigbakje* eene verhevenheid, als een Voetstuk, uitmaakt, aan en rondom hetwelke de

vyf

HOOFD-
STUK.
PL. XXII.
Fig. 1.

III. *vyf* Bloembladen , ieder ongeveer een Duim
 AFDEEL. lang , zyn ingeplant. Deeze hebben eene Lan-
 v. cetvormige figuur , en zyn aan beide zyden ,
 HOOFD. doch wel meest lang het midden heen , van bo-
 STUK. ven , met eene digte Wolligheid , als Vilt ,
 bezet , geelachtig bleek van Kleur. Zy spreiden
 zig uit. Daar boven , op den rand van 't
 Honigbakje , zyn de *vyf Meeldraadjes* geplant ,
 veel langer dan de Bloembladen , hebbende
 zeer groote , en regt Tongachtige *Meelknopjes* (*).
 Tusschen dezelve komen zekere Wrattige Blaad-
 jes voort , die het Honigbakje rondom sluiten ,
 omringende het *Vrugtbeginzel* , dat gesteld is ,
 en eenen dunnen *Styl* draagt van wat minder
 langte dan de Meeldraadjes , gekroond met eenen
 stompen *Stempel*. Dit *Vrugtbeginzel* , in sommige
 Bloemen reeds merkelyk uitgezet , bestaat ,
 gelyk hetzelfde by B , vergroot zynde , is ver-
 toond , baarblykelyk uit vyf Haauwtjes , ieder
 met een geknopt Puntje , en van binnen hol.
 Van buiten zyn dezelve vol van ruige Puistjes ,
 in 't midden open , en daar een soort van *Styl-
 tje* of *Tongetje* hebbende , zo dat het zig laat
 aanzien , of dit wel een *Vrugt* mogt worden van
 buiten met *Vleeschheuveltjes* begroeid.

Ver-

(*) De *Meelknopjes* niet alleen , maar zelfs de *Meeldraad-
 jes* , waren in de meeste Bloemen afgevallen of afgebroken ;
 zo dat veelen derzelve alleenlyk het *Vrugtbeginzel* en den
Styl hadden , en sommige Bloemen zyn , zo tot onderzoek als
 om de Afbeelding niet te belemmeren , afgesneden ; gelyk
 men dit in *Plaat* ziet voorgesteld.

Verder is my van dit Gewas niets bekend, III.
 dan dat het, als gezegd is, van de Kaap der ^{AFDEEL.}
 Goede Hope zyne afkomst heeft en tot de ^{V.} Hoofd-
 Heester- of Boomachtigen behoort. Het Takje ^{STUK.}
 naamelyk, daar het gemelde Scheutje op ge-
 groeid was, is rond en Houtig, met eenen
 roodachtigen Bast, waar aan verscheide Tekens
 van afgevallen Bladen, echter niet volmaakt
 tegenover elkander, voorkomen. Een gedeel-
 te van een zeer dun Schyfje, daar af gefnee-
 den, is, om gedagte Houtige zelfstandigheid na-
 der te betoogen. hier by C, sterk vergroot
 zynde, voorgesteld; het welk men, ten dien
 opzichte, met de verschillende Soorten van
 Houten, in 't voorgaande Stuk op P L A A T
 XVI. vertoond, kan vergelyken, en dus daar
 over oordeel vellen.

H E L I C O N I A.

De Kenmerken zyn, een algemeene Bloem-
 fteng, in byzondere verdeeld; geen Kelk; een
 driebladige Bloem met een tweebladig Honig-
 bakje, en een driezaadig Vrugthuisje.

De eenigste Soort van dit Geslacht is thans
 van dat der Banannen of Pisang afgezonderd (1), ^{I.} *Heliconia*
^{Bihai.}
 al-Tafelblad.

(1) *Heliconia*. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1297. p. 204.
Mant. 211. *Musa Bihai*. *Syst. Nat.* XII. p. 667. *Sp. Plant.*
 II. p. 1477. *Bihai amplisfimis Foliis*. *PLUM. Icon.* 59. *Folium*
Mensarium. *RUMPH. Amb.* V. p. 141. T. 62. f. 2. *BROWN*;
Fam. 364.

BB

III. alwaar zy als de Moeder der anderen was aangemerkt. Een groote verandering, inderdaad, wegens de driezaadige Vrucht alleen. En schynt dezelve dan geenszins de Moeder van de Bannannen te kunnen zyn. De *Bihai* van Amerika, ondertusfchen, door PLUMIER in Afbeelding gebragt, heeft zes Meeldraadjes en eene veelzaadige Vrucht. Het *Tafelblad* van RUMPHIUS is een Struik van agt of tien Voeten hoogte, die uit den Stoel Bladen uitgeeft van drie of vier Voeten lang en rykelyk een Voet breed, met aanmerkelyke dwars-Ribben getekend, en ftaande op Steelen van by de twee Voeten lang, een Vinger dik, Geutswyze uitgegroeft. De Vruchten merkt hy aan dat naar de Schepzels of Vruchtbeginzels van de Pifang gelyken. Dewyl de Wortel Bolachtig is of uit Schillen als een Uijen famengefteld, zo zou men dit misfchien tot de Bolplanten betrekken kunnen.

De *Rauwolfia*, *Carisfa*, *Cerbera*, bevoorens * II. D. onder de Boomen beschreeven *, komen met II. St. bl. elkander in die eigenschap overeen, dat de x67, enz. Bloemen, voor de ontluiking, als in één gedraaid zyn. Zulks heeft ook plaats in de *Gardenia* en eenige volgende Plantgewassen, die deswegen tot den Natuurlyken Rang van *Contortæ*

† zie II. behooren zouden †.

D. I. St.
bladz. 176.

G A R D E N I A.

De Geslagtnaam is door den Heer ELLIS,
ter

ter eere van den Kruidkundigen Heer Doktor **III.**
GARDEN, in Karolina, ontworpen, en door **AFDEEL.**
LINNÆUS goedgekeurd. **V.**
HOOFDSTUK.

Behalve een Trechterswyze Bloem, boven 't Vrugtbeginzel, de Slippen van den Kelk Degen-
 vormig en overendstaande, heeft dit Geslagt een
 opgeregten tweekwabbigen Styl, en de Vrugt
 is een veelzaadige Besie.

De eenigste Soort, hier van bekend (1), **I.**
 maakt een ongemeen schoonen Bloemheester **Gardenia**
 uit, die zo wel een Inboorling schynt te zyn **florida.**
 van de Kaap als van Oostindie. Men noemt- **Kaapische**
 ze, volgens RUMPHIUS, *Catsjopiri*, zynde **Jasmya.**
 van Batavia op Amboina gebragt, en aldaar tot
 sieraad der Hoven, en wegens den aangena-
 men Reuk, gehouden wordende. Hy beschryft
 het als een Struik van omtrent eens Mans lang-
 te hoog, met verscheide Stammen opschieten-
 de, hebbende kromme Takken, aan 't end met
 eenige Bladeren bezet, die spitsachtig ovaal
 zyn, draagende witte Bloemen, als Roosjes.
 Sommigen noemen het *Kaapse Jasmya*, en on-
 der dien naam was een Plantsoen daar van in
 En-

(1) *Gardenia. Syst. Nat. XII. Gen. 292. p. 189. Veg. XIII. Gen. 296. p. 208. ELL. Phil. Trans. VOL. LI. p. 392. T. 23. EHRET. Pict. T. 15. E. N. C. 1761. p. 333. Catsjopiri. RUMPH. Amb. VII. p. 26. T. 14. f. 2. Jasminum Foliis lanceolatis oppositis integerrimis. MILL. Ic. T. 180. Nota. Jasminum Zeylanicum folio oblongo, Flore albo pleno odoratis-
 simo. BURM. Zeyl. 129. T. 59. q. Nandi Ervatam. Hort. Mal. hinc differt: vid LINN. Mant. alt. p. 346.*

Bb 2

II. DELL. IV. STUK.

III. Engeland overgebracht, 't welk gelegenheid
 AFDEEL. gegeven heeft om dit betoverend schoone
 V. Gewas zodanig te vermenigvuldigen, dat de
 HOOFD- Hovenier GORDON, door middel van vier
 STUK. Stekken daar van, zig oordeelde een voordeel
 te kunnen doen van vyfduizend Guldens. Hy
 bood, naamelyk, de Planten te koop aan,
 voor vyf Guinjes het stuk. Dit dient om van
 de waardy te oordeelen. De vermaarde EHRET
 heeft 'er een zeer fraaije Afbeelding van ge-
 maakt, en uitgegeven onder den naam van *Jas-*
myn met dubbelde Bloemen, die uit Lederach-
 tige Blaadjes samengesteld zyn; doch de Heer
 LINNÆUS, onder zyne gedroogde Planten een
 Takje vindende met enkele Bloemen, zo bleek,
 dat het geen Jasmyn ware, en daar uit zyn de
 voorgedagte Kenmerken afgeleid; berustende
 de hoedanigheid van de Vrucht alleenlyk op die
 van het Vruchtbeginzel. Dit alles is door den
 Heer ELLIS in Plaat vertoond.

N E R I U M. Oleander.

Een Pypachtige Bloem, in vyven gedeeld,
 die in haar Mond als een gefcheurd Kroontje
 heeft, en in 't midden een Vruchtbeginzel,
 dat eene Vrucht wordt, welke beftaat uit twee
 Scheedachtige regtopftaande Zaadhuisjes, met
 gepluisde Zaaden, maakt de byzondere Ken-
 merken uit.

In dit Geflagt komen vier Soorten voor,
 als volgt.

(1) Ole-

(I) Oleander met smal Lancetvormige drie-
voudige Bladen en gekroonde Bloemen.

III.
AFDEFL.
V.

HOOFD-
STUK.

De Gewoone Oleander, in Europa gemeen, doch waarschynlyk uit Oostindie afkomstig, wordt hier bedoeld. Dezelve maakt in ons Wereldsdeel een byzonder Sieraad der Bloemhoven uit; maar verdraagt de Winterkoude niet van ons Klimaat, veel min van dat der Noordelyke deelen. In Spanje en Italie groeithy in de vaste Grond. Men noemt hem, in 't algemeen, *Oleander*, hoewel de Franschen 'er den naam aan geeven van *Laurier-Rose*, met den Griekschcn *Rhododaphne* overeenkomstig, of *Rosagine*. Het Gewas, naame-lyk, dat somtyds eens Mans langte bereikt, draagt Roosachtige-Bloemen, en de Bladen, die het aan de Steelen heeft, gelyken eenigermaate naar Laurierbladen, doch zyn langer en nage-
noeg overal even breed. Men heeft 'er met roode en met witte, als ook met enkele en met dubbelde Bloemen. Voorts wordt hier t'huis gebragt de *Smalbladige Indische Oleander*,

I.
Nerium
Oleander.
Gewoone.

(1) *Nerium* Fol. lineari-lanceolatis ternis, Corollis coronatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 294. p. 189. *Veg.* XIII. Gen. 297. p. 209. *Hort. Cliff.* 76. *Ups.* 53. *Fl. Zeyl.* 108. *R. Lugdbat.* 412. *Nerium* &c. C. B. *Pin.* 464. BURM. *Zeyl.* 166. BURM. *Fl. Ind.* 67. *Rhododendrum.* DOD. *Pempt.* 851. β . *Ner. Ind. angustifolium*, Flor. odoratis simplicibus. HERM. *Lugdb.* 447. *Id.* 448. γ . *Ner. Ind. latifol. Floribus plenis odoratis simis.* *Ibid.* p. 447. *Id.* 449.

Bb 3

II. DEEL, IV. STUK.

III. der, met-enkelde welriekende Bloemen, van
 AFDEEL. HERMANNUS afgebeeld, die zegt, dat dee-
 V. ze door den Ed. Heer VAN RHEEDE in
 HOOFD- Nederland overgebracht zy Ook betreft men
 STUK. thans hier toe de *Breedbladige Indische met dub-
 Oleander. belde welriekende Bloemen* van dien zelfden Au-
 theur, welke in de Hoven op Ceylon en in
 Oostindie om den aangenaamen Reuk wordt
 aangekweekt, en door den Ed. Heer BEVER-
 NING eerst in zyn Tuin en vervolgens dus
 in Europa is ingevoerd, zo HERMANNUS
 aanmerkt.

II. (2) Oleander met *Lancetswyze gepaarde Bla-*
den; de Takken regt.
 Nerium
 Zeylani-
 cum.
 Ceylon-
 sche.

Een Gewas, dat door den Hoogleraar J.
 BURMANNUS, onder de Ceylonsche Planten,
 in A'beelding gebragt is en genoemd Klein
Boomachtig Apocynum, met Oleander-Bloem,
 maakt deeze Soort uit. Zyn Ed. hadt reeds
 aangemerkt, dat hetzelfde tot dit Geslagt be-
 hoorde. De Steelen zyn rond en donker paarsch,
 de Bladen byna als die der Myrthen. De Bloe-
 men hebben tien Meeldraadjes. Het Zaadhuis-
 je schynt een enkel Scheedje te zyn; niet
 dubbeld gelyk in de anderen.

(3) Ole-

(2) *Nerium* Fol. lanceolatis oppositis, Ramis rectis.
Ibid. Amoen. Acad. IV. p. 309. *Apocynum arborescens* Ne-
 rii flore minus. BURM. *Zeyl.* 23. T. 12. f. 2. BURM. *Fl.*
Ind. 68.

(3) Oleander met Lancetswys' ovaale Bladen, de Takken wyd gemikt. III.
AFDEEL.
V.

Hier van heeft de zelfde Hoogleeraar, onder den naam van *Indische Wilde Reukelooze Apocynum*, die Haauwen draagt met gepluisde Zaaden en groote witte Bloemen, gewag gemaakt. Het is een Boompje met dikke rimpe-
lige Takken, dat insgelyks op Ceylon groeit, wordende aldaar *Idda* of *Iddaghas* genoemd, volgens HERMANNUS. HOOFD-
STUK.
III.
Nerium
divarica-
tum.
Wyd ge-
mikte.

(4) Oleander met spits ovaale gesteelde Bladen. IV.
Nerium
antidysen-
tericum.
Genees-
krachtige.

De Heer BURMANNUS noemt dit *Indische Oleander*, met smalle regtopstaande lange dubbelde Haauwen, *Walidda* genaamd by de Ceyloneezen. Volgens HERMANNUS zou het de *Codaga - Pala* zyn van Malabar, waar van de Bast der Wortelen als een onverbeterlyk Middel tegen allerley Soort van Buikloop, en het Zaad tegen Koortfen, aangepreezen wordt (*). De Bast van den *Conesfi - Boom* van Kormandel, naar

(3) *Nerium* Fol. lanceolato - ovatis, Ramis divaricatis. *Ibid.* Fl. Zeyl. 109. Apoc. Zeyl. Ind. frutescens Nerii flore candidissimo. HERM. Par. 40. Apoc. Ind. fylv. inodorum Siliquosum. BURM. Zeyl. p. 25. BURM. Fl. Ind. p. 67.

(4) *Nerium* Fol. ovatis acuminatis petiolatis. *Ibid.* Fl. Zeyl. 107. Mat. Med. 102. Codaga - Pala. Hort. Mal. I. p. 35. T. 47. *Nerium* Ind. Siliquis angustis erectis, longis geminis. BURM. Zeyl. 167. T. 77. BURM. Fl. Ind. p. 68.

(*) GEOFFR. Mat. Med. Tom. II. p. 108.

B b 4

III. naar deezen gelykende , was door den Hooglee-
 AFDEEL. raar MONRO , te Edenburg , tot Geneezing
 V. van een hardnekkigen Loop , met een goeden
 HOOFD uitflag ingegeven (†). De Haauwen van dit
 STUK. Boompje zyn uitermaate lang.

E C H I T E S. Roos-Winde.

De Geslagtnaam is niet van het bekende Kruid *Echium* , noch ook van de Adders , daar men deezen gemeenlyk van affeidt , oirpronklyk : maar van het Griekfche Woord *Εχον* , dat wel in de eerfte en eenvoudigfte zin *Hebben* , maar ook *Houden* , *Vatten* , *Vasthouden* , betekent (†) , en op deeze Plantgewassen alleenlyk daarom is toegepast , dat dezelve anderen omslingereren. Zeer veelen hebben dit wel gemeen , doch die eigenschap munt uit in deeze , en daarom heb ik ze Roos-Winde getyeld. De Bloem , naamlyk , is Trechtersvormig , en gelykt , in fommige Soorten , naar die van de Oleander , welke men Laurier-Roos noemt , maar heeft de gezegde Franje niet in de Mond of Keel. De Vrugt bestaat insgelyks uit twee lange regte Haauwen , welken gepluisde Zaaden bevatten. Voorts hebben zy in de eerfte opflag iets , 't welk haar van andere Planten onderscheidt.

't Ge-

(†) *AF. Edinburg. Tom. III. Art. 4.*

(†) *Εχον ἔχως. Tenere Haftam. HOMERUS. Εχον δὲ ἔχως ἀνανίας. JOB. 2. V. 3. Sept. Versione. Hy houdt nog vast aan zyne opregtigheid.*

’t Getal der Soorten is thans zodanig ver- III.
 groot , dat men ’er elf in vindt, allen uit de AFDEEL.
 Indiën afkomstig , waar van ik de twee laat- V.
 ften , als tot de Boomen behoorende , reeds HOOFD-
 beschreeven heb (*). STUK.

(1) Roos - Winde met dubbelde Bloemsteel-
 tjes.

I.
Echites
biflora.
 Tweebloe-
 mige.

De Heer JACQUIN geeft van deeze, gelyk van veele anderen, welken zyn Ed. in de West-indiën waargenomen hadt, een zeer fraaije Afbeelding. Het was een Takkige Melkgeevende Heester, beklimmende de Boomen tot meer dan twintig Voeten hoogte, die de Bladen ovaal hadt met een klein puntje, drie Duimen lang; de Bloemen zeer groot en fraay, wit met een geelen Keel. De Franfchen noemden het *Liane Mangle* of *Mangles Klyf*. Het groeide op de overftroomende Zeekusten der meeste Karibifche Eilanden, onder de Wortelboomen, enz. PLUMIER heeft dit Gewas *Klimmende Hondendood*, met witte Oleander-Bloemen, getyteld.

(2) Roos-

(*) Zie myn II. DEELS II. STUK, bladz. 184. enz.

(1) *Echites Pedunculis bifloris.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 295. p. 190. *Veg.* XIII. Gen. 299. p. 209. *JACQ. Amer. Hist.* 30. T. 21. *Apocynum scandens Flore Nerii albo.* *PLUM. Amer.* 82. T. 96.

Bb 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. (2) Roos-Winde met getroste Bloemsteeltjes
 AFDEEL. en spits ovaale Bladen.

V.
 HOOFD- Deeze, omstreeks Karthagena door zyn Ed.
 STUK. waargenomen, draagt Trosfen van ongeveer
 II. zestien Bloemen, die groenachtig en groot zyn,
 Quinquan- met eenen geelachtigen zoom, den rand van
 gularis. de Pyp vyfhoekig en wit hebbende. Het Ge-
 Vyfhoekig- was heeft geen Melk. Hy hadt de Vrucht niet
 8c. gezien.

III. (3) Roos-Winde met getroste Bloemsteeltjes
 - Suberecta. en stomp ovaalachtige gespitste Bladen.
 Byna regt-
 opstaande.

Tot deeze, welke zyn Ed. op Jamaika en St. Domingo overvloedig waargenomen hadt, wordt de *regtopstaande Heefterachtige Hondendood*, met een zeer groote en ongemeen fraaije geele Bloem, van SLOANE, t'huis gebragt. Dit Gewas, dat Heefterachtig en vol Melkachtig Sap is, komt in de Kreupelbosfchen tien Voeten, op drooge Velden drie of fomtyds ook maar één Voet hoog voor. De Ranken klimmen wel, maar winden nauwlyks, kruipende, zo zy geen Steunzel vinden, langs den Grond. Eenige groote geele Bloemen, die zeer fraay doch van buiten ruig zyn, komen aan Veelbloemige Steeltjes voor.

(4) Roos-

(2) *Echites Pedunculis Racemosis*, Foliis obovatis acuminatis. *Ibide* JACQ. *Amer. Hist.* 32. T. 25.

(3) *Echites Pedunculis Racemosis*, Foliis subovatis obtusis mucronatis. *Ibid.* JACQ. *Amer. Hist.* 32. T. 26.

- (4) Roos-Winde met getrostte Bloemsteeltjes en ovaale uitgerande gespitsste Bladen. III.
AFDEEL.
V.

Om dat de Zaadhuisjes aan de tippen samenkleeven, voert zy deezen bynaam by den Heer JACQUIN, die het Gewas, op St. Domingo, met Heesterachtige windende Steelen vindt, draagende kleine witte Bloemen. De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS heeft een dergelyke Soort, doch die de Bladen niet uitgerand heeft, van Oostindie afkomstig, in 't licht gebragt.

- (5) Roos - Winde met byna getrostte Bloemsteeltjes en Lancetvormige gespitsste Bladen. v.
Torulosa.
Knobbeli-

Deeze, op Jamaika waargenomen, heeft van de gesteldheid der Haauwen den bynaam. De geheele Plant, die Heesterachtig is met windende Ranken, is met een Lymerig Melkachtig Sap gevuld.

- (6) Roos - Winde met Kroondraagende Bloemsteeltjes, stomp ovaale gespitsste Bladen en windende Steelen. VI.
Umbellata.
Gekranste.

Dit

(4) *Echites Pedunculis Racemosis*, Fol. ovatis emarginatis, acuminatis. *Ibid.* JACQ. *Amer. Hist.* 31. T. 23. BURM. *Fl. Ind.* p. 68. T. 27. f. 1.

(5) *Echites Pedunculis subracemosis*, Fol. lanceolatis acuminatis. *Ibid.* *Echites torosa*. JACQ. *Amer. Hist.* 33. T. 27. *Nerium Sarmetosum* &c. BROWN. *Jam.* IV. p. 181. T. 16. f. 2.

(6) *Echites Pedunculis umbellatis*, Fol. ovatis, obtusis, Mu-

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Roos-
Winde.

Dit laatste is 'er bygewoegd, om deeze van de Derde Soort, waar mede zy veel overeenkomst heeft, te onderscheiden. Men vindt ze by verscheide Autheuren beschreeven en afgebeeld. Dezelve gaf den vermaarden Doktor BROWNE aanleiding, om het Geslagt van *Echites*, dat naderhand met zo veele Soorten, door den Heer JACQUIN, vermeerderd is, te ontwerpen. Zy heeft taaie windende Steelen, die om laag Houtig en ruuw, boven groen, rond en glad zyn, waar mede dit Gewas, dat vol is van een Lymerig Waterig Sap, de Boomen tot vyftien Voeten hoogte omslingert, even als onze Winde. De Bladen zyn drie of vier Duimen lang; de Bloemen groot en groenachtig met een witten Rand.

VII.
Trifida.
Driedeelige.

(7) Roos-Winde met driedeelige veelbloemige Steeltjes, de Bladen langwerpig ovaal gespitst.

Gedagte Heer vindt dit Gewas, omstreeks Karthagena, ook met Heesterachtige windende Stee-

mucronatis, Caule volubili. *Ibid.* JACQ. *Amer. Hist.* 80. T. 22. *Periploca* alia. PLUM. *Icon.* 216. f. 2. *Echites scandens* &c. BROWN. *Jam.* I. p. 182. *Apocynum scandens majus* Folio subrotundo. SLOAN. *Jam.* 89. *Hist.* I. p. 207. T. 131. f. 2. *Apocynum scandens* Folio cordato, Flore albo. CAT. *Car.* I. p. T. 58. SEL. *Vog.* III. Deel. p. 13. T. 16.

(7) *Echites Pedunculis trifidis multifloris, Foliis ovato-oblongis acuminatis.* *Ibid.* JACQ. *Amer. Hist.* 31. T. 24. BURM. *Fl. Ind.* p. 68.

Steeleu , wel twaalf Voeten hoog by de Boomen opklimmende , met groote , fraaije Bloemen versierd. Een Javaanfche is hier door den Heer N. L. BURMANNUS t'huis gebragt.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(8) Roos - Winde met getuilde Trosfen , uitpuilende Meeldraadjes en Lancetswys , ovaale Bladen.

VIII.
Corymbosa.
Getuilde.

Deeze , door den Heer JACQUIN op St. Domingo waargenomen , beklint de Boomen fomtyds tot twintig Voeten hoogte , zynde vol van een Melkachtig Sap. Zy heeft de Bladen maar twee Duimen lang ; de Bloemen klein en rood , aan getuilde Trosfen. De Ingezetenen noemden het Gewas *Gras de Galle* of Schurft-Vetigheid , waar van de reden hem niet bekend geworden was.

(9) Roos - Winde met korte Aairen in de Oxelen , uitpuilende Meeldraadjes en ovaalachtige Bladen.

IX.
Spicata.
Geaairde.

Deeze is eene der zonderlingste Soorten , niet minder Melkachtig dan de anderen , beklimmende de Boomen in digte Bosfchen , by Karthagena , tot over de zestig Voeten hoogte. De Stengen waren Houtig , een Duim dik , omwindende als Ranken , hier en daar Takjes uit-

(8) *Echites Racemis Corymbosis* , *Stamin. eminentibus* , *Foliis lanceolato-ovatis*. *Ibid.* JACQ. *Amer. Hist.* 34. T. 30.

(9) *Echites Spicis Axillaribus brevibus* , *Staminibus eminentibus* , *Fol. subovatis*. *Ibid.* JACQ. *Amer. Hist.* 34. T. 29.

III. uitgeevende van anderhalf Voet lang, met Bladen van een half Voet; de Bloemen menigvuldig, klein, Aairswyze in de Oxels der Bladen geplaatst. De Vrucht hadt zyn Ed. niet gezien, want zy misdroegen altemaal.

AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
Roos-
Winde.

Nog twee Soorten van dit Geslagt zyn door den Heer N. L. BURMANNUS opgegeven, welken LINNÆUS niet schynt erkend te hebben. De eene is een Gedoornde Heester, van twintig Voeten hoog, Vruchten als een Kers draagende, en derhalve, zo in Gewas, als in dit opzigt, grootelyks van de Roos-Winden verschillende, *Carandas* by RUMPHIUS genaamd: de andere is een klein Heestertje dat beter gelykt, met Penningkruids-Bladen (*). De Kenmerken der Vruchtmaaking zullen dezelve, waarfchyntlyk, hier hebben t'huis gebragt.

Na het beschryven der Eenwyvigen, onder de Vyfmannige Heesters, ga ik thans tot de TWEEWYVIGEN, van de zelfde Klasse, over. Het eerste Geslagt, dat hier voorkomt, heet

P E R G U L A R I A. Luiffelbloem.

Deeze Geslagtnaam is af komstig van de Luiffels,

I.
Pergularia
glabra.
Gladde.

(*) *Echites spinosa* & *Echites Nummularia*. BURM. *Fl. Ind.* p. 69. T. 28. f. 1.

(1) *Pergularia Foliis ovatis glabris*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1253. p. 191. *Veg.* XIII. p. 212. *Flos Pergularius*. RUMPH. *Arch.* V. p. 51. T. 29. f. 2.

fels , Afdakken of Pricelen , over welken de eerste Soort , volgens RUMPHIUS , geleid wordt , welke door den Heer N. L. BURMANNUS , als een nieuw Geslagt , voorgesteld was onder den naam van *Vallaris* , dat in Kenmerken naauwlyks van de *Rondeletia* schein te verschillen. In het Gewas , door my , hier voor , bladz. 195 , 196 , beschreeven , waar van een Blad , benevens de Bloemtros en Bloem , in *Fig. I* , op *Plaat XX* , in Afbeelding is gebracht , heb ik den Styl niet dubbeld maar enkel gevonden , en dat het Honigbakje met vyf Pylswyze Punten de Teeldeelen omringe , gelyk in de Kenmerken gezegd wordt , kan ieder oordeelen uit de vergrootte Afbeelding van zulk een Punt , daar de Meelknopjes buiten aan gehecht zyn , welke ik derhalve voor een *Stamen* houde , als staande op een zelfde Steeltje.

In de tweede Soort , tot welke de *Asclepias* met *Hartvormige Bladen* , van den Heer N. L. BURMANNUS , betrokken wordt , komt , volgens deszelfs Afbeelding , een geheel andere gesteldheid van de Bloem en Teeldeelen voor. FORSKAOL vindt dezelve in Arabie , een ronde , windende Steng hebbende , die Wollig was , met gepaarde , gesteelde , spits Hartvormige.

(2) *Pergularia Foliis cordatis tomentosis*, *Ibid. Mant. 52.*
Asclepias cordata. BURM. *Fl. Ind.*, p. 72. T. 27. f. 2.

III. mige, effenrandige, gladde Bladen, uit wief
AFDEEL. Oxelen gesteelde Kroontjes voortkwamen, van
 V. Bloempjes, welke naar die der *Kalmia* gelee-
HOOFD- ken. In de Tuinen van Upsal bevondt zig
STUK. dit Gewas.

De *Periploca*, *Cynanchum*, *Apocynum*, *Asclepias* en *Stapelia*, heb ik, schoon daar onder Heesters voorkomen, best geoordeeld in hun geheel tot de beschryving der Kruiden te bewaaren, om die Plantgewasfen niet van elkander af te zonderen, en gaa dus over tot de

L I N C O N I A.

Een nieuw Geslagt, waar toe de Afrikaan-
 sche Heester, naar het Vosseftaart-Kruid ge-
 lykende, met Bladen en Aair van *Coris*, en
 witte Bloemen, van **HERMANNUS** opgege-
 ven, is t'huis gebragt.

Het heeft, in een vierbladige Kelk, vyf Bloem-
 blaadjes, die het Vrughtbeginzel bevatten, en
 aan den Grondsteun met een Kuiltje, welk
 tot Honigbakje strekt, ingedrukt zyn: de Vrught
 is een Zaadhuisje met twee Holligheden.

I.
Linconia aan de Kaap groeiende, is een Heester met
Alopecuroi- Takken als Roedjes, die door de Lidtekens
des. der afgevalle Bladen ongelijk zyn, even als in
 de **Gestaarte.** Denneboom, weinig in getal en van bepaal-
 de

(1) *Linconia. Syst. Nat. Veg. XIII. Gen. 1208. p. 215. Coti-*
dis folio & spicâ Frutex Alopecuroides, Flore albo. HERM. Afr. 71

de langte : de Bladen verftrooid , by Kransjes van vyven of zesfen , eenigermate gefteeld , smal, driekantig, ftyf , glad, cen Duim lang , aan de hoeken ruuw , de bovenfte op zyde gchaaird : komende de Bloemen , aan de enden der Takjes , op zyde , ongefteeld , voort , van langte als de Bladen.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK,

Die Soorten van *Herniaria* , *Chenopodium* , *Salsola* en *Anabasis* , welke Heefterachtig zyn , zal ik , wegens haare kleinte (*), én om de eenpaarigheid der Geflagten niet te fchenden , ook tot de befchryving der Kruiden fpaaren.

P H Y L L I S.

Onder de Kroontjes - draagende Plantgewasfen (*Umbelliferae*) , die in 't algemeen vyf Meel- draadjes en twee Stylen of Stampers hebben , en vyfbladig zyn , komen weinige Heefsters voor. De eerfte Soort van dit Geflagt (1) wordt by WALTHERUS een *Kroontjesdraagende Boom* , die naar het *Buplevrum* zweemt , geheten. DILLENIUS noemtze *Heefterachtige Valerianella* van de Kanarifche Eilanden ,

L.
Phyllis
nobla.
Kanarifches

sim.

(*) De *Salsola Arbuscula* van den Heer PALLAS , by voorbeeld , hoe Boomachtig ook , groeit volgens zyn Ed. maar een Voet hoog.

(1) *Phyllis Stipulis dentatis.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 320. p. 201. *Veg.* XIII. Gen. 323. p. 223. ROYEN *Lugdbat.* 92. *Valerianella Canariensis frutescens Simpla nobla dicta.* DILL. *Elch.* 405. T. 299. f. 386. *Buplevroides q. Arbor, Umbellifera.* WALTH. *Horti.* II. T. 6.

Cc

III.
AFDEEL
V.
HOOFD-
STUK.

simpla nobla getyeld, en zegt dat het Gewas, in Bloem en Vruchtmaaking, veel naar de gewoone Valerianella gelykt, doch overblyvend is en Heesterachtig, meest één of anderhalf Elle hoog groeiende; de Bladen zyn effen en glimmende; de Bloemen komen verspreid aan 't end van de Takken voort: de Plant is zonder Reuk; de Bladen zyn famentrekkende.

De tweede Soort van dit Geslagt, alleen door ongedoornde Stoppeltjes onderscheiden (2), waar van de Ridder de Bloemen niet gezien hadt, uit Indie afkomstig, is thans weg gelaten.

De andere Kroontjesdraagende, die Heesterachtig zyn, gelyk in het Geslagt van *Bupleurum* en *Bubon* voorkomen, kunnen, wegens de gelykheid van Gestalte, en om dat 'er meer van dergelyke hoogte zyn, wegens de Houtachtigheid der Stengen alleen, niet van de Kruiden afgezonderd worden.

Ik gaa derhalve tot de DRIEWYVIGEN, dat is die drie Stampers of Stempels hebben, onder de Vyfmannigen over; als

R H U s. Sumack.

Van de Kenmerken van dit Geslagt heb ik reeds omstandig gesproken (*), en daar van de
Vyf-

(2) *Phyllis Stipulis integerrimis*. ROYEN *Lugdhat.* 92.

(*) Ik voeg 'er alleen by, hoe ik my grootelyks verwonde-

Vyfde en vyf volgende Soorten beschreeven ; III.
de overigen zal ik hier voorstellen. AFDEEL,

(1) Sumack met gevinde , stompachtig getan- V.
de , ovaale , van onderen Wollige Bladen. HOOFD-
STUK.

I.
Rhus Cori-
aria.
Europi-
sche.

Deeze groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, als ook in Palestina en Klein Afie. By den Arabischen naam *Sumach*, dien men in 't Italiaansch *Somacco*, in 't Spaansch *Sumaque* uitspreekt, is zy meest bekend, doch de Duitschers noemen het Gewas *Gerberbaum*, om dat men daar van gebruik maakt tot Leertouwing. Jaarlyks worden de Scheuten of Uitloopers, die het in menigte gelyk de Hazelaars uitgeeft, by den Grond afgehakt, gedroogd, fyn gemalen, en dan gebruikt tot bereiding van het Spaansch Leer. Zie daar de reden, dat men het *Rhus Coriariorum* noemt. Het Zaad wordt in de Oostersche Landen in de Winkels verkogt en gebruikt tot Hartsterking en om de Spyzen een Geur te geeven : weshalve het

Rhus

deren moet, dat LINNÆUS in *Gen. Plant.* daar van zegt: *het Vrugtbeginzel is rond, van grootte als de Bloem.* Dit komt met de Afbeeldingen geenszins overeen.

(1) *Rhus* Fol. pinnatis obtusiuscule serr. ovalibus, subtus villosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 366 p. 217. *Veg.* XIII. Gen. 369. p. 242. *Rhus* Fol. pinnatis serratis. *Hort. Cliff. &c &c.* *Rhus* folio Ulmi. C. B. *Pin.* 414. *TOURNEF. Inst.* 611. *BOERN. Lugdbat.* II. p. 229. *DOD. Pempt.* 779. *Rhus* Obsoniorum & *Coriariorum* *PARK. Theatr.* 1450.

Cc 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. *Rhus Obsoniorum* heet of *Culinarium*. De
 AFDEEL. Verwers maaken ook gebruik van het Zaad:
 V. des men het zou kunnen noemen *Rhus Tincto-*
 HOOFD- *rium* : doch de gewoone naam, in 't Engelsch,
 STUK. Fransch en Hollandsch, is *Sumach* of *Sumack*.
Sumack.

't Gewas is doorgaans Heesterachtig, eens
 Mans langte hoog, maar wordt, in goede Gron-
 den, wel een Boom. De kleine Takjes heb-
 ben eene ruuwe Schors, inzonderheid naar bo-
 ven. De Bladen, als die van de Ypen of Ol-
 men diep getand, groeijen met hun negenen,
 elven of meer, aan eene Rib, die roodachtig
 is. De Bloempjes welke wit zyn, naar die
 van Vlier gelykende, komen by digte Trosfen
 voort, en daar op volgt een Vrugt als 't Zaad
 der Linfen, roodachtig met een Huidje, dat
 zuurachtig is van Smaak, en vervolgens ver-
 droogt; des het eigentlyke Zaad, 't welk men
 Sumack noemt, veel kleiner is, omtrent als
 dat der Plompen, en ongelyk van Kleur.

Dit geheele Gewas, dat den naam zou heb-
 ben om dat het tegen Vloeiingen dient, heeft
 een zeer famentrekkende hoedanigheid, en is
 derhalve tegen den Rooden of Bloedloop en an-
 dere te groote Ontlastingen, aangepreezen;
 hoewel sommigen 't inwendig gebruik daar van
 gevaarlyk achten. 't Gedroogde Zaad is, in
 dien opzigte, op ver naa zo goed niet, zeld
 BOERHAAVE, als de versche Besiën.

- (2) Sumack met Lancetvormige fcherp getande Vinbladen , die van onderen Wollig zyn.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Deeze Soort, in de Tuinen gemeen, volgens LINNÆUS, verschilt in verscheide opzigten van de voorgaande, niet alleen, maar ook van de Vierde Soort. De Takken zyn van ruigte en Kleur gelyk het nieuwe Herts - Gewey, waar van de bynaam, hoewel men het gewoonlyk de *Virginische Sumach* noemt. BAUHINUS, dezelve beschryvende, zegt, dat het een Boompje is, grooter dan de gemeene, hebbende de Bladen spitser, groener, zagter en veel grooter, zo dat ieder Vinblad wel vyf of zes Duimen lang valt. Men telt 'er nooit minder dan tien, maar wel tot by de twintig toe, aan éenen Bladsteel. De Aair of Zaad-Tros is ook veel grooter dan in de gewoone Smack, de afkomst uit Virginie.

II.
Rhus
Typhina.
Virgini-
sche.

- (3) Sumack met ovaale spits getande Vinbladen, die van onderen Wollig zyn.

III.
Rhus
Javanica.
Javaan-
sche.

Deeze, van OSBECK in China waargenomen, zal onze Ridder van Java ontvangen hebben, dewyl hy dezelve *Javaansche* tytelt.

(4) Su-

(2) *Rhus* Fol. pinn. lanceol. argute ferratis, subtus tomentosis. *Am. Acad.* IV. p. 311. *Rhus* Virg. C. B. *Pin.* 517. *DILL. Eth.* 253.

(3) *Rhus* Fol. pinn. ovat. acumin. ferratis, subtus tomentosis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII.

C c 3

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

(4) Sumack met Lancetvormige, Zaagswys^g getande Vinbladen, die wederzyds kaal zyn.

IV.
Rhus
glabra.
Gladbla-
dige.

De Smalbladige Sumach van BAUHINUS, in Brasil groeiende, en door de smalbladigheid byna alleen van de gewoone verschillende, wordt hier t'huis gebragt. De Virginsche van dien aart heeft de Aair zo dicht niet, als de Europische. De Heer KALM vindt deeze Soort zeer algemeen in Pensylvanie, groeiende aldaar in de Heggen, aan de kanten der Bouwlanden en op braak leggende Akkers, van zelf zeer sterk: want de Vogels, die de Besfen gaarn eeten, verstrooijen het Zaad, daar in vervat, alom. Zy zyn zuur en strekken ook voor de Kinderen tot versnapering, rood van Kleur, en kunnen tot Verwen van Stoffen gebruikt worden. Deeze Besfen blyven anders, zegt hy, den geheelen Winter aan de Boomen, niettegenstaande die al vroeg in de Herfst hunne Bladeren, na dat dezelve eerst rood geworden zyn, laten vallen. Zy worden 'er zelden hooger dan tuschen de drie en vier Ellen. In het doorsnyden

(4) *Rhus* Fol. pinnat. ferr. lanceol. utrinque nudis. KALM. It. II. p. 211. *Rhus* Fol. pinnatis serratis. GRON. *Virg.* 148. COLD. *Nov.* 63. Rh. *Virg.* paniculâ sparsâ &c. DILL. *Elstb.* 323. T. 243. f. 314. CATESB. *Car.* III. T. 4. *Rhus* angustifolium. C. B. *Pin.* 414. *Sumach* angustifolium. BAUH. *Prodr.* 152. BURS. XXII. 77.

den bevondt hy den Stam gevuld met een overvloedig Merg, even als in de Vlierboomen, doch hetzelfde was week en bruin. Mid-
delerwyl kwam uit denzelven, tusfchen den Bast en het Hout, een geel Sap te voorschyn. Op 't Vuur gelegd, wilde het Hout zeer wel branden.

(11) Sumack met drievoudige Bladen, die spits ovaal en Zaagswyze getand zyn; de Bloemsteeltjes Wollig.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

XI.
Rhus
Cobbée.
Ceylon-
sche.

Op 't Eiland Ceylon, alwaar deeze groeit, fchynt zy Cobbée genoemd te worden. De Bloemen komen Aairswyze, of als Katten, voort, en de Besfen zyn zwart, volgens HERMANNUS. De Bladen zyn drie of vyfvoudig, spits ovaal, Zaagswyze getand en taamelyk groot, de Bloemen zeer klein en menigvuldig.

(12) Sumack met drievoudige Bladen, die eenigermaate gesteeld, Ruitachtig gehoekt en van onderen Wollig zyn.

XII.
Rhus
tomentosum.
Wollige.

De

(11) *Rhus* Fol. ternatis, Fol. ovatis acuminatis ferratis, Pedunculis tomentosis. *Syst. Nat.* XII. *Veg.* XIII. *Rhois trifoliata Frutex* &c. *PET. Mus.* 678. *RAJ. Dendr.* 58. *Kobbæ. Fl. Zeyl.* 441.

(12) *Rhus* Fol. ternatis subpetiolatis, rhombæis angulatis, subtus tomentosis. *Hort. Cliff.* III. *Vir. Cliff.* 25. *ROYEN Lugdhat.* 244. *Rhus Afr. trifoliatum majus*, Fol. obtusis et incisis, hirsutie pubescentibus. *PLUK. Alm.* 319. T. 219. f. 6. *Vitex trifolia minor Indica serrata.* *COMM. Hort.* I. p. 179. T. 92.

C c 4

III. De aangehaalde komen allemaal met getande
 AFDEEL. V. Bladen voor; doch aangezien 'er zo aanmerke-
 HOOFD- lyke Verscheidenheden onder de Kaapfche Su-
 STUK. mack zyn, als de Hoogleeraar J. BURMAN-
 NUS meldt, mag ik hier toe ook dat Kaapfe
 Gewas betrekken, waar van ik verscheide Tak-
 jes heb, zynde de Bladen van hetzelfde lang
 gesteed, en wel drievoudig, doch geheel ef-
 fenrandig. Hetzelve is aan de Bladen niet
 alleen, maar ook aan de Takken, Bloemsteel-
 tjes en in 't geheel, uitermaate ruig of bezet
 met eene rosachtige Wolligheid, en schynt dus
 zekerlyk tot deeze Soort te behooren.

XIII. (13) Sumack met drievoudige gesteelde, smal
 Rhus Lancetvormige effenrandige, van onderen
 angustifo- Wollige Bladen.
 bium.
 Smalbla-
 dige.

Deeze, ook aan de Kaap groeiende, verschilt
 door de smalheid haarer Bladen grootelyks;
 alzo dezelve naar Rosmaryn-Bladen gelyken,
 en dus de Bloem- en Vruchtmaaking alleen het
 Gewas tot dit Geslagt betreft. Hetzelve
 groeit op Steenachtige plaatsen aan de Kaap,
 twee Voeten hoog, en draagt groene welrie-
 kende Bloempjes.

(14) Su-

(13) *Rhus* Fol. tern. Fol. petiolatis, lineari-lanceolatis,
 integerimis, subtus tomentosis. Hort. Cliff. III. ROYEN
 Lugdbat. 244. *Rhus* Afric. trifol. majus &c. PLUK. Alm. 319.
 T. 219. f. 6. *Rhus* Fruticosum, Fol. trifidis linearibus ac-
 minatis. BURM. Afr. 251. T. 91. f. 1.

- (14) Sumack met drievoudige Bladen, die ongesteeld, Lancetvormig en glad zyn. III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

Deeze insgelyks, zo wel als cok de volgende, een Kaapfch Gewas, verschilt daar van weinig, dan door de figuur der Bladen, en dat het de Bloempjes aan een zeer lange dunne Aair heeft. XIV.
Rhus
lavigatum.
Gladde.

- (15) Sumack, met drievoudige Bladen, die ongesteeld Wigvormig en glad zyn. XV.
Rhus
lucidum.
Glimmerde.

Deeze is onder den naam van Breed-driebladige Boomachtige Sumack, onder de Afrikaansche Planten, door den Hoogleeraar J. BURMANNUS afgebeeld, omtrent welke zyn Ed. van de gedagte Verscheidenheden, waar van men 'er wel tien in de Hortus Medicus alhier hadt, gewag maakt. Deeze heeft dikwils een Stam van Mans langte hoog, en de Bladen, altoos drie by elkander op een Steelte voorkomende, zyn, aan byzondere Boomen, van zeer verschillende figuren.

- (16) Sumack met enkelde Spatelvormige Bladen. XVI.
Rhus
On-
Cotinus.
Verwloof.

(14) *Rhus* Fol. tern. Foliolis sessilibus Lanceolatis laevibus. *Sp. Plant. App.* 1672.

(15) *Rhus* Fol. tern. Foliolis sessilibus Cuneiformibus laevibus. *Vir. Cliff.* 25. *Hort. Cliff.* 111. *Hort. Ups.* 68. ROYEN *Lugdbat.* 243. *Rhus* Afr. trifol. minus glabrum. PLUK, *Alm.* 319. T. 219. f. 9. *Rh. arboreum* trifol. latifol. BURM. *Afr.* 252. T. 91. f. 2. *Vitex trifolia* minor *Indica* rotundifolia. COMM. *Hort.* I. p. 181. f. 93.

(16) *Rhus* Fol. simplicibus obovatis. *Syst. Nat.* XII, *Veg.*

III. Onder den naam van *Coccygia* is deeze gemeenlyk bekend, wordende in Vrankryk *Fustet* AFDEEL. V. HOOFD-STUK. *Verwloof.* en in Oostenryk *Farblaub*, dat is Verwloof, geheten. CLUSIUS vondtze in het Gebergte by Baden, een weinig boven de Wyngaarden, groeijen, en hadtze ook omstreeks Avignon gezien. LINNÆUS zegt, dat de Groeyplaats is in Lombardie, aan den voet der Apennynsche Bergen en in Karniolie. Zyn Ed. kon 'er Provence bygevoegd hebben, alwaar dit Gewas, volgens GARIDEL, gemeen is., Men „ vindt hetzelve ook in Dauphiné, alwaar de „ Ingezetenen het *Rhu* noemen, gebruikende „ den Bast tot Leertouwing, en daarom heb- „ ben sommigen dit voor de *Rhus Coriaria* „ gehouden. Die van Grenoble gebruiken de „ Bladen en Toppen om Linnen of Doek „ zwart te kleuren, daar men Kasfen van maakt „ voor de Vrouwen, om haare Kleederen te „ bewaaren voor Vuiligheid en Stof. De Sa- „ voijaarden verkoopen den geheelen Boom, „ of de groote Takken, na dat zy 'er den „ Bast afgenomen hebben, en noemen dat „ Hout *Fustet*, waar van men zig bedient om „ Laken geel te verwen, en het is ook geel „ van Kleur. Die aan den voet der Apenny- „ nen

XIII. *Cotinus Fol. obverse ovatis. Hort. Cliff. III. ROYEN Lugdhat. 243. GRON. Orient. 92. Cotinus Coriaria. DOD. Pempt. 780. Cocconilea five Coccygia. C. B. Pin. 415. LOB. Ic. 99. TOURNE, Inst. 609. BOERH. Lugdhat. 228, CLUS. Pann. p. 98. Ic. bona. SCOP. Carn, 323.*

„nen noemen het *Rosfolo* ; die naby den top
 „woonen , heeten het *Scotano*, en, als zy ie-
 „mand affchilderen willen , die de Geelzugt
 „heeft, dan zeggen zy , dat hy geeler is dan
 „dit Hout (*).” Het blykt hier uit, dat dit
 Gewas niet alleen aan den voet, maar op dat
 Gebergte zelf groeit, zo wel als op de Bergen
 van Dauphiné ; beminnde Steenachtige plaat-
 sen, die beschut zyn , en tevens niet te hoog,
 noch met Sneeuw bedekt.

III.
 AFDEEL.
 V.
 HOOFD-
 STUK.
Verwloof.

TOURNEFORT merkt aan, dat de *Coccy-*
gria, in de middelste deelen van Frankryk, geen
 ryp Zaad geeft. BOERHAAVE bepaalt de
 Vrucht, als rond zynde, en in een harde on-
 deelbaare Dop een driehoekig Zaad bevattende.
 Doktor SCOPOLI bevondt het, in Karniolie,
 een knoopigen laagen Heester, doch elders
 groeit het wel tot drie of vier Ellen hoogte,
 „ De Bladen (zegt zyn Ed.) zyn glad en styf,
 „ effenrandig en rondachtig, met doorschynende
 „ witte Randen. Aan 't end der Takken groeit
 „ een Pluim, met gevederde roode Draaden
 „ of Vezelen en gladde Steeltjes.” Sommigen
 hebben die ruigte aangezien voor de Bloemen,
 maar dezelve is slegts een uitgroeizel van de
 Steeltjes, die de Vruchten of Besfen draagen.
 „ De Bloem is in 't eerst als een Druiftros,
 „ van donkergroene Kleur, zegt DALECHAMP,
 „ en

(*) *Hist. des Plant. de Lyon. Tom. I. p. 163.*

III. „ en opent zig eindelyk als een Waaijer, ver-
 AFDEEL. „ dwynende in eene fyne Haairigheid, welke
 v. „ niet kwaalyk naar de Pluimen, die men op
 HOOFD- „ de Helmen der Soldaaten plagt te fteeken,
 STUK. „ gelykt, en in het Dons van deeze Pluimen
 Verwloef. „ komen zwarte Zaadkorrels voor, van eene
 „ Hartvormige figuur. De Befie is, volgens
 den eerstgemelden, glad, famengedrukt, gely-
 kende naar een Peultje van 't Herders Tasch-
 Kruid, wanneer dat Peultje doorgesneeden wa-
 re (*).

Dit geheele Gewas is van een famentrekken-
 de hoedanigheid. Men maakt van de Bladen
 een afkookzel, dat tot zuivering der Zweeren
 van Mond en Keel, als ook van de Natuurly-
 ke deelen, uitmuntende is. In Gorgeldranken
 dient het Zaad op gelyke manier als dat van
 de Smack. Men heeft getwyfeld; of het de
Cotinus van PLINIUS wel kon zyn, alzo de-
 zelve, volgens hem, rood verwt; maar dit is,
 ten opzigt van de Wortelen, waar bevonden,
 als ook van den Bast, die een bruinroode of
 paarfche Kleur uitgeeft.

V I B U R N U M. Viorne.

Behalve het gewoone Gewas, 't welk dee-
 zen naam voert, zyn in dit Geflagt ook an-
 deren van eene geheel verfchillende Gestalte,
 ge-

(*) *Bacca glabra compressa, filiculam Burfæ Pastoris, per
 medium quasi dissectam, referens, Flor. Carn. p. 323.*

gelyk de Laurier - Tinus en Gelderfe Roos be- III.
 greepen ; wegens de overeenkomst der Kenmer- AFDEEL.
 ken, die in een vyfdeelige Kelk en Bloem be- V.
 staan, en eene éénzaadige Befie. HOOFD-
 STUK.

't Getal der Soorten is daarom negen , waar
 onder zes voorkomen , die haar Natuurlyke
 Groeyplaats hebben in Noord - Amerika.

(1) *Viorne met ovaale effenrandige Bladen, de* I.
Takmaakingen der Aderen van onderen *Viburnum*
Haairig geklierd. *Tinus.*
Laurus
Tinus.

Dit Gewas is onder den naam van *Laurus*
Tinus , in 't Franfch *Laurier - Tin* , by ons
 bekend, doch men noemt het in 't Latyn flegts
Tinus of *Laurus sylvestris* , dat is , Wilde
 Laurier. Deszelfs natuurlyke Groeyplaats is
 in Portugal, Spanje en Italie. CLUSIUS heeft
 drie Soorten van Tinus waargenomen , waar
 van de eerfte een Heefter was , zegt hy , van
 grootte als de Wyfjes Kornoelje - Boom, met
 vierkante Takkige Ryzen, hebbende de Bladen
 altoos gepaard , ovaalachtig , donkergroen en
 glad. Aan de toppen der Takken droeg het-
 zelve Kroontjes van vyfbladige witte welrie-
 ken.

(1) *Viburnum Foliis integerrimis ovatis, Ramificationibus*
Venarum subtus villofo glandulosis. Syst. Nat. XII. Cen. 367.
p. 218. Veg. XIII. Gen. 370. p. 243. Hort. Ups. 69. SAUV.
Monsp. 136. GOUAN Monsp. 221. Tinus. Hort. Cliff. 109.
CLUS. Rar. 30. Hist. I. p. 49. Laurus Tinus five sylvestris
erium generum, C. B. Pin. 461. J. B. Hist. III. p. 418.
TOURNE. Inst. 607.

II. DEEL. IV. STUK.

III. kende Bloempjes , waar op Besfen volgden,
 AFDEEL. wat langer dan die der Myrthen, platter, hoe-
 V. kig en van eene zeer fchoon blaauwe Kleur.
 HOOFD. Deze groeide op Steenachtige plaatfen. De
 STUK. tweede, van de zelfde hoogte, hadt de Tak-
Laarus-
Tinus. ken met eene groenachtig roode Schors be-
 kleed; de Bladen wat fmaller en meer gaderd;
 de Bloemen paarfchachtig en niet zo welrie-
 kende; de Vrugt kleiner, rondder en zwarter.
 Deeze was hem niet zo menigvuldig voorge-
 komen. De Portugeezen noemden de eerfte
Uva de Perro, de andere *Follado* en de Span-
 jaarden *Durillo*. De derde Soort, kleiner en
 Boomachtig, hadt hy allereerst in de Neder-
 landfche Tuinen gezien. Deeze is uit Italie
 afkomstig en groeit ook omftreeks Montpellier
 in Provence. MUNTING zegt, dat hy 'er vyf
 veranderlyke Soorten van kende, door 't Loof
 verfchillende, waar onder eene van Kandia en
 eene Portugaalfche, die van veelen *Sanguinino*
 genoemd werdt, wegens de Bloedroode door
 de Bladen loopende Aderen. In ons Klimaat
 verdraagen zy de Winterkoude niet, en moe-
 ten daarom in Potten of Bakken gehouden en
 binnenshuis lugtig geplaatst, en wel bezorgd
 worden tegen fterke Vorst. Zy maaken fier-
 lyke Bloemboompjes uit, en dit is het meefte
 nut, dat men 'er van heeft. BOERHAAVE
 zegt dat de Besfen Venynig zyn, ten minfte
 van eene zo fcherpe hoedanigheid, dat zy de
 Keel branden, wanneer men ze inneemt; des
 hy

hy het inwendig gebruik daar van afraadde, ^{III.}
niettegenstaande door dezelve de Waterzugt ^{AFDEEL.}
somtyds genezen ware. ^{V.}

(2) *Viorne met effenrandige Lancetswys' ovaa-* ^{II.}
le Bladen. ^{*Viburnum*}
^{*nudum.*}
^{Naaktbloemigc.}

Deeze voert dien bynaam, om dat de Kroon-
tjes geen bekleedzel hebben, gelyk in de voor-
gaande Soort. Zy groeit natuurlyk in Virgi-
nie, heeft de Bladen rondachtig, de Besfen
donker paarfch, met een plat Steentje.

(3) *Viorne met rondachtige, Zaagswys' ge-* ^{III.}
tande, gladde Bladen. ^{*Prunifo-*}
^{*lium.*}
^{Pruimbladige.}

De Heer CLAYTON heeft deeze in Virgi-
nie waargenomen, als een Boompje met Pruim-
boom - Bladen, de Bloemen in Kroontjes, de
Besfen donkerpaarfch, langwerpig, met een hard
platachtig Steentje, wordende aldaar gegeten.
Hier toe behoort de Pruimbladige Virginifche
Mispel van PLUKENETIUS, met eene
zwartachtige Vrugt, welke de Kanadafche glad-
de *Viorne* is van VAILLANT.

(4) Vi-

(2) *Viburnum* Fol. integerrimis lanceolato-ovatis. *Ibid.* Ti-
nus Foliis ovatis &c. GRON. *Virg.* 33, 46. *Opulus aquatica*
&c. CLAYT. N. 64.

(3) *Viburnum* Fol. subrotundis crenato-ferratis glabris. *Ibid.*
GRON. *Virg.* 33, 46. *Vib. Canadense glabrum.* VAILL. *Memo.*
de 1722. p. 200. *Mespilus Prunifolia Virg. non spinosa.* PLUK.
Alm. 249. T. 46. f. 2.

H. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.

(4) *Viorne met Eyronde, Zaagswys' getande, geplooidde Bladen.*

HOOFD-
STUK.

Ook deeze heeft haar natuurlyke Groeyplaats

IV. in Virginie.

Dentatum.
Tandbla-
dige.

(5) *Viorne met Hartvormige, getande, geaderde, van onderen Wollige Bladen.*

V.

Lantana.
Europifche
Viorne.

Dit Gewas voert gemeenlyk den naam van *Viburnum* of *Lantana*, welke laafte naam van de taaiheid van dezelfs Takken afkomstig zal zyn, waarop VIRGILIUS reeds gezinspeeld heeft, wanneer hy van Rome sprak (*). De Fransche naam is *Viorne* of *Blanche-Putain*; ook *Mausfaine*, *Riorte* en *Hardeau*: de Engelsche *Wayfaring-Tree* of *the pliant Meally-Tree*, dat is, de buigzaame Meelige Boom, en de Hoogduitsche *Meelbaum* of *Meelboom*, om dat de Bladen zig als met Meel bestooven vertoonen. De Groeyplaats is in Kleijige Heggen der Zuidelyke deelen van Europa, gelyk LINNÆUS zegt, niet alleen, maar ook in Oostenryk en andere deelen van Duitfchland, daar men het *Schlingbaum* noemt, dat is Slinger-

(4) *Viburnum* Fol. ovafis, dentato-ferratis plicatis. *Ibid.* JACQ. Hort. T. 36.

(5) *Viburnum* Fol. cordatis ferratis Venofis, subtus tomentofis. *Ibid.* Hort. Cliff. Vir. &c. &c. *Lantana.* DOD. *Pempt.* 781. *Viburnum vulgo.* C. B. *Pin.* 249. TOURNE. *Inst.* 607. BOERH. *Zugdat.* II. 224. HALL. *Helv.* p. 467.

(*) Verum hæc tantum alias inter caput extulit Urbes;
Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi. *Buc. Eclog.* 1.

gerboom. In Switzerland is het, volgens den Heer HALLER, niet ongemeen, en wordt aldaar een Heefster van zes Voeten hoogte : ja het groeit zelfs in de middelste deelen van Vrankryk en in Engeland, op de zelfde manier, in 't wilde, volgens MERRET. Ook verdraagt het, in onze Nederlanden, alle de Ongemakken van het Winter-Saizoen, zelfs buiten staande, zo MUNTING aantekent.

Het is een Boomachtige Heefster, die somtyds vry groot wordt, met een digte Kroon van Bladen, welke Hartvormig ovaal zyn, inzonderheid van onderen met een wit Poeijer besprengd, zo wel als de Takken of Ryzen, die zeer voos of vol Merg zyn, gelyk mede het Hout. Zy gelyken wel wat naar Olmen-Bladen, maar zyn breeder, zeer ruig, en worden tegen 't afvallen roodachtig, gelyk die der Peereboomen. De Bloemen komen, even als in de Tinus, by Kroontjes voort, en zyn wit van kleur, eenbladig, Klokvormig, in vyven gedeeld, met vyf regtopstaande Meeldraadjes, doch hebben in plaats van Styl een Klier zegt Doktor SCOPOLI, wordende het Vruchtbe- ginzel, dat in de Kelk vervat is, een Eyronde Besie, eerst geelachtig, dan rood en eindelyk zwart, met de Puntjes van den Kelk gekroond, en een enkelen Zaadkorrel bevattende. Deeze Besfen worden, op sommige plaatsen, in Duitschland gegeten. De Bladen zyn samentrekken- de: in Loog gekookt maaken zy het Hoofd-

Dd

haajt

III. haar zwart : van de Wortelen wordt Vogellym
 AFDEEL. V. gemaakt. Meest echter wordt dit Gewas, we-
 HOOFD- gens het sieraad der Bloemen, in de Tuinen
 STUK. gehouden.

VI. (6) *Viorne met gekwabde Bladen en effene*
Viburnum *Bladsteelen.*
Acerifo-
lium.

De Bladen van deeze gelyken naar die van den
 Eschdoorn, waar van de bynaam is ontleend.
 't Gewas komt in Virginie voor, en zou, door
 de gezegde bepaaling, van de volgende Soort
 verschillen.

VII. (7) *Viorne met gekwabde Bladen en geklierde*
Opulus. *Bladsteelen.*
 Geldersche
 Roos.

Deeze, gemeenlyk by den [naam van *Gel-*
dersche Roos bekend, groeit zelfs in de koude
 deelen van Europa, tot in Sweeden, natuurlyk,
 in vogtige Landsdouwen. In Gelderland is de
 zelve gemeen, waar van zy den naam heeft,
 doch komt ook in het Stigt, in Overysfel en
 Vriesland, overvloedig voor. De Fransche naam
 is

(6) *Viburnum Foliis lobatis, Petiolis lavibus. Ibid. Opulus.*
 GRON. *Virg.* 47.

(7) *Viburnum Foliis lobatis, Petiolis glandulosis. Ibid. Opu-*
lus. Hort. Cliff. 109. *Fl. Succ.* 249, 264. ROYEN *Lugdbat.*
 243. *Sambucus aquatica fl. simplicis. C. B. Pin.* 456. *Sambu-*
cus palustris DOD. Pempt. 346. *S. Sambucus aq. Flore glo-*
bofo pleno. C. B. Pin. 456. LOB. *Ic.* 201. HALL. *Helv.* 464.
 SCOP. *Carn.* 272. BOERH. *Lugdbat.* 224. VAILL. *Mem. de*
1722. p. 271.

is *Obier*, de Duitſche *Waldholder* en *Hirſchholder*, de Neerduitſche *Schwelkenhout* zegt DODONÉUS; doch wy noemen die met enkele Bloemen gemeenlyk *Watervlier*, de Engelfchen *Water-Elder*, met den Latynſchen naam *Sambucus aquatica* overeenkomſtig. De Sweeden noemenze, onder anderen, *Olwoon* en *Fogelbaer*, dat is Vogelbezie, in ſchoonen *Ularoon*, enz.

III.
AFDEEL-
V.
HOOFD-
STUK.
Viorne.

Het is een Heeſter van ruim zes Voeten hoogte (*), met verſcheide Stengen opſchietende, hebbende voos, witachtig Hout. De Bladen gelyken eenigermaate naar die van den Wyngaard, of liever naar die van den Ahornboom, loopende in drie breede punten of Kwabben uit die getand zyn. Twee paar Klieren zitten doorgaans op de Bladſteeltjes en aan derzelve Wortel twee paar Tandjes, die ſomtyds ieder ook een Kliertje draagen. De Bloemen komen by Kroontjes of Zonneſchermen voort, als die van de Vlier, en zyn ook, niet onaangenaam maar ſlap van Reuk, wit van Kleur. Die aan den rand van 't Kroontje zyn grooter en onvrugtbaar. Hier op volgen Beſen, die ryp wordende rood zyn,

(*) Op vyf of zes Ellen vindt men by RAJUS uit J. BAUMINUS, en by deezen *Tom. I. p. 552*, de hoogte bepaald en de dikte van den Stam, zo, dat men dien met de Hand pas omvatten kan: doch nooit heb ik ze van die hoogte en dikte gezien. DODONÉUS zegt, dar dezelve veel laager blyft dan de Vlier. HALLER bepaalt de hoogte op 6 Voeten.

D d 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. zyn, of gevlaakt, met een Wynachtig bitter
 AFDEEL. Sap, walgelyk van Smaak; des men daar van
 V. HOOFD- tot een Braakmiddel gebruik kan maaken.
 STUK.

Viorne. De gewoone, met dubbelde Bloemen, zoge-
 naamd, heeft dezelve Balswyze vergaard, en
 daarom noemt men ze *Sneeuwballen* of *Balroo-
 zen*; in onze Provincie gemeenlyk Geldersche
 Roos, als gezegd is. Deeze draagt geen Vrucht,
 en wordt alleenlyk tot versiering der Tuinen, of
 Wallen van Plantagiën, nagehouden. Men heeft
 ook met paarsche Bloemen daar van gezien.

VAILLANT, dit Gewas beschryvende,
 merkt aan, dat TOURNEFORT ten opzigt van
 de Bloemen, zo wel van 't zelve als van de
 Laurier-Tinus en Viorne, hier in heeft mis ge-
 had, dat hy dezelve stelde doorboord te wor-
 den van den top des Kelks; daar de Buis, zegt
 hy, van den Eijerstok (of de Styl van het Vrucht-
 beginzel, gelyk wy zeggen zouden,) zulks doet:
 doch dewyl die Kruidkenner den geheelen Kelk
 nam voor het Vruchtbeginzel, hetwelk dezelve
 ook weezentlyk is: (want hy blyft en maakt niet
 het bekleedzel, maar een gedeelte van de Vrucht
 uit,) zo is die aanmerking, inderdaad, van wei-
 nig belang.

VIII. (8) *Viorne met spits Eyronde gekartelde glad-
 Viburnum de Bladen, de Steeltjes gezoomd hebbende.*
Lentago. In
 Kanada-
 sche.

(9) *Viburnum* Fel. *ferrulatis ovatis, acuminatis, glabris, Petiolis marginatis. Ibid.*

In Kanada groeit deeze , volgens KALM , III. welke de Takken neerhangende heeft en dikke AFDEEL. V. Bladen , die glad zyn , met zeer kleine Tand- HOOFD- jes , de Steeltjes overlans gezoomd . De End- STUK. Knop is Elsvormig , van onderen uitzwellende .

(9) *Viorne met Eyronde getande gladde Bladen , de Steeltjes ongeklieerd , gekield.* IX. *Casfinaoides.* Kleinbladige.

Deeze , insgelyks afkomstig uit Noord-Amerika , is een Boompje , dat zeer naar de Casfine gelykt . Men vindt het Casfine met Lancetswys' Eyronde Bladen door den Heer MILLER getyteld ; doch de onderste Bladen zyn flomp ovaal , de middelsten Eyronde , en de bovensten Lancetvormig .

C A S S I N E .

Dit Geslacht heeft den Kelk ook in vyven gedeeld , maar de Bloem is vyfbladig , en de Vrucht eene Besie met drie Zaaden . Thans komen 'er vier Soorten in voor , meest van de Kaap afkomstig , als volgt .

(1) *Casfine met gesteelde , Zaagswys' getande,* I. *Casfine* *Capensis.* Kaapsche.

(9) *Viburnum* Fol. ovatis crenatis glabris , Petiolis eglandulatis carinatis . *Ibid.* *Viburnum Phillyreae* folio . DUHAM. *Arbr.* II. p. 350. *Casfine* Foliis ovato-lanceolatis &c. MILL. *Dict.* T. 83. f. 1.

(1) *Casfine* Fol. petiolatis ferratis ovatis obtusis , Ramulis tetragonis . *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 371. p. 243. *Mant.* 220. *Celastrus* Fol. subrot. dent. BURM. *Afr.* 239. T. 85. *Celastrus* Theophr. CLUS. *App.* 2. *Phillyrea Capensis* *Celastris* folio . DILL. *Elth.* 313. T. 236. f. 305. SEB. I. T. 29. f. 5.

Dd 3

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

de , stompe Bladen , de Takjes vierkantig.

Hier toe wordt dat Gewas betrokken, 't welk men by den Heer J. BURMANNUS zeer fraay afgebeeld vindt onder den naam van *Celastrus met rondachtige getande Bladen , de Bloem en Vrugt Trosachtig*. Het is, zegt zyn Ed., een sierlyke Boom, die Bladen heeft van vier Duimen lang en drie Duimen breed, en ronde stomp driekantige Besfen draagt, welke drie bruinroode Steentjes bevatten. DILLENIUS merkte het als een Soort van Phillyrea aan. Waarschynlyk zal de grootte veel naar de Groeyplaats verschillen.

II.
Casfine
Peragua.
Virgini-
sche.

(2) *Casfine met gesteelde, Zaagswys' getande, ovaale, spitsachtige Bladen, de Takjes aan beide zyden scherp.*

Deeze wordt thans van de Kaapsche, door die bepaaling, onderscheiden (†). Het is dat Gewas, welk PLUKENETIUS noemt een Boompje, dat grootelyks naar de echte *Casfine* gelykt, welke door my reeds, onder den naam

van

(2) *Casfine* Fol. petiolatis ferratis, ell. acutiusculis, Ram. ancipitibus. *Ibid.* *Casfine* Fol. oblongis ferratis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 368. p. 219. MILL. *Ik.* 83. f. 1. *Casfine* veræ perquam similis *Arbuscula* &c. PLUK. *Mant.* 40.

(†) Hier door vervalt de Aanmerking, in *Syst. Nat.* Ed. XII. p. 219, gemaakt, dat in de Europische Tuinen de Bladen anders, dan in het zelfde Gewas aan de Kaap, zouden zyn.

van *Prinos*, is beschreeven*. Deszelfs Bladen zyn uitermaate bitter, en het wordt van de Engelfchen, in Karolina, daar het valt, *Cassio-berry - Bush* getyeld.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

- (3) *Casfine met ongesteelde Zaagswys' getande, langwerpige Hartvormige Bladen, de Takken vierkant.*

* II. D.
II. STUK,
bl. 242.
III.
Casfine
Barbara.
Hartbladi-
ge.

Dit laatste onderscheidt deeze voornaamelyk van de voorgaande, en de ongesteeldheid der Bladen van de eerste Soort; doch, waar het den bynaam van bekomen heeft, is duister. Het is een Kaapfch Gewas, dat de Bladen van agteren uitgegulpt heeft, met verheven Aderen, blinkend glad en veel duidelyker getand: de Takjes wederzyds met Sleuven; de Bloemsteeltjes komen uit de Oxelen voort; zy zyn Draadachtig, de helft korter dan de Bladen en dikwils driebloemig.

- (4) *Casfine met ongesteelde, effenrandige, stomp ovaale, Lederachtige Bladen.*

IV.
Casfine
Mauroce-
nia.

Deeze verschilt, volgens de aantekening van den Heer N. L. BURMANNUS, in de grootte

Styfbladi-
ge.

en

(3) *Casfine* Fol. sesilibus, ferrato-dentatis, cordato-oblongis, Ramulis quadrangulis. *Mant.* 220.

(4) *Casfine* Fol. sesil. integerrimis obovatis Coriaceis. *Syst. Nat.* Maurocena. *H. Cliff.* 108. *Frangula sempervirens* &c. *DILL. Elth.* 146. *T.* 121. f. 147. *Ceræsus Capensis* &c. *PET. Gaz.* *T.* 57. f. 4. *Cer. Africana*, Fol. plerumque in summo sinuatis. Fr. rubro. *PLUK. Alm.* 49, *T.* 153. f. 2.

D d 4

III. en breedte der Bladen zeer. Men vindtze, by
 AFDEEL. V. PETIVER, *Kaapse Kerseboom* getyeld, met
 HOOFD roode Vruchten en byna stompe Bladen. PLU-
 STUK. KENETIUS merkt aan, dat de Bladen, meest-
 al, aan het top-end uitgesneden zyn. Van
 DILLENIUS wordt het Gewas *Altyd groene*
Vuilboom, met rondachtige styve Bladen, ge-
 noemt. Het behoort ook tot de Afrikaansche
 Planten.

S A M B U C U S. Vlier.

De Bloemen zyn, in dit Geslacht, zo wel als
 de Kelk, eenbladig, in vyven gedeeld, en bo-
 ven het Vruchtbeginzel geplaatst, dat eene drie-
 zaadige Besie wordt.

Vier Soorten komen 'er in voor, welken ik,
 wegens de overeenkomst van 't Gewas, allen
 hier zal beschryven.

I.
Sambucus
Ebulus.
 Laage.

(1) Vlier, die *Kruidig is, met driedeelige*
Kroontjes en Bladerige Stoppeltjes.

Men noemt deeze in ons Land, alwaar dezel-
 ve in sommige Provinciën niet ongemeen is,
Hadig of Laage Vlier, met den Hoogduitschen
 naam *Attig of Nieder-Holder* overeenkomstig,
 ge-

(1) *Sambucus Cymis trifidis*, *Stipulis foliaceis*, *Caule her-*
baceo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 369. p. 219. *Veg.* XIII. Gen.
 372. p. 244. *Samb. Caule Herbaceo simplici.* *Vir. Cliff. Fl.*
Succ. &c. *Samb. humilis f. Ebulus.* C. B. *Pin.* 456. *Ebulus.*
 FUCHS. *Hist.* 65. β . *Samb. hum. f. Ebulus laciniatis foliis.*
 C. B. *Pin.* 456.

gelyk de Engelschen haar ook *Dwarf-Elder* III. heeten. De Fransche naam *Yeble* is zekerlyk ^{AFDEEL.} van den Latynschen *Ebulus*, die wederom van ^{V.} *HOOFD-* 't Grieksch *Euboulos* afgeleid wordt, overeen- ^{STUK.} komstig. De Groeyplaats is door geheel Euro- ^{Vlier.} pa, aan de kanten van Wateren, Beeken en Rivieren. Men geeft 'er in Karniolie den naam van *Hebath* aan, in Sweeden dien van *Sommar-Hyll*, dat is Zomer-Vlier.

Van de gewoone Vlier verschilt zy byna alleen in hoogte en minder Houtigheid van Gewas, bereikende zelden de langte van een Mensch. De Stengen, die zy voortbrengt, zyn Kruidig en vergaan des Winters; doch hoekig en met verscheide Knoopen, even als de jonge Scheuten van den Vlierboom. De Bladen zyn ook gevind, maar smaller; de Bloemen groeijen aan Kroontjes, zyn wit van Kleur, en worden gevolgd van zwartachtig roode Besfen. Aangaande de bevrugting van hetzelfde heb ik elders een byzondere Waarneeming medegedeeld*.

* II. D.

Dit Gewas heeft een sterker Reuk dan de ^{I. STUK,} Vlier, ja zo sterk, dat sommigen het daarom ^{bl. 104.} voor Vergiftig hebben gehouden. De Konferf van de Besfen, niettemin, is op veele plaatfen in algemeen gebruik; dewyl zy, versch zynde, zagtelyk Afgang maakt, en oud zynde onder de Oplosfende Middelen geteld wordt. De middelste Bast, inzonderheid die der Wortelen, zet het Water sterker af, dan de middelste Bast der

D d 5

Tak-

III. Takken van den Vlierboom. De Bladen zyn vol
 AFDEEL. Olie, welke, daar uit geperst zynde, fterk door
 V. Braaken, Afgang en Waterlooizing, werkt,
 HOOFD- wordende flegts tot de Gifte van een Scrupel
 STUK. ingegeven, en de Bast, in Water gekookt, tot
 niet boven een Loot Gewigt. Het inwendig
 gebruik vereifcht voorzigtigheid. Uitwendig
 dienen de Bladen tot een Pap of Stoothing, die
 zeer oplofende is. Het Sap der Besfen, zo
 wel als dat der Bladen, is zeer bitter. De Wor-
 tels en Zaaden, zo wel als die, komen in de
 famenftelling van verfcheide Winkel-Middelen.

II. (2) Vlier, die Heefterachtig is, met vyfdee-
 Sambucus lige Kroontjes, de Bladen byna dubbeld
 Canadensis. gevind.
 Kanada-
 fche.

In Kanada is deeze door den Heer KALM
 waargenomen, die als een middeflag uitmaakt
 tusfchen de voorgaande en volgende Soort, ko-
 mende in Gedaante met beiden overeen, maar
 de Bladen, die gevind zyn, hebben alle de Vin-
 blaadjes ronder, en de agterften drievoudig. Het
 is een Heefterachtig Gewas, dat echter ook
 doorgaans in de Winter vergaat. Draadachtige
 Stoppeltjes, die geknot zyn, heeft het, even
 als de Vlierboom, en niet tot Blaadjes uitge-
 breid, gelyk de Laage Vlier.

(3) Vlier,

(2) *Sambucus Cymis quinque-partitis*, Fol. subbipinnatis,
 Caule Frutescente. *Syst. Nat. uts.*

(3) Vlier, die Boomachtig is, met vyfdeelige Kroontjes. III.
AFDEEL.
V.

Van dit bekende Gewas, niet minder algemeen door geheel Europa, zal ik niet uitvoerig spreken. De Latynfchen naam is *Sambucus*, de Franfche *Sureau*, de Engelfche *Elder* of *El-der-Tree*, de Hoogduitsche *Holder* of *Hollunder-Baum*. In Sweeden noemt men het *Flaeder*, in Schonen *Hyll*, in Gothland *Fulbom*. Wy geeven 'er den naam van *Vlaarboom* of *Vlierboom* aan. De Groeyplaats is niet alleen in Duitschland, zo LINNÆUS zegt, maar door ons geheele Wereldsdeel, en zelfs ook in Japan, zo zyn Ed. aantekent. HOOFD-
STUK.
III.
Sambucus
nigra.
Vlierboom.

De Vlierboom is zeer gewillig in 't groeijen, kunnende overal van enkele afgefneeden Takken, die men in den Grond fteekt, voortge-teeld worden, en maakende dan in 't kort een Haag of Bofchje uit. Op luuwe, befchaduwde, vogtige plaatfen groeit hy fterkst; doch op hooge Gronden is het Hout en de Vrugten beter. Dikwils krygt hy, door opfnoeijing, een Boomachtigen Stam, van een Voet dikte, en bereikt dan ook wel de hoogte van zestien of twin-

(3) *Sambucus Cymis quinquepartitis*, Caule Arboreo. *Ibid.* S. Caule perenni ramoso. *Hort. Cliff.* 109. ROYEN *Lugdbat.* 243. *Flor. Suec.* 250, 265. *Mat. Med.* 148. S. Fr. in umbella nigro. *item viridi*, *item laciniatis foliis*. C. B. *Pin.* 456. DOD. *Pempt.* 345. TOURNE. *Inst.* 606. HALL. *Helv.* 466. GOUAN. *Monsp.* 222. SCOP. *Carn.* 270. &c. &c.

II. DEEL. IV. STUK.

III. twintig Voeten. De jonge Takken zyn altoos
AFDEEL. van binnen voos , met een wit Merg gevuld,
V.
HOOFD- doch dit vergroeit allengs , gelyk in de Wyn-
STUK. gaard; zo dat het Hout, van den dikken Stam,
Vlier. hard en taay is , geelachtig van Kleur. De
 Schors is vol barften , Afchgrauw , gelyk die
 der Takken , doch daar onder zit een groene
 Bast, dien men de Middelfte noemt. De Bladen,
 die langwerpig en fcherp getand zyn, zitt
 ten by paaren , doorgaans vyf of zeven, aan
 een dikke Rib , zynde groen van Kleur en
 zwaar van Reuk: de Bloemen maaken breede,
 platte , ronde Kroontjes uit : zy zyn wit en
 aangenaam van Reuk : de Besfen eerst groen
 en door de ryphheid zwart , zeer fappig , bevat
 ten drie Zaadkorreltjes. Men vindt 'er, waar
 van de Besfen groenachtig of bleekgeel blyven,
 doch deeze zyn flegter. Ook is van den Vlier-
 boom , zo wel als van de Laage Vlier, eene
 aanmerkelyke Verfcheidenheid , met gefnipper-
 de Bladen, bekend.

De Konferf , die van het Sap der Besfen ,
 met Suiker , wordt gekookt, is een zeer goed
 Zweetmiddel, en dient ook in groote veelheid,
 en naar behooren gebruikt, om een zagten Af-
 gang te maaken. Dit zelfde doen de Bloemen,
 verfch zynde, doch gedroogd dient het Aftrek-
 zel daar van om de Doorwaafeming te bevor-
 deren. De jonge Spruiten en Knoppen, als
 Salade gegeten , zyn ook laxeerende, zo wel
 als

als het Zaad. Hier uit blykt, dat deeze Boom ^{III.}
 vry algemeene Geneesmiddelen voor de Ge- ^{AFDEEL.}
 zondheid uitlevert. Of hy dus ook in staat zy ^{V.}
 om het Leven der Menschen te verlangen en ^{HOOFD-}
 ze een hoogen Ouderdom te doen bereiken, ^{STUK.}
 gelyk sommigen schryven, is zo zeker niet. ^{Vlier.}
 In de Geneeskunde worden de Besfen, naar
 den Griekschen naam des Booms, *Grana Aëtes*
 geheten. Men heeft 'er ook een Vlier-Azyn,
 die zeer verfrischende is, zo wel als het gedestilleerde Water van Vlierbloemen. Maar bovenal en van de meeste uitwerking is de middelste Bast (*Cortex medianus*), welke echter zo geweldig niet werkt, als die van den Hadig of Laage Vlier, kunnende het uitgeperste Sap daar van tot een half of geheel Once, van Volwasfenen, worden ingenomen. Aan den Stam groeit eene Gom, van eene samentrekken- de hoedanigheid.

(4) Vlier, die Boomachtig is en samengestelde ^{IV.}
 Eyronde Trosfen draagt. ^{Sambucus}
^{Racemosa.}
 Berg-Vlier.

De byzondere gesteldheid der Bloemen, die by Trosfen groeijen, onderscheidt deeze Soort, welke haare Groeyplaats op de Bergen der Zuidelyke deelen van Europa heeft; weshalve men ze, met LOBEL, niet ten onregte *Berg-Vlier* mag

(4) *Sambucus Racemis* compositis ovatis, Caule arboreo. *Ibid.*
 ROYEN *Lugdbat.* 243. *Sambucus racemosa rubra.* C. B. *Pin.*
 456. GOUAN, HALL. &c. LOB. *Icon*, II. p. 163.

III. mag noemen. Zy komt ook op de Bergen van
 AFDEEL. den Elfaz en in Switzerland voor, alwaar de
 V. Heer HALLER dezelve als een Boompje van
 HOOFD- vier Voeten hoog vondt, in gedaante weinig
 STUK. van de gewoone Vlier verschillende, maar de
 Bloempjes en Vrugten aan ge-aairde Trosfen
 hebbende. De Bladsteelen en Aders der Bladen,
 als ook de Besfen, zyn rood.

S T A P H Y L E A. Pimpernoote.

De Kenmerken zyn: een vyfdeelige Kelk;
 vyf Bloemblaadjes: de Vrugten vergaarde Blaas-
 jes, die twee Zaaden bevatten, welke rond
 zyn met een Lidteken.

Twee Soorten komen 'er van voor, als volgt.

I.
Staphylea
pinnata.
 Gevinde.

(1) Pimpernoote met gevinde Bladen.

By den Griekfchen naam, *Staphylodendron*,
 welke een Druivenboom betekent, is dit Ge-
 was byna zo bekend, als by den Neerduitschen
Pimpernoote, die van het Hoogduitsch zyn af-
 komst fchynt te hebben. In 't Franfch worden
 de Vrugten of Zaaden *Bagenaudes a Paterno-*
stre, en het Gewas zelf *Nez coupé* getyeld,
 om dat de ronde Zaadkorrels of Nootjes, die
 Steenachtig hard zyn, naar Paternoster-Kraa-
 len eenigszins gelykende, als een Bakkesje met
 een

(1) *Staphylea* Fol. pinnatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 371. p.
 219. *Vég.* XIII. Gen. 374. p. 244. ROYEN *Lugdat.* 436.
Staphylodendron. TOURNEF. *Inst.* 616. DALECH. *Hist.* 102.
Pistachia sylvestris. C. B. *Pin.* 401.

een afgesneden Neus vertoonen. De Engelschen noemen het *the Bladder - Nut - Tree* of de Blaas - Nooten Boom , gelyk *Tragus* hem *Nux Vesicaria* getyeld hadt , en *DALECHAMP* *Baguenaudier* , doch die naam komt eigentlyk de Lombardise Linzen toe. Deeze laatste noemt hem in 't Fransch ook *Arbre du Raisin* , dat is Druivenboom.

't Gewas , dat in de Zuidelyke deelen van Europa wild groeit , is in onze Tuinen bekend en verdraagt de Winterkoude. Het blyft aldaar een Boompje , wit van Schors en groen van Hout , met veel Merg , de Bladen als die van Vlier of Eschen hebbende , doch zonder Reuk en donker groen. De Bloemen komen aan hangende Trosjes voort , en bestaan uit vyf Blaadjes , veel kleiner dan de verdeelingen van den Kelk , waar binnen zy als een Kroesje op een Schenkbord zig vertoonen. Zy zyn witachtig , met witte Meeldraadjes en een dubbelen Styl , volgens *RAY*. De Heer *HALLER* , die het in Switserland vindt , zegt dat in het midden van de Bloem als twee Peultjes zyn , welken in de gezegde Blaasachtige Vrugt , die echter ook wel driehokkig is , veranderen. De Pitten van de Nootjes , daar men dikwils Roozekransen van maakt , zyn eetbaar , doch wat walgelyk. Deeze Nootjes gelyken zo zeer naar eens Menschen Hoofd in 't klein , dat men 'er met weinig moeite Bekkeneeltjes van snyden kan. In den Elfaz , omstreeks Weenen in Duitschland , en in En-

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.
*Pimper-
noot.*

ge-

III. geland , groeit deeze Blaasnooten-Boom ook ,
 AFDEEL. V. zo 't fchynt , in 't wilde , maakende fomtyds
 HOOFD- Boompjes van tien Voeten hoogte.
 STUK.

II. (2) Pimpernootte met drievoudige Bladen.
Staphylea trifolia.
 Driebladige.

Behalve de voorgaande is 'er een *Virginifche* Pimpernooten-Boom bekend , met drie Bladen aan een Steel , en de Vrucht in drieën verdeeld hebbende , welken de Engelschen te Nieuw Jork , volgens COLDEN , *Bladdermut* , dat is Blaasnoot , noemen. Deeze verdraagt , volgens MUNTING , ook onze Winterkoude , zonder hinder , doch een *kleinere* , ook driebladig en zeer fchoon van Gewas , in 't Jaar 1656 , door den vermaarden Engelschman TRADESCANT , uit Amerika overgebracht , was teerder , en moest des Winters in huis gezet worden. Van deeze is my niets meer bekend (*).

T A M A R I X. Tamarifch.

Een vyfdeelige Kelk en vyfbladige Bloem , waar op een Zaadhuisje volgt , dat driekleppig is met ééne Holligheid , bevattende gepluisde Zaaften ; maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geflagt , waar in twee Soorten , beiden Europifche Gewasfen , vervat zyn.

(1) Ta-

(2) *Staphylea Fol. ternatis. Ibid. Novob. 62. GRON. Virg. 34 , 47. HERM. Lugdb. 230. Pistachia Virginica fylvestris trifolia. MORIS. Blas. 295.*

(*) *Staphylodendron trifoliatum minus. MUNT. RAJ. Hift. p. 1919.*

(I) Tamarifch met vyfmannige Bloemen.

Men heeft deeze, die in Italie, Vrankryk en Spanje, doch meest, zo 't fchynt, omstreeks Narbonne en Montpellier in Languedok, aan den Zeekant groeit, door de fynheid der Bladen onderscheiden gehad, maar het verschil der Meeldraadjes in getal maakt een vaster Kenmerk uit. Doorgaans valt deeze Heesterachtig, doch wordt fomtyds ook wel een taamelyke Boom. De Blaadjes zyn zeer fyn, als die van Heide of Cypressen, witachtig groen; de Bloemen komen Aairswyze aan de enden der Takjes voort; zy zyn klein, van buiten paarfch met vyf Meeldraadjes en daar op volgt een Wollig Zaad, door den Wind verftuivende, even als 't Zaad der Wilgen en Popelieren. Hier volgen aanstonds weder Bloemen op, des dit Gewas wel driemaal 's Jaars bloeit. Des Winters verliest het zyne Blaadjes, zelfs in Spanje, zo CLUSIUS aantekent, die 'er Boomen van gezien hadt, zo dik, dat menze naauwlyks kon omvademen. Boven Madrit was een groote Vlake vol van zodanige Tamarifch - Boomen. Het groeit ook in Griekenland, in Asie aan de Kaspifche Zee, en

III.
AFDEEL,
V.
HOOFD-
STUK.
I.
Tamarix
Gallica.
Fransche.

(1) *Tamarix Floribus pentandris. Syst. Nat. XII. Gen. 372. p. 219. Veg. XIII. Gen. 375. p. 244. Hort. Cliff. 111. ROYEN Lugdun. 436. SAUV. Monsp. 45. GOUAN Monsp. 429. HORT. Ups. 96. Mat. Med. 154. Tamarix altera Folio tenuiore f. Gallica. C. B. Pin. 485. LOB. Icon. II. 218. Myrica sylvestris prima. CLUS. Hisp. 104. Ic. 105.*

E c

II. DEEL, IV. STUK.

III. en overvloedig in Perfie, op drooge, dorre Vel-
 AFDEEL, den, in een zoute Grond.
 V.

HOOFD- (2) Tamarifch met tienmannige Bloemen.
 STUK.

II. Deze Soort maakt den gewoonen Tamarifch-
 Tamarix boom uit, die gemeen is in Duitschland, op de
 Germani- Zandige Oevers en Eilandjes of Ondiepten,
 ca. welke met hoog Water onder loopen, zo in de
 Duitfche. Rhyn, als in de Donau en andere Rivieren, of
 aan de kanten van Moerasfen. In alle Taalen
 van Europa, byna, voert dezelve een naam,
 die met den Latynfchen *Tamariscus* strookt,
 doch CLUSIUS heeft deeze, zo wel als de
 voorige, onder den naam van *Myrica* befchree-
 ven en afgebeeld, noemende de andere de
 Spaanfche of Franfche, en deeze de Oosten-
 rykfe. Hy merkt aan, dat dezelve veel kleiner
 is, nooit Boomachtig, gelyk die; hebbende de
 Takken dikker en de Blaadjes grover. „ Alle
 „ Jaaren, (zegt hy,) brengt dezelve nieuwe
 „ Scheuten voort, van een Elle lang, die groen
 „ zyn, loopende meest allen uit in zekere Aair,
 „ van een Handpalm of een half Voet lang, uit
 „ Bloemen bestaande, die paarfchachtig wit
 „ zyn, van vyf Blaadjes, grooter dan die der
 „ Franfche, en daar op volgen langwerpige ge-
 „ spit-

(2) *Tamarix* Flor. decandris. *Ibid.* Hort. Cliff. 111. ROYEN
Lugdun. 436. SCOP. *Carn.* 320. HALL. *Helv.* 419. MAPP. *Als.*
 299. *Tamarix* Fruticosa Fol. crassiore five Germanica. C. B.
Pin. 485. LOB. *Icon.* II. p. 218. *Myrica* Pannonica. CLUS.
Pann. p. 27. *Icon.* 296.

„ spitste Kelkjes , die gaapende een gepluisd ^{III.}
 „ Zaad , als dat der Wilgen , vertoonen.” Dok- ^{AFDEEL}
 tor SCOPOLI nam waar , dat het getal der ^{V.}
 Meeldraadjes verschillende is , en dat de Bloem ^{HOOFD-}
 drie Stempels heeft zonder Styl. De Hoog- ^{STUK.}
 leeraar DE GORTER vondt 'er gemeenlyk tien , ^{Tamaris-}
 op twee ryën , van onderen samengegroeid , en ^{sch.}
 een Stampertje in drieën gefneeden , dat zig als
 een Pluimpje vertoont (*).

De Bast der Wortelen van den Tamarisch-
 boom is hedendaags in de Apotheeken bekend
 en zo wel in Aftrekzel als Afkookzel in gebruik
 als een Middel , dat de Veerkragt der Vaste
 deelen van ons Lighaam verfterkt en dus de Ont-
 lastingen der Vogten bevordert , inzonderheid
 door de Waterlooizing. Tot de meeste slepen-
 de Kwaalen , daar geen Verftopping in de Inge-
 wanden of Verteering van dezelve plaats heeft ,
 is hetzelfde dienftig. Men wil dat 'er de Milt
 door verkleind worde. Sommigen doen deezen
 Bast of het Loof , in plaats van Hoppe , in den
 Brouwketel. Men heeft het gebruik des Houts
 ook in Bloedzuiverende Dranken aangepreezen :
 anderen verhaalen , dat door een langduurig ge-
 bruik van het Afkookzel van het Hout en den
 Bast

(*) Zie zyn Ed. onderzoek , of de zogenaamde *Heyde in de Wildernissen en in de Woestynen* , daar de Propheet JEREMIAS , Kap. XVII. v. 6. en Kap. XLVIII. v. 6. van spreekt , niet veeleer een Soort van *Tamarischboom* zy. *Verhand. der Holl. Maatsch. XV. DEEL* , bladz. 126 , enz.

E e 2

III. Bast met Krenten, warm ingenomen, de Schurft
 AFDEEL. genezen worde. Voor 't overige is dit Gewas,
 V. als naauwlyks eenig Voedzel verschaffende aan
 HOOFD- Mensch of Beest, van ouds een zinnebeeld ge-
 STUK. weest van Ongeluk en Vervloeking.

Gallen
 draagende. Dat de Tamarifchboom fomtyds, even als de
 Eiken, met Galnooten beladen zy, zodanig,
 dat de Takken 'er byna door breeken, verhaalt
 BELLONIUS, en zegt, dat dezelve in Egypte,
 op Aardige of Zandige, op vogtige of drooge
 plaatfen, by Boschjes voortkomt. Hy hadt 'er
 groote Boomen van gezien, en die Galnooten,
 oudtyds in de Geneeskunde van veel gebruik,
 werden *Chermafel* genoemd by de Arabieren.
 Dit fchynt de Tamme Tamarifch van DIOS-
 CORIDES te zyn, welken die Autheur verze-
 kert in Egypte en Syrie te groeijen, wordende
 mooglyk om zyne Galnooten aldaar aange-
 kweekt. De gemelde Heer D. DE GORTER,
 houdt dezelve voor eene Verfcheidenheid van
 den Franschen Tamarifch, die byde Arabieren
Tharfe en by de Ingezetenen *Atle* geheten wordt,
 welken naam zy ook, volgens ALPINUS, by
 de Egyptenaaren voert. En dit Gewas zou
 dan door 't Hebreeufch woord *Araar*, dat in
 de Heilige Schrift Heyde vertaald is, bedoeld
 worden; zo zyn Ed. oordeelt (*).

X Y L O P H Y L L A. Houtenblad.

De Kenmerken hier van bestaan in een vyf-
 dee-

(*) De Ethiopifche Tamarifch is de *Brunia lanuginosa*: zie
 hier voor bladz. 330.

deelige gekleurde Kelk, zonder Bloemblaadjes, met drie gefcheurde Stempels, en een driehokkig Zaadhuisje met dubbelde Zaaden.

III.
AFDEEL.
V.

HOOFD-
STUK.

(1) Houtenblad met smalle Bladen en vierhoekige Takken.

I.
Xylophylla longifolia.
Langbladige.

Deeze Oostindifche is door RUMPHIUS befchreeven, die zegt, dat dezelve alleen op 't Eiland Ceram groeit. Het is een Heefterachtig Boompje, den Stam naauwlyks een Arm dik hebbende, doch van een hard en vast Hout, in veele Takken uitgespreid, waar van de Hoofdtakjes naauwlyks een Vinger dik en rond zyn. Het bovenfte verdeelt zig in verſcheide ſmalle Bladeren, van byna anderhalf Voet lang, en omtrent een halven Vinger breed, aan de kanten ingekeept. Zodanige Bladen groeijen Waaijerswyze aan een ander Blad, hetwelke in een Houtachtig Takje verandert. De Vruchten komen uit de Keepen der Bladen voort, gelykende naar Laurier-Boontjes, en bevattende een Pit, die aangenaam van Smaak is, als de Hazelnooten. Het ſchynt derhalve een ander Gewas te zyn, dat onze Ridder heeft onderzocht, of mooglyk het Mannetje, geevende Bloemen tot de Keepjes der Bladen uit.

(2) Hou-

(1) *Xylophylla* Fol. linearibus Ramis tetragonis. *Syst. Nat.* Neg. XIII. Gen. 1299. p. 244. *Mant.* 221. *Xylophyllos* Ceramica. RUMPH. *Amb.* VII. p. 19. T. 12.

E c 3

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
V.

(2) Houtenblad met Lancetvormige Bladen
en ronde Takken.

HOOFD-
STUK.

II.
Xylophylla
latifolia.
Breed
bladige.

Deeze is uit het Geslagt van *Phyllanthus* thans hier overgebracht, en maakt die zeldzaame Westindische Plant uit, door verscheidene afgebeeld, tot welke de voorgaande bevoorens was betrokken. De gezegde naam was 'er aan gegeven, om dat zy haare Bloemen voortbrengt uit de hoeken, die de Tandjes der Bladen maaken: doch dit heeft maar by de punten der Bladen plaats, gelyk men in de Afbeelding daar van by SEBA en by anderen, als ook in de Openbaare Kruidtuinen, aan het groeiend Gewas zelf, kan zien. De Bladen, die aan een Heesterachtige Steng groeijen, zyn dik en styf, krom Lancetvormig, licht groen van Kleur, doch gelyken weinig naar die van Varen, volgens 't gene men uit de benaaming van PLUKENETIUS vermoeden zou. „ Voor „ weinige Jaaren, schryft de Heer N. L. BUR- „ MANNUS, is van deeze Soort, uit Vrankryk, „ eene Verscheidenheid in onzen Tuin over- „ gebracht, welke veel tederer is, hebbende de

(2) *Xylophylla* Fol. Lanceolatis, Ramis teretibus. *Ibid.* *Phyllanthus* epiphyllanthus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1050. p. 620. Phyll. fol. latioribus utrinque acum. apicem versus crenatis. BROWN. *Jam.* 138. *Hort. Cliff.* 439. ROYEN *Lugd.* 200. *Phyllanthus* Amer. Planta, Flor. e sing. Fol. crenis proferens. COMM. *Hort.* I. p. 199. T. 102. SEB. *Kab.* I. p. 21, T. 13. f. 2. CATESB. *Car.* II. T. p. 26. *Filicifolia* Hemionitidi affinis &c. PLUK. *Alm.* 154. T. 247. f. 4. & T. 36. f. 7.

„ de Steng en Bladen roodachtig en zeer glad, III.
 „ met rosfe Aderen.” De Groeyplaats is in ^{ARDEEL}
 Zuid-Amerika en op de Westindische Eilan- ^{V.}
 den. ^{HOOFD-}
STUK.

Alzo de Vierwyvigen ; onder de Vyfmanni-
 ge Planten , geen Heesters opleveren , gaa ik
 tot de Vyfwyvigen over. Daar onder heb ik
 het Geslagt van *Aralia*, wat de Boomachtigen
 aangaat , reeds beschreeven ; de overige Soor-
 ten behooren tot de Kruiden. Het Geslagt
 van *Barrera* is thans vernietigd. De *Statice* ,
Linum , *Crasfula* , bevatten wel eenige Soor-
 ten , die Heesterachtig zyn , doch deeze kun-
 nen niet gevoeglyk van de anderen afgezonderd
 worden. Dus blyft nog maar één Geslagt , in
 deeze Klasfe , te beschryven over , genaamd

M A H E R N I A.

Een vyftandige Kelk met vyf Bloemblaadjes
 en vyf Honigbakjes , die Hartvormig zyn , on-
 der de Draadjes geplaatst , en eene vyfhokkige
 Vrucht , maaken de byzondere Kenmerken uit.

Twee Soorten , beide Kaapfche Gewasfen ,
 komen 'er in voor , als volgt.

(1) *Mahernia met gekranste smalle Bladen.*

Deeze Soort heeft eene Heesterachtige Steng ^I
 met Draadachtige Takken , die uitgespreid zyn ; ^{Mahernia}
 de Bladen aan Kransjes , dikwils van agt tot ^{verticilla-}
^{ta.} ^{Kransbla-}
^{dige.} tien ,

(1) *Mahernia* Fol. verticillatis linearibus. *Syst. Nat.* XII,
 Gen. 1255. p. 227, *Veg.* XIII. p. 253. *Mant.* 59.

E e 4

III. tien, smal, nauwlyks verdeeld of Vinachtig.
 AFDEEL. De Bloemen zyn geel en komen meest twee
 V. op een Steeltje, gelyk in de *Hermannia*, voort.
 HOOFD-
 STUK.

II. (2) *Mahernia met driedeelig gevinde Bladen.*

Mahernia
pinnata,
 Vinbladi-
 ge.

Deeze is te vooren *Gevinde Hermannia* ge-
 noemd geweest, doch, om dat de Honigbakjes
 afgezonderd zyn, wordt zy thans hier betrok-
 ken. BOERHAAVE noemde ze *Heesterach-*
tige Hermannia, met fyn gesnipperde Bladen
 en eenen rooden Steel. PLUKENETIUS geeft
 kleine Bladen, als van Hertshoorn, aan derge-
 lyken Heester, dien hy afbeeldt, en COMME-
 LYN noemt hem *Afrikaansche Blaasdraagende*
Ketmia, met Kruisbezie. Bladen, die eene ge-
 draaide Zwavelkleurige Bloem heeft. Het Loof
 van deeze verschilt aanmerkelyk. De Steng is
 rond en oneffen, maakende in onze Kruidtui-
 nen somtyds een Boompje, van vyf Voeten
 hoogte: de Blaadjes zyn groen en in verschei-
 de Slippen verdeeld: de Bloemen komen, twee
 by elkander, op een lang Steeltje, uit de Oxels
 der Bladen voort, en hangen nederwaards, by-
 na als die der Akeleijen, Zwavelkleurig, en de
 Vrucht,

(2) *Mahernia* Fol. tripartito - pinnatifidis. *Ibid.* *Hermannia*
pinnata. *Sp. Plant.* 943. *Herm. Fol. tripartitis media pinnati-*
fida. *Hort. Cliff.* 342. ROYEN *Lugdbat.* 348. *Hermannia fru-*
tescens, Folio multifido tenui. BOERH. *Lugd.* I, p. 273.
Ketmia Afr. Vesicaria Uvæ crispæ foliis. COMM. *Rar.* 7. T.
 7. *Cistoides Frutex Æthiopicus* &c. FLUK. *Mant.* 50. T.
 344. f. 3.

Vrugt, in een Blaasachtige Kelk verholen, is in vyf Holligheden verdeeld, met kleine Zaa-
jes. Zelden komt dezelve tot rypheid in ons
Klimaat.

III.
AFDEEL.
V.
HOOFD-
STUK.

VI. H O O F D S T U K .

Beschryving van de HEESTERS, wier Bloemen zes Meeldraadjes hebben, deswegen ZESMANNIGE genaamd, waar van de Yucca's, het Rotting-Gewas, en de Berberisfen, de bekendste zyn.

Het eerste Geslagt, dat hier voorkomt, voert den naaam van

Y U C C A .

Het zelve behoort tot de Eenwyvigen van deeze Klasse, dat is, die maar één Styl of Stempel hebben. De Bloem is wyd Klokvormig, zonder Styl: de Vrugt driehokkig. Het bevat de vier volgende Soorten.

(1) *Yucca met geheel effenrandige Degenvormige Bladen.*

I.
Yucca
Gloriosa.
Pragtige.

Dit Geslagt heeft onze Ridder den Amerikaan-

(1) *Yucca Foliis integerrimis. Syst. Nat. XII. Gen. 425. p. 248. Veg. XIII. Gen. 429. p. 277. Vir. Cliff. 29. Hort. Cliff. 130. Hort. Ups. 88. ROYEN Lugdbat. 29. Yucca Fol. Aloës. C. B. Pin. 91. BARR. Rar. 70. T. 1194. Cordyline Fol. pungentibus integerrimis. ROYEN Lugdbat. 22.*

E e 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. kaanschen en weezentlyk Barbaarschen naam ,
 AFDEEL VI. die nauwlyks voor ons uit te spreken is , laa-
 HOOFD- ten behouden. En deeze naam schynt eigent-
 STUK. lyk , by overdragt , van dat Gewas , anders
Tucca. *Manihot* genaamd , 't welk het gewoone Brood
 der Amerikanen uitlevert (*) , op deeze toe-
 gepast te zyn. Zy spreken 't zelve als *Hyjuca*
 uit. De tegenwoordige Soort voert den by-
 naam wegens haare Pragtige Vertooning. Men
 vindt dezelve *Tucca met Aloë-Bladen* getyteld
 van C. BAUHINUS. Uit een knobbeligen
 Wortel van zelfstandigheid als een Raap , maar
 harder en vol Sap , dat zoet van Smaak is ,
 komt een Kroonswyze Stoel van Degenvormi-
 ge Bladen voort , somtyds een Elle lang , styf
 en spits , altoos groen , uit welker midden , in
 sommige Jaaren , een Steng schiet van drie Voc-
 ten hoog , die Houtig is en stevig , Pierami-
 daalswyze bezet met kleine Takjes , waar aan
 witte Klokvormige Bloemen hangen , van bui-
 ten roodachtig , doch waar op , in onze Gewes-
 ten geen Zaad volgt ; maar in Provence , daar
 men 't Gewas in de Vaste Grond laat overwin-
 teren , brengt het ryp Zaad voort. Door het
 affnyden der Bladen krygt hetzelfde een blyven-
 den Stam , van aanmerkelyke hoogte : weshalve
 het zekerlyk behoort tot de Heesterachtige Plan-
 ten. Men heeft 'er geen nuttigheid van , buiten
 het

(*) Het zelve zal men vervolgens in 't Geslagt van *Jatropha* beschreeven vinden. Sommigen hebben het met deeze verward, Zie BOERH. *Hist. Plant.* Lond. 1731. p. 606.

het Sieraad. Zonderling is 't, dat een dergelyk Gewas uit Kanada overgebracht ware in den Farnesiaanschen Tuin, zo ALDUS verhaalt, die 'er de Bloemen van afbeeldt; doch deeze hadden éénen wel duidelyken Styl en vyf dikke Meeldraadjes. Het bragt zelfs te Rome geen Zaad voort (*).

(2) *Yucca met gekartelde Lancetvormige Bladen.* II.
Yucca
Aloifolia.
Aloëbladi-

De Gekartelde Bladen onderscheiden deeze, welke Boomachtig is, volgens COMMELYN, die dezelve noemt *Aloë met Bladen van Yucca*. De Stam heeft, zo dra hy uit den Grond voortkomt, zegt hy, reeds anderhalf Voet dikte, en daar onder wel derdhalven Voet, en meer; wordende eens Mans langte hoog, en aan 't boven- end Bladen uitgeevende, langer dan twee Voeten, aan beide enden smal, twee Duimen op 't breedste.

(3) *Yucca met gekartelde knikkende Bladen.* III.
Yucca
Dee-*Draconis*.
Draak-
boombla-
dige.

(*) *Rar. Plant. Hort. Farn. Rom. 1625.*

(2) *Yucca* Fol. crenulatis strictis. *Ibid.* *Yucca arborescens*, Fol. rigidioribus rectis ferratis. DILL. *Elth.* 435. T. 323. f. 416. Aloë *Yuccæ* fol. caulescens. PLUK. *Alm.* 19. T. 256. f. 4. Aloë Amer. *Yuccæ folio*, *Arborescens*. COMM. *Pral.* 64. T. 14.

(3) *Yucca* Foliis crenatis nutantibus. *Ibid.* *Yucca Draconis folio serrato*. DILL. *Elth.* uts. COMM. *Pral* 42, 67. T. 16. *Draconi Arbori affinis Americana*. C- B. *Pin.* 506. Cord. fol. pung. crenatis. ROYEN *Lugdb.* 22.

III. Deze gelykt, wat de Bladen aangaat, veel
 AFDEEL. naar den Draakboom, en is, gelyk de voor-
 VI. gaande, een Westindifch Gewas. COMME-
 HOOFD. LYN noemt het *Amerikaanfche Aloë* met Zaags-
 STUK. wys' getande Draakbooms-Bladen. „ Een
 „ groote dikke knobbelige Wortel (zegt hy)
 „ brengt een Plant voort, hooger dan drie
 „ Voeten, welke uit Bladen bestaat van twee
 „ Voeten lang, naauwlyks een Duim breed, en
 „ allengs in een spitse Punt uitloopende, 't welk
 „ hun van de Bladen des Draakbooms onder-
 „ scheidt.” De Bladen, merkt hy aan, staan
 overend, doch sommigen zyn in de Afbeelding
 knikkende voorgesteld. Hy dagt of deeze ook
 de Aloë met Yucca-Bladen van SLOANE,
 welke van de Engelschen op Jamaika *Silkgrasf*,
 dat is Zyde-Gras, genoemd wordt, mogte zyn,
 doch dit fchynt tot de volgende te behoo-
 ren.

IV. (4) *Yucca met Zaagswys' Vezelige Blada.*

Tucca
filamentosa.
 Draadige.

Deeze, die in Virginie groeit, heeft de Bla-
 den Lancetvormig gespitst, effenrandig en aan
 den Rand Vezelig, volgens den Heer GRO-
 NOVIVS. Een zeer fraaije Afbeelding is door
 TREW aan 't licht gegeven van dit Gewas,
 't welk in de Kruidtuin van COLLINSON,
 te Londen, een Bloemsteng, van by de vyf
 Voe-

(4) *Tucca* Fol. serrato-filamentosis, *Ibid.* GRON. *Virg.* 152.
 TREW. EHRET. T. 37. MOR. *Hist.* II. 'p, 419, *Yucca* Virginia-
 na, Fol. per marginem apprimè filatis. PLUK. *Alm.* 396.

Voeten hoog, heeft voortgebragt. CLAYTON III. zegt, dat het in Virginie op de Zandige Oe-^{AFDEEL.} VI. vers der Rivieren groeit. Van deeze of de ^{HOOFD-} eerste Soort verhaalt MUNTING, dat hy aan ^{STUK.} den Bloemsteng van eene Plant, in zyne Tuin groeiende, in den jaare 1648 geteld hadt, driehonderd-vierenzestig Bloemen, witachtig van Kleur, doch zonder eenige Reuk, aan bruinroode Steelen hangende, en, gelyk de Bloemen die men Kievits-Eijeren noemt, van onderen zig open doende, hebbende de minste daar van de grootte van een Hoender-Ey.

A L O ë.

Schoon het Geslacht der *Aloë* ook eenige Heesterachtige Soorten uitlevert, zal ik, om dat de meesten de gestalte van Kruiden en vee- len geen blyvende Steng hebben, dezelve tot de beschryving der Kruiden spaaren. Wy komen dan tot de

C A L A M U S. Rotting-Gewas.

Waar van de Kenmerken zyn, een zesbladi- ge Kelk zonder Bloemkrans, de zes Meeldraad- jes en den Styl bevattende, terwyl het Vrucht- beginzel een drooge eenzaadige Vrucht uitle- vert, die naar een Appeltje gelykt, met Schub- ben agterwaards bekleed.

Tot eene zelfde Soort (1) betreft onze Rid-

I.
der *Calamus*
Rotang.
Oostin-
disch.
XIII.

(1) *Calamus. Syst. Nat. XII. Gen. 433. p. 250. Veg.*

III. der alle de Verscheidenheden van *Rotting-Riet*,
 AFI EEL. welke by RUMPHIUS afgebeeld zyn, en onder
 VI. den naam van *Rottang* voorgesteld als Heesters
 HOOFD- of Struik-Gewasfen van meer of minder hoog-
 STUK. te en verschillende gedaante. Dus spreekt die
Rotting-
Gewas. Auteur van een *zwart*, van een *wit*, van een
Teenachtig en van een *Zweepachtig* of Ruiters
Palm-Riet; wordende deeze laatste naam daar
 op toegepast, om dat zy in Gewas naar de
 Palmboomen gelyken, en de eerste voert by
 hem, deswegen, den naam van *Kalappus-Rot-*
tang, als naar den Kokosboom zweemende,
 hoewel dezelve meer overeenkomst met den
 Sagoe- of Meelboom heeft, die door my om-
 * II. D. standig is beschreeven*. Dezelve wordt van
 I. STUK, RUMPHIUS *Olus Calappoides* getyeld, om
 bladz. 182. dat hy een eetbaare Struik, naar den Kool der
 Kokosboomen gelykende, uitlevert.

De *Rottang*, in 't algemeen, zegt hy, is
 een Doornachtig Gewas, geevende uit den Wortel
 eerst als een Boschagie van jonge Palmboompjes,
 die in een kring staan, aan de Rugzyde ge-
 doornd, en Bladen uitgeeven, welke zig als ge-
 vind

XIII. Gen. 436. p. 279. *Arundo Nucifera Rotang dicta &c.*
 PLUK. *Alm.* 53. *Arundo Rotang dicta.* PIS. *Mant.* 488. *A-*
rundo Zeylanica spinosissima major &c. BURM. *Zeyl.* 36. *Fl.*
Zeyl. 468. *Fructus Cannæ de Benghala.* C. B. *Pin.* 405. *Tsiere*
Tsiurei. *Hort. Mal.* XII. p. 121. T. 64, 65. *Palmjuncus Ca-*
lapparius; niger; albus; verus; Viminalis; Equestris; Zalac-
ca; Draco. RUMPH. *Amb.* V. p. 88, &c. T. 51-58. BURM.
Fl. Ind. p. 84.

vind vertoonen , doch ieder op zig zelf naar de Bladen van Riet gelyken. Uit het midden van dit Boschje schiet een Hoorn , van wel twaalf Voeten lang , eer die zig in Takken verdeelt. Deeze Hoorn geeft dikwils twee of drie Ryzen uit , van een Duim dik en van ongelooflyke langte , somtyds tot honderd en meer Vademen , ja in sommige Landen heeft menze twee- of driehonderd Vademen lang gemeten. Zy zyn in Leden, van één, twee of drie Voeten, verdeeld, en uit ieder Lid komt een gebladerd Takje voort, dat met Doornen bezet is. Men noemtze Touwen, om dat de Boomen daar door als aan elkander gebonden, ja zodanig samengevlochten worden, dat men den eenen dikwils zonder den anderen, of zonder dit Touw af te kappen, niet kan vellen. Het maakt niet minder verwarring in de Boschen, dan de andere Boschtouwen, waar van voorheen gesproken is *, en wegens de Doornen, die 'er aan zyn, blyft men 'er overal met de Kleederen in hangen, of kwetst zig deerlyk aan den naakten Huid. Behalve de Doornen hebben sommige Soorten Haakjes aan de Bladdragende Takken, die de scheuring en kwetzuur nog veel erger maaken. Als het Touw afgekapt wordt, stroomt 'er, met eenig geruis, een drinkbaar Water uit, dat tot laafenis verstrekt in drooge Wildernissen. Het is met een ruige Huid of Wollige Schors bekleed, waar onder de Rottang verborgen zit, die daar uit gehaald

III.
AFDEEL
VI.
HOOFD-
STUK.
*Rottang-
Gewas.*

*Bladz.

145.

in

III. in 't eerst kleverig is, doch door schuuren droog
 AFDEEL. VI. wordt en handelbaar.

HOOFD-UIT den naam moet men niet denken, dat dit
 STUK. Gewas al onze Handrottingen uitlevere. De bes-
 De Rot-
 tingen. ten komen van Malakka, Siam of elders aan de
 Kust van Indie, en zyn Uitloopers, zo men
 wil, van eene Soort van Bamboezen, mooglyk
 behoorende tot die, welke van my reeds be-

† II. D. schreeven is †. Het Wilde Boomriet, *Bulu Swan-*
 II. STUK, gi genaamd, levert door zyne kruipende Tak-
 bladz. 58. ken of Wortelen, in Japan en China, zekere
 Geknobbelde Handrottingen uit, zegt RUM-
 PH I U S. Dat Rotting - Riet, 't welk her-
 waards in omgedraaide Bosfen overgebracht,
 en aan stukken gefneeden doorgaans tot het uit-
 kloppen van de Vloer - Matten gebruikt wordt,
 is zekerlyk van dit Rotting - Gewas afkom-
 stig. Verscheide van de dunste Soorten wor-
 den door de Indiaanen tot allerley Vlegt- en
 Bindwerk gebruikt.

verschil Die hy de *Kalappus - Rottang* noemt, dient
 van Rot-
 tingrieten. echter daar toe niet, maar men eet daar van de
 toppen, even als van den Koolboom of Pal-
 miet, en de Vrugten, die aan Trosfen groeijen,
 kunnen, by gebrek van Areeknooten, met Betel
 gekaauwd worden. De *Zwarte* deugt weinig,
 doch de *Witte* is tot allerley Vlegtwerk zeer
 bekwaam, leverende Stokken uit van twee Vin-
 geren dik, welke men ten dien einde aan Rie-
 men snydt en verder zo dun splyt als men wil;
 waar van dat Werk gemaakt wordt, dat men

gespleeten Rotting noemt. Het Touw heeft III. geen Doornen , maar is met een dergelyken AFDEEL. VI. Huid bekleed , en in 't eerst kleverig van bui- HOOFD- STUK. ten. Van de gene , welke hy de *Echte Rot-tang* tytelt , zo de Arakanfche als de Palambangfche , wordt in Indie veel gebruik gemaakt tot Handrottingen of Wandelftokken , maar de Leden vallen niet boven een Voet lang. De Chineezen vlegten 'er Touwen van , zo tot Ankers , als om hunne Vaartuigen vast te binden en de Vifchfuiken neder te laaten. Tot allerley Bindwerk , niettemin , is het zogenaamde *Teenen Palmriet* dienftigst , dat naauwlyk dikker is dan een Pennéfchaft , vallende op Java en de naby gelegene Eilanden. Hier van worden door de Javaanen , Matten , Manden , Korven en allerley Huisraad , Stoelen en Blinden voor de Venfter-Raamen , ook Touwen en wat dies meer is , met veel Konst vervaardigd. Het *Ruiters-Palm-Riet* heeft het dunfte Touw van allen , hoewel weinig dunner dan het laatstgemelde. Men gebruikt het , te Paard zittende , in plaats van een Karwas , als ook om de Slaaven en Kinderen te kastyden , in plaats van een Zweep : waar toe alleenlyk het agter-end genomen wordt , zynde het overige mede tot bind- en Vlegtwerk dienftig. Van deeze laaften komen aanmerkelyke veranderingen voor , en de Vruchten zyn in sommigen niet grooter dan Erwtten , doch anders van dergelyk Knooppige gefchubde gefalte.

FF

De

III. De *Zalack-Struik*, eindelyk, is een Gewas
 AFDEEL. van de zelfde gedaante, maar dat geen Touw
 VI. voortbrengt, donker groen van Loof. Hier
 HOOFD- aan komen Vruchten, van grootte als Oranje
 STUK. Appelen, die ook een gefchubden Bolfter heb-
 Zalack- ben, waar binnen drie Zaadkorrels als Snap-
 struik. haan-Kogels, zittende in een zeer aangenaam
 rins Vleefch, dat de Maag verfterkt en zeer
 gezond op de Zee-Reizen is. Hier van wor-
 den geheele Potten ingepekelde; doch op lange
 Reizen verliest het zyn aangenaamen Smaak;
 hoedanigen CLUSIUS hier in Holland geproefd
 hadt, welke ingelegd uit Oostindie overgebracht
 waren. Ik heb zodanig eene Vrucht van deeze
 of een andere Rottang-Soort.

Draaken- Tot dit Geflagt wordt betrokken dat Palm-
 Bloeds Riet, hetwelke insgelyks de Gom, die men
 Palmriet. *Draakenbloed* noemt, uitlevert, deswegen *Pal-
 mi-Funcus Draco* van RUMPIUS getyteld. Ik
 heb daar van reeds eenig gewag gemaakt*, en
 zal hier de befchryving kortelyk mede deelen,
 * Zie II. D. II. STUK, bladz. 229. welke KAEMPFER van dit Gewas geeft, dat
 hem in Oostindie voorgekomen was (*). „ Het
 „ groeit op 't hoogst drie Vademen hoog, zyn-
 „ de overal bezet met lange, dunne, bruine
 „ Doornen. De Stam is een Arm dik, en be-
 „ staat uit in elkander fchietende Stukken, die
 „ een wit Merg, dat eetbaar is, bevatten.
 „ Het Loof gelykt naar Palmbooms-Bladen,
 „ van

(*) *Aman. Exot.* p. 552.

„ van zes Voeten lang, wier Steel gedoornd ^{III.}
 „ is en de Vinbladen Rietachtig. De Vruchten ^{DEEL.}
 „ komen by Trosfen voort, die uit kleine ^{VI.}
 „ Trosjes samengefeld zyn, en aan het Steel-^{HOOFD-}
 „ tje de overblyfzels van eene zesbladige ^{STUK.}
 „ Bloem vertoonen. Zy zyn rondachtig, grooter dan een Hazelnoot, netjes geschubd, en dus naar Pynappeltjes gelykende, bruinrood van Kleur, bevattende een Vleezig bolletje, dat ongemeen famentrekkende is. Een zeer gebrekkelyke Afbeelding is, onder den naam van *Palma-Pinus*, door J. B A U H I N U S van deeze Vrucht-Tros gegeven, zo wel als door B O N T I U S, die geen van beiden het gebruik daar van hebben geweten (*). Deeze Vruchten legt men op een Rooster boven een groot Aarden Vat, dat half vol Water is, en, hetzelfde toegedekt op 't Vuur gezet hebbende, werkt de Waasem van 't kookende Water zodanig op de Vrucht, dat de Bloedroode Kleur daar uitzweet en afgeschraapt in Rietblad gedaan, wordt hetzelfde toegebonden, waar door dezelfde droogt. Anderen kookten de gezegde Vruchten en laaten het Afkookzel uitdampen." Op de een of andere manier wordt dat gene vervaardigd, 't welk wy dus onder den naam van
Draa-

(*) Men vindt een dergelyke Tros uit LOBEL overgenomen in de Nederduitsche Uitgaave van 't Werk van DODONÉUS, bl. 1399, waar aan ook de naam van *Palma-Pinus* gegeven wordt.

III. *Draakenbloed in Bolletjes, of in Druppen, uit*
 AFDEEL. Oostindie bekomen : maar een andere Soort, *in*
 VI. *Kluiten of Klompen*, die onzuiverer is, valt
 HOOFD- ook in Westindie (†).
 STUK.

Wy hebben gezien, dat de Vruchten van het Rotting - Gewas in 't algemeen samentrekkende zyn, en dus komt dit niet onwaarschynlyk voor. De beschryving echter, welke RUMPHIUS geeft van de manier, op welke men de drie-derley Soorten van *Djerenang*, gelyk in Oostindie het Draakenbloed genoemd wordt, bereidt, is hier van aanmerkelyk verschillende. De Vrucht, zegt hy, van deeze Soort van Rotting, is aan haare Pit met deeze Gom begroeid, welke door kneuzen, roeren en schudden, daar af geholpen, en door Vuur of warme Handen week gemaakt, tot Bolletjes wordt gekneed, die men dan in Bladen bindt, gelyk wy ze ontvangen. Dit is het beste Draakenbloed. Voorts worden de gezegde Pitten, die nog vol rood Sap zyn, door malkander gestampt : dan kookt menze in Water, en de bovendryvende Harstachtige Stoffe maakt men Koekjes van, omtrent een Handpalm groot, zynde de tweede Soort. Het overige stampen tot een Koek, die het gemeene Draakenbloed uitlevert. Het meeste en beste valt op Sumatraas Oostkust en aan de Zuidzyde van
 Bor-

(†) Zie het voorg. II. STUK, bladz. 229 en het III. STUK, bladz. 167.

Borneo. Ook komen van dit slag van Palm-
riet, zegt hy, veel fraaijer Handstokken, dan
van de anderen, met Leden van twee of drie
Voeten, een Pink dik, en van Kleur eenpaar-
rig bleekgeel, welke echter de eigentlyke Rot-
tingen niet zyn.

III.
AFDEEL.
VI.
HOOFD-
STUK.

B E R B E R I S. Berberisfe.

Een zesbladige Kelk en zes Bloemblaadjes,
die aan de Nagels twee Klieren hebben; geen
Styl en eene tweezaadige Besie, maakt de by-
zondere Kenmerken uit, van dit Geslagt, het
welk twee Soorten, beiden in Europa groei-
jende, heeft.

(I) Berberisfe *met getroste Bloemsteeltjes.*

Zeer gemeen is dit Heester - Gewas, door
ons gantsche Wereldsdeel en in 't Oosten. Den
Latynschen naam *Berberis* behoudt het in onze
Taal en in de Engelsche: maar de Italiaanen
noemen het *Crespino*, de Spanjaarden *Espino*,
de Franschen *Epine Vinette* of Wynachtige
Doorn; de Sweeden *Surtorn*, dat is Zuur-
doorn; de Duitschers *Saurach*, *Erbseil* en *Pais-
selbeer*; wy geeven 'er ook den naam van *Sause-
boom* of *Zuurboom* aan.

I.
Berberis
vulgaris.
Gemeene.

In

(1) *Berberis Pedunculis Racemosis. Syst. Nat. XII. Gen.*
438. p. 252. *Veg. XIII. Gen.* 442. p. 282. *GRON. Orient.*
120. *Berberis spinis triplicibus. Hort. Cliff.* 122. *Fl. Suec.* 290,
311. *ROYEN Lugdbat.* 438. *HALL. Helv.* 424. *B. Dumetorum.*
C. B. Pin. 454. *Berb. vulgaris f. Crespinus. CAM. Epit.* 86.

F f 3

II. DEEL. IV. STUK,

III. In 't wilde groeit dit Gewas in Kreupelbosch
 AFDEEL. en Heggen, zeer Heesterachtig: in de Tuinen
 VI. maakt het een Boompje uit, dat men door
 HOOFD- besnoeiing in die gestalte houdt, bereikende
 STUK. wel de hoogte van zes Voeten. Het heeft
Berberisfe. een Afchgrauwe Schors, aan de Takken, die
 broosch zyn, bezet met driebubbelde, twee-
 dubbelde of ook met enkelde Doornen. Een
 zonderlinge verandering der Bladeren in Door-
 nen, heeft onze Ridder daär in opgemerkt (*).
 De Bladen zyn dun, Spatelvormig, aan den
 rand bezet met flappe Doorntjes: de Bloemen
 komen by Trosjes voort en zyn van eene geel-
 achtige Kleur, met groene Stampertjes, zwaar
 van Reuk. Hier volgen langwerpige Besfen
 op, die rood zyn, een zeer zuur Sap bevat-
 tende, waar van het Gewas den gedagten naam
 heeft. Somtyds vindt men dezelve zonder
 Zaaden, en dit houden sommigen voor een
 byzondere Soort; doch anderen merken aan,
 dat het daar mede is als met de Druiven,
 die ook in zeer heete Zomers wel zonder
 Korrels voorkomen. Anderen, in tegendeel,
 zeggen, dat de Berberis zonder Korrels som-
 tyds, door een kragtigen Groey, Korrels krygt,
 't welk men, om de aangenaamheid, zoekt te
 beletten.

Deeze Besfen, of het uitgeperste Sap, de
 Syroop en andere bereidzelen daar van, zyn
 tot

(*) *Sp. Plant.* II. p. 472.

tot verkoeling in Heete Ziekten , Blutskoort-^{III.}
 fen , ja zelfs in de Pest , van ongemeenen dienst ,^{AFDEEL.}
 te meer , dewyl zy tevens eenigermaate Hart-^{VI.}
 sterkende zyn of samentrekkende ; weshalve zy^{HOEFD.}
 ook in de Roode Loop veilig gebruikt kunnen^{STUK.}
 worden. Het gebrek van Limoenen , Sinaas-
 Appelen en Aalbesfen , kunnen zy , derhalve ,
 vervullen , niet alleen , maar hebben een fyner
 Zuur , dat zig inzonderheid in het Esfentieele
 Zout daar van openbaart. Voorts dienen zy
 tot het maaken van Wyn , Azyn en andere
 Huishoudelyke dingen , gelyk in Sweeden veel
 plaats heeft (*). Zelfs worden 'er de Bladen ,
 die ook zuurchtig zyn , als Salade gegeten. Het
 Afkookzel van den Bast , maakt door Mond-
 spoeling , zegt men , de Tandn vast. Het Hout
 is bleekgeel , met veel Merg , doch dat der
 Wortelen hoog geel , zo wel als de Bast ,
 wordende daar van het Afkookzel tegen de
 Geeluw aangepreezen. Men gebruikt denzel-
 ven om eene geele Kleur te geeven aan het
 Garen , als ook aan Turksch Leder ; dat 'er een
 Glans door krygt. Om alle deeze nuttigheden
 noemt men het , als naar den Granaatboom
 gelykende , in Vrankryk de *Edele Doorn*. Men
 verzekert , dat allerley Soort van Boomen , die
 Vrugten met Steenen of Pitten draagen , daar
 op

(*) Zie het Vertoog over de nuttigheid van den Berberis-
 fe-Boom in de Huishouding. STOCKH. *Verb.* XI. Band. 1754.
 p. 64.

II. op ge-ent kunnen worden. De Berberisfen
 AFDEEL. VI. zelf kan men op Haagedoorn enten (*).

HOOFD- (2) Berberisfe met enkele Bloemsteeltjes.
 STUK.

II. Berberis
 Cretica.
 Kandiasche.
 Deze Soort, de *Kandiasche met Palmbladen* van TOURNEFORT getyteld, fchynt overeen te komen met het *Lycium Creticum* van ALPINUS, die hetzelve beschryft als een Boom van Mans langte, op de Gebergten van dat Eiland groeiende, sterk gedoornd, met Bladen als van de Palm doch smaller, by vieren of vyven famengevoegd, voortkomende uit de Knobbels der Takken, by den wortel der Doornen, die ook driedubbeld zyn. De Bloemen kwamen, twee of drie in 't getal, op enkele Steeltjes voort en dus waren de Steeltjes niet eenbloemig. Op dezelve volgden langwerpige zwarte Besfen, van grootte als Peper, van een famentrekkende, eerst zoet dan bitteren Smaak.

L O R A N T H U S. Riemenbloem.

De Bloem is in dit Geslagt verdeeld in zes Slippen, naar opgerolde Riemen gelykende, waar van het den naam heeft, en de Rand van de Bloem maakt een klein Kelkje uit, dat het Vrugtbeginzel kroont, komende de Meeldraadjcs,

(*) *La nouvelle Maison Rustique.* Paris 1740. Tom. I. p. 788.

(2) *Berberis Pedunculis unifloris.* *Ibid.* B. *Cretica* Buxi folio. TOURNEF. *Cor.* 42. B. *Alpina Cretica.* C. B. *Pin.* 454. *Lycium Creticum.* ALP. *Exot.* T. 20. *Lycium e Candia.* PON. *It.* 137.

jes, waar van drie korter dan de anderen zyn, III.
aan den Wortel der Bloemblaadjes voort, en AFDEEL
de Vrugt is een Besie met één Zaad. VI.
HOOFDE

't Getal der Soorten van dit Geslagt vind ik STUK.
thans tot negen vergroot, waar onder ééne Eu-
ropische, als volgt.

(1) Riemenbloem met eenbloemige vergaarde I.
Steeltjes en Spatelvormige Bladen. *Loranthus*
Scurrula.
Chinee-

Dit Gewas bevoorens een Geslagt uitgemaakt sche.
hebbende onder den naam van *Scurrula*, voert
hetzelve thans daar van den bynaam. Het is
een Heester, die als de Marentakken op de
Boomen in China groeit, hebbende de Bladen
gesteeld, tegen elkander over, effenrandig,
glad, aan de eene zyde wat breeder, en in
derzelve Oxelen van drie tot zes Bloemen,
elk op zyn eigen Steeltje.

(2) Riemenbloem met eenigermate Takkige II.
gelyke Trossen, en Eyvormige Bladen. *America-*
nus.
Ameri-

Deeze, in de Boschen op 't Gebergte van kaansche.

't

(1) *Loranthus Pedunculis unifloris congestis*, Fol. obovatis.
Syst. Nat. XII. Gen. 439. p. 252. *Veg.* XIII. Gen. 443. p.
282. *Scurrula. Sp. Plant.* I. p. 110. *Viscum Vitici innascens.*
CAM. Luz. 3. N. 36. *PET. Gaz. T.* 63. f. 8.

(2) *Loranthus Racemis subramosis aequalibus*, Fol. ovatis.
Amer. Acad. V. p. 396. *L. Americanus. Sp. Plant.* I p. 331.
JACQ. Amer. Hist. 97. T. 67. *L. Racemosus Fl. coccineo,*
Baccis nigris. VAILL. Mem. 1722. p. 274. *PLUM. Gen.* 17. Ic.
166. f. 1. *Scurrula parasitica &c. BROWN. Jam.* 197.

Ff 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. 't Eiland Martenique, door den Heer JACQUIN
 AFDEEL. VI. waargenomen, is een Heefterachtig, Takkig,
 HOOFD- broosch Gewas, hetwelk op de Takken der
 STUK. hoogste Boomen groeit, gelyk de Marentakken
 Riemen- vast daar in geworteld. Wanneer een Tak is
 bloem. afgekap, daar het aan 't end op zit, zo wordt
 den volgenden Dag reeds het geheele Gewas
 slap, en sterft weldra: waar uit blykt, dat
 hetzelfde door de beweegende Vogten van den
 Boom gevoed worde. De Bladen waren dik
 en glad, ongeaderd, gestield, van eene ovaal-
 achtige figuur, doch aan den rand altemaal als
 afgeknaagd en uitgebeeten: mooglyk, zo zyn
 Ed. oordeelt, om dat het aan sterke wryving
 door 't geweld der Winden zeer is bloot ge-
 steld. Uit de Oxels der Bladen en aan de Top-
 pen kwamen Takkige Trosfen voort, met me-
 nigvuldige, zeer fraaije, hoogroode, hangende
 Bloemen, van anderhalf Duim lang, de gezeg-
 de Kenmerken hebbende, en bestaande uit zes
 Bloemblaadjes, doch die zig als eenbládig ver-
 toonen, maakende een lange Bloempyp uit. De
 Besfen moeten zwart zyn, volgens PLUMIER.

III. (3) Riemenbloem met enkele Trosfen en on-
 Occidenta- regelmaatige Bloemen.

lis.
 Westin-
 dische.

De

(3). *Loranthus* Rac. simplicibus, Flor. irregularibus. LOEFL.
 Itin. 187. *Amer. Acad.* V. p. 396. N. 38. *Scurrula* parasiti-
 ca. Fol. majoribus &c. BROWN. *Jam.* 197. *Viscum* latior. &
 subrot. Foliis, Fl. purpureo. SLOAN. *Jam.* 168. *Hist.* II. p.
 92. T. 200. f. 2. RAJ. *Dendr.* 52?

De Heer LOEFLING nam deeze aan de Vaste Kust van Zuid - Amerika waar en de-
 zelve groeit ook op Jamaika, zynde mooglyk de Marentakken van SLOANE met breede
 rondachtige Bladen en paarfche Bloemen. De Heer JACQUIN vindt 'er op St. Domingo
 eene, met zeer eenvoudige Trosfen, die hy afbeeldt, doch de Bloemen daar van waren re-
 gelmaatig.

III.
 AFDEEL.
 VI.
 HOOFD-
 STUK.

(4) Riemenbloem met de Bloemen tot Hoofd-
 jes vergaard.

IV.
 Loniceroi-
 des.
 Mala-
 barifche.

Deeze, als naar de Kamperfolie gelykende voorgesteld, groeit op gelyke manier aan de Boomen op Malabar, alwaar menze *Itty-Canni*, in 't Neerduitsch *Prikkhout* noemt. Op Ceylon valt zy ook, zynde Marentakken met Pypachtige Bloemen en langwerpige roode Vrugten, van den Heer J. BURMANNUS getyteld. De Bladen zyn Lancetswys' ovaal, gefteeld, dik, effenrandig: de Bloemen komen in een gemeen Omwindfel, met haar drieën, vieren of vyven voort, zynde geel van Kleur.

(5) Rie-

(4) *Loranthus* Flor. aggregato-capitatis. *Ibid.* *Lonicera* Pedunc. multifloris &c. *Fl. Zeyl.* 83. *Periclymenum furrectum*, *Perficæ* fol. *Maderaspatanum*, PLUK. *Alm.* 287. *T.* 212. f. 5. *Itty-Canni.* *Hort. Mal.* VII, p. 55. *T.* 29. *RAJ. Dendr.* 32. *BURM. Zeyl.* 229. *BURM. Fl. Ind.* 84.

III. (5) Riemenbloem *met driedeelige Trosfen, AFDEEL. driekantige Steeltjes en gelyke Bloemen.*
VI.

HOOFD-
STUK.

V.
Stelis.
Kumana-
sche.

De Heer LOEFLING nam deeze op de Boomen in Kumana, aan de Vaste Kust van Zuid-Amerika, waar, en hadt 'er den naam van *Stelis*, die niets dan Marentakken betekent, als een bynaam aan gegeven. Drie Bloemen komen in dezelve by elkander voort, geelachtig groen zynde, met zeer kleine Blikjes, en het onderfte van den Steng is een groote Knobbel.

VI.
Uniflorus.
Eenbloemige.

(6) Riemenbloem *met zeer eenvoudige Trosfen.*

Deeze is de voorgemelde, welke de Heer JACQUIN op St. Domingo vindt, door zyn Ed. afgebeeld, hebbende de Steeltjes der Trosfen ieder een klein reukeloos Bloempje en de Vrugten waren zwarte langwerpige Besfen, wederzyds plat, met een lymerig Melksappig Vleesch.

VII.
Europaeus.
Europische.

(7) Riemenbloem *met enkelde end-Trosfen en tweehuizige Bloemen.*

Deeze heeft die zelfde Heer in de Eiken-Boschen van Oostenryk gemeen bevonden te zyn,

(5) *Loranthus Racemis trichotomis, Pedunculis trigonis, Floribus aequalibus.* LOFFL. *It.* 187.

(6) *Loranthus Racemis simplicissimis.* JACQ. *Amer. Hist.* 98. T. 69.

(7) *Loranthus Racemis simplicibus terminalibus.* JACQ. *Austr.* T. 3.

zyn , en dezelve omftandig befchreeven. Zy ^{III.}
 groeit zo wel op de hoogfte als de laagfte ^{AFDEEL.}
 Takken, dikwils ter hoogte van vier Voeten, ^{VI.} HOOFD-
 hebbende de Steng fomtyds dikker dan een ^{STUK.}
 Duim , de Takken gegaffeld en als met Ge-
 wrichten famengevoegd , bruin van Schors ,
 aan 't end groen , in een Trosje uitloopende.
 De Bladen zyn Spatelvormig , gefteeld , gepaard.
 Sommige Planten draagen Mannetjes of on-
 vrugtbare , anderen Wyfjes-Bloemen , waar
 Besfen op volgen , die een Zaadkorrel bevat-
 ten , wiens Top reeds het Worteltje fchynt te
 draagen van de toekomstige Plant , gelyk in
 meer Soorten van dit Geflagt plaats heeft.

- (8) Riemenbloem met enkele Trosfen , vyf- ^{VIII.}
 deelige Bloemen en overhoekse gefteelde ^{Pentan-}
 Bladen. ^{drus.} Vyfmanni-
 ge.

Dit is een Oostindifche Heefter , met Lau-
 rier-Bladen , uit wier Oxelen Trosfen voorko-
 men van Bloemen , ter helft in vyven gefnee-
 den , met vyf Meeldraadjes , die korter dan de
 Meelknopjes zyn.

- (9) Riemenbloem met vierhoekige Aairen. ^{IX.}
^{Spicatus.}
 Deze Westindifche is een Heefterachtig Ge- ^{Ge-aairde.}

was , welks Wortel zig om de Takken der
 Boo-

(8) *Loranthus Racemis* simpl. Flor. quinquefidis, Fol. al-
 ternis petiolatis. *Mant.* 63.

(9) *Loranthus Spicis quadrangularibus.* JACQ. *Amer. Hist.*
 97. T. 63.

III. Boomen vlecht, en dan langs dezelve tot
 AFDEEL. eene aanmerkelyke langte voortloopt, geevende
 VI. Takken uit die Houtig en broofsch zyn, met
 HOOFD- stompe gefteelde Bladen, van zeer verschillen-
 STUK. de figuur, langwerpig, rondachtig of stomp
 Riem- ovaal. Uit de Oxelen komen dikke vierhoe-
 bloem. kige Aairen voort, van kleine, roode Eloem-
 pjes, waar op Besen volgen, die groen zyn
 met een roode tip, een Melkachtig Lym be-
 vattende.

HILLIA.

De Geslagtnaam is ter eere van den geleer-
 den Heer Doktor HILL, door zyne Kruid-
 kundige Werken als anders zeer vermaard, van
 den Heer JACQUIN ontworpen.

Een Kelk in zesfen gedeeld, zo wel als de
 Bloem, die by uitstek lang is, boven het Vrugt-
 beginzel, dat eene twechokkige Besie met vee-
 le Zaaden wordt, maakt de Kenmerken uit.

De eenigste Soort (1), ook in de Westin-
 diën door gedagten Heer waargenomen, is een
 Heester, die op Boomen en oude Muuren
 groeit. Dezelve heeft ronde Steelen, die over-
 al Vezelige Wortels uitgeeven; ovaale Bladen,
 wederzyds gespits, gefteeld, gepaard, van drie
 Duimen, en Bloemen, die aan 't end der Tak-
 jes enkeld voortkomen, een half Voet lang,
 on-

(1) Hillia. Syst. Nat. XII. Gen. 440. p. 253. Veg. XIII.
 Gen. 444. p. 283. JACQ. Amer. Hist. 96. T. 66.

ongefteeld , geelachtig wit van Kleur. Deeze Bloemen bestaan uit een dunne Cylindrische Pyp, welke zig aan 't end Sterswyze uitbreidt met zes Puntige Slippen, hebbende de Meelknopjes in de Keel. Geen rype Vrucht hadt hy 'er aan gevonden.

III.
ARDEEL.
VI.
HOOFD-
STUK.

A T R A P H A X I S.

Onder de Tweewyvigigen , dat is die twee Stylen of Stempels hebben , in deeze Klasse, voert het eenigste Geslacht , dat Heesterachtig is, deezen naam. De overige Kenmerken zyn: een tweebladige Kelk en twee Bloemblaadjes , die uitgegulpt zyn : geknopte Stempels : een enkeld Zaad.

Twee Soorten komen 'er in voor, de eene uit Asia , de andere uit Afrika afkomstig.

(1) *Atraphaxis met gedoornde Takken.*

De Grieksche naam der Melde is toegepast op een Gewas, dat I. Atraphaxis. **TOURNEFORT** genoemd heeft Gedoornde. *Orietaalsche Atriplex* , een gedoornde Heester , met eene schoone Bloem. Dit komt met de gezegde Kenmerken overeen. **DILLENIUS** heeft 'er eene Afbeelding van gegeven. De Groeyplaats is in Medie, by de Stad

(1) *Atraphaxis Ramis spinosis. Syst. Nat. XII. Gen. 444. p. 253. Veg. XIII. Gen. 449. p. 284. Hort. Cliff. 138. ROYEN Lugdhat. 409. Atriplex Orientalis Frutex aculeatus, Flore pulchro. TOURNE. Cor. 38. BUXB. Cent. I. p. 19. T. 30. DILL. Elth. 47. T. 40. f. 47.*

III. Stad Hanfen , op Zandige plaatfen aan de Ri-
 AFDEEL. vieren , zegt onze Ridder.

VI.
 HOOFD-
 STUK.

(2) *Atraphaxis* , die ongedoorn is.

II. Een Afrikaansch kruipend Boompje , dat de
Undulata. Bladen op zyde gekruld heeft , tot de *Polygona*
Gegolfde. t'huis gebragt , insgelyks by DILLENIUS
 voorkomende , maakt deeze Soort uit , tot
 welke LINNÆUS betreft , het *Gegolfde Po-*
lygonum van de Kaap , door BERGIUS be-
 fchreeven. De Kelk is in vieren gedeeld , met
 Eyronde holle Slippen. Het heeft geen Bloem-
 blaadjes in 't geheel , maar , zo wel als de an-
 dere Soort , zes Meeldraadjes , die Lancetvor-
 mig zyn , met rondachtige dubbelde Knopjes :
 een zeer korten , dikken , gegaffelden Styl ,
 met twee rondachtige Stempels. Het Zaad ,
 dat in de Kelk aanrypt , is enkelde , Eyrond ,
 wederzyds plat , spits , donker paarsch. De
 Hoofd - Kenmerken komen derhalve overeen.
 Het Gewas bestaat uit verscheide Heefterach-
 tige Steelen , naauwlyks een Voet lang , van
 onderen kaal , in 't midden bezet met stomp
 ovaale , gefteelde , gladde Blaadjes , die aan de
 kanten gegolfd zyn , en boven korte Takjes ,
 overshands , uitgeevende. De Blaadjes worden
 naar boven allengs grooter , een halven Nagel
 lang.

(2) *Atraphaxis inermis. Ibid. Fol. undulatis. H. Cliff. 137.*
 ROYEN *Lugdhar. 409. Arbuscula Afric. repens, Folio ad late-*
ra crispo, ad Polygonum relata. DILL. Elth. 36. T. 32. f. 36.
Polygonum undulatum. BERG. Cap. 135.

lang. De Bloemen , in Aairen vergaard, zyn ^{III.}
 door spits ovaale Blikjes onderscheiden. Aan ^{AFDEEL.}
 ieder Knoop van de Takjes komen Vliezige ^{VI.}
 Stoppeltjes, en zulks bevestigde , dagt de Heer ^{HOOFD-}
 BERGIUS, dat dit Plantje tot het Varkens- ^{STUK.}
 Gras behoort, al ware zulks uit de Bloemen
 niet baarblykelyk.

FLAGELLARIA. Zweep - Riet.

Onder de Driewyigen van deeze Klasse komt
 dit Geslacht hier alleen in aanmerking , welks
 Kenmerken zyn een zesdeelige Kelk , zonder
 Bloemkrans en de Vrucht eene eenzaadige Besie.

De eenigste Soort valt in Oostindie (1) en ^{I.}
 voert in 't Maleitsch den naam van *Rottang* ^{Flagellaria}
Után of Wilde Rotting , in 't Malabaarsch ^{Indica.}
Panambu Valli , wordende van RUMPHIUS ^{Oostin-}
Glad Palmriet getyteld. Het heeft met de ^{dische.}
 andere Rotangs of Palmrieten , zegt hy, nog-
 thans niets gemeen dan het Touw , 't welk
 echter niet Houtig , maar Biesachtig en groen
 is, en dus tot Zweepen dienstiger dan tot Rot-
 tingen, waar van het ook den naam heeft. Het
 is een Vinger dik of minder , grofdraadig ,
 zeer

(1) Flagellaria. Syst. Nat. XII. Gen. 445. p. 254. Veg.
 XIII. Gen. 450. p. 286. Fl. Zeyl. 133. Am. Acad. I. p. 393.
 OSB. It. 276. Palmjuncus laevis. RUMPH. Amb. V. p. 126. T.
 59. f. 2. Panambu - Valli. Hort. Mal. VII. p. 99. T. 53.
 RAJ. Suppl. 573. Lachryma Jobi Gramineis Foliis, BURM.
 Zeyl. 138. BURM. Fl. Ind. 35.

Gg

III. zeer taay, zonder Doornen of eigentlyke Le-
 AFDEEL. den, en met Bladen bezet, die met hunne
 VI. Steelen het Touw omvatten, en dus hetzelfde
 HOOFD- als in Leden verdeelen. Deeze Bladen zyn
 STUK. als in Leden verdeelen. Deeze Bladen zyn
^{Zweep-}
 Riet. Lancetvormig, by den Steel breedst, en loo-
 pen puntig uit, maakende de middel-Rib daar
 aan een Klaauwier, gelyk in weinige andere
 Planten plaats heeft, waar mede het zig vast-
 houdt. Het Bloeizel komt aan regelmaatige
 Trosfen voort, gelyk in de Liguster, bestaan-
 de uit kleine witte Bloempjes, waar van eeni-
 gen Besen, wat grooter dan Peperkorrels,
 uitleveren. 't Gewas kruipt door de ruigte of
 klimt by Boomen op, wordende meest aan den
 Zeekant gevonden en ook tot Vlecht- of Bind-
 werk gebruikt.

P E T I V E R I A.

Onder de Vierwyvigen komt dit Geslacht voor,
 hetwelke den Kelk vierbladig heeft, zonder
 Bloemkrans, en een enkel Zaad, met omge-
 boogene Baardjes gekroond.

Twee Soorten, beiden Westindische, zyn daar
 in opgetekend, naamelyk

I. (1) *Petiveria met zesmannige Bloemen.*

Petiveria
Alliacea.
 Lookachtig-
 6c.

De

(1) *Petiveria Floribus hexandris.* *Syst. Nat.* XII. Gen. 454.
 p. 257. *Weg.* XIII. Gen. 459. p. 288. *Hort. Cliff.* 141. *Ups.*
 91. *Aff. Stockholm.* 1744. p. 287. T. 7. *Pet. Foliis oblongo-*
ovatis. BROWN. *Jam.* 274. *Verbenæ aur Scorodoniæ affinis*
anomala &c. SLOAN. *Jam.* 64. *Hist.* I. p. 172. *RAJ. Suppl.*
 287. *TREW. Ehret.* 33. T. 67.

De sterke Lookreuk en Smaak , die in dit Gewas heerscht , geeft 'er den bynaam aan. Dezelve maakt het Vleesch der Runderen , 'er van gegeten hebben , in de Westindiën , alwaar het groeit , oneetbaar. PLUMIER heeft 'er den Geslagtnaam , ter eere van den vermaarden PETIVER , weleer Apotheker te Londen , die de Natuurlyke Historie met de Afbeeldingen van zo veele zeldzaame Voorwerpen verrykt heeft , aan gegeven. Uit Zaad , dat nu ruim dertig Jaaren geleeden te Upsal gezaaid wordt , kwam een Gewas voort , dat onze Ridder in Afbeelding gebragt heeft en omstandig beschreeven. De Steng , van dikte als eene Pennetschaft , was twee Ellen hoog , met eenige Lancetswys' ovaale Bladen , effenrandig , wederzyds groen , met Ribben en korte Steelen. De bovenste Takjes zyn allen Aairswyze bezet met Bloemen , en krom , doch , na dat de Bloemen uitgebloeid zyn , worden zy , van onderen af , allengs regt. Zy zitten ongesteeld , ver van elkander , aan de Takjes , en bestaan uit vier langwerpige Bloemblaadjes , wit en styf , niet afvallende , wordende groen en hard (*). 't Getal der Meeldraadjes , van dikte als

(*) Dus hadt LINNÆUS het Gewas , in de *Stokholmske Verhandelingen* op 't jaar 1744 , beschreeven. Thans zegt zyn Ed. dat het geen Bloemblaadjes , maar een vierbladige Kelk heeft. Men begrypt ligt , dat deeze Bloemblaadjes dus den Kelk uitmaaken.

Gg 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. als Paardehaair , is zes , de helft korter dan de
 AFDEEL. Bloem zynde en met vier regte geele , spitse
 VI. Meelknopjes voorzien. Het Vrugtbeginzel is
 HOOFD- rond , Haairig , en heeft vier Stylen : het Zaad-
 STUK. huisje , naar dat van het Herders Tafch Kruid
 gelykende , heeft van boven vier Haakswyze
 Baardjes en bevat een enkelen Zaadkorrel.

II. (2) *Petiveria met agtmannige Bloemen.*

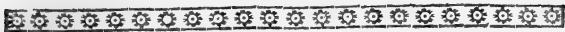
Petiveria
obandris.
 Agtmanni-
 ge.

Op Martenique en de andere Karibische Ei-
 landen vindt de Heer JACQUIN een Hee-
 sterachtig Gewas van drie Voeten hoog , naar
 de voorgaande Soort , die in de Openbaare
 Kruidhoven thans vry algemeen is , zodanig
 gelykende , dat zyn Ed. 'er naauwlyks eenig
 verschil in vindt , uitgenomen dat de Blöemen
 bestendig agt Meeldraadjes hadden , en dat het
 Penfeelchtig Lighaam , by het Vrugtbeginzel
 zittende , zegt hy , in deeze rood was , in de
 andere wit. Dezelve bloeide byna het gantsche
 Jaar.

Onder de Zevenmannigen geen Heesters voor-
 komende , zo gaa ik tot de volgende Klasse over.

VII. HOOFD-

(2) *Petiveria Floribus obandris. Ibid. Petiv. Solani foliis*
Localis spinosis. PLUM. Gen. 50, Ic. 219. JACQ. Amer. Hist.

VII. HOOFDSTUK.

 III.
 AFDEEL.
 VII.
 HOOFD-
 STUK.

Beschryving van de HEESTERS, wier Bloemen agt Meeldraadjes hebben, deswegen AGTMANNIGE genaamd.

Van de verdeeling der Agtmannige Planten in Rang en heb ik reeds omstandig gesproken *. De Rang der Eenwyvigen, dat is die den Styl of Stempel enkeld hebben, levert de meeste Heesters uit, als volgt.

O S B E C K I A.

De Geslagtnaam van dit Gewas strekt ter eere van den Sweedschen Heer OSBECK, die, naar Oostindie gereisd tot nieuwe Ontdekkingen in de Natuurlyke Historie, de Kruidkunde daar door niet weinig bevoordeeld heeft.

De Kenmerken bestaan in een vierdeelige Kelk, welke de Slippen door een gehaaid Schubbetje onderscheiden heeft, en eene vierbladige Bloem, met snuitige Meelknopjes; zynde de Vrucht vierhokkig, in het geknotte Pypje van den Kelk vervat.

De eenigste Soort (1), hier van voorko-

 I.
 men- *Osbeckia*
Chinensis.
 Chineesche.

(1) *Osbeckia*. *Syst. Nat.* XII. Gen. 462. p. 263. *Veg.* XIII. Gen. 467. p. 295. *OsB. bot.* 213. T. 2. *Echinophora* Madraspatana &c. *PLUK. Alm.* 132. T. 173. f. 4. Kadali Mad. minus, *Capfulis pilosis*. *RAJ. Suppl. App.* 236.

G g 3

II. DEEL. IV. STUK

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD
STUK.

mende , is een Gewas , dat in China groeit , en aldaar *Goudroozen-Veder* genoemd wordt , zo gedagte Heer aantekent. Het heeft eenen Houtigen Wortel , die somtyds een menigte van Steelen uitgeeft , welke vierkant en zeer dun zyn , zelden meer dan een half Elle lang , dikwils met verscheide Takjes bezet , welke aan 't end doorgaans twee Bloemen hebben , met vier Bladen omringd , die aan de Takjes en Steng gepaard zyn , Lancetvormig , ongeveer een Duim lang. De Meeldraadjes zyn korter dan de Bloemblaadjes. Het Zaadhuisje bevat veel kleine Zaadjes , die , met een Vergrootglas bezien , naar opgerolde Wormpjes gelyken.

Het Loof van dit Gewas , zegt hy , verkoopt men , als een Geneesmiddel , in de Chi-neefche Apotheeken. Het wordt , met oude Kuli-Thee vermengd zynde , gekookt en dat Afkookzel tegen Kolykpynen gedronken. In Verstuikingen en Gezwellen gebruikt men het tot Stoovingen.

G A U R A .

Een vierdeelige Kelk , die Pypachtig is ; een vierbladige Bloem , naar de bovenzyde zig verheffende : de Vrucht een vierhoekige Noot , met één Zaad , maakt de byzondere Kenmerken uit.

De eenigste Soort (I) , hier voorkomende ,

1.
Gaura
hensis.
Tweejaar-
fige.

(I) *Gaura. Syst. Nat. XII. Gen. 465. p. 264. Veg. XIII. Gen.*

de , groeit in Virginie en Pensylvanie. LIN- III.
 NÆUS kreeg dezelve, uit overgezonden Zaa- AFDEEL.
 den, te Upsal op, en in het tweede Jaar ver- VII.
 hief de Steng, die ongeveer een Vinger dik HOOFD-
 was, zig tot bykans vier Ellen hoogte, schie- STUK.
 tende vervolgens Takken uit, welke zig om
 hoog in kleine Takjes verdeelden. De Bladen,
 daar de Steel en Takken rykelyk mede bezet
 waren, hadden omtrent de langte en breedte
 van eens Menschen Vinger, zynde Lancetvor-
 mig, aan beide enden spits, kaal zonder glans,
 aan den rand eenigszins uitgegulpt. Aan 't end
 van de Takken kwamen Bloemtrosjes voort,
 van roode Bloemen, wier Blaadjes allen op-
 waards waren gekeerd, staande boven de agt
 Meeldraadjes en den Styl, zynde dezelve al-
 len nederwaards geboogen, en de Stempel in
 vieren gedeeld. De Vrucht was klein, vier-
 hoekig, aan beide enden spits. 't Gewas bloei-
 de zeer laat in de Herfst, eene eigenschap
 veelen Amerikaansche Planten gemeen, gelyk
 men dit in de Virginische Afters waarneemt.

C O M B R E T U M.

Een viertandige Klokvormige Kelk, boven
 het Vruchtbeginzel, de vier Bloemblaadjes in-
 ge-

Gen. 470. p. 296. *Am. Acad.* III. p. 26. *Aët. Stockholm* 1756.
 p. 222. T. 8. *Lyfimachia Chamanerio. similis Floridana*, Fo-
 liis nigris punctis, Capsulis 8cc. *PLUK. Amalsh.* 139. T. 428,
 f. 2.

G g 4

N. DEEL. IV. STUK.

III. geplant hebbende en agt zeer lange Meeldraadjes: het Zaad aan de vier kanten gevleugeld: AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. maakt de byzondere Kenmerken.

Twee Soorten, beiden Westindifche Plantgewasfen, komen in dit Geflagt voor.

I.
Combretum
laxum
Los-Aairige.

(1) *Combretum met losse Aairen.*

De Heer LOEFLING nam dit Gewas in Zuid-Amerika waar, en bevondt het een klimmende Heefter te zyn, gelyk de Heer JACQUIN hetzelfde insgelyks op St. Domingo vondt, hebbende ovaale, gefpitste Bladen, fomtyds ftomp met een puntje en losse regtopftaande Aairen, van drie Duimen lang, beftaande uit kleine Bloempjes.

II.
Combretum
secundum
Eenzydige.

(2) *Combretum met eenzydige Aairen.*

Deeze, volgens den laatstgemelden, in het Kreupelhofch by Karthagena groeiende, is een Boompje van twaalf Voeten hoogte, met zeer lange, ronde Ranken, op de nabuurige Boomen nederleggende, en dergelyke Bladen, van vier Duimen langte. De Aair ftrekt zig waterpas uit, doch heeft de Bloempjes allen opwaards gekeerd, die geelachtig zyn met roode Meelknopjes, gelykende dus, door haare lange Meel-

(1) *Combretum Spicis laxis. Syst. Nat. XII. Gen 467. p 265. Veg. XIII. Gen. 475. p. 297. LOEFL. Itin. 308 Combretum Flor. octandris, Spicis laxis secundis. JACQ. Amer. Hist. 104. Gaura fruticosa scandens, Foliis oppositis. LOEFL. Itin. 248.*

(2) *Combretum Spicis secundis. Ibid. JACQ. Amer. Hist. 103.*

Meeldraadjes, naar eene Kam of Kuif van gesponnen Glas. De Takken gebroken en de Bladen met de Handen gewreeven zynde, geeven een zeer onaangenaamen Reuk of Stank.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

G R I S L E A.

De Kenmerken, ten opzigt van de Teeldeel-
len der Bloem, komen nagenoeg met die van
't voorgaande Geslagt over een, maar de Vrucht
is hier een Klootrond Zaadhuisje, dat in ééne
holligheid veele Zaaden bevat.

De eenigste Soort van dit Geslagt (1), voert
insgelyks den bynaam van *Eenzydige*. Volgens
LOEFLING is de Steng Heelrechtig, twee
of drie Vademen hoog, met weinige Takken
en Lancetvormige Bladen, van drie Duimen
lang; zynde de Bloemen allen opwaards ge-
boogen, en in digte Tuiltjes, tegenover elkan-
der, geschikt. De meesten hebben den Kelk
viertandig en de Bloem vierbladig, met agt
Meeldraadjes, maar in het zelfde Tuiltje komen
ook wel Bloemen voor, die vyfbladig zyn,
met tien Meeldraadjes, hebbende een vyftan-
digen Kelk, welke Bloedrood is, doch de Bloem,
voor 't overige, schoon hoogrood. De Groey-
plaats was in Zuid - Amerika.

I.
Grisea
secunda.
Eenzyd-
ge.

L A W S O N I A.

Een

(1) *Grisea. Syst. Nat. XII. Gen. 468. p. 265. Veg. XIII. Gen. 474. p. 297. Hort. Cliff. 146. LOEFL. Itin. 245.*

G g 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. Een vierdeelige Kelk, vier Bloemblaadjes en
 AFDEEL. vier paar Meeldraadjes, met een enkelen Styl,
 VII. wordende het Vruchtbeginzel een vierhokkige
 HOOFD- veelzaadige Vrucht: zulks maakt de Kenmerken
 STUK. uit van dit Geslagt, waar aan twee Soorten
 toegeschreeven zyn, als volgt.

I. (1) *Lawsonia met ongedoornde Takken.*

Lawsonia
inermis.
 Onge-
 doornde.

Hier wordt bedoeld de *Cyprus* of *Alcanna* der Arabieren, welker beschrijving, door de Afbeelding van ALPINUS, in zulk een duisterheid is gebracht en tot zo veel twist onder de Authouren gelegenheid gegeven heeft. Men kan een uitvoerig Hoofddeel, daar over, vinden in 't Werk van RUMPHIUS, uit wiens Afbeelding blykt, dat men in 't geheel niet moet letten op die van ALPINUS, een Gewas, onder den naam van *Egyptischen Ligufter*, *Elhanne* genaamd, of *Alcanna* van AVICENNA, voorstellende, dat gevinde Bladen heeft. VESLINGIUS, inderdaad, heeft den misflag van den Tekenaar, ten dien opzigte, reeds aangewezen, en uit de Afbeelding van RAUWOLF blykt, dat die Bladen niet aan ge-

(1) *Lawsonia Ramis inermibus. Syst. Nat. XII. Gen. 477. p. 267. Veg. XIII. Gen. 482. p. 300. Fl. Zeyl. 135. GRON. Or. 47. Ligustrum Ægyptiacum latifolium. C. B. Pin. 476. Alhenna sive Henna Arabum. WALTH. Hort. 3. T. 4. Pontaletsche. Hort. Mal. IV. p. 117. T. 57. Alcanna Arabum. BELL. Itin. 35. Cyprus, Henna, Alcanna. RAUW. Itin. 60. T. 60. CLUS. Exot. ad Bell. p. 135. ALPIN. Ægypt. 47.*

gemeene Bladsteelen maar aan de Takjes groei-
 jen, 't welk mede door die van RUMPHIUS
 bevestigd wordt (*).

Ten opzigt van de figuur deezer Bladen
 schynt echter, naar den Landaart, een aanmer-
 kelyk verschil te zyn, waar van C. BAUHI-
 NUS een *Breedbladige* en een *Smalbladige Eryp-
 tische Liguster*, beiden tot dit Geslagt behoo-
 rende, gemaakt heeft. De Egyptische, meen-
 de daarom de geleerde CASP. HOFMANNUS,
 hadt de Bladen smaller, de Syrische breeder,
 doch beiden naar Olyfbladen gelykende, zo
 wel als die van de Liguster (†). Grootelyks
 verschilt dit van de Afbeelding, waar mede
 men dit Gewas, by WEINMANN, getragt
 heeft uit te drukken, geevende 'er den naam
 van de Liguster aan; terwyl zy nog het een
 noch het andere voorstelt (‡).

BELLONIUS verhaalt, dat hy in 't jaar
 1547, den 29 Oktober, des avonds uit Kairo ge-
 gaan

(*) Hoe ligt daar omtrent eene verwarring plaats kan heb-
 ben, blykt uit de Afbeelding van de gewoone Liguster, by
 LOBEL en DODONÉUS, daar de Bladen zig ook als gevind
 vertoonen, schoon zy, gelyk iedereen weet, enkelde aan
 de Takjes groeijen.

(†) *Ligustrum nostrum Folia Olea* habet, unde *Olivella*
Italica dicitur; habet & *Cyprus* &c. *De Med. Offic.* p. 351.

(‡) *Alcanna major latifolia.* *Proë'sne. Beinholz.* Dit staat
 'er onder, op Plaat N. 32. Het laatste is de Hoogduitsche
 naam van onze Liguster: het andere zal de Fransche naam
Troë'sne willen zyn: doch noch met deeze, noch met de
Alcanna, heeft dat Gewas eenige de minste overeenkomst.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.
Alcanna.

gaan en te Mesqueda , een vierde Myl van
 daar , overnacht hebbende , 's morgens , voor dat
 het licht was , uitging. Hy hadt het Land
 van Egypte , 't welk door den Nyl overstromd
 was , ter linkerhand , en zag vervolgens de
 Dorpen daar in , op hooge plaatsen , tus-
 schen Boschen van Dadelboomen leggende.
 „ Toen namen wy , zegt hy , den Heester
 „ waar , *Alcanna* genaamd , dien zy vlytig
 „ couwen , maakende daar van sierlyke Hak-
 „ boschjes. De Latynsche Overzetteren der
 „ Arabieren hebben gemeend , dat het de *Li-*
 „ *guster* der Latynen was ; maar zy bedriegen
 „ zig : het zyn verschillende Heesters. De
 „ *Alcanna* groeit tot de hoogte van den Gra-
 „ naatboom op ; doch , by den Grond afgekapt
 „ wordende , brengt zy slegts Ryzen voort ,
 „ als de Wilgen. Veel voordeel brengt zy de
 „ Ingezetenen van Egypte aan , die haare droo-
 „ ge Bladen tot een Poeijer wryven , dat geel
 „ verwt. Op dit Poeijer legt zulk een Be-
 „ lasting in alle Landen , die onder 't Gebied
 „ van den Turkschen Keizer staan , dat des-
 „ zelfs Schatkist meer dan agttienduizend Du-
 „ kaaten daar van trekt. 't Is , naamelyk , een
 „ vaste gewoonte , dat alle Vrouwen de Handen ,
 „ Voeten en een gedeelte van 't Hoofdhaair
 „ daar mede rood of geel , de Mannen hunne
 „ Nagels met dit Poeijer rood maaken : voorts ,
 „ Aluin 'er by gedaan hebbende , kleuren zy
 „ daar mede het Haair der Kinderen van beider-
 „ ley

„ ley Sexe , als ook de Maanen, Pooten en III.
 „ Staarten , der Paarden. De Vrouwen van AFDEEL
 „ dat Land meenen dat het haar zeer fraay VII.
 „ ftaat , het Lighaam , van den Navel neder- HOOFD-
 „ waards en ook een gedeelte der Dyën, daar STUK.
 „ mede geel te verwen; doende zulks zo dra *Alcanna.*
 „ zy uit het Bad komen ; om dat alsdan de
 „ Kleur dieper indringt in de Huid. Het ge-
 „ bruik van dit Poeijer, daar toe , is zo alge-
 „ meen , dat het niet alleen door geheel Tur-
 „ kye , maar ook door Wallachie , Bosnie , en
 „ tot in Rusland gevoerd worde. Alzo het
 „ Volk , derhalve , het niet ontbeeren kan ,
 „ brengt noodwendig deszelfs Vertiering een
 „ groote Schatting op, en 't gebeurt dikwils,
 „ dat Schepen van Alexandrie, daar mede al-
 „ leen beladen , te Konftantinopolen komende
 „ op ftaande voet uitverkogt zyn ” (*).

VESLINGIUS is een weinig byzonderer in dit opzigt. Hy zegt „ dat de Bloemen en „ Bolletjes als van Vlier, gewildst zyn by het „ Vrouwvolk , wordende met Korven vol in „ de Badftooven gebragt , alwaar zy den ge- „ hee-

(*) P. BELLONII Obs. Libr. II. Cap. 74. Agter dit Hoofd- stuk heeft de vermaarde C. CLUSIUS de befchryving en Af- beelding der *Alcanna*, door RAUWOLF, gevoegd, fchryven- de agter het laafte misfchien eigenhandig in myn Exemplaar van zyne *Exotica: Hoc Scholium conferendum cum PROSPERI ALPINI Capite in Libro de Plantis Ægyptiacis & aliquid de differentiâ scribendum, nam PROSPERI Icon prorsus diverfa est ab hac nostrâ. Conf. ejus Posthuma, p. 110:*

III. „ heelen Dag , als uitzinnig , haar Vel en de
 AFDEEL. „ Liefchen zitten te wryven. Met het Af-
 VII. „ kookzel der Bladen maaken zy het Haar
 HOOFD- „ vast , en houden 't Ongediert van 't Hoofd.
 STUK. „
Alcanna. „ Daar mede tekenen zy ook de Nagels haa-
 „ rer Vingeren , halfmaanswyze Oranje - kleur
 „ of hooger Vuurig rood : het welk zy zig
 „ inbeelden tot niet minder fieraad te ftrekken ,
 „ dan oudtyds de halfmaanswyze Schoenen voor
 „ de Romeinfche Raadsheeren waren (†).

II. (2) *Lawsonia met gedoornde Takken.*
Lawsonia
spinofn.
 Gedoornde.
 Tot deeze Soort , welke , zo onze Ridder
 aanmerkt , zeer naby komt aan de voorgaande ,
 en mooglyk door in 't wilde groeijen alleen
 daar van verſchillen zou , wordt van zyn Ed. ,
 niettemin , die van RUMPHIUS t'huis ge-
 bragt , welke men in Oostindie zorgvuldig in
 de Hoven kweekt , en die , welke de ſchrandere
 HASSELQUIST , in het midden dezer Eeuw ,
 in Egypte waargenomen heeft : een Gewas van
 Mans langte , met dunne Takjes aan de Sten-
 gen , die in een ſtekelige Punt uitliepen , de
 Bladen Lancetvormig en helder groen : Tros-
 wy-

(†) J. VESLING. *Obſerv. in Libr. P. ALPINI de Plant. Egypti.* p. 16.

(2) *Lawsonia Ramis spinofis. Ibid. Fl. Zeyl.* 134. HASSELQ. *It.* 464. *Rhamnus Malabaricus. PLUK. Alm.* 38. p. 220. f. 1. *Mail-Anſchi. Hort. Mal.* I. p. 73. T. 40. *Cyprus. RUMPH. Amb.* IV. p. 42. T. 17. *Alcanna Sp. Zeyl. Marithondi diſta. BURM. Zeyl.* 9 , 142. *BURM. Fl. Ind.* p. 33.

wyze Bloempjes , vierbladig en met agt Meel- III.
draadjes , gelyk in de Kenmerken is gezegd ; AFDEEL.
bloeijende hetzelfde , in Egypte , van het begin VII.
van Mey tot het end van July agtervolgelyk , HOOFD-
met geele Bloemen , die witte Draadjes en STUK.
bruine Knopjes hadden , in een groene Kelk. *Alcanna.*
Deeze Bloemen hadden , gedroogd zynde , een
zeer sterken Reuk , voor beproefde Meisjes.
onverdraaglyk (†). De Arabifche naam was
Chenna. Aangaande het gebruik spreekt hy
dus.

„ De Bladen , tot een fyn Poeijer gemaakt ,
„ worden met een genoegzaame veelheid van
„ kookend Water tot een Deeg gekneed , dat
„ men op de Nagels der Handen en Voeten
„ bindt , latende het een Nagt daar 'op bly-
„ ven , waar door die Deelen een Goudgeele
„ Kleur bekomen , zo bevallig voor de Ooster-
„ lingen. Deeze Kleur houdt drie of vier
„ Weeken stand , voor dat men dezelve behoeft
„ te vernieuwen. 't Is van een zo oud ge-
„ bruik in Egypte , dat ik de Nagels der Mo-
„ miën zelfs daar mede gekleurd heb waarge-
„ nomen. Men voert dit Poeijer jaarlyks in
„ zulk een menigte uit Egypte , dat de bezit-
„ ting van eene Plantagie , daar van , een Ryk-
„ dom kan genoemd worden.”

Uit dit allès blykt , dat hier het zelfde Ge-
was

(†) Flor. ficcati odorem spargunt fragrantem , q. a desflo-
ratis tolerari non potest. *Itin*, p. 504.

III. was als voorheen bedoeld worde, 't welk mooglyk,
 AFDEEL. even als eenige anderen, nu eens Stekelig voor-
 VII. komt dan niet, en misfchien hangt de Steke-
 HOOFD ligheid wel daar van af, dat men het tot
 STUK. Boompjes laat groeijen, terwyl het aan de Ry-
Alcanna. zen, die uit den afgekaptten Stoel fchieten,
 geen Doornen draagt. Dit zoude onze Ridder
 bedoelen kunnen, wanneer hy van de voorgaan-
 de zegt, dat dezelve misfchien door de behan-
 deling zagter van aart gemaakt zy (*).

't Gebruik, om zig een gedeelte van het
 Lighaam, ja zelfs de Armen en Beenen, meer
 of min, met het Poeijer van de Alcanna-Bla-
 den roodachtig geel te verwen, is by alle
 Oosterlingen, zo Turken als Perfiaanen, ge-
 meen, zegt RUMPHIUS, doch de Indiaanen,
 die het niet behoeven tot Kleuring van de
 Huid, verwen alleenlyk daar mede de Nagels
 rood, en dit mogen geen Slaaven of Slaavinnen
 doen, wordende anders streng geftraft. De
 Maleitfe Vrouwen houden ook veel van de
 Bloemen in 't Haar te draagen, op de Slaap-
 fteden te ftrooijen, en by het Linnen te leg-
 gen, 't welk daar van een goeden Reuk be-
 komt. Sommigen zyn 'er, evenwel, waar aan
 de Geur van deeze Bloemen niet behaagt.
 Men wil, dat de Bruid in 't Hoogelied de-
 zelve bedoele, wanneer zy haaren Liefften een
 Tros

(*) *Affinis maxime sequenti, ut forte culturâ mitior facta.*
Sp. Plant., p. 498.

Tros van Cyprus noemt, in de Wyngaarden of Lusthoven van Engeddi (*). III.
AFDEEL.
VII.
STUK.

Nergens, ondertuschen, vind ik gewag van het gebruik der Wortelen van dit Gewas: dan dat de Arabieren van dezelve, gebrand zynde, hun *Spodium* zouden maaken, zo AVICENNA schryft; en dat menze in Indie gebruikt om te blanketten. De meeste Autheuren (zelfs TRILLERUS) houden voor den *Alkanna-Wortel*, die rood verwt, den Wortel van het Kruid *Anchusa* genaamd of Osse-Tonge, in Provence of Languedok groeiende. LINNÆUS, niettemin, geeft Winkelmiddelen van den Wortel der *Lawsonia* op (†). POMET spreekt alleenlyk van de geele of roode Kleur, die door de Oosterlingen uit de Bladen gehaald wordt, om hun Lighaam te kleuren, en zegt dat zy uit de Besfen een zeer welriekende Olie persen, genaamd *Olie van Cyprus*, tot verzagting der Zenuwen zeer bekwaam. Zie hier, wat PLINIUS daar van schryft. „ De *Cyprus*, „ in Egypte, is een Boom, met Bladen van „ den Jobenboom en Koriander-Zaad, hebben „ de witte welriekende Bloemen. Deeze wor „ den in Olie gekookt en uitgeperst, welke „ men

(*) HOOGEL. Kap. I. V. 14.

(†) *Alcannæ veræ Radix*: Ung. rubr. potable: *Tincturæ rubræ*: *Decocta rubra*. *Mat. Med.* doch dit was in 't jaar 1749: naderhand is HASSELQUIST in Egypte geweest en meldt niets van het gebruik of vertiering der Wortelen.

Hh

II. DEEL, IV. STUK,

III. „ men dan *Olie van Cyprus* noemt. De Prys
 AFDEEL. „ daar van is vyf Ponden. De beste komt van
 VII. „ Canopica, zynde aan de Oevers van den Nyl
 HOOFD- „ geteeld; die daar aan volgt van Askalon uit
 STUK. „ Judæa; de derde van 't Eiland Cyprus, in
Alcanna. „ zoetheid van Reuk uitmuntende. Sommigen
 „ zeggen, dat dit een Boom is, dien men in
 „ Italie *Ligustrum* noemt.” Men weet echter,
 dat dezelve daar van aanmerkelyk verschil-
 lende zy, schoon in eenige opzigten wat ge-
 lykende (*).

C L A U S E N A.

Dit is een nieuw Geslagt, van den Hooglee-
 raar N. L. BURMANNUS voorgesteld, naar
 een Javaanschen Heester, waar van zyn Ed.
 de eenigste Soort den bynaam van *Uitgeholde*
 geeft (1), om dat de Meeldraadjes, van onde-
 I. *Clausena*
excavata.
 Uitgehol-
 de. ren verbreed, van binnen uitgehold zyn. 't
 Gewas heeft overhoekse gevinde Bladen; de
 Vinblaadjes zyn gesteed, langwerpig ovaal,
 naauwlyks gekarteld, Wollig, met gepluimde
 Trosfen: de Kelk is eenbladig, viertandig,
 platachtig en kort: de Bloem bestaat uit vier
 rondachtige ongesteelde Blaadjes: 't getal der
 Meeldraadjes is agt, die Elsvormig zyn en
 korter dan de Bloem, staande rondom het
 Vruchtbeginzel en het Honigbakje uitmaakende,
 met

(*) Zie C. HOFFMANN. *de Med. Offic. utsupra.*

(1) *Clausena. BURM. Fl. Ind. p. 37.*

met rondachtige draaijende Meelknopjes. Het ^{III.} Vrugtbeginzels is rond: de Styl Cylindrifch, ^{AFDEEL.} korter dan de Meeldraadjes, met een enkelden ^{VII.} Hoofd-
Stempel. Van het Zaadhuisje of Zaad was ^{STUK.} niets bekend.

V A C C I N I U M. Bofchbesfen.

De Kenmerken hier van zyn, eene eenbladige Bloem met agt Meeldraadjes in den Kelk ingeplant, die het Vrugtbeginzels bevat, met eenen enkelen Styl, wordende een Vierhokkige veelzaadige Befie.

Van dit Geflacht komen twaalf Soorten voor, waar onder de negen eerften de Bladen jaarlyks afwerpen, de drie laaften altoos groen blyven. Meer dan de helft groeijen in Noord-Amerika, vier in ons Wereldsdeel, en ééne Soort in Klein Afie.

(1) Bofchbesfen met éénbloemige Steeltjes, ^{I.} *Vaccinium*
Zaagswys' getande Eyronde Bladen en een ^{Myrtillus.}
hoekige Steng. ^{Blaauw-}
^{besfen.}

De

(1) *Vaccinium Pedunculis unifloris*, Foliis serratis ovatis deciduis, Caule angulato. *Syst. Nat.* XII. Gen. 478. p. 267. *Veg.* XIII. Gen. 483. p. 300. *Fl. Lapp.* 143. *Fl. Suec.* 313, 333. *Mat. Med.* 184. *Hort. Cliff.* 148. ROYEN *Lugdbat.* 239. HALL. *Helv.* 419. *Vitis Idæa* Fol. oblongis cren. Fr. nigricante. C. B. *Pin.* 470. *Myrtillus Germanica* & *Vitis Idæa*. DALECH. *Hist.* 191, 192. *Vitis Idæa* five *Myrtillus* 1. TAB. *Icon.* 1078. mihi III. B. 803. TOURN. *Inst.* 608.

H h 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. De benaaming van *Boschbesfen*, die onder an-
 AFDEEL. deren aan dit Gewas gegeven wordt, heb ik,
 VII. om dat dezelve vry algemeen is ten opzigt van
 HOOFD- de andere Soorten, tot een Geslagt naam ge-
 STUK. bruikt. Men noemt het, in ons Land, ook
Blaauw- besfen. *Kraakelbesfen* of *Postelbesfen*, doch meest *Blaauw-
 besfen*, wegens de Kleur van de Vrugt, waar
 mede de Sweedsche naam *Blaobaer* strookt. De
 Franschen noemen het *Airelle*, de Engelschen
Bilberries, de Duitschers *Heydelbeeren*. Het
 groeit overvloedig in donkere Boschen der
 Noordelyke en middelste deelen van Europa;
 doch bemint meest de hooge, drooge Heijen en
 Bergen; gelyk men het dus by ons op de Velu-
 we, in Vriesland, Overysfel, en inzonderheid
 naar den kant van Brabant, aantreft. In Swit-
 zerland, evenwel, is het ook niet zeldzaam:
 het komt in Provence en Oostenryk voor: ja
 Doktor SCOPOLI zegt, dat het in Karniolie
 groeit in alle Boschen; daar men de Vrugt *Bar-
 raunitze* noemt.

Het is een Heester, die somtyds een Voet,
 somtyds een Elle hoog voorkomt, naar de Groey-
 plaats, hebbende de Takken regtopstaande en
 vierkantig, zo wel als de Steng, of diep ge-
 streept, met uitsteekende zoomen. De Bladen
 zyn spits Eyrond, aan de kanten met scherpe
 Tandjes, van boven glad, dun en sterk geaderd,
 van grootte omtrent als die der Myrthen. De
 Afbeeldingen van LOBEL en DODONÉUS
 drukken de Gestalte taamelyk uit, doch die van

CAMERARIUS, in 't Kort Begrip van MAT-
 THIOLUS, is beter, en die van TABERNÆMON-
 TANUS de volmaakfte. De Bloemen komen als
 Klokjes voort, zegt die Autheur, hangende aan
 Steeltjes tusfchen de Bladen en zyn roodachtig,
 met hoog geele Meelknopjes. Hier op volgen
 de Besfen, wier gedaante en grootte iedereen
 bekend is; alzo zy dikwils te koop worden
 aangeboden, onder den naam van Blaauwbes-
 fen; zynde laf zoet van Smaak met eenige
 rinsheid, en geevende de Vingers en Lippen,
 onder 't behandelen en eeten, eene donker
 blaauwe Kleur.

III.
 AFDEEL
 VII.
 HOOFD-
 STUK.
*Blaauw-
 besfen.*

Deeze Besfen, hoe weinig ook by ons, die
 beter Vruchten hebben, in achtig, zyn by het
 Landvolk, dat de Hey- en Bergachtige Stree-
 ken bewoont, door geheel Europa, een Ver-
 fnapering. De Laplanders mengenze onder den
 Room van hunne Rendieren-Melk, en vullen
 daar mede de Maag of Darmen van geslagte
 Beeften, hangende die dan in de Rook, het-
 welk eene Kaas-Beuling wordt, zynde de
 voornaamfte Lekkerny van dat Volk (*). De
 Herders gebruiken deeze Besfen, overal, tot
 Voedzel, hetwelke, wanneer zy 'er Brood of
 Vleesch en Spek by hebben, voor hun niet on-
 gezond is, en tot Dorstlesfchinge tevens strekt,
 maar

(*). Ik heb hunne Levensmanier, ten dien opzigte, om-
 ftandig beschreeven in het I. DEELS III. STUK van deeze
Nat. Historie, bladz. 124.

H h 3

II. DEEL. IV. STUK.

tjes, de Meelknopjes uitsteekende, de Bladen langwerpig ongekarteld. III.
AFDEEL.
VII.

De langte der Mannelyke Teeldeelen geeft den bynaam aan deeze Soort, welke in Amerika natuurlyk groeit, en aldaar van de Engelſchen *Gooseberries*, dat is Kruisbesſen, geheten wordt. Het is een Heeſter, die de Bladen byna als der Laurieren, en groote Klokvormige Bloemen heeft, met tien Meeldraadjes, zynde de Styl langer dan de Bloem. HOOFD-
STUK.

(3) Boſchbesſen met eenbloemige Steeltjes, de Bladen effenrandig, ſtomp ovaal en glad. III.
*Uligino-
sum.*

Op vogtige plaatſen, in de Gebergten van Lapland, komt deeze, volgens onzen Ridder, voor, en de Heer HALLER vindt 'er geheele Heijen mede begroeid in Switzerland. Beiden beoogen die Soort, welke de Blaadjes byna rond en van onderen witachtig heeft, en als de Tweede *Vitis Idæa* afgebeeld is by CLUSIUS en TABERNÆMONTANUS. Deeze, zo wel als de eerſte, komt onder den naam van *Myr-* Water-
besſen.

long. GRON. *Virg.* 43. *Vitis Idæa Americana* longo mucr. folio &c. PLUK. *Alm.* 331. T. 339. f. 3.

(3) *Vaccinium* Pedunc. unifloris, Fol. integ. obovatis obtusis lævibus. *Ibid.* Vacc. Fol. ov. integ. deciduis. *Fl. Suec.* 312, 332. Vacc. Fol. annuis integerrimis. *Fl. Lapp.* 142. HALL. *Helv.* 414. *Vitis Idæa* Fol. subrotundis exalbidis. C. B. *Pin.* 470. *Vitis Idæa* 2. CLUS. *Hist.* I. p. 61, 62. TAB. III, B. p. 803. OED. *Dan.* 231.

Hh 4

II. DEEL. IV. STUK.

III. *Myrtillus* by de Autheuren voor, en zou de
 AFDEEL. Groote zyn, daar niettemin gedagte Heer
 VII. HALLER 'er slegts de hoogte van een voet
 HOOFD. aan geeft, en LINNÆUS het maar een Hee-
 STUK. ftertje noemt. Mischien maakt de Groey-
 plaats, gelyk ik aangemerkt heb, hier in een
 aanmerkelyk verschil. De Besfen zyn zwart-
 achtig en eetbaar, doch weinige komen 'er van
 voort, zegt de Heer HALLER, die groote
 Velden daar van gezien hadt met verslenzende
 Bloemen, zonder Vrugt. In Lapland werden
 de Besfen van deeze Soort, die blaauw waren
 met een wit Merg, laf en Waterig van Smaak,
 weinig geacht van de Ingezetenen. CLUSIUS,
 integendeel, die ze in Costenryk met veel
 Vrugten beladen vondt, zegt dat zy van het
 Bergvolk *Jagerbeer*, dat is Jaagers-Besfen ge-
 noemd werden, om dat de Jaagers dezelve
 gaarn aten, en CAMERARIUS verhaalt, dat
 dezelve in het Erts-Gebergte den naam van
Trinckelbeer hadden, dewyl het overvloedig ge-
 bruik deezer Besfen iemand als dronken maak-
 te. In Sweeden noemt menze *Otter-Besfen*.
 De jonge Blaadjes zyn van onderen gehaaid.

IV.
Vaccinium
album.
 Witte.

(4) *Boschbesfen met enkele Bloemsteeltjes en effenrandige, Eyronde, van onderen Wol- lige Bladen.*

In

(4) *Vaccinium Pedunc. simplicibus, Fol. integerrimis ova- ris subtus tomentosis.*

In Pensylvanie kwam deze voor, volgens **III.**
KALM, een Heester zynde met twee of drie ^{AFDEEL.}
 Bloemen aan de enden der Takken; de Bloem-^{VII.}
 steeltjes vergaard, zeer kort, zonder om-^{HOOFD-}
 windzel. ^{STUK.}

- (5) Bofchbesfen met geheel enkelde éénbloemige ^{V.}
 Steeltjes, de Bladen Eyronde, gespitst, ^{Macrona-}
 glad en effenrandig. ^{tum.}
^{Spitsbla-}
^{dige.}

Deeze, insgelyks in Noord-Amerika groei-
 jende, was een Heester met ronde, blaauwach-
 tige Takjes, de Bladen op gesleufde Steeltjes
 en de Bloemsteeltjes een weinig korter dan de
 Bladen,

- (6) Bofchbesfen met getuilde Eyronde Bloe- ^{VI.}
 men, de Bladen langwerpig gespitst effen-^{Corymbo-}
 randig. ^{tum.}
^{Getuilde.}

De Groeyplaats is de zelfde van dezen
 Heester, dien **KALM** ook waarnam, brengen-
 de uit een Knopachtig omwindzel ongesteelde
 Tuiltjes voort, van Cylindrisch Eyronde Bloe-
 men, langer dan in de overigen, met tien
 Meeldraadjes.

- (7) Bofchbesfen met Draadige gebladerde ^{VII.}
 Tros-^{Frondefum.}
^{Bladerige.}

(5) *Vaccinium* Pedunc. simplicissimis unifloris, Fol. ovatis
 mucronatis, glabris, integerrimis.

(6) *Vaccinium* Flor. Corymbosis, ovatis, Fol. oblongis
 acuminatis integerrimis.

(7) *Vaccinium* Racemis Filiformibus foliosis, Foliis oblongis

H h 5

in-

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

Trosfen en langwerpige effenrandige Bladen.

Deeze komt ook in Noord - Amerika voor. De Heer CLAYTON zegt dat het een Heefster is met witte Bloemen, hebbende tien zeer korte Meeldraadjes, doch wier Knopjes twee dunne gekrulde Vezeltjes uitgeeven, die zig aan 't end in twee of drie zeer fyne Haairtjes verdeelen, welke als tot geleiding schynen te dienen van het Goudkleurige Stuifmeel. De Vrugt is een groote, ronde, genavelde Besie, met agt holligheden, wordende door de rypheid flauw rood, en bevattende eenige Beenige Zaa-den. De Bloemsteeltjes zyn, bovendien, met eenige Draadachtige Blikjes voorzien.

VIII.
Ligu-
strinum.
Liguster-
achtige.

(8) *Boschbesfen met bloote Trosfen, een Heefsterachtige Steng en gekartelde langwerpige Bladen.*

Deeze, wederom door den Heer KALM in Pensylvanie waargenomen, heeft de gezegde Blikjes of Blaadjes en waarschylyk ook die Draadjes niet, waar door zy gemakkelyk van de anderen onderscheiden wordt.

IX.
Arctostaphylos.
Levant-
sche.

(9) *Boschbesfen met Trosachtige Bloemen,* ge-

integerrim's. Vacc. Fol. ovatis integris deciduis, Racemis foliosis. GRON. *Virg.* 155, 59.

(8) *Vaccinium* Racemis nudis, Caule Fruticofo, Foliis crenulatis oblongis.

(9) *Vaccinium* Flor. Racemosis, Fol. crenulatis ovatis acutis,

gekartelde Eyronde spitse Bladen en eene Boomachtige Steng. III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

Deeze is veel grooter dan eenige andere van dit Geslacht. **TOURNEFORT** vindt dezelve aan de Kust der Zwarte Zee, by Tripoli in Klein Asie, en gaf 'er de Afbeelding van, merkende aan, dat zy waarschylyk de Beeren-Druif, *Arktostaphylos*, in 't Latyn *Uva Ursi*, is, van **GALENUS**. Het was een Heester van Mans langte, met een Stam zo dik als een Arm, en dus Boomachtig. De Bloemen nam hy zeer naauwkeurig waar: dezelve kwamen met die der andere Soorten in figuur overeen, zynde Klokvormig, met tien Meeldraadjes; doch de Vrugten hadt hy flegts groen gezien, zynde omtrent een derde Duims lang, van boven als met een ingedrukt Navelkje en zuurachtig van Smaak. De Bladen geleecken zeer naar die der Kerfen- of Mispelboomen.

(10) Boschbesfen met knikkende end-Trosfen, X.
Vitis Idæa.
Vosfe-
Besfen.

ris, Caule Arboreo. *Vitis Idæa Orient. maxima*, Cerasi folio, Flore variegato. **TOURNEF.** *Cor.* 42. *Itin.* II. p. 223. *Lev. Reize.* II. D. bl. 88. Afb. β . *Vitis Idæa Cappadocica maxima*, Mespili folio. **TOURNEF.** *Cor.* 42.

(10) *Vaccinium Racemis terminalibus nutantibus*, Fol. obovatis revolutis integerrimis subtus punctatis. *Vacc.* Fol. obverse ovatis perennantibus. *Fl. Lapp.* 145. *Fl. Suec.* 314, 334. *Mat. Med.* 185. *Hort. Cliff.* 148. *R. Lugdhat.* 239. **HALL.** *Helv.* 414. **GORT.** *Gelr.* 81. *Vitis Idæa* Fol. subrotundis non crenatis, Baccis rubris. *C. B. Pin.* 470. **OED.** *Dan.* T. 40.

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
VII.

HOOFD-
STUK.

*Vosfe-Bes-
sen.*

*de Bladen stomp ovaal, omgekruld, effen-
randig, van onderen gestippeld.*

Deeze Soort voert den bynaam van *Vitis Idæa*, welke aan de eerst beschreevene Euro-
pische Boschbesfen ook dikwils gegeven wordt, en by TOURNEFORT niet alleen, maar ook by anderen, tot een Geslagtnaam is gebruikt, om de Verscheidenheden te bevatten. Dus beeldt CLUSIUS een Eerste, Tweede, Derde, en TABERNÆMONTANUS ook een Vierde *Vitis Idæa* af. Die benaaming schynt van den Berg Ida afkomstig, hoewel TOURNEFORT op dien van Kandie geene zodanige Gewasfen aantrof. Deeze Soort valt door geheel Europa, inzonderheid op hooge, dorre, Bergachtige Gronden en in drooge Boschagien. Men vindtze ook by ons op de Veluwe, alwaar de Boeren 'er den naam aan geeven van *Vosfe-Besfen*. Anders noemen wy ze *Roode Krakelbesfen*, en in Duitschland voeren deeze mede den naam van *Heidelbeeren*, waarschynlyk om dat zy op Heijen groeijen, of als onder 't Gewas van de Heide. De Engelschen geeven 'er ook, zo wel als den Blaauwbesfen, den naam van *Bilberries* of *Whortleberries* aan, met onderscheiding van de Kleur, en de Franschen noemenze, zo wel als die, *Airelle*. By de Duitschers worden deeze, in 't byzonder, *Steinbeerlein* geheten, om dat zy veel op Steenige plaatfen voortkomen, in Sweeden *Lingon*.

't Ge-

't Gewas verschilt in grootte, insgelyks, ^{III.}
naar zyne Groeyplaats zeer. C A M E R A - ^{AFDEEL.}
R I U S , die 'er een zeer goede Afbeel- ^{VII.}
ding van geeft, noemt het een klein Heeftert- ^{HOOFD-}
je en S C O P O L I geeft 'er kruipende Steelen ^{STUK.}
aan, 't welk nader met de Afbeelding van D O - ^{Vosse-Bes-}
D O N É U S strookt, maar L I N N Æ U S nam in Lap-
land, daar dit het allergemeenste Kruid is in
de Zandige Boschen, op een zeer hoogen
Berg eene Verscheidenheid hier van waar, wel-
ke regtop en twee of driemaal zo hoog groei-
de als anders, dus in Gestalte zeer verschillen-
de, doch zynde niettemin, zegt zyn Ed., vol-
strekt de zelfde Soort, welke gemeenlyk maar
een Span hoog groeit.

De Bladen gelyken naar die van Palm, doch
zyn wat grooter: het heeft, aan 't end van de
Takjes, witte of bleekroode Bloempjes, van
Klokswyze figuur, aan knikkende Trosjes ver-
gaard, en daar op volgen Besen, die als een
Gekroond Naveltje van boven hebben, ryp
zynde rood van kleur. De Smaak derzelve
wordt van sormigen gepreezen, van anderen
gelaakt. Zy zullen ook op de eene plaats moog-
lyk beter dan op de andere vallen, naar den
Grond en Zonneshyn, die zy hebben. Zy
zyn zuur, verkoelende en famentrekkende, wor-
dende de Geley, daar van met Suiker gemaakt,
tot verfrisching in heete Ziekten aangepreezen.
De Laplanders eeten ze zegt L I N N Æ U S , en
mengenze ook dikwils onder hunne Kaas - Beu-
lin-

III
 AFDEEL.
 VII.
 HOOFD-
 STUK.
Vosfe. Bes-
fen.

lingen. Die van Westerbothnie gebruikenze niet alleen in de Keuken, maar zenden ook jaarlyks, in de Herfst, een groote menigte van deeze Besfen naar Stokholm, alwaar men ze als Kappers of Augurkjes inlegt, om by gebraden Vleesch te eeten. Van de Bladen wordt het Aftrekzel als Thee, dat bitter is, in de Opper - Paltz veel tegen Zinkingen gebruikt. Sommigen pryzen 't gebruik der Besfen tegen 't Scheurbuik aan. Men kan ze 's Winters in de Noordelyke Landen met Loof en al onder de Sneeuw vinden; want het Gewas blyft altyd groen, en dus strekt hetzelve tot Voorraad ten dienste van de Bosch- en Veldhoenderen, en ander Wild, in 't koude Saizoen.

XI.
Vaccinium
Oxycoccus.
 Veen-
 besfen.

(II) Boschbesfen *met effenrandige, omgekrulde, Eyronde Bladen en kruipende Draadachtige, naakte Takjes.*

Van dit Gewas heeft TOURNEFORT een byzonder Geslagt gemaakt, onder den naam van *Oxycoccus*, welke op de Zuurheid der Besfen zinspeelt. De Heer HALLER onderscheidt het ook, doordien de Bloem zo diep in viere gedeeld is, dat dezelve eindelyk, zig omkrullen-

(II) *Vaccinium* Fol. integerrimis revolutis ovatis, Caulibus repentibus Filiformibus nudis. *Ibid. Fl. Lapp. 145. Fl. Suec. 315, 335. Mat. Med. 186. Vitis Idæa palustris. C. B. Pin. 471. Vaccinia palustris. DOD. Pempt. 770. LOB. Icon. 109. OED. Dan. 20. Oxycoccus. TOURNEF. Inst. 665. HALL. Hist. 413.*

lende , in vier deelen fplyt , en daarom heeft
TOURNEFORT 'er een veelbladige Bloem
aan toegeschreeven , waar over hy van onzen
Ridder zo gehekeld is geworden. **DODONÆUS**
en anderen noemen het *Vaccinia palufiria* ,
om dat het alleenlyk in Moerasfige Gronden
groeit , en , dewyl het meest voorkomt in de
Veenen , zo heeten de onzen het *Veenbesfen* ,
of *Kroofen* , als een Kroos-Gewas ; de Duit-
fchers *Mosbeeren* , de Engelfchen *Moorberries* ,
de Franfchen *Canneberge* . Het valt ook in
Sweedden , alwaar men het *Tranbaer* , en in Lap-
land , daar men het *Ladich* noemt .

't Is een Plantje , dat met zyne Vezelach-
tige Worteltjes door de boven-korst van den
Veenigen of Mosachtigen Grond kruipt , en
Houtige Takjes uitgeeft , dun bezet met byna
ovaale gefpitfte Blaadjes , aan den rand omge-
kruld , van onderen grys , niet flap . Aan het
end der Takjes komen een , twee of drie , Steel-
tjes voort , ieder een roode Bloem draagende ,
als gezegd is , in 't midden met agt Meeldraad-
jes , die Saffraangeele Topjes hebben , welke
met den Styl zig tot een Kegelachtige Punt ,
in 't midden van de Bloem , famenvoegen . De
Besfen , door de rypheid rood , of geel met
paarfche Stippen , hebben een Kroontje en zyn
vierzaadig . Door de overmaatige zuurheid zyn
dezelfen byna oneetbaar , doch worden fom-
tyds gebruikt van de Zilverfmeden , om het
Zilver wit te maaken , en kunnen , in dit op-
zigt ,

III. zigt, ook, buiten twyfel, dienen om den Glans
 AFDEEL. van 't Koper; in 't schuuren, op te helderen.
 VII.
 HOOFD. Het Sap daar van, gekookt en met Suiker tot
 STUK. een Syroop gemaakt, is van gelyk gebruik als
 de Geley der Vosfesfen.

XII. (12) Boschbesfen *met effenrandige omgekrulde*
Eyronde Bladen, en kruipende Draadach-
tige stekelige Takjes.
Vaccinium
hispidulum.
 Stekelige.

Deeze Soort, in Noord-Amerika groeiende, zegt onze Ridder, komt met de voorgaande overeen, dan dat zy in alle opzigten grooter is en de Stengetjes met Stekelige Schubben bekleed heeft. KALM noemtze *Amerikaansche Braamen* *, en zegt dat de Besfen zeer naar de Sweedsche Brummelen (*) gelyken, wordende van de Engelschen *Cranberries*, van de Sweeden *Tranbaer*, en van de Franschen *Atopa*, dat een Indiaansche naam is, geheter. Men brengt dezelve, laat in de Herfst, overvloe-

* *Brom-beere.*

(12) *Vaccinium* Fol. integerrimis revolutis ovatis, Caulibus repentibus Filiformibus hispidis, KALM. *Itin.* III. p. 37, 48. *Vitis* Idæa palustris Americana, oblongis splendentibus foliis, Fructu grandiore rubro, plurimis intus Acinis referto. PLUK. *Alm.* 392. T. 320. f. 6. *Vitis* Idæa palustris Virginiana, Fructu majore. RAJ. *Hist.* 685. *An* *Vitis* Idæa humilior Fol. Arbuti, Fructu minore, Seminibus plurimis minimis repleto. CLAYT. apud GRONOVIVM. p. 60.

(*) Dewyl die met onze Braamen overeenkomen, zo begryp ik niet, hoe zy dan naar de Veenbesfen gelyken kunnen.

vloedig op de Markten te Philadelphia; zy worden byna eveneens gekookt als de Vosfebesfen in Sweeden, en vervolgens, des Winters, in Taarten en ander Gebak gebruikt; hoewel zy, wegens haare zuurte, veel Suiker neemen. Een menigte van deeze Besfen, ingelegd, wordt zo wel naar Europa als naar de Westindische Eilanden verzonden.

III.
AFDEEL
VII.
HOOFD-
STUK.

ERICA. Heide.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn: een vierbladige Kelk en de Bloem in vieren gedeeld: de Meeldraadjes in den Kelk ingeplant: de Meelknopjes in tweeën gespleeten; het Zaadhuisje een Doosje met vier Holligheden.

De Verscheidenheid der inlandsche of Europische, maar inzonderheid die der uitheemsche Heiden, is ongemeen groot. Op 't Zuid-end van Afrika schynen zy het menigvuldigste te groeijen van den geheelen Aardbodem. SEBA verhaalt, dat hy meer dan honderd en dertig Soorten van Afrikaansche Heide, (waarschynlyk van de Kaap afkomstig,) bezeten hadt, die allen in Blad en Bloem verschillende waren. Het blykt nogthans, dat die groote Verzamelaar veele Gewassen, wegens 't uiterlyk aanzien, voor Heide gehouden heeft, welken men thans, met reden, daar van onderscheidt. Evenwel is 't getal der bekende Soorten groot. LINNÆUS hadt 'er, met de Europischen te sa-

li

men,

III. men, zevenendertig opgemaakt uit de ryke Ver-
 AFDEEL. zameling van OLDENLAND, welke aan zyn
 VII. Ed., door den Hoog-geleerden Heer J. BUR-
 HOOFD- MANNUS, om te bezien was toegezonden (*):
 STUK. maar naderhand zyn hier zo veel nieuwe Kaap-
 Heide. fche bygekomen, dat het getal der Soorten te-
 genwoordig tot zestig is gebragt.

Veel moeiljykheid, ondertusfchen, heeft on-
 zen Ridder de Soortelyke verdeeling van dit zo
 gemeene en verachte Gewas, gegeven. De
 onderscheiding door de Bladen, eerst van zyn
 Ed., op de gewoone manier, gebruikt, door de
 menigte wel haast vervallende, ondekte men
 een nauwkeuriger weg, door middel van het
 fynfte Teeldeel der Bloemen, de Meelknopjes
 (*Antheræ*) naamelyk, wier Gestalte in byzon-
 dere Soorten van Heide aanmerkelyk verschilde.
 Sommigen hadden twee *Baardjes*, anderen wa-
 ren *ongebaard*, *stomp en uitgegulpt*: hier door
 werden de Heiden in twee Rangén onderschei-
 den, waar van de eerste tien, de andere ze-
 ventien Soorten begreep (†). Vervolgens wer-
 den zy, naar dat de Meelknopjes *tweehoornig*,
 of *enkeld* *stomp en uitgegulpt* zyn, in twee Ran-
 gen onderscheiden, de een van tien, de ander
 van twee-en-dertig Soorten (‡). Maar deeze
 verdeeling, wederom, of te óngelyk, of niet
 ge-

(*) Vid. *Sp. Plant. Ed.* 1762. p. 509.

(†) *Ibid.* p. 501-508.

(‡) *Syst. Nat. Ed.* XII, Stockh. 1767, p. 268.

genoegzaam naauwkeurig voorgekomen zynde, vindt men thans dit Geslagt gesplitst in vier Hoofdverdeelingen ; waar van de eerste is der genen die *gebaarde* Meelknopjes , de tweede der genen die dezelve*n gekamd* hebben ; de derde , die dezelve*n zonder Baardjes of Tandjes* en ingeflooten ; de vierde die dezelve*n dus en uitsteekende* hebben , buiten de Bloem. Naar dat de Bladen enkeld of drie- vier- en meervoudig zyn , worden de Onderdeelingen gemaakt (*), gelyk men hier agtereenvolglyk kan zien. Ik zal, om niet te zeer uit te weiden, van de byzondere Soorten weinig zeggen, dewyl de bepaalingen tot onderscheiding meeftendeels voldoen, maar het met de Afbeelding van drie myner Kaapfche Soorten , benevens die van de gezegde verschillendheid der Meelknopjes , hoe klein en fyne Werktuigen ook , trachten op te helderen.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
TUK.
Heide.

I. Met gebaarde Meelknopjes.

(I) Heide met geb. Meelkn. de Bloempjes Kloks-

I.
Erica
vulgaris.
Gemeene
wy-
Heide.

(*) *Syst. Nat. Veg.* Ed XIII. Gotting. 1774. pag 301, &c.

(1) *Erica Antheris Aristatis, Corollis campanulatis, subaequalibus, Calycibus duplicatis, Fol. oppositis sagittatis. Syst. Nat. XII. Gen. 479. p. 268. Veg. XIII. Gen. 484. p. 301. Erica Foliis quadrifariam imbricatis &c. Hort. Cliff. 146 Fl. Suec. 309, 336. R. Luzdb 442. HALL. Helv. 419. TOURNEF. Inst. 602. Fl. Lapp. 141. GORT. Belg III. Erica vulgaris glabra & hirsuta. C. B. Pin. 485. Erica vulgaris &c. RAJ. Angl. III. p. 471. Eur.*

III.
 AFD. DEL.
 VII.
 HOOFD-
 STUK.

wyze , byna egaal , de Kelken dubbeld ,
 de Blaadjes Pylvormig tegenover elkan-
 der.

Heide.

Dit is de Gemeene Heide , die door geheel Europa op drooge , dorre Zandvlakten groeit. Men noemtze in 't Latyn *Erica* , van 't Grieksch afkomstig en overgebleeven in de Italiaansche Taal ; in 't Spaansch *Breço* of *Queiro* ; in 't Fransch *Bruyere* , in 't Engelsch *Heath* of *Ling* , in de Sweedsche Taal *Liung* of *Lyng* , in Gothland *Graune* : doch de Duitschers geeven 'er , in 't algemeen , den naam van *Heiden* aan.

Uit menigvuldige bruinroode Wortelen , die zeer taay zyn , schiet dit Gewas veele Houtige Stengen , van dergelyke Kleur , zeer Takkig en niet minder taay. De Hoogte , tot welke die zig verheffen , is zeer ongelyk ; dikwils maar een Voet , zelden meer dan een Elle , doch in de Noordelyke Bergachtige deelen van Engeland hadt RAY het twee Ellen hoog gezien. De Takjes zyn kruislings , met smalle Blaadjes , Schubswyze bekleed , even als in de Cypressen en Tamarisch , gelyk iedereen in onze gewoone Hey kan zien , zo wel als de Bloemen , Aairswyze vergaard aan 't boven-end der Takjes , en dikwils zig nog aan onze Hey-Bezems bevindende , paarsch van Kleur. Derzelver gestalte beschryft de Heer HALLER dus.

„ De eerste of buitenste Kelk is klein , groen ,

„ vier

„ vierbladig; de tweede, gekleurd, beftaat uit III.
 „ vier ovaale Blaadjes , die nooit open gaan of AFDEEL.
 „ gaapen. De Bloem byna vierbladig, diep VII.
 „ in vieren gedeeld, is kleiner dan de binnen-HOOFD-
 „ Kelk. Agt Meeldraadjes , korter dan de Heide.
 „ Bloem , met Pylswyze Toppen , en twee
 „ regte Plaatjes , van derzelver begin neerdaa-
 „ lende , ftaan rondom den Styl , gelyk in de
 „ Vosfebesfen. De Vrugt , die rond is , van
 „ boven plat , met agt Streepen , en viertan-
 „ dig , rypt aan binnen de Bloem. De Styl
 „ is enkeld , aan 't end dikker. Welk een
 „ verfchil van deeze Kenmerken met die van
 „ MAGNOLIUS, VAILLANT, RUPPIUS
 „ en LINNÆUS?”

Ik kan niet zien , dat dit zo wyd verfchilt
 van de gedagte Kenmerken van dit Geflagt.
 Doktor SCOPOLI merkt aan , dat de Meel-
 knopjes ros zyn , van langte als het kromme
 Draadje , van onderen in twee spitse witachtige
 Borftels , die voorwaards ftrekken , uitloopende.
 De Styl , zegt zyn Ed. , is paarfch , van
 langte als de Kelk.

Behalve het algemeene gebruik der Hey tot
 Bezems , Boenders en dergelyke Tuig , waar
 toe de Ruige , die van fommigen onderscheiden
 wordt , zo wel als de Gladde dienen kan , heeft
 dit Gewas ook , zo fommigen willen , in de
 Geneeskunst zyne nuttigheden. Dat het Af-
 kookzel van Hey den Steen in de Blaas vergrui-

III.
AFDEEL
VII.
HOOFD-
STUK.

Heide.

zen zou kunnen , gelyk MATTHIOLUS verzekert , gaat boven alle geloof ; maar dat het gedestilleerde Water van de Bloemen de Ontsteeking der Oogen wegneemen kan , en de Olie , daar die in getrokken zyn , de Huidkwaalen van 't Aangezigt geneezen , heeft niets tegenstrydigs in. Op sommige plaatsen wordt de Hey , in plaats van Hoppe , tot het Bier brouwen gebruikt. Voor de Honigbyën strekken de Bloemen tot een onuitputbaare voorraadschuur. Ook verschaft het Loof Voeder aan het Vee. Men kan de Hey , in plaats van Hout , branden : in Schotland dient zy , met Stroo onder Kley gekneet , tot het maaken van Muuren ; als ook tot vulling van Matrasen om op te slaapen , maakende , door haare opdroogende hoedanigheid , eene gezonde Legerstee , veel in de Bovenlanden gebruikelijk. Maar , voor 't overige , is dit Kruid een zo groote Landplag in Switserland , Finland en elders , dat 'er een Spreekwoord onder 't Landvolk daar ter plaats is , hoe eindelyk twee Plantgewasfen den geheelen Aardbodem vervullen en vernielen zullen , de Heide naamelyk en de Tabak ; zekerlyk hadden zy 'er de Thee bygedaan , indien zy die gekend hadden , zegt onze Ridder. Zouden zy dan aldaar het middel niet weeten , om van onvrugtbare Hey Gronden vrugtbaar Land te maaken , door die af te branden , naamelyk ; gelyk men hier op de Veluw doet ?

Na

Nu volgen zeven Soorten, van de Kaap der Goede Hope, of uit Afrika afkomstig: te weeten.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

- (2) Heide met gebaarde Meelknopjes; de Bloemen spits Eyrond, samengehoopt, geel van Kleur; de Blaadjes smal en tegenover elkander.

II.
Erica
lutea.
Geele.

a. Met gebaarde Meelknopjes en drievoudige Blaadjes.

- (3) Heide met — — Blaasachtige Eyronde Bloemen, die enkeld zyn, met den Styl daar binnen beslooten.

III.
Halicaca-
ba.
Blaasachtige.

Dit is een hooge Heester, wiens Bloem, naar die der Alkekengi gelykende, de grootte van een Eikel heeft.

- (4) Heide met — — de Bloemen Eyrond, den Styl binnen en spitse Kelken, getrost.

IV.
Regermi-
nans.
Uitsprui-
tende.

Deeze heeft Biesachtige Takken, die aan 't end wederom een Air uitgeeven.

- (5) Heide met — — de Bloemen Slymerige

v.
Mucosa.
Slymerige.

(2) Erica Anth. Arist. Cor. ovatis acuminatis, Flor. luteis congestis, Fol. opp. linearibus. Mant. 234. Afr.

(3) Erica — Fol. ternis, Cor. ovat. infl. Stylo incluso, Flor. solitariis. Am. Acad. VI. Afr.

(4) Erica — Cor. ovat. Stylo incluso, Cal. acutis, Flor. racemosis. Mant. 232. Afr.

(5) Erica — Cor. subglobosis mucosis, Stylo incluso. Mant. 232. Afr.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

*rig Bolrond, den Styl ingeslooten he-
bende.*

Heide.

Tot deeze Soort wordt betrokken de Yzer-
kleurige van BERGIUS, dus wegens de Kleur
der Bloemen getyteld, niettegenstaande dezelve
viervoudige Blaadjes had. Hier heeft zy van
de Slymigheid der Bloemen den bynaam. De
Blaadjes zyn smal, klein en kort, tegen de
Takjes aangedrukt.

Pulchella.
Sierlyke.
Pl. XXIII.

Fig. 1.

Naast voegt hier die Soort van Kaapsche Hei-
de uit myne Verzameling, welke ik den by-
naam van *Pulchella* of Sierlyke geef, om dat
zy in schoonheid, zo van Blad, als bloem en
Kleuren, boven veele anderen uitmunt. Een
Takje daar van is in *Fig. 1*, op de nevens-
gaande P L A A T XXIII, naar 't leven afge-
beeld. Myu geheele Tak is ongeveer een Voet
lang, rond en roodachtig Afchgrauw, verdee-
lende zig in zwiepige Takjes en deeze in dun-
ner Rysjes, die roodachtig zyn en als 't ware
uit veele Leedjes bestaan, gelyk zig in de on-
gebladerde openbaart. Die dunne roode Rys-
jes zyn dicht bezet met gladde Blaadjes, als te-
gen den Steel aangeplakt, iets korter dan de
Leedjes, drie in de omtrek van het Takje,
ongesteeld. De figuur van deeze Blaadjes is
ovaalachtig, vertoonende zig byna als een
Tarwe-Graantje, met een Sleufje op de Rug,
die eenigermate rond verheven is, en de an-
dere zyde, tegen het Takje aan, vlak of zelfs

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 2

ingeboogen. De Kleur derzelve is geelachtig III.
 groen. Tusschen deeze Blaadjes komen de ^{AFDEEL.}
 Bloempjes uit ieder Leedje voort, die eene ^{VII.} HOOFD-
 Aair famenstellen, welke dit Gewas niet wei-^{STUK.}
 nig versiert. Ieder Bloempje heeft een aan- ^{Heide.}
 merkelyk Steeltje: het is Eyrondachtig, met
 een Kelk van vier Blaadjes, die hoog purper-
 rood zyn, bevattende een éénbladige Vleesch-
 kleurige Bloem, met een klein, in vieren ge-
 deeld, Mondje. Hier binnen zyn de deelen
 der Vruchtmaaking, een paarfche Styl met een
 grootkoppigen Stempel, die geel is, benevens
 de Meelknopjes, op hunne Meeldraadjes zit-
 tende, vervat; gelyk men die Deelen by A, door
 fterke Vergrooting, ziet afgebeeld, om dus dui-
 delyk te doen blyken, dat de Eyronde Meelknop-
 jes met twee Baardjes zyn voorzien; het welk
 insgelyks in de Bloemen der Gewoone Heide,
 daar men hier Bezems van maakt, plaats heeft;
 doch de kleinheid van deeze Knopjes als een
 Zandje maakt, dat men zulks naauwlyks kan
 nagaan, dan met een Vergrootglas of Mikros-
 koop.

Weinig, beken ik, verschilt deeze in de
 meeste opzigten van de beschryving, welke onze
 Ridder van de *Mucosa* of BERGIUS van de
Ferrea geeft; maar zo veel echter, dat ik ze
 niet tot die zelfde Soort heb kunnen betrek-
 ken.

III. (6) Heide met geb. Meelknopjes driev. Blaadjes
 AFDEEL. en Klokswyze Bloemen, met omgeboogen Kel-
 VII. ken, den Styl ingeslooten.
 HOOFD-
 STUK.

VI. Deze naar gedagten Heer gebynaamd door
 Bergiana. den Ridder, is een ruig Heeftertje van twee
 Bergiaan- Voeten hoog, met smalle Blaadjes, die een
 sche. weinig gehaaid zyn, hebbende aan 't end der
 Takjes open Bloempjes, paarfch van Kleur.

VII. (7) Heide met — — Klokswyze Bloemen
 Depressa. dun gezaaid, den Styl ingeslooten, en leg-
 Hurkende. gende Takjes.

VIII. (8) Heide met — — Klokswyze Bloemen,
 Pilulifera. aan Kroontjes, den Styl ingeslooten heb-
 Pildraagen- bende.
 de.

IX. (9) Heide met — — Klokswyze Bloemen,
 Viridi- die verstrooid zyn, den Styl ingeslooten.
 purpurea.
 Groenpaar-
 sche.

Deeze Soort van Heide is in Portugal, door
 CLUSIUS, waargenomen, en maakt zyne Der-
 de

(6) *Erica* Anth. Arist. Fol. ternis Cor. campanulatis, Sty-
 lo incluso, Cal. reflexis. *Mant.* 235. Afr.

(7) *Erica* ————— Cor. camp. Stylo incl. Flor.
 raris, Caule depresso. *Mant.* 230. Afr.

(8) *Erica* ————— Cor. camp. Stylo incl. Flor.
 umbellatis. Afr.

(9) *Erica* ————— Cor. camp. Stylo incl. Flor.
 sparsis. *Erica* major Fl. ex herbaceo purpureis, C. B. *Pin.* 485.
Erica Coris folio tertia. CLUS, *Hist.* I. p. 42. *Hisp.* III. Ic.
 112. Eur.

de, met Bladen van Coris, uit. Hy schryft III. AFDEEL. VII. HOOFD-STUK. 'er viervoudige Blaadjes aan toe, dat eene Verscheidenheid is van deeze Soort, volgens LINNÆUS. Zy groeit, onder de Heiden, taame- lyk hoog en Heesterachtig, zynde boven Lisfabon en aan de Taag gemeen, alwaar zy in 't midden van den Winter bloeit. Het Loof is van eene samentrekkende hoedanigheid. Van deeze worden, volgens GARIDEL, de meeste Bezems gemaakt, die men te Aix in Provence verkoopt.

(10) Heide met — — — — — Klokswyze Bloemen, die ruig zyn, den Styl ingeslooten. X. Pentaphyll. la

Deeze, gelyk de beide volgende, zyn weder- ge. Vyfbladig om Kaapsche. BERGIUS heeft deeze Krui- achtig geheten, wegens de figuur der Bloemen, en daar toe de gene, welke onze Ridder bevoor- ens *Vyfbladig* genoemd hadt, betrokken.

(11) Heide met — — — — — Klokswyze Bloemen, den Styl ingeslooten en driebloemige, on- XI. Nigrita. Zwartachtige, Schubachtige Kelken. tige.

De zwartheid der Meelknopjes in de witte Bloe.

(10) *Erica Anth. Afrif. Fol. ternis, Cor. camp. Styl. incl. Flor. pubescentibus. Erica Urceolaris. BERG. Cap. 107. Afr. SEB. Kab. I. T. 21. f. 2.*

(11) *Erica — — — — — Cor. camp. Styl. incl. Cal. imbricatis, trifloris, sessilibus. Mant. 65. BURM. Prodr. 11. Erica Luicina. BERG. Cap. 94. Eric. Afr. Fol. Corios minore Fl. albo. SEB. Kab. II. p. 11. T. 9. f. 7. Afr.*

III. Bloemen, geeft 'er den bynaam aan. BER-
 AFDEEL. GIUS hadtze Lorkachtige getyteld, alzo het
 HOOFD-
 VII. Loof eenigszins zweemt naar dat van den Lor-
 STUK. kenboom. De Blaadjes, zegt hy, zyn smal
 en kort, van boven plat, van onderen rond,
 met een Sleufje, glad en gestield, uitgebreid,
 drie by elkander.

XII. (12) Heide met — — Klokswyze Bloe-
 Planifolia. men, den Styl uitsteekende, de Blaadjes
 Vlakbladi- zeer vlak.
 ge.

Deeze heeft de Blaadjes ovaal, spits, aan
 de kanten gehaaid, en op een vry grooten af-
 stand Kranswyze om den Steel geplaatst, 't
 welk dezelve duidelyk van alle de voorgaanden
 onderscheidt, en te regt den bynaam geeft. PE-
 TIVER heeft de Blaadjes by die der Veenbesfen
 vergeleeken, en de Takjes zyn ook nederhur-
 kende, de Bloemen Violet.

XIII. (13) Heide met — — Klokswyze Bloemen
 Scoparia. en een uitsteekende Stempel, als een Schildje.
 Grove.

Deeze Soort van Heide is in geheel Spanje,
 Portugal en de Zuidelyke deelen van Vrankryk,
 zeer gemeen, zo CLUSIUS aanmerkt, wor-
 dende, zegt hy, in die wyd uitgestrekte Woe-
 ste-

(12) *Erica Anth. Arist. Fol. ternis, Cor. camp. Stylo ex-*
ferto, Fol. patentissimis. BERG. Cap. 100. PLUK. Mant. 69.
T. 347. f. 1. Afr.

(13) *Erica ————— Cor. camp. stigmat. exferto*
peltato. Erica Coris folio quarta. CLUS. Hist. I. 42. Hisp.
III. Ic. 113. Eur.

ftenyën en ongebouwde Landen boven Bour-
deaux, naauwlyks eenig ander Heefter-Gewas
gezien. Zy groeit op tot twee Ellen en som-
tyds meer hoogte, hebbende broosch Hout en
kleine dunne Blaadjes, die ligt afvallen. De-
zelve is evenwel, zo hy aanmerkt, tot het
maaken van Bezems zeer bekwaam.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD:
STUK.

(14) Heide met — — Klokswyze Bloe-
men met een uitsteekende Styl, de Takjes
grys.

XIV.
Arborea.
Boomach-
tige.

Onder alle de Soorten van Hey is deeze moog-
lyk de hoogste; weshalve zy, niet onbillyk,
den bynaam van *Boomachtige* voert. CLU-
SIUS, by wien het de Eerste is, zegt dat de-
zelve somtyds hooger dan eens Mans langte
groeit; dat zy zeer Heefterachtig is, hard van
Hout, uit den rooden zwartachtig, met kleine,
korte Blaadjes, die by vieren om de Takken
geplaatst zyn, van een zeer famentrekkende
Smaak: dat de Bloemen Troswyze het boven-
ste der Takken beslaan, zo dat men dikwils de
grootste Takken, ter langte van een Voet,
daar mede beladen ziet; zynde deeze Bloemen
hol als een Bekertje, langwerpig, welriekende,
schoon wit, of naar die der Lelietjes van den
Dale gelykende.

Deeze

(14) *Erica Anth. Atist. Fol. ternis Cor. camp. Stylo exser-
to, Ramulis incanis. Erica Coris folio prima. CLUS. Hist. I.
Hisp. 108. Ic. 109. Eur. Erica maxima alba, C. B. Pin. 485.
GORT. Belg. 112.*

II. DEEL. IV. STUK.

III. Deze groote Soort van Heide hadt die ver-
 AFDEEL. maarde Man in de Woestynen van Portugal ,
 VII. tusfchen Lisfabon en Conimbra , als ook aan
 HOOFD- de Taag gevonden , bloeiende aldaar in Novem-
 STUK. ber en December. Men vindtze ook , volgens
 GERARD , in Bosfchen aan de Zeekust van
 Provence. Volgens COMMELYN valt dezelve
 op de Veluwe op verfcheide plaatfen , en veel
 omtrent Harderwyk.

b. Met gebaarde Meelknopjes en viervou-
 dige Blaadjes.

XV. (15) Heide met — — die Borfte'ig zyn,
 Ramen- de Bloemen bolrond , den Styl ingeslooten
 sacca. met een dubbelen Stempel.
 Splinterige.

Deeze , van de Kaap afkomstig , is *Veel-*
kroontjes draagende getyteld van den Heer
 BERGIUS , om dat de Bloemen veel Kransjes
 om de Takjes maaken : ten minfte wordt die
 tot deeze Soort betrokken , niettegenstaande ik
 daar in niet gemeld vind van eenen dubbelen
 Stempel , zynde de onderste rondachtig , de bo-
 venfte in vieren gedeeld , zo LINNÆUS aan-
 tekent. De Kelk is korter dan de Bloem die
 paarfch is , en groen , de Blaadjes zeer smal en
 tegen de Takjes aangedrukt , die Draadach-
 tig

(15) *Erica Anth. Arif. Fol quaternis , Setaceis , Cor. globo-*
fis , Stylo inclufo , Stigmate duplicato. Mant. 65. Erica mult-
bellifera. BERG. Cap. 110. Afr.

tig dun en splinterig voorkomen , waar van de bynaam.

(16) Heide met — — Klokswyze Bloemen, den Styl ingeslooten , de Kelken op de kant gshaaird.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.
XVI.
Perfoluta.
Wydge-
mikte.

Tot deeze Kaapfche Heide wordt de *Wydgemikte* van BERGIUS t'huis gebragt. De Blaadjes zyn eenigermaate Stekelig of ruig; de Bloemen komen by losfe Kroontjes aan de toppen van de Takjes voort.

(17) Heide met — — *Eyronde Bloemen*, tot Hoofdjes vergaard, den Styl ingeslooten, de Blaadjes ruig.

XVII.
Tetralix.
Dop-Hei-
de.

Tot deeze Soort wordt de uit den rooden zwartachtige Bezem-Heide van BAUHINUS betrokken , welke de basterd - Heide of *Tetralix* van RUPPIUS zou zyn, daar HALLER een byzonder Geflagt van gemaakt heeft. De ruigte der Steeltjes en Bladen , de vergaaring en gedaante der Bloemen , onderscheidtze genoegzaam van de voorgemelde Soorten. 't Is een laag

(16) *Erica* Anth. Arift. Fol. quat. Cor. Campanulatis, Stylo incluso , Calycibus ciliatis. *Mant.* 230. Er. subdivaricata. BERG. *Cap.* 114. Afr.

(17) *Erica* — — Cor. ovatis, Stylo incluso, Flor. capitatis, Fol. ciliatis. Er. Fol. subul. ciliatis quaternis &c. *Hort. Cliff.* 148. *Fl. Succ.* 310, 337. R. *Lugdbat.* 442. *Tetralix.* HALL. *Helv.* 418. RUPP. *Jen.* 31. *Erica ex rubro nigricans* Scoparia. C. B. *Pin.* 416. GORT. *Belg.* 112.

IL DEEL. IV. STUK.

III. laag Gewasje, zelden een Voet hoog, en dik-
 AFDEEL. wils neerhurkend voorkomende onder de andere
 VII. Heiden, of alleen op Moerasfige plaatsen en
 HOOFD- vogtige Heygronden door geheel Europa, en
 STUK. zelfs in onze Provinciën, alwaar menze, vol-
 gens den Hoogleeraar DE GORTER, Dop-
 Heide of Fyne Heide noemt.

XVIII. (18) Heide met — — Eyronde Bloemen,
Pubescens. die ongesteeld op zyde zitten, den Styl
 Ru gbloe- ingeslooten, de Blaadjes ruuw.
 mige.

Hier is ook de Kleinbloemige t'huis gebragt, die
 bevoorens een byzondere Soort uitmaakte. Dee-
 ze en de negen volgende, wederom, zyn van de
 Kaap afkomstig.

XIX. (19) Heide met — — lange Bloemen, die
Abietina. ongesteeld zyn, den Styl ingeslooten hebbende
 Dennblad- ge.

Van deeze Soort, die van anderen Genever-
 bladig genoemd wordt, zyn de Bloemen Rol-
 rond, en tweemaal zo lang als de Bladen; Aairs-
 wyze vergaard, hangende nederwaards, hoogrood
 van Kleur.

XX. (20) Heide met — — groote Bloemen, den
Mammofa. Styl uitsteekende. De
 Grootbloe- mige.

(18) *Erica* Anth. Arist. Fol. quat. Cor. ovatis, Stylo incluso, Fol. scabris, Flor. sessilibus lateralibus. *Erica parviflora. Sp. Plant. 506 Afr.*

(19) *Erica* — — Cor. grossis, Stylo incluso, Flor. sessilibus. *Erica* Fol. Juniperi Fl. purpureo oblongo. BUXB. Cent. IV. p. 25. T. 41, 42. Er. Afr. arborescens Fl. carneo. BARTH, *Hafn. II. p. 57. Obs. 24. BERG. Cap. 105. Afr.*

(20) *Erica* — — Cor. grossis, Stylo exserto. *Ment. 234. Afr.*

De Bloemen van deeze zyn Eyrondachtig, ^{III.}
 een Duim groot, Bloedrood, zo wel als de ^{AFDEEL.}
 Kelk, die zeer kort is en de Stempel van den ^{VII.}
 uitsteekenden Styl, als een Knopje, vierhoekig: ^{HOOFD-}
 de Blaadjes Elsvormig smal, dicht en ruuw. ^{STUK.}

(21) Heide met — — Eyronde Bloemen ^{XXI.}
 die samengehoopt zyn, den Styl uitsteeken- ^{Caffra.}
 de, de Bladen Wollig. ^{Wollige.}

II. Met gekamde Meelknopjes en drievou-
 dige Blaadjes.

(22) Heide met — — de Bloemen rond ^{XXII.}
 Klokvormig; aan 't end der Takken, den ^{Triflora.}
 Styl ingeslooten. ^{Driebloe-}
^{tige.}

Deeze schynt van de Driebloemige van BER-
 GIUS te verschillen. Zy heeft de Takken en
 Steeltjes ruig, de Bloemen van langte als de
 Kelk.

(23) Heide met — — de Bloemen rond ^{XXIII.}
 Klokvormig gedekt, den Styl ingeslooten, ^{Baccans.}
 de Blaadjes Schubachtig geplaatst. ^{Besieach-}
^{tige.}

(24) Hei-

(21) *Erica* Anth. Arist. Fol. quat. Cor. ov. Stylo exserto, Fol.
 pubescentibus, Floribus congestis, Et. fol. lineari-subulatis ternis
 &c. Hort. Cliff. 143. Afr.

(22) *Erica* Anth. Cristatis, Fol. ternis, Cor. globoso-cam-
 panulatis, Stylo incluso, Flor. terminalibus. *Sp. Plant.* 508.
 Afr.

(23) *Erica* — — Cor. globoso-campanulatis tectis,
 Stylo incluso, Fol. imbricatis *Mant.* 233. *Erica* Afric. glabra
 fruticosa; Arbuti Flore. *SEB. Kab.* I. p. 32. T. 21. f. 3. Afr.

Kk

II. DEEL IV. STUK.

- III. (24) Heide met — — de Bloemen Ey-
 AFDEEL. rond gedekt, den Styl ingeslooten, den
 VII. Stempel in vieren gedeeld.
 HOOFD-
 STUK.
- XXIV. (25) Heide met — — de Bloemen Eyron-
 Gnaphalo- met Tolachtige Kelken, aan Kroontjes,
 des. den Styl ingeslooten, met een geknopten
 XXV. Stempel.
 Corifolia.
- XXVI. (26) Heide met — — de Bloemen spits
 Articulo- Eyron- den Styl ingeslooten; den Kelk,
 7is. die gekleurd is, langer dan de Bloem.
 Gewrichte.
- XXVII. (27) Heide met — — de Bloemen Eyron-
 Calycina. den Styl ingeslooten, de Kelken Raderach-
 Wyd- tig uitgebreid.
 gekelkte.

Hier wordt de *Gnaphalodes* van BERGIUS t'huis gebragt, in welker beschryving ik echter geen gewag gemaakt vind van die hoedanigheid der Kelken, noch ook niet, dat de Bladjes driekant zyn, de Blikjes overhoëks, de Stempel

(24) *Erica* Anth. Crift. Fol. tern. Cor. ovatis testis, Stylo incluso, Stigmate quadripartito. BERG. Cap. 119. Er. Afr. tenuifolia Unedonis flore. PLUK. Mant. 68. T. 346. f. 11. Afr.

(25) *Erica* — — Cor. ovatis, Stylo incluso, Calycibus turbinatis, Flor. umbellatis, Stigm. capitato. BERG. Cap. 108. *Erica Capensis*, Coridis folio, Flore rubello. PET. Gaz. p. 7. T. 3. f. 7. Afr.

(26) *Erica* — — Cor. ovatis acuminatis, Stylo incluso Calyce colorato longiore. Syst. Nat. XII. p. 269. Mant. 65. Afr.

(27) *Erica* — — Cor. ovatis, Stylo incluso, Calycibus patentissimis rotatis, *Erica Gnaphalodes*. BERG. Cap. 119. Afr.

pel stomp, gelyk thans gezegd wordt van deeze Soort. III.
AFDEEL.
VII.

(28) Heide met — — de Bloemen Ey-
rond, den Styl byna uitsteekende, met een
geknopten Stempel. HOOFD-
STUK.
XXVIII.
Cinerea.
Afschgrauwe.

De Laage Heide met een Afschgrauwe Schorswe.
en Aardbesie-Booms Bloemen, van C. BAU-
HINUS, maakt deeze Soort uit, welke van
de Kleur haaren bynaam heeft. Dezelve groeit
in de middelste deelen van Europa en in 't
Oosten, zegt onze Ridder. Menigvuldig komt
zy voor, in Engeland, volgens RAY: men
vindtze op onze Heijen, buiten Utrecht en
Naarden. Het is de Zesde van CLUSIUS,
welke die Kruidkenner zo in Engeland boven
Windfor, als in Vrankryk boven Parys, en in
Spanje, waargenomen hadt, geevende maar te-
dere Rysjes tot den Wortel uit, zonder eenige
Steng, en de Bloemen schoon donker paarsch en
groot hebbende, even als die van zyne Vyfde
Soort, welke Heesterachtiger was, en omtrent
een Elle hoog, in Portugal boven Lisfabon ge-
meen. GERARD wil, in zyn beschryving der
Planten

(28) *Erica Anth. Crist. Fol. tern. Cor. ov. Stylo subexserto, Stigmate capitato. OED. Dan. T. 38. Erica humilis Cortice cinereo, Arbuti Flore. C. B. Pin. 486. Erica Coris folio, sexta. CLUS. Hist. I. p. 47. Hisp. Ic. p. 116. GER. Prov. 237. GORT. Belg. 112. β. Erica ternis per intervalla Ramulis. C. B. Pin. 486. Erica Coris folio quinta. CLUS. Pann. Ic. p. 115.*

Kk 2

II. DEEL. IV. STUK.

III. Planten van Provence, dat de eerstgemelde
 AFDEEL. VII. flegts een Verscheidenheid zy van deeze, wel-
 HOOFD- ke te vooren door de drievoudigheid der Tak-
 STUK. jes onderscheiden werdt. Men zegt thans, dat
 de Bloemen blaauwachtig zyn in deeze Soort.

XXIX. (29) Heide met — — Klokswyze kleine
Panicula- Bloempjes, den Styl uitsteekende.
ta.

Gepluim-
 de.

Dit is wederom een Kaapsche, tot welke de
 Duizendbloemige van BERGIUS betrokken
 wordt, een laag Heeftertje, dat de Blaadjes
 smal en stomp, van boven plat, van onderen
 rond heeft, Schubswyze op zes ryen geplaatst;
 de Bloempjes klein en kort gesteld, tot een
 Cylinder samengehoopt, Afchgrauw van Kleur.

XXX. (30) Heide met — — de Bloemen Rol-
Australis. rond, den Styl uitsteekende, de Blaadjes
 Zuidelyke. *uitgespreid.*

In Spanje is deeze waargenomen door ALT-
 STROEMER. De Bloemen waren byna onge-
 steeld, driemaal zo lang als de Kelk, met grys-
 achtige Slippen, den Styl geknopt hebbende en
 de Meeldraadjes met twee Baardjes gekamd,
 ingeslooten, in tweeën gedeeld.

b. Met gekamde Meelknopjes en vier-
 voudige Blaadjes.

(31) Hei-

(29) *Erica* Anth. Crist. Fol. tern. Cor. campanul. Stylo
 exserto, Flor. minutis. *Erica milleflora*. BERG. Cap. 96. Afr.

(30) *Erica* — — Cor. Cylindr. Stylo exserto, Fol.
 patentibus. *Mant.* 231. Afr.

(31) Heide met — — de Bloemen opge- III.
blazen Eyrond, byna enkeld, den Styl in- AFDEEL.
gestooten hebbende. VII.
HOOFD-
STUK.

Deeze heeft de Bloemen Lymerig en van XXXI.
grootte als een Erwt, waar van de bynaam. Zy *Physodes.*
is, zo wel als de zeven volgende Soorten, van *Erwtbloemige.*
de Kaap afkomstig.

(32) Heide met — — de Bloemen Eyrond, XXXII.
ongesteeld, zydelings geplaatst. *Empetri-*
folia.
Ruigbladi-
ge.
Pl. XXIII.
Fig. 2.

Deeze, van BERGIUS ontleend, heeft de
Blaadjes als Spiraalswyze om de Takjes ver-
strooid, gelyk in de Lycopodium, zo dat de-
zelve moeielyk te tellen zyn, zegt de Ridder.
In alle opzigten, byna, behoort tot deeze
Soort dat Kaapsche Hey-Gewas, waar van ik
een Tak heb, omtrent een Voet lang, die rond
en Houtig is, donker paarsch van Kleur, met
Lidtekens, zig in drie dunnere en deeze weder-
om in dunner Takjes verdeelende, welke dicht
begroeid zyn met tropjes van vier of vyf smalle
rondachtige Blaadjes, donker groen van Kleur,
stomp en krom, uitgespreid, bezet met dunne
witte

(31) *Erica Anth. Crist. Fol. quaternis, Cor. ovatis inflatis,*
Stylo incluso, Flor. subfolitariis. BERG. Cap. 101. Afr.

(32) *Erica — — Cor. ovatis, Flor. sessilibus laterali-*
bus. Erica Empetrifolia. BERG. Cap. 120. Erica Africana,
Cor. folio pilosa, Flosc. minutis purp. inter Ramos disper-
sis. PLUK. Mant. 63. Afr.

Kk 3

III. witte Haairtjes. Tufchen dezelfen , aan de
 AFDEEL. toppen der Takjes , komen de Bloemen Aairs-
 VII. wyze voort , zynde byna ongefteeld , Eyrond
 HOOFD- of Bolrondachtig , paarfchachtig rood , bevat-
 STUK. tende den Styl en Meelknopjes , die onder Fig.
 2 op P L A A T XXIII , welke de nauwkeuri-
 ge Afbeelding van een Takje daar van is , by
 Letter B , door Vergrooting zyn afgetekend :
 waar uit zig de hoedanigheid der Gekamde
 Meelknopjes , die als tweearmig in deeze
 zyn , ten duidelykfte openbaart. Ook is een
 Blaadje , op de zelfde manier , daar nevens ge-
 voegd , om de ruigte der Blaadjes , die ook op
 den Kelk plaats heeft , te vertoonen.

III. Met ongebaarde ingeflootene Meelknopjes.

XXXIII.
Tenuifolia.
 Dunbladi-
 ge.

(33) Heide met — — de Blaadjes gepaard,
 de Bloem en Kelk Bloedrood.

Tot deeze Soort wordt door LINNÆUS een
 andere van SEBA betrokken , dan door BER-
 G I U S , die ook de gladde van HERMANNUS
 met kleine fraay paarfche Bloempjes , welke tot
 Hoofdjes vergaard zyn , hier t'huis gebragt heeft ,
 dat met geen van beiden ftookt. De Kleur der
 Bloemen ftrekt tot een voornaame onderscheiding.

(a) Met drievoudige Blaadjes.

(34) Hei-

(33) *Erica Anth. muticis inclusis* , Cor. Calyceque Sangui-
 neis , Fol. oppositis. BERG. *Cap.* 116. *Erica Afr. altera* , Fol.
 minutissimo. SEB. *Kab.* I, p. 117. Tab. 73. f. 6. Afr.

(34) Heide met — — — de Bloemen ^{III.}
 langwerpig spits Eyronde, over de eene zy- ^{AFDEEL.}
 de getrost. ^{VII.}
 HOOFD-
 STUK.

(35) Heide met — — — de Bloemen by ^{XXXIV.}
 drieën door een gemeenen Kelk gedekt en ^{Albens.}
 ongesteeld. ^{Witbloemige.}

Tot deeze Soort wordt, behalve de *Spumosa* ^{XXXV.}
 van BERGIUS, ook de *Scariofa* van dien zelf- ^{Spumosa.}
 den Auteur betrokken: want deeze twee ko- ^{Schuumige.}
 men in 't hoofdzaakelyke nagenoeg overeen:
 de Styl alleenlyk is in de eerste ingeslooten,
 in de andere uitsteekende, 't welk een byzon-
 der aanzien geeft. De Kelk wordt gezegd
 Schubachtig te zyn en Bloedkleurig: de Bloe-
 men Klokvormig en geelachtig; met een zeer
 langen, knikkenden Styl,

Hier moet ik de beschryving laten volgen ^{Splendida.}
 van een derden Tak myner Kaapsche Heiden, ^{Glanzige.}
 die ik de *Glanzige* noem, om dat zy een ^{Pl. XXIII.}
 Glans heeft op het Loof, zynde in *Fig. 3.* ^{Fig. 3.}
 op PLAAT XXIII, afgebeeld. Dezelve,
 naamelyk, heeft de Meelknopjes stomp of on-
 gebaard en ongekamd; zy zyn binnen de Bloem
 beslooten; de Blaadjes zyn drievoudig of aan
 drie-

(34) *Erica* Anth. mut. incl. Fol. ternis, Cor. ovatis, ob-
 longis acutis, Racemis secundis. *Mant.* 231. Afr.

(35) *Erica* — — — Cor. ternis Calyce communi
 obtectis, Stylo exserto. *BERG. Cap.* 103. *Erica scariofa. BERG.*
Cap. 102. *Erica* Afr. Fol. Gorios minore, Fl. Albo. *SEB. Kat.*
 II. p. 11. T. 9. f. 7. Afr.

Kk 4

II. DEEL. IV. STUK,

III. drieën Kranswyze om de Takjes geplaatst, en
 AFDEEL. VII. de Bloempjes komen by drieën in een gemeene
 HOOFD- STUK. Kelk voort. Dat de Bloemen gepluimd
 zyn, niet zydelings getrost, onderscheidtze van
 Heide. de naastvoorgaande, dat de Blaadjes drievoudig
 zyn van de Dunbladige, en dat de gemeene
 Kelk niet Schubachtig maar Bladerig is, van
 de laatste Soort. Gezweegen nog de Kleur der
 Bloemen, die zeer bleek roodachtig zyn. De
 Stengen zyn donker bruin, rond en taamelyk
 dik, hebbende myn geheele Tak ongeveer een
 Voet langte. Daar aan komen de Takjes, meest
 boven, Tropswyze by malkander voort, zig
 wederom in kleiner verdeelende, die altemaal
 met glatte groene Blaadjes, by drieën digt
 Kranswyze, en eenigermaate Schubachtig, be-
 groeid zyn. De langte der Blaadjes is omtrent
 een tiende Duims; de figuur gelyk men om
 laag, by C, vertoond ziet; alwaar ook de dub-
 belde Meelknopjes, benevens de Styl, met
 sterke Vergrooting getekend, voorkomen. De
 Bloemkrans is gaapende en van grootte als de
 eigen Kelk, bestaande de gemeene Kelk uit
 vier kleine in 't kruis geplaatste Blaadjes, van
 Kleur als het Loof.

XXXVI. (36) Heide met — — — de Bloemen
 Capitata. on-
 Ruigkop-
 pige.

(36) *Erica Anth. mut. incl. Fol tern. Cor. testis Calyce lan-
 nato, Flor. sesilibus, Anth. mediocribus. BERG. Cap. 94.
 N. 4. SEB. Kab. I. p. 30. T. 20. f. 1. Erica Carneae Prom.
 Bonæ Spei. PETIV. Gaz. V. T. 2. f. 10. Afr.*

ongesteeld en met een Wolligen Kelk gedeekt, de Meelknopjes middelmaatig.

III.
AFDEEL,
VII.
HOOFD-
STUK.

Hier is de Bloem in vieren ten halve gedeeld, stomp, niet langer dan de Kelk: de Meelknopjes byna met den Rand gelyk; de Styl uitsteekende. Men vindt by SERA, onder den naam van Afrikaansche Heide met een Wollige geelgroene Kelk, de Afbeelding; waar uit blykt, hoe zeer deeze Soort van de voorgaanden verschille.

(37) Heide met — — — de Bloemen klokvormig en langer dan de Kelk, die gekleurd is; den Styl uitsteekende, de Meelknopjes middelmaatig.

XXXVII.
Melanthe-
ra.
Zwart-
knoppige.

De zwartheid der Meelknopjes, die ook met den Rand van de Bloem gelyk komen, geeft den bynaam aan deeze Soort, wier Kelk Bloedkleurig is, breeder dan lang.

(38) Heide met — — — de Bloemen Eyronde klokvormig, den Styl uitsteekende, den Stempel Trechterachtig.

XXXVIII.
Absynthio-
des.
Alfemach-
tige.

(39) Hei-

(37) *Erica* Anth. mut. incl. Fol. tern. Cor. campanulatis, Cal. colorato longioribus, Stylo exserto, Anth. mediocribus. *Mant.* 232. Afr.

(38) *Erica* — — — Cor. ovato-campanulatis, Stylo exserto, Stigmate infundibuliformi. *Mant.* 66. *PLUK.* *Phyt.* 47. f. 14. Afr.

Kk 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. (39) Heide met — — — groote Eyron-
 AFDEEL. de Bloemen, den Styl uitsteekende, de
 VII. Trosfen over ééne zyde.
 HOOFD-
 STUK.

XXXIX. Met reden verwondert zig RAY, hoe BAU-
 Ciliaris. HINUS deeze de Engelsche heeft kunnen noe-
 Gehaaide. men, terwyl dezelve, zyns weetens, nergens
 in Engeland gevonden werdt. Zy groeit, vol-
 gens CLUSIUS, in Portugal, byna een Elle hoog,
 zynde Heefterachtig met dunne Takjes, waar
 aan de Blaadjes drievoudig groeijen, maar bree-
 der dan in andere Soorten, van onderen wit-
 achtig, op de kanten Hairig en samentrekken-
 de van Smaak. De Bloemen, die groot en Be-
 kerachtig zyn, komen ook by drieën, Krans-
 wyze, aan de enden der Takjes voort. Op
 Zandige plaatfen, omstreeks Lisfabon, was
 deeze niet ongemeen. Thans volgen wederom
 vyftien Kaapsche Hey-Soorten.

b. Met viervoudige Blaadjes.

XL. (40) Heide met — — — groote geknod-
 Tubiflora. ste Bloemen, den Styl ingeslooten, de
 Pyploe- Blaadjes een weinig gehaaird.
 mige.

Dee-

(39) *Erica Anth. mut. incl. Fol. tern. Cor. ovatis grosfis, Stylo exferro, Racemis secundis. Erica hirsuta Anglica. C. B. Pin. 486. Erica duodecima. CLUS. Hist. I. p. 46. Octava. Hist. p. 119. RAJ. Hist. 1716. Eur.*

(40) *Erica — — Fol. quaternis, subciliatis, Cor. clavatis grosfis, Stylo incluso. Er. spicata, Floribus oblongis, e carneo purpleis. PLUK. Mant. 67. 346. f. 9. Erica Afr. frutescens, SEB. Kah. I. T. 20. f. 4. Afr.*

Deeze Heester groeit aan de Kaap wel twee Ellen hoog en draagt zeer groote Pypachtige Bloemen, die Wollig zyn, komende de Styl byna met den rand gelyk, die in Lancetvormige Slippen is verdeeld. De Meeldraadjes steeken by SEBA aanmerkelyk buiten de Bloem, en de Blaadjes worden Haairig genoemd, zyn- de zeer kort en fyn.

(41) Heide met — — — groote geknod-
ste Bloemen, den Styl ingeslooten, de
Blaadjes glad.

XLI.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.
Curviflora
Krombloe-
mige.

Deeze komt de voorige zeer naby, doch heeft de Bloemen ruig, met smaller Slippen; de Takken Haairig en de Bladen glad.

(42) Heide met — — — groote ge-
knodste Bloemen, den Styl ingeslooten, de
Kelken ruig.

XLII.
Coccinea.
Roodbloe-
mige.

Ongemeen schoon vertoont zig deeze Kaap- sche Heide, wegens haare groote nederhangen- de Scharlakenroode Bloemen, met lange uit- steekende Meeldraadjes van die zelfde Kleur.

(43) Heide met — — — groote geknod-
ste

XLIII.
Cerinthoi-
des.

(41) *Erica Anth. mut. incl. Fol. quat. glabris, Coroll. clav. grosfis, Stylo inclufo. Er. Africana. SEB. Kab. II. T. 19. f. 5. Afr.* Over-
schoone.

(42) *Erica — — — Cor. clav. grosfis, Stylo inclufo, Calycibus hirsutis. Eric. Afric angustifolia &c. RAJ. Dendr. 98. SEB. Kab. I. T. 21. f. 4. Afr.*

(43) *Erica — — — Cor. clav. grosfis, Stigmatē in-*

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

*ste Bloemen, en eenen ingeslooten gekruis-
sten Stempel.*

Om dat de Bloemen naar die van 't Kruid, *Cerinthe* genaamd, gelyken, heeft deeze dien bynaam. BREYN geeft 'er de Afbeelding van en houdtze voor de Koningin van de Kaapfche Heiden, als onder die allen in schoonheid uitmuntende. De Bloemen, paarschagtig rood van Kleur, zyn aan Hoofdjes vergaard op de toppen van de Takjes, en Wollig, hebbende den Kelk als verdubbeld. 't Gewas is Heesterachtig, met vry breede ruuwe Bladeren.

XLIV.
Fastigiata.
Topbloemige.

(44) Heide met — — — *Trompetachtige gebondelde Bloemen, den Styl ingeslooten hebbende.*

In deeze staan de Bloemen overend; zy breiden zig aan den rand in vier Hartvormige Slippen uit, die van onderen rood, van boven wit zyn, anders ook op de zelfde manier aan Hoofdjes vergaard.

XLV.
Cubica.
Vierkantige.

(45) Heide met — — — *spits Klokvormige Bloemen, den Styl ingeslooten, de Kelken vierkantig hebbende.*

(46) Hei-

cluso cruciata. *Erica Coris folio hispido, Cerinthoides, Africana.* BREYN *Cent.* 25. T. 13. SEB. *Kab.* II. T. 22. f. 4 & T. 34. f. 6. Afr.

(44) *Erica Anth. mut. incl. Fol. quat. Cor. Hypocrateriformibus fasciculatis, Stylo incluso. Mant.* 66. Afr.

(45) *Erica — — — Cor. Campanulatis acutis, Stylo incluso, Calycibus tetragonis. Mant.* 233. Afr.

- (46) Heide met — — — Eyronde Trech- III.
 terachtige Bloemen, den Styl ingeslooten en AFDEEL
 getande Kelken. VII.
 HOOFD-
 STUK.
- (47) Heide met — — — Klokvormige XLVI.
 Lymerige Bloemen, die getrost zyn, den Denticula-
 Styl ingeslooten. ta.
 Tandigé.
 XLVII.
- (48) Heide met — — — Bolronde Bloe- Viscaria.
 men, die den Styl ingeslooten hebben en Lymigé.
 de Kelken eenigermaate geschubd. XLVIII.
 Granula-
 ta.
- (49) Heide met — — — langwerpig Ey- Korreligé.
 ronde Bloemen, die beneden den Top sa- XLIX.
 mengehoopt zyn, met den Styl ingeslooten. Comosa.
 Gekroon-
 de.

De Bloemen van deeze gelyken naar die van de vierendertigste, en de voorgaande naar de vyftiende Soort.

IV. Met ongebaarde uitsteekende Meelknopjes.

a. Met drievoudige Blaadjes.

- (50) Heide met — — — de Bloemen Rol- L.
 rond, den Styl uitsteekende, enkele Kel- Plukenetii.
 ken en zeer lange Meelknopjes. Plukenetia.

(51) Hei-

(46) *Erica* Anth. mut. incl. Fol. quat. Cor. ovato-infundibuli formibus, Stylo incluso, Cal. denticulatis. *Mant.* 229. Afr.

(47) *Erica* — — — Cor. Camp. glutinosi Stylo incluso, Flor. racemosis. *Mant.* 231. Afr.

(48) *Erica* — — — Cor. Globosis, Styl. incl. Cal. sub-imbricatis. *Mant.* 234. Afr.

(49) *Erica* — — — Cor. ovato-oblongis, Stylo incluso, Flor. infra Caul. apicem congestis. *Mant.* 234. Afr.

(50) *Erica* Anth. mut. exsertis, Fol. ternis, Cor. cylindr.

Styl.

II. DEEL. IV. STUK.

III. (51) Heide met — — — de Bloemen
 AFDEEL. spits, den Styl uitsteekende, geschubde
 VII. Kelken en zeer lange Meelknopjes.
 HOOFD-
 STUK.

LI. Deze twee verschiilen weinig in Gestalte,
 Petiveri. maar bovendien zyn de Bloemen in deeze geel
 Petiverse. en scherp in vieren gedeeld; in de andere rood
 en flaauw verdeeld; terwyl ook deeze de Blaad-
 jes op elkander leggende, niet afstandig heeft,
 gelyk de andere.

LII. (52) Heide met — — — de Bloemen
 Nudiflora. Rolrond, den Styl uitsteekende, de Takken
 Naaktbloemige. Wollig.

In deeze zyn de Bloemen verspreid; de Kelk
 is zeer klein; de Styl Hairachtig.

LIII. (53) Heide met — — — de Bloemen
 Bruniades. met een Wolligen Kelk gedekt, hier en
 Wolkop- daar verstrooid, den Styl uitsteekende.
 pige.

De Welriekende Afrikaansche Heester van
 S E-

Stylo exserto, Cal. simplicibus, Anth. longissimis. PLUK. Mant.
 45. T. 344. f. 6. SEB. Kab. II. T. 25. f. 5. Afr.

(51) Anth. mut. exsertis, Fol. ternis, Cor. acutis, Stylo
 exserto, Calycibus imbricatis, Antheris longissimis. Mant.
 235. Erica Plukenetii. BERG. 91. Afr.

(52) Erica — — — Cor. Cylindr. Stylo exserto,
 Ramis tomentosis. Mant. 229. Afr.

(53) Erica — — — Cor. rectis Calyce lanato,
 Stylo exserto. Floribus sparsis. Sp. Plant. N. 15. Eriocephalus
 Bruniades Ericaformis &c. PLUK. Mant. 69. T. 347. f. 9.
 Frutex Africanus aromaticus. SEB. Kab. II. T. 63. f. 7. Er.
 Prom. B. Spei; Fl. albis, Stammibus rubris. PET. Gaz. V.
 T. 2. f. 9. Afr.

SEBA wordt hier t'huis gebragt, hebbende de Bloempjes van een aangenaamen Reuk, doch de Blaadjes niet Haairig gelyk zy zig in die van PLUKENET vertoonen. De Kelken maaken, in beiden, Wollige Knopjes, die van binnen hol zyn en de Bloempjes bevatten, welke, in die van PETIVER, wit waren met roode Meeldraadjes.

(54) Heide met — — — de Bloemen Klokvormig, met een geschubden Kelk; den Styl uitsteekende. III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.
LIV.
Imbricata.
Lorkebla-
dige.

Ten opzigt van het Loof komt deeze zeer naby aan de *Laricina* van BERGIUS, doch de figuur der Meelknopjes zal ze daar van onderscheiden. De Bloemen staan zydelings, zyn wit en binnen den Kelk vervat.

(55) Heide met — — — de Bloemen Klokvormig, den Styl uitsteekende en Naaldswyze Bladen. LV.
Umbellata.
Gekranste.

In Spanje heeft de Heer LOEFLING deeze Soort van Hey waargenomen, een Heester-tje met korte gladde, Naaldswyze Blaadjes, by

(54) *Erica* Anth. mut. exsertis, Fol. ternis, Cor. Campanulatis, Cal. imbricatis, Stylo exserto. *Sp. Plant.* N. 12. *Erica* quinquangularis. BERG. *Cap.* 117. *Erica* Æthiopica incana, Foliolis Laricis in modum confertis &c. PLUK. *Mant.* 68. T. 346. f. 13. Afr.

(55) *Erica* — — — Cor. Campanulatis, Stylo exserto, Fol. acerofis. *Sp. Plant.* N. 2. Er. Fol. acerofis glabris ternis. LOEFL. *It.* 138. Eur.

III. by drieën geplaatst. De Bloemen waren blaauw-
 AFDEEL. achtig; komende by Kransjes voort, en de
 VII. HOOFD- Meelknopjes hadden, van onderen, een knob-
 STUK. belige Staart.

b. Met vier- of meêrvoudige Blaadjes.

LVI.
 Purpurascens.
 Paarschachtige.

(56) Heide met — — — — de Bloemen
 Klokvormig, verstrooid; den Styl uitstee-
 kende.

Deeze, in de Zuidelyke deelen van Europa vallende, maakt de Zevende van CLUSIUS; met Bladen van Coris, uit, en de hurkende bleek paarsche van BAUHINUS. De Kelk is Elsvormig; de Bloemen zyn Rolrond; de Meelknopjes diep gespleeten; de Bladen drie of viêrvoudig, maar aan de topjes vyfvoudig, zo de Heer SEGUIER, te Verona, waargenomen heeft. Zy groeit op veele Zandige Plaatfen van Portugal, komende de Besfen daar van, in de Maanden September en Oktober, te Lisfabon op de Markt te koop, die een Snoepery voor 't Vrouwvolk en de Kinderen zyn. Men geeft deeze Besfen ook aan Luiden die een heete Koorts hebben, tot Dorstlesfchinge, zo CLUSIUS aantekent:

(57) Hei-

(56) *Erica Anth. mut. exsertis, fol. quaternis. Cor. campanulatis, Stylo exserto, Flor. sparsis. Sp. Plant. N. 10. Erica procumbens dilate purpurea. C. B. Pin. 486. Erica Coris folio septima. CLUS. Hist. I. p. 43. Hisp. p. 117. Eur.*

- (57) Heide met ——— de Bloemen Klokvormig, enkeld; den Styl uitsteekende. III.
AFDEEL-
VII.
HOOFD-
STUK.

Deeze groeit in Afrika en komt ook by Thouloufe, in Vrankryk, voor, zegt onze Ridder, waar van de bynaam. Zy gelykt naar de volgende Soort. LVII.
Vagans.
Zwerven-
de.

- (58) Heide met ——— de Bloemen langwerpig, over ééne zyde, den Styl uitsteekende. LVIII.
Herbacea.
Kruidige.

Deeze is, volgens zyn Ed., de Winter-Plant, van de zelfde Soort als de Voorjaars-Plant, zynde de Vleezige Heide, door den Heer JACQUIN in Oostenryk waargenomen: mooglyk de eerste der Pannonifche van CLUSIUS, welke Besfen draagt, met Vleezige Bladen.

- (59) Heide met ——— vyfvoudige Blaadjes, de Bloemen Rolrond, verspreid, den Styl uitsteekende. LIX.
Multiflora.
Veelbloemige.

Dee

(57) *Erica Anth. mut. exsertis*, Fol. quaternis, Cor. Campanulatis, Stylo exserto, Floribus solitariis. *Mant.* 230. Afr.

(58) *Erica* ——— Cor. oblongis, Stylo exserto, Flor. secundis. *Erica procumbens herbacea*. C. B. *Pin.* 486. *Sp. Plant. N. 3. β.* Er. Carnea. *Sp. Plant. N. 14.* JACQ. *Austr. T. 32.* Eur.

(59) *Erica* ——— Fol. quinis, Cor. cylind. Stylo exserto, Flor. sparsis. *Sp. Plant. N. 13.* *Erica Fol. Corios multiflora*. J. B. *Hist. I. p. 356.* RAJ. *Angl. III. p. 471.* TOURNF. *Insp. 602.* GORT. *Belg. N. 333.* *Erica Juniperifolia densa fruti-*

L I ti

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

Deeze schynt in Provence byzonder gemeen te zyn, wordende de Bloemen, daar van, dikwils in de Tuilen gedaan, wegens haare fraayheid; zo de Heer GARIDEL aantekent. RAY vindt in Engeland eene Genever- of Dennbladerige Heide, met veele Bloemen, waar van deeze Soort den bynaam voert. Een Dennbladige Kaapsche is hier voor beschreeven. 't Is een dicht Heester-Gewas, van taamelyke hoogte, met dunne Blaadjes, tropswyze by malkander gevoegd, en aan de toppen met veele Bloemen beladen. CLUSIUS heeft buiten twyfel van deeze, als een andere Soort zyner Tweede Corisbladige, in 't Land omstreeks Narbonne gemeen, waar van MATTHIOLUS, waarschyntlyk, de Afbeelding gegeven hadt, gesproken.

LX.
Mediterranea.
Middel-
landfche.

(60) Heide met ————— viervoudige uitgebreide Blaadjes, Eyronde Bloemen, die verspreid zyn en een uitsteekende Styl.

Deeze heeft de Takken wit en hoekig, de Bladen komen meest by vieren voort; de Bloemen

ticans Narbonensis LOB. *Hist.* 620. GARID. *Aix.* 160. T. 32. SAUV. *Monsp.* 46. GOUAN. *Monsp.* 195. GERARD. *Prov.* 438.

(60) *Erica Anth. mut. exfertis*, Fol. quaternis patentibus, Corolijs ovatis, Stylo exserto, Flor. sparsis. *Mant.* 229. *Erica maxima purpurascens longioribus foliis.* C. B. *Pin.* 425. E. Fol. Coriis quaternis Flore purpurascente. J. B. *Hist.* I. p. 356. *Erica Coris Folio secunda.* CLUS. *Hist.* I. p. 42. *Hisp. p. 110.* COMM. *Ind. Holl.* p. 34.

men zyn niet Rolrond, maar volstrekt Eyrond, III. zegt LINNÆUS; waar door hy deeze, op de AFDEEL. VII. Gebergten van Oostenryk vallende, van de HOOFD-STUK. voorgaande onderscheidt. De Tweede van CLUSIUS, hier t'huis gebragt, in Portugal groeiende, hadt byna eens Mans langte. Of het deeze dan de voorgaande zy, die men op de Veluwe en buiten Utrecht aantreft, staat nog te onderzoeken.

O P H I R A.

De Kenmerken van dit nieuwe Geslagt, behalve de agt Meeldraadjes en één Stempel, zyn, een tweekleppig Omwindzel, drie Bloemen bevattende, welke vierbladig zyn, boven het Vruchtbeginzel, dat eene Besie wordt met ééne Holigheid.

De eenigste Soort (I) is door den Hoog- I. leeraar BURMANNUS opgegeven, als een *Ophira striata.* regtopstaande Afrikaansche Heester, welke de Bladen gepaard en smal Eyrondachtig heeft, de Bloemen zydelings, ongesteeld. Onze Ridder merkt aan, dat zy veel naar de *Grubbia* van BERGIUS gelykt.

D A P H N E.

Een Bloemachtige, egaal in vieren gedeelde Kelk, die verwelkt, en de agt Meeldraadjes insluit, wordende het Vruchtbeginzel eene één-
zaa-

(1) *Ophira. Syst. Nat. Veg. XIII, Gen. 1304. p. 307.*

III. zaadige Besie : dit maakt , met den enkelden
 AFDEEL, Styl, de Kenmerken uit.
 VII.

HOOFD- Dit Geslacht bevat dertien Soorten, waar on-
 STUK. der agt die de Bloemen zydelings en vyf die
 dezelve aan de toppen der Stengen of Stam-
 metjes hebben. Ver de meesten zyn Europi-
 sche Gewassen.

I.
Daphne
Mezereum.
 Peper-
 boompje.

(I) *Daphne met ongesteelde Bloemen, drie by
 elkander aan de Steng, en Lancetvormige
 afvallende Bladen.*

Onder den naam van *Peperboompje* is dit
 Gewas, wegens den heeten Smaak zyner Bes-
 sen, by ons bekend. In Duitschland geeft men
 'er, gemeenlyk, den Griekschen naam *Meze-
 réon* aan, of noemt het *Chamelæa*, om dat het
 eenigermate naar den Olyfboom zweemt. De
 natuurlyke Groeyplaats is zo wel in de Zuide-
 lyke als in de Noordelyke deelen van Europa.
 In Provence, Karniolie, Duitschland, Lapland,
 Sweeden en Switserland, treft men het op de
 Bergen en in de Boschen aan: doch in Enge-
 land wordt het, gelyk in onze Provinciën,
 tot Sieraad in de Hoven gehouden.

Het

(I) *Daphne* Flor. sesfilibus ternis Caulinis, Fol. lanceolatis
 deciduis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 486. p. 271. *Veg.* XIII.
 Gen. 485. p. 307. *Fl. Lapp. Succ. Mar. Med. Hort. Cliff.*
R. Lugdbat. 201. *Laureola* Folio deciduo f. *Laureola* fræmina.
 C. B. *Pin.* 462. *Chamelæa Germanica*. *Dod. Pempt.* 364.
Dod. Purg. p. 130. *Daphnoides* CAM. *Epit.* 937. *SCOP Carn.*
 278. *GER. Prov.* 443. *Thymelæa Lauri* folio deciduo, five
Laureola foemina. *TOURN. Inst.* 595. *HALL. Helv.* 183.

Het is een Boompje of Heester, doorgaans **III.**
 een Elle of ook wel twee Ellen hoog wor- **AFDEEL.**
 dende, met ronde Stengen en Takken, die **VII.**
 zeer taay zyn, hebbende een witachtige Schors, **HOOFD-**
STUK.
 waar onder een groene Bast met eenige Wol-
 ligheid, bedekkende een wit Hout. De Bla-
 den gelyken taamelyk naar die van den Lau-
 rierboom, doch zyn kleiner, en daarom wordt
 het dikwils *Laureola* genoemd of *Laurus pu-*
mila, en mischien heeft, om die reden, onze
 Ridder den naam van *Daphne*, welke volmaakt
 de Grieksche naam is van den Laurierboom,
 aan dit Geslagt gegeven (*). **TOURNEFORT**
 noemde deeze Soort *Thymelæa met afvallende*
Laurierbladen of *Wyfjes Laureola*, om dezelve
 dus van het zogenaamde Zwarte Peperboompje,
 dat men *Mannetjes Laureola* heette, te on-
 derscheiden. De Bloemen die Aairswyze, in
 't vroege Voorjaar, voor de Bladen, ontluiken,
 hebben een zeer aangenaamen Reuk en versie-
 ren dus, als Eerstelingen van de Lente, een
 Bloemtuin ongemeen. Men vindt 'er, van
 deeze Soort, met witte Bloemen, die men
Witte, en met roodachtige Bloemen, die men
Roode Peperboompjes tytelt; maar het grootste
 verschil bestaat in de Kleur der Besfen, welke
 aan de eersten volkomen geel, aan de laatste
 hoog.

(* Nomen (*Thymelæa*) displicuit Linnæo; sed Græcum est,
 innocentius [quam] *Daphne*, quæ verissima *Laurus* est, HALL.

L 1 3

II. DEEL. IV. STUK.

III. hoogrood voorkomen. In het Gewas heeft
 AFDEEL. ook eenig vershil plaats, dewyl de Witte veel
 VII. sterker opschieten en zig minder gemakkelyk
 HOOFD- tot fraaije Bloemboompjes laten maaken.
 STUR.

De Besfen Men wil dat de Besfen van deeze Peper-
 genaamd boompjes, die door 't droogen zwart worden,
 Cocco- het in de Apotheeken, ten minste in de Sim-
 Gnidia. plicie-Kastjes, bekende *Cocco - Gnidium* uitleve-
 ren. De Besfen zyn ongemeen heet en byna
 vergiftig scherp, brandende den Keel zodanig,
 dat hier door eene byna onleschbaare droogte
 en dorst verwekt wordt: weshalve sommige
 Duitschers dit Gewas *Kellerhals* heeten. De-
 wyl een enkele Besfe, ingeslokt, zulks ver-
 oirzaaken kan, zo blykt, hoe gevaarlyk het in
 de Bosfchen moet zyn, deeze Besfen te vin-
 den, voor Menschen door Dorst afgemat, en
 dat men, in de Tuinen, niet te veel voorzorg
 kan draagen, om de Kinderen van deeze Bes-
 fen, die schoon voor 't oog zyn, af te houden.
 Voorts leveren zy een zeer sterk Purgeermid-
 del uit, Waterige Vogten met geweld ontlas-
 tende, en kunnen derhalve, door weeking in
 Azyn verbeterd, in sommige hardnekkige Kwaa-
 len, by zeer kleine Giften, gebruikt worden;
 doch veiligst zal men 'er zig van onthouden.
 De Kwakzalvers geeven 'er somtyds drie Kor-
 rels van in, tegen de Waterzugt. De Boeren
 in Sweeden maaken 'er een grappig gebruik
 van, sloppende het een of ander Kreng vol
 met deeze Besfen, om de Wolven en Vosfen
 te

te vergeeven. De naam is daar van afkomstig, **III.**
 dat men zig verbeeld heeft, dat zy de *Grana* **AFDEEL.**
Gnidia of *Cnidia* van HIPPOCRATES en de **VII.**
 oude Grieken mogten zyn; doch hier van is **HOOFD-**
 geene zekerheid. **STUK.**

(2) *Daphne met ongeft. Oxel-Bloemen, Lancet-* **II.**
vormige Bladen en zeer eenvoudige Stengen. *Thymelææ*
 Gladde.

De naam van *Thymelæa*, welke door TOURNEFORT en anderen tot een Geslagtnaam gebruikt was, om een menigte van dergelyke Gewassen te bevatten, geeft onze Ridder aan deeze Soort, welke het eigentlyke Gewas niet is van dien naam. C. BAUHINUS heeft dezelve beschreeven onder den naam van *Sanamunda*, welke aan verscheiderley Planten is gegeven, wegens eene Geneezende en zuiverende kragt: waar van ik in deeze niets verneem. GERARD geeft 'er de Afbeelding van, waar uit blykt, dat het gladde Blaadjes, als van de Polygala, heeft, en dat de Groeyplaats is in Provence. Volgens J. BAUHINUS schynt het ook te groeijen in Lan-guedok en in Spanje (*).

(2*) *Daphne*

(2) *Daphne* Flor. sesfil. axillaribus; Fol. lanceolatis. Cau-
 libus simplicissimis. D. Flor. tetrandris. SAUV. *Monsp.* 56.
Thymelæa Fol. Polygalæ glabris. C. B. *Pin.* 463. *Thymelæa*
 Alpina glabra &c. FLUK. *Alm.* 366. T. 229. f. 2. *Sanamunda*
 viridis vel glabra. B. *Prodr.* 160. J. B. *Hist.* I. p. 592.
 GOUAN *Monsp.* 196. GARID. *Aix.* 460. GER. *Prov.* 442.
 T. 17. f. 2.

(*) *Habitat in Hispania & Monspelii in Horto Dei*, heeft

L 1 4

LIN

II. DEEL. IV. STUK.

III.
AFDEEL
VII.
HOOFD-
STUK.

(2*) *Daphne met ongeft. zydel. vergaarde Bloemen, smal Lancetvormige Bladen en een Wollige Steng.*

II*.
Pubescens.
Wollige.

Deeze, in Oostenryk groeiende volgens den Heer JACQUIN, fchynt van de voorgaande te verschillen, doch komt dezelve zeer naby, en daarom is zy hier geplaatst.

III.
Villofa.
Ruige.

(3) *Daphne met ongeft. zydel. enkele Bloemen en Lancetvormige, gehaairde, platte, vergaarde Bladen.*

In Portugal groeit deeze, volgens TOURNEFORT, en in Spanje volgens ALTSTROEMER, een Heefter zynde met overhoekfe Takken, die uit de Oxels der Bladen rondom kleine Bladerige Takjes uitgeeft, zo dat het Gewas zig als gekranst vertoont.

IV.
Tartourai-
re.
Witachtige.

(4) *Daphne met ongeft. vergaarde Oxel-Bloemen, de Bladen Eyrond, wederzyds ruig, en geaderd.*

Dit

LINNÆUS in *Spec. Plant.* doch, behalve de zonderlingheid van die uitdrukking, is het uit GARIDEL en GERARD genoegzaam blykbaar, dat dit Gewas in 't wilde groeit op verscheide plaatsen van Provence.

(2*) *Daphne* Flor. fessil. later. aggregatis, Fol. lanceolato-linearibus, Caule pubescente. *Mant.* 66.

(3) *Daphne* Flor. fessil. later. solitariis, Fol. lanc. planis, ciliatis, pilosis, confertis. Thymel. villosa minor Lusitanica, Polygoni folio. TOURNEF. *Inst.* 594.

(4) *Daphne* Flor. fessil. aggr. Axillaribus, Fol. ovatis utrinque

Dit Gewas, omstreeks Marseille, in de Wyn- III.
 gaarden, den naam voerende van *Tartonnaire*, AFDEEL.
 heeft witachtige Bladen, zo zagt als FluweelHOOFD;
 en groeit ook aan de Zee-Kust van Proven- STUK.
 ce, Genua, Corfica en Sardinie, volgens DA-
 LECHAMP, die 'er nauwlyks de hoogte van een
 Voet aan geeft. De Bloempjes komen Trops-
 wyze uit de Oxels der Bladen voort, welke naar
 die van Wynruit of van Myrthen gelyken,
 en het draagt Besfen, niet minder heet en scherp
 en van dergelyken aart, als die der Peperboom-
 pjjes. Van sommigen is het Groote *Sesamoi-*
des genoemd geweest.

(5) *Daphne met ongeft. verg. zydelingse Bloe-* V.
men en Lancetvormige stompachtige Bla- Alpina.
den, die van onderen Wollig zyn. Alpische.

Deeze is, onder den naam van *Alpische gry-*
ze Chamelæa, by LOBEL afgebeeld, en by
 GESNERUS onder dien van *Daphnoides*, wel-
 ke

que pubescentibus nervosis. GRON. *Or.* 125. Th. Fol. candi-
 cantibus & Serici instar mollibus. C. B. *Pin.* 463. Tartonnaire
 Galloprovinciæ Masfiliensium. LOB. *Ic.* 371. Sesamoides ma-
 jus multorum. DAL. *Hist.* 1669.

(5) *Daphne* Flor. sesfil. aggr. lateralibus, Fol. lanceol. ob-
 tufusculis, subtus tomentosus. *Daphnoides* Fol. supinis hirsu-
 tis. GESN. *Fasc.* 6. T. 3. f. 7. *Chamelæa pumila saxatilis*,
 flore pallido. BARR. *Ic.* 234. *Thym. Cantabr. Juniperifolia.*
 TOURNE. *Inst.* 595. HALL. *Helv.* 187. SAUV. *Monsp.* 57.
Chamelæa Alpina folio incano. C. B. *Pin.* 462. *Cham. Alpina*
incana. LOB. *Ic.* 370. β. *Cham. Sabaudica &c.* RAJ. *Hist.* 1588.
Thym. incana. PLUK. *Alm.* 366. T. 229, f. 3.

L 1 5

II. DEEL, IV, STUK.

III. ke de Bladen van onderen ruig heeft. 't Ge-
 AFDEEL. was groeit zo wel in de Switserfche Gebergten,
 VII. als in die van Italie en Oostenryk. De Savoi-
 HOOFD- fche Chamelæa, die als een Byfoort aangemerkt
 STUK. wordt, heeft het Hout zeer broofch, en be-
 reikt niet meer dan anderhalf Voet hoogte.
 Ten opzigt van de ruigte der Bladen is naar
 den Ouderdom en Groeyplaats een aanmerkelyk
 verfchil, zynde de jongen Wollig en de ouden
 kaal.

VI.
Laureola.
 Zwart
 Peper-
 boompje.

(6) *Daphne met vyfbloemige Oxel-Trosfen,*
de Bladen Lancetvormig glad.

Dit is het zogenaamde Zwarte Peperboom-
 pje, dat dien naam zo wel hebben kan wegens
 de donkergroene Kleur der Bladen, als wegens
 de zwarteheid der Besfen. De natuurlyke Groey-
 plaats van hetzelfde is niet in de Noordelyke,
 maar in de middelste deelen van Europa, op de
 Bergen en in de Wildernisfen van Engeland,
 Vrankryk, Switzerland, Duitschland, in 't byzon-
 der aan den Rhy en Moefel en aan 't Meir van
 Geneve. Het voert, zo wel als de eerste Soort,
 den naam van *Laureola* of *Daphnoides*, en is
 mede, in de Winkels, by den naam van *Mezeréon*
 bekend; doch dit voert, in 't byzonder, in 't

En.

(6) *Daphno Racemis axill. quinquefloris; Fol. lanceolatis*
glabris. Hort. Cliff. Ups. Etc. Mat. Med. SAUV. Monsp. GOUAN.
GER. &c. Laureola sempervirens flore viridi, quibusdam Lau-
reola mas. C. B. Pin. 462. TOURNE. Inst. 595. DOD. Pempt.
 365.

Engelfch den naam van *Dwarf-Laurel* of *Spurge-Laurel*, in 't Hoogduitfch dien van *Zeylandt*, in 't Franfch *Laureole male* of *Mannetjes-Laureola*. In 't wilde wordt het wel twee Ellen en hooger, hebbende mede ronde Takken en eene witte Schors, met dikke Laurierachtige donker groene Bladen, die zelfs door den ftrengften Vorst niet afvallen, noch fchade lyden; des het de Hoven met een altoos groenend Loof verfiert, en een fraay Boompje maakt, niettegenftaande de bevalligheid der Bloemen, die geen Reuk hebben, gering is. 't Geheele Gewas heeft een zeer fcherp Sap, en de Besfen zyn niet minder gevaarlyk, dan die van de andere *Laureola*; doch van deeze is meest de Bast in gebruik tot een Schroeiend of Brandmiddel, en de Bladen hebben in Stooving of Pappen, als een oplosfend, verdryvend, verwarmend Middel, in Jichtpynen uit Koude ontftaan, eenigen naam.

(7) *Daphne met zydelingfe tweebloemige Steel-
tjes, de Bladen Lancetvormig Eyrond.*

VII.
Pontica.
Levantfe.

TOURNEFORT nam deeze op zynen Reistogt in de Levant waar, een Heester zynde van omtrent twee Voeten hoog, met zeer taaije

(7) *Daphne Pedunc. lateralibus bifloris*, Fol. lanceolato-ovatis. *Thymelæa Pontica Citrei foliis.* TOURNEF. *Itin.* II, T. p. 180.

II. DEEL, IV. STUK.

III. je Takken en Bladen als van den Citroenboom.
 AFDEEL. De Bloemen waren ten minste zo groot als die
 VII. der enkele Hyacinthen, van een aangenaamen
 HOOFD- Reuk, geel van Kleur. De Vrugt was nog
 STUK. groen en onryp, doch het geheele Gewas hadt
 eenen scherpen Smaak, gelyk de gewoone Pe-
 perboompjes.

VIII. (8) *Daphne met een gesteed Bloemhoofdje aan*
't end der Takken, en gepaarde, langwer-
pig Eyronde, gladdes Bladen.
Indica.
Chinees-
sche.

Dit is een klein Heeftertje, door den Heer OSBECK in China waargenomen, aan 't end van zyne Takken tropjes draagende van zes, zeven of agt, ongesteelde Bloemen.

IX. (9) *Daphne met ongesteelde Bloemhoofdjes aan*
't end der Takken, en Lancetvormige kaa-
le gespitsde Bladen.
Cneorum.
Berg-
Peper.

Deeze Soort wil het *Cneorum* van MATTHIOLUS zyn. Het is een Plantgewas, veel naar de Thymelæa gelykende, dat in Switserland, Hongarie en op de Pyreneesche Bergen; als ook in Languedok valt. Men vindt het ins.

(8) *Daphne Capitulo terminali pedunculato, Fol. oppositis oblongo - ovatis glabris. OSB. It. 246. BURM. Fl. Ind. p. 88.*

(9) *Daphne Flor. fascicul. terminalibus sessilibus, Fol. lanceolatis nudis mucronatis. Daphne humifusa &c. SAUV. Monsp. 57. Thymelæa minor f. Daphnoides Alpinum. GESN. Fasc. 5. T. 3. f. 6. Th. affinis facie externâ. C. B. Pin. 463. Cneorum. MATTH. Hist. 46.*

insgelyks in Provence, volgens GERARD, die de Alpifche Vlafchblaadige Thymelæa, van TOURNEFORT, met zeer welriekende paarfche Bloemen, daar toe betreft.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

(10) *Daphne*, met een endelingfe Bloempluim, en smal Lancetvormige gefpitste Bladen.

X.
Gnidium.
Thymelæa.

Deeze maakt eigentlyk de *Thymelæa* der Auteurs uit, hoewel zy door den naam van *Thymelæa met Bladen van Vlafch* onderscheiden wordt. In Spanje en Italie, doch inzonderheid in Languedok en Provence, is zy gemeen, wordende aldaar *Cante-Perdris* of *Garrou* genoemd. Het is een Heefter die fomtyds een Duim dik en een Elle hoog wordt, veel dunne Rysjes uitgeevende, welke met geduurig groenende Bladen, als die van Vlafch, maar grooter, breeder en aan 't end een Puntje hebbende, bezet zyn. Aan 't end der Rysjes komen Pluimen van Bloemen voort, byna als die der Olyfboomen, waar op Vrugten volgen als Myrthe-Besfen, doch wat langer, in 't eerst groen, in de rypheid Koraalrood, vol van een Sappig Vleefch, met een enkelen Zaadkorrel, die onder een zwart Huidje een wit Merg, dat zeer fcherp

(10) *Daphne Paniculâ terminali*, Foliis lineari-lanceolatis acuminatis. GER. *Prov.* 444. GOUAN *Monsp.* 196. SAUV. *Monsp.* 56. GUETT. *Stamp.* 2. p. 427. *Thymelæa Foliis Lini.* C. B. *Pin.* 463. *Thymelæa Monspeliaca.* J. B. *Hist.* I. p. 591. *Thymelæa.* CLUS. *Hist.* I. p. 87. *Hisp.* 172. DOD. *purg.* 127. *Hist. des Plant.* Lyon. T. 2. p. 811.

II. DEEL. IV. STUK.

III. fcherp is , bevat. De Wortel is Houtig en
 AFDEEL. hard , in tedere Plantjes van figuur als een Ra-
 VII. dys, en met een dikke Schors bekleed, welke
 HOOFD- zeer taay is, gelyk het geheele Gewas.
 STUK.

Dus beschryft CLUSIUS deeze Soort, welke de oude Kruidkundigen vastgesteld hebben de Plant te zyn, waar van HIPPOCRATES het Zaad , onder den naam van *Grana Gnidia* of *Cnidia* , tot een Purgeermiddel gebruikte. Dit Zaad is zeer heet en fcherp , doch het Vleesch der Besfen niet , naar welken het Pluimgediert zeer gretig is ; zo dat menze , in Spanje, even als by ons de Lysterbesfen, om Vogels te vangen met behulp van Lymftokjes gebruikt. 't Geheele Gewas is van eene brandende hoedanigheid. De Bladen zyn wel , met de noodige bereidingen en tempering door middel van Azyn of Olie , tot een Purgeermiddel gebruikt geweest, maar de hedendaagfche Praktizyns , zelfs in Provence , onthouden 'er zig van. De Verwers gebruiken het om de Stoffen te verwen ; want het Afkookzel van Garou maakt dezelve geel, en dan worden zy, door middel van het blaauw der Weede of Indigo, groen gekleurd.

Bois de De Wortel van dit Gewas wordt by 't Gemeen, in Vrankryk , genoemd *le Bois pour les Oreilles* of Hout voor de Ooren, om dat men dikwils een stukje van deszelfs Bast agter de Ooren plaatst , tot het maaken van een Etterdragt. Sommigen fteeken zelfs maar een Vezel-

zeltje daar van in de Gaatjes der Oorlellen, en op de een of andere manier ontstaat daar door een groote ontlasting van Vogten, tot geneezing van zeere, loopende Oogen, dienstig. Hier van maakte R I V I É R E, in dergelyke Kwaa-
 len, gebruik (*). Sedert eenigen tyd heeft men een Stukje van deezen Bast, een Nagt in Azyn geweekt zynde, aan den Arm ge-appliceerd om Etterdraght te maaken, tot verligting van de genen, die met langduurige Borstkwaalen gekweld zyn. Wy hebben daar van taamelyk goede uitwerkingen, in deeze Stad, gezien. Die Schors heeft van binnen zekere fyne Haairigheid en deswegen noemt men mooglyk, in 't Hoogduitsch, dit Gewas *Seidelbast*. De gedagte Haairigheid en taaigheid van den Bast, hebben byna alle de Soorten van dit Geslagt gemeen.

(II) *Daphne met endelingsse gesteelde Bloemen en verstrooide, smalle, uitgebreide gespitsste Bladen.*

Hier toe is betrokken de Wollige Thymelæa met Hoofdjes en zeer kleine spitse, dicht aan malkander geplaatste Blaadjes, van den Hoogleeraar J. BURMANNUS onder de Kaapse Planten beschreeven en afgebeeld; maar, alzo de

Bloec-

(*) GARIDEL, *des Plant. d'Aix.* p. 462.

(II) *Daphne* Flor. termin. pedunculatis, Fol. sparsis lineari-
 bus patentibus mucronatis. Thym. capitata lanuginosa, Foliis
 creberrimis mucronatis. BURM. *Afr.* 134. T. 49. f. 1.

II. DEEL. IV. STUK,

III. Bloemen daar van duidelyk gekelkt zyn, schynt
 AFDEEL. dezelve naauwlyks tot dit Geslagt te kunnen be-
 VII. HOOFD hooren.

STUK.

XII.
 Oleoides.
 Olyfachtig.
 ge.

(12) *Daphne met dubbelde ongesteelde End-
 bloemen, de Bladen Lancetswys' ovaal en
 glad.*

Deeze Soort, die de Steng Heefterachtig en
 samengesteld heeft, is door SCREBER, als
 in 't Oosten groeiende, afgebeeld.

D I R C A.

Een Bloemachtige, Pypige, ongelyk aan den
 rand gedeelde Kelk, waar de Meeldraadjes bui-
 ten steeken, met een enkelen Styl; wordende
 het Vruchtbeginzel een eenzaadige Bessie: dit
 maakt de Kenmerken uit* (*).

I. De eenigste Soort (1) groeit aan de Oevers
 der Rivieren en Moerasfen in Noord-Amerika,
 voerende daarom, niet eigen, den bynaam van
Palustris. De Sweeden en Engelschen in Nieuw
 Jer-

(12) *Daphne Flor. geminis terminalibus sessilibus, Fol. el-
 liptico-lanceolatis glabris. Mant. 66.*

(*). Van dit zo wel als van 't voorgaande Geslagt wordt in de
 beschryving gezegd *Calyx nullus*, en in de optelling, aan 't
 hoofd der Klasse: *Calyx quadrifidus Corollinus*: van 't voort-
 gende *Corolla Corollacea* en van dit Geslagt *Calyx elimbis Corollin-
 nus*.

(1) *Dirca. Amœn. Acad. III. p. 12. T. 1. f. 7. KALM.
 Itin. III. p. 88, 113. DU HAM. Arbr. I. T. 212. Thymelæa
 Flor. albis, primo Vere erumpentibus, Fol. oblongis acumina-
 tis, Viminibus et Cortice valde tenacibus. GRON. Virg. 155.*

Jerfey noemden het *Muizen-Hout*, zegt KALM; doch die te Albany woonden *Lederhout*: dewyl de Bast zo taay als Leer is. By de Franfchen, in Kanada, heette het *Bois de Plomb*, dat is *Loodhout*, wegens de zagtheid van het Hout. De Indiaanen plagten van den Bast Korfjes, Koordjes en andere dingen, te maaken. De Europeaanen gebruiken denzelven, even als den Linden Bast, om alles te binden, in plaats van Touw. Waarfchynlyk zal men 'er de Rysjes, even als die der Bindwilgen hier te lande, ook bezigen: want het Gewas is zo taay, dat men de Takken naauwlyks kan breeken. Het blyft een Heefter, naauwlyks eens Mans langte bereikende, met lange spitse Bladen, welke veel naar de gewoone Peperboompjes gelykt, drie neerhangende Bloempjes voortbrengende uit ieder Knop. Door de taatheid van den Bast komt hy ook niet de Thy-meléaas overeen, doch of hy daar mede ten opzigt van de fcherpheid der Sappen ftrooke, vind ik niet gemeld.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

G N I D I A.

Hier zyn de Kenmerken: een Trechterswyze in vieren gedeelde Kelk, met vier Bloemblaadjes daar ingeplant: de Meekraadjes agt en de Styl enkeld, als vooren: de Vrugt een enkel Befie-achtig Zaad.

Zes Soorten, altemaal van de Kaap, komen 'er in voor, als volgt.

M m

(1) Gni-

III. (1) *Gnidia met verstrooide smalle Bladen, by*
 AFDEEL. *de Bloemen gekranst.*
 VII.

HOOFD-
 STUK.

I.
Gnidia
Pinifolia.
 Pynbladi-
 ge.

De Ethiopische Valerianelle met Rosmaryn-
 Bladen, by SEBA afgebeeld, en de Afrikaan-
 sche Rapunculus van den Heer J. BURMAN-
 NUS, geeven een denkbeeld van dit Gewas,
 't welk een Heester is met tedere, hoekige,
 paarschachtige Takken, bezet met lange, smal-
 le, spitse Bladeren, die aan 't end der Takken
 een Hoofdje maaken van veele kleine Blaad-
 jes, 't welk de Bloemen uitgeeft.

II.
Radiata.
 Gestraalde.

(2) *Gnidia met Elsvormige, driekante, spitse*
Bladen, aan 't end gestraalde ongesteelde
Hoofdjes, met Lancetvormige Blikjes.

Deeze ruuwe Heester heeft de Bloemhoofd-
 jes gestraald, de Bloempjes van buiten Wollig;
 den rand van den Kelk van binnen glad: vier
 Bloemblaadjes kleiner dan de Kelk en Haairig:
 van de Meeldraadjes vier uitsteekende en vier
 in het Pypje der Bloem.

(3) Gni-

(1) *Gnidia* Fol. sparsis linearibus, Floralibus verticillatis.
Syst. Nat. XII. Gen. 482. p. 272. *Veg.* XIII. Gen. 487. p.
 308. *Mant.* 375. BERG. *Cap.* 122. *Valerianoides Æthiopica*
frutescens. SEB. *Kab.* II. T. 32. f. 5. *Rapunculus Afr.* Fol.
nervosis linearibus, Floribus Argenteis non galeatis, BURM.
Afr. 112. T. 41. f. 3.

(2) *Gnidia* Fol. subul. triq. acutis, Capit. terminalibus sessili-
 bus radiatis, Bracteis lanceolatis. *Mant.* 67. BURM. *Prodr.* 12.

- (3) *Gnidia met alle de Blaadjes spits en smal; de Bloempjes ongesteeld, aan 't end der Takken.* III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

Dit Heeftertje heeft Stengen van een half Voet lang, oneffen door de Lidtekens der afgevallen Blaadjes, welke smal, spits en glad zyn: de Bloemen komen uit het Wollige Topje der Takjes voort, zynde tot Hoofdjes vergaard, kaal en geel van Kleur, met lange spitse Bloemblaadjes: de Meeldraadjes even als in de voorgaande Soort. In die van BERGIUS; hier aangehaald, waren de Bloempjes groen, de Stempels geknot en overal met Stekels bezet, een wonderlyke byzonderheid in dit Geslacht, welke ik ook in de myne waarneem.

- (4) *Gnidia met verstrooide Blaadjes, die langwerpig ovaal, aan den rand ruuw zyn.* IV.
Tomenosa
Wollige.

De Toppen der Takjes zyn hier Wollig, gelijk in de andere Soorten; de bovenste Bladen eenigermaate ruig: de Bloemblaadjes klein en uitgerand: vier Meeldraadjes uitsteekende, vier in de Keel; de Stempel geknopt, ruig of zeer fyn gedoornd.

(5) Gni-

(3) *Gnidia* Fol. omn. linearibus acutis, Flor. terminalibus sessilibus. *Mant.* 67. *BURM. Prodr.* 12. *Gnidia viridis*. *BERG. Cap.* 125. *Thymelæa* Fol. Passerinæ. *BREYN. Cini.* 10, T. 6.

(4) *Gnidia* Fol. sparsis ovato-oblongis glabris, marginibus scabris. *Gnidia pubescens*. *BERG. Cap.* 124.

Mm 2

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

(5) *Gnidia met Eyronde Wollige Bladen, de Bloemblaadjes by vieren, de Steng ruig; de Bloem met agt Borstels gekroond.*

V.
Sericea.
Fluweel-
achtige.

De Keel van de Bloem is hier bezet met agt dunne smalle Schubbetjes, welke BERGIUS voor het Honigbakje gehouden heeft, maakende van de zodanigen, onder den naam van *Nectandra*, een nieuw Geslacht, en betrekkende daar toe de *Pasferina Sericea* van onzen Ridder, dus genaamd, om dat de *Thymelæa Sericea* van den Heer BURMANNUS, welke als geheel Fluweelachtig is, daar toe betrokken was. Deeze heeft de Bladen taamelyk breed, ovaal, kruislings gepaard, en de Bloemen naar die van de Jasmyn gelykende, zeer dun van Pypje, zo gedagte Hoogleeraar aanmerkt.

VI.
*Oppositi-
folia.*
Paarbladi-
ge.

(6) *Gnidia met Lancetvormige Blaadjes, tegen elkander over.*

Hier betreft de Ridder zyne *Pasferina laevigata*, tot welke de *Thymelæa* met platte spitse Bladen, die de Topjes en Bloemen paarsch heeft, ook van den Heer BURMANNUS afgebeeld, was t'huis gebragt. De Bladen zyn hier als die der

(5) *Gnidia* Fol. ovatis tomentosis, Floralibus quaternis, Caule hirsuto, Flor. coronâ Setis octo. *Pasferina Sericea*. *Sp. Plant.* 513. *Nectandra Sericea*. BERG. *Cap.* 131.

(6) *Gnidia* Fol. oppositis lanceolatis. *Mant.* 375. *Thymelæa Afric. Sanamunda* prioris Clusii facie. *PLUK. Alm.* 367. T. 323. f. 7. β . *Pasferina laevigata*. *Sp. Plant.* 513. *Thymelæa* Fol. planis acutis, Com. & Flor. purp. *BURM. Afr.* 137. T. 49. f. 39

der Myrthen, doch kleiner, glad en groen, wordende aan 't end der Takjes paarfch, gelyk de Bloemen, die zig Fluweelachtig vertoonen. Door aankweeking in de Tuinen krygt deeze Bloemblaadjes, zegt LINNÆUS.

III.
AFDEEL.
VII.
HOOFD-
STUK.

P A S S E R I N A.

Een Bloemachtige Kelk, die egaal in vieren gedeeld is, met de Meeldraadjes op het Pypje geplaatst, gevolgd van een Zaad dat een Bast heeft; maakt de byzondere Kenmerken uit.

't Getal der Soorten is tegenwoordig zes, alzo 'er twee of drie zyn uitgemonsterd; als

- (1) *Pasferina met lange smalle, verhevenronde, in vier ryën op elkander leggende Bladen; de Takken Wollig.*

I.
Pasferina
Filiformis.
Smalbladi-
ge,

De Wolligheid der Takjes is zeer blykbaar in deeze Soort, welke de Bladen final en overlans gestreept heeft, zynde in de beschryving der Planten van den Cliffortschen Tuin afgebeeld.

- (2) *Pasferina met Vleezige Bladen, van buiten glad; de Stengen Wollig.*

II.
Hirsuta.
Ruige,

Hier

(1) *Pasferina* Fol. linearibus convexis, quadrifariam imbricatis, Ramis tomentosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 484. p. 273. *Veg.* XIII. Gen. 489. p. 309. *Pasf.* Fol. linearibus. *Hort. Cliff* 246. T. II. ROYEN *Lugdhat.* 208. *Thym. Æthiop. fruticosa*, Foliis in longum striatis &c. *PLUK. Alm.* 180.

(2) *Pasferina* Fol. carnosus extus glabris, Caulibus tomentosis. *Thym. tom.* Fol. Sedi minoris. C. B. *Pin.* 461. *Sana-*

M m 3

man,

III. Hier aan worden Blaadjes als in het Kleine
 AFDEEL. VII. Huislook toegeschreeven, en het zal de *Derde*
 HOOFD- STUK. *Sanamunda* zyn van CLUSIUS, die tot meer
 dan een Elle hoogte opschiet, groeiende door
 geheel Spanje, als ook op dorre Steenige plaat-
 fen, aan de Zeekust en elders in Provence.
 Zy is, door haare Wolligheid, ongemeen ruig
 en van eene dergelyke Purgeerende en bran-
 dende hoedanigheid als de Thymelëa en Pe-
 perboompjes.

III.
Ericoides.
Heyachtig.
 gc.

(3) *Pasferina met smalle, effene, byna opleg-
 gende Bladen en Klootronde Bloempjes.*

Deeze, een Kaapsche Heester van grootte
 als de eerste Soort, komt in gedaante zoda-
 nig met de Heide overeen, dat menze, in de
 eerste opslag, daar voor houden zou. De Tak-
 jes zyn Wollig; de Blaadjes kort, langwerpig
 ovaal en Vleezig; de Bloemen komen, onge-
 steeld, aan de Toppen der Takjes voort, heb-
 bende een gekleurde, gezwollen Bloempyp,
 gelyk als de Heide, byna Bolrond. De Zaa-
 den zyn Eyvormig, zwart en glinsterende.

IV.
Capitata.
Geknopte.

(4) *Pasferina met smalle gladde Bladen en
 Wollige gesteelde Bloemhoofdjes.*

Dee-

munda Tertia. CLUS. *Hist.* I. p. 89. *Hisp.* p. 178. BREYN.
Cent. T. 19. *Sesamoides parvum Dalechampi.* J. B. *Hist.* I.
 p. 595.

(3) *Pasferina* Fol. linearibus laxibus subimbricatis, Corol-
 lis globosis. *Mant.* 236. BURM. *Prodr.* 12.

(4) *Pasferina* Fol. linear. glabris, Capitulis pedunculatis,

Deeze Soort, door den Heer J. BURMANNUS onder den naam van *Thymelæa* afgebeeld, heeft aan de enden der Takken ronde gesteelde, Wollige Knoppen, bevattende ieder veel ongesteelde Bloempjes, die zestien Meeldraadjes boven de Keel hebben, waar van de agt binnensten zonder Meelknopjes.

(5) *Pasferina met Lancetvormige, eenigermate gehaairde, opstaande Bladen, de Takken naakt.*

Deeze, van den Heer J. BURMANNUS zeer wel in Afbeelding gebragt, onder den naam van *Thymelæa* met langwerpige, spitse, aan den rand gehaairde Blaadjes, zou de Eerste *Sanamunda* zyn van CLUSIUS, welke gemeen is in Spanje, wordende van het Landvolk aldaar *Mierda-Cruz*, wegens haare Purgeerende hoedanigheid, geheten. Hier mede komt, in gestalte, de Afrikaansche Heide met Bladen als

tomentosis. Pasf. Fol. lanceolato-linearibus glabris, Flor. capitatis, Receptaculo incrassato. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 16. Thym. Fol. linearibus alternis, Flor. ex uno pediculo copiosis. BURM. *Afr.* 133. T. 48. f. 3. Thym. Capitata. BERG. *Cap.* 127.

(5) *Pasferina* Fol. lanceolatis, subciliatis, erectis, Ramis nudis. Pasfer. Fol. Lanceolatis. *Hort. Cliff.* 146. R. *Lugd. bat.* 208. GRON. *Or.* 126. Th. Fol. Chamelææ, minoribus hirsutis. C. B. *Pin.* 463. Th. Fol. oblongis acutis ad oras fimbriatis. BURM. *Afr.* 129. T. 47. f. 2. *Sanamunda prima.* CLUS. *Hist.* I. p. 88. *Erica Afr. Rusci folio.* SEB. *Kab.* II. p. 15. T. 12. f. 9. BERG. *Cap.* 126.

M m 4

III. van de Stekende Palm, by SEBA, overeen;
 AFDEEL. Dus zou dit Gewas zo wel in Spanje voor-
 VII. komen als aan de Kaap, en tevens op den
 HOOFD- Berg Libanon in het Oosten, volgens de waar-
 STUK. neemingen van RAUWOLFIUS.

VI.
Unifera,
 Eenbloe-
 nige.

(6) *Pasferina met gepaarde smalle blaadjes, de bloemen aan 't end en enkeld; de Takken glad.*

Onder deeze bepaaling worden hier twee byzondere Afbeeldingen van den Hoogleeraar J. BURMANNUS betrokken, welken BERGIUS als Verscheidenheden aanmerkt. De éénbloemigheid maakt het voornaamste Kenmerk uit. LINNÆUS zegt: „ de Bloemen zyn blaauw „ en hebben agt Meeldraadjes aan de Keel; „ terwyl op den bodem der Bloem de blyken „ van agt Meelknopjes verholten zyn.

L A C H N E A.

Een Bloemachtige Kelk, die ongelijk in vier gedeeld is, en de Meeldraadjes uitsteekende heeft, wordende het Vruchtbeginzel een Zaad, dat naar een Besie gelykt: maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geslacht, 't welk twee Soorten, beiden Kaapse, bevat, als volgt.

(1) Lach-

(6) *Pasferina* Fol. linearibus oppositis, Floribus terminalibus solitariis, Ramis glabris. BERG. *Cap.* 123. Thym. Fol. triquetris, cruciatim oppositis &c. BURM. *Afr.* T. 48. f. 2. Thym. ramosa linearibus foliis angustis &c. *Ibid.* T. 48. f. 1.

re Kenmerken uit van dit Geslacht, 't welk **III.**
twee Soorten, beiden Kaapse, bevat, als volgt. **AfDEEL.**
VII.

(1) *Lachnéa met enkele Wollige Hoofdjes, de Bladen viervoudig opleggende.* **HOOFD.**
STUK.

Deeze heeft de Blaadjes driekantig en bul- **I.**
tig; de Koppen, aan 't end der Takjes, met *Lachnéa*
eene witte Wolligheid omringd. *Eriocepha-*
la.
Enkelkop-
pe.

(2) *Lachnéa met samengehoopte Hoofdjes, de Bladen los en luchtig.* **II.**
Conglome-
rata.
veelkoppi-

Hier wordt t'huis gebragt de *Afrikaansche* **ge.**
Thymeléea, met Bladen van Polium, doch smal-
ler; de Bloemen in Hoofdjes op de toppen der
Takjes samengehoopt; zynde deeze door BREYN
afgebeeld en aangemerkt veel naar de Derde
Sanamunda van CLUSIUS te gelyken.

B A E C K E A.

Een vyfbladige Bloem, vervat in een Trech-
terachtige vyftandige Kelk, boven het Vrucht-
beginzel, dat eene Bessie wordt met vier Hol-
ligheden, die gekroond is: dit maakt de by-
zondere Kenmerken uit.

De

(1) *Lachnéa Capitulis solitariis lanatis, Fol. quadrifariam imbricatis. Syst. Nat. XII. Gen. 485. p. 273. Veg. XIII. Gen. 490. p. 310.*

(2) *Lachnéa Capit. confertis, Fol. laxis. Ibid. Thym. Afr. Foliis angustioribus Foliis. PLUK. Mant. 179. RAJ. Dendr. 54. Sanamundæ tertix Clusii affinis, Foliis folio. BREYN. Cent. 18. T. 7.*

M m 5

II. DEEL. IV. STUK.

III. De eenigste Soort (1), die haaren Geslagt-
 AFDEFL. naam heeft van den Heer BAECK, Lyf-Arts
 VII. van den Koning van Sweeden, is door den
 HOOFD- Heer OSBECK in China waargenomen als een
 STUK. Heeftertje, dat ongeveer een Vierendeel Elle
 I. hoog wordt, naar de Averoon gelykende en
Backea van een aangenaamen Reuk. De Takken van
frutescens. hetzelfde zyn als Roedjes, met enkele korte
 Chine- Zytakjes, hebbende gepaarde, smalle, gladde,
 sche. spitse Blaadjes, en enkele Bloemen, op Steel-
 tjes, in derzelve Oxelen. De agt Meeldraad-
 jes, waar van zes gepaard en twee enkeld,
 zeer kort en geboogen, hebben kleine ovaal-
 achtige Meelknopjes. Het Vrugtbeginzel is
 rond: de Styl Draadvormig korter dan de
 Bloem; de Stempel geknopt. De Chineezen
 noemen het *Tjong-ma*, en het dient om droog
 in de Kasfen te leggen, bewaarende de Klee-
 deren voor de Mot.

Van de Eenwyvigen gaa ik tot de Tweewy-
 vigen in deeze Klasfe over; waar onder eerst
 voorkomt

SCHMIEDELIA.

Een Geslagt, naar den vermaarden Erlangfen
 Hoogleeraar SCHMIEDEL getyteld, dat den
 Kelk tweebladig, de Bloem vierbladig heeft,
 en de beide Vrugtbeginzels op Voetjes staande,
 die

(1) Baeckea. *Syst. Nat.* XII. Gen. 486. p. 274. *Fig.* XIII.
 Gen. 491. p. 310. OSB. *Itin.* p. 231. Tab. I.

die langer dan de Bloem zyn, bevat maar ééne III.
Soort (1), welke op Java groeit, en aldaar AFDEEL.
Klitting Birou geheten wordt van de Indiaanen, VII.
zynde onder den naam van *Usubis* door den HOOFD-
Hoogleeraar N. L. BURMANNUS afgebeeld. STUK.

Het is een Boomgewas, naar den Vergift- I.
boom gelykende, dat bogtige Takken en drie- *Schmidelia*
voudige Bladen heeft, de enkele Blaadjes spits *Racemosa.*
Eyrond, een weinig uitgegulpt, of eenigermaa- *Javaanfche.*
te getand, brengende uit derzelve Oxelen enkele Trosfen voort, waar van de Bloempjes Kranswyze tuit een middelpunt fpreiden. De Bloemen zyn van de gezegde gedaante en Teel- deelen, doch de Vrucht is nog onbekend.

G A L E N I A.

Een vierdeelige Kelk, zonder Bloem, de agt Meeldraadjes bevattende en den dubbelen Styl, waar van het Vruchtbeginzel een rondachtig, tweehokkig, tweezaadig Huisje wordt, zyn de Kenmerken van dit Geflagt, 't welk naar den ouden GALENUS is getyteld.

De eenigfte Soort (1) van hetzelfde, een

I.
Afri- *Galenia*
Africana.
Afrikaan-
fche.

(1) *Schmidelia. Syst. Nat. XII. Mant. 67, 514. Veg. XIII. Gen. 1259. p. 310. Usubis triphylla. BURM. Fl. Ind. p. 39. T. 32. f. 1.*

(1) *Galenia. Syst. Nat. XII. Gen. 487. p. 274. Veg. XIII. Gen. 492. p. 310. Hort. Cliff. 150. R. Lugdbat. 209. Sherardia. PONT. Ep. 14. Kali lignosum, Flore muscofo, Rosmarini folio. BOCC. Mus. 150. T. 110. Atriplex Africana lignosa frutescens, Rosm. fol. TILL, Pis. 20. T.*

156

III. Afrikaanfche Heefter, is onder den naam van
 AFDEEL. Houtige Kali, met een Mosachtige Bloem en
 VII. Rosmaryn-Bladen, door BOCCONE afgebeeld.
 HOOFD- Men vindtze door TILLIUS Heefterachtige
 STUK. *Afrikaanfche Houtige Melde*, met Rosmaryn-
 Bladen getyteld. BOERHAAVE noemde ze
 een Afrikaanfche Heefter, met dunne Rosmaryn-
 Bladen, de Bloem en Vrucht van Ganzevoet
 hebbende, en PONTEDERA hadtze SHE-
 RARDIA geboekftaafd.

Het is een woest Heeftergewasje, in de ge-
 ftalte van de Tetragonia, maar in alles veel
 kleiner en over 't geheel flauw getepeld: de
 Steng rond, met hier en daar een dun terug
 geboogen Borfteltje: de Bladen gepaard, smal,
 ongefteeld, overblyvende: de Bloemen ook on-
 gefteeld, wit, in een gegaffelde Pluim.

WEINMANNIA.

In dit Geflagt, dat naar den bekenden
 WEINMANN, die een uitvoerig Werk van
 gekleurde Afbeeldingen der Kruiden uitgegeven
 heeft, getyteld is, beftaat de Bloem zo wel
 als de Kelk uit vier Blaadjes en het Zaadhuisje
 is tweehokkig met twee Snuitjes.

I. De eenigfte Soort (1), die den bynaam van
 Weinman- Ge-
 nia pinna-
 ta.

Gevinde. 15. Frut. Afr. Fol. Rosm. ten. Fl. & Fructu Chenopodii, ROERH.
Lugdbat II. p. 267.

(1) weinmannia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 488. p. 274. *Veg.*
 XIII. Gen. 493. p. 310. *Windmannia Fruticosa* &c. BROWN.
Fam. 212.

Gevinde voert, is op 't Eiland St. Cruz ^{III.}
 waargenomen door den beroemden Doktor BROW- ^{AFDEEL}
 NE. Het is een Heefterachtig Boompje, met ^{VII.}
 gepaarde Takken en gevinde Bladen, die den ^{HOOFD-}
 gemeenen Steel gevleugeld hebben; de Vinbla- ^{STUK.}
 den klein, Spatelvormig, van elf tot dertien
 in getal; eenigermaate gehakkeld of getand, en
 tusfchen de paaren der Bladen komen enkele
 Stoppeltjes voort, van grootte als de Bladen,
 die afvallen. De Takken geeven aan 't end
 Trosfen uit, die regtopftaan, uit menigvuldige
 witte Bloempjes famengefteld, wier Kelkblad-
 jes ook wit zyn; de Bloemblaadjes Lancetvor-
 mig, driemaal zo lang; de Meeldraadjes eens
 zo lang als de Bloem. Het Vrughtbeginzel Ey-
 rond, met twee Draadachtige Stylen, die ge-
 knopte Stempels hebben.

Onder de Driewyvigen van deeze Klasfe is het
 eenigfte Geflagt, dat Heefsters oplevert, genaamd

P A U L L I N I A.

Een vierbladige Bloem en vierbladige Kelk,
 een Honigbakje dat uit vier ongelyke Blaadjes
 bestaat: een Vrught van drie plachtige, Vlie-
 zige famengegroeide Huisjes: dit maakt de by-
 zondere Kenmerken uit, terwyl de Soorten, op
 één naa altermaal Westindifche, thans in getal
 verdubbeld zyn, als volgt.

(1) *Paullinia met drievoudige Bladen, de Stee-* ^{I.}
len en Steng gedoornd. Dit ^{Paullinia}

(1) *Paullinia Foliis ternatis, Petiolis Cauleque aculeatis.* ^{Asiatica.}
^{Oostindi-}
^{sche,}
^{Syst.}

M. DEEL, IV, STUK,

III. Dit Gewas, op Ceylon groeiende, is door
 AFDEEL. den Heer J. BURMANNUS, onder den naam
 VII. van *Driebladige gedoornde Chamelæa*, met Aairs-
 HOOFD- wyze Bloemen, in Afbeelding gebragt en be-
 STUK. schreeven. Het voert aldaar den naam van
Kudhumeris, en schynt overeen te komen met
 de *Kaka-Toddaly* van Malabar, een gedoornde
 Driebladige Heester, welke Besfen draagt. De
 Bladen hebben niet alleen de Steelen, maar
 zelfs de middel-Rib gedoornd: zy zyn Eyrond
 met een Punt, dik, glad, en groen, zwaar van
 Reuk of stinkende, zo wel als de Bloemen,
 die wit zyn, bestaande uit vyf Bladjes en vyf
 Meeldraadjes hebbende, met roodachtige Top-
 jes. Dit getal heeft ook in de Afbeelding van
 de Ceylonsche plaats, en gedagte Hoogleraar
 merkt aan, dat de Vrugt gemeenlyk wel drie-,
 doch somtyds ook vier of vyfhokkig is. De-
 zelve heeft de gedaante van een Besie, eerst
 groen dan bruinachtig of geel, welke in een
 zoet Vleesch Zaaden bevat, die Peperachtig
 heet en scherp zyn. Deeze hoedanigheid heeft
 ook in de Wortel en Bladen plaats, daar
 men in Smeering, Stooving of Pappen, gebruik
 van maakt, om vergaaringen van koude Slyme-
 ri-

Syst. Nat. XII. Gen. 492. p. 277. *Veg.* XIII. Gen. 497. p.
 314. *Fl. Zeyl.* 113. *Chamelæa trifolia aculeata*, Flor. spicatis.
 BUEM. *Zeyl.* 58. T. 24. *Frutex baccifer Indicus spinosus &c.*
 FLUK. *Alm.* 202. p. 95. f. 5. RAJ. *Hist.* 1612. *Kaka-Tod-*
daly. *Hort. Mal.* V. p. 81. T. 41. BURM. *Fl. Ind.* p.
 90. JACQ. *Obs.* III. p. 11. T. 62. f. 1.

rige Vogten, in 's Menschen Lighaam, te verdryven en te doen verflaan. **COMMELYN** ^{III. AFDEEL. VII.} tekent aan, dat men dit Gewas, onder de ^{HOOFD-}Nederlanders, op Malabar, *Praatjes* noemt: ^{STUK.} mooglyk om de zelfde reden, als wy vervolgens een ander Gewas, door **RUMPHIUS**, dus genoemd zullen vinden.

- (2) *Paullinia met drievoudige Bladen, de Steeltjes naakt, de Bladen langwerpig ovaal.* ^{II. Seriana. Klimmen- de.}

Dit is een klimmend Rankgewas met Klaauwieren, door **PLUMIER** in Zuid-Amerika waargenomen en afgebeeld. Het valt ook, volgens den Heer **N. L. BURMANNUS**, in Oostindie.

- (3) *Paullinia met drievoudige Bladen, de Steeltjes naakt, het middelste Blad Spatelvormig.* ^{III. Nodosa. Knooppige.}

- (4) *Paullinia met drievoudige Bladen, de Steeltjes gezoomd.* ^{IV. Cururu. Gezoomde.}

(5) Paul-

(2) *Paullinia* Fol. ternatis, Pet. nudis, Foliolis ovato-oblongis. *Hort. Cliff.* 152. *Seriana scandens triphylla & racemosa.* **PLUM. Gen.** 34. *Ic.* 113. f. 2. **JACQ. T.** 61. f. 2.

(3) *Paullinia* Fol. tern. Petiol. nudis, Foliolo medio obovato. **JACQ. T.** 62. f. 3.

(4) *Paullinia* Fol. tern. Petiolis marginatis. *Hort. Cliff.* 151. *Cururu scandens triphylla.* **PLUM. Gen.** 34. *Ic.* 111. f. 2. **JACQ. T.** 61. f. 4.

H. DEEL. IV. STUK.

- III. (5) *Paullinia met dubb. driev. Bladen, alle de*
 AFDEEL. *Steeltjes gezoomd, de Steng gedoornd.*
 VII.
- HOOFD. De twee laatsten zyn beiden klimmende
 STUK. Rankgewassen, door PLUMIER in Zuid-Ame-
 v. rika waargenomen; de volgende, door den Heer
Mexicana. JACQUIN, in de Westindiën.
Mex. kaan-
sche,
- VI. (6) *Paullinia met dubb. driev. Bladen, alle*
de Steeltjes gezoomd, de Steng ongedoornd.
Carthagi-
nenfis.
 Karthage-
 ensche.
- VII. (7) *Paullinia met dubb. driev. Bladen, alle*
de kleine Steeltjes gezoomd, de Takken
gedoornd.
Caribæa.
 Karibische.
- VIII. (8) *Paullinia met dubb. driev. Bladen, alle de*
kleine Steeltjes gezoomd, de Takken onge-
doornd.
Curasavi-
ea.
 Kurasau-
 sche.
- IX. (9) *Paullinia met dubb. driev. Bladen, het*
middelste Steeltje gezoomd, de overigen
naakt.
Barbade-
nis.
 Barbadi-
 sche.

(10) Paul-

(5) *Paullinia* Fol. biternatis, Petiolis omn. marginatis, Caule aculeato. JACQ. T. 61. f. 5.

(6) *Paullinia* Fol. bitern. Pet. omnib. marginatis, Caule inermi. JACQ. T. 62. f. 6.

(7) *Paullinia* Fol. bitern. Petiolulis omn. marginatis, Ramis aculeatis. JACQ. T. 62. f. 7.

(8) *Paullinia* Fol. bitern. Petiolulis omn. marginatis, Ramis inermibus. JACQ. T. 61. f. 8. *Hort. Cliff.* 152. *Cururu scandens enneaphylla.* PLUM. *Ic.* 111. f. 1. *Cordis Indi folio & facie.* PLUK. *Alm.* 120. T. 168. f. 6.

(9) *Paullinia* Fol. bitern. Petiolo intermedio marginato, reliquis nudis. JACQ. T. 62. f. 9.

(10) *Paullinia met driedubbeld driev. Bladen,* III.
de kleine Steeltjes naakt. AFDEEL.
 VII.

Door den Heer JACQUIN zyn de Bladen HOOFD-
 van deeze Soort , zo wel als van alle anderen, STUK.
 by elkander in Afbeelding gebragt, gelyk men X.
 deeze ook by PLUMIER vertoond vindt *Polyphyl-*
 onder den naam van Heesterachtige *la.*
Veelbladi-
ge.
dige , Trosdraagende Seriana , zynde door hem
 in Zuid-Amerika waargenomen. Door PLU-
 KENET is deeze, zo wel als de voorgaande,
 onder den naam van *Cor-Indum* bladige Hee-
 ster voorgesteld ; groeiende deeze laatste ook
 op 't Eiland van Porto Rico.

(11) *Paullinia met driedubbeld drievoudige Bla-* XI.
den, de kleine Steeltjes gezoomd. *Triterna-*
ta.

Deeze, door dien zelfden Heer, op St. Do-
 mingo, in de Boschen waargenomen, is een *Dubb.*
 Heesterachtig Gewas, dat by de Boomen op- *driebladi-*
 klimt tot twintig Voeten hoogte. De Takken *ge.*
 zyn rond, glad, gevoord, lang en buigzaam:
 de Bladen bestaan uit driedubbelde Bladsteelen,
 ieder met drie Bladjes, welke spits en onge-
 steeld zyn, boven 't midden onegaal Zaagswyze
 getand, de zydelingsen rondachtig, het uiterste
 eens

(10) *Paullinia* Fol. triternatis, petiolulis nudis. Seriana
 frut. PLUM. Ic. 112. Cordis Indi folio &c. PLUK. T. 168.
 f. 5. JACQ. T. 61. f. 10.

(11) *Paullinia* Fol. triternatis, Petiolulis marginatis. JACQ.
Amer. Hist. 110. T. 180. f. 32. *Obs.* T. 62. f. 11.

N n

III. eens zo groot en van agteren smalst. Uit der-
AFDEEL. zelve Oxelen komen Trosfen voort, van vier
VII.
HOOFD- Duimen lang, met omtrent vyftig Bloemen.
STUK. Deeze Trosfen zyn tot twee Duimen langte
naakt, en verdeelen zig dan in drieën, gee-
vende naamelyk twee gladde platte Klaauwie-
ren uit, van twee Duimen langte. Ieder Steel-
tje van dezelve draagt gemeenlyk vier Bloe-
men, die zeer kort gesteeld zyn, klein, wit-
achtig, met een vuil witten Kelk. Deeze
Bloemen bestaan uit vier Blaadjes, twee nader
aan, twee verder van elkander. Zy hebben
ieder twee Honigbakjes; het buitenste bestaan-
de uit vier langwerpige, holronde, witte Blaad-
jes, die aan de Tippen geel zyn, regtop
staan, en dus in de eerste opslag naar Meel-
draadjes gelyken, in het onderfte der Bloem-
blaadjes ingeplant: het andere uit vier stompe
ronde, Klierachtige Lighaampjes, geplaatst tus-
schen de Bloemblaadjes en Meeldraadjes. Dee-
ze laatsten beslaan een ledige plaats, en zyn in-
geplant in het eigen Kasje van 't Vruchtbegin-
zel. Hun getal is agt: zy zyn Elsvormig,
ruig, niet langer dan de Bloemblaadjes, en heb-
ben ovaale opleggende Meelknopjes. Drie Vrucht-
beginzels zyn 'er, ieder met een Draadachtigen
regtopstaanden Styl, half zo lang als de Meel-
draadjes. Deeze hebben enkelde stompe Stem-
pels. De Vrucht hadt zyn Ed. niet gezien.

(12) *Paullinia met gevinde Blaeden; de Steel-* III.
tjes gezoomd, de Vinbladen glanzig. AFDEEL.
 VII.

Hier toe behoort de *Vyfbladige Clematis* van PLUMIER, die Trosfen draagt van driezaadige hoogroode Vruchten, als ook de Hartvormige niet Blaazige Erwtten van SLOANE, op Jamaika groei-ge. XII.
Pinnata.
Vinbladi.

Hier toe behoort de *Vyfbladige Clematis* van PLUMIER, die Trosfen draagt van driezaadige hoogroode Vruchten, als ook de Hartvormige niet Blaazige Erwtten van SLOANE, op Jamaika groei-ge. XII.
Pinnata.
Vinbladi.

jende, een Gewas met taaije Ranken, dat zig om de Boomen slingert, en aan 't end der Takken Aairen draagt van geelachtig witte Bloempjes, waar op Vruchten volgen van Hartvormige figuur. Deeze bevatten, in een hoogroode Schil, welke aan drien open splyt, een witte Mergachtige zelfstandigheid, en daar in twee Zaaden als Turksche Boontjes, die bruin zyn met een zwarte Vlak. In 't Water gesmeeten, worden 'er de Visfchen door gedood.

(13) *Paullinia met gevinde Bladen en gezoom-* XIII.
de Steeltjes; de Vinblaadjes Wollig. *Tomentosa*
Wollige.

(14) *Paullinia met dubbeld gevinde Bladen en* XIV.
gezoomde Steeltjes, de ondersten vyf, de *Diversifolia.*
bovensten driebladig. Verschil-
 bladige.

Al.

(12) *Paullinia* Fol. pinnatis, Petiolis marginatis, Foliolis nitidis. Hort. Cliff. 52. R. Lugdb. 464. Clematis pentaphylla &c. PLUM. Amer. 76. T. 91. Pisum cordatum non Vesicarium. SLOAN. Jam. 111. Cururu-Ape. Pis. Bras. 114. RAJ. Hist. 1347.

(13) *Paullinia* Fol. pinnatis, Pet. marginatis, Foliolis tomentosis. JACQ. T. 61. f. 13.

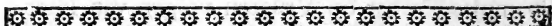
(14) *Paullinia* Fol. supradecompositis, Petiolis marginatis, infimis pinnatis, reliquis ternatis. JACQ. T. 62. f. 14.

N D 2

II. DEEL, IV. STUK.

III. Alle de Verscheidenheden der Bladen van de
 AFDEEL. Paullinia, heeft de Heer JACQUIN op twee
 VII. Hoofd-Plaaten in zyne Waarneemingen aan 't licht
 STUK. gebragt.

Thans de Agtmannige Heesters beschreeven hebbende, gaa ik in 't volgende STUK, tot de Tienmannigen, dat is, die tien Meeldraadjes hebben, over.

D R U K F E I L E N.

Bladz. 44. <i>Aant.</i>	<i>Lees</i> Antheræ.
— 62. Reg. 18.	— Bacciferæ.
— 121. — 15.	— Scabiosa.
— 370. — 3.	— Uitmuntendste.

De PLAATEN zyn dus ingevoegd:

PLAAT XVIII. tegenover Bladz.	41
. . . . XIX.	— — 99
. . . . XX.	— — 195
. . . . XXI.	— — 311
. . . . XXII.	— — 381
. . . . XXIII.	— — 503

